

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XXIV

C

46

NAPOLI

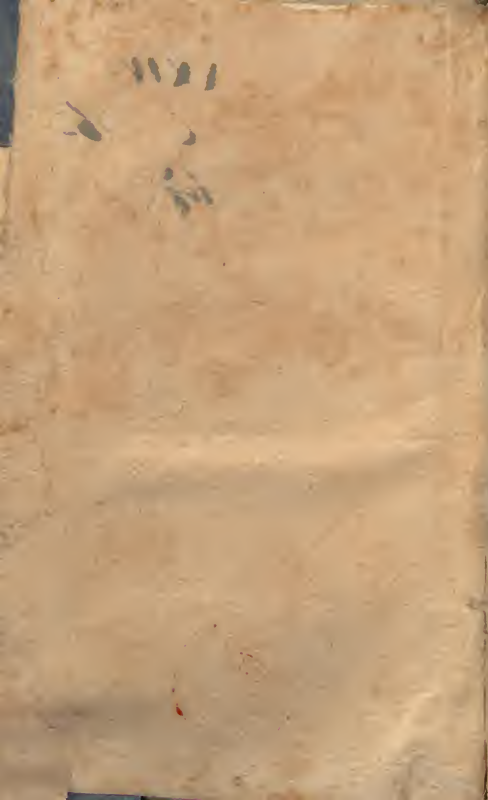
gestione di Libri
Antonio Calabrò

XXIV C 46

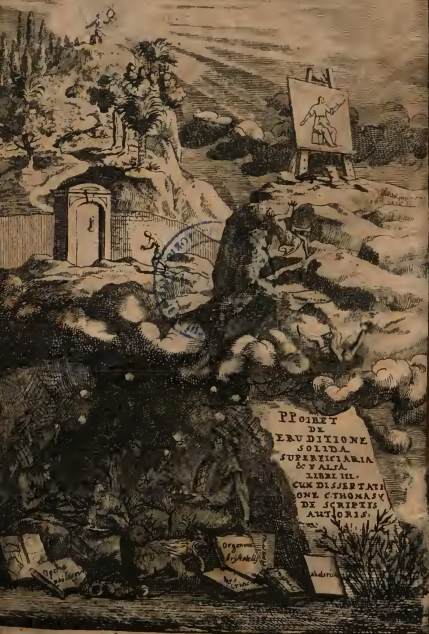
XXIV-

C-16-

17.

PROIRET
DE
ERUDITIONE
SOLIDA
SUPERFICIARIA
& FALSA
LIBRE III.
CUM DISSERTATIONE
ONE CTHOMASV
DE SCRIPTIS
AUTORIS.

PETRI POIRET

DE

ERUDITIONE
SOLIDA, SUPERFICIA-
RIA, ET FALSA,
LIBRI TRES.

In quibus

Ostensa Veritatum solidarum via & origine,
Cognitionum Scientiarumque Hu-
manarum, & in specie

CARTESIANISMI

Fundamenta, valor, defectus & errores
deteguntur.

Præmittitur Tractatus

DE VERA METHODO INVENI-
ENDI VERUM,

Confutationem fundamentorum libri Bel-
gici de *Mundo fascinato* in fine obiter
exhibens.

Subnectuntur nonnulla **APOLOGETICA**

EDITIO NOVA

cui accessit

CHRISTIANI THOMASII, JCU

Differtatio de Scriptis Autoris. &

FRANCOFVRTI & LIPSIAE,

apud **JOH. FRIDERICUM ZEITLERUM**

ANNO M DC XCIV.

AD
LECTOREM
BENEVOLUM.

 Postquam ante aliquot annos tractatum de ERUDITIONE pollicitus sum, idem mihi fere accidit ac Cartesio, qui librum ejusdem argumenti aggressus, eum non perfecit, forte nec inceperat. Et ille quidem ob principiorum suorum insufficientiam (ut sic dicam) ab opere ejusmodi non poterat non abstinere. Ego vero ob rationes à Lectorum parte desumendas, & alicubi dicendas, laborem inceptum interrompere & premere decreveram, nisi crebris amicorum instantiis, quando post partem primam libri primi per triennium & ultra ab opere cessaveram, illud ut resumerem absolveremque impulsus fuissem novissime. Inde ergo nunc prodeunt qualescunque vides, Lector, de ERUDITIONE *solida, superficialia & falsa* LIBRI TRES, in quibus deprehendes rem cognitionum & scientiarum non declamatorio modo tractari, sed philosophi-

• • * 2 philosophi-

AD LECTOREM.

sophico & per principia deduci. Præ-
 misi Tractatum de *Vera* METHODO in-
veniendi verum, qui cum omnium ulti-
 mo compositus sit, & superpondii loco
 possit haberi, non miraberis si in libri
 sequentibus de quibusdam sic agitur, a-
 si de iis nil dictum fuisset prius, de qui-
 bus tamen actum est in hoc tractatu, cu-
 jus rationem dicet ipsiusmet exordium
 Libri PRIMi contenta si sublimiora aut
 abstractiora videantur, solida tamen es-
 se, eademque si ad ea penetraveris, o-
 mnium quam maxime radicalia & fœ-
 cunda principia complecti, deprehende-
 vividius: post quæ in SECUNDO dete-
 gere poteris (absit dicto jactantia!) pe-
 nitius quam quidem hactenus sit factum
 humanarum cognitionum & scientia-
 rum fundamenta, valorem & defectus
 in TERTIO autem earundem errores
 & hæc quidem non tantum generaliori
 modo ibi tractantur; sed & plura ex præ-
 cipuis in specie commemorantur, inter
 quæ omisissis infinitis variorum philoso-
 phantium nugamentis, ne quidem re-
 censione dignis, id honoris *Cartesianismo*
 delatum est, ut ejus opiniones propius
 con-

AD LECTOREM.

considerare & examinare duxerim operæ esse pretium. De APOLOGETICIS, præmonui initio eorum, cur adjecta sint; & ex sequentium *Indicum* exhibitione, opera data est, ut omnium, quæ toto opere tractantur, argumentorum conspectus & series brevibus exponi posset, in quibus nisi tanta tamque multiplex materiarum præstantissimarum & exquisitarum, quæ illic contineri & explicari indicantur, varietas curiositatem tuam, Lector, sciendique desiderium vel delectent, vel alliciant, haud sane is fueris qui magno sciendi ardore percitus haberi possis.

Cæterum opus esse arbitror, ut unam atque alteram nonnullis conquerendi causam hic tollam, inter quas eam, quæ stylium concernere posset, minimè numerabo; siquidem quid de fucandis verbis sentiam, suo loco videbitur. Sed cavèbitur quis forte, primum quidem multa, quæ non paucis æstimabilia censentur, vilius ac par est à me contemni. Ad quod respondeo, nil eorum quæ scientiis concernunt, à me ita contemni, quin si quædam horum in me sint, ea prius

in me (quod utique mihi licet) despiciam; quæ ipsa etiam solidiorum æternorumque respectu ita contemptibilia sunt, ut conceptis Dei verbis in Scriptura dicantur meræ vanitates, idola, stultitiæ imo & stercorea. Cur ergo non licere ea parvi facere, abusum coram si consideremus, quando nempe aut sola curantur, neglectis cæteris; aut solidioribus vixdum obiter curatis, ipsa solent præponi?

At magis forte displicebit quibusdam opiniones aliorum, quæ interdum examinantur, in partem quæ sequior appareret, sumi, vel absurdis malisve consequentiis nimium aggravari, aut non laudatis appellari titulis. Optarent nonnulli, plus æquo indulgentiores, omnia in benignam partem trahi & boni consulti, quibus ego libens concedam modum illum agendi, quem improbant, à malignitate posse produci: at quin idem charitate atque a necessitate provenire queat, ipsi, attente si rem confiderent, facili utique cogentur; & eum adeo juxta legem suam, in bonam partem potius quam in malam interpretari debebunt.

AD LECTOREM.

Dantur enim interdum, ac sæpius quidam quam optandum esset, errores ita perniciosi, & quorum sequelæ adeo sunt noxiæ, ut quotquot se iis patiuntur persuaderi, ad privationem æternam omnis luminis & boni paulatim modoque insensibili abducantur, qualis v. g. error ille est, quo interna Dei in animis operatio negatur, & quo uni rationis corruptæ activitati superstruuntur omnia. Quia tamen errores, omnium malorum fontes, ob tenebras & corruptionem rationis, non agnoscuntur quales sunt, cum noxiis consequentiis suis, ab eis qui illos producant vel tuentur, neque a plurimis qui eos ex auctoribus suis legunt & amplectuntur: auctores siquidem ipsi eos potius nituntur tanquam probabiles aut veros multis argumentis proponere, nec non istiusmodi artibus & ornamentis induere, quibus tanquam veritates quam maxime gratæ & delectabiles a lectoribus admittantur, tametsi æternæ veritatis lumen, amorem, sui que sanandorum curam, ipsamque adeo beatitudinem inde sint amissuri, nisi hinc dum tempus est revocentur: quo quidem e-

AD LECTOREM.

os illinc revocandi officio evidens est
 nil charitati magis esse congruum; pro-
 ut e contra nil esset crudelius, quam in
 periculoso ejusmodi statu homines vel
 silentio, vel dulcibus & benignis cōmen-
 tariolis confirmare. Itaque si quis hoc
 in casu prodat, ornamenta verborum,
 quibus opiniones noxiæ incrustantur fu-
 cos esse; tum argumenta quibus nitun-
 tur, sophismata; ex erroneis opinionibus
 consequi ea quæ salutis animæ Deiq; co-
 gnitioni & amoris adversentur; sique
 hæc omnia, ut ficus ficus, sic proprio
 nomine a mala arboris & fructuum na-
 tura appellentur, quo homines, his co-
 gnitis, ab æterni exitii periculo liberari
 aut præmuniri possint; nescio sane an in
 omni genere officiorum detur quic-
 quam præstantius atq; utilius. Qui hæc
 mecum non fatebuntur, eos ad res æter-
 nas obduruisse & sensu divino carere o-
 portet. Equidem nil, quoad me, novi
 melius, quam ab ejusmodi erroribus,
 dum tempus est, revocari: quapropter
 si accadat me hic ejusmodi nonnullorum
 errores detegere, quia id ex charitate
 velim fieri & amore, quo errantes inde
 libe-

liberari opto, sperem eorum in me animum potius gratum fore quam offensum. Neque propterea eos præ me minoris æstimo quod in erroribus ipsos esse judicem, me (eo respectu) in veritate. Est veritas, in quocunque sit, gratuitum Patris luminum donum, ob quod nemo magis gloriari possit quam corpus opacum de affuso sibi lumine: & accidit sæpe, eos, qui prius aliis veritatem recepere, eandem etiam prius aliis violare agnitam: quo pacto deteriores iis fiunt qui eam, quippe nondum agnitam, nondum etiam tam indigno & contumelioso modo potuerunt offendere. Idcirco si qui se errorum argui per me putent, velim credant, se mihi a me in animo meo præponi, & meliores existimari; meque optare, ea mens mihi ut semper remaneat.

Quod autem nominibus propriis nonnulli sint in ejusmodi elenchis designati, ideo factum est, quod errores momentosi non pauci cum sæpe recipiantur, aut ut probabiles opiniones considerantur, ob nomen celebris alicujus Auctoris vel libri, cui etiam multi implicate credere

AD LECTOREM.

volunt antequam ejus mentem sciant explicite; necesse fit, hoc fulcrum ut corruat, ejusmodi errores non generalius tantum, sed & addito nomine auctoris sui confutari; non ut hic infametur; sed ne sub nominis auctoritate errori, animabus noxio, serpendi detur locus, utq; sciatur librorum, qui multis nocuerunt, errores alicubi esse deletos. Quod præprimis non potest non esse æquisimum quando res agitur cum iis veritatis aggressoribus aut irriforibus, qui nominatim eos, quorum ope vera publicata sunt, ideo sunt aggressi, quod suis, quos tecte insinuare volebant, erroribus adversentur: tunc enim eos & refelli posse, & nominari, & causas veras insensu animi (errores ipsorum amatos) declarari, quis prohibeat? Charitas quidem non permittit ut proximi defectus recenseantur cum gaudio & irrisione, aut eo fine & modo inde odiosus aliis reddatur: at quemadmodum quando conducit aliquem de morbo corporeo convinci, non idcirco exponi censetur odio hominum; sed potius eorum commiserationi & precibus; ita etiam est de erroribus noxiis, qui sunt morbi animarum: compassio & fani-

AD LECTOREM.

sanitatis vota erga ejusmodi ægros sic possunt in animis aliorum excitari, quibus ad sanitatem adjuvari queant : ad quam cum aliquando redeunt, eo major est lætitiæ atque dilectionis erga eos dilatatio, quo major erat ipsorum morbus, qui statim atque serio agnitus est, protinus nullus est, nec amplius ad eos pertinet : sunt namque errores talis naturæ, ut statim atque eos ex animo improbat qui eis infectus est, ejus esse desinant ; quapropter etiam non amplius possunt ei exprobrari ut ipsius ; sed habendus is est tanquam qui eos nunquam habuisset. Quâ de causa lætabor, si per ejusmodi errorum, qui hic (in fine præsertim operis) indicantur, renunciationem, (si speranda sit) possem quæcunque de his dicta sunt, aliquando pro indictis habere & haberi velle ; atque deinceps veritatem in charitate cum quibusvis colere. Quod si tamen nonnullis videar durius interdum egisse alicubi ; id, si ita placeat, meæ imputent infirmitati, quæ non potuit adversantium irrisorum ideam sine alicujus interdum indignationis motu diutius (quod in scribendo fieri debet) præ oculis habere : pro quo meo defectu, ve-

luti

AD LECTOREM.

luti animæ meæ morbo, nec non ob alios meos infinitos, optent mihi & Deum propitiabilem, & ab eodem vim omnia mala, dum tempus est, emendandi, quod etiam omnibus opto ex animo, ut quamdiu hic vivitur, hoc est, quamdiu in statu sumus nos in formas malo oppositas immutandi & refingendi, nec coëtorum vasorum instar adhuc sumus inflexiles, ei operæ gnaviter benedicente Deo incumbamus.

*Udum & molle lutum es: nunc, nunc properan-
Fingendus sine sine rota. (dus, & acri*

Superest Lectores rogem, ut sphalmata, quæ frequentius ac optassem, commissa sunt, dum liber in loco unde aberam imprimebatur ex apographo, cui ultimam non potui adhibere manum, neq; ejus impressionis specimina videre, æquo mecum tolerent animo, nec dedignentur antequam ad lectionem se accingant, eis corrigendis semihorulam impendere, ne dictorum sensus vel nullus vel absurdus appareat. Minutula, quæ nulla difficultate agnoscì possunt, ex se quidem facile animadvertent: quæ momentosiora sunt, ex apposito *Erratorum* Indice emendabunt, si placet, ac præterea verba illa Libri III. p. 262. quæ parenthesi includuntur, (*quod, ni fallor, in tornandis vitris a Cartesio non prævisum, ejus omnes machinas reddidit ineptas*) vel debebunt omnino, vel pro non prævisum legent non provisum satis: præviderat enim incommodum, ut ex Dioptrices cap. ult. §. 7. videre est, at ei non sufficienter provisum fuisse, eventus palam exhibuit.

EXPLICATIO TABULÆ
Libri titulo præfixæ, Eruditionis tripli-
cis imaginem repræsentantis,

Ad SPECTATOREM.

*S*Ecurus Eruditionis qui cupis
Inire semitam, viarum quas petis
Hic indicem ducemque tabulam videns,
Attende muta quæ loquatur pagina.

Caverna multis quam tenebris obsitam
Tantâ celebrem conspicias frequentiam,
Hæc ERUDITIONIS est FALSE domus,
Præjudiciorum tecta densis nebulis,
Quæis fascinati, qui videntur, hospites
Omnes ad unum turgidas vento levi
Constare bullas vel docentur vel docent.
Cave librorum ne strues fucum tibi
Titulis superbis faciat, aut te schematum
Contagiosa fascinent præstigia.

Nil hic latet quam questionum putida
Spina, & chimæ somniorum, quæ fere
Minus juvant aranearum stamine,
Ovisque vel serpentis haud minus nocent.

Abrupta quæ sequuntur montis ardui
Sterilisque, vix uni vel alteri gradu
Tentata dubio, (namq. & in præceps ruunt,
Abyssus ingens & ruentes excipit)
Provinciam sciat SUPERFICIARIÆ
Esse ERUDITIONIS, in viam nimis,

Pau-

*Paucissimisque vix celebratam libris.
Hic picta tantum Veritas acquiritur,
Quam radiolis a Sole per nubeculas
Adspersa Ratio adumbrat ideis suis.
Hinc Solis umbram vivido sine lumine
Tantum gerit, nec frana vel virgam tenet
Imbellis, animos nec coercent, nec regens.*

*Hac vero quanto dignior nubes procul
Transvecta, cuboque insidens immobilis
In monte lato apparet ERUDITIO
SOLIDA, rudes quæ sola mentes perpolit!
Perenne cujus possident Solis jubar
Augusta nil sinit latere dextera,
Longaque noctis dira solvit vincula:
Sinistra vero frana virgamque afferens
Animosa corda temperat feliciter,
Pedesque dirigit Salutis in viam.
Ad hanc, procul post se relictis omnibus,
Juvenis Viator, nudus a præjudiciis,
Solut licet, nec obrutus libris, gradus
Votisque seriis anbelat, impiger.
Nec fallet illum spes: profanos nam quidem
A monte murus arcet; at fideliter
Pulsantibus tandem patebit janua;
Qui sic refecti fructibus montis sacri
Lata deinceps verticem ascendant viâ,
Ferantque digna pro labore premia.*

Viro

VIRO ERUDITISSIMO

PETRO POIRET

S. P. D.

Iterumque, ut subsequenter Oden, in Verita-
tis animique grati testimonium, suis de

ERUDITIONE *libris adjungere*
dignetur, ipsum regat.

G. v. E.

VElles ergo, Vir integerrime, ita mea
me concepisse verba, nequis ex illis
sensus elici posset vel tibi minime
gratus, vel a mente mea quam longissime
forte alienus. Et ego profecto idem te-
cum desiderarem, nisi ex innumeris sibi
ipsis, aliisque contradicentium Theologa-
strorum colloquiis scriptisque, perquam ma-
nifestum foret, ipsa Dei Verba, & quæ Sa-
pientissimus ejus Spiritus humano generi
gratificatus est scripta, omnium quidem
maximè huic malo exposita esse: utpote
quæ ab omnibus ferè, tam publicè quam
privatim, pessime soleant detorqueri. At-
tamen ut pro humanissimo tuo desiderio,
quantum potis sum, impediam ne quis, Ve-
ritatem nondum ut decet affecutus, eive
malevolè etiam inimicus, è non satis com-
moda

moda interpretatione versiculi, (quo *Virum* te dixi *omnibus nunquam nimis laudandum Eruditis*;) præ invidia vel ignorantia, crucem sibi malumve quærat, aut inveni-
at; palam profiteor atq; protestor me pro-
fundissimam quidem hæctenus in scriptis
tuis animadvertisse Eruditionem; purio-
risq; Metaphysices, Ethices, Politices, ut &
Phyices, omniumque scientiarum princi-
pia solidissima simul & fertilissima: imò in
illis, præsertim in *O E C O N O M I A* tua *D I -*
V I N A, non tantum reperisse me claram
distinctamque veræ Religionis ideam; sed
& exactissimas atque plenissimas decisio-
nes intricatissimarum quarumvis contro-
versiarum; quibus dirimendis vel maxi-
morum Theologorum ingeniosissimus
quisque sese longe imparem sponte sem-
per fassus est. (a) Quibus addo, innumeris
memet ipsum & quotidianis admodum ex-
perimentis compertum habere, adeo per-
spicua adeoq; sæcunda esse *O E C O N O M I Æ*
illa tuæ principia, ut nullus queam dubi-
tare quin quivis, bona mente non nimium
destitutus, illorum auxilio admodum faci-
le sibi solvere, penitusque tollere possit o-
mnes

(a) *Quales sunt quæstiones illæ de S. S. Trinitate, de Pro-
videntia Dei, de Peccato, de Libero arbitrio, de Præ-
destinatione, &c.*

mnēs omnino quæstiones difficultatesque,
quæ vel unquam de rebus Theologicis,
Fideivē, inter hominēs motæ fuere, vel
etiānum forte moveri possent. Quam-
vis igitur non sine causā videri possem Vi-
rum te appellasse, qui non tantum dignis-
simus sit qui a doctissimo quoque comen-
detur; verum etiā, cujus prædicandis
pro merito laudibus ne omnes quidem E-
ruditi pares unquam futuri sint; (Hæc e-
nim forsitan in foro Soli, ubi *humana* fere
semper prædominatur *Veritas*, locum sibi
vendicaret interpretatio;) Palam tamen,
inquam, protestor aliū longe verborum
meorum esse sensum; atque etiā talem,
cujus ipsissima (nisi fallor,) verborum con-
ceptio non superficialiū lectorem mani-
feste satis admonere apta sit; nimirum, Te
Virum non esse, quem Eruditorum quis-
piam (etiāsi omnes doctrina antecelle-
res, multum unquam debeat laudare. Si-
quis autem interpretationem hanc minus
congruam, iniusque metro dignam exi-
stimet; ejusmodi tamen non ideo minus
Christianum decere, talesq; fortassis solas
in foro Poli ubi *Divina* tantū *Veritas* im-
perium obtinet) admittendas esse, a temet
ipto, Vir Humanissime, jam dudum edo-
ctum me sciat:

Nempe, creaturis, nosse, quantum ipse CREATOR (a)
Præstet; & hoc coram quantula res homo sit.
Scis bene, quam recte moneant, diviniior unquam
Spiritus baud vanè quæis sapere alta dedit;
OMNE, suum Nihilo dedit omne; hinc & Nihil, OMNI
Omne etiam nihilum debet, & omne, suum. (b)
Sic illi dixere: horum tamen optima doctos
Cernimus baud rarò sensa latere viros.
Scilicet hinc discant, verborum quisque suorum
Optimus interpres quam sit, & baud alius:
Atque adeo Sacri si quis velit intima nosse
Codicis, à solo hæc sæpe petenda DEO. (c)
Negligit hæc quisquis proprio, ridetque, superbit (d)
Ingenio, & populum pessima quæque docet.
Hinc ille lites, quas per tot sæcula mundus
Sustinet: hinc Verum (proh dolor!) exul agit.
Tollere ut has pergis, Falsum fugit: insua Verum
Et postliminio jura redire facis.
Ergò dicans tibi me Veroque, remuneret ut te
Ille, cui soli (e) gloria danda, precor.

Hagæ-Comitis
 Kal. Octob.

Æternùm tibi devinctiss.

cIo Ibc xcl.

G. v. EWYCK, J.U.D.

a) Oecon. Creat. c. II.

b) Deus a se ipso, & in se ipso perfectissimum Totum est, omnisq. boni (in creaturis) causa. 1. Cor. XV. 28. & XII. 6. Jacob. I, 17 Rom. XI, 36.

Homo à se Nihil est, nulliusque (in se, aliisve creaturis) boni causa. Gal. VI, 3 2. Cor. XII. 11. 1. Cor. XV, 10 & III. 7. 1. Cor. III, 5. Videfis Oecon. Creat. c. IV. Cogit. Rat. l. 3. c. 13 §. 28. & 29.

c) 2. Pet. I, 19. 20. 21. Jac. I, 5. d) Prov. III, 5.

e) Oecon. Creat. cap. 8. §. 3. & 4. Cogit. Ration. l. 4. c. 5. §. 12 & 13.

Ad

Ad

CLARISSIMUM VIRUM
PETRUM POIRET,

Cum in publicum daret suos

De Eruditione Solidâ, Superficiariâ, & Falsâ,

Libros

Non omnibus forte placituros:

*Ille namque hodiè longe plurimus vivit, sibi suisque
plaudens,*

*Qui, nisi quod ipse facit, cogitat, approbat,
Nihil rectum, verum, bonum, putat.*

O D E.

Q UÆrenda VERI principia optima
JUSTIQUE quondam, omnisque scientiæ
Desiderandæ, in Cogitatis
Cartesii Hobbesique duxi.

Verùm, *Eruditis* VIR nimis omnibus
Laudande nunquam, dum tua sedulus
Evolvo scripta, errasse & ipsum
Cartesium Hobbesiumque vidi.

Hic, tollit: Ille, ignorat amabile
Vitæ beatæ principium unicum,
Feliciores nos statim omnes,
Mens nisi læva foret, daturum.

Eò colendam quisque scientiam
Plùs clamat, nos quò indubiè & facit

Beatiores & tuctur
 Utile dum sibi dulce jungit.
 At quæ (stupendum!) hæc *ars, studiumq;* sit
 Præ cæteris quod præstet id optimè,
 Indoctus omnis atque doctus
 Æquè hodie dubium fatetur.
 Hinc turba tot diversa sequentium
Timens & optans, innumerabilis;
 Contenta nunquam, & pœnitendis
 Mox aliis agitando votis.
 Sic quisque manes jam patimur suos.
 Sed nos docendo, *Candide*, vindicas
 Quis eruditus, quis beatus
 Veridico queat ore dici?
 O ter beatum! JUSTITIAM BONUS (a)
 VERAXQUE *servans* qui didicit piâ,
 Fortunâ in omni, mente *amare*;
 Magnanimum ut decet & fidelem.
 Qui vitam, *Amico ut profit*, & omnia
Edoctus audax spernere, prævio
 Confidit *Illi*, his sempiterna
 Omnipotens bona qui reservat.
 Præcepta *Amoris* fac, DEUS, impleam!
 Sit mentis hæc una ambitio meæ;
 Hinc usque AMICI *effata* SUMMI
 Da *mediter, imiterque facta*.
 Sic *eruditus*, pectore candido
 Omnes *amabo*, TE super omnia

O VE-

(a) *Videſis Cogit. Ration. ſecunda editionis pag. 251. & ſeqq. ubi de S. S. Trinitate.*

O VERITAS! O PURI AMORIS
JUSTITIAQUE imitanda VIRTUS!

Dabam Hagæ-Comitis
Anno a mundi Sal-
vatore e benedicta
Virgine nato, 1691.

*Amor & Divina Voluntas
Quo nos cunq; trahunt
retrahuntq; sequamur.*

Ad Reverendum & Eruditissimum

DN. PETRUM POIRET,
De ERUDITIONE solidè ac eruditè
scribentem.

*UNA brevisque via est, Doctrinam ex Fonte
petendi,*

*Una brevisque licet sit via, nota parum est.
Nota parum, sed trita minus, satis esse putatur
Ad rivos variis ire redire viis.*

*Nec mirum infelix si passim exuberet Error:
Quid Verum invito quarere Fonte juvat?
Rectius ista doces qui dedoceantur, Amice,
Lectorique unum hoc & breve pandis iter.
Pandis idemque præs, præcuntem ut rite se-
quantur*

*Ad meliora quibus fertur anhela sitis.
Quæis degustatis dabitur discernere, quanto
Purius ex ipso Fonte bibantur aqua.*

Amstelodami
d. 4. Dec.
clō 1691.

JUSTUS SCHRADER.
Med. D.

In
CLARISSIMI DOMINI
P O I R E T I

*Libros de Eruditione, Methodumque in-
veniendi Verum.*

ERgône tandem quid sit Eruditio,
Quidve valeant Scientiæ, videbimus,
Viæque, quæ sint Veritatis: qua sine
Nunquam quiescet mentis ardor anxius?
At at nimis plerique ab ipso limine
Erramus, a Ratione quærentes malis
Nostris medelam, quæ gravantur sic magis.
Namque illa, quicquid se valere somniet,
Morbo gravi correpta languet, impotens
Sanare semet & nihil certi ferens,
Nugas tot inter, queis onustum dat caput,
Præter figuras atque numeros. Hæc tamen
Idola mente culta devotâ & mihi
Fuère, cum lubuit *Mathesin abditam*
Adire, SPECIOSAMQUE sacro nomine
(Cujus, ferunt, arcana virtus mentibus
Erroris excutit tenebras) ALGEBRAM.
Sed quicquid hisce temporis diu datum,
Næ perditum fuisse dicerem; nisi
Vel hac mihi constaret experientiâ,
Feliciori quod patet compendio
Ex hisce paginis, Amice, quam via
Aliâ solidior sit petenda Veritas:
A qua profectò tortuosis tot nodis

Ambagibusque mens aberrat longius.
Vos ergo nunc valete bullæ splendidæ,
Numeri quadrati, cubici, multanguli:
Rectæque, curvarumque classēs cum suis
Locis, cerebrofæque tot mysteria
Subtilitatis, cujus inter plurima,
Vir Docte, quæ brevi libro complecteris
Laboriosæ quò valerent nœniæ,
Non passus es latere Lectorem tuum.
Faxit Deus, ne solidiora quæ doces
Tantum otiosis imbibantur auribus
Oculisve, sed recocta ritè cordibus
In intimis Æternitatis omnibus
Fiant beatæ fructuosa germina!

P. J. H. J. B. P.

Ad

Reverendum Clarissimumq; Virum

DN. PETRUM POIRET,

Cum Libros de Eruditione Methodumq; in-
veniendi Verum ederet.

SCripta quæ nobis dedisti, Docte Vir, quidni co-
lam.,
Æstimemque quovis auri cariora pondere?
Scripta quorum occasione cœperam cognoscere,
Quid lupinis æra distent, quid Superficiariâ
Litteraturâ Solidior præstet Eruditio,
Aut Polymathias inanis apparatu splendido.

** 5

Hæc

Hæc factum mentita nomen Veritatis nos quidem
Glandibus diu repavit, quotquot ad Scientias
Litterasq; humanitatis aut Sophorum tradita
Impotens curiositatis æstus ablegaverat,
Quin & abstractæ (minoribus relictis) iusserat
Initiarier Matheſeos & interioribus
Algebra quondam sacris, qua propitiante plurimos
Improbo videas labore cuncta (ſi Diis placet)
Et ſacrata cum profanis velle ſubjici ſibi,
Præferentibus facem quos vulgus ipſi Vindices
Et Statores Veritati cœlitus datos putant.
Aſt ad hanc quid conferant quæ non niſi ſuperbiæ
Ac amoris proprio carniſve deſideriis
Serviunt, tumidaq; mentem vanitate diſtrahunt?
Quam pol iſtis digniora & tuta, quæ mihi Deus
In tuis deinde ſcriptis obtulit: queis intima
Gratiæ principia Naturæq; vera ſemina
Sic recludis, utriuſque ſicque leges & vias
Pandis, ut ſincera mens percuſſa vivo lumine
Veritatis Solidioris, non queat non unice
Intimis ad hanc ſequendam pertrahi præcordiis.
Inde quantum Vanitatis, quæ ferat pericula
Noſſe cœpi, Æternitati quicquid haud impenditur,
Nec rudes cœleſtibus confortiis animos parat.
Hincque nil moras juvabat neſcere, aut erroribus
Quos amaveram tenendis uſque cauſas quærere,
Nec licebat vel volenti memet intus fallere,
Conſcientiâ palam clamante, me eſſe conditum
Ad ſuperna, non ad alta ſeculi ſubſellia
Aut honores comparandos, cœca vel ſuffragia
Plebis, aut caduca quævis aucupanda commoda.

O mihi

O mihi si serio licuisset his tunc obsequi
Vocibus, vel nunc liceret, quando eas in intimis
Rursus innovat meis hæc, Erudite Vir, tua
Eruditione Commentatio de triplici!
Fructuosam quam benignus faxit in multis Deus
Qui creaturis suis non velle non potest bene,
Quas suæ similes imagini creavit, singulas
Totius Divinitatis ut bearet gaudiis:
Quique se calamitatis perditis socium dedit,
(Mira vis Amoris!) ipse carne tectus fragili
A periculis ut exitiis reduceret
Nosque aberrantes Supernæ Veritati redderet.

AD EUNDEM.

POIRETUS *per anagramma* PIUS ORET.

Quicumque inscitæ cupit tenebris
Solvi, sit PIUS & fidelis ORET;
Hæc est unica disciplina Veri,
Dudum moribus obsoleta nostris,
Dudumque obruta temporum tenebris:
Scripto & nomine quam doces, Amice,
Quam sic asseris, Eruditionis
Ut qui sub specie latebat error
Possit fallere non nisi volentes.

F. O. H. J. C.

CON-

CONSPCTUS ET SERIES
M A T E R I A R U M
TRACTATUS
De
VERA METHODO
INVENIENDI VERUM.

Tractatus hujus ratio, scopus & divisio. pag. 3

§. 1.

Pars prima SEX Methodi ad Veritatem leges, ob-
servatis multis expositas, continens.

I. (1) **R**egula prima sive Cognitum primum. *Ad*
veritatem detegendam ordinem servan-
dum esse, eoq; violato omnis generis incommoda
& inconcinna sequi. 5

II. In quibus maxime ordo sit servandus. 6

III. Philosophorum contra ordinem erratum pri-
mum fons cæterorum. 7

IV. (2) Regula altera sive Cognitum alterum: *Men-*
tem sinceram esse debere nec dolosè secum agen-
tem. 7

V. Fraudes quædam mentis occultissimæ cæque ve-
ritati adversissimæ deteguntur. 8

In his erratum alterum capitale, veritati viam
præcludens consistere. 9

VI. Ve-

- VI. Vera sinceritas quæ? 11
- VII. (3) Tertia veræ Methodi lex, sive tertium Cognitum: *Quemlibet incipere a se & in se ipso.* 12
De aliis non tantum non cogendis sed nec convincendis adeo curandum esse. 13
- VIII. Maxime ubi ii sunt minus sinceri, & vero sponte delirant. 13
- IX. Male Cartesium duxisse in principio Philosophiæ opus esse convincere Scepticos. 14
- X. Id nocuisse & Philosophiæ ipsi, & discipulis ejus *errati* insignis ansam dedisse. 15
- XI. Quomodo cuique in se quærenda Veritas.
Exempla & criteria veritatum primarum & proximarum. 17
- XII. A se seu a sui conscientia & sensu qui incipit ordine & sincere philosophari, eum convinci se esse rem cogitantem, desiderandi, intelligendi, acquiescendi, libere se determinandi facultatibus præditam, unitam corpori, cui multa alia adsint corpora eam per suum afficientia. 17
- XIII. Deinde eundem ex sensu intimo ante omnem aliam demonstrationem, convinci de Dei existentia. 18
- XIV. Aliorum de Deo existente dubitationes nostram non labefactare inconcussam certitudinem. 19
- XV. Illis non hic sed suo ordine & loco esse satis faciendum. 20
- XVI. Cartesii & suorum *erratum*, dum velocius quam par est, ubi vix quædam generalia de Mente & Deo

INDEX METHODI, &c.

& Deo suo more demonstrarunt, provolant ad
 specialiora & physica, ingenti prætermisso hiatu 21
 XVII. Cartesii & suorum in inquisitione veri triplex
 incogitantia plurium errorum causa. 1. primum
 quodvis criterium arripiunt: 2. Veri fontem dum
 nec satis norunt nec prope sunt: 3. nec attendunt
 suæ facultates utrum in bono sint statu an secus, 22
 XVIII. Observationes ad sequentia.

Veritatem primo recte distingui in materia-
 lem & mentalem. 23

In utroque genere dari veritates bonas, malas
 & fuitiles atque vanas. 23

XIX. Veritas mentalis & efficientiæ quæ? 24

XX. Veritates has in tres species distingui:

1. in reales spirituales.

2. in reales corporeas.

3. in pictas umbratilesque.

Singularum exempla dantur. 25

XXI. Tribus hisce veritatum generibus respondere
 tria facultatum in homine genera

1. Intellectum passivum.

2. Sensus corporeos.

3. Rationem sive intellectum activum. 27

XXII. Quibus etiam tria respondent lumina.

1. Divinum.

2. Naturale externum.

3. Lumen umbratile rationis. 27

XXIII. Ad Criteria veritatum prænotanda quedam

1. De veritatum in generales & speciales divi-
 sione. 28

2. De

INDEX METHODI, &c.

2.	De certitudine & incremento evidentiae.	28
3.	De evidentia perceptionis objecti, qua affi- cientis vel qua talis natura.	29
4.	De evidentia possessionis sive CRITERIO veri; & reflexionis sive cognitionis istius criterii.	29
XXIV.	Dari sex criteriorum veri species.	
1.	Prima Criterii species, de veritatibus gene- ralioribus spiritualibus realibusque.	30
XXV. 2.	Secunda criterii species, de veritatibus spe- cialioribus spiritualibus realibusque.	31
XXVI. 3.	Tertii generis criterium, de generaliori- bus veritatibus corporeis realibusque.	32
XXVII. 4.	Criterium quarta species, de veritatibus specialioribus corporeis realibusque.	32
XXVIII. 5.	Quintum Criterium, de veritatibus um- bratilibus generalioribus.	33
XXIX. 6.	Sexum Criterium, de veritatibus ideali- bus specialioribus.	34
XXX.	Non tam de ipsis criteriis, quam de non exa- minandis aut de non tractandis unius generis ve- ritatibus per criteria aliarum, esse laborandum.	35
	Mathematicos & Cartesianos quandoque hic peccare.	37
XXXI.	Erratum quoddam ex Mathematicis compa- rationibus oriundum & præcavendum.	37
	Ex ideis aut criterio veri mathematici, non pos- se ostendi rerum naturæ ideas possideri.	37
XXXII.	Mathesis plus ignorantiae involvit quam cognitionis.	39
	XXXIII.	

- XXXIII. *Quaestio capitalis: Quomodo quis sciet evidentiam & verum criterium adesse suis cogitatis: Aut, si putet adesse, & tamen fallatur, errorem suum deteget?* 41
- XXXIV. *Ob duos defectus insignes homines de veritate esse inertos.* 42
1. Defectus primus, *Aversio & abalienatio a fonte omnis luminis Deo.* ib.
2. Defectus alter, *corruptio facultatum mentis atque adeo rationis.* 44
- XXXV. *Corruptio facultatum rationisque revelatione seposita evincitur.* 44
1. *Experientia idque modis quatuor.*
2. *Demonstrative & a priori evincitur facultatum corruptio a causa efficiente in homine actuata quinque modis.* 45
- XXXVI. *Ex iustitia Dei sequi absentiam luminis in homine, nec non ejus ineptitudinem ad veritatem.* 47
- XXXVII. *Obex Veritati acquirenda obductus & hiatus ingens a Philosophis disimulatus, conflans lex aliis craslis eorum erratis praecipuis.* 48
- XXXVIII. (4) *Quarta vera Methodi Regula: Agnoscendam esse unicuique corruptionem suam, unde a veritate alienus & ad omne falsum & malum proclivis est.* 49
- XXXIX. *Philosophorum Gentilium errores unde.* 50
- XL. *Corruptionem hanc non Theologiam modo, sed & Philosophiam spectare.* 51.
- XLI.

INDEX METHODI, &c.

- XLI. Corruptionem non esse tantum in abusu facultatum, quæ in se sint illæfæ: sed eam ipsis facultatibus inhærere & inhabitare. 54
 XLII. Quid sit corruptio facultatum, præsertim intellectus atq; rationis indicatur nomine. 54
 Et re per quosdam veluti aphorismos. 55
 XLIII. De intellectus natura & corruptione Aphorismi duodecim. 56
 1. 2. 3. 4. 5. 6. Intellectum factum esse ad assu-
 mendum duobus modis omnium rerum
 formas, passivitate & activitate. 56
 XLIV. 7. De transformatione reali intellectus in di-
 vinas formas. 58
 Eum hic, excepto oblationis suæ actu, mere
 passivum esse. 58
 XLV. 8. De transformatione reali intellectus anima-
 lis in formas naturales sensibiles. 59
 Eum hic, excepto actu oblationis organorum,
 mere passivum esse. 59
 XLVI. 9. De transformatione umbratili intellectus
 sive rationis humanæ in pictas rerum icones seu
 formas. 60
 Eum hic se active habere. 60
 XLVII. 10. Ad transformationem activam intelle-
 ctus sive usum rationis condiciones aliquot ut be-
 ne se gerat. 61
 XLVIII. 11. De habitudine libertatis, desiderii & ac-
 quiescentiæ ad intellectum, ut bene se habeat. ib.
 XLIX. 12. Lapsus & corruptio intellectus rationisq;
 humanæ, 64

L. Car-

INDEX METHODI, &c.

L. Cartesii Meditationem quartam hinc multorum errorum falforumq; convinci.	68
Error quî fiat, & quæ ejus forma.	68
LI. Aliud capitale Philosophorum erratum.	73
LII. (5) Methodi veræ lex <i>quinta</i> cum errato capitali ei opposito.	73
LIIL. Ad restitutionem facultatum & intellectus in integrum duo prænotanda.	74
LIV. Quomodo ex divino præscripto intellectui ra- tionisque morbo sit medendum.	74
LV. Intellectus æger, petulans & delirus, vix ac ne vix quidem de se sanando vult audire quicquam.	76
LVI. (6) Sexta veræ Methodi lex <i>de medio sanationis</i> proximo: cum errato opposito.	76
LVII. Nil ultra hæc ad generalia Methodi requisita postulari posse. Transitus ad sequentia.	77

PARS ALTERA.

Ubi variæ quæstiones & difficultates de intellectu
impotentia, quiete, passivitate, de Dei in illo actio-
ne & lumine, deque ejus statu diviniore & medio
ad illum proximo enodantur.

I. De impotentia intellectus.

Quæstiones variæ de intellectu.

1. Cur tam impotens dicatur, cum in eo plurimæ in-
nascantur veritates? 79
2. Cur intellectus non amittat aptitudinem cogno-
scendi veritates mathematicas: amittat autem
aptitudinem cognoscendi divinas sibi magis con-
gruas? 81
3. Un-

3. Unde constat, intellectum activum seu rationem
esse facultatem superficiariam seu accessoriam. 84

*II. De quiete intellectus activi seu
Rationis.*

- Quid sit quies intellectus, & an sit possibilis? 85
Activitatem bonam quandoque frangendam:
& media ad hoc. 87

*III. De passivitate hominis ejusque
facultatum.*

1. Quid magis obtineat in homine: activitas an pas-
sivitas. 89
Status activitatis per se quis? 90
2. Quibus magis perficiamur: actione an passione?
Felicitem & perfectionem solidam in passione
consistere, sed admitti actione in passionem termi-
nata. 92
Activitate sola damnationem effici. 93
Ad perfectionem accessoriam nos itidem passive nos
habere. 94
3. Unde constet, mentem habere hac in vita facul-
tatem ratione recta majorem ad cognoscendum
Deum. 97
De multiplici horum experientia & unde de-
sumenda. 98
Ex naturalibus id etiam patere. 100
4. Quia ratione constant, quæ & aliis facultatibus;
annon hæc superflue saltem in hac vita? 101

IV. De actione sive operatione Dei in homine.

1. An Deus in anima corrupta possit operari? 103
2. An velit in ea operari? 104
 Naturam creationis & restorationis nostræ involvere Dei internam operationem. 105
 Comparatione illustratur operatio DEI interna. 106
3. Et si Deus in anima agat, non statim ideo illa fit luminosa & beata 107

V. De lumine Dei in homine.

1. An lumen Dei sit distinctum a lumine aut ideis rationis? An ratio sit illius capax? 110
 Cartesii locus de lumine Dei. 111
 Ideam Dei e ratione non esse lumen Dei directum. 113
 Rationem luminis divini intimioris non esse capacem. 115
2. De amissione luminis divini præ lumine rationis. ibid.
3. An ad restitutionem luminis rationis requiritur præcedanea divini luminis restitutio? 117
4. An lumine Dei detur magis frui posse cum ratione quam sine illa; an secus. 118
 Non requiri absolutam rationis rejectionem.
 Non statim adesse speratum Dei lumen. 119
 Quid sit rectus rationis usus? 120

INDEX METHOD I, &c.

Duo concludenda simili explicantur. 121

(1) Animam majoris luminis esse capacem per
Deum quam per rationem 123

(2) Qvo magis rationem relinquit, eo est capa-
rior divini luminis, & contra. ibid.

5. Certitudo luminis divini omni alia certitudine
major. 125

6. De illusionibus circa lumen divinum: pro bene-
dispositis nullas esse, sed certitudinem infallibi-
lem. 127

Illusiones unde procedant? 129

Cur vis divini luminis sit in tam paucis & tam
rara? ibid.

VI. De statu supernaturali mentis.

Naturam nostram ad supernaturalia esse factam, at-
que ad ea debere adspirare. 133

VII. De desiderio ut medio ad obtinenda divina.

Desideria non esse inefficacia. 135

Desideria esse media ad facultatum restitutio-
nem & impletionem recipiendam. 136

Precum ad veritatis possessionem obtinendam
necessitas utilitasque, & earum ratio. 138

Ad restitutionem & conservationem faculta-
tum desideria esse sæpius exercenda. 139

PARS TERTIA.

Ob neglectum superiorum regularum Cartesium
cum suis in multa incidisse errata, quorum aliquot

*** 3 in

INDEX METHODI, &c.

in illius Methodo & Meditationibus, in horum autem opinionibus nonnullis deteguntur.

I. Regularum sex Methodi præcedentis utilitas præ quibusdam aliis. 141

II. Sphalmata in regulis Methodi Cartesianæ, earumque non observatione.

In prima.

In secunda. 143

In tertia.

In quarta. 144

III. Sine legibus præcedentibus nec dari aditum ad possessionem veræ: nec caveri posse a falso. ib.

IV. Sphalmata non pauca in Meditationibus Cartesiani ob eas neglectas. 146

V. Sphalmata Meditationis primæ Cartesiani. ib.

VI. Sphalmata Meditationis secundæ. 148

VII. Sphalmata Meditationis tertię Cartesiani.

Dari vias meliores existentie Dei demonstrandæ eis, quas Cartesius omnibus prætulit & quibus usus est. 149

VIII. Prænotata quædam ad existentiam Dei solidius demonstrandam atque fecit Cartesius.

Primum, de potentia affectionum mentis. 150

Secundum, eas vim majorem habere & esse potentiores in passivis quam in activis.

Tertium, de vi remissa atque impotentia earum in activis præ passivis. 151

Quartum, Argumenta, ex activis minus efficacia debere esse quam ex passivis. 152

IX. De

- IX. Demonstratio prima Cartesianis melior de Dei
existentia vividis effectibus in passivis facultati-
bus supremis potentissime percipienda 153
- X. Demonstratio altera, quæ est præcedentis gradus
multo adhuc altior. 154
- XI. Tertium existentia Dei argumentum ex facul-
tatum passivarum capacitate ipsa. 155
- XII. Quarta de existentia Dei ex rebus corporeis de-
monstratio Cartesianis præstantior. 156
- XIII. Quinta demonstratio Cartesianas superans, ex
facultate activa libertatis. 157
- XIV. Post has demonstrationes sequi demum eas
quas Cartesius ex activa facultate rationis ejusq;
actibus & ideis deduxit. 158
- Error Cartesii circa concursum Dei. 159
- XV. Sphalmata Meditationis quartæ Cartesii. 161
- XVI. Sphalmata Meditationis quintæ. 162
- XVII. Sphalmata Meditationis sextæ. 164
- XVIII. Plura errata & perniciosiora a non paucis
Cartesianis commissa esse & committi quam a
Cartesio, ob neglectum verarum regularum. 165
- XIX. Exempla horum,
1. in Spinosistis, contra quos demonstratur obi-
ter libertas.
2. in Malebranchistis.
3. in Pajonistis.
4. in iis, qui Scripturam S. ad ideas rationis i-
terpretari volunt. 166

INDEX METHODI, &c.

- XX. Exemplum novissimum perniciosissimi *errati*
ab intellectu ægro, per pravas vias gradientis
admissi, in libro *mundus fasciatus*. 169
- XXI. Principia quibus mens bene disposita, me-
morati libri fundamenta & errores evertat. 171
- XXII. Pravitas methodi qua is liber Scripturas S,
ei adversantes, explicat & pervertit. 178
- XXIII. Objectiunculæ libri circa potentiam & *mi*-
racula Diaboli, qui sint subvertendæ. 179
- XXIV. Continuantur nonnulla ad everfionem præ-
textuum objectorum in dicto libro. 181
- XXV. Quanta sint pericula tentationum Diaboli-
carum, nec non doctrinæ eas cum Diabolo sub-
tegentis. 190
- XXVI. Tanguntur adhuc nonnullæ oblocutiones
& contradictiones in eodem opere : & *concludi-*
tur. 195.

CONTENTA ET SERIES
MATERIARUM

In libris de ERUDITIONE contentarum

LIBRI PRIMI PARS I.

Quæ est de Eruditione solida acquirenda.

I. **A**B etymo vocis explicatur generalius, quid sit *Eruditio vera*: item quid *superficiaria*; quid *falsa*. pag. 4.

II. Eruditionis *essentiam* fundari in relatione ad Deum, ut Mens ei vadat similis, tum depositione contrariorum, cum adjuvantium acquisitione. 5
Eruditionis *principium* rectissime a Scripturis poni in timore Domini. ib.

III. De Deo Menteque nonnullas considerationes hic esse resumendas. 7

IV. Dei unita æternitas, trinusque sui in se ordo. Capacitates facultatesque menti istis admittendis correspondentes inesse. 7

V. Sola isthac (adeoque & Eruditionem de his) solida esse: cætera superficiaria & peritura. 10

VI. Ex Dei placito arbitrario ludendi cum picturis sui umbratilibus, natas esse in conceptu suo rerum ideas, easque omnis generis & varietatis. In his duo esse considerata, 1. representationem Dei. 2. ipsasmet sui ipsarum formas. II.

Menti humanæ (cui superiores facultates ad sui essentialē perfectionem sufficiebant;) datam esse accessoriā facultatem Rationis, sive intellectus activi, ut horum esset imitatrix. *ib.*

VII. Facultatem Rationis, sive intellectus activi, non admittere ideas Dei ejusque luminis vividas ac solidas, sed pictas, steriles & superficiarias tantum. *ib.* 12

Hæc tamen à Philosophis perniciose confundi. 13

VIII. In Ratione esse curiositatem seu desiderium: lumen seu ideas; affirmationem seu acquiescentiam; & Discursum ex duobus his exsurgentem. 14

Eruditionem malè ad hæc restringi. *ib.*

IX. Deum, qui præter se & ideas, extra se res efficit & possidet, dedisse menti humanæ, ut cum rebus haberet commercium, facultates imaginationis, sensuum, motus & passionum cum corpore. 15

X. Hominis perfectio essentialis & accessoria. 16

Homo creatus fuit sapiens, non verò eruditus. *ibid.*

XI. Homo postquam facultates solidas a Deo sejunxit, superficiariis ut adhæreret, lapsus ita est, ut cæcus, crassus & corruptus sit etiam quoad rationem & superficiaria. 17

XII. Quænam in mente lapsa sint erudienda. Quæ ea possit solidè, superficiariè, falsò erudiri comparatione generalius ostenditur. 18

XIII.

- XIII. Tria in unaquaque eruditione postmodum
spectanda. 20
- XIV. Arte Eruditionem quinque maximè notan-
da. 21
- De Eruditione acquirenda Axioma funda-
mentale. ib.
- XV. Tres primæ fundi ad Eruditionem acquiren-
dam dispositiones seu conditiones requisitæ, sin-
ceritas, humilitas & a cæteris ad Deum defectio. 23.
- XVI. Ex parte desiderii ad Eruditionem conditio-
nes quatuor; ejus ardor, illimitatio, constantia &
confidentia. 26
- XVII. Ex parte intellectûs conditiones duæ, eva-
cuatio (cum sua exceptione) & quies. Quænam
evacuanda, etsi clare & distincte percipi puten-
tur. Clara & distincta perceptio, criterium veri,
in applicatione fallit Philosophos. 30
- XVIII. Ex parte acquiescentiæ ad Eruditionem
conditiones duæ, traditio absoluta sui Deo, &
patientia. 35
- XIX. Ad Eruditionem fundi & superiorum facul-
tatum, quid ex parte rationis & inferiorum fa-
cultatum requiri possit. 36
- Deus prævenit mentes juvatq; ut illæ ei con-
ditiones offerant debitas. ib.
- Quis ordo hoc in negotio observetur. ib.
- XX. Qui mens erudiatur solidè quoad dispositio-
nes prævias. 38
- XXI. Qui mens qua æterna in fundo erudiatur. ib.
- Qui

Qui ejusdem facultates superiores & immen-
sæ, desiderium, intellectus, & acquiescentia
erudiuntur divine. 39

XXII. Hanc Eruditionem solam esse solidam, per-
manentem & homine dignam. 40

Ex ea sequi Eruditionem, omne cum externis
commercium spectantem, quæ sine hac me-
re superficialia esset. ib.

XXIII. Experimenta facti. 42

Inter modos quatuor quibus eruditio solida
contingit; primus isq; generalior, in men-
te, Deo se & sua offerente: unde Deus ex
tempore illi ad omnia prospicit & sufficit.
ib.

XXIV. Secundus quidam modus adeptæ eruditio-
nis solidæ divinitus infusæ, & ad omnia specia-
tim se extendentis: cum exemplis facti. 45

XXV. Tertius Eruditionem habendi modus: & cur
ejus experimenta pauci capiant. 48

XXVI. Quartus veram Eruditionem acquirendi
modus, videlicet per aliorum tum scripta tum
voces. 51

Qui hinc se gerendum.

Modi hujus causæ & necessitas

Vocis vivæ præ scripta prærogativa. ib.

In eis quæ rationem & infimas facultates con-
cernunt: quatenus cum his nectuntur, si-
mili quodam modo procedi. ib.

LIBRI PRIMI PARS ALTERA.

Quæ est de vera Eruditionis possessione.

XXVII. Veri Eruditi proprietates.

Omnia bona præcedentia in eo firmari & augeri. 58

Qui desiderium, quod vacuitatem supponit, semper augeatur. ib.

XXVIII. Veri Eruditi character primus, *Pax*, in intimis, in externis & cum proximis. 60

Vera pax quæ. 61

Qui calumniantium & adversantium impetûs, ejus pacem non turbent. ib.

Alii characteres paci annexi, *bonitas, justitia, patientia, silentium*, ib.XXIX. Eruditi præcipuus quidam character, *gratitudo lausque* erga Deum, quibus neglectis tenebris & stoliditate percutiuntur eruditi. 66XXX. Alii characteres, *Dependentia* a Deo; *soliditas humilitas* cum ejus effectis erga se, res, hominesque. *Amor Dei & proximi*. 69XXXI. Cum *amore* sive charitate omnes solidè eruditi characteres includi, dici & recenseri ostenditur. 71

XXXII. Eruditum verum non esse sollicitè curiosum de futuris; nec habere in promptu repertorium idearum & demonstrationum ad quosvis casus posibles paratarum: sed principium solidum quo gaudet, illi sufficere ad omnia ex tempore. 76.

LIBRI PRIMI PARS TERTIA.

*Quæ est de vera Eruditionis communica-
tione.*

XXXIII. Vere eruditos eruditione communican-
da, sive docendi officio libentius abstinere quam
eo onerari, etsi Deo vocante. Vocationis veræ
criteriæ præcipua. 78

XXXIV. Eos primo factis docere, quæ omnium ef-
ficacissima via. 81

XXXV. Nec irrisoribus, nec opiniosis, nec rixosis,
neque calumniantibus communicanda est soli-
da veritas; neque semper contra adversarios
verbis tuenda est. 81

XXXVI. Neque etiam eadem omnibus ejus cu-
pidis exponenda; Sed, quantum fieri potest, solis
fidis, cautela adhibita. 83

XXXVII. Quinam ei sint qui veritatis participan-
dæ sunt capaces: eos infirmitatibus, præjudiciis,
pravisque affectibus, maxime amore proprio,
non carere initio: queis tamen se accommodet
eruditor necesse sit; & quomodo. 85

XXXVIII. De medio communicandæ eruditionis
solidæ: id nec voces esse, nec scripta; sed docen-
tis & discantis internas dispositiones, accedente
Dei actu. 89

Clavis Scripturæ, quæ. 90

Obscuritatis in incipientibus causa.

Qui tunc fides ab illis requiratur.

Irri-

Irrisorum criticorum iniqua absurditas. 93

XXXIX. In modo docendi a simplicissimis maximeque necessariis inchoandum: tum, quod summi beneficii loco est, discantis præjudicia nævique invadenda, etsi is inde commoveatur. 94

Sine sensu anxio ei adversante eruditionem nec communicari nec acquiri posse. ib.

XL. Necessaria, cæteris semotis, aliquoties esse inculcanda. 99

Cur nonnulli ab ejusmodi repetitione averſi sint. ib.

Ejus summa necessitas & ingentia emolumenta. ib.

XLI. A solide erudentibus negligi ut plurimum styli methodique rigidioris artes solidis de causis: etsi iisdem, ob nonnullorum molliores dispositiones, quandoque utantur, quandoq; in his aliisve suam fateantur ignorantiam, vel etiam hallucinationem. 102

XLII. Erudentes solidos per imposturas, irrisiones, persecutionesque vexari superficialiorum & falsorum eruditorum, supellectilis suæ ruinam per veritatis solidæ communicationem metuentium. 106.

LIBER SECUNDUS

Qui est de Eruditione Superficiaria.

- I. **L**ibri hujus materia, scopus modusq; tractandæ rei. p. 109.
- II. Cavetur ne multi ex eruditis offendantur dum eruditioni superficiariæ plura annumerari videbunt. 110
- III. Fundamentum Eruditionis superficiariæ, quid sit. 113
- IV. Ad majorem distinctionem quædam de Mentis facultatibus resumuntur brevius; & primo quidem de facultatibus realioribus, quæ pro objectis realibus factæ sunt, & e quarum debito statu Eruditio solida exurgit. ib.
- V. Esse in mente facultatem veluti picturariam & umbratilem, quæ est *Ratio*, eruditionis superficiariæ fundamentum & causa; uti ejusdem *ideæ* & *ratiocinia* illius sunt materia & instrumentum. 116
- VI. Idearum proprietates octo, similitudine illustratæ, unde conficitur eruditionem in eis fundatam esse prorsus superficiariam. 117
- VII. Rationem esse facultatem corruptam, limitatam, umbratilem, superficiariam, mereque accidentariam. 122
- Illam activitate sua ideas suas sine Dei amico concursu debite excitare non posse. ib.

- DE ERUDITIONE SUPERFICIARIA.
- Ratiocinandi actus ipsa Ratione ideisque im-
perfectiores esse. 124
- Eruditionis superficialis ex fundo valor. 125
- Objiciuntur quatuor in ea, quæ modo conclu-
nus. 125
- Respondetur objectioni primæ, de objecto Pyr-
onismo. 126
- Luminum genera tria, tresque certitudinis spe-
cies. 127
- Dari lumen, atque etiam certitudinem, omni
lumine & certitudine rationis, omnique
demonstratione immense superiora 129
- I. Vigiliæ, hujusque a somno distinctionis cer-
titudinem, perperam a ratione expectari. 130
- II. Certitudo Metaphysica nec summa est, & te-
nuis est, nec non & pauci usus. 133
- III. Rerum naturalium cognitio solida nec à ra-
tione, nec in ratione esse potest. 135
- Simili res explicatur. 135
- IV. Recapitulantur præcipuæ certitudinum speci-
es, ad divinam, naturalem seu physicam, & me-
taphysicam relatæ. 138
- V. De triplicis luminis perceptione. 140
- VI. Respondetur instantiæ secundæ ex Mathefi
desumptæ. Frustra eam allegari ad probandam
soliditatem cognitionum per rationem acquiren-
darum. 144
- VII. Responsio ad tertiam Objectionem, quæ e-
rat, Rationem impugnari non posse, quin hoc
ipso

INDEX LIBRI SECUNDI

ipso stabiliatur , quia in ejus impugnatione ipsa ratio valere debeat. 148

In illa ludi æquivocatione. ibid.

XIX. Sophisma vulgatum pro rationis valore , solvitur. 150

XX. Rationis usum scopumque supra dictis non tolli.

Qvis & quotuplex is sit ? 153

XXI. Qvis ad eruditionem solidam acquirendam possit esse rationis usus. 155

Ejus cautelæ aliquot. ibid.

XXII. Superficiaria, viasque ad solida, non nisi a solidis, vel ab eis, quæ solida possederunt, recte tradi & explicari posse. 160

XXIII. Exactius ostenditur, quid sit Eruditio superficialia, ejus amplitudo, raritas, ejusdemque vanitas. 164

XXIV. Eruditionis superficialiæ in partes notabiliores distributio. 167

XXV. Eruditionem superficialiam ita raram esse, ut quæ ejus ditionis sunt scientiæ , ne quidem ad perfectionem superficialiam adhuc attigerint ; idque multis de causis. 168

XXVI. Specialiores nonnullæ causæ defectuum in præcipuis quibusdam scientiis. 171

XXVII. *Metaphysices* defectus nonnulli. ibid.

XXVIII. *Physices* defectus generaliores. 174

XXIX. *Ethices* defectus capitaliores quidam. 176

XXX. Querela. Hic , & alibi sæpius, ea quæ DEI Theologiæ & Revelationis sunt , nimis cum Phi-

DE ERUDITIONE SUPERFICIARIA.	
Philosophicis misceri; quæ tamen sola esse debe-	
	178
XI. Querelam hanc non esse sine absurditate, & forte impietate.	179
XII. Hominem quæ Philosophum, experientias tum naturales, tum divinas, debere consulere, ut ex illis prospiciat Rationis suæ ideis.	181
XIII. De præsentia & absentia luminis divini.	185
Nullum posse recte philosophari nisi actibus Philosophicis Theologicos interponat. ib.	
Simile.	ibid.
XIV. Quomodo quisque de rebus mentalibus philosophaturus, possit divinas experientias consulere vel assumere, iisque suas adjuvare speculationes.	186
XXV. Philosophi circa revelata officium.	188
XXVI. Multa dari quæ a ratione infirma detegi quidem non possint; sed quæ per revelationem reperta, à ratione ostenduntur esse vera, & necessario ita.	189
XXXVII. <i>Logicarum</i> vulgarium defectus præcipuus	192
XXXVIII. Veræ Logicæ leges capitaliores.	193
Circa Philosophiam in genere.	194
Circa ideas.	195
Circa judicia.	196
Circa ratiocinia.	198
Circa methodum.	200
**** 2	XXXIX.

INDEX LIBRI SECUNDI

- XXXIX. De *Grammatica & Critica*. 201
 Grammaticæ atque Criticæ veriores leges, castigatis falsis. 202
- XL. De *Theologia*; & in antecessum aliquid de vera & solida Theologia, ejusque communicatione. 215
- XLI. De degeneratione Theologiæ solidæ in superficialiariam: & quænam hæc sit. 221
- XLII. Theologi superficialiarii & solidi ut principiiis, sic effectis dispares. 224.
- XLIII. Theologia superficialiaria etsi in rationis facultate resideat, non tamen per illam solam acquiri potest. 227
- XLIV. De reductione superficialiorum ad solidam. 229
- XLV. Non sine causa pluribus hic de istis non agi. 230

LIBER TERTIUS

Qui est de Eruditione Falsa.

- I. **A**B Eruditione superficialiaria, in veram vel in falsam necessario transitum fieri. 233
- II. Neglecto vero scopo, omnem eruditionem fieri falsam necesse est. 234
- III. Diversi generalioresque quidam modi quibus id sit, indicantur. 236
- IV. Monitum ad cavillationum nec non & deceptionum cautionem. 237
- V. Falsi Scopi Eruditionem frustraneam esse, generalibus quibusdam documentis declaratur. 238
- VI. Eruditionis falsæ causæ aliæ quatuor, de quibus specialius in sequentibus. 239
- VII. Rationem (unam ex his causis,) corrupta ut est deserto Deo, servitute insuper affectuum & præjudiciorum oppressam, non posse non parere eruditionem falsam. 240
- VIII. Præjudicia quædam de ratione, quæ quo magis sunt occulta, eo sunt nocentiora, recensentur. His omnes fere doctos præpeditos esse, ostenditur. 241
- IX. A Magistris pædagogisque iniquius adhibitis, ineptis, & quibus plus æquo creditur, eruditionem falsam non posse non prodire. 244
- X. Adultos officium sui cura propria instituendi, male negligere, idq; securius in alios refundere. 247

INDEX LIBRI TERTII

- XI Non ideo tamen substitutionem Magistrorum
esse abrogandam. 249
- XII. De Libris quatenus ad eruditionis constitutio-
nem spectant; deque eorum originibus. 250
Eruditionem a libris non pendere. ib.
- XIII. Librorum bonorum origo prima, verusque
usus. ib.
Malorum quorundam origines & propagines
ibid.
- XIV. Paucitas primariorum bonorumque librorum
& Auctorum. Numerositas & species nonnullæ
malorum. 252
- XV. Libri promiscui nec sunt, nec usum præstant
uti præ se ferunt & putantur. 254
- XVI. In profanos, vanos & impuros Ethnicorum li-
bros, magistrosque qui eos eruditionis gratia ju-
ventuti proponunt. 256
- XVII. Prætextus malorum librorum Eruditioni fal-
sæ inservientium, quatuor aut quinque præci-
pui. 259
- XVIII Confutantur omnes. Primus quod multa bo-
na, egregiaque in illis occurrant sententiæ. ib.
- XIX. Secundus, de usu Ethnicarum historiarum &
locutionum ad Scripturæ interpretationem. 260
- XX. Tertius, de latino sermone ex Ethnicorum pro-
fanis Scriptis discendo. 261
- XXI. Quartus prætextus, omnia ab istiusmodi lite-
ris renovatis, renovata & polita esse, confutatur;
& contrarium ostenditur. 264
- XXII.

XXII. De scientiis quatenus ad eruditionem falsam pertinent. 266

XXIII. Per falsa idealia removeri veritates solidas. 267.

XXIV. De falsitate præcipuarum scientiarum vulgo obtinentium. 269

Et primo quidem de generalioribus erroribus in fundamentalioribus *Metaphysicis*. 269

XXV. Veritates præcipue capitalibus istis erroribus oppositæ, breviter demonstrantur, videlicet circa rerum ideas; Dei omniscientiam; hominis libertatem; fatum; transcendentales veritates, unum, verum, bonum: substantiam &c. 271.

XXVI. *Physices* diversa Systemata falsa. 276

CARTESII physicam tripliciter falsi convinci. *ibid.*

XXVII. 1. Ex principiis *Metaphysicis*. 277

XXVIII. Causæ finalis cognitio in *physicis* contra Cartesium asseritur. 281

XXIX. Ipsum Cartesium pro validis principiis statuere & allegare causas finales. 284

XXX. Quod causa finalis sit & ipsa efficiens. Qui ea detegi possit in singulis. 285

XXXI. Principia sua suspecta reddit ipse Cartesius, nostraque confirmat. 287

Instantiæ duæ quibus mox respondendum *ib.*

XXXII. 2. *Physicam* Cartesianam multis veritatibus certis adversari, & proinde falsam esse. 289

XXXIII. Cur principia Cartesii etsi falsa, cum experi-

perimentis tamen sint interdum conformia.

290

XXXIV. 3. Physicæ Cartesianæ falsitatem tertio ostendit inconsequentia ex propriis principiis.

292

Exempla illius, circa Cartesii vortices, tria elementa, lucem, phænomena solis & stellarum, gravitatem, magnetem.

ibid.

XXXV. Vortices Cartesianos ex mera vi & legibus naturæ brutæ, ne quidem esse probabiles aut etiam possibiles.

ibid.

XXXVI. Generationem, figuram, situm, trium elementorum Cartesii ex principiis suis non sequi uti proponit.

293

Globulos secundi elementi debuisse potius esse ellipticos non sphaericos.

ibid.

XXXVII. Materiam primi elementi non debuisse ad centrum confluere in sphaeram, sed ad axem totius vorticis in modum columnæ.

295

Hunc locum & situm debuisse quoque à tertio elemento occupari.

ibid.

XXXVIII. Juxta principia Cartesii de luce, Solem debere lucere teretem instar columnæ: ejusque solam occidentalem plagam videndam esse, atque eam instar trabis, eò magis fulgentis quò magis à centro Solis recedit.

297

XXXIX. Cartesius frustra probare conatur radios ex singulis punctis Solis quaquaversum in vortice diffundi.

299

XL. PER

XL. Per materiam primi elementi corpus Solis per polos ingressam non posse Solem reddi lucidum.

301

XLI. Materiam subtilem corpus Solis per polos ingredientem non debere in globum coacervari, sed in cylindrum, vel ellipsin aut rhombum extendi.

302

XLII. Ex Cartesii principiis generalia phænomena terræ & circa terram perverti.

ib.

Ostenditur in telluris & in corporum GRAVITATE.

303

XLIII. Magnetis explicatio Cartesiana, in particulis striatis & intortis fundata, nulla est.

304

XLIV. Formationem particularum in strias tornatas, esse impossibilem.

305

XLV. Ad materiam striatam Cartesii circa axes verticum tornandam, suppositiones quædam necessariæ & absurdæ.

310

XLVI. Cartesium in errores sæpius incidere quod primam & secundam methodi suæ legem sæpe non observet.

311

XLVII. De *Ethices* Ethnicorum, Politicorum seu mundanorum, & veterum Philosophorum falsitate.

312

XLVIII. Recentiorum Philosophorum absurditates generaliores de summo bono hac in vita viribus naturæ acquirendo.

313

Obliviscuntur veritatum de æternorum valore, & evanescentium vilitate, scopo nostro &c.

ib.

**** 5

XLIX.

INDEX LIBRI TERTII

Odiū in probos.	
Persecutio.	
Irrisio.	
Calumnia.	
Absurditas.	
Item Voluptuositas.	
Avaritia.	
LXXVIII. Pigritia animi.	373
Desideria corporis,	ib.
LXXIX. Curiositas.	ib.
Inquietudo.	
Morositas.	ib.
Stoliditas sive indolentia.	
LXXX. Livor rixæ.	374
LXXXI. Eorundem facta & scripta qualia?.	375
LXXXII. Describuntur Eruditi falsi, veritatum solidarum aggressores & impugnatores.	377
LXXXIII. Falsos omnes eruditos esse vanos & meros Pedaneos.	382
Et quid propriè sit <i>Pedantismus</i> .	ib.

EPILOGUS.

LXXXIV. Loca in Sacris de vera & falsa eruditione posse ex hætenus dictis illustrari.	384
LXXXV. Falsis mundanisque nil prodesse Mosis eruditi exemplum.	387.
LXXXVI. Quæ scripta sunt, ea ad omnium bonum veramque gloriam tendere.	388
LXXXVII. Egregius <i>Cebetis</i> locus, quædam de Erudi-	

DE ERUDITIONE FALSA.

ruditione falsa, nec non & vera, confirmans.

390

LXXXVIII. Cur omnes primò ad eruditionem falsam accedere consueverint.

393

Et cur ex iis qui ad illam accessere quidam elaborantur, alii verò non.

ib.

LXXXIX. Ab eruditione falsa ad veram incitamenta.

396

APOLOGETICA.

411

I. De quibusdam Cartesianis.

412

II. De nonnullis Lipsiensibus.

418

III. De celebri quodam Theologo.

426

IV. De nescio quo Jano Philadelpho.

428

V. De auctore Bibliothecæ Universalis.

439

EPISTOLA ad Eundem, & ejus partes.

443.

*Occulta cui Mentis mala
Secreta rodunt pectora,
Huic est molesta Veritas
Qua cor revelat turbidum.*

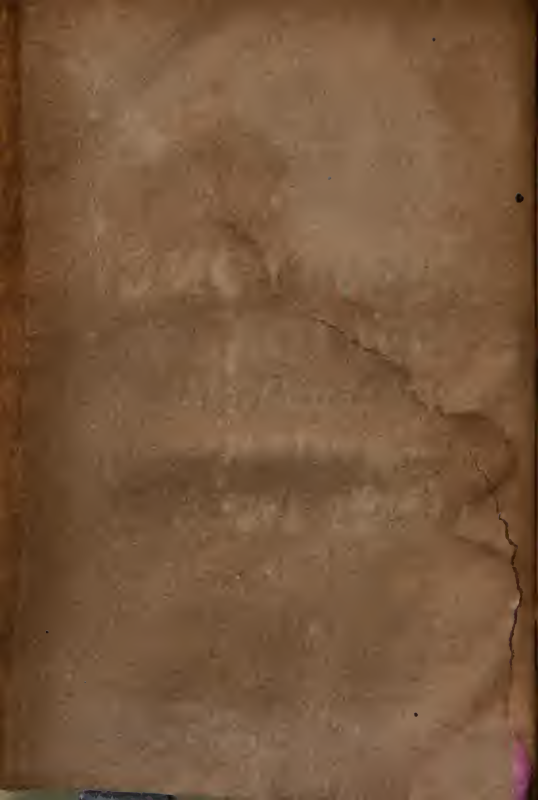
G. B.

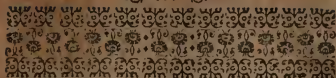

DE
ERUDITIONE
SOLIDA,
SUPERFICIARIA,
ET FALSA,
LIBRI TRES.

LIBRI PRIMI,
 qui est
 DE ERUDITIONE
 SOLIDA.

PARS PRIMA.

ERUDITIONE nil magis commendatum esse apud DEUM & homines, liquido satis constat, quando ille gratiam suam atque Scripturarum oracula commendat a) ab eruditione; hi vero, ubi ad altiora (a) 2. Tim. 3: 16. adspirant, sibi pro scopo proponunt eruditionem; quæ isthoc pacto Dei hominumque Tit. 2: 12. communi suffragio veluti (b) *fons vite* de- (b) Prov. 16: 22. nunciatur. Quanti igitur esset, si de nobilissima utilissimaq; materia, ea possent proferri, quæ ei si non emolumento, saltem neque dedecori essent! Et hoc ipsum audeo aggredi, meæ quidem, gratificante Deo, conscius tenuitatis; attamen & Numinis auxilio innixus, & bona erga quosvis præditus voluntate: qua dum omnibus solida bona peropto, neq; ignoro eruditionem dari superficialiam, nec non & falsam, quibus a bonis, quæ sola e-

ruditione solida acquiruntur, fit recessus; de tribus illis quædam in medium proferre inducor, quo, istis cognitis & non confusis, omnes queant cupitis bonis non excidere, sed potius eis tutius potiri. Faveat Deus proposito!

I.

Ab etymo
vocis expli-
catur gene-
ralius, quid
sit eruditio
vera: item,
quid superfi-
ciaria; quid
falsa.

I. Et si, quæ ab etymo vocis communiter desumitur rei explicatio, plerumque vulgarior nec satis solida habeatur; hic tamen loci vocabulum *Eruditio* tam apte generalior rem ejus ideam, qualem initio de re haberi necesse reor, exprimit, ut nil queat esse convenientius quam ab ejus etymi indicatione, ordiri.

Scilicet omnia ea, quæ operibus nonnullis construendis destinata sunt, puta, lapis ad ædificium, vel marmor ad statuam effigandam, cum ob inæqualitates, ruditatem, scapriciem, inconcinnam figuram, ad scopum suum adhuc inepta sunt, adeo ut bene cohærere suisq; adaptari finibus recusent, dicenda forent proprie *erudiri*, quando superfluis ramenis suis atque inæqualibus prominentiis per malleum aliaq; instrumenta liberantur, sicque complanantur & lævigantur, ut sine ruditate possint postea suis polite & congrue destinatis adaptari locis. At isthæc, quæ in sensu hocce proprio non solet usurpari nomenclatura, eadem metaphorica significatione ad Mentes translata est, quæ *erudiri* dicuntur, quando ea deponunt, quæ scopo ad quem

quem conditæ sunt & existunt, easdem faciebant ineptas; & cum quasi poliuntur, sive formas aut habitus acquirunt faciles, quibus ad finem suum promte & decenter accommodentur.

Hæc est generalior & verior *Eruditionis solidæ* idea, per quam concidunt plura monstra ad perniciem mortalium æternam sub nomine Eruditio iis temere efficta. Hac rescantur tum *Eruditio Superficiaria*, quæ molem, inordinatam, ineptam & rudem, speciosis coloribus superficie tenus solummodo incrustat; tum *Eruditio Falsa*, quæ moli ineptæ ineptiorem & contrariam suo scopo figuram conciliat. Quæ omnia specialius sunt commonstranda.

II. Cum Mens humana, ad quam Eruditio, prout eam nunc considerare decrevi, proprie spectat, non sit ens absolutum, independentens, scopus sui ipsius; sed ens ab alio, ad aliud, aliumque quam se pro scopo habens: sequitur ejus Eruditionem non consistere in illis, quæ ipsamet sibi ad placitum fingere, statuere, imaginari, amplecti satagit: qualia eruditionis falsæ & chimæricæ propria sunt: cum adjuvæ in his solum, quæ Origo summa, Plastes & Archetypus noster, nobis ipse proponit ad scopum sibi placitum; qui, (quoniam a se ipso Deus in condendis operibus dissentire si-ve discedere nequit,) alius esse non potest, quam, ut repræsentemus naturam & regimen

2.
Eruditionis
essentiam
fundari in
relatione ad
DEUM, ut
Mens ei eva-
dat similis,
tum deposi-
tione con-
trariorum,
cum adju-
ventium ac-
quisitione.
Eruditio-
nis principi-
um rectissi-
mea Scriptu-
ris poni in
timore Do-
mini.

Dei nostri, prout is erga se. hominem & cæteras creaturas sese gerit & repræsentat. Omnis igitur vera Eruditio in his constituenda est, quæ in mentibus nostris eradunt, dejiiciunt, & exterminant quæcunq; illas minus Deo similes, minusque cum proximis suis in Deo concordantes reddunt: nec non in eis quæ similitudinem cum Deo intimam; concordiamque cum proximis divinæ æmulam, promovere, & firmare apta sunt. E quibus satis luculenter patet, Eruditionem veram Amore Dei & proximi absolvi ac perfici, timore vero Dei inchoari; Scripturis sæpissime inculcantibus,

(a) Ps. III. 10. (a) *timorem Domini initium esse omnis sapientia* five Eruditionis veræ: nam ex timore sincero, quo Mens erga Deum tangitur, timens ne ipsa Deo dissimilis sit ei displiceat, neve in se habeat aut acquirat multa quæ non congruant cum similitudine & mente Dei, sit, ut incipiat & decernat a se remove, repellere, disjicere quicquid rude & Deo dissimile, quicquid ei ingratum, in se suspicari potest; quo ab iisdem abstineat, atq; iis solum acquirendis incumbat, quæ divinam illam similitudinem divinumque placitum decent ac referunt. Et hoc ipsum est vere erudiri, & ad veram tendere eruditionem; cujus initium, primumque punctum non potuit ordine magis exacto, severo atque, ut ita dicam, magis mathematico vel philosophico proponi, quam in divinis Scripturis designatum est, dum pro
salien-

saliente veræ Eruditionis puncto hoc nobis commendat, *Timor Domini, initium Sapientia.*

III. Hic ostendendum foret, (quantum imbecillitas nostra fert) quid sit Deus, qui sese gerat, quibus dotibus mentes humanas beaverit, ut illæ possint Deum suum imitari, cum illo congruere, & ruditates, si quæ illis insint, deponere, sicque per veram Eruditionem, Deo, ejus conversationi, deliciis, inhabitationi ipsæ fieri accommodatissimæ. Ad hoc autem non est necesse æterni Dei existentiam & naturam, aut animæ naturam & immortalitatem, quæ (6) alibi ex professo contra Scepticos dubitantes & Spinozianos Atheos demonstravimus, de novo evincere: aut eorum regiminis libertatem & modos mutuos, quæ ibidem abunde deduximus, iterum depingere. Operæ pretium tamen est nonnulla generaliora tum de Deo, tum de mentis facultatibus, præ oculis præsentia habere, quæ alioqui, cum subjectum ipsum, de quo agimus, immediate concernant, plane non possent sine ejus detrimento & confusione prætermitti. Sequentia itaque haud oscitanter sunt expendenda.

IV. DEum nempe infinite perfectam, incomprehensibilem, atque æternam Mentem esse, hoc est, talem, quæ non modo initio & fine existendi caret, sed & quæ realitates infinitas unite totas semel actu velut in puncto

2.
De DEO
Menteque
nonnullas
considera-
tiones hic ef-
se resumen-
das.

(6) In Cogit
Ration. 2.
Edit.
& Oecon.
Divin. de la
Creation.
nec non in
Dissertat.
præcedente.

4.
DEi unita æ-
ternitas, tri-
nusque sui in
se ordo.
Capacita-

tes faculta-
tesque Men-
ti istis admit-
tendis corre-
spondentes
in esse.

indistincto simul possidet: Eundem quoque, cum distinctius & veluti aliquo modo extra æternitatis hujus indistinctæ considerationem punctumque indivisum sese respicit, in adorandum aliquod Trinum discerni, quod Desiderio immenso atque vividissimo erga se suasque perfectiones, Luminosa sui intelligentia atque Idea, Acquiescentia denique & Amore seu Lætitia infinita, (sive Patre, Filio, & Spiritu Sancto, Trinitate adorabili,) perficitur. In his autem, ut ita loquar, totam Dei naturam, solidam existentiam, perfectionem, felicitatem, contineri, exclusis quibuslibet aliis quarumcunque rerum ideis, & realitatibus, quæ coram illo non modo non res aut ideæ accessorix, sed & purum nihil sunt, quo beatum & perfectum Ens absolute carere ad perfectionem & felicitatem potest.

DEum illum voluisse, (ut se qua talem vivide repræsentaret,) condere Mentem, quæ non tantum in sempiternum duraturæ sunt; sed & quarum substantialissima atque essentialissima portio, vel dos, vel naturæ reconditissima radix & substantia, sit fundus vel recessus quidam immensus, sive intima nonnulla capacitas, & aptitudo quædam immensa & infinita, quæ ipsam æternitatem, sive Deum æternum modo unito, simultaneo & indistincto vivide & plane mirabiliter, sine ulla successione & pluralitatis distinctione & duratione, admittere, percipere, possidere valet;

(quæ

(quæ ardua, alibi (a) a me exposita, videat qui velit.) Hic est illæ animæ *fundus* tantopere nonnullis celebratus, quem nulla creatura, nec vero ipsa creata Mens, non modo non replere, sed nec quidem movere aut attingere potest: locus ideis vacuus, thronus Deo æterno sacer, ejusque solius æternas impressiones suscipere aptus. Observandum præterea iisdem mentibus inesse quoque distinctiores facultates sive capacitates ad idem Numen relatas: puta, *Desiderium immensum*, sive facultatem desiderandi DEUM immense, divinique desiderii infiniti impressiones & actus admittendi: *Intellectum immensum*, sive capacitatem immensam recipiendi Intellectionem, sive Lucem, sive Verbum Imaginemque Dei luminosam: denique *Acquiescentiam*, seu facultatem atque capacitatem *immensam* admittendi & possidendi divinam Acquiescentiam, Dilectionem, Lætitiā, Spiritumque Dei adorabilem, cumque eo æternum deliciandi. Atque ita Mentes nostras non modo conditas esse ad Imaginem & repræsentationem Immensi & Æterni Dei, adorandique Mysterii Trinitatis, (Patris, Filii & Spiritus Sancti;) sed & ad Ejusdem admissionem, inhabitationem, immeationem, possessionem, commercium, æternasque & incomprehensibiles omnium in bonis & realitatibus Divinitatis perceptiones & voluptates: quam ob cau-

(a) Cogit.

Rat. Lib. III.

Cap. 16. &

Oecon. div.

Part. I. ch. 8.

§. 23. &c.

ſam, his, quas diximus, ſubſtantialiſſimis & eſſentialiſſimis capacitatibus ſive facultatibus, ſunt a Plaſte potentiſſimo Optimoque donatæ.

ſ. V. Impenſe optarem hæc jam pro dignitate ſua diutius conſiderari, nec non memoriaræ atq; cordi alte vivideque imprimi. Hæc enim ſola ad mentes proprie ſpectant, ſolæ earum æternum duraturam perfectionem, felicitatem, ſolidam atque eſſentialem ſic conſtituunt, ut cætera omnia, omneſque de rebus aliis quibuſcunque creatis ideæ, perceptiones, ſenſationes, non modo mere externæ & acceſſoriæ ſint; ſed &, maxime in quo nunc ſunt ſtatu, ad interitum univerſæ pertineant. Hinc proinde in erudienda, Mente ſilium Ariadneum eſt deſumendum. Nam ſi aliud quam facultates noſtras fundamentales, æternas & (capacitate) immenſas, quibus vere homines ſumus, Dei-que imagines vivæ, curaverimus; ſi his prætermiſſis ſuperficiarias, deceptorias & inſtabiles facultates Rationis, Imaginationis, aliasq; minusculas parvulis inferioris ſortis objectis occupaverimus & coluerimus, ad interitum tantum laboravimus, omnibus quidem olim evaneſcentibus, mente vero remanente in eo vacuitatis ſtatu, in quo a propria & inſanabili facultatum inanium, fame immenſa, æternum cruciabitur. Sed redea-

DE ERUDITIONE SOLIDA. II

redeamus ad propositum, & rerum considerandarum indicemus seriem.

VI Scilicet DEUM, qui se solo æterno & trino sibi sufficiebat, ex mera & indifferenti arbitrii libertate voluisse ad lusum gaudiumque arbitrarium depingi & repræsentari non solum modo vivido, quam ob rem mentes, quales nunc diximus, effecit; verum etiam modo umbratili, & (comparatè ad veram vitam veraque interiora) veluti mortuo & superficiario. Hinc in conceptu ejus natas esse ideas rerum, totiusq; universi, quarum unaquaque repræsentabat suo modo tum præcipuam aliquam Dei perfectionem, tum vero (quia perfectio nulla in Deo a cæteris separatur,) indirectè & dilutius omnes cæteras: hinc nulla res est, nullave idea seu natura, quæ non aliarum rerum sive idearum aliquid (unde rerum nexus & imbricationes mirabiles) secum involvat; quia nempe perfectio divina quælibet, quæ idea rei creabilis cujuslibet repræsentat, aliquid, etsi indirectius, cæterarum divinarum perfectionum secum in conceptu involvit; quod rerum ideis & naturis simili modo decuit repræsentari.

Notari hic velim, Deum, cum ideas rerum, quas excogitavit, contemplatur, duo in illis conspici; primo, sui suarumque perfectionum, puta potentiæ, activitatis, felicitatis, fecunditatis, aliarumque, imagines

Ex DEI placito arbitrario ludendi cum picturis sui umbratilibus, natas esse in conceptu suo rerum ideas, easq; omnis generis & varietatis. In his duo esse consideranda, 1. repræsentationem DEI: 2. ipsasmet sui ipsarum formas. Menti humanæ (cui superiores facultates ad sui essentialem perfectionem sufficiebant;) datam esse accessoriam facultatem, Rationis, scilicet, intellectus, ut horum esset imitatrix.

gines five ideas nonnullas speculativas, illis, quas ipse a se & in se directe habet dilutiores; secundo, ipsarum ideas rerum prout ad ipsas res terminantur. Quæ consideratio magnæ & perniciosæ in rebus eruditionis fallaciæ evitandæ ansam dabit, uti mox monebimus.

Quamvis autem Deus, Mentem ad sui Imaginem condere volens, eis præter illam vividam Æternitatis Sanctæque suæ Trinitatis Imaginem nil largiri præterea potuisset, ipsæque hac sola dotata perfectione, & felicitate essentialissima (hoc est maxime, intima, completa, plena & solidissima) præditæ & perfectissime satiata fuissent; placuit tamen Numini liberalissimo & accessorias, superficiariasque nonnullas capacitates siue facultates Menti donare, quibus illarum Dei de rebus externis idearum illorum Dei arbitrariarum ludorum, esset æmula & repræsentatrix. Unde orta est in mente facultas accessoria & superficialis *Rationis*, quæ aliàs *intellectus activus* dicitur, estque rerum ideis efformandis & continendis destinata.

7. VII. Hæc autem facultas nullam Æternitatis divinæ, nullam sanctæ Trinitatis, divinarumque attributorum ideam vividam, (prout facultates superiores) admittit; sed tantum eorundem umbræ, ideas dilutas, steriles, mortuas, & veluti externas & superfici-

perficiarias, quales modo diximus & in rebus creabilibus ideas de Deo divinisque posse conspici. Quod diligentissime advertendum est: quoniam inde exitialis quidam error potest & debet maxime præcaveri. Quicumque enim ideas de Deo rebusque divinis per Rationis suæ actus efformatas, confunderet cum lumine Dei vero, Ideisque vividis, quæ in intellectu supremo per Lumen Verbumque Dei excitantur, nec non cum inspirationibus luminosisque Spiritus Sancti motibus, quibus divina salutariter & solide explicantur, is erraret omnium exitialissimo errore; & pro Deo vivo, solidoque ejus Verbi ac Spiritu lumine & motu, simulacra inania, sterilia, frigida Rationis suæ, facultatis superficiariæ, amplecteretur; a quibus cum non posset perfici nec bearî, vacuitas & miseria æterna ei, (nisi resipisceret) certo certius superessent. Atque hoc morbo periculosissimo Cartesiani quam plurimi hodie laborant, dum ideas steriles, ne dicam sæpe ridiculas, Rationis suæ, pro divino lumine, pro Scripturarum sive sensus Dei interpretamentis, pro Spiritus Dei actibus, notionibus, inspirationisque (quales ad salutarem Scripturarum rerumque divinarum cognitionem requiri confitentur omnes,) nobis obtrudunt. Quæ perniciofa confusio inde orta est, quod Cartesius ipse, eorum Antesignanus, in Natura mentis co-

jusque luminis videri ac solidas, sed pictas & steriles & superficiarias tantum. Hæc tamen a Philosophis perniciose confundi.

gno-

gnosceda, qualem jam per fundum, capacitates facultatesve ejus pro Deo solido, vel pro ideis ejus rerumque accessoriis factas, explicuimus, plane cœcutierit. Sed nec eidem malo minus obnoxii sunt & cæteri non-Cartesiani: quamvis enim divinum, lumen divinumque actum, ab actibus Rationis distinctum, verbis profiteantur, nihilominus tamen de facto nil aliud plerique quam propriæ Rationis suæ actus amplectuntur, quos nomine actuum Spiritus S fideique insigniunt. Utinam omnes ab hoc errore resipiscerent, cujus pericula & tandem emergentem inde Atheismum, (a) alibi pluribus ostendit!

(a) Dissert.
prælim. Cog.
Rat.

2.

In Ratione
esse, curiosi-
tatem seu
desiderium;
lumen seu
ideas; affir-
mationem
seu acquies-
centiam; &
discursum
ex duobus
his exurgen-
tem.
Eruditio-
nem male ad
hæc restrin-
gi.

VIII. Quia vero & Ratio suo modo, hoc est, dilute & per adumbrationem, Sanctæ Trinitatis gerit Imaginem, (quæ & in omnibus rebus atq; ideis, nulla prorsus excepta, diversis modis depingitur) hinc in illa deprehendere est, primo, *desiderium* aliquod sciendi, siue ideas rerum detegendi, quod jam, post peccati dominium, *concupiscentia oculorum* Johanni & Augustino dicitur, & *curiositas* vulgo appellatur: secundo, *lumen rationis*, id.e. ipsæ, intellectiove superficialia, & activa suarum, quicquid alii dicant, idearum certis conditionibus effectrix; tertio, *acquiescentia* quædam in idearum ejusmodi contemplatione & combinatione, quæ acquiescentia aliàs *affirmatio* dicitur.

Et

Et circa hæc quidem sola *eruditionem veram* versari vulgo produnt: sed quam prave, quamque periculose id fiat, jam aliquatenus monuimus, monebimusque deinceps distinctius, dum Rationis proprietates usum, abusumque indicabimus obiter. *Discursum* vel ratiocinationem ad activam vim rationis ideas sibi excitantis, atque ad acquiescentiam referimus; quando nempe ideæ quædam primo intuitu vel obscuriores, vel complicatiores sunt quam ut mens possit eis acquiescere, adeoque opus habet eas pluribus actibus, modis, respectibus, conjunctione aut sejunctione cum & ab aliis intueri, ut ipsæ ei clariores appareant, quo tandem eis acquiescere possit.

IX. Quemadmodum autem Deus ille, qui se solo æterno sibi sufficiebat plene, non tantum arbitraria voluntate accessorias rerum creabilium ideas ad sui accidentiam (ut sic loquar) delectationem contemplari voluit; sed & ipsi placuit, ut illæ, hoc est, res ipsæ ideatæ, existerent, quas Deus de facto existentes haberet, possideret, quasque adeo singulari modo veluti præsentibus sibi stitit, imaginatus est, disposuit, percepit, deque eis est lætatus; Ita etiam non satis ei fuit condere Mentem quæ fundi & facultatum divinarum & essentialium donatione, solo Deo solide & complete beatæ essent; aut quæ Rationis accessu non-necessario, 9.
Deum, qui præter se & ideas, extra se res effecit & possidet, dedisse Mentem humanam, ut cum rebus haberet commercium, facultates imaginationis, sensuum, motus, & passionum, cum corpore.
 ideas

ideas rerum ad accidentariam delectationem intuerentur: sed & voluit ut illæ cum rebus ipsis commercium haberent, easque perciperent, possiderent, regerent. Unde & mentibus donavit capacitates sive facultates cum corpore certo, quibus hæc exequerentur, videlicet, *Imaginationem, Sensus, facultatem, motricem*, (quæ loquelam includit) & *affectus* sive passionēs animæ; de quibus omnibus, etsi in Oeconomia fusius egi, tamen in hoc argumento, de quo agimus, ea oculis subduci omnino non debent, si quidem permulti si non totam, maximam, tamen eruditionis partem in illis nunc constituunt quæ ad imaginationem, sensus, motus & affectus pertinent.

10.
Hominis
perfectio es-
sentialis &
accessoria.

Homo cre-
atus fuit sa-
piens, non
vero erudi-
tus.

X. Atque hæc sunt omnia, quibus hominem perfici potuisse, cogitari potest: complete nempe perfectione solida & essentiali per divinas intimas & immensas sui fundi, desiderii, intellectus, suæque acquiescentiæ capacitates, Deo æterno & Triuno repletas; accidentarie vero per umbratiles, superficiales, & limitatas facultates Rationis, imaginationis, sensuum, motuum, & passionum, objectis suis tenuiusculis & limitatis, ideis videlicet, figuris, coloribus & sonis, motibus & similibus affectas, &, non repletas, sed impulsas & tactas, in quibus tamen imagines potentiæ, sapientiæ, & bonitatis Dei sui, magis quam ipsas sensationes ad se spe-

ſpectantes homo curabat. Hiſce omnibus
 is in creatione a Summo Rerum Auctore,
 inſtructus antequam ad deteriora labere-
 tur, omnibus erat numeris abſolutus, (quod
 ſingulatim (a) alibi expoſui,) hincq; *Sapiens*, (a) *Oecon*,
 non vero *Eruditus* erat proprie dicendus: creat. cap.
 ſiquidem hæc ipſa non acquiſiverat per vi- 14. ad 27.
 am erudiendi & poliendi in ſe quæ antea,
 incondita, rudia, aſpera & incompoſita fue-
 rint; ſed per ſimplicem ſui cum divina Sa-
 pientia conjunctionem & familiaritatem.

XI. Poſtquam autem homo æternam,
 (ſenſu jam dicto) atq; immenſam fundi ſui
 capacitatē, nec non divinas deſiderii infi-
 niti, intellectus & acquieſcentiæ facultates
 ab objecto æterno, divino, ſolo ſolido, Triu-
 no Deo, revocare, ab ejus adhæſione & con-
 templatione continua ceſſare; facultates ac-
 cidentarias & ſuperficiales præcipue exer-
 cere, ad exteriora ſeſe convertere, & ex pro-
 prio ſigmento ad arbitrium ſapere & beatus
 eſſe voluit; mox omni ex parte, intus & ex-
 tus, factus eſt obſcurus, confuſus, miſer &
 ſtupidus, in quo omnia, fundus, divinioreſ
 facultates, ratio, imaginatio, cæteraque, cœ-
 ca, rudia & aſpera; verbo, ipſe totus homo
 craſſus & rudis: qui niſi quoad omnes fa-
 cultates penetrante lixivio lavetur, forti pu-
 mice fricetur, impigra dolabra lævigetur &
 erudiatur, manebit craſſus & rudis aſinus in
 omnem æternitatem.

II.

Homo poſt-
 quam facul-
 tates ſolidas
 a Deo ſejun-
 xit, ſuperfi-
 ciariis ut ad-
 hæreret, la-
 pſus ita eſt,
 ut cæcus,
 craſſus &
 corruptus ſit
 etiam quoad
 rationem &
 ſuperficiaria.

Quod autem inferiores facultates, quales ratio & cæteræ jam nominatæ, integræ non potuerint permanere, postquam superiores & solidæ a Deo defecerunt, patet ex eo, quod earum natura non modo superiorum imitatrix & veluti e&typha erat, quodq; etiam eæ ab illis & regebantur & lumen, mutuabantur; sed ex eo quoque & præcipue, quod DEUS posthabitus & contemptus non potuit contemptum sui effusa benedictione approbare; quin potius eum decuit neglectores & contemtores sui negligere, & in sensum omnino reprobum tradere, uti Paulus loquitur & ostendit, Rom. 1. Quam inordinationem, ejusque necessarium seriem, cum alibi integro (a) libro tradiderim, illius commemoratione hic supersedeo.

(a) Oeconomie du peché.

12.

XII. Quænam vero in homine erudienda

Quænam in
Mente lapsa
sint erudi-
enda. Qui
ea possit so-
lide, superfi-
ciarie, falso
erudiri com-
paratione
ostenditur
generalius.

sint, e superiori facultatum suarum enumeratione satis patescere puto. Verum ut ratio distinctionis, quam circa Eruditionem sumus adhibaturi, dum eam in solidam, superficialiariam & falsam dividimus, evidentius inspicere possit, eam per similitudinem sic elucidabo, ut facili negotio possit & comprehendere & retineri. Imaginemur ergo Mentem esse veluti Globum quendam crystallinum infinitæ amplitudinis, qui replendus sit infinito lumine a centro in omnem capacitatem ejus sese diffundente. Talis enim est Mens ejusque fundus, tales ejus facultates.

cultates seu capacitates respectu DEI, luminis æterni & infiniti: At vero globus iste, qui in relatione ad DEUM est capacitatis immensæ, itidem, quatenus cum rebus ideis, quæ DEUS non sunt, commercium habere debet, quadam veluti superficie (qua respectu divini commercii caret) præditus considerari debet. Superficie huic tria, plura ve accidere possunt; primo, ut in illa lineamentis & coloribus quibusdam multa depingantur & delineentur, secundo, ut ipsa superficies figuram suam rebus applicitis accommodet, eamque multifariam immutet; tertio, ut de loco in locum transportetur; quarto, ut fortiter pulsetur ab illis quæ fortiter in eam irruunt: quorum omnium primum, Rationem & imaginationem; secundum, sensus; tertium, facultatem motricem; quartum, affectus sive passiones designat. Quemadmodum autem hæc ante hominis lapsum ordinatissima erant; ita post eundem, lumen e fundo & e capacitatibus immensis evanuit, succedentibus tenebris asperrimis & immanibus: Superficies vero coloribus atris, monstrosis lineamentis atq; figmentis, lutoque commaculata & incrustata, ipsamet in monstrosas, turpes asperasq; formas effigiata, incomposite tremula ubi quiescere, vel stupide immota ubi moveri deberet, denique quibusvis extraneis impulsibus obnoxia. Si jam supponamus,

mus, aliquem fundo & facultatibus intimis depurandis & disponendis, (ad quas & externæ inordinationes aliquatenus (sed non funditus) radices egerunt nonnullas,) vacare, id Eruditionis solidæ speciem nobis exhibet, (quæ, sicuti a bono facultatum internarum statu, status superficiariorum bonus est indivulsus; ita & hæc exterior quoque complectitur:) si vero externæ superficiæ detergendæ, lævigandæ, sedandæ, lineamentis, figuris, motibus ordinatis perficiendæ præcipue incumbat, id Eruditionem superficiei ob oculos ponit: Eruditio autem falsa depingitur, si neglecto fundo cum facultatibus suis diviniorebus, superficies chimæris, nugis, inutilibus, noxiis, luto, & quibuslibet quisquiliis, incrustetur & contaminetur. Quorum omnium *ἀπὸδοσις*, quia facilis est & clara, prætermittimus.

13.

Tria in una-
quaque eru-
ditione post-
modum spe-
ctanda.

XIII. Eruditionis generalioribus perspectis, nec non ejusdem speciebus commemoratis, e re foret de unaquaque singulatim ostendere quomodo acquiratur, quomodo possideatur, quomodo denique communicetur; sive, quod eodem recidit, quomodo fiant, qui affecti sint, & quibus modis doceant sive sese propagent solidi, superficiales & falsi eruditi; aut denique spectanda esset eruditio in acquisitione, possessione, & communicatione sui: quod brevibus subindicare potius quam tractare annitemur.

XIV.

DE ERUDITIONE SOLIDA. 21

XIV. Initio, considerandum est serio, 14.

1. hominem respectu durationis suæ futuræ, creaturam esse æternam, huiusque æternæ durationis hanc præsentem vitam, Ante eruditionem quinque maxime nota. De Eruditione acquirenda Axioma fundamentale. quam hoc in statu, hac inter corporea vivimus, non partem, sed vix punctulum & momentum evanidum esse, quo evanescente, omnia quæ inferiores & superficiares facultates, rationem, sensus, ceterasque concernunt, qualia jam sunt, æternum quoque penitus evanescent.

2. Observandum deinde, fugax hocce momentum ea nobis conditione concessum esse, ut a modo quo fuerimus eo usi, idque impenderimus, pendeat tota sequens æternitas, in plena fundi & facultatum omnium perfectione, illustratione & deliciis; aut in earundem imperfectione, tenebris & anxietatibus perpetuis ducenda, prout diversis modis momentum hocce fuerit transactum.

3. Notandum tertio, nobis hac in vita eam esse facultatum infirmitatem, ut pluribus simul vacare non possimus; sed alia dimittenda esse, si aliis fuerit incumbendum.

4. Animadvertendum quarto, eam esse & facultatum, actuum objectorumque suorum naturam, ut sese adjuvent & promoveant, si debito ordine exercentur; se vero

impediant & tollant, si ordine præpostero & perverso pertractentur. Debitus autem ordo is est, quem superius in enumerandis facultatibus sumus secuti; nimirum, primo, Fundus sive capacitas mentis immensa ad DEUM æternum, nec non facultates diviores desiderii, intellectus & acquiescentiæ ad eundem Deum Triunum, (se se desiderantem, contemplantem, in se acquiescentem,) ejusque ad attributa & perfectiones divinas conditæ: dein, Ratio, data ad ideas umbratiles tum Dei, ejusque attributorum, (quæ immensum a vividis facultatum superiorum ideis sive lumine differunt,) tum rerum a Deo creatarum: postremo, Imaginatio & reliquæ. A fundo enim superioribusque inferiora omnia veluti catenatim dependent, fluunt, & inde robur, lumen & decus mutantur, cum sint ejus, quod in centro est, seu expansio & explicatio atque representatio dilutior. Unde qui rite incipit a centro, huic veluti sine labore alio omnia cætera, saltem necessaria & debita, per se videntur advolare: qui vero interiora omittit ut inferiora curet, hic & diviniorebus atque solidis sese æternum privat, & quæ agit, non potest non perversè agere: nam, qui recte agat is, quem tenebræ & inordinationes infinitæ interius possident & obruunt?

5. Ex his autem observatis, illud est quinto

to concludendum & alta mente, veluti im-
mota veræ eruditionis Regula, reconden-
dum, MENTEM SE SUASQUE HAC IN
VITA FACULTATES DIVERSAS ERU-
DIENDO, DEBERE EUM MODUM E-
AMQUE PROPORTIONEM IN HIS TE-
NERE, QUÆ EST INTER ÆTERNA
SOLIDA ET MOMENTANEA PERITU-
RA; vel inter punctulum tenue e vanidum-
que & lineam immensam, vel potius soli-
dum infinitum. Secus qui fecerit, ad interi-
tum atq; tenebrarum æternarum augmen-
tum certo certius properat, & coram DEO
solidaque veritate insanus, stolidus & (qui-
buscunque præterea prærogativis gaudeat)
ineruditus stipes habebitur. Et hæc est ra-
tio, quod Scripturæ sacræ tales mundi præ-
postere eruditos veluti fatuos, animales, &
brutos passim proclamant, quos DEUS con-
temnat, rejiciat & abominationi habeat.

XV. A fundo igitur atque intimis animi
recessibus est omnino inchoandum. Hic
vero non parva occurrit difficultas. Fun-
dus enim mentis divioresque facultates
cum pro solo DEO æterno & immenso sint
facta, homo industria sua nil hic polire & e-
rudire, nilque agere posse videtur, neque eo
penetrare. Id quod omnium, dubio omni
procul, est verissimum. Nihil enim præter
solum DEUM ejusque actum, admittunt ca-
pacitates illæ, quæ pro DEI æterni admissio-
ne

16.

Tres prima
fundi ad E-
ruditionem
acquiren-
dam disposi-
tiones seu
conditiones
requisite,
sinceritas,
humilitas,
& a cæteris
ad DEUM de-
fectio.

ne & inhabitatione sunt conditæ: neque pro ullo alio potuit Mentis substantia facultatesque ejus substantialiores seu essentialiores creari; siquidem solus DEUS tali scopo & loco sit dignus. Igitur solus DEUS interiorum animæ centralis est Eruditor & Doctor, testante quoque id sæpius Divina Scriptura. Is solus Mentis centrum divinasque facultates aptus est aperire, intrare, tangere, commovere, erudire. Is solus fundi nostri clavem habet; eoque aperiente, claudere nemo; claudente, aperire nullus valet. Nihilominus tamen ut Deus in intimis agat & erudiat, homo, ex quo Deus illum prævenit & compellit, aliquid ad hoc contribuere & potest & debet: & quidem ex parte centri fundique, sui immensis, omnium primo offerat necesse est centalem atque immensam aliquam cordis *sinceritatem* & εὐκρίνεια, quæ nullo limite terminetur, nullaque conscia fraudetur exceptione. (a) *Abominationi est Domino cor fraudulentum; neque inhabitabit sapientia animam malevolam: beatus vero in cujus animo non est dolus.* Hic primus est ædificii Eruditionis veræ lapis, quem ponit TIMOR DOMINI: etenim coram Deo illo tremendo, qui renes ac corda scrutatur, quis fucate vel astute apparere non pertimescet ac verebitur? Lapis secundus est, centralis atque profundissima sui abje-

(a) Prov.

11: 20.

Sap. 1: 4.

Ps. 31: 2.

DE ERUDITIONE SOLIDA. 25

abjectio & *humiliatio*, ex eo orta, quod conscia sit mens se non modo a se nil esse & nil posse; sed & se e centro locoque suo Deum expulisse, ejus lumen atque inspirationes extinxisse, adeoque veluti Deicidam esse abominandam. Qui hac non reddit, is Deum, Eruditorem verum, cum habeat adversantem, perpetuo rudis & fatuus fit necesse est: (a) *resistit enim DEus super-* (a) 1. Pet. *bis humilibus autem suam largitur gratiam.* 5: 5.

Et hæ sunt duæ, quas homo ex parte centri seu fundi tenetur offerre, conditiones. Tertia ex omnium facultatum parte est, tam internarum quam externarum: ea vero est, inferiorum, quæ rationem & exteriora spectant, omnimoda (necessariis exceptis) *deferrio* atque secessus, & sui totius DEUM versus *collectio* atque *conversio*. Diximus namque modo, id nobis infirmitatis inesse, ut facultates nostræ omnes simul exerceri nequeant, & unam ab alia semper præpediri, videlicet superiores ab inferioribus, ubi his præpostere adhæretur. Quapropter ne Mentis intima ab operatione, exercitatione & eruditione Dei impediantur & revocentur, fileant & quiescant inferiora, nexusque cum suis objectis non necessarius rumpatur necesse est, ut solius divinæ eruditionis animus sit auditor: ad hoc autem sæpe requiritur, ut, qui serio ejus cupidus est, vim sibi faciat, duriter aspereque se limet

tractetque, quò vinculum delectabile. quocum externis vincitur, disrumpat: Quod Deus plerumque adversis rebus & calamitatibus acutis promovere solet, eo semper fine, ut impedimentis suis externis valedicat animus, quem cæteroquin tantis circumsonant ea rumoribus, ut ad Eruditoris interni vocem penitus obsurdescat. Quæ ratio est quod JESUS CHRISTUS, Deus ille noster atq; Eruditor & Doctor unicus, ipsaque Veritas & Lux, asseveret, (a) neminem qui non omnia ejusmodi dimiserit, suum, esse posse discipulum.

(a) Luc. 14:
26. &c.

Ecce igitur tres primos lapides ac Eruditionis earum, quæ nobis maxime intimæ & essentielles sunt, capacitatum solidum ædificium: qui in unum coagmentati & quasi cœmentati, per *sinceram & humilem Mentis ad Deum æternum conversionem* exprimi possunt commode.

16.

Ex parte desiderii ad eruditionem conditiones quatuor; ejus ardor, illimitatio, constantia, & confidentia.

XVI. Pergamus porro ad enumerationem conditionum, quas ex parte facultatum superiorum ab homine exigit Deus, ut divinæ & solidæ ejus eruditionis sit capax. Quarta ordine, sed prima ex parte desiderii, est, *desiderii ad Deum conversi ardor*, qui si ad cujusvis rei adeptionem (etiam in naturalibus) pernecessarius est, multo magis is in supernaturalibus requiritur: hic enim est punctum saliens, uti & locus, amoris Dei, omnis rei complementi. Altera est ejus ardoris

doris indeterminata *generalitas* ; hoc est, ut Mens non determinate a Deo optet hoc & illo loco, modo, tempore, hæc illave dona, haud inquam naturalia, sed ne quidem spiritualia & quæ gratiam concernunt: ut enim non est ægri ignari & stupidi Medico sapienti præscribere, quid Medicus ei debeat injungere aut propinare; ita nec ineruditi & ægri hominis est a Deo hæc vel illa, dona, has illasve in specie vias, lumina, virtutes, operationes, ex se postulare. Id equidem mali non est ominis, nec a Deo in peccatum imputatur: est tamen imprudentis, & operationi eruditionique divinæ moram injicientis; maxime ubi pertinacia quædam tenacior bono ejusmodi desiderio est immixta. Desideranda est igitur indeterminata divina in nobis eruditio atque operatio, ut nempe Deus, quocunque modo velit, ruditates nostras eliminat, & durities emolliat: erudiat & operetur quidem in nobis, sed eo modo eaque mensura prout ipse e re esse sapientissime judicabit, posthabito ad particularia nostra (quæ abnegationis sunt materia) respectu. Tertia conditio erit, Desiderii *constantia*; ut ut a Deo diu repulsam ferre videatur. Hoc enim Justitiæ Divinæ est, ut, qui sæpe Deum vocantem audire recusavit, & ipse clamans non statim ad lubitum sese audiri sentiat; ne dicam ardorem desiderii sic augeri, ejus sinceritatem infus-

catam

catam sic probari, hominis abjectionem & humilitatem sic promoveri, gratiam denique DEI, cum tandem obtenta est, eo majoris fieri, quo longiori mora, labore atque ardore acquisita est. Quarta conditio, consistit in eo, ut expectet & confidat Mens se a DEI benignitate ea suo tempore obtenturum, quæ judicabit Deus ipsi ad solidam, & salutarem Eruditionem profutura. Atque hisce quatuor perficiuntur veræ preces, quas veluti clavem unam ad omnis Sapientię & Eruditionis inquisitionem & adeptionem ipse DEUS Eruditor nobis diligentissi-

(a) Matt. 7: 7. me in Scripturis commendat, dum vult, (a)
 Luc. 11: 9, nos quærere, petere, pulsare, precari assidue,
 &c. postulare bonum Spiritum suum, qui Spiritus est sapientię & eruditionis, quem-

(b) Jac. 1: 5, 6. que se asseverat daturum petentibus. (b)
Si cui desit Sapientia, inquit Apostolus, petat illam a DEO, qui eam omnibus confert... Sed in fide eam petat, non autem in fluctuatione atque dubitatione. Habemus hic præ oculis in exemplum admirabilem illum, Davidis; psalmum, qui ordine 119. occurrat, quique expresse eo fine nobis a divina providentia relictus est, ut sit desideriorum nostrorum noctu diuque excitamentum, & exercitatio. Hac via experimento proba-

vit & protestatus est David se sapientiorum,
 Pl. 119. v. 98. se eruditorem factum esse suis inimicis,
 99. 100. magistris, senibus denique atque prudent-

dentibus ipsis. Hac via sapientissimus processit Salomon: (a) *Ut scivi*, inquit, *quoni-* (a) Sap. 8: 21.
am non possem aliter esse continens (& hoc i- & cap. 9.
 pfum vera eruditio est, a vanis & malis contineri,) *nisi DEUS det*. . . *adii Domini*
num & deprecatus sum illum, & dixi ex totis
precordiis meis; DEUS patrum meorum, &
Domine misericordia, qui fecisti omnia verbo
tuo, & sapientia tua constituisti hominem,
ut dominaretur creatura, quæ a te facta est. . .
tecum Sapientia tua, quæ novit opera tua,
quæ & affuit tunc cum orbem terrarum face-
res, & sciebat quid esset placitum oculis tuis,
& quid directum in præceptis tuis. Mitte il-
lam de cælis sanctis tuis & a sede magnitudi-
nis tue, ut mecum sit & mecum laboret, ut
sciam quid acceptum sit apud te: scit enim il-
la omnia, & intelligit, & deducet me in ope-
ribus meis sobrie, & custodiet me in sua po-
tentia. Et erunt accepta opera mea, & dispo-
nam populum tuum, (quisquæ quæ sui sunt
officii,) & ero dignus sedem patris mei, (re-
cuperare sedem gloriæ, a qua Adamus de-
fecit, & cum CHRISTO, Fratre nostro,
throno ejus insidere, Apoc. 2.) Quis enim
hominum poterit scire consilium DEI? aut
quis poterit cogitare quid velit DEUS? Co-
gitationes enim mortalium timide, & in-
certæ providentiæ nostræ. Corpus enim quod
corrumpitur, aggravat animam; & terrena
inha-

inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile estimamus quæ in terris sunt; & quæ in prospectu sunt invenimus cum labore: quæ autem in cælis sunt quis investigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis, & correctæ (eruditæ) sint semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint homines? Hæc ex parte desiderii.

17.

Ex parte intellectus
conditiones
duæ, evacuationio, (cum
sua exceptione) &
quies, quænam evacuationis, etsi
clare & distincte concipi putentur. Clara
& distincta perceptio,
criterium veri, in applicatione fallit Philosophos.

XVII. Ex parte intellectus, duas tantum conditiones requiri autumo: Primam quidem, præteritorum evacuationem; alteram vero, ab activitate præsentis & futura, abstinentiam, sive quietem. Et prima quidem, intellectus, quia variis rerum non modo naturalium & humanarum, sed & spiritualium & divinarum imaginibus sive ideis, vel etiam, ut plurimum, præjudiciis sollicitatur; ea omnia, quatenus particularia sunt, a se removeat, ut proprius & verius a fonte luminis lumen recipiat vel expectet; vel, si non recipiat, vacuitate sua contentus, Deo divinisque rebus gloriam hanc adorabundus tribuat, quod incomprehensibiles sibi sint: quæ quidem agnitio eminentissima quæpiam eruditionis solidioris pars est quam sæpissime. Dixi autem eam rerum, notionumve, etiam divinarum, ab intellectu remotionem ad particulares debere restringi. non vero ad generales extendi: nam Deum esse, æternum, potentem, justum,

stum, veracem, sapientem, bonum, incomprehensibilem: eum in Scripturis (si cui notæ sint) esse locutum vera, eum adeoque esse incomprehensibiliter Triūnum, ad nostram salutem incarnatum, passum, & similia quæ sacræ literæ tradunt; hominem in rectitudine conditum esse; per peccatum, vero cum posteris ita depravatum, ut sine speciali atque intimo Dei auxilio, operatione, lumine, motu, ad statum priorem per purificationem veram redire nequeat; hæc inquam generaliora, talia sunt, ut sincera mens, cujus fundus & desiderium iis, quas jam enumeravimus, dispositionibus, sunt prædita, de iis dubitare non possit, neque se eis evacuare: secretius enim a Deo operante retinetur hoc ne committat, ad quod etiam, dum sincera, humilis, pia & precibus benededita est, ipsa ne utiquam est propensa. At vero aliud est hæcce fovere & retinere, aliud scrutari, cogitare, decernere specialius, quid sit in Deo, quid ejus æternitas, quæ, quanta, quibus viis procedant ejus potentia, justitia, veracitas, sapientia, bonitas? in quibus consistat, quæ proprie contineat adorabilis Trinitas? quæ incarnatio sit facta, quidve determinatius de viis Redemptionis, actionum & passionum CHRISTI, divinis mysteriis sensu Scripturarum determinatione sit statuendum: quid corruptio hominis & quanta; quid & qualis DEI intima operatio,

tio, & infinita ejusmodi; quæ omnia in homine corrupto ista ante divini luminis adventum determinante, si non funditus fallata, ad minimum confusa, obscura, chimeris & monstris quam plurimis intermixta non possunt non esse: Et quævis ad Scripturas provocet homo corruptus, & falsa literalique eruditione caput infarctum habeat, temere revera nugatur, & hæreses tantum ex iis fabricari aptus est, quamdiu Spiritu Eruditionis divinæ, unde Scripturæ emanarunt, non est præditus. Ut ut etiam se clare & distincte res concipere sibi prorsus atque aliis persuadeat, fallitur tamen: nam in rebus divinis, quin etiam in naturalibus & humanis, quatenus earum radix & natura penitior & solida, non autem una atque altera ex quibusdam minutiis requiritur, sciri nequit quid clara, quid distincta sit perceptio, quid verum lumen spiritale & naturale, antequam per viam solidæ Eruditionis perque conditiones, quas annotamus, progressus sit factus: alioqui, quivis ignes fatui, quævis vanæ & per spiritus erroris calliditatem lucis specie delibutæ fictiones, veluti claræ & distinctæ perceptiones a nobis habebuntur: quæ observatio totum fere Cartesianismum, ejusque, quam ad divina etiam extendere non verentur, methodum, labefactat. Plura dicam. Ipsi etiam sancti atque illuminati, postquam ea quæ de

de DEO divinisque lumine percipere, verbis vel scriptis, quam exactissime potuerunt, expresse, profitentur tamen, se, si quæ dixerunt cum rerum ipsarum veritate & excellentia conferantur, potius divina deturpasse, quam blasphemasse & falsa dixisse, quam ipsas res prout sunt, vive prodidisse, nedum conceptibus & verbis adæquasse. Quam importuni igitur, (ut id obiter moneam) imo quam absurdi sunt qui e falsorum eruditorum grege, alios, ipsis in divina eruditione sæpe immensum provectiores, ad formulas suas scholasticas, sæpe ineptas, ne dicam ad conceptus suos obscuros, tenebrosos, sæpissime chimæricos & monstrosos, quibus ipsimet res, sua confessione incomprehensibiles, non vere describi fatentur, adstringere decernunt, eos alioqui veluti hæreticos vel blasphemos tractaturi & diffamaturi; quia postquam verbis & formulis, cogitatisve etiam nonnullis Magistrorum istorum abstinerunt, de mysteriis divinis quædam novo modo novæ nomenclaturæ dixere, quæ ad divinum in homine amorem, pietatem, humilitatem, sanctimoniam, justitiam, veracitatem, bonitatemque provehendam, & ad mala averruncanda conferunt, ipsis mysteriis divinis in adoranda incomprehensibilitate sua interim tectis manentibus, atque, ut quæ vere incomprehensibilia, infinita & ineffabilia

bilis sint, ex animo agnitis & declaratis? Hujus iniquitatis a mundo condito infinita ex empla hîc prætermitto, qui recentioris notæ quam plurima producere possem, si res id postularet.

Ex dictis abunde patescit alterius, quam abstinentiam vel *quietem* ab activitate dixi, dispositionis necessitas: qua enim ratione præterita, uti diximus, abdicanda sunt, eadem etiam a similibus, quæ & nunc & in posterum offerrentur, quiescendum est eodem modo atque sensu: alioqui abdicata imperfectio, obscuritas, tenebræ, falsa & figmenta, iterum assumerentur: quæ in proprium prævaricatio est. Nil autem evidentius per se est, quam Deum divinum lumen, & quæ ex eo vivide sequuntur, ab intellectu creato produci non posse: sed si quæ ab illo produci putentur vel conamina sunt inania, quæ tenebrosa figmenta & confusa tantum efficiunt; vel ideæ sunt superficiariæ, umbratiles, steriles quæ a Ratione humana, sive ab intellectu activo, facultate ad res externas, vel potius ad superficiarias picturas data, proficiunt, & ad eruditionem superficiale pertinet: ipsum enim intellectum verum & diviniorem, qui ad vera solida, divina Deumque ipsum factus est, non nisi mere passive se habere ad objectum suum divinum & immensum, eum erudiens, illuminans & replens, omnium clarissima est notio.

XVIII. Superfunt ex parte divini-
 cultatis acquiescentiæ, quæ ad solidam eru-
 ditionem prærequiruntur, conditiones iti-
 dem duæ: una, ut acquiescentia indeterminata
 & absolute se tradat Deo erudienti & operanti,
 ob aliud nec lætans, nec gaudens, nec acquiescens,
 quam quod Deo placeat, mentem in suam discipulam
 suscipere, & in ea erudienda operari eis modis,
 tempore, & circumstantiis, quæ Divinæ ejus
 Majestati placebit ad libitum suum determinare,
 ita ut mentis acquiescentia in solam Dei vo-
 luntatem quamvis ei absurda, repugnans,
 & stulta appareret, resolvatur. Altera
 requisitio est, ut facultas ea parata sit & do-
 lori, & inopiæ, & ipsi coram mundo infamiæ
 atque condemnationi acquiescere & sub-
 jici, hoc est, vera patientia indui. Namque
 (ne impios commemorem, qui ex opposita
 malitiæ indole, probos vexationibus perseque
 consueverunt) solet Deus quos erudire vult,
 veraque donare sapientia, prius variis modis,
 anxiiis, tenebrosis, tristibus, animæ carni-
 que horrendis, ad probationem, firmitatem,
 sexcentaque alia, ipsis tunc incognita
 emolumenta admirabilia, castigare & exercere
 ex omni parte, intus & extus, ut in Josepho,
 Davida, aliisque theodidactis videre est:
 quem procedendi modum egregie describit
 Syracides (cap. 4. & 6.) *Disforte quidem & in tentatione ambu-*

18.

Ex parte acquiescentiæ ad eruditionem conditiones duæ, traditio absoluta sui Deo, & patientia.

latura est (Sapientia) primum cum eo, (erudiendo) Timorem & melum & probationem adducet super eum, & cruciabit illum in tribulatione doctrinae suae, donec tenet eum in cogitationibus suis & credat animae illius. Sed rursus firmabit illum, & itinere recto adibit illum, eumque letificabit: & denudabit absconsa sua illi & thesaurifabit super illum scientiam & intellectum iustitiae.

19.

XIX. Atque istae sunt fundi & divinarum facultatum, a quibus erudiendis incipendum esse diximus, dispositiones, quae ex illarum parte requiruntur, ut earum actor ac Eruditor Deus, eas suscipiat solide erudiendas. Hanc autem Eruditionem quia ad rationem infimasque facultates corporeas non referimus primario & directe, ideo de harum facultatum ad illam requisitis, praeterea quae jam dictis implicita sunt. non hicerimus ultra solliciti. Interim, cum ex nota tertia superiore (artic. 14.) pluribus simul vacare non possimus, & exercitium, indebitum unius facultatis alteram impediatur, requiritur hic indirecte ex parte rationis & aliarum inferiorum, ne ultra quam, necesse est agant: corporeae quidem non plusquam necesse sit ad vitae corporeae conservationem; ratio vero tum ad hoc ipsum, tum ad promotionem conditionum modo dictarum in facultatibus supremis: alioquin haec impedirentur.

Quis ordo
hoc in nego-
tio observe-
tur.

DE ERUDITIONE SOLIDA. 37

At vero, inquies. dictas hasce conditiones si offerant facultates supremæ prius quam agat Deus, nonne prius ipsæ eruditæ fuerint? easne etiam posse conditiones hasce sine Deo præcedente dare censendum est? Absit hoc ut statuam. Prævenit omnes mentis dispositiones Eruditor Deus impulsibus suis; sed generalioribus, iisque, qui mentibus vim dant, qua si bene, sicuti diximus, usæ fuerint, (id quod generalior nonnulla eruditio censerî potest) tum demum ad specialissimam & propriè dictam, de qua nobis quæstio est, Eruditionem a Deo suscipiuntur & exercentur; aliter, remotæ si hæ sint conditiones, non suscipiuntur: quæ causa est cur diutius iis atque operis hujus brevitæ postulare videbatur, indicandis institerimus: sed neque id inique: non enim per dies aliquot, sed & per menses, & per annos, forte & per lustra in his fuerit serio & de facto Mens exercenda, antequam sese in discipulam sentiat assumi: Nonnunquam pulsandum diu & constanter ut aperiatur: quamvis Deus tamen agere & erudire interim tacite & secretius incipiat.

Cæterum vix credo opus esse ut moneam, id quod lector per se satis animadverteret: me videlicet in acquisitione eruditionis explicanda temporis ordinem non spectare, quasi vellem ut ab hominis infantia per sequentes ætatis periodos hac serie procedere

tur. Ordinem rerum, ipsarumque naturæ & dignitatis, hîc & in sequentibus propono, hominemque non infantem sed facultatum suarum superiorum usu vel utendi facilitate præditum; is enim, præviis conditionibus præcedaneis, operationum erudientis Dei capax est.

20.

Qui mens e-
rudiat so-
lide quoad
dispositiones
prævias.

XX. Atque primo quidem solet æternus Deus, qui pro se solo, proque suis operationibus Mentis fundum facultatesque diviniore, (jam rudes, asperas, & confusas,) creavit, ita erudire mentes, ut quas illæ crassiore minerva dedolatas obtulerint dispositiones, is gradatim & perfectiores & immensiores, & divinas prorsus atque purissimas efficiat, reddendo videlicet perfectas, immensas, purissimasque sinceritatem, humilitatem, rerum cæterarum abjectionem, ad se unum conversionem, cupiditatem sui ardentem, indefinitam, constantem, fidentem; intuitum intellectus nudatum, quietum, continentem, castum; acquiescentiam illimitatam nec non quorumvis patientissimam: quæ omnia, quia longioris operis essent, non explico: continent enim inter alia ipsissimam, quam Theologi nonnulli nominant, Animæ passivam purificationem, uti quam activam vocant, iis quæ mox præcedunt involvitur.

21.

Qui Mens,
quæ æterna

XXI. Sic autem Deus Mentium nostrarum dura, crassa, rigida, rudia, incomposita
ramenta,

ramenta, asperitates, aliaque mala, quæ pec-
 catum intulerat, erudit & amputat. Nec ve-
 ro tunc subsistit & cessat : sed deinde, expul-
 sis formis incompósitos atque monstrosis, in fundo e-
 rudiat.
 suam Menti divinam atque æternam for-
 mam reddere, eam polire, ornare, perficere
 aggreditur: quæ divinæ, solidæ, & nunquam
 perituræ Eruditionis pars est præcipua. Quæ ejus-
 dem faculta-
 tes superio-
 res & im-
 mensæ, desi-
 derium, in-
 tellectus, &
 acquiescen-
 tia, erudian-
 tur divine. Id
 autem exequitur divinus ille Præceptor at-
 que Eruditor Luminumque Pater: dum ca-
 pacitatem Mentis æternam, sive fundum
 immensum, ad æternitatem Dei factum, sic
 sua afficit æternitate, ut Mens revera ele-
 mento æterno immergi videatur, nil nisi æ-
 terna sapiens & ambiens, cæteris quibus-
 cunq; nausæ & horrore habitis, nisi quan-
 tum æterna referunt & promovent.

Pariter & desiderium, & intellectus, &
 acquiescentia imbuuntur, penetrantur &
 quasi condiuntur gloriosis & deliciosis Dei
 Patris, Filii & Spiritus adorandi potentiis at-
 que virtutibus, justitia, luce veritateve, a-
 more, lætitia, bonitate, sapientia, pruden-
 tia, aliisque infinitis, quas Anima desiderio
 iisdem vulnerato & transfixo amplectitur,
 oculo intellectus supernaturaliter evecto
 intuetur, acquiescentia divinifata, ut sic
 loquar, degustat, modis admirandis, unde
 ipsa redditur divinitus potens, dives atque
 virtuosa, justa, verax, bona, læta, sa-
 piens, prudens, & verbo, ipsi similis Deo,

cujus vita vivit & animatur : hæc, inquam, omnia experitur modis, vel, (cùm modus vox abjecta sit nimium,) realitatibus contralissimis & exaltatissimis, admirandis, ineffabilibus, immensis, captum omnem, rationem, imaginationem, virtutem humanam omnem tanto magis superantibus, quanto arenulæ granulum ab immensitate totius universi superatur : Clarius enim est luce, Deum ejusque potentiarum vividos actus, tanto, & adhuc majori, humana superare intervallo. Hinc est quod homines meri, quantumvis industria, eruditione humana (superficiaria & falsa) polleant, ad hæc plane cœcutiant, eaque parum abest quin coram irrideant, & pro figmentis plurimi traducant, haud secus ac oculis capti si se solos consulant, quæ de modo cognoscendi per lumen & colores proferrentur, risu exciperent miseri.

22.

Hanc eruditionem solidam esse solidam, permanentem, & homine ingnam.

Ex ea sequi eruditionem, omnem eum externis commercium spectantem,

XXII. Hæc vero est Eruditionis veræ atque solidæ substantialis essentialisque pars, thesaurus & cor. Hæc forma illa divina, immortalis, solida, nunquam peritura, substantiam intimam & facultates mentis æternas principales immensas, concernens, implens, perficiens & beans : hæc Eruditio sola homine (creaturâ æternâ) vere digna, ei necessaria, utilis, jucunda, ad quam proprie factus est, & quâ post ejus amissionem, debet iterum de novo muniri & eru-

DE ERUDITIONE SOLIDA. 41

erudiri, cæteris ex animo ei vilescantibus: quæ sine hæ
quia præter hoc quæcunque sunt, nil sunt mere super-
nisi vanitas vanitatum, & omnia vanitas, ficiaria esset.

Hac Eruditione politus & præparatus divinus ille & immortalis æterni ædificii lapis, Mens nostra, ad divini palatii, quod Deus inhabitare vult, exstructionem quam maxime consentaneæ & summo cum decore atque ornatu adaptatur; & non solum cum divino Inhabitatore, sed & cum cæteris totius domicilii lapidibus, nec non ornamentis, quam congruentissime convenit & intercedit. Hoc est, oratione simplici rem ut eloquar, non Dei solum rerumque divinarum respectu mens erudita est, cum illis ut congruat, habeat commercium lucis, usus, dispositionis, fruitionisque aptissimæ; sed & ut id ipsum, suo tamen gradu, cum quibusvis aliis creaturis, seu ipsi æquales naturæ sint, (uti mentes cæteræ,) sive inferiores, (ut res corporæ & naturales) habeat, cum illis optime ex vera luce, sive ex vera illarum cognitione, usu, dispositione & fruitione concordet, hac quidem in vita quantum necesse est; olim vero, plenissime & super omne jucundum. Neque enim committere potest Sapientissimus DEUS, ut quæres secum concordat optime, ea a cæterarum suarum creaturarum harmonia,

ordine, usu & vinculo necessario atque a Dei statuto, sit discors; cum utramque una eademque sit origo, unus omnium conditor & conformator, Deus, qui eo ipso dum mentem divinitus erudit & sibi aptat, seque adimplet, eo ipso quoque illi principia atque semina solida infundit eruditionis quæ res alias spectat & respicit, idque sine Rationis humanæ laboriosa excussione & investigatione, ac multo magis etiam sine chartarum lumarum a seculi eruditis conscribillatarum & commaculatarum tædiosa evolutione & devoratione. Etenim ab æternis & invisibilibus rebus visibiles & temporariæ processerunt: unde est, ut qui solide illas inspicit, novit, tenet, cumque iisdem apte se gerere novit; has quoque, quæ ectypæ sunt ab archetypis illis, noscat, teneat, & cum iisdem sese optime gerat. Et quamvis istarum particulariores ideas & distinctiores in specie nec haberet antequam ageret, imo nec postquam egit; Deus tamen ille, qui Mentem ejus sibi erudiit eamque inhabitat & vivificat, secretiori suo impulsu & regimine sic eum regeret, ut nil non aptissimum & decentissimum inter quæcunque versaretur, committeret.

23.
Experimenta facti.

Inter modos quatuor

XXIII. Atque hæc fuit sanctorum universalis Eruditio, divinissima ea, sapientissimaque, quâ, sine ullo idearum penu, de rebus quibusvis, tunc cum tempus & circum-

cum-

cumstantiæ præcise id postularent, cogita-
 bant & disponebant sapientissime, illarum
 extra usus necessarii casum, prorsus ignari
 vel obliiti. Illorum immortales & æternæ
 Mentes, Deo suo, ad quem factæ, quemque
 culpâ suâ amiserant, divina jam eruditione
 inventa, sic gaudent, cæteris contemtis, ut
 ab illo ad cætera vana sese distrahi neuti-
 quam patiantur. Cum tamen animadver-
 tant se nonnullum cum eis habere nexum,
 eumque necessarium, primo quidem suspi-
 rant gravati, ut cum (a) Paulo loquar; de-
 inde vero ad Dominum tuum animitus sese
 convertentes, ex timore ne eum denuo ut
 olim amittant, eum precantur supplices,
 “Qui solus & tibi & nobis sufficis, Domine,
 “quique conspicias miseriam nostram, quâ
 “cogimur inviti de aliis ac de te uno inter-
 “dum cogitare & occupari; qui nosti, Te
 “quidem (b) hominem creasse rectum, ipsum (b) Eccl.
 “vero distractione externorum ac inquisi- 7: 29.
 “tione idearum & ratiocinationum multa-
 “rum suarum, a tui possessione dejectum,
 “esse, eum (c) vanum discursibus suis esse (c) Rom. 1:
 “redditum; ejusque cor, sapientia vacu- 21, 22.
 “um, esse obtenebratum, deinde in sensus
 “reprobos traditum; itane nos & eidem,
 “periculo expositos patieris? Ecce in te,
 “omnium quæ nos concernunt, curam re-
 “jicimus; suscipe tu eam; tu de rebus in-
 “ternis, externisque, de viis, de officiis,
 de

quibus eru-
 ditio solida
 contingit,
 primus isq;
 generalior,
 in mente,
 Deo se & sua
 offerente:
 unde DEUS
 ex tempore
 illi ad omnia
 perspicit &
 sufficit.

(a) 2. Cor.
 5: 4.

“de actibus, de locis & temporibus, de sta-
 “tu & labore, de possidendis & relinquen-
 “dis, de adhibendis & rejiciendis, de sci-
 “endis & ignorandis, de loquendis & ta-
 “cendis, de sanitate & morbis. de vita &
 “morte, ubi & uti opus esse scis, mone, age,
 “dispone, elige & rege ad placitum, ne
 “earum rerum adhæſione, amore, affectu,
 “inani gloriatione, voluptate, inimicique
 “sub eis latentibus tricis & astutiis impli-
 “citi, a te ſeparemur iterum. Quam qui-
 dem mentis & viarum oblationem non
 modo non rejecit Deus; ſed & ultra ſpem,
 omnem atque deſiderium adimplet. Hoc
 Sacri eruditi, hoc quotquot ſe Deo ſic tra-
 diderunt, pleniffime ſunt experti, hoc Da-
 vid, ne teſtimonio omni abſtineamus, cal-

- (a) Pl. 37: 5. culo ſuo approbat: (a) *Revela Domino (vel
rejice in Dominum) viam tuam, & ſpera in
eo; & ipſe faciet*: hoc exemplo proprio
confirmat: namque poſtquam ſapius con-
ſtantiusque vias ſuas Deo commendaffet,
rogaffetque eum ut ſe dirigeret, ſequē Spi-
ritus ejus bonus in viam rectam duceret,
ait poſtmodum confidentiffime & lætiſſime,
(b) Pl. 23. (b) *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.
In loco paſcuae ibi me collocavit: ſuper aquam
reſectiōis educavit me: animam meam con-
vertit. Deduxit me ſuper ſemitas juſtitiae pro-
pter nomen ſuum. Quin & ſi ambulavero
in medio umbræ mortis, non timebo mala,*
quo-

quoniam tu mecum es: virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus eos qui tribulant me: impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam præclarus eſt! Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vite mee, ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum. Similia exempla milena in omni re, virtute, regimine, notitia, praxi videre eſt abundantiffime in divinis & ſolide eruditiffimis illis ſolitariis, qui apud Palladium, Ruſſinum, Caſſianum, Theodoretum, Eccleſiaſticosque hiſtoricos Sozomenum, Socratem, Evagrium, alioſq; occurrunt.

XXIV. Verum quando Deo placitum eſt
 Mentem de rebus quibusvis particularius 24.
 informare, deque earum ideis ſpecialiori- Secundus
 bus lumineſce & diſtinctiſſime erudire, hoc quidam mo-
 admirando juxta & facili modo exequitur. dus adeptæ
 Nam cum ille fundum mentis ſecretius in- eruditionis
 habitet qui rerum omnium cauſa eſt & ar- ſolida divi-
 chetypus, qui fundamentum, baſis, radix, nitus inſuſæ,
 vis & ratio eſt univerſorum, (a) *omnia fe-* & ad omnia
rens verbo potenti ſuo; quando omnipotens ſpeciatiſſe
 & immenſa illa Majeſtas, omnia ſecum, extendentis:
 portans, e fundo mentis evigilare aut ex- cum exem-
 urgere vult, & ſeſe talem menti ſpectan- plis facti,
 dam præbere, tunc ecce, (o admirandum, (a) Heb. L
 ſpectaculum!) pervidet mens in niſtu oculi
 cum immenſa illa Majeſtate totam univerſi
 moleſem,

molem, infernalem, cælestem, atque terrestrem, cum omnibus creatis ad radices usque, primas suæ realitatis. . Videt in DEO potentes, luminosas, deliciosas proprietates numinis, quæ eas infinitis modis combinaverit, cumque iis diversimode luserit divina Sapientia: quæ ad illarum diversas combinationes & ordinationes repræsentandas, rerum creabilium infinitas ideas effinxerit, quarum quæcque suum divinum lusum divinarumque virtutum complexionem repræsentat; quæ ex divinarum virtutum proprietatumve suarum, diversimode complicatarum, perpotens desiderium suum imprægnatione, res omnigenæ natæ sint & emanarint, quæ in se habent non perituras impressiones virtutum originantium atque archetyporum suorum. Videt præterea mens in eadem Majestatis gloriosa manifestatione, quæ illa se gerat cum creaturis suis spiritualibus beatis, quæ cum miseris, quæ cum hominibus bonis, malis, infirmis. Ex quibus omnibus solida eruditio, & ad ultimos usque recessus penetrata scientia *Metaphysica, Physica & Ethica*, (ad quas scientiæ cæteræ omnes reduci possunt, uti & ex iisdem pendent) in homine tali exurgit. Ita doctus est Salomon per stupendam illam Majestatis Sapientiæque divinæ possessionem & manifestationem, ex qua omnia ei abun-

(a) Sap. 7: 11, daverè: (a) *Venerunt mihi omnia bona pater*
&c. riter

DE ERUDITIONE SOLIDA. 47

riter cum illa, & innumerabilis honestas per
manus illius; & letatus sum in omnibus, quo-
niam antecedebat me ista Sapientia; & igno-
rabam, quoniam horum omnium Mater est...
Infinitus thesaurus est hominibus, quo qui usi
sunt, participes facti sunt amicitia DEI pro-
pter eruditionis dona commendati. Dedit
mibi DEus dicere ex sententia & prasumere si-
gna horum quæ mihi dantur; quoniam ipse
sapientiæ dux est & sapientium emendator:
in manu enim illius & nos & sermones nostri,
& omnis sapientia, & operum scientia ac di-
sciplina. Ipse enim dedit mihi horum quæ sunt
scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis
terrarum & virtutes elementorum, initium
& consummationem & medietatem tempo-
rum, vicissitudinum permutationes, morum
mutationes & divisiones temporum, anni cur-
sus & stellarum dispositiones, naturas anima-
lium & iras bestiarum, vim ventorum & co-
gitationes hominum, differentias virgulto-
rum & virtutes radicum, & quæcunque sunt
absconsa & improvisa didici: omnium enim
Artifex docuit me Sapientia. Est enim in il-
la Spiritus intelligentiæ Sanctus, unicus, mul-
tiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoïnquina-
tus, certus, suavis, amans bonum, acutus, qui
nil vetat benefacere, humanus, benignus, sta-
bilis, certus, securus, omnem habens virtutem,
omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiri-
tus intelligibiles, mundos, subtiles: Omnibus
enim

enim mobilibus mobilior est Sapientia, attingit autem ubique propter suam munditiam: vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis Dei omnipotentis sincera, & ideo nihil inquinatum in eam incurrit: Candor est enim lucis æternæ, & speculū sine macula Majestatis Dei, & imago bonitatis illius. Et cum sit una, omnia potest, & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicosque Dei & Prophetas constituit... Attingit a termino ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Hanc descriptionem, etsi longiorem, prætermittere nolui, quia & admirabilis est, & exemplum divinitus de rebus quibusvis eruditi continent, quod etsi rarius, non tamen & alia exempla defunt: hoc enim modo eruditus fuit olim quidem Josephus, qui deinde & ipsis Ægypti Sapientibus erudiendis præfuit; neque posterioribus etiam seculis similia exempla defuere hic jam non recensenda.

25.
Tertius eruditionem habendumus: & cur ejus experimenta pauci capiant.

XXV. Solet & nonnunquam Deus de rebus externis & necessariis erudire suos tertio quodam modo, a duobus jam recensitis diverso; dum videlicet eis non actuales quasdam pro tempore notitias aut motus; non universalem & in habitu durantem omnium scientiam; sed particularem quandam, durabilem tamen, certis de rebus quæ eo tempore sunt necessariae, scientiam infundit. Ita olim Noacho architectonicam,

cum

cum arca fabricanda esset, qua ab aquis diluvii servaretur cum omni animantium genere: ita Jacobo eam physicæ partem, quæ multiplicandis ejus gregibus inserviebat: ita Betseleëli, quotquot artes Tabernaculo Dei exstruendo, vasis ornandis, & vestibus Sacerdotum conficiendis, conferre poterant, suggessit Sapientissimus. Hæc autem præstat Deus erga illos qui ad æterna divinamque voluntatem solum anhelantes, de cæteris sese ejus committunt providentiæ, quæ talibus nequit omnino deesse: pertinent enim ista ad illa *cætera* de quibus promissum Christi, (a) *Quærite primo Regnum* (a) *Matt. 6.*
Dei: & cætera adjicientur vobis. Non autem ^{33.}
hæc ultra necessaria debent extendi, eaque necessaria, quæ Deus ad æternitatem salutemque conducere novit. Equidem & in necessariis Deum hîc defuturum omnes fere suspicantur; & revera si id experimento tentare vellent, falleret procul dubio plurimos eventus. Verum id non a Dei, sed ab hominum defectu procedit, qui fide, qui resignatione vera, qui conditionibus supra enumeratis omnino destituuntur. Si eis essent præditi, & tamen in erudiendo deesset Deus; tunc ansam & suspicandi & conquerendi haberent: sed quod iis conditionibus privati, imo contrariis, animo malo, elato, a Deo ad creaturas converso, tepido, impuro, inconstanti, infidenti desiderio; in-

telleſtu turbulento & nugis perpleno, propria & impatienti acquieſcentia affecti. nil de divina hacce eruditione ſe experiri conquerantur, id abſurdiſſimum & inſanum eſt querelæ genus. Retrahunt nos a DEO non tantum hæc, quæ jam enumeravimus, mala; ſed & improvidæ & fallaces providentiæ noſtræ, ſtudiaque propria, ex Dei diffidentia, ex avaritia, cupiditate oculorum, honorum voluptatumve ſiti, oriunda, quæ nos prorfus divinæ curæ ſubtrahunt, ejusque reddunt indignos providentia; cum huic minus fidatur quam miſeris mortalibus ab unoquoque ſit quotidie. Nemo enim eſt, qui, etſi ſciat ſibi neceſſaria eſſe cibum & potum, veſtes & ædes, vaſa & instrumenta, tentet tamen omnes eas artes, quibus iſta parantur, ediscere: de his unusquiſque in hominum ſocietatem, in qua ſibi ſatis proſpectum in confidit, totus recumbit, unam ſolummodo, cæteris prætermiſſis, artem amplectens. Eccur nos, ad DEUM & æterna conditi, arte una DEUM & æterna amplectendi, cæteris dimiſſis, non occupamur, confiſi, DEUM de cæteris rerum notiitiis atque peritiis, in quantum nobis vere neceſſariæ erunt, proſpecturum vel per ſe ipſum, vel per alios a ſe ad id impulſos vel oblatos? Etiamne hoc reſpectu neceſſe eſt id impleri verbum

(a) Luc. 18. CHRISTI; (a) *Filius hominis cum venerit,*

rit, putatione cum in terris reperturum fidem?

XXVI. Dixi modo DEUM de istiusmodi 26.
eruditione vel per se, vel etiam *per alios* Quartus ve-
provisurum; quod nos quarti cujusdam ram erudi-
eruditionem adipiscendi modi facit memo- tionem ac-
res. Vult enim interdum DEUS non ita, quirendi
ut tribus primis, sin e mediis, sed aliorum modus, vi-
interventu homines erudire, idque & in, delict per
mere spiritualibus atque divinis, & in iis aliorum tum
quæ inferiorum sunt facultatum atque re- scripta, tum
rum. Et quidem quoad ea quæ DEUM di- voces.
vinosque mentis facultates DEO divinis- Quæ hic se
que aptandas & replendas respiciunt, gerendum.
quoniam hominum pars maxima ita stupida, Modi hu-
incrassata & male disposita est ut DEO, jus causa &
interius vocanti, conditionibus requisitis necessitas.
correspondere, seque ei aptare non possint, Vocis vi-
imo vix ejus dictamina intelligant; hinc, væ præ scri-
procurante Numine, habent qui ipsos eo præ præro-
veluti manu, modoque crasso & palpabili, gativæ.
eorum ruditati congruente, adducant. In eis quæ
concernunt, rationem &
infirmas fa-
cultates

Hiscæ vero Ductoribus, ubi certo digno-
scuntur, (quod animis desiderantibus & sin-
ceris facile efficit DEUS: harmoniam enim
eam inter veri eruditoris vocem, discipuli-
que sinceri sensum internum statuit, ut se-
inde vere affici sentiat eo modo de cujus
veritate in conscientia sua certus est, quem-
que ab errore discernit, uti Pastoris vocem
discernunt oves a voce latronis, illam-

que hac rejecta, sequuntur,) talibus, inquam, ubi dignoscuntur, sese ob DEUM ex animo subicere, palmarium est, nec sine ingenti utilitate, Dei que benedictione potest fieri, ita ut interdum etiam emolumentum majus inde eveniat, quam si Deo soli immediate mens vel subiecta fuisset, vel subijci voluisset: Nulla enim mens adeo superba est, quin sibi videatur se Deo vel subiectam esse, vel subijci velle, imo & ex animo se coram Deo humilem, & ad sua mandata obeunda paratam existere: quæ fallacia & superbia (impedimentum primum eruditionis solidæ divinæque) tolli non potest per subjectionem, quam mens quæque ipsi DEO immediate offerre parata est: quis enim vel e superbissimis ab ipso DEO immediate dirigi, juberi, ei que sic soli subesse recuset, & non potius id gloriæ ducat, superbiamque suam inde augeat, quæ quo major, eo magis ad DEUM solum provocare gestit? At vero propter DEUM sese ex animo aliis subicere, non habito respectu ad ea quæ vel natura vel mundus in iis magni vel parvi æstimat, sive nempe nobiles seu ignobiles sint, literati vel illiterati, celebres vel contemti, viri an mulierculæ, modo DEUM possideant, sintque ab eo eruditi; hoc cordis superbiam frangit & eliminat; neque hinc superbo cordidabitur subsistere. Vel enim

nim sese iis, quos mundus reputat vilissimos, subjiciendo, humiliabitur; vel ejusmodi viarum & humiliationis irrifer, suam prodet ac retinebit superbiam, hac occasione, (eo quod ad lapidem Lydium probata ac detecta fuerit,) eo improbiorem, furiosiore, atque in probos magis indignabundam & calumniis persecutionibusque grassantem: dum interim sinceræ humilesque animæ ex utraque proficiunt parte: Nam superborum mundanorumque convicia, calumnias, irrisiones, nec non secutiones tolerando, sic magis magisque humiliabuntur, nec non a creaturis & ab omnibus quæ respicit mundus, separari discent: nec minus proficiunt sese vel vilissimis DEI instrumentis atque organis lummittendo, & ad eorum vocem omittendo vel exequendo quæcunque ipsis indicantur. Atque hoc tum tutius est, siquidem cor nostrum, cum de faciendis & omittendis, de veris & falsis, de divinis & moralibus illud interrogamus, sæpe nos imbecilles fallat; id quod Mens a DEO erudita, & aliis erudiendis a DEO præfata, facere non potest: tum etiam id ipsum est perfectius; plus enim est DEO & creaturis, quam DEO soli velle subjici: quare id quoque benedictione divina fit cumulativius: namque vel uno ejusmodi subjectionis actu, plus, prosperante DEO, proficit sincera

mens, quam infinitis aliis quos ex propria voluntate vel ipsi Deo exhiberet: ne dicam eos qui vere a Deo præficiuntur, nil revera aliud inculcare, nil pro scopo aliis commendare, quam ipsasmet, quas diximus ad eruditionem solidam requiri ex parte hominis, conditiones, sinceritatem videlicet simplicem, humilitatem, a creaturis defectionem & ad Deum conversionem, desiderium Dei æternorumque ardens, illimitatum, stabile, fidens; intellectus puritatem & tranquillitatem; acquiescentiæ continentiam & patientiam; in quibus nulla prorsus fraus, nullum periculum subesse potest: hæc enim fraudum & periculorum quorum vitæ sunt ipsissima, omniumque potentissima alexipharmaea, queis Deus nec novit potentiora, & vero illis uti. ut sic dicam, cogitur ad hominum, maxime vero improborum literatorum fraudes, superbiam, fastum, edomanda. Ista enim est ratio cur Deus voluerit literatos interdum vel illiteratis idiotis, ut Prophetis & Apostolis, vel simplicissimis mulierculis, veluti Deborah, Huldæ, Magdalenæ, aliisque sexus sequioris subjici; & ubi corruptio superbiaque invaluerint, similibus quoque subjicere decreverit; quoniam videlicet virorum maxime doctorum, dolus, astutia, fastus, adhæsiō rebus mundi sibi que ipsis, desiderium proprium seu propria sapientia, rationis audacia atque activitas;

fui

fui quæſiteo, impatientia, loquacitas & docendi præſumtio, non aliter coërceri, impugnari & frangi, non aliter domari, ſupprimi & deleri poſſunt, quam per ea quæ illis ſunt maxime oppoſita, & veteris hominis ambioſum fermentum reprimentia.

Hæc autem, quâ Deus utitur, homines erudiendi per alios via, eaque, quæ ipſi debetur ſubjectio, non tantum ad illos, eorumve ſcripta vel monita, qui dudum mortui ſunt, referendæ ſunt; ſed & maxime de his, qui quovis tempore in vivis ſunt, debent intelligi: Deus enim, qui ſe non priſtino tantum, ſed & quovis tempore mentibus puris aptiſque communicat, & eas per ſe erudit, quovis etiam tempore ad cæterarum eruditionem eiſdem utitur. Ipſa præterea hominum erudiendorum & domandorum ſuperbia & pertinacia, non ita ſuperantur ſcriptis, & dudum mortuorum præceptis (queis ſine multa repugnantia, imo cum honorifico ſui incremento, cedunt,) quam vivorum exemplis atque voce. Accedit quod non - viventium ſcripta facile poſſint gloſſis & interpretamentis adulterinis ſine ſui reluctantia eludi & corrumpi: non ita viventium voces & opera; quippe qui ſe ipſos ad quamvis occaſionem expli- cant, a falſis interpretationibus vindicant, ſenſus ſuos multifariam inculcant, conſiliaque & documenta pro varia auditorum di-

positione, variant & diversimode dispensant applicantque, dum interim semper ad interiora, internumque Eruditorem DEUM remittunt, se nil nisi ad illum manu-ductores & monitores, neminem interius illuminantes & erudientes, humiliter professi.

Quod si quis obtenderet, tum difficultatis nodum hîc esse, reperire nempe certos tales; tum periculosum quoque esse alieno magis quam suo iudicio niti; is vel elementa viarum DEI se nescire sic testaretur: hoc enim, quod ultimo prætendit, aut nullum est, aut evertit, quæcunque DEUS olim per Sanctos egit. Nullum majus periculum quam a iudicio proprio; nullum, vere periculum illi, qui mente sincera, desiderio cæterisque dispositionibus bonis præditus, infucate quærit Dominum qui tunc ejus protector est, præservans eum, a lapsu; (a) *simplices* enim, ut ait Psalter, *custodit Dominus*; tum etiam ejus est Ductor, eum ad vera sui instrumenta adducens, atque etiam criterium luminis & acquiescentiæ intimum largiens, quo sciat secretales reperisse, in quibus DEUM erudentem magis audire possit ei que morem gerere, quam vel spectare creaturam, vel ei obtemperare.

Hæc vero de iis præcipue quæ diviniora sunt, quæque diviniore facultates quoad æterna

DE ERUDITIONE SOLIDA. 57

æterna ministerio hominum erudiendas
 primario respiciunt. Solet etiam DEUS,
 ut diximus, quoad exteriora & quæ facul-
 tates rationis, sensuum, & si quæ inferio-
 res spectant, humano ministerio & medio
 uti sæpius, idque ubi opus est. Sic, opus
 est arte nonnulla? opus eruditis qui eam
 doceant? opus desiderio necessaria discen-
 di? suppeditat peritos, mittit atque con-
 vertit eruditos, impellit erudiendos ad ea
 discenda & exercenda quæ eis necessaria
 sunt & ad æternitatem proficua, relictis mil-
 lenis nugis & inutilibus occupationibus,
 ad quas qui proprio impulsu feruntur & di-
 ctamine, præter inutilia onera, & noxia
 figmenta, nil colligunt. Hic nonnulla-
 rum regularum Rationis, quæ tunc exer-
 cetur, decet nos esse memores. Eam vide-
 licet non nisi ex motivo sive impulsu divi-
 no, nec nisi ad DEUM recurrendo, & per in-
 tervalla, debere exerceri, servata propor-
 tione inter æterna solida atque tempo-
 raria & momentanea
 evanida.

LIBRI PRIMI

PARS ALTERA,

quæ est

DE VERÆ ERUDITIONIS POSSESSIONE.

ET hætenus quidem de Eruditione Solida respectu acquisitionis considerata. Consideranda nunc est & in statu possessionis; deinde in statu communicationis: in quibus erimus breviores, quia quæ acquisitionem spectant, quoniam primaria erant, & omnium origo, non debuerunt non copiosius perpendi.

27.

Veri Eruditi proprietates.

Omnia temporariarum, proximi denique sui, characteres, quos obiter libet recensere. Et primo quidem, omnes, quas habuit hætenus ad eruditionem veram adipiscendam dispositiones bonas, quasque Deus illi insuper infudii prærogativas, virtutes & dogmata, quod vacuitatem supponit, semper augretur.

Qui desiderium, quod vacuitatem supponit, semper augretur.

XXVII. Ejus, qui Eruditionem Solidam, est adeptus, quidam sunt, respectu sui, DEI, rerum æternarum & divinarum, rerum temporariarum, proximi denique sui, characteres, quos obiter libet recensere. Et primo quidem, omnes, quas habuit hætenus ad eruditionem veram adipiscendam dispositiones bonas, quasque Deus illi insuper infudii prærogativas, virtutes & dogmata, quod vacuitatem supponit, semper augretur. Hæc quænam sint, quoniam aliquoties supra memoravimus, hic loci non resumam.

At quoniam inter hæc conditiones nonnullæ vacuitatem veluti quandam denotant & realitatis sive boni, aut luminis per eruditio-

eruditionem acquirendi absentiam; quæri potest, quomodo eruditione adepta, ejusmodi dispositiones, vacuitatem & absentiam boni per eruditionem acquirendi includentes, augeri dicantur. Hoc vero ex admiranda boni æterni natura, quæ infinita & interminabilis est, nec non ex illimitata fundi & facultatum mentis capacitate fuit, quæ, maxime hoc in mundo, ita objecto æterno, immenso, interminabili, incomprehensibili affici, penetrari, satiari non possunt, quin objectum id habeat sine termino in se novaquædam perpetua vel novas saltem suarum infinitarum proprietatum combinationes, quibus mentem ejusque facultates novis semper modis afficiat: ipsaque Mens præterea cum suis facultatibus nunquam tam penetranter, tantisque modis ab Omnipotente bono affecta est, quin possit ab eodem pluribus, in infinita variatione & complicatione facultatum suarum, nec non in gradibus percipiendi, affici. Terrestria & temporalia, ubi facultatibus nostris inferiores sortis juncta sunt, nauseam parere, ab illisque separanda esse, ni insanire & perire velimus, nemo est qui nesciat, nemo qui non experiatur: quod apertum est documentum, nos ad ea non esse factos, esseque adeo scopo ejusmodi indignos. Æternorum & divinorum contraria est ratio, contrarius eventus. Non nause-

am,

am, non defectum, non subjecti interitum
pariunt eorum desiderium, adeptio, frui-
to: sed desiderium majus deliciosius, ma-
gis perficiens, magis vivificans, mentem-
que magis beans sine termino afficiunt;
a mirandum & nulli alii rei assimilandum
infinite perfecti & æterni Dei signum & mo-
nimentum. Hoc respexit Syracides cum
Divinam Sapientiam ita de se verba facien-

(a) Eccles.
24: 26.

tem introducit: (a) *Quædunt me, adhuc
esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient:*
Quod theodidactus Bernhardus mellifluis
suis rythmis de JESU CHRISTO, omnis
veræ Eruditionis authore, objecto, via, the-
sauro, in quo quippe, Paulo si credamus,

(b) Col. 2: 3.

(b) *omnes scientiarum thesauri sunt abscon-
diti, sic efferebat:*

Tua, JESU, dilectio

Grata menti refectio;

Replens sine fastidio,

Dans famem desiderio.

Qui te gustant esuriunt,

Qui bibunt adhuc sitiunt,

Desiderare nesciunt

Nisi JESU quem diligunt.

28.

XXVIII. Inter omnes autem veri Erudi-

Veri eruditi
character
primus, Pax,
in intimis, in
externis, &
cum proxi-
mis.

ti characteres, prima tenet sui, DEI, o-
mniumque aliarum rerum respectu, Pax
& lætitia, sive animæ tranquillitas: per
solidam namve eruditionem, ut vidimus,
adeptæ sunt (quantum hac in vita fieri
potest,)

DE ERUDITIONE SOLIDA. 61

potest,) fundamentales & immensa mentis
 ejus capacitates sive facultates, (præcipua, ^{quæ.}
 & tota sui pars essentialis & solida,) suum ^{Qui ca-}
 ad quod factæ erant, & cujus capaces e- ^{lumn: anti-}
 rant, objectum. suam æternam formam ru- ^{um & ad-}
 ditate & asperitate quavis repugnante e li- ^{versantium.}
 minata: adeoque habent quo solide ac fun- ^{imperus. ejus}
 ditus acquiescant, carentque interno tur- ^{pacem non}
 bationis & repugnantia principio. Hinc ^{turbent.}
 quicquid ex tali mente ad quæcunque ef- ^{Alii cha-}
 fluit, mera pax est & tranquillitas, modo ^{ra: ceteros paci-}
 subiecta pacis recipiendæ capacia sese offe- ^{annexi, bo-}
 rant. Hinc Eruditor summus discipulis su- ^{nitas, justi-}
 is: (a) *pacem relinquo vobis*; & discipuli ^{tia, patien-}
 sibi ipsis, pacem, & lætitiā, & gratiam, sa- ^{tia, silenti-}
 lutandi more offerebant. Eruditi fundus ^{um.}
 in pace est, quoniam æternitas aliquatenus ^{(.) Joh. 14:}
 degustata, & plenius sperata, ipsū ^{27.}
 tranquillat. Desiderium in pace est: nam
 ad peritura quidē inconstantia & torquen-
 tia non fertur: Deus vero & divina ad quæ
 fertur, eatenus id afficiunt ut, etsi sese ei
 plene nondum communicent ei tamen ple-
 nam sui mox communicandi spem faciant,
 quæ abunde eum lætificat & tranquillat:
 indicat enim erudito Divina, cui junctus
 est, Sapientia, ei, certis de causis, nondum
 completa danda vel ostendenda, sed reser-
 vanda donec crassamine corporis sit solu-
 tus, ea bona ad quæ factus est: cui sapien-
 tissimæ dispensationi acquiescit sapiens, nil
 parti-

particularius de Deo, deque æternis, nunc sentire cupiens, nisi ipsa ea singularior cupiditas a Deo illi infundatur: quod sit rarius. Unde patet ejus intellectum in plena tranquillitate esse quoque positum, & quidem ita, ut ipsi scire Deum cum divinis suis rebus incomprehensibiles esse, sufficiat, quando tamen illis, multoque magis de rebus aliis, nullas specialiores haberet notiones, quas revera, ex propria voluntate atque cupiditate adipisci nollet, quanquam, vel nictu oculi eas posset acquirere; satius nimirum ducens, intellectum suum sub Dei lumine & regimine mere passivum esse, quam sub proprio regimine angelicam habere notitiam. Porro tanta pace ejus acquiescentia perfunditur, ut, quicquid de eo fiat, turbari non possit: est enim veluti lapis divina manu politus, & ad loca sua a Deo adaptatus, qui patitur se ab illa potenti & sapienti manu ibi collocari, in eo loco & statu teneri, ubi architecto sapientissimo placet, ibidem sese quam congruentissime componens, veluti qui ad hoc ipsum, in quo tunc est, positus sit atque formatus.

De externis autem, sive corpus ea, sive bona, sive elementaria sint, quocunque modo illa ei eveniant, non habet quod tranquillitatis perturbationem extimescat, solidæ pacis fontem æternum in intimis possidens. Si namque cuncta ei arrideant, quando

quando tamen ea ipse intus non admittit, neq; in iis pacem constituit, iis non distrahitur præsensibus, iisdemq; non fit inquietus absentibus; sed lætior magis & pacatior Externa siquidem, ex quo peccatum est, miseriarum & tenebrarum sunt vincula, quin & pondera, mentes ab æternis bonis dividendia, removentia, & deprimentia: quapropter, quo magis iis solvitur vinculis, tenebris, miseriis. pondere, eo purius majoris lætitiæ ansa gaudet tranquillior animus, a Deo eruditus, quem

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruinae:

vel, ut Sanctioris Lyrici verbis utar, eo magis (a) *benedicit Domino consulenti ei in no-* (a) Ps. 16: 7.
ctibus (adversitatibus) *in quibus ita a rebus*
(interioribus facultatibus a Deo affectis)
eruditur, ut non commoveatur; sed letetur
cor, & exultet in spe, (b) *Beatum prædicans* (b) Ps. 94:
quem Dominus sic erudierit, quietem ei præ- 11.
stans in diebus malis, dum fovea paratur im-
pio; ipsi vero, consolationes divinæ, quæ se-
cundum multitudinem dolorum cordis sui, la-
tificant animam ejus.

Nec minori gaudet tranquillitate cum, proximis suis bonis malisve, quos tolerat in rebus divini cultus, nemini vim inferens, suam cuique libertatem permittens, imo ea omnia probans & promovens, quibus ad Dei memoriam & amorem homines revo-

DE ERUDITIONE SOLIDA. 65

res ægræ nec plane insanabiles, sique inde cautiores in posterum fieri curaverint. At cum probis, vel etiam cum eis qui non mordaces sunt aggressores, vero eruditio quid tranquillius & facilius?

Porro, idem quoque & omnibus *bonus* est, & erga universos *beneficus*: siquidem læta pax siti ipsa boni fruitio; bonum autem omne se ex natura sua quovis diffundere conetur: unde is intus quidem omnibus bona peroptat, extus vero factis & verbis, quantum res exigit & fert occasio, ea exhibet, quæ ad æterna bona quosvis impellant. Nec minus omnibus *justus*, quando bella & contentiones, a quibus tranquilla pax abhorret, soleant emanare ab injustitiæ fonte, quem idcirco amore justitiæ exstinguit: proinde, nil in alius juris, quod in se sumi nolle, usurpat; imo sibi quam aliis durior: in se enim quisque hoc habet juris, ut se ipsum contemnat, condemnet, deprimat; in alios non item: erga omnes denique *paciens*, injurias & persecutiones pacis amore & animi bonitate tolerans ab improbis, queis vel prodesse cupit eos alloquendo, vel quos etiam prætermiserat tacendo: habet enim & id proprii vera Eruditio, ut libentius retimendæ tranquillitatis ergo, *taceat*, & solitaria, a turba & tumultibus remota occultetur, quam sese multo cum strepitu foras prodat, & aliorum negotiis,

E

mundi-

mundique officiis sese intermiscere; etsi, quicquid agat, impiorum dentes evitare sit impossibile, qui neque loquentes neque tacentes nec publicos nec privatos, nec eos qui aperte degunt, nec qui secedere a mundo & solitarie vivere quaerunt, possunt sufferre; quia obliquum pertimescit sui indicem, reatum.

79. XXIX. Paci, tranquillitatisque, & huic
 Eruditi præ- annexis, quæ Eruditum quoad DEUM, ho-
 cipuus qui- mines, resque cæteras, ornant, succentu-
 dam chara- riatur quæ in eo DEUM præcipue respicit,
 cter, gratitu- animi *gratitudo lausque* divini Numinis,
 do lausque quod primum est officium creaturæ intelli-
 erga DEUM- gentis, haud secus ac inter homines si quis
 quibus ne- generosioris est indolis, accepitque vel a sui
 glectis, tene- similibus (quanto magis si ab infinite su-
 bris & stoli- perioribus?) beneficia excellentis præstan-
 ditate per- tia, nil antiquius habet quam grato animo
 cutiuntur e- benefactorem semper recolere, venerari,
 ruditi. præconiis extollere, facta deprædicare: si-
 ne quo officio, turpis oblivio ingratitudo-
 que, iustissima fuerint causa cur benefactor
 sua interrumpat beneficia, ingratumque
 animum propriæ suæ indigentia permittat;
 cum econtra, beneficiorum datorum gra-
 ta agnitio ad plura excellentiora recipien-
 da sint gradus mediumque efficacissimum.
 Idem inter DEUM eosque, de quibus nunc
 quaestio est, agitur. Illi cum a DEO rece-
 perint & se & facultates suas, DEI luminosi
 deli-

deliciosique nec non & creaturarum percipiendarum capaces, cumque insuper & lumen & fruitionem tranquillam omnium istorum ab eodem illa continue largiente & conservante habeant; de hisce illi homagium [ut sic dicam] si præstent, si ea cum laudibus perpetuis (quo nil æquius est) illi accepta referant, in suæ eruditionis sapientiæque possessione ab eodem omnis boni Auctore, conservantur. Quæ causa est cur qui voluerunt continue sapere, ut DEO grati generosique animi encomia canerent, fuerint solliciti quam maxime, eum solum Sapientem magnificantes, cui unigloriam, honorem, gratiarumque actiones æternas reddi optaverint, uti sæpe in sacris voluminibus occurrit, in divinis præsertim divinitus eruditi Davidis canticis, ubi animam suam, cunctos homines, omnes creaturas, Deumque etiam ipsum ad divinorum operum magnificentiaque agnitionem & gaudium in eis provocat & invitat, atque ad laudem liberalissimæ admirandæque Sapientiæ Creatoris. Quin & ex Ethnicis ii qui rectam rationem non ejurarunt sed audierunt, simili gratitudinis charactere suam eruditionem exornarunt. Epictetus: (a) *Si sani essemus, quid aliud nobis agendum foret & publice & privatim quam Numen celebrandum & laudandum, & grates ei persolvenda? Nonne & inter fodien-*

(a) Apud
Artian. lib. I.
cap. 16.

dum, & arandum, & edendum hymnus hic cantandus esset Deo: Magnus est DEUS, qui nobis instrumenta praeberit hac, quibus terram excolamus; Magnus est DEUS, qui manus dederit, qui deglutiendi vim, qui ventrem; qui ut latenter crescamus, qui ut dormientes respiremus, effecerit? Hæc singulis in rebus cantanda erant; & hymnus maximus & divinissimus resonandus, quod facultatem dederit harum rerum INTELLIGENTEM & UTENDI RATIONE instructam. Quid igitur? siquidem vulgo excæcati suis, nonne saltem oportebat esse aliquem qui hoc munere fungeretur, & loco omnium hymnum DEO publicaret? Ecquid aliud possim ego, senex & claudus, nisi ita celebrare DEUM? Lusciniæ si essem,ungerer lusciniæ officio; si olor, olor. Atqui intelligentia præditus sum; mihi igitur Deus incumbit celebrandus: munus meum illud est, isto defungor, nec stationem hanc deferam, quoad licuerit; quin & vos omnes ad eandem mecum contilenam exhortor. At qui inter eos facere id recusarunt, eruditionis suæ soliditate, si quam habuerunt, destituti sunt, tenebris immerfi, & traditi in sensum reprobum: neque enim decuit DEUM administrare impiis lucem qua legitime & prout æquum erat, nobelant uti. Commemorat id egregie divus Paulus de iis gentium Philosophis, qui, cum cognovissent DEUM, nec tamen cum uti DEUM gloria affecissent, neque

Rom. I. 21,
&c.

DE ERUDITIONE SOLIDA. 69

eiegiſſent gratias, evanuerunt in cogitationibus ſuis, tenebrisque & ſtoliditate cordis plexi ſunt: & putantes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & a Deo traditi impiis, tenebroſis, impuris & enormibus ſuis concupiſcentiis, ut qui adhaſerint creaturis, deſerto Creatore benediſto in ſecula. Ad quæ præcipitia faxit Deus ne proclives ruant ingrata eruditorum ſeculi hujus mentes quam plurimæ, quæ eo uſque obruteſcere cœperunt, ut nobiliſſimum Dei donorum libertatem, omnis boni juſtiqve fundamentum, Dei ſufficientiam, perfectioneſqve, quin & exiſtentiam cum Spinoza miſerisqve ſuis diſcipulis ex animo jam delere cogitent. Sed redeamus ad bonos.

XXX. Hi agnito celebratoqve DEO, ſic ſua omnia in eum refundunt, ut ab ipſo prorſus (character inſignis) in poſterum, velint *pendere*, conſtituantque eum ſui Di rectorem ac Duſctorem, ſcientes id jure ad ipſum pertinere, conſciique impotentia & fragilitatis ſuæ, quæ non modo ſua bona non conſervantur, ſed & certo certius perdenda ſunt, ſuo ſi conſilio prudentiaqve propria conſidant. *Humilitatem* recensui, cum dixi eruditionis acquirenda quæ fuerant diſpoſitiones hic remanere & augeri: inter quas cū hæc præcipua eſſet, ea ex ſtatu deſiderii (in quo tunc ipſa erat) acquirit hîc

20.

Alii characteres, Dependētia a DEO, ſolida humilitas cum ejus effectis erga ſe, res, hominesque. Amor Dei & proximi.

actualem subsistentiam per lumen quo solide convincitur verus eruditus de sui ex se se nihilo & impotentia, unde & minus quid cinere coram Deo, coram cæteris etiam ut omnium indignissimus sibi apparet: errata libenter agnoscit & fatetur, nec futiliter excusare tentat, a quovis etiam puero quæ nondum novit discere paratus; rerum autem externarum, iis si careat, privationem sibi debitam putat: si mediocriter adsint, gratiam Numinis reputans, non negligit eas, sed curat, illisque utitur in necessariis cum omni temperantia & mediocritate: si vero abundant, timens ne iis a se ipso, ab intimis, a dignioribus revocetur, animoque illis adhæreat & maculetur, fugit, easque quovis luto & stercore viliores reputat, nisi in quantum per eas aliis subvenire potest, extra quod, sunt profecto contagiosæ, quando ad concupiscentias proprias adimplendas stimulant & inserviunt. Proximus quod concernit, eadem humilitate disponitur eruditus ne se præferat ulli; sed ex animo se quovis inferiorem iudicet, certus se in lumina, quibus præ aliis abundare potest, prævaricando, etiam aliis culpabilior rem esse: neminemque irridet; sed commiseranti oculo aliorum errata, si quidem dissimulari nequeant, intuetur, cane pejus & angue a charactere irrisoris abhorrens. Nam sanum ægris irridere, iisque insultandis

dis assuescere, malignam vecordiam esse nemo non videt. Superbiam & animi malignitatem, ne plura dicam, prodit irrisor, ob ea gaudens quorum causa dolendum ei esset: errantium autem commisereri, hominis est fragilitatis propriæ humiliter conscii, amoreque erga proximum, uti debet, præditi, exemplo Dei, in quo capitalis est virtus charitas, errantiumque commiseratio & amplexatio. Quapropter qui Deum, omnis boni virtutisq; Archetypum, amat, is eum quoque in amore erga eos qui in tenebris sunt ægritudineque mentis, imitatur, quod evidentissimum signum est, eum vere, imo a Deo ipso, esse eruditum: Neque enim Deus lumen suum eis denegat qui ejus *Charitatem* cupiunt exprimere; & si ejus Apostoli verbis fidem habeamus, (a) *qui* (a) I. Cor. 8: *amat Deum, is eruditus est; sive cognitor factus est ab illo*, quod idem est ac si dicat eum qui amorem Dei, a quo amor proximi est indivulsus, possidet, esse vera divinaque eruditione præditum.

XXXI. Et sane si paucis omnes aut præcipui veri eruditi characteres recensendi vel resumendi essent, dicerem eos *charitate* sive amore Dei & proximi contineri & absolvi, enumeraremque charitatis notas characteristicas, quales ei assignat Paulus, cum dicit, (a) *Charias patiens est, benigna est: Charitas non emulatur, non agit perperam, non* (a) I. Cor. 13: 4. &c.

*inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem, veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, nec unquam excidit: quæ omnia, cum vere eruditus, ut dictum est, charitate seu amore præditus sit, ei tribuerem. siquidem patet ea fluere ex amore: namque amor, maxime vero is qui prævenit, nutritur spe; adeoque amans est *patiens* sive longanimis, ea quæ ad perfectionem desideratam ipsi desunt, non inquiete citoque expostulans, sed cum mora & tranquillitate exspectans; eademque ratione, quos desiderat modos in proximi erga se regimine, eorum defectum etiam sufferens. Præterea cum quærat amor benefaciendi anfas, dissimuletque illas quibus a benefaciendo revocari posset, ideo insuper *benignus est*, defectus proximi miserans, & quantum fieri potest excusans, illumque verbis & actibus gratis disponens ad boni, quod ei communicare peroptat, receptionem. Porro cum verus amor sit sui circa alium occupatio, adeoque sui ipsius prætermisso, & fere oblivio, sequitur eruditum amore præditum, non esse *emulum*, nec *agere perperam*, nec *inflari*, neque esse *ambitiosum*, nec *quæ sua sunt querere*. Non est *emulus* atque invidus: si quos videat se præstantiores esse vel haberi, oculosque
nec*

nec non æstimationem omnium a se ad alios converti; se dimitti, alios recipi: non fert id ægre, neque quicquam facit quo se aliis anteponat; sed gaudet ab aliis superari, contentus sorte vel ultima, quam Auctor suus ei assignavit, paratusque vel quæ habet dona omnia in alterius gratiam dimittere, si quidem Auctoris sui placito & gloriæ melius satisfieri posset iis in alium translatis. *Non agit perperam*, nec quo sui eminentiam præ aliis tueatur alios verbis factisque deprimit; neque perversos amoris proprii naturæque corruptæ impulsus adimplet. *Non inflatur* donis quæ possidet; non respicit ea tanquam sui naturæque suæ partem debitam, ita ut, se cum considerare vult, ea involvat in idea sui quasi ejus partem constituentia; sicque eis inflatus magnus sibi appareat. Scit se vas natura sua vacuum, tenebris solis anxietateque plenum; quæ intus sunt, dona mera Auctoris sui esse, quæ ad vasis naturam non pertineant, sed ad Datoris magnificentiam manifestandam: veluti lumen ad corporis illuminati naturam non pertinet, sed ejus aliunde donum & ornamentum est, quod singulis momentis continue ab alio dependens, gratis communicari debeat, possitque tolli, remanente postmodum in tenebris corpore prius illuminato. *Non est ambitiosus* itaque, vel

immodestus, nec, sibi cum nihil sit, vult aut agit aut loquitur ut ab aliis magnificat, vel aliquid reputetur, aut in amore, existimatione laudandique facultate aliorum, teneat locum soli omnium bonorum fonti debitum. *Non querit quæ suæ sunt*, detestabilem illum Amoris proprii naturæque corruptæ impulsus, quo se quisque veluti centrum considerat, ad quod omnia spiritualia corporeaue attrahat & referat, non sequitur. Facula est ardens & lucens, ad factoris sui magnalia illustranda hominesque illum inandos cum sui dispendio, nullo ad se respectu habito, sese consumens: canalis est, aquarum fluenta sibi a scaturigine administrata, sibi non retinens; sed quibusvis nullo pretio communicans. Et quia amor solidus non datur nisi fuerit probatus, probatio vero nil aliud est quam ictus & adversæ oppositionis Dei & hominum quibus amans succumbere non debet, pater inde eum *non irritari*; neque cogitare malum. *Non irritatur*, quando nempe Dei hominumve tangitur ictibus; non adversus illum murmurat ad querimonias, non adversus hos indignabundus ad acerbam malevolentiam aut benignitatis in illos suspensionem commoveatur. *Nec cogitat malum* reddere pro malo, neque ad vindictam factis aut ad verbales responsiones provolat eo animo, opere, verbis, ut ei adversantes veluti aculeis percipi

DE ERUDITIONE SOLIDA. 75

citi iraque commoti & irritati, fiant inde mali aut peiores quam prius fuerint: quod inter signa eruditionis sive sapientiæ diabolicæ Jacobus annumerat. Præterea cum DEUS sit DEUS justitiæ & veritatis, non potest ejus amans delectari injustitia, dum veritati ubique favet; adeoque *non gaudet super iniquitate* sive injustitia: cumque videt ab hominibus, etiam ab inimicis, peccori & inique agi, non lætatur quod inde habeat ansam sua eis iniqua exprobrandi, propalandique eum insultatione, triumpho, irocinisque sacramis; sed econtra *congaudet veritati*, lætaturque cum ea quæ in falsum malumque sensum torqueri potuissent a malevolis, videt in boni veri que partem capi posse, veritati gratulans, quod ea ibi inveniatur unde putabatur abesse: lætatur etiam veritatem a quocunque dici & promov. ri: maximum vero gaudium capit, cum ipsemet a veritate arguitur, & erroris nævorumque vincitur, siquidem nævos agnoscere viro probo, se corrigere erudireque volenti, inter maxima bona annumeretur. Tandem quoniam amor imitatur amatum, videlicet DEUM, qui sic egit erga homines ut ab illis omnia toleraverit, rigide omnia non exegerit, bona sibi de ipsis quævis promiserit, obstacula bonitati suæ inhibendæ ab eis oblata vicerit, nec a charitate erga nos excident; eisdem etiam dotibus

bus præditus est qui amore præditus est eruditus: Ergo *omnia* quoque *sufferet* ab omnibus, et si illi non se modis dictis erga eum gerant uti is erga illos. *Omnia credit* ex quibus se proximosque disponi posse videt ut ad Deum æternamque amplectenda ferantur, probioresque fiant, posthabita inani morosaque externarum nullius momenti quisquiliarum crisi. *Omnia sperat* quæ sincero bonoque animo gesta sunt, a Deo Optimo Maximo complementum bonumque finem ad eptura; spesque ejus, dum perituris, quæ nil sunt, non inhiat, solis æternis intenta, omnia hoc ipso complectitur: eaque de causa *sustinet* magno animo *omnia* quæ ad speratorum adeptionem tendenti obstacula, pericula probaminaque obijciuntur; nec ab incepta *excidit* via virtuteque, sed perseveranter ad finem in iis permanet usque dum perficiatur.

32.

XXXII. Inter veri eruditi characteres &

Eruditum
verum non
esse sollicite
curiosum de
futuris; nec
habere in
promptu re-
pertorium i-
dearum &
demonstra-
tionum ad
quosvis ca-
sus possibiles

hic recensendus est, quod de contingentibus futuris, maxime vero inutilibus, haud adeo sit sollicitus. Solent plerique de eruditione judicantes, vel ad eam adspirantes, credere solide eruditos melius de futuris prospicere quam cæteros; & ad omnes casus excipiendos, seque recte in illis gerendum, habere continuo in promptu paratas de omnibus demonstrationes, veluti paratissima agmina, quorum singula singulis op-
ponere

DE ERUDITIONE SOLIDA. 77

ponere possint casibus, quando evenient: quā etiam ea penetrasse, solvisse & decidisse, quæ ab ingenio humano possent eis, et si nunquam eventura mereq; speculativa & inania, proponi: adeoq; securitatem pacemque Eruditæ mentis fundari in possessione actuali & penu idearum, principiorum, conclusionemq; quæ vel ei præsentēs sint, vel saltem ei præsentēs esse possint ex memoria & habitu quo illis contemplandis & decidendis sese non semel applicuerit: quæ insignis sane est hallucinatio. Exonerat se tædiosis illis naniis libera veri Eruditi mens, ad quem non magis spectat de omnibus casibus objectisve cogitasse, deq; illis principia quibusq; sua, solutiones demonstrationesque proprias habere, quam ad hominem visu luceq; gaudentem, ut vere id sit, pertineat omnia objecta quæ luce oculisque detegi possent, jam detexisse, atque ad unumquodque eorum suum singulare lumen habere. Cui oculus mentis eruditus beneque dispositus est, cuique cum lumine luminumque Auctore bene convenit, is scit se habere fundum cui acquiescat, sufficientemque ex tempore & quovis momento ad ea quæ sese offerunt, & ex necessariis utilibusve sunt, percipienda, & cum fructu debiteque digerenda atque tractanda; modò tamen illum eo quo acquisivit modo, nec non grato erga boni omnis

Aucto-

paratarum.
Sed principium solidum quo gaudet, illi sufficere ad omnia ex tempore.

Auctorem Conservatoremque animo ipse, quantum potest, conservare non negligat.

Prolixior hîc non ero, postquam modo monui dispositiones omnes bonas, quas in acquirenda eruditione quisque habuit, doctesque quas suo labore Deique dono insuper adeptus est, huc etiam spectare, sive eruditionis possessori manere, quin & augeri & perfici, idque ejus inter notas esse. Pergamus ad statum in quo eum eruditionis suæ communicatorem considerabimus.

LIBRI PRIMI

PARS TERTIA,

quæ est

DE VERÆ ERUDITIONIS COMMUNICATIONE.

XXXIII.

97.

Vere eruditos eruditione communicandâ, sive docendi officio, libentius abstinentore, quam eo ornerari, et si DEO vocante: Vocationis veræ criteria præcipua.

QUandoquidem vere eruditus clare perspicit & se & omnia sua esse a placito meraque liberalitate DEI, solius idcirco requirendi & laudandi; suæque tenuitatis fragilitatisque conscius est; tum alios sibi ratione cognitionis, maxime vero fidelitatis quâ cognita, exsequuntur, præferre solet; idcirco timens, ne cæteri, si quos doceret, magis ipsi quam DEO adhærere quærerent, ne laudum DEO debitarum furro ipsius ad fastum sollicitent

citent preclivitatem, neve ejus commoda, (amori proprio aut corrupto grata) nimis in suam mollitiem promoveant, vel etiam (quia veritas odium parit) ne is eos, sui persequendi occasione suggestâ peiores & culpa magis obnoxios peiores reddat; simulque ne conversione sui ad externos se ipsum distrahat aut negligat, ea quoque verbis inculcet, quæ ipse in se necdum satis radicata, nec satis sese factis exprimere conscit, aut quæ alii forte jam sciant nec faciant tamen, horum proinde inculcatione reatui majori obnoxii futuri; his, aliisque de causis, libentius sibi soli intendit, nec non apud se manetque tacetque, quam foras prodeat locuturus, haud immemor pretiosi apud Epictetum verbi; *Magni periculi est statim evomere quod non concoxeris. Quod si quis dixerit te nihil scire, Tuque commotus non fueris, tum scito rem esse inchoatam. Nam & oves non fenum afferunt opilionibus ac demonstrant quantum comederint: sed pastu intra se concocto, extra ferunt lanam & lac. Et tu igitur ne verba celeriter ostendas imperitis; sed opera, quæ verborum coctionem sequuntur.*

Interim tamen accidit interdum eruditis sua ut cum aliis teneantur communicare: quod oneris Socrates sibi a Deo impositum esse testabatur; quodque in aliis verum legitimumque ut sit, ipsi, sine sui adulatione, in interioribus suis viderint utrum, non dicam

tam a fordida lucri cupiditate; verum an-
nona a superba titillatione pruritave se sua-
que coram producendi, famam, rumusculos
laudeculasque homuncionum emendican-
di, prodeant, sed a Deo O. M. ad id dispo-
nantur & trahantur: cujus erunt certa crite-
ria, si ipsi plus quam pro se sufficit veri bo-
nique dotibus abundant: tum si ex lumi-
nosa hujusmodi abundantia nec sibi dele-
ctationem ullam capiant, nec aliis meliores
sibi esse videantur. O rem difficilem & gra-
vem humanis creaturis, quæ annexæ canis
vinculo, unde per dæmonis instinctus inci-
tatur proprius amor, ut vel de gratissimis
veluti cibus oblati aliquantulum sibi de-
gustet, abstinere tamen debent, ni divino
furto, dæmonisque lapsu reæ velint effici!
Non mirum sane si quos Deus ipse ad præ-
fecturam & doctrinam aliorum vocabat,
ipsi aliquoties eam refugerint stationem,
ubi & tentatio ad sibi ipsi placendum datur
periculosa, nec tamen, nisi sub criminis rea-
tu, licet indivitiis cibusque divinis proximo
communicandis delectari sibi; sed contra,
ubi magis quam prius requiritur, rem suam,
famam, commoda, placita odisse, ut purissi-
me res Dei in proximo modis appositis pro-
movenda, infucate & unice quærat. Alio
modo dispositos, Deo probari non posse,
per se cuivis patet conscientiam debite in-
spicienti.

DE ERUDITIONE SOLIDA. 81

XXXIV. Ex ea, qua illi gaudent intus, 34.
 luminis bonique abundantia, fit ut prius Eos primo
 tacentes (quod semper malint esse,) simul- factis doce-
 que agentes doceant erudiantque, quam re: quæ o-
 loquentes: Exemplis namque plus quam mnium effi-
 verbis attenditur a plerisque, saltem ab iis cacissimo
 qui sapere debite cupiunt; siquidem exem- via.
 pla viva & doctrinam, & doctrinæ imple-
 ndæ possibilitatem, & fructum ejus (tranquil-
 litatem pacemque agentis,) denique & ala-
 critatem ad imitandum in spectatore exhi-
 beant, ingenerentque: neque enim hi (per-
 verse maligni ni fuerint) continua specimi-
 na veræ eruditionis, contemptûs, scilicet &
 prætermissionis rerum evanidarum, am-
 plexationis solidarum, intimarum, duratu-
 rarum; usus moderati externarum & ad
 tempus necessariarum, regiminis denique
 debiti erga DEUM, se & alios, coram ocu-
 lis habere queunt, quin inde meliores,
 regulariores eruditoresque ab ejusmodi
 instructoribus quanquam vel silentibus
 discedant.

XXXV. Factis superaddunt haud raro 35.
 verba, tum scriptis, tum viva voce, ii quævis Nec triso-
 sua aliis eruditio probato principio com- ribus, nec o-
 municanda incumbit. Verum siquidem, piniosis, nec
 Deo ne utique gratum esse queat, sua ut rixosis, neq;
 opes diviniore cœlestesque thesauri pro- calumnian-
 culcandi, dilapidandi, irridendi exponan- tibus com-
 tur; cumque inter eos qui eruditionis ac- municanda
est solida ve-
ritas; neque
qui semper con-

era adversa-
rios verbis
tuenda est.

quirendæ desiderium præ se ferunt, haud pauci sint qui veram solidamque (quia, se-
verior est, corruptis pravisque suis affecti-
bus acerba & adversa) parati sint vel irride-
re, vel etiam odisse & impugnare, suis ut mi-
nutiis, sterilibusque ac frigidis quisquiliis,
quibus non arguitur nec dedolatur prava
mentis suæ dispositio, sed fovetur potius &
demulcetur, securius obdormiscant; hinc
fit ut quantum fieri potest, quantumque
eos cognoscere datur, ab ejusmodi irratori-
bus, luminisque purioris hostibus prohi-
benda sint sapientiæ verba, etsi ea se per-
optare simularent, aut etiam scriptis pro-
vocassent veritatem, de ea imaginarios a-
cturi triumphos si taceatur. Id exigit soli-
dæ Veritatis honos, ut ne iis prostituatur,
qui non reverenter eam ambiunt, sed pro-
caciter illi quidem dedecus, sibi vero ipsis
hic majus nequitiae augmentum, olim au-
tem castigationis Divinæ copiosorem men-
suram conciliare volunt. Coram Judæis in-
stantibus, iudiceque inepto, tacuit olim sum-
ma veritatis sapientiæque organum, suos,
ne canibus sancta, ne suis margaritas ob-
jicerent, instruens. Sed nec etiam invitis,
nec præjudicio pertinaciter libenterque
constrixis obtrudenda est veritas: his quia
frustra erit, illis quia nullius libertas (quam
ne Deus quidem velit cogere) violanda est,
nauseam siquidem cum odio parit, non
amo-

amorem, quicquid ingeritur non appetentibus. Quapropter cum disputationes instantes rixosæque vim aliorum cogitationibus inferre videantur, ab illis abstinebit omnino solide eruditus, qui impossibilia non captans, neque sibi arrogabit jus potestatemque aliorum libera judicia flectendi vel immutandi, casso conamine, temporis jacturâ, nullo nisi odiorum apud alios fructu, apud se culpâ amissæ tranquillitatis suæ. Quod tamen, si interdum Apologiâ veritatis verè sit opus, & tempus id postulet, patietur suam exceptionem, quando videlicet, illâ per malevolorum calumnias deformatâ maleque expositâ, alii qui inde alioqui adjuvari & proficere possent si eam adirent, aufugiunt ab illa, nil de calumniantium fraudibus suspicantes: quod tamen locum non habet, ubi malignitas, affectus, aut ignorantia adversantium nimis sunt in propatulo. Ea cæteroquin est veritatis *αὐτάρκεια*, ut aliunde applausus non quærat; namque ei (uti agebat ille) auditores sufficiunt duo, sufficit unus, sufficit nullus: dignior quam ut homuncionum suffragia debeat emendicare, dignissima quæ ab omnibus quæratur, nec tamen statim & promiscue quibusvis ejus cupidis communicetur.

XXXVI. Sunt namque inter eos qui erudi-
 diri cuperent nonnulli interdum animo
 F 2 vitiis

36.

Neq; etiam

eadem o-

mnibus ejus

cupidis ex- vitiiis aut desidia aut inconstantia ita fra-
ponenda; Sto, habitibusque corruptis sic capto, ut
sed, quan- verendum sit eos, ubi novissimæ curiosita-
tum fieri tis primus fervor refriguerit, mox terga
potest, solis versuros, cum veritatis eamque commu-
fidis, caute- nicantis despectu: quare & ab istiusmodi
lâ adhibita.

hominum genere caute cavetur. Natabi-
le apud Senecam (Epist. 112.) cujusdam
exemplum est, de quo is inter alia: *Hic de
quo scribis & mandas, non habet vires. In-
dulsit vitiis, simul & emarcuit & induruit.
Non potest recipere rationem, non potest nu-
trire. At cupit ipse. Noli credere. Non di-
co illum mentiri tibi. Putat se cupere. Sto-
machum illi fecit luxuria: cito tamen redibit
in gratiam. Sed dicit se offendi via sua. Non
negaverim: quis enim non offenditur? Ho-
mines vitam suam & amant simul & oderunt.
Illustrius exemplum præbet Servator in-
plurimis qui ipsum avide audituri seque-
bantur ad admirationem usque, deinde vero
deserebant continuo. Quapropter de Chri-
sto dicit Joannes, quod etsi multi credebant
in illum, ipse tamen, quia eos, & quid in ho-
mine esset, dignoscebat, non fidebat iis. Ita
fane agendum, etsi alioqui nullum aliud
sequeretur incommodum, quam quod qui
se cum ejusmodi hominibus docendis exer-
cere vellet, proprium tempus vitamque to-
tam inutiliter transigendi, inque lapidosum
& sterile solum semina nil profutura disper-
gendi*

Joh. 2: 23.

gendi occasionem posset nancisci amplissimam. At cum inter eos qui eruditioni admittendæ sunt accommodatiores, sic intermixti sint & male dispositi, ut vel non satis discerni, vel non tuto separari possint, quo solis dignis communicetur veritas, accidit ut ea sæpe sit promiscue propalanda omnibus, ne si reticenda esset ob imparatos, & boni, qui intersunt, eâ privarentur: quod tamen non habet locum nisi in summe necessariis, ubi veritatis reticentia probis foret damnosa atque exitialis. Quando vero abusus, cujus eruditionis veræ incapaces ex veritate percepta sese reos facere possent, insignis esset, hac cautela utuntur Erudientes, ut vel obscurius vel ænigmaticè sua enuncient, clariori expositione seorsim discipulis fidis reservata; vel communia palam dicant, secretiora pro suis recondentes: quod in sacro volumine legimus a Christo factum esse fidis discipulis, quibus omnia allegorica explicabat, inquit, (a) (a) Luc. 3. *Vobis quidem datum est Regni DEI mysteria, nosse: cum cæteris vero non nisi per parabolas agitur: quod & Philosophis ipsis ansam dedit ea quæ docerent vel scriptis consignarent, distinguendi in exoterica, omnibus exponenda, & acroamatica, quibus artis præcipua & intima continerentur, solis auditoribus fidis concedenda.*

XXXVII. Soli namque ii qui apti

F 3

sunt,

37.
Quinam ii

sint qui veri- sunt, materia vera sunt, quam docens eru-
 tatis partici- diendam & formandam suscipiat, nisi artifi-
 pandæ sint ce quovis imprudentior ineptam inducen-
 capaces: eos dæ formæ materiam assumens, operam ve-
 infirmitati- lit ludere. Aptos appello illos, qui quali-
 bus, præju- tatibus a me suprâ, dum de subjecto erudi-
 diciis, pra- tionem acquisituro agerem, recensitis præ-
 visq; affecti- diti sunt, quas, quia verbo repeti possunt,
 bus, maxime ditione nomino, fundi sinceritatem, hu-
 amore pro- repetitione serium a cæteris ad Deum recur-
 prio, non ca- sum; desiderii ardorem flexibilitatem, con-
 rere initio; stantiam, spem; intellectûs vacuitatem &
 queis tamen stantiam, spem; intellectûs vacuitatem &
 se accom- quietem; acquiescentiæ traditionem forti-
 modet eru- tudinemque: quarum prima protinus actu
 ditor neces- adfit, necesse est; utile cæteræ si adsint quo-
 se sit; & quo- que actu ipso; alioqui sufficiat initiò, si sin-
 modo. cerus illarum amor, ad illarum amor, ad il-

lasque adspiratio cupida reperiatur: infir-
 mis namque bonæ voluntatis non præclu-
 denda ad eruditionem via est; sed potius
 læviganda, maxime initiò ubi docentis ani-
 mum ad discantis mediocritatem debilita-
 temq; sese accommodare & συγκαταβάσει
 uti necesse est; non modo quia omnem di-
 scipulum principiò esse debilem per se pa-
 tet; sed & quod momenta accidant quibus
 bonarum etiam quas possidet qualitatum
 veluti eclipsin patiatur, quod & ipsis erudi-
 tioribus, juxta diverbium, neminem omni-
 bus horis sapere, contingere potest. Tunc
 igitur prudentis est institutoris, vel omnio

ad tempus cessare, ne tempore paroxysmi præceptis intempestivis irriter morbum alioqui sanabilem, & morâ nonnullâ dissipabilem, neve reddat vim veritatis frustranem, cassam & odiosam; (unde temporis observatio, ut quis eruditionem dispenset tum cum illa a subiecto disposito recipi ei que proficere potest, inter primaris veri Eruditoris regulas est;) vel, si discantis status incommodus ferat tamen nonnullam disciplinam, verbis actisque ea illi sunt proponenda, eoque modo, ut cum ejus imbecillitate proportionem servant: alioqui communicationis medium erit nullam, si altero jacente, ad sublimia alter velit evolare. Sermo igitur exempla que & quæ exhibentur agenda, temperari opus est, omniaque modis proponi pinguioribus, crassis ac materiatis, quin & præjudiciorum discantis falsitati accommodatis; ipsisque interdum præjudiciis quasi fundamentis & veritatibus utendum est ad promotionem scopi præcipui & necessarij; veluti, si, exempli causâ, sinceritatis innocentia, patientia, similiumque virtutum incrementa nonnullis maxime necesse sit inculcare; id ut fiat efficacius, cum illis (si in hoc sint præjudicio) statui potest & debet, virtutes hasce eisve analogas, in brutis ovibus aut columbis reperiri, inde ut pudere possit eos si a brutis se superari, iisque deteriores se esse patiantur.

Ita animi gratitudinem erga Auctorem omnibus bonis, ejusque obsequium imprimunt facilius, si canes ipsos id suis dominis præstare inculcetur. Similiter de cæteris. Verorum eruditorum docendi modi [quos superius appositos esse volui] istis abundant exemplis, quorum idcirco scripta morosiores Critici cum severius & exactitudinis externæ omnium circumstantiarum ratione habita examinant tractantque, absurde admodum ludunt operam. Non autem solorum præjudiciorum respectu se suis accommodat solide eruditus, verum etiam quoad passiones (ut sic loquar) affectusve, etiam prævios, quibus non utique caret, primùm erudiendus, præsertim Amore proprio: qui & præcipuus & omnium, morbus, ita dextre sanandus, & exterminandus est, ut initio se demulceri & foveri potius sentiat, quam impeti: fugeret alioqui & medicum & sanitatem æger. Caute igitur inceptanda & agenda hujus mali curatio, evitatis potissimum duobus, quibus amor proprius potissimum efferatur, irrisione & dura severitate; quorum utrumque, proximum maxime, exhibet discipulis eam sui Erudientis ideam, in qua amoris extinctionisque erga se extinctionem videant, id quod ipsi facile diffidentiam, dispositionis suæ statusque occultatione, odio fugaque compensare possent. Sed nec periculum est

ne

ne vere eruditus irrisioni indulgeat, siquidem eâ ad acquirendam & fovendam eruditionem ipse carere debuerit, ut superius observatum est; periculum majus, ne severitatem, qua ipse erga se debuit uti, ad alios intempestive extendat, quorum amor proprius est potius alliciendus: quod tamen ut fiat sine periculo, id est, ne proprius amor inde magis crescat & corroboretur, quam decreseat, sine numine divinaeque prudentia, precibus a DEO impetrandae, fieri neutiquam potest. Ipse DEUS populum olim per ejusmodi συγκαταθέσεις (condescendentias, si liceret, dicerem) innumeras ad veram eruditionem allicuit Israëliticum, quibus cum plurimi prius ad scopum verum pervenissent, postremo tandem ab eo omnes descivere.

Tanta malis erat sapientem condere gentem.

XXXVIII. Postquam eo usque cum erudiendis condescendit Eruditor (venia sit verbis,) jam quærendum est medium communicationis, quo ea quæ in mente docentis sunt, in discipulorum mentem ingredi & transfundi queant. Id vulgò verbis absolvi putant. Verborum intercessionem fateor ordinariè necessariam; at eam non sufficere, tot sectarum de divinis humanisque disputantium & altercantium discrimina, quæ tamen omnes Præceptoris unius

38.

De melio

communi-
candæ eru-
ditioni soli-
dæ: id nec
voces esse,
nec scripta;
sed docentis
& discantis
internas di-
spositiones,

succedente
ali-DEI actu.

Clavis Scri-
pturæ quæ.

Obscurita-
tis in incipi-
entibus,
caussa.

Qui hinc fi-
des ab illis
requiratur.

Irrisorum
criticorum
iniqua ab-
surditas.

alicujus verba scriptave pro principio ad-
mittunt satis superque ostendunt. Natura-
lium scientiarum scrutatores de sensu ver-
borum Auctoris alicujus sui, quem omnes
pariter audiunt, inter se disputant. Chri-
stianos iisdem verbis omnes alloquitur di-
vinum Volumen, tametsi alii aliorum co-
gitata factaque tam majoris quam minoris
momenti, quæ ex Scripturæ verbis pariter
utrobique auditis se haurire profitentur,
falsitatis arguant. Quid hîc agas? Non
certe in verbis, sed in eorum qui verbis
utuntur dispositione clavem verum sensu-
um latere, hinc satis patescit; idque divi-
nis, exempli causa, (quia in illis evidentius
negotium capietur,) libet hic applicare.
Constat a DEI actu pendere lumen veri,
quo erudiendorum mentes illustrandæ
sunt. Hujus DEI in mentibus actûs, verba
docentis non possunt esse causa nisi occasio-
nalis, eaque non necessaria, sed a libera
DEI voluntate pendens: hoc est, quando
docens loquitur, & discens audit, non ideo
tenetur DEUS ex verborum auditorum oc-
casione lumen suum in mente auditoris ex-
citare: sed id faciet cum ipsi lubebit: Lu-
bebit autem id facere quando docens & di-
scens ipsi DEO sunt grati, sive, quando sin-
cera mente ut divinæ voluntati pareant,
dant operam: DEUS enim eorum qui ip-
sum amant & reverentur, voluntatem im-
plet

plet atque desideria. Ergo quando docens sincere ardentèrque desiderat & precatur, ut verbis quæ profert jungat Deus gratiosam luminis sui in mente auditorum operationem; quando etiam auditores sinceri sunt, humiles, ad Deum conversi, gratiosum ejus luminis virtutisque actum in se optantes & deprecantes, iisque conditionibus præditi, quas ad acquisitionem veritatis solidæ requiri aliquoties diximus; tunc Deus, amator & fautor amatorum suorum, eorum voluntatibus obsecundans ob bonas mentis ipsorum dispositiones, lumen suum in illis excitat, quandoque sine verborum occasione, ordinariè tamen ex occasione eorundem; quæ verba alioqui, Dei actu bonæque mentium constitutione absentibus, verba sunt mortua, & *litera mortis*, ut Paulus (a) Scripturas ipsas nominat, dum, (a) 2. Cor. & ministros *literæ* ibidem distinguit a ministris Spiritus, qui hi ipsi sunt quos modo descripsimus. Atque hæc vera est Scripturæ, diviniqve sensus ejus clavis, non autem millena nugamenta de critica, de linguis originalibus, de legibus interpretationum, quibus instructissimi Judæi circa vetus Organum, illum qui promissus & depictus ibi erat, non modo non agnoverunt, sed & eum crucifixerunt; Christiani vero illum charitatis & Dei Spiritum, qui librorum, fœderis novi scopus & finis est, non modo nesci-

nesciunt, sed & in Scripturis spiritum odii & discordiarum atque Antichristianismi videntur deprehendisse cum suis egregiis interpretationum legibus; quarum tamne nonnullæ, ubi prædictis, quæ præcipua sunt, adhæretur, suum, sed eum accessorium & minusculum habere queant. De naturalibus similia fere dixeris. Eorum essentiaæ proprietatumque solida & radicalis cognitio, temperatus bonusque usus, cum sine Deo haberi non possint, (uti dictum est ubi de acquisitione,)* sine eodem etiam, nec non sine docentium ac discentium debita habitudine, nequeunt communicari. Atque hæc omnia eo magis sunt observanda, quo plura sunt in natura & in gratia ad quæ homines cæci sunt, ex quo impuri nascuntur & depravati. Et revera qui hoc ex tenebroso cæcoque statu emerferunt alios docturi, se ad illos in plerisque habent veluti videntes ad cæcos, quos de lumine, de coloribus, de objectis visus, deque modo ea per oculos percipiendi alloquuntur; aut veluti si quis ultra quinque sensus naturales nobis communes, alios quinque aut plures insuper haberet, quibus res nobis imperceptibiles & incognitas perciperet, is, si nos de hisce quibus præpolleret vellet alloqui, frustra sane funderet verba, nisi medium sciret aliud quo sensus in nobis desiderati vel sopiti aut emortui, reviviscerent;

rent; nisi etiam ad hæc media, quibus ex parte sua quicquid posset conferret, eos ablegaret, qui illi primò fidem habentes, eis uterentur, ac demum sensus istos reciperent. Crediderim, hominem, cum integer esset, habuisse ad divina, nec non ad naturalia in origine sua, quæ divina est, cognoscenda, vel plus centum percipiendi facultates, quibus nunc destituimur, aut que in nobis sopitæ & veluti emortue sunt. Et certe hoc testantur DEUS & experti, dum ajunt, nos ad ista cæcos, surdos, mortuos esse, affirmantque (a) *homines* ^(a) 1. Cor. 2: *naturales non posse percipere ea quæ sunt* ^{14.} *Spiritus Dei: haberi ea ab ipsis pro stultitia & fabulis; donec principia spiritualia, per quæ possint ea percipi, receperint: proindeque & nos hartantur, & precibus sua ex parte juvant, ut (eis si primùm in cæcitate nostra crediderimus) media aliquoties dicta, quæ in eruditione acquirenda admiserunt eam adepti, adhibeamus; quibus mediis percipiendi facultates consecuti, eas res ipsimet cognoscamus, quas primum incognitas, ex relatione & sine ideis distinctis credebamus; sicque capiamus deinceps sensa verborum, quibus ista nobis particularius explicare voluerunt aut volent in posterum.*

Hinc patet nil mirandum esse quòd verè eruditi, de rebus divinis nec non naturalibus

bus solidus loquentes non capiantur a vulgo, neque a falsis superficialiisve eruditis, nec quidem ab incipientibus bona voluntata præditi. Nec mirum igitur si ab irrisoribus criticis irrideantur, & in ludibrium coram ignavis vertantur ea, quæ cæteroquin revera omnium divinissima, solidissima, præstantissimaque sunt. Faciunt id quod cæci, si qui totam aliquam regionem incoherent, qui nunquam corpora nisi tactu palpandique facultate percepissent, quosque accederet oculatus qui eos de corporibus per oculos percipiendis alloqueretur: hunc, sermonesque ejus non intellectos, cachinnis procul dubio exciperent, ipsi miserimi, risuque & commiseratione dignissimi.

39.

XXXIX. Hisce præmissis, quam materiæ

In modo aptæ formam superinducendam allaborat, docendi a ea est, qua ipsemet est eruditus: quæ quoniam simplicissimis maximis maximeq; necessariis inchoandum: cum ea est, qua ipsemet est eruditus: quæ quoniam pluram complectitur, a maxime necessariis, quæ ut plurimum & simplicissima sunt, exordium capit; semotis tantisper omnibus cæteris, iis tamen non repulsis quæ necessariorum veluti vehicula sunt & adminicula. Rudis & incomposita mens, cum (quod summi beneficii loco est, discentis præjudicia naviganda est & leviganda, ut cum cæteris lapidibus, angulari quidem & fundamentali, Deo; collateralibus rebus creatis, bene conveniat, ædificiumque unum ornatè compo-

Sine

componat; sic tractanda adaptandaque ut
 si contingaret, quod quovis momento con-
 tingere potest, eam quocunque tempore
 sua mortalitate exui, dispositiones haberet,
 quæ beatæ æternitatis domicilio eam non
 sisterent ineptam, incapacemque quæ ad di-
 vinam hanc structuram concurreret. Et
 quamvis primæ hujusmodi operationes,
 quoniam corrupto & bruto mentium insti-
 tuendarum statui adversa sunt, eumque de-
 struere annituntur, sint iis quam maxime a-
 cerbæ; nihilominus postquam satis hæte-
 nus præparandis alliciendisque animis o-
 peram navavit docens, discientiumque ani-
 mi dispositionibus præviis fortiores virilio-
 resquo facti sunt, tandem frangenda glacies
 est; & elementis primis diu satis tritis, sur-
 rogandi cibi solidiores, iique non tantum
 in genere veri aut agendorum sed & in mo-
 dis quo erudiens erga suos utitur. Hoc est,
 cum tempus est, veritates suorum præjudi-
 ciis, iisque gratissimis maxime oppositas,
 præcepta amoris proprio propensionibusque
 intimis & perversis quam plurimum adver-
 santia sic eum proponere necesse est, ut si
 pertinacius inolita consuetudo prava recal-
 citret, huic opposita durioribus verbis mo-
 disque imperentur, erudiendique de perti-
 naci resistentia corripiantur: & id quidem
 rarius, atque apposire; sed tamen quandoq.
 Necesse enim est falsa, præjudicia, prævum
 sui

fui ipsius amorem, sibimet ipsi desideriiisq;
vanis adhaerentiam, & cætera quæ solide &
æternum subsistere non possunt, semel fran-
gi & deleri, si animus ab ineruditione rudi-
tateque sua sit liberandus, & solido atque
æterno ædificio initiandus. Et quamvis in-
eruditi, & quorum oculi tenebris adhuc ob-
ducuntur, ejusmodi duriores agendi ra-
tionem odii signum esse existiment, ex dolo-
ris sensu inde enato rem pensitantes; ea
nihilominus majoris est quam dici possit a-
moris argumentum: siquidem nil melius
sit quam tenebris & malo carere; quod in-
gens beneficium summæ charitatis est non
vereri procurare eo modo, qui & reprehen-
dentem odii alicujus periculo exponat, &
ipsummet cum illo quem amat, ingenti affi-
ciat doloris sensu. Namq; quo vividiores
sunt eruditi docentis facultates præ faculta-
tibus discipulorum adhuc semisopitis, &
quo teneriori amore verum bonumque is
prosequitur; eo quoque vehementiori do-
lore afficitur ob offensas in bonum verum-
que pertinaciter ab iis commissas & defen-
sas, idemq; etiam magis eorum anxias pœ-
nas persentiscit quam ipsimet; cum is illos
magis quam ii semetipsos vero amplexetur
amore. Nil autem absurdius sibi promitte-
re possunt ii qui in tenebris, erroribus, præ-
judiciis, corruptisq; ac vanis moribus in-
dolis perversa nati sunt & educati, quam
quod

DE ERUDITIONE SOLIDA. 97

quod sine sensu auxilio & repugnante in viam veritatis virtutisque credant se posse reduci. Facilius omnia corporis alicujus membra luxata, inque luxatione diu indurata, sine adverso sensu in locum reducenda expectares. Inimica est solida veritas dispositionibus in quibus induruimus; & qui non sperat & optat ejus in se oppositos ictus sanabitur nunquam; sed tanquam rejectaneus lapis, examen & operam non patiens, projicietur foras, iturus, si lubet, eos ad Doctores, qui quoniam nihil nisi propria emolumenta quærunt, illum in placitis erroribus & nævis quiescere sinent, non nisi quæ auribus & propensionibus ejus grata erunt, ipsi præcipientes atque laudantes; donec emendationis tempus præterierit. Aliis se erudiri optet doctoribus & modis, qui sui emendationem quærit, dicatque potius cum vate regio; (a) *Percutiat me* (a) *Psalm.*
justus, beneficii loco ducam: castiget me, id 141.
mibi pro præstantissimo erit unguento: neque solum caput mibi non laedet, verum etiam in ejus incommodis pro eo precabor.

Tanti momenti hic est articulus, (eo quod ibi lateat causa, cur quam plurimi bonæ voluntatis animi a via solidæ eruditionis incepta discesserint perierintque) ut non pigeat omnia hæc Mentis cujusdam divinius eruditæ testimonio, etsi longiusculo, illustrare, quæ sic de istiusmodi Erudientibus, de

S. Ter.

quibus agimus : Non possunt illi erga suorum
discipulorum naves, siquidem id conducere
videant, ulla simulatione aut dissimulatione
uti; neque eorum recordari, quin ipsis eos in-
dicent, siquidem ipsos virtutibus discere
peroptent quam vehementissime. Ad hoc ni-
fere intactum & non tentatum relinquunt,
etsi alioquin creatarum rerum fere sint obli-
vis. Nil illi agunt aliud, neque se impenso illo a-
moris impulsu liberare valent. Et quia erga
suos nec adulationes nec dissimulationem ad-
hibent, hi necessario aut emendabuntur, aut
dissolvetur mutua amicitia; siquidem hic a-
gendi modus nisi cum emendatione excipia-
tur, intolerabilis est, bellumque reciprocum
& continuum. Equidem ceteros mundanos
non curant (ejusmodi solide Erudientes,)
nec advertunt an ceteri DEO pareant nec ne,
sibi quippe solis invigilantes : at id cum fami-
liaribus erudiendis nequaquam queunt obser-
vare, nec ipsos quicquam celare. In eis tam-
acutum cernunt, ut vel animi visum eorum
non effugiant : quo ipsis sane immense crucis
magnaq; laboris est carpere, felicitatis autem
ingentis omnibus qui isto pacto a talibus aman-
tur : Fortunatam dicant diem qua ad eorum
pervenerunt notitiam. Quis dei mihi, bone
DEUS, ut me multi tali amore prosequantur !
Id ardentiori desiderio peroptem, ô DEUS,
quam ab omnibus seculi Regibus & Magnati-
bus amori : & merito sane ; siquidem nil illi

molimine omni agunt quam ut toti mundo dominari possimus, omniaque nobis subjiciantur. Itaque si ejusmodi (Ductores) reperitis cum ipsis agite, & laxis eos habentis amate: perrari enim sunt. Nulla via ad DEUM tutior quam cum ejus amicis agere. Semper ex hoc profectus manat ingens. Id experientia me docuit; & dicere ausim, me, si perditionem evitavero, id, præmissa DEI commiseratione, istiusmodi hominibus tributum debere. In rebus aliis sequioris momenti nil efficacius esse quam in tempore subjectum meritum cum sale nonnullo corripere, omnium artium disciplinarumque periti atq; Magistri unanimi consensu verbo & opere profitentur.

XL. Dixi modò obiter, erudientem a necessariis in eruditione aliis communicanda exordium capere, cæteris tantisper, semotis: quæ in re permultum interest, et si ignari id nesciant, vel etiam nauseabundo animo intueantur nonnullarum materiarum, quæ admodum siccæ & steriles istis videntur, inculcationem, eamque semel iterumque, imo multoties repetitam fieri. Multos ex benevolis etiam, sed animo leviori, præcipitantiore, impatientiore præditis, a solidæ eruditionis communicatione impedit isthæc eruditionem communicandi ratio. Gestit animus illico videre flores & fructus bene coloratos & odoriferos; palatia

40.

Necessaria, cæteris semotis, aliquoties esse inculcanda.

Cur nonnulli ab hujusmodi repetitione aversi sint.

Ejus summa necessitas & ingentia emolumenta.

latia aulæque bene ornata atque picta; terram autem invertere, semina illi immittere, primordia radices curare diu & inspicere; foveam fundamento ædificiî locando necessariam repetitis ejectionibus effodere, lapides simpliciores haud ita elegantes nec pigmentatos cum sudore & labore non jucundo ibidem diu defodere, aut saltem hæc inspicere; non adeo gratum est mentibus mollioris & parum masculæ indolis. Sed ob ejusmodi absurdam ignoviam non intervertet in eruditione communicanda naturæ ordinem solide eruditus, qui primum suos præjudiciis falsis malisque rejiciendis, dein principiis fundamentalisque locandis, hoc est, terræ lutosæ vertendæ & effodiendæ, seminibus radicibusque siccis & deformibus, lapidibus inelegantibus defodiendis occupabit diu: id quod eo magis, quod eruditio menti communicanda sese habeat quam maxime instar lucis a Sole emanantis, ad quam recipiendam omnis præparatio, & tantum non acquisitio, consistit in remotione obstaculorum, quæ illam ab oculis prohibeant. Et quoniam illa obstacula plura sunt, amata sunt, recurrunt sæpissime; ideo non semel, sed iteratis sæpe vicibus eorum rejectio est inculcanda, nec non fundamentalium principiorum positio repetenda, maxime quando res concurrunt quæ quotidie in praxin reduci debent,

bent, contra quas corrupta indoles oblivione, distractione, aversione sese opponit, confusione etiam, miscendo & turbando necessaria & principalia cum accessoriis & minus præcipuis: cui perniciosæ permissioni non aliter obviam itur quam variata reiteratione, quæ non patitur summe necessaria ignorari, oblivione obduci, cum accidentariis confundi, quæque etiam animorum fastidiosum gustum, proprium placitum, activiores & indebitos motus suppressit & domat; nec non, si bonus sit mentis fundus, intimius amorem inculcatorum implantat. Ipsa sane natura in operum perfectorum necessariorumque negotio repetitione & revolutione continua agit: sola monstra, quæ morbidam nonnullorum curiositatem titillant, repetitione crebra non profert. Nec pudet doctos quacunque in arte, fundamentaliora sua plus semel inculcare, sicut Mathematici in qualibet propositione præcedentium repetitionem recolunt. Cartesius fundamenta suæ metaphysicæ, quæ alicujus pretii esse putavit, vel decies in operibus suis reposuit: Eruditi vero sacri (quorum gratiâ hæc potissimum profero) nec minus sæpe ingerunt ea quæ tanquam capitalia commendant, uti luculenter videre est in divinis Scripturis, preces, abnegationem nostri, amorem atque charitatem sic ingerentibus, ut omnia cætera, etiam diviniissima,

& sublimissima removeant, imo fere interdum videantur tollere & negare (quod nempe ad tempus eorum cognitio & occupatio menti neganda sit, quo hisce solis datur opera, quamdiu hic vivitur. Nempe inflant cætera: his Vero solidius fundatis tutius & magnificentius superædificabuntur suo tempore illa ipsa quæ tantisper seposuerimus, etiam si tantisper illud totius vitæ spatio mensurandum esset, quod revera præ æternitate volucre momentum est, eo tamen concessum, ut pro ejus circa necessaria occupatione, æterna æternum distribuenda sint. Prudentissime ergo agunt qui hæc sæpius inculcant, licet & ingrata sint, & rudimenta sint discipulorum; quia summe tuta & proficua: alia vero, licet sublimia & angelica, differunt; quia periculo-

Ep. ad Trall. sa. *Nonne* (inquiebat divinus ille martyr Ignatius Antiochenus) *possim vobis supercælestia scribere? Sed timeo ne parvulis vobis ita damnum inferam, neve (parcite,) istorum incapaces, suffocemini: neque etiam secundum hoc ligatus sum. Verum cum scire possim cælestia, & dispositiones angelicas, & constitutiones principatum, visibiliaque & invisibilia; his prætermisissis malim & adhuc esse discipulus: multa enim adhuc nobis desunt ne ipsi desimus Deo.*

41.
A solide erudientibus

XLI Illud etiam omittendum non est ne alioqui solidioris eruditionis scriptores ob defectus

defectus frivolos prætermittantur aut con-
 temnantur; eos videlicet ut plurimum in
 verbis eloquentiam, in tractandi ordine
 methodum rigidiorē negligere: quod
 multis contingere potest de causis. Nam-
 que primò, ex ratione dispositionis suæ, a-
 nimus excellentiâ intimâ rerum occupatus,
 earumque fructu solido sese pascens, non
 sustinet ad cortices fucandos, aut arboris
 foliola certo ordine disponenda revocari;
 neque methodici sunt cordis animique fin-
 ceri motus, nisi simul & languidi fuerint &
 frigidi. Deinde res ipsæ ex se tanti sunt præ-
 tii vivique luminis, ut malint propria præ-
 stantia nativæque pulcritudinis decore,
 quam aliunde conquisito fūco commen-
 dari. Eorum est, quæ nullius per se sunt præ-
 tii, ascititiis aliunde phaleris speciosisque
 pompis ad sui commendationem indigere,
 quod in se nil commendabile habeant. Ter-
 tiò, ipsa verborum artisque conquisitor af-
 fectatio ejus est indolis, ut tum audientes
 sive legentes pervertat, qui lenociniis ejus-
 modi decepti captique in vero bonoque
 proficere se putant, dum potius eorum tene-
 bræ, amor corruptus suarum titillationis
 aurium, vitia augentur; tum docentium o-
 stentationi ambitiosæque vanitati inservi-
 at: quæ sane mala sunt præcavenda quam
 maxime. Denique ipse Deus ab ejusmodi
 ambitiosis & exquisitis ornamentis non pa-
 rum

negligi ut
 plurimum,
 styli metho-
 diq; rigidio-
 ris artes, soli-
 dis de caus-
 sis: etsi iis-
 dem ob
 nonnullo-
 rum mollio-
 res disposi-
 tiones quan-
 doq; in his,
 aliisve suam
 fateantur i-
 gnorantiam,
 vel etiam
 hallucina-
 tionem.

rum abhorret: nihil enim coram ipso magis
 invisum quam idea homuncionum verita-
 tes divinas, quæ ad nostri humiliationem
 nobis communicatæ sunt, sic torquentium
 & amicare adnurentium, ut in aliis sui existi-
 mationem excitent: a quo crimine cum
 Deus sit maximè alienus, non potest verbis
 eorum, ut ut de rebus divinissimis, suam ad-
 jungere operationem; atque adeo sic eva-
 cuatur & effectū caret verbum veritatis,
 quod Paulus in re Evangelii prædicanda
 (a) 1. Cor. 1: verbis politis, appellabat (a) *evacuare cru-*
 17- *cem Christi*. Inde est quod in spiritualibus
 solidissimi quique Institutores omnium sint
 simplicissimi & minime fucati, uti ex Scri-
 ptis sacris antiquioribus, nec non ex re cen-
 tioribus, (inter quos Kempisius unus loco
 omnium sit,) perspicere datur: tamen si nihil-
 ominus nec eloquentia, nec arte, nec simi-
 libus seculi scientiis detrectent uti, quando
 conducit usus. Accidit scilicet non raro, ut
 illi queis eruditio est comunicanda, ea sint
 mentis imbecillitate, quæ nil nisi ad formu-
 las artis compositum, dispositum oblatum-
 que admittere, nec quidem audire velit.
 His si salutare esse potest ut pro eorum pala-
 to præparentur & proponantur solidæ ve-
 ritates, eos sanaturæ & erudituræ, faciunt
 id illas communicaturi, siquidem & e-
 loquentiam & artis methodum ipsi sci-
 ant: namque eis si destituantur, licet facilitè
 opera

opera brevique mora eas possent addiscere, prætermittent tamen, rem veritatis totam genuinæ suæ sinceritati simplicitatique commissuri, quod & in modo agendi cum adversantibus humana edoctis observabunt, qui artes callebunt adversariorum strophas sophismataque detegendi, ne per ea simpliciores aut minus cauti a solida veritate absterrantur, agent optime si sua ad hoc utentur peritia; quam, qui ea carebunt, disputandi aut cavillatorum argutias discutiendi gratiâ, non curabunt comparare: quandoquidem veritatis lux, ubi solide possidetur, sola præsentia sua quarumvis nebularum tenebras dispellere aptanata sit. Nec diffitebuntur ex discantibus, qui saniore gustu erga solida pollent (aliis enim id nec persuaderi nec explicari potest) se nuda simpliciue veritate magis affici, quam eâdem quando multis illecebris (quæ semper aliud quid quam veritatem sapiunt) est implicata.

Cæterum, non solum non pudet vere eruditos fateri suam de istiusmodi verbalibus artibus, quando eas non tenent, ignorantiam, sed & ingenue profitentur de rebus ipsis multa se nescire, quæ vel ab infan-
tulo vel meliercula, ubi opus esset, discere parati sint: imo quod plus est, cum solus Deus sit infallibilis, non modo se falli posse agnoscunt; sed & quando Deus ad humilita-

tem conservandam eos permittit falli, aut quando eos ex naturæ nostræ imbecillis conditione falli contigit, se lapsos esse aperte & candidè declarant, idque (quod Augustinus scripto retractationum exsecutus est) retractare ex animo non verentur.

42.
Erudientes
solidos per
imposturas,
irrisiones,
persecutio-
nesq; vexari
superficia-
riorum &
falsorum e-
ruditorum
supellectilis
fuce ruinam
per veritatis
solidæ com-
municatio-
nem mo-
mentum.

XLII. Quamvis autem nullis noxia, omnibus bona procurare animo atque opere omni conentur; non est tamen quod sperent alios erga se eodem desiderio animari. Sunt namque per plures falsa superficialiaque eruditione delibuti, qui artium suarum futilitatem, adeoque & quæ inde captant, famam, lucrum, commoda, in fumum abire ex solidæ eruditionis admissione metuentes, omni molimine eos opprimere machinantur. Hic cum plebem habeant facilem, itemque fallaciarum suarum multos discipulos, qui omnes a vera propensione ad sapientiam & alieni sunt, & ejus irrisores, vitiiisque & moribus indulgent quibus vera eruditio est maxime inimica; facile eos in illos commovent: & cum hac seditionis suæ veram causam prætereundum & profiteri non audent (cederet enim id ipsis quidem in vituperium, adversariis vero in laudem,) fingunt causas alias imponunt, mentiuntur, innocue dictis factisque mille sensus scoposve perversos assignant; clamant omne bonum, verum, honestum periclitari, potentiores ad tristiora compellunt, denique
nil

nil non tentatum relinquunt contra eos, quorum fruitione & convictu nec mundus dignus est. Quibus artibus optimi quique olim apud Judæos, Gentiles Christianos, vel e medio sublatis, vel ejecti sunt, vel saltem coloribus atris ita deformati, & omnibus suspecti redditi, ut ab eis eorumve scriptis veluti ab angue abstinuerint & ipsæ simpliciores bonæque mentes, quæ alioqui per hæc servari potuissent. Istis malis subinde apologias opponebant, quandoque vehementiores, interdum leniores; plerumque cum per has nil fieret, furorque magis inde exacerbaretur, silentium, patientiam, ipsamque beneficentiam in inimicos: quorum exempla nonnulla inter Ethnicos visa, apud Christianos veros verum locum invenerunt ex præceptis Divini sui Præceptoris, genuinorumque ejus successorum, quos inter mediis in vinculis persecutioneque durante divinus ille Ignatius rem suis sic ^{Ignat. ad Ephes.} commendat: *Permittite eis (adversantibus) ut si pote ex operibus a vobis crudiantur. Ad iras ipsorum este vos mites; ad magniloquia vos humilia sapientes; ad blasphemias eorum vos orantes; ad errores eorum vos in fide firmi; ad eorum feritatem vos mansueti; nec festinetis imitari ipsos, sed agite ea mansuetudine, qua fratres ipsis sumus; imitatoresque Domini esse contendamus; quis plus patiatur injustum, quis fraudes, quisque contemptum magis perferat:*

rat: Quid vero vel nunc, vel in posterum, cum similes quæpiam malorum technæ revivifcent, eruditis veris sit agendum, verbisne an silentio utendum, ipsi lumine, quo pollent, viderint: ego non determinem, qui neque hæc, nec quæ præcesserunt ea animi arrogancia scripsi ut eis præcepta darem; sed tantum ut si qui ex iis, qui eruditione nondum instructi ad illam adspirant, adeo felices sint ut in solidioris eruditionis formatores incidant, non patiantur se ab illis eorumve scriptis abduci propter ea quæ diximus præjudicia, offendicula, maledicta; neque etiam credulitate adeo stolida duci, ut de eorum dogmatibus atque sensu ex relationibus scripturisve adversantium aggressorum criticorumque ut ut cristatorum, dijudicent: qui me modus juvit non mediocriter in eis detegendis atque invenendis, etiam in sexu sequiori. Optem omnibus, ut nullis obstaculis à consecutione ejus quod semper eos tranquillitate lumine beare potest, discludantur.

PROV. II. 6.

Dominus dat sapientiam; & ex ore ejus prudentia & scientia.

LIBER SECUNDUS,

qui est

DE ERUDITIONE
SUPERFICIARIA.

I.

I.

Uz cunque haftenus de Erudi-
tione Solida dicta sunt, cum
præcipuam dicendorum, mate-
riæque tractandæ partem con-
tineant, sufficiantque cuivis in-

Libri huius
materia, sco-
pus, modus-
que tractan-
dæ rei.

genuz & sinceræ Menti ad ostendendam,
viam quâ ad solidiora vera bonaque perve-
nitur, (quod pro scopo maxime mihi in-
scribendo assumpsi,) non erit cur in sequenti-
bus tam exacte, copiose, methodiceque oc-
cuper circa ea quæ Superficiariam atque
Falsam Eruditionem concernunt. Non pro-
ponam mihi earum divisiones partesque o-
mnes, ordinem, vias acqvirendi, notas &
proprietates tum possidentis tum commu-
nicantis sic exponere, ut veluti conspectum
atque aream regionis istius superficiariæ lu-
tosæq; universam in aspectum protraham,
quod aliis nil inde utilitatis, mihi vero e-
tiam bonarum horarum jacturam, falsis au-
tem eruditæ irritationem pro fructu fore
videam. Ea solum de istis hic subjungere
animus est, quæ quibusvis ingenua & can-
dida

didā indole præditis cautelæ loco esse possint, cui attentī (si solida peroptent) ab iis quæ solummodo superficiem habent, etsi decoram, at perituram tamen; aut ab iis quæ omnimode etiam corrupta sunt, cavere & abstinere qveant. Vanis aut malevolis animis si non satisfecero, neque id mihi pro scopo duxi, qvī nolim unquam credi scripsisse nisi pro iis, qvī ad solida & permanentia mente sincera adspirant. Tales nec ullos alios opto & requiro Lectores. Cæteri abstineant, nī tædeat eos crepundia ac nugamenta sua videre de ponte dejici. Jam ad rem accedamus.

2.

Cavetur
ne multi ex
eruditīs of-
fendantur,
dum erudi-
tioni super-
ficiaræ plu-
ra anumerā-
ri videbunt.

II. Principio, ne qvī sine ratione offendantur si in sequentibus quam plurima ad Superficiaria revocavero, concipiant velim me de iis sic profiteri, eam nempe cognitionem, vel scientiam, seu virtutem, aut, generalius eruditionem, quam superficiariam nominabo, non ideo nullam aut nullius pretii a me dici: habet utique pretium sibi debitum, usum quoque necessarium, interdumque talem, ut ad solida debeat evehi, atque ad solidè Eruditum referri, ut ut in se superficiaria sit; quemadmodum & ad falsa eadem erit referenda ob principia, vel usum, vel scopum minus legitima. Similitudine res clara fiet. Homo sanus non internis tantum visceribus membrisque solidis constat, sed & superficie & cure. Hanc

si curet, mundet & ornet; superficialia cura est, non modo non contemnenda, sed & necessaria. At si quis sic cutis haberet curam, ut ejus bonum statum non ab interna corporis dispositione, sed ab externis tantum adscisceret; imo corpus solidis salubribusque cibis & exercitiis destitutum relinqueret, ut curiculæ saltem lotionibus & frictionibus illustrandæ esset intentus; falsa sane & inanis hæc cura ejus esset: uti contra, ad solidam id ipsum pertineret curam, si corpore bene intus cibis aut medicamentis munito, lavandæ aut unguendæ incumberet superficiei, quo supposita membra vel roboraret, vel incommodo aliquo levaret. Idem de re Eruditionis quam superficialiam dicemus, est judicandum. Alphabetum, v. g. discere aut docere, (simile quid in omnibus scientiis reperies,) superficialium sane est: & dum quis per totam vitam nil aliud quam hoc intenderet, cæteris internis aliisque posthabitis, id ridendæ fallacissimæque occupationis & eruditionis genus esset. At si quis internis suis cum Deo & æternitate bene curatis, ex amore solido quo erga puerum quempiam ferretur, cujus saluti per lectiones bonas procurandæ vellet prospectum, doceret eum alphabetum & legendi methodum, jam sane, etsi illa cura in se superficialia esset, inter solida tamen ob principium & scopum mere-

mereretur annumerari, vitque docens, non superficialius, sed (ob interna ex quibus hoc fluere) solide eruditus vere habendus esset. Denominatio enim a potiori, non a minus præcipuo, facienda est. Adeoque non a minus præcipuo, facienda est. Adeoque non habent quod sibi injuriam fieri putent eruditi, seque credant inter superficiarios eruditos connumerati, ex eo quòd scientiæ nonnullæ quas possident, vel etiam quas speciatim profitentur, superficialiæ sint in posterum dicendæ: tunc enim demum ejusmodi denominatio in eos resiliat, cum hi solidioribus æternisque neglectis, & oblivioni vel despectui traditis, tempus, vires eruditionemque totam neminem de se suaque eruditione putem dicturum; neque adeo conquesturum se per hæc nostra eruditionis solidæ titulo spoliari, nisi hoc ipso profiteatur atque agnoscat se solidis æternisque valedixisse, quo evanidis speculationibus suis unice adhæreat, easque dignas reputet quæ totum hominem occupent. Quo in casu, nedum justa sit causa conquesti veluti de injuria, quod ejusmodi eruditio inter superficiarias sit designata, gratuletur potius sibi si in classe falsi non constituitur, ut ut materialia vera in se contineat. Nummus argenteus, qui pro aureo ducato substitueretur & commendaretur, falsus nummus esset dicendus etsi ex bono argento

to conflatus. Quæ scientiæ supra locum & valorem suum e tolluntur, quæq; cum infimæ esse deberent & velut accessoriæ, paululum temporis atque existimationis apud nos habere, econtra nos totos veluti summæ & præcipuæ occupant, eæ falsis procul dubio accenseri merentur.

III. Quemadmodum eruditionis solidæ ^{3.} fundamentum est *DEUS* in centro & facultatibus animæ sinceræ beneque dispositæ ^{Fundamentum eruditionis superficialiæ, quid sit.} operans, prout superius indicatum est; ita eruditionis superficialiæ fundamentum est *ratio humana*, sive intellectus activus, cujus naturam & proprietates, nãvosque etfi alibi (a) explicui aliquoties, quoniam ta- ^{(a) In Disc. prælim. Cogit. rat. Oecon. de la Creation. Ch. 6, 21. & de la Cooperation. chap. 3.} men res non ita acta est quin adhuc multa de isthoc argumento momentosa dici possint, non modò si ex professo esset tractandum, sed & ex occasione certarum materialium particularium, veluti hæc est de eruditione superficiali; necesse erit ut hic de eodem subjecto aliquid penitus proponam; idque eo libentius, quod res sit, licet maximæ consequentiæ & considerationis, tamen, omnibus fere neglecta & incognita.

IV. Mentem humanam condidit *DEUS* ^{4.} O. M. ut posset omni bono & reali objecto, ^{Ad majorem distinctionem, quædam de Mentis facultatibus} cujus est capax, eam implere vel munerare. Objectorum genera duo sunt, unum spirituale, intimum, perfectum, immensum, ^H quod

resumuntur
brevius; &
primo qui-
dem de fa-
cultatibus,
realioribus
quæ pro ob-
jectis reali-
bus factæ
sunt, & e-
quarum de-
bito statu e-
ruditio soli-
da exurgit.

quod nil aliud est quam ipsemet DEUS, qui se se mentibus vult tradere & insinuare; alterum corporeum, externum, imperfectum, atque limitatum, qui mundus corporeus est. Ut hisce realitatibus, tum divinis atque intimis, tum externis & corporeis, frui posset anima, dedit illi DEUS duo facultatum genera, quæ quasi vasa essent, hisce realitatibus (sic, si placet, loquemur) aut his realibus objectis recipiendis idonea. Nempe pro realitatibus divinis, intimis & immensis, quæ in DEO sunt, Menti dedit facultates divinas intimas & immensas, desiderii, intellectus passivi, & acquiescentiæ, cum fundo æternitatis degustandæ capaci: pro realitatibus autem, sive pro objectis realibus corporeis, externis limitatis, dedit cum corpore facultates sensuum qui corporei appellantur. De quibus omnibus notandum est, 1. Ista objecta esse & realissima & realissimè a mente possidenda; ipsomet siquidem DEO possit & debeat frui, ipsoque etiam mundo & rebus creatis. 2. Mentem, ut istis fruatur, non posse illa sibi efficere; clarum enim est per se, & experientia evidens, Mentem non posse sibi DEUM, divinum lumen, divinas delicias, sive DEUM secum deliciantem, efficere; ut neque etiam creare corpora, eorumque, quibus per corpus proprium gaudere debet, vires, virtutes, proprietates, puta lumen, sapores, odores & omnia cætera.

tera. 3. Adeoque Mentem respectu realitatum omnium recipiendarum, cum divinarum & internarum tum corporearum & externarum, se habere mere passive, nisi quod activam habeat libertatem, non quidem, quæ efficiat realitates quibus frui velit; sed quæ facultates suas diversimode & pro placito vertat ad objecta realia, hæc illave, ex qua facultatum ad objecta conversione & applicatione libera, ipsa objecta sese menti realissime communicant, afficiuntque eam modis realibus, vivis, efficacibus, per se, certis, luminosis, satiantibus, deliciantibus, solidis (unumquodque pro suarum realitatum sive perfectionum dignitate atque proportionem) quique modi a mente ipsa non, causantur; sed quos aliunde quam a se ipsa passive recipit.

Si Mens libertate sua in facultatum suarum regimine ita debite utitur, ut eas applicet realibus suis objectis juxta regulam, proportionis quæ inter objecta est, nempe si objectis divinis, quæ primaria sunt, & origo & scopus omnium, & infinita, & æterna, & intima, applicet facultates suas intimas, totas, primario, intensissime absolutissimeque; si vero objectis corporeis, quæ veluti accessoria sunt, non per se nec ob se sunt, nec infinita, nec (in quo statu jam sunt) permanentia, applicet facultates suas externas sive sensuum secundario, nec

nec semper, nec terminative, sed quandoque, cum necesse est, referendo hæc ad scopum divinum & ultimum: sique in hujusmodi usu facultatum superiorum & inferiorum cum suis objectis ita sese sponte & ex libertate exercuerit, ut inde habitum ejusmodi usus sit adepta, tunc dicenda vere est & virtute & eruditione gaudere solida, de qua superius egimus, & ad quam facultatum inferiorum usum, necessariamque artium praxin reduximus: est enim solidum & reale quid facultates ejusmodi & sensus exercere debite cum objectis suis realibus ad vitam suam secundum Dei placitum & ad ejus honorem transigendam. Et sane tales eruditi, etsi artifices, otiosis atque ignavis multis doctoribus, speculatoribusque chimericis antepoenendi sunt.

5.
Esse in mente facultatem veluti picturariam & umbratilem, quæ est Ratio, eruditionis superflua fundamentum & causas; uti ejusdem index atque ratiocinia, illius sunt ma-

V. Verum (ne alias Rationis humanæ causas, alibi expressas tangam) quandoquidem facultates nostras simul omnes exercere non possumus, neque omnibus simul objectis realibus frui: estque necesse ut modò ex facultatibus unam ad objectum hoc applicemus, modo aliam ad aliud tunc absens, idque ordine & modis debitis; non posset sane pro libertate nostra, neque ordinatim & facile ista facultatum & objectorum commutatio sive successio fieri, nisi facultatem quandam novi generis haberet Mens, quæ objecta absentia, eaque simul multa, ei de-

pinge,

pingeret, ut ex illa picturæ substitutione, ^{teria & in-}
 objectorum realium vices agente, memor ^{strumen-}
 esset sese ad realia objecta absentia, sed re- ^{tum.}
 præsentata, convertendi; & de illis simul
 repræsentatis in mente, idealiter dispo-
 nendi, quæ postea facultatum realium obje-
 ctis veris communicatione exsequeretur.
 Hæc facultas depingendi nobis in mente
 objecta, quando tamen eorum realis præ-
 sentia a suis cuique propriis facultatibus ab-
 est, ea est quæ *Ratio humana sive intellectus*
activus dicitur, seque extendit ad pingenda
 quævis tum spiritualia, tum corporea, De-
 um videlicet, ejus attributa, resque creatas
 ceteras, quarum picturæ vel icones *ideæ*
 jam vulgo dicuntur, harumque idearum
 complexus, comparatio, separatio, aliarum
 idearum ex prioribus deductio, *ratiocinia*
 vel ratiocinationes appellantur. Horum
 primum, Ratio videlicet, cum sit eruditio-
 nis superficiariæ efficiens causa, idea vero
 ejus materia; ratiocinatio autem ejusdem
 tum ampllandi tum communicandi instru-
 mentum; eorum proprietates affectionesve
 non sunt hic silentio prætermittendæ, ut ex
 iis eruditionis superficiariæ genium digno-
 scamus.

VI. Ab *ideis* ut incipiamus, siquidem pa- 6.
 tet eas non esse res ipsas, sed in mente sub- Idearum
 stitui tanquam picturas vel tabulas loco ac proprietas
 vice rerum & objectorum realium, sequitur octo, simili-
tudine illu-

strax, unde
conficitur, e-
ruditionem
in eis funda-
tam, esse
prorsus su-
perficiari-
am.

inde, eas habere & naturam & proprietates
ab objectis realibus eorumque affectioni-
bus prorsus diversas; atque adeo quemad-
modum objecta affectionesque quas in men-
te, quæ earum particeps est, excitant, sunt
realia viva, efficacia, per se certa luminosa,
satiantia, deliciose afficiantia, atque solida;
sequitur econtra ideas non esse ejusmodi
realia entia neque res mentem afficientes
modis realibus, vivis efficacibus, per se cer-
tis, bene luminosis, satiantibus, reficienti-
bus, solidis; sed esse quasdam umbras mor-
tuas, steriles, dubiis plenas, valde obscuras,
non reficientes, prurientes potius quam
tranquillantes, & evanidas. Quæ omnia uti-
nam ab ideis eruditis bene caperentur,
eisque bene cordi essent! non ita cum ideis
suis turpius quam infantuli cum pupis lu-
derent, iis sese totos occupantes, eisque
veluti Deas omnibus, solidis neglectis, præ-
ponentes in exitium proprium. Differentias
datas facilius concipiemus ex similitudine.

Eamus, si placet, ad Solem, facultatemque
quam habemus videndi oculis, ei expona-
mus. Ecce, eo inspecto percipis rem veram,
solem ipsum ejusque in te sensationes & af-
fectiones reales; sic vividas, ut inde vigor
vitæ tuæ accedat; sic efficaces, ut vim radio-
rum vel caloris ferre vix possis; sic certas,
ut nullo ratiocinio nullaque alia probatio-
ne egeas qua persuadearis te frui lumine;

sic

sic luminosas, ut & sua luce ipsum solem videas & cætera alia objecta; sic satiantes, ut plus luminis non soleas desiderare; sic lætificantes, ut inde totus cum tota natura reficiaris & revivifcas; denique sic solidas, ut effectus inde reales, non imaginarios in te & extra te diu permanentes deprehendas. At vero recedamus a Sole in locum obscurum, & ibi excitemus in mente nostra imaginem sive ideam Solis & omnium quas ab illo experti sumus sensationum, quid ibi, quæso, non umbraticum? an ex ista mortua imagine vividus sensus nobis accedet? an ex tali efficacem calorem percipiemus? an inde certum quid de Solis diametro v. g. aut de objectis Soli expositis concludemus? an imaginariæ istius de luce imaginis ope illustrabimur ad objecta extra nos perspicienda? an desiderium nostrum videndi inde satiabitur? an ab isto lumine ficto vigorem ac lætitiâ reportabimus? Nil minus certe. Ita prorsus res se habet cum ideis nostris, (sive ex divina sive corporea repræsentent,) earumque in mente effectis, si cum facultatibus objectisque realibus ac solidis, horumque effectis comparentur. 1. Nil illæ reale sunt ejus quod repræsentant. Damon & eruditus impius ideas habent Dei: rem tamen, Deum neutiquam possident 2. Non vivæ sunt, sed mortuæ cum homo perdiæ vitæ virtutum omnium ideas habere possit,

dum interim ex iis non imbuatur virtute viva, neque calefit ab istiusmodi sole picto. 3. Inefficaces sunt; siquidem cum animus molis terrestris tentamine ad inferiora totus allicitur, ex frigidis quas habet omnium rerum divinarum & cœlestium ideis vim haurit nullam qua pravis resistent propensionibus, seque divinis imbuat. 4. Incertæ sunt; siquidem qui vel doctissimi habentur, de eo quod in istis ideis continetur vel ex iis excluditur, imo an dentur nec ne, disputant & dubitant. Facultates passivæ quando objectis suis realibus applicitæ sunt, eas affectiones & impressiones ab illis habent quæ ita certæ sunt, ut omnes de iis sine controversia in idem consentiant; nemo enim unquam negavit, Solem objecta sua lumine perfundere, illa detegere, calore afficere, & infinita alia, de quibus in nullius sani syncipitis mentem unquam dubitatio irrepfit: at de ideis humanæ rationis, etiam quæ simplicissimæ essent dicendæ, dubitatur: v. g. an in idea Dei includatur sufficientia? an libertas? an prævisio & decreta contingentium? an in idea libertatis indifferencia involvatur, nec ne? an detur idea animæ? idea motûs per attractum? idea lineæ rectæ æqualis circulari, & infinitæ aliæ, de quibus inter se sic digladiantur eruditi, ut quot capita, tot sensus sint. Quæ ostendunt nil fere esse ideis incertius: , nam, que

que omnes omnino in quibuscunque scientiis controversiæ, quæ tantum non infinitæ sunt, huc redeant necesse est, an ideæ rerum de quibus quaritur, habeant aut habere possint eas affectiones aut proprietates de quibus agitur. 5. Adeoque patet eas esse etiam parum luminosas, vel multum obscuras, ut ut tanquam simplices jactitentur; lumenque pusillum, si quod habent, nullum fere est comparatum cum lumine quod objecta realia divina atque creata, in facultates sibi destinatas infundunt: 6, 7, 8. Porro animam nec satiant, nec solida ac læta quiete implent: etenim cum picturæ tantum atque umbræ sint, necesse est animam, quæ facultatem cupiendi res solidas applicat ad ideas, se ipsam frustrari, atque famelica inde anxietate, nec non nauseabunda tandem omnium istarum vacuarum ampullarum rejectione torqueri, ita ut plurimi ex iis qui se maxime istis devoverunt, exercuerunt & impleverunt, in Pyrrhonismum, vel etiam in Atheismum sese tandem projiciant, vel si meliores, circa vitæ finem vocibus lamentabilibus suam deplorent vacuitatem, vanumque cum ideis suis studium, ex quo se nullatenus levamine solido adjuvari, sed potius angi infinito mœrore vel desperatione sentiunt. Quæ cum ita sint, concludendum est, eruditionem quæ ejusmodi idearum coacervatione

comparatur non solidam. sed mere *superficiariam* esse, insuperque, idearum suarum instar, umbratilem, mortuam sterilem, incertam, obscuram, torquentem, lassantem & evanidam.

7.

VII. Quod adhuc magis patebit ex consideratione *Rationis*, sive intellectus activi, idearum fontis & fabri. Namque ea facultas est corruptissima, atque etiam limitatissima, & admodum parvæ extensionis; est umbratilis; nec non ita superficiaria accidentariaque Menti creatæ, ut Mens (quicquid in oppositum garriant Philosophi) potuerit æternum perfectæ ac beatæ esse, ut ut

Illam activitatem suam quod a me (a) alibi est demonstratum & explicatum. Ejus corruptionis & depravationis immensæ argumentum si non haberemus ex eo, quod quotquot Rationi colendæ & exercendæ incubuerunt, in diversas & oppositas quicquæ partes abierint, unde omnia

(a) In Disc. prælim. Cogit. Rat. Edit. II. & Oeconomie de la Creation, chap. 20. & 21.
monstra, chimæ, rixæ, pugnæ, omneque horrendarum tempestatum & tragædiarum genus promanarunt; id tamen hinc indubitato colligere esset, nempe quod homo, postquam a DEO sic gratis creatus est, ut bonorum omnium esset capax, quæ etiam DEUS illi ex immenso amore obtulerat; ingratus nihilominus factus, terga DEO bonisque divinis dedit, quo se versus activitatem propriam suæ Rationis verteret,

ret, ex illa facturus DEUM suum, scopum, finem, delectamentum unicum cum idolis idearum suarum: a quo ingrato & infano crimine tantum abest ut ad DEUM cum anxio pœnitenti amore revertatur, ut contra negligat etiam illum magis magisque idoli sui unice colendi gratiâ. Quæ sane cum immensa perversitas atque corruptio sit, quæque placere DEO non possit, [ni DEUS sibi ipsi displiceat, sui que neglectum approbet] sequitur, DEUM jam ab illa (ratione) esse alienissimum, nec illi concedere aut conservare lumen, (potest enim DEUS & in ratione agere) quo illa & opus habet, a DEO postquam corrupta est; sed quod tamen nunquam recipiet ab eodem, quisquis vult neglecto DEO lumen illud ad se suumque amorem proprium terminare. Ergo hinc & corrupta est ratio, & cæca; adeoque quicquid ab illa proficisci potest, mancum & deficiens esse oportet; nisi statuas, causam effectui dare posse perfectiones quas ipsa non habet, & plus esse in effectui quam in causa: quod nemo opinor admittet. Jam quis exigit ab homine clauda & cæco rectus ut incedat, viamque rectam teneat; quæque invia sunt permeet ac videat? Idem exigit a Ratione clauda, sive corrupta, & cæca sive lumine destituta, ut in excitando sibi ideas rectæ procedat, utque videat.

Neque

Neque est quod dicas, Rationem, cum activa sit facultas, sibi suum lumen ex se, sine alterius ope excitare posse: id namque falsum esset: non enim est Ratio facultas a DEO independens. Vise ejus excitandi sibi luminis nisi sit adjuta, & veluti fœcundata a lumine DEI in facultatibus superioribus lucentis, sterilis est, nisi ad monstra & chimæras vel figmenta nullius momenti parienda. Solius DEI hæc est prærogativa, ut quicquid ipsi placent in conceptu suo fingere, verum sit & lucidum, neque cum aliis suis de rebus ideis pugnans: est etenim is fons realitatis, veritatis, ipsaque sapientia: ast anima, nisi eas quas in se excitat ideas, ad similitudinem & imitationem divinarum formet, falsa & absurda figmenta, in quibus nil verum est, præterquam quod ea in ipsa sint, at opposita veris rerum a DEO statutarum ideis naturisque, quas ipsa nescit. Quapropter quæcunque Mens non habet intellectum passivum divino lumine illustratum, nec DEI amico favore auxilioque gaudet, ejus Mentis intellectus activus, siue Ratio, nihil recti agere potest.

8.
Ratiocinandi actus
ipsa Ratione
ideisque imperfectiores
esse.

VIII. Idque adhuc multo magis verum est de *ratiocinatione*, quæ præter idearum rationisque defectus communes, proprios insuper habet, exsurgentes ex conjunctionum, separationum, comparisonum, consequen-

ſequentiarumque complicatiſſimis actibus, qui ſic errori ſunt obnoxii, ut quamvis ipſa ratio ejusque ideæ ſanæ eſſent, in ratiocinando tamen vel attentio minor, vel memoria anguſtia, vel cujuſdam ideæ neceſſariæ abſentia, vel propenſio aliqua in affectibus animi occulta, totum ratiocinandi negotium vitiare poſſint.

Eruditio-
nis ſuperfici-
ariæ ex fun-
do valor.

Jam perpende ex tribus illis putridis atque corruptis fulcris, ideis ſcilicet, intellectu activo, & ratiocinatione, quantum eruditioni ſuperficiariæ, iis ſubnixæ, ſit deferendum & confiſdendum: atque ſi id ne ſic quidem videre poſſis, inſpice an & inter eruditiores aliquid ſit incontroverſum; & vel duos nobis ſiſte & commonſtra, qui in omnibus ſint concordēs & unanimēs.

IX. Sed, inquires, iſthæc idearum, rationis & ratiocinationis extenuatio nil aliud fuerit quam Pyrrhonismi & Scepticiſmi ipſiſſima reſtitutio. Nonne contra palam eſt ex experientia, uti e Mathematicis diſciplinis patet, eruditionem ex rationis ideis & ratiocinandi actibus atque exercitio dari, quæ conſtet veritatibus apud omnes ſemper & conſtanter non controverſis? Quid quod & apud omnes, & in ſacris etiam voluminibus, ipſa commendetur ratio; tuque ipſe nunc eâ utaris, nec dici velles, ſine ratione vel irrationabiliter te jam quæ agis agere, niſi eo ipſo cauſam tuam deſtrueres?

9.
Objiciun-
tur quatuor
in ea quæ
modo con-
cluſimus.

Tum

Tum autem ad quid ratio nobis data esset, nisi illam ut exerceremus, atque in suos actus deduceremus? Ad quæ omnia peræquum est me omnium primò respondere; deinde aliquid specialius de Eruditione Superficiaria supjungere.

10.
Responde-
tur Objectioni
primæ, de
objecto Pyrrhonismo.

X. Ad primum igitur dico, me, absit ut velim Scepticismum (qui ipse a rationis exercitio ortus est,) in medium revocare; e contra, veritatis fundamenta tam inconcussa proponere, ut nullo modo queant concuti in illis qui ea in se volent frui. Annon igitur datur quid ratione ejusque actibus certius & luminosius? Ecce facultates, quas diximus pro objectis realibus factas, divinæ & superiores, corporæ & sensibiles, illæ aliquid omni rationis apparatu certius apprehendunt, quando ex illis aliæ quidem ad Deum sese debitè convertunt, aliæ autem ad objecta sua creata: tunc enim Deum, ejus virtutes, res divinas, æternas, immortales, tam realiter, vivide, lumine certoque percipiunt sine ullo rationis examine, ut nullatenus de iis dubitare possint. Ita etiam qui ad Solem oculos convertit & aperit, is se Solis lumine & calore frui, illiusque ope objecta corporea diversimode disposita perspicere scit utique adeo sufficienter, ut omnis quæ ex facultate rationis peteretur causa ad illum de hac veritate percepta persuadendum, inutilis & nugatoria existat.

existat. Est enim lex immutabilis atque
 efficax, ab omnipotente DEI placito statu-
 ta, ut positis objectis & applicatis ad ea fa-
 cultatibus, sequatur certitudo summa, in-
 fallibilis & inconcussa in homine de obje-
 ctorum præsentia, veritate, relationeque &
 communicatione cum ipso. Et cum omnis
 certitudo tranquillans sit a lumine, quò
 magis objecta lumen diffundentia faculta-
 tesque lumen admittentes & percipientes
 sunt realia; eò magis quoque vividum,
 efficaciusque afficiens eorum est lumen.
 Quapropter cùm divina naturaliaque ob-
 jecta, nec non facultates ipsis responden-
 tes, multo plus realitatis omnino habeant,
 quam picturaria rationis facultas cum pi-
 cturis suis idealibus, sequitur eorum lumen
 omni rationis picto lumino efficacius, vi-
 vidius & magis reale esse; atque eo magis
 certum.

XI. Dantur quippe (ut hoc obiter incul-
 cem) trium luminum genera, quorum pri-
 mum divinum est, facultates mentis su-
 periores, intellectum præsertim passivum,
 feriens modis omnium certissimis, quando
 nullum impedimentum est interpositum; ;
 alterum externum est & naturale, quod et-
 iam ubi ab objectis in facultates diffundi-
 tur, omnem dubitationem de rei existen-
 tia & relatione ad vitam corporalem exclu-
 dit: tertium est rationis, tenue illud & vel-
 uti

II.
 Luminum
 Genera tria,
 tresque cer-
 titudinis
 species.
 Dari lu-
 men, atque
 etiam certi-
 tudinem o-
 mni lumine
 & certitudi-
 ne rationis
 omniaq; de-

monstratio-
ne immense
superiora.

uti pictum, atque in quo jam statu sumus, illorum trium incertissimum & obscurum valde, nec, ubi solum consulitur neglectis cæteris, a dubitatione & incerto liberum: quod satis patet ex illis qui e rationalibus demonstrationibus Cartesianiſmi, etſi veris, prolapsi sunt in Atheiſmum, Spinoſianiſmum, negationem libertatis animæque immortalitatis; quodque egomet experientia propria edoctus ſcio: namque etſi de iſtis nunquam ſerio dubitaverim, eorumque demonstrationes a ratione deſumtas bene perceperim, & in conſenſum admiferim; non tamen eam omnimodæ certitudinis ſenſi fiduciam, quam poſtmodum deprehendi tum quando ab idealibus iſtis ſpeculationibus deſiderium meum intellectumque paſſivum ad Dominum ex animo aliquantiſper converti: tunc enim ſcrupuli circa Dei exiſtentiam & animæ immortalitatem neſcio quâ animum meum præter rationem & voluntatem importune antea etſi rarò, vellicantes, ex me ita evanuerunt, ut inde in me ea de Deo, divinis, æternis, immortalitate beata vel miſera animarum, certitudo nata ſit; quæ omnes meas de his demonstrationes priores infinite, & ſuprà quam dici poſſit ſuperet; ita ut quamvis omnes quotquot excogitari poſſunt difficultates & objectiones mihi opponerentur, illæ me haud aliter efficerent, quam ratiocinia cæci

cæci alicujus, qui alium Solis lumine utentem argutiis suis persuadere conaretur, non dari lumen, nec objecta vera illius ope percipi. Unde didici falsum esse quod Cartesius asserit, (a) nos, si idea illa DEI picturata, quæ ex rationis censu est, destitueremur, non posse unquam cognoscere DEUM, ne quidem lumine fidei, hoc est, lumine DEI in facultates ratione superiores sese diffundente. Animadverti etiam inde falsissimum esse quod asserunt nonnulli, certitudinem de existentia DEI magis desumendam esse a demonstratione ex idea ejus hausta, quam ex eo quod Deus existens per se notus sit, hancq; certitudinem illi esse prosteriorem; cum e contra, Deus ut existens, sit infinities notior per se, hoc est, per actum lumenque suum in facultatibus anime superioribus, quam per actum rationis, quæ est facultas diviniioribus, ipsoque intellectu passivo. infinities inferior: siquidem intellectus passivus tantus sit, quanta DEI est in ipsum agendi potentia; neque possit in errorum inducere, quippe, passivus cum sit, ea DEO in errorem agi non potest. Ignorant hoc isti rationalistæ, qui non nisi ex facultate limitatissima, atque ex corruptione sua errorum quam maxime obnoxia, omnem suam certitudinem omneque lumen & verum expectant. Nolime quidem probationem existentia DEI, quæ ex ratione petitur, negare

(a) In Epist. ad instant. Gassendi. p. 146.

gare aut infirmare; vera siquidem & legitima est: at est certitudinis secundariæ respectu alterius illius, eique longe postponenda; ausimque affirmare eos, qui de DEO existente certi sunt, si bene se examinent, reperturos veram suam de DEO existente certitudinem atque confidentiam, non ex vi demonstrationis suæ ratiocinatæ procedere, sed potius ex intimo quodam sensu a rationis suæ actibus non pendente, ad quem mere passive se habent, quique ipsos vel invitos & reluctantes divine afficit, imprimitque eis vividius quam ex idea, Deum potentem, sapientem, bonum, justum, veracemque, sui & omnium Auctorem; eodem prorsus modo atque certitudo de Solis luminisque ejus, nec non corporum existentia, discretio item certa vigiliæ a somno, non ex ideis rationis ratiocinandique actibus desumenda est; sed ab ipsa sensûs sive conscientiæ experientia, immediate & indubitata ex applicatione facultatum ad objecta enascente, juxta legem sive statutum omnipotentis Dei modò dictum.

12.
Vigilia, hujusque a somno distinctionis certitudinem, perperam a ratione exspectari.

XII. Neque credo ullum unquam, qui sincere agat [cæteros non moror] dicturum, se, cùm respicit Solem, ut bene certus sit de eo illuminante, debere certitudinis suæ causam in ideis rationis, hujusque ratiociniis quærere & fundare; nescire aliàs an forte tunc somniet. Certe Cartesius, qui

in

in Meditatione sexta certitudinem distinctionis vigiliæ & somni perperam vult a ratione arcessere, multo veriorem viam in Epistolis suis iniit, ubi (a) postquam distin- (a) Epist. 30.
xerat tria notionum primitivam genera, Tom. 1.
nempe notiones spirituum, notiones corporum, & notiones quæ conjunctionem sive commercium mentis cum corpore spectant, de hac tertia notionum specie ait, *res quæ pertinent ad conjunctionem mentis & corporis non nisi obscure cognoscuntur solo intellectu; neq; recte intellectu et si per imaginationem adjuto; at OMNIUM CLARISSIME NOSCUNTUR PER SENSUS.*

Nugæ ergo meræ sunt, velle corporum existentiam, nec non distinctionem vigiliæ a somno, ex ideis rationis sibi demonstrari, ac si velles tibi demonstrari Solem esse lucidum ex pictura potius solis quam ex ejusdem vivido sensu. Nam idem sane facit qui vult sibi demonstrari vividum vigiliam per ideas & ratiocinia, hoc est, per picturam vigiliæ potius, quam per ipsam experientiam, quæ per se, sine ratione alia, certa & indubitata est; cum cuivis sincerum fateri volenti constet ex conscientia, certitudinem de existentia vigiliæ priorem esse certitudine de existentia deq; forma ratiocinationis: atque adeo, cum ratiocinationes ideæque nequaquam sint tam vivæ quam ipsa vigilia; quam vis per ideas aliquid conficere tibi vi-

dearis, id tamen quia non erit tam vivum nec tam certum quam ipsamet vigilia, si hanc in dubitum revocas ut de eadem certus fias per eas minus vivas & minus certas, rem absurdam agis & impossibilem, omnesque tuæ de re vivida probationes pictæ & fictæ, nullius pretii sunt & utilitatis: quin contra noxiæ sunt, & ad quandam insaniam speciem ducunt illos quicis potius quam sensibus fidere vellent. Nam quisquis ea quæ viva sunt, vivaque experientia juxta DEI ordinationem debent percipi, vult tamen per picturas steriles, mortuas, inanesque percipere præcipue, istum certa de rebus certitudine sese spoliatur, tum mille se incertis & absurdis exponit. Hinc est quod Cartesianus (a) non incelebris, qui huic viæ rationis circa corporum existentiam demonstrandam instituit tenacius, eo tandem devenerit, ut negaverit alio modo posse certo sciri corpora dari existentia, quam per revelationem divinam; posse ea quæ a nobis percipiuntur nil aliud esse quam apparentias sub quibus nil aliud subsistat quam vel cogitatio humana, vel substantia Dei quatenus corporum est repræsentativa, & nescio quot alia absurda, quæ alibi (b) discussa sunt. Nempe postquam male in dubium serium revocaverat veram certitudinis corporum existentium causam; ejus quæ certitudinis istius causa vera non est, ratiocinationis scilicet

(a) P. Malebranche.

(b) Oecon. de la Creat. chap. 23. 24.

scilicet inutilitatem: sentiens & infirmitatem, fateri eam cogebatur, hincq; ad minùs aptam (sensus enim nolebat admittere) recurrere. Atqui ex dictis credo constare, idque si opus esset diductius probare possem, inter omnes vias quibus quæritur certitudo clara & inconcussa de entibus realibus, sive ea ipsimet simus nostræque facultates, sive ea a nobis sint diversa, uti Deus & omnes creaturæ, viam omnium infimam & minùs certam esse viam rationis humanæ, cui via sensuum (ubi in sphaera sua circa corporum existentiam modosque ad usum vitæ relativos manet) longe maxime est anteponenda; eidem autem via facultatum superiorum, ad Deum divinaque sese convertentium infinities præpollet. Et quamvis per illam sibi persuadeant sese adipisci posse certitudinem quam nominant Metaphysicam; atque ad rerum naturæ cognitionem & veritatem detegendam sic per eandem sperent se perventuros, ut alium non dari aditum putent, siquidem hunc Rationis esse finem vel rectum usum opinentur: in utroque tamen mire falluntur.

XIII. Certitudo Metaphysica, quæ quidem est neque enim eam negare velim in eis quæ sunt suæ sphaeræ; non tamen ejus firmitatis est, cujus est certitudo facultatum sæpe dictarum, ubi illæ suis objectis debite applicantur: cum quarum certitudine

13.
Certitudo
Metaphysica
nec summa
est, & tenuis
est, nec non
& pauci usus.

si comparetur certitudo Metaphysica rationis, ea (juxta idearum proprietatis recensitas) umbratilis, picta, sterilis, mortua. impotens deprehendetur, uti nimio plus patet ex otiosorum cerebriorum de divinis humanisq; speculantium comparatione cum hominibus, qui Deo rebusque etiam ipsis creatis debitas suas facultates internas externasque applicant & exercent. Metaphysica illa & rationalis via, lusus quidam est, aut animi exercitium, cujus omnis utilitas in eo est, ut quis se sic accommodet nonnullis extravagantium dubitatorum atque Scepticorum dubitationibus. a rationis nimio exercitio, facultatumque solidarum rejectione insana ortis, si pote eorum stultitia sic sanari, vel reduci ad orbitam utcunque posset: aliàs qui sinceri sunt, bonamque fide quæ in se sentiunt agnoscere volunt, istis cum non sint dubitationibus obnoxii, neque etiam hac certitudinis specie opus habent; nec inde multum curabunt ut sponte insani-entes nec sincera fide agentes Scepticos voluntario suo delirio liberent. Quis enim sanus sibi id negotii assumat, ut stultos, qui ipsumet insanire judicarent, convincat se quidem stultum non esse, ipsos verò insanire? Tam etsi quando morbus sinceriores, at eos simpliciores, infecit; opere sit pretium semel atq; iterum cum illis hanc palæstram ingredi, eis medendi gratiâ.

XIV. Quod ad rerum naturalium cognitionem veram, ad quam se itidem per rationis viam, ad hoc ut credunt datam, perventuros putant, major adhuc est fallacia. E-
 quidem facile concedam multarum rerum historiam atque facta per rationem percipi, disponi, alia ex aliis deduci posse: verum ipsam penitiorum rerum notitiam, ultimumque fundum, ac primum ortum, per eam detegere aut sibi repræsentare verè, id a vero longe alienum est: Rerum namque fundus & ortus, vividus est, nec non centralissimus, tangens immediate vividos Dei actus, quos præter Deum atque illos quibus Deus sese lumine suo communicat, concipere possunt nulli; repræsentantque intimas & admirandas Dei virtutes simplices atque complicatas, rerum omnium causas & origines; quas proinde solus DEUS, & ii in quibus DEUS lumen & actum suum de his diffundit concipere possunt. Quod si quis neque hæc generalia quæ profero, concipere se dicat, hoc ita habeat, me jam de sexto quodam, vel adhuc superiore, naturæ sensu loqui, cujus qui experientiam non habent, neque ejus ideam specialem sibi formare possunt. Rem tamen simili proponam ut-
 cunque concipiendam Minerva crassiore.

14.
 Rerum naturalium cognitio Solida nec a ratione nec in ratione esse potest.

Consideret quis pictorem, eumque quantumvis artis suæ peritum, nec non penicillis, coloribus & omnibus ad artem requisitis

Simili res explicatur.

fitis abunde instructum : is cum omnibus instrumentis suis, omnique activa sua industria, nunquam depingere poterit motum, vel respirationem, vel vitam, vel rem lucidam, aut ejus odores, similiaque sexcenta quæ vitalia sunt & vivida, quæ ideis suis picturatis referri non possunt, hæc siquidem sint immobiles, mortuæ, non lucidæ nec odoriferæ : At si tabula, in qua colores penicillo disponendi erant, ejus esset constitutionis, ut instar speculi posset poliri; sique pictor eam, coloribus suis inde erasis, mundaret sic & perpoliret, ut lævis & nitida fieret ad modum speculi; tunc quæ antea motum, res vivas, lumenque ope activa pictoris colorumque suorum repræsentare non poterat, si ei offerantur lumen hominesque & se moventes & respirantes, ea ipsos eorumque motus cum vivo lumine exacte repræsentabit, quanquam nec omnimodo, quippe quæ nec verborum sonos nec objectorum odores poterit imitari. Idem concipe de ratione nostra, quæ cum activitate industriaque sua pictor quidam peritus est, ideæ autem & ratiocinationes penicilli sunt & colores diversi in tabula mentis diversimode disponendi. Hæc coloribus illis nil sibi vere vivum (quales sunt res naturæ in scaturigine sua) ob oculos ponere potest : rerum siquidem originantes veritates (ut sic dicam) altioris sunt indolis

indolis quam ut per ejusmodi artifices mi-
feri actum sistantur: at si ea (rationem dico)
idearum suarum colores, penicillique sui
labores ex se clueret, seque nudam & niti-
dam luminoso Creatori suo exponeret, is
nullo negotio quotquot ex actibus opera-
tionibusque suis vividis vellet, illico in ea,
tunc passive se habente, repræsentaret, si id e-
re sua fore, neque mentem inde superbio-
rem aut donis suis abutentum futuram, ju-
dicaret. Nec tamen ea in facultate, ut ut
passive se haberet, omnia repræsentare pos-
set Omnipotens; quoniam voluit eam vas
esse angustius quam ut quædam divinissi-
ma, facultatibus superioribus solum reser-
vata, caperet, sunt namque in rebus natu-
ralibus quædam quæ ad earum naturam
non pertinent, neque illarum sunt natura-
les modi; sed dona seu ornamenta superna-
turalia, & effusiones præternaturales &
continua Dei: hæcque nullatenus in ratio-
ne ne quidem passive se habente (quemad-
modum nec odores in speculo) repræsentari
possunt; sed vel in sensibus a Deo in primam
originem reiectis, vel in facultate intelle-
ctus superioris. Equidem scio me hic iterum
loqui quæ vela paucissimis concipientur,
& veluti de sexto quodam naturæ sensu;
quod irridebunt fortasse ignari nonnulli
irrisores; quibus compescendis jam mi-
hi suffecerit magni Augustini verbum:

Rideat me ista dicentem, qui non intelligit ; & ego doleam ridentem me.

15.

Recapitulantur præcipue certitudinum species, ad divinam, naturalem seu physicam, & metaphysicam relatæ.

XV. Ex omnibus his dictis velim jam iudicium ferat cordatus quivis de eo quod mihi primo objiciebatur, me nempe Pyrrhonismo januam pandere : cum econtra, illi eam tutissime obturaverim, ostendendo indubitata certitudinis fundamenta. primo quidem in facultatibus supremis a lumine Dei, ad quem se converterunt, illustratis, quoad res divinas, æternas, spirituales, penitioresque naturæ origines certissime percipiendas : deinde in facultatibus sensuum a sensuali lumine, ubi ei sese debite exponunt, affectorum, quod objecta naturalia, eorumque quatenus vitam naturalem concernunt, habitudines ad nos, sine hæsitatio-
ne percipiendas : tertio in rationi ipsa, ubi activitatem suam aliquantisper seponens, tradit se Auctori suo, qui, quando e re esse judicat, rerum naturalium veras ideas in illa exprimit; nec non & vel illi reluctanti, atamen passive se habenti, imprimit veritates quasdam, sive axiomata, quæ scientiæ principia deinde vocantur : denique & in eadem active sese gerente, atque ideas & ratiocinia in se excitante, modò supremæ facultates sensualesque in mente bene sint dispositæ, ipsaque conetur Deum debite sequi ac imitari. In quibus omnibus certitudinis tres classes siye species videre est pro
triplicem

triplici classe facultatum, objectorem atque luminum, de quibus dictum est; nempe primo Divinam certitudinem, quæ est facultatum, objectorum, luminisque divinorum & primi ordinis; secundo *certitudinem naturalem* sive physicam, quæ est facultatum, objectorum, luminisque naturalium & secundi ordinis; tertio *certitudinem metaphysicam*, quæ tertii cujusdam generis facultates atque ideas umbratiles respicit, in quibus mens sese active habet; quod ultimum addo, quia quando Deus operatur in ratione sese passive habente, id ad primam speciem certitudinis refero. *Moralis certitudo* hujus loci non est. Prima est infallibilissima: altera neque dubitationem admittit: tertia ubi bene fit, dubitationes ex ratione ortas, ipsas quoque discutit, etsi aliis sit inferior. Quæ cum ita sint, quis igitur jam est qui de certitudinis sublatione possit jure mecum expostulare? At si cujusdam facultates diviniore neglectæ fuerint, & obscuratæ; si contra conscientiam rejiciat ratio sensibilem certitudinem; si ipsa superba Deo subjici & grata esse nolit, neque ei sese curet conformare, sed sui solius juris velit esse, seque solam spectare, & a se sola sua expectare; tunc sane non mirum perditam ejusmodi atque irrationalem rationem, ubi ejus, quibus perniciose utitur, fundamentorum caries & putrefactio ei deteguntur,

con-

conquerit se sic Pyrrhonismo exponi. Id sua culpa, quam diu solidiora non bene quæret, erit quam verissimum.

16.
De tripli-
cis luminis
perceptione.

XVI. Fortassis antequam ad alteram e superioribus objectionem properem, petierit a me aliquis, quid sint tria illa, quæ modo nominavi, luminum genera, *lumen divinum*, *lumen sensuale*, *lumen rationis*: hæc videri sibi verba sine sensu, quem tamen desideraret aliquem percipere. Certe si quis est qui lumina illa non sit expertus, frustra ei verba dixerò; veluti frustra cæco, qui solis lumen viderit nunquam, tentabis id explicare verbis, sic ut te percipiat. Experientia sola id potest docere, atque conscientia eorum, dum in nobis fiunt: & quia nemo lumen rationis negabit se percepisse, ut ab illo de cæteris generaliora dicendi sumam occasionem; peto dicat mihi quis, quid sit illud rationis suæ lumen? quid cogitatio sua sit? quid cogitatio clara? quid evidentia? Certe conscientia & sensu intimo id nō noscas, illud nequaquam tibi dicet alter: nam quæcunque verba dici possunt, excitant tantum in mente sonos, non autem res ipsas, quas ut capias, suas quibusque facultates debes appositè applicare, & tibi attendere: tuncque percipies certo quid sit id generis lumen cui te applicueris. Est namque lumen quodcunque impressio quædam ab objectis in facultates eis obla-
tas

tas facta, cum perceptione indubitata objecti, ejusque ad nos habitudinis: quæ perceptio ita certa est, ut qui eam vere habet, neutiquam dubitare possit de illa, neque dubitare an fallatur; neque etiam (ubi debite sibi attendit,) errare quando aliquid ejusmodi postea recurrit de quo quæri potest, anne si de genere istius luminis, nec ne. Sic qui lumen DEI semel vere & pure senserunt, illi non tantum omni certitudine certiores sunt se ibi non falli; sed & cum postmodum aliquid eis occurrit de quo quæritur, an ad divinum pertineat lumen, vel divine luminosum sit, tuto, omnique procul errore, si sibi redditi sint, respondere illico possunt. Pari modo res se habet cum illis qui sensibus corporeis lumen aliquod corporeum vere sunt experti: eorum unusquisque de hoc, v. g. de lumine Solis, tum certus est apud se, tum inter sese sine controversia consentiunt omnes, & præterea semper decidere possunt, an hoc illudve lumen eis oblatum, ejusmodi sit, nec ne; quod cæci nec facere nec capere queunt, uti neque nos jam capere possumus, quid sit lumen aliud corporeum quod non oculis, sed tota superficie corporis (ubi debite temperata est) cernitur, & cujus experimentum memini me legisse apud Digbæum in tractatu Physico quem de animæ immortalitate inscripsit, ubi se inter domesticos

mesticos habuisse affirmat liberorum suorum præceptorem quendam, qui ipsis organis oculorum prorsus captus, omnium corporum circum jacentium situationes, figuras, motus, dispositionesque nihilominus percipiebat, per impressiones nimirum a corporibus circumpositis, quamvis diffitis, oriundas, & in superficiem sive cutem corporis sui irradiantes atque impingentes, quali modo mihi persuaferim hominem si non se peccato corrupisset, aut eundem cum restaurabitur in resurrectione, toto corpore haud minus visurum quam nos jam oculis, oculos vero tunc illi fore & admirabilia ornamenta, & totius visionis luminisq; summa exaltatio (ut sic loquar) atque centrum. Sed hæc nos jam superant, exiguntq; principia Physices a vulgaribus diversa, qualia hujus loci non sunt, & alibi sunt (a) proposita. Redeamus ad nostra lumina, quorum ultimum cum sit rationis, idque fere pictum, & veluti mortuum respectu duorum præcedentium, si tamen illa, Mensque eâ utans, in bono essent statu a me aliquoties indicato, idem illi accideret ac aliis duobus luminum generibus, ut nempe & hoc cum certitudine indubitata perciperetur a sua facultate, (ratione,) quæ etiam sine erroris periculo judicaret quid cum illo lumine conveniat aut secus, vel quid ad id pertineat: sed depravatio defectusq; Mentis & rationis,

(a) Oecon.
de la Creat.
chap. 5. 6. 7.
22. 25.

nis, alia negligentis, alia pervertentis & extra scopum detorquentis, efficiunt ejus infirmitatem atque incertitudinem universalem ferme. Ferme inquam, sunt enim in eadem lumina nonnulla quæ naturalia vulgo dicunt) *v.g. impossibile est idem esse & non esse; non potest esse plus in effectus quam in causa & similia theoretica*, quæ dubium non admittunt; idque ideo, quod sint Dei in ratione, passive tunc se habente, impressi actus; veluti etiam in practicis ea sunt quæ principia moralia vel synthereseos dicuntur: *Amandum esse Deum; nemini faciendum quam quod tibi fieri velles; permanentia perituris esse an-reponenda*; aliaque de bono justoque non tantum scita & dictamina, verum etiam instinctus & impulsus, qui apud omnes (nisi quis studio se in atheisticum monstrum transformaverit) obtinent; quæque quoniam nos ad æterna & solida bona impellunt ac disponunt, malim ego ad lumen Divinum præveniens, inque facultatibus superioribus lucens & agens revocare, quam ad facultatem superficialiariam rationi. Meminit etiam Scriptura (a) *Verbi Dei, lucis veræ illu-* (a) Joh. 1: 8.
minantis omnem hominem venientem in mundum: quam hoc ipsum esse, cuius facile pateret, qui hujusmodi impulsibus atque dictaminibus obtemperaret: namque ex illis sese aperientibus, ac veluti expandentibus, divinissima quævis prodirent sequerentur-
 que

que lumina, quæ sui cum illis unitatem probarent, hominemque tum divinum, tum in omnibus reſtitutum ac eruditum ſolidiſſime redderent. Sed tempus eſt, ut diſcuſſa jam Scepticiſimi obſectati ſuſpicionem, ad cætera quæ obſciebantur, aliquid quoque dicamus, idque multo brevius.

17. Reſpon-
detur inſtan-
tiæ ſecundæ
ex Mathēſi
deſumtæ,
fruſtra eam
allegari ad
probandam
ſoliditatem
cognitio-
nem per ra-
tionem ac-
quirenda-
rum.

XVII. Mathēſis ſecundo adducebatur velut experimento convincens dati e ratione ſcientias veritatesque certas, de quibus apud omnes conſtet ſine controverſia: rationis proinde, & eorum quæ ab illa proficiſcuntur, imbecillitatem incertitudinemque non tantam eſſe, quantam diximus. At una hirundo, inquam ego, non facit ver, neque una Mathēſis totum rationis obſectum complectitur, imo minima pars ejus eſt: Præterea ipſa non detegit ullas rerum naturalium originales cauſas, ſed tantum verſatur circa craſſiora, qualia ſunt numeri, figuræ, motus, eorumque comparationes, ſeparationes conjunctionesque, quæ ſupponunt res jam factas, atque datas, earum autē naturales non oſtendunt origines; quemadmodum fruges, fructus, animalumque carnes videmus per artem quandam varie præparari & diſponi, non autem per eandem artem harum rerum naturales productiones capi ac detegi. Et quemadmodum cæcus poteſt quodam ſenſu, partibusque corporis quibuſdam, putata tactu manibusque

que palpantibus, percipere avidenter materie quam tangit tractatque figuras; sic tamen ut inde non sequatur eum alia objecta per medium subtilius, etsi corporeum, puta per radios luminis, perque partes sui corporis a manibus diversas, puta oculos, perspicere: eodem modo se res habet respectu Matheseos, quæ crassus quidam est modus vel ars palpani veluti manibus rationis ea quæ exteriora sunt in rebus, veritatulas quasdam superficiarias valde; unde minime sequitur, rationem ideo posse oculis suis magna, intima & subtilia rerum principia introspicere. Ita ut mire sibi imponant, quotquot ut sibi aliisque persuadeant se rerum spiritualium corporearumque ideas & cognitionem ex rationis facultate habere, ad Mathematicæ certitudinis & claritatis similia provocare solent, quasi & eodem modo eademque claritate illa alia, de quibus agunt, perciperent. Quæ in re mihi videntur imitari cæcum nostrum, qui postquam plurima de lumine & coloribus deq; modo per ea corporum figuras, motus & situs dignoscendi audivisset, aut de hocce percipiendi modo sibi plurima imaginatus esset, seq; ista percipere crederet, vellet eadem cæcis aliis sui similibus explicare; & ut fidem apud eos haberet, uteretur similibus ex corporum palpatione (sibi omnibusque cæcis certo nota) desumptis. Quid, quæso, hoc

eos juvaret, nisi ut sese tutius deciperent? Namque quemadmodum corporis una pars, puta manus, ejusque officium palpan- di, etsi sana sint, non tamen sequitur aliam corporis partem, puta oculos eorumque officium sana esse: sic quamvis una rationis functio, puta numeros, motus, quantitatem cognoscendi, sit sana satis; non sequitur tamen inde alias rationis functiones, puta functiones rerum tam spiritalium quam corporali- um ideas, naturam, radices ortus, augmen- ta statumque intimum cognoscendi, sanas, & suum ad officium aptas esse. Imo & in ip- sis mathematicis, principia maxima & mi- nima omnis quanti. motus, ejusque celerita- tis tarditatisque, linearum circularis & re- ctæ, earumque proportionum; ut & superfi- cierum, & solidorum, omnem vim rationis humanæ transcendunt, nullasque habent ideas; aut si quasdam de his efformare vo- les, diversas easque contradictorias unius ejusdemque rei efformare possis, quarum unamquamque demonstrabis veram esse, non obstante contradictione persistente: v. g. lineas duas rectas concipies. quæ versus unam partem continuatæ sese interseca- bunt, eadem in eodem situ & dispositione versus eandem partem continuatæ nun- quam se interfecabunt: spatium dari latitu- dine infinitum. per cujus latitudinis super- ficiem infinitam non possit tamen trajci
linea:

linea: dari spatium infinitum quod sit media, vel quarta, vel alia quæcunque pars spatii finiti; & ejusmodi alia infinita ex consideratione divisionis & quanti oriunda. Si igitur in istiusmodi minusculis, ubi rei ad maxima & minima fit devolutio, humana ratio sibi suis actibus atque ideis valedicere debeat, impotentiamque agnoscere propriam; quanto magis ipsa, omnisque ejus in ideis suis excitandis & compingendis labor, frustranei & incapaces fuerint qui rerum tam spiritualium quam corporearum naturam solide, ex fundamento & a radice capiant, siquidem rerum principia quævis in se contineant & maxima & minima: namque ea ex una parte, tō nihil creaturæ tangunt, ex alia vero, vel primum realitatis punctum, a Deo positum, continet effluxus, actus, repræsentationesque Omnipotentis perfectissimique & infiniti Creatoris; quæ quī sibi repræsentare poterit activus noster, & quod plus est, ægrotus intellectus? ea siquidem solus Deus qui se omnipotentem, infinitum agentemque infinite & omnipotenter novit, possit & cognoscere ipse, & vivida eorum vestigia Mentibus, passive sese coram illo habentibus, imprimere ubi placuerit. Ergo vel ex consideratione ipsius Matheos, quæ objecta fuerat, quæque rationi in omni objecto, quanto, motuque ea offert, quæ rationem transcendunt, discamus &

eiusdem rationis in rebus naturæ solide cognoscendis ineptitudinem vel agnoscere, vel saltem suspicari.

18.

Resp. ad tertiam objectionem, quæ erat, rationem impugnari non posse quin hoc ipso stabilatur, quia in eius impugnatione ipsa ratio valere debeat.

In illa ludi æquivocatione.

(a) Rom.

12:1.

XVIII. Quod tertio obiciebatur supra,

aut ex æquivocatione est; aut eis non opponitur quæ proposui. Nam quando vel ab omnibus passim, vel etiam in sacris, & a multis quoque sanctis scriptoribus commendatur ratio; ii per rationem non intelligunt facultatem sive intellectum illum activum, ideas ratiociniaque sibi de rebus excitantem, eumque qualem habemus imperfectissimum; sed intelligunt vel donum intelligentiæ sapientiæque; vel discretionem ac prudentiam; vel iustitiam æquitatemque; vel causam rei cuiusque sufficientem; vel etiam (uti apud Johannem) ipsum Dei verbum quod λόγος, hoc est ratio appellatur. Primo sensu dicit Paulus (a) cultum nostrum divinum debere esse *rationalem*, hoc est, non ex humanæ rationis facultate, sed ex spiritu intelligentiæ & sapientiæ proficisci: Altero dicunt sanctiores, eorum qui ad Deum adspirant vitam, non affectibus etiam spiritualibus, sed *ratione*, hoc est, prudentiâ & discretionem, esse moderandam: Tercio ab omnibus dicitur, Deum sine *ratione*, hoc est, sine iustitia & æquitate, nil agere, non autem sine facultate humanæ rationis quod absurdum esset: ita solemus ab

rationem

rationem habuerint hoc vel illud agendi? quod non significat, quem intellectum acti-
vum habuerint hoc agendi? (absurdum id
esset,) sed qua æquitate tale quid patrave-
rint? Quarto sensu passim asseverant, nil,
nullum in natura motum, effectum, casum
sua *ratione* carere; omnia suam habere *ra-
tionem*, hoc est, causam; non autem omnia
habere rationis facultatem. Denique
quando Johannes τὸν λόγον dicit Deum es-
se, clarius est quam ut credatur hoc ad fa-
cultatem rationis humanæ pertinere. Ita
ut istiusmodi quintuplex rationis faciat,
ac proinde nil contra nos de intellectu acti-
vo, eoque corrupto, atque adeo de ratione
in sexto quodam sensu, eoque communio-
re, agentes. Quod si nonnullis acciderit
facultatem humanæ rationis intelligere
dum rationem commendarent; tunc eam ut
Deo passive subjectam considerant, ut a
Deo illuminatam; Dei auxilio singulari de
sua activitate disponentem, tum ad propriæ
pigritiæ impugnationem, tum ut aliis ali-
quatenus possit esse auxilio: qualem statum
usumque rationis tantum abest ut hic im-
pugnem, ut potius, is ut bene restituatur in
integrum, ideo rationis morbosas disposi-
tiones in medium protulerim, quò ab eis
caveatur, nec fidatur ægro quamdiu morbo
infectus est. Sed & ægræ rationi, quod plus
est, exercitium aliquod tutum, actusque

falsi non suspectus tribuerim, quando nempe illa ad hoc laborat ut se ægritudinis & corruptionis atque impotentia convineat: nam etsi ea convictio non possit recte perfecteque fieri nisi divino lumine neque adeo ipsa ratio, nisi imperfecte admodum, id facere possit; quia tamen verum est eam in corruptione esse, sequitur eandem dum sic se exercet, (præterquam quod a Deo tunc adjuvetur) in elemento veri esse; haud aliter atque mendax & improbus aliquis, qui diceret se esse mendacem sibi que non esse fidendum, hac demum in re fide dignus esset habendus. Atque id genus argumenti, quo quis suo ipsius gladio conficitur, censetur omnium efficacissimum: nam si quis sine ratione aut irrationabiliter, rationem impugnaret, profecto haud putaretur multum curandus: sed quod rationem per rationem impotentia convincat, id demum valere censendum est.

19.
Sophisma
vulgatum
pro rationis
valore, solvi-
tur.

XIX. Et hoc modo isti sophismati, *Rationem semper validum esse, quia id non sine ratione ostenditur*, in se ipsum est retorquendum: Idea enim quia per rationem ostenditur eam esse in divinis & quibusvis solidis impotentem, ideo, inquam, illi in istis non esse fidendum sequitur. Ne dicam (ut alibi ostendi) hoc sophisma, quod omnium fere mentibus obvium est, æquivocatione vocis *ratio* modò exposita, laborare. Namque
quando

quando dicunt, *qui vult rationem impugnare, id faciet aut cum ratione, aut sine ratione. Si sine ratione, est absurdus. Si cum ratione, ergo ratio semper obtinet*: in argumenti hujus conclusione vox *ratio* significat *intellectus activi facultatem*, in omnibus sese miscentem, siquidem conclusionis vis & sensus sic debet esse, *Ergo ratio, sive facultas intellectus active semper obtinet*. In praemissis autem eadem vox *ratio* significat *jus, causam sufficientem, fundamentum solidum*, ut patet. *Qui vult rationem* (intellectum activum) *impugnare, id facit aut cum ratione*, hoc est, jure, cum fundamento & causa sufficiente: *aut sine ratione*, seu sine causa & fundamento solido. Et sic nihil sequitur. Adde enim assumptum eodem sensu: *Sic cum ratione*, si cum fundamento & jure: *Ergo ratio*, intellectus activus, *obtinere*, non sequitur: sequeretur potius contrarium; & sunt quatuor termini si syllogismus ad formam reducatur hoc inodo:

Cum ratione agere, est facere ut obtineat ratio.

Atqui rationem impugnare est cum ratione agere.

Ergo, rationem impugnare est facere ut obtineat ratio.

Homonymia sublata, syllogismus per propositiones sic resolvendus est:

Cum ratione, JURE CAUSSA & FUNDAMENTUM

MENTO SUFFICIENTE *agere, est facere ut ratio*, MODUS AGENDI CUM JURE & CAUSSA SUFFICIENTE, *obtineat.* (talis debet esse redditio secundum membri aliam & negaretur propositio, quod scilicet *cum jure agere idem sit, ac activitatem intellectus in omnibus statuminare* & nihilominus quatuor essent semper termini.)

Acquisitionem, INTELLECTUS ACTIVITATEM *impugnare; est cum ratione*, INTELLECTUS ACTIVITATE *agere.*

Ergo, rationem, intellectus, activitatem, impugnare; est facere ut ratio, activitas intellectus, obtineat.

Nemo non videt hic esse quatuor terminos, nempe in maiore, 1. cum ratione & jure agere. 2. facere ut ratio & jus obtineat, vel ut facultas seu activitas rationis obtineat in minore: 3. rationem, seu intellectus activitatem impugnare, 4. cum ratione vel intellectus activitate agere: qui si sint evitandi, & vox *ratio* in duabus præmissis aliter resolvenda ac hinc, propositiones statim poterunt negari, & conclusio nil efficiet, ut tentanti patebit.

Non crediderim necessarium esse ut principia data applicem aliis sophismatibus solvendis. veluti cum dicunt nonnulli: Nulla posse capi, ne quidem quæ de fide divina sunt,

sunt, nisi per rationem, eamque humanam; siquidem nec bruta sumus irrationalia, nec angeli, aut facultatibus Angelicis gaudentes. Verum est, nulla, neque etiam divina, capi posse nisi ratione eâ quæ intelligentia est: verum hæc passive sese habens coram Deo eam illuminante (unde divina dicitur) sine activitate propria infinites plus de divinis & creatis capere potest, quam intellectus activus industria, labore & activitate mera humana & ægra capere possit: quapropter si ille per rationis vocem intelligatur quando instatur, nil nos capere posse nisi per rationem humanam, falsissima hæc est propositio atque plane neganda: siquidem potius per rationem humanam, sive per intellectum activum, nil possimus capere solide; sed imperfectissime, superficialiterque tantum, ut ostensum est. Quæ omnia quia (a) aliis in locis pluribus explicui; pergo ad objectionem ultimam.

(a) Cog Rat.
disc. Præl.

XX. Ea erat, rationis usum, scopumque, ad quem dedit illam Deus, nullos posse statui, si quæ diximus ad deprimendam rationem, valere deberent. Quasi vero nullus alius Rationis usus esset scopusve, quam is quem isti Rationalistæ proponunt, dum activa illa atque desultoria facultate, neglectis superioribus, omnia divina naturalia que perreptare, scrutari, detegere, ac iudicio ejus subjicere volunt; qui non usus, sed

20.

Rationis usum, scopumque, supra dictis non tolli.

Quis & quotuplex is sit?

abusus dicendus est. Homo ægrotus membrorum suorum meliorem usum habere non potest, quam si quiescat, si activitati suæ ad tempus renunciât, permittatque se alterius regimini donec sit sanus. Talem sui usum agnoscat & in praxin deducat ratio, quæ ubi sana erit, tunc videbit quo scopo a Deo sit data, quomodoq; semet ipsa uti debeat: imo dum sanari incipiet, incipiet & paulatim detegere verum sui usum, regulasq; ipsi observandas ne exorbitet. Harum quasdam diximus superius: alias in aliis operibus (a) ubi de Ratione agebatur. Eas hic repetere non est necesse: sed ut uno verbo omnes complectamur, dicimus: Rationem non debere æterna & facultates superiores, resque agandas, sui exercendi gratia sic negligere, ut proportio inter æternas realitates & evanescentes exercitationes violetur; neq; etiam ob aliud nec ad aliud quam ob & ad Deum quicquam incipere & finire. Ostendimus insuper, rationem esse datam ad felicitatem hominis accessoriam, dum ea magnalium Dei picturas ad ejus admirationem & laudem efformat; nec non quoque (quod suprâ tetigimus,) ut absentium rerum atque objectorum, quibus, (dimissis quæ nos tunc occupant,) applicari debemus vices per ideas suas teneret, memoriamq; eorum nobis imprimeret: Quæ omnia sane non sunt usum rationis tollere, uti objectantes pertimescebant.

At

(a) Cog. Rat.
disc. præl. ar-
tic. 76. ad 80.
Oec. de la
Creation.
oh. xi. §. 13.

At quoniam ad acquisitionem eruditionis non superficiali modò, verum etiam illius quæ solida est, ratio debet ordinariò intervenire, infervitque illi communicandæ, hunc usum ejus paucis ut exponam operæ pretium est.

XXI. Homines cum ex infantia emergunt, paulatimque adolescunt; sunt etiam paulatim, quantum ejus sunt capaces, æternitati divinisque, nec non humanis necessariis præparandi: Verum quia nostri ortus ea est miseria eaque corruptio, ut omnia perversa sint, hinc in erudiendis facultatibus verus naturalisque dignitatis ordo, qui esset incipere a facultatibus summis & descendere ad infimas, etiam inversus est, nec observari potest, siquidem infantes facultatum digniorum usui & regimini sunt impares, aptiores autem ad ea quæ facultates inferiores concernunt, a quibus ad imaginationem, ex hac ad rationem denique ex ratione ad divinas superioresque facultates cum procedat eorum maturatio, eodem quoque ordine cum illis agendum est: non quòd ubi imaginationis rationisque ipsi capaces fiunt, non sint eorum superiores facultates excitandæ nec exercendæ; (possunt enim omnia simul excitari, uti etiam eò tendunt & a Deo disponuntur;) sed quòd crassiora & inferiora tunc sic prævaleant superioribus, ut ea veluti obtegant, nec detur ad hæc aditus nisi per ista crassamina.

21.
Quis ad eruditionem solidam acquirendam possit esse rationis usus; ejusque ceu telæ aliquot.

Igitur

Igitur quemadmodum optimum est, verbis, imaginibus aliisque quæ imaginationis sunt, eos sic allicere, ut eorum desiderium atque acquiescentia (intellectus enim cum istis imaginatis haud ita convenit,) excitentur ad bona originaria & permanentia; sic eorum, quantum per ætatem permittitur, ratio paulatim ita colenda, ut in ea ideæ de æternis, divinis, spiritualibus sanctisque rebus excitentur, earumque nexus & sequela, quantum potest, ostendantur, nec non ut officia ad quæ, ex rebus, per ideas istas repræsentatis tenemur, simul proponantur & considerata exhibeantur.

Addenda tamen hic duo perquam necessaria monita: Primum, ista omnia, prout a nobis concipiuntur, non res ipsas esse; sed earum picturas umbratiles, mortuas, steriles, nec ullo modo animam illuminantes, satiantes, ditantes, vero solidoque bono implentes; sed potius, nisi ab illis ad res ipsas, sive ad Deum, omnium luminum bonorumque solidorum fontem & dispensatorem unicum, convertamur, ab illo rerum suarum substantiam petitori & expectaturi, nos ex ideis nostris rationeque circa illas occupata, evasuros & peiores, ob culpam neglecti officii; & miseres, ob peccatam vacuitatemque animæ, a divina justitia bonorum quæ non desideravit copiâ privandæ.

Alte-

Alterum eis inculcandum illud est: ideas nostras in elemento suo consideratus, hoc est, quatenus cum rebus ipsis non confunduntur, sed ut picturæ saltem umbratiles, quales verè sunt, habentur; non tamen picturæ tales esse, quæ res exactè repræsentent, aut quæ perfectiones illas habeant quas tanquam picturæ & naturæ suæ congruas possent habere, idque ex depravata nostra origine & nativitate esse, nec emendari utcunq; posse nisi auxilio tum divino, precibus implorando; tum humano eorum in quibus hæc magis quam in nobis correctæ sunt.

Duarum istarum observationum ope, si eæ non negligantur, hoc consequentur adolescentes rationi exercendæ vacantes, nempe, ne ex ideis quas acquirunt, actibusque propriis circa illas, fiant tumidi (quasi qui res solidas haberent,) nec pervicaces (quasi eorum pictæ ideæ, ut ut bellæ defectibus omnibus carerent, nec quicquam eis accedere posset,) nec impii, a Deo evanescentes & tandem æternum miseri: quod accideret si ideis & rationis exercitio sicco unice inhærerent, non remeando ab umbris illis ad res rerumque Auctorem, scopum unum creationis nostræ & omnium quibus sumus præditi. Ita pro superba, obstinata, frigida, atq; impia opinionibus & iudiciis propriis adhæsiōe, (quæ universalia eruditorum seculi

seculi vitia sunt cum iis a pueritia inolita) acquireret juvenus cum cultura & augmento rationis animum docilem, humilem, atq; pietate imbutū non fucatā, quæ quidem *ad*
a. Tim. 4: 8. omnia, teste Paulo, adque adeo ad eruditionem solidam acquirendam, *utilis* futura est.

Tales qui ductores ab adolescentia aut a primis annis habent, possunt rationis cultura hoc ad omne bonum verumque adjuvari excellentius quam dici possit. Qui vero iis destituuntur, insuperque per eos qui contrariis modis agunt educantur, non videntur rationis animeque perniciem, nisi per quoddam miraculi genus evitare posse; cum infinities difficilius sit, Mentem, quando a pravis præceptoribus obsidetur, ad veram eruditionem per rectū rationis usum, eis ignoratum, disponi, quam si sola esset, atque sibi permissa sibi soli attenderet. Namque etsi corruptione naturæ simus ab ortu propensi ad omne malum, nec non ad omnem errorem pravis nostris propensionibus propitium & faventem; is tamen a quo & ob quem conditi sumus boni veriq; solidi fons, qui sibi suisque donis animæ nostræ interiora ac facultates diviniores tanquam habitacula condidit, ab intimo mentium centro, ubi cæcis nobis occultissimus adest, pellit radiis & motibus nonnullis (qui naturalia veri, boni, justique principia dicuntur) mentem ad ea, quæ si fideliter obiret, illam, præter

præter cætera solida, etiam docerent rectum in omnibus rationis usum, idque multo melius quam omnes possint externi institutores: quod vel in Ethnico Socrate videre est, cuius præpositis prohibebatur ne eum reprehenderent vel informarent; habere enim eum in se præceptorem omnibus præstantiorem institutoribus: qui certe ubi inepti sunt (quæ maxima turba est) nil aliud agunt suâ curâ, quam ut Dei pulsus in illis quos ipsi instituunt supprimant, & cassos reddant; tum teneras mentes (quod nunquam satis deplorabilia potest) a divinis illis dictaminibus & attractibus ad evanida sua nugamenta, tanquam ad res serias solidasque sic alliciunt iisdemque affigunt, ut laudibus maximis, quando nugis istis tenaciter adhærescunt, eos tumefaciant; vituperiis autem vel etiam pœnis, ubi morem non gesserint, inculcent vividius rem maximi momenti esse neglectam. Sed de hisce jam agere nolum. quæ falsæ eruditionis potiù sunt quam superficialiæ. Si qui autem sint quib9 cum istiusmodi quidem paedagogis confli-ctandum non sit, sed qui tamen nec bonos habeant ductores, cupiantq; nihilominus rationis facultatē non relinquere incultam, iis nihil potest esse convenientius, quam ut intima sua Deo offerant eo modo quem in primo libro tractus huiusce exposuimus. Is enim postea movebit ducetq; mentem ad ea omnia

omnia, etiamque ubi opus erit, ad rationem scientiasque concernentia, quæ Menti necessaria & proficua poterunt esse. Aliàs quisquis ex sui ipsius scopo vano corruptoque rationem suam in his volet dirigere, seseque prout videbitur ideis scientiisque hujus aut istius generis pluribus paucioribusve applicare & exercere; is nec modum nec usum rectum in iis poterit tenere; & ex superficiali eruditione (siquidem illam etiam obtinere queat) ad falsam indubitanter præceps ruiturus est. Fateor id periculi utcunq; evitari posse per eorum librorum lectionem, qui solidiora præcipuarum scientiarum fundamenta, principalioresq; rationis & rerum ideas, veritates, leges, scopos solidos finemq; verum sic proponerent: ut hæc sufficerent rationi ipsorum qui ad potiora adspirant satis exercitandæ & ornandæ; nec diffiteor me in eis quæ hætenus edidi, id mihi pro scopo præscripsisse omnium quæ huc conferre possunt, sufficientem proponere veluti epitomen: At mentis ad Deum recursus istiusmodi medio non excludi, ut hic, sic & ibidem etiam non semel commonimus.

22.
Superficia-
ria, viasque
ad solida,
non nisi a
solidis, vel ab
eis qui solida

XXII. Quemadmodum subjectum eruditionis superficialiæ vidimus rationem esse; ideas vero ratiocinationisq; ejus materiam; eandemq; & tribus hisce acquiri: ita nequit etiam facile sine iisdem tribus communicari

ab

ab eo qui illius aliis communicanda capax
 est, sive hic superficiarius sit eruditus, sive
 solidus; solidi namque, ut in prima parte vi-
 dimus, & superficialia veluti accessoria ha-
 bent, rationemque vel cæteris sanio-rem, uti
 accidit corporibus bene sanis, ut eorum su-
 perficies cutisque coloratio- vividiorque
 cæteris sit. Et hi soli (quod vix crederetur)
 ipsam etiam superficiariam eruditionem
 recte communicare possent; quanquam ab-
 stineant, nisi quando via esse potest adju-
 mentumque ad solida: & tunc quidem ex
 scopo non dicendi sunt superficialia doce-
 re, sed ad solida per media externa audito-
 res aptos adducere. Superficia-rii autem, qui
 tantum superficialii quales sane adhuc val-
 de rari sunt; si ipsi suam superficiariam ex
 solida quam olim habuerint, sed postmo-
 dum amiserint, non hauserunt, eidem com-
 municanda sunt omnimode inepti: nam ab
 illis facillime quicquid aliunde quam ex
 propria experientia hauserunt, pervertitur,
 & admistum falso in falsum degenerat. Pu-
 tarent multi se affici injuria quam maxima,
 si eruditionem superficiariam possidere di-
 cerentur. Atqui, nisi jam satis patet, ex mox
 dicendis animadvertat quisvis, an inter
 quam plurimos vel paucissimi digni sint, qui
 hoc saltem superficialiæ elogio insignian-
 tur. Procedit namque eruditio superficialia;
 ut vera sit in suo genere, a solida, haud secus

possederunt,
 recte tradi &
 explicari
 posse.

ac superficies a solido, & cutis bene disposita a bene disposito corpore. Quapropter etiam si quis solide eruditum docentem audivisset, ejusque sermones sensusque, quantum in ratione humana repræsentari ideis possunt, percepisset, non tamen ideo capax esset eos aliis bene communicandi, nisi præcise iisdem verbis sese adstringeret; alioqui, quam primum ab illis (si alicujus momenti sint) recederet sub quocunque prætextu, veluti explicationis, paraphraseos, amplificationis, consequentiarum deducendarum, statim se exponeret periculo errandi, & alios in errorem ducendi. Namque is, dum res ipsas intus (ut supponimus) non habet, se tantum picturas earum ideales, his, & istis verbis in illo excitatas & comunicatas, si audeat eas aliis alia quadam facie conspiciendas dare, conjecturæ sunt ad minimum errori obnoxia, cum ipsi non liceat rem originemque, qua destituitur, ex omni parte consulere, neque adeo ex ea parte quam ex se ipso exprimere ausus est: unde non minus fallit quam sculptor, qui urbe aliqua a latere visa, planum ejus ex sua opinione & ratiocinatione describere tentaret. Quæ ratio est quare ii, qui sacra volumina ex originali idiomate in aliud interpretantur, nisi res ipsas divinas intus in se habeant, fidelius agunt quando pressius de verbo ad verbum transferunt, etsi id barbarius quoad stylum sonet,

sonet, quam si dimissis verbis, secundum ideas quas putant verbis originalibus denotari interpretationem suam accommodent: siquidem non possunt ideas suas cum rebus, si iisdem careant, comparare. Id non minus periculosum esse, cum non verba solum in alia verba transferenda, sed & res ipsas cum suis consequentiis ita tractare præsumunt, loquitur universa & lugubris experientia: hinc scilicet omnis in sacris calamitas, dum unusquisque e sacris literis res eas, quibus ipse destituitur, alios tamen docere satagit; etsi Deus, quò huic malo iret obviam, videatur id eo sacrum codicem claudere solenni protestatione, qua plagæ divinæ & expunctio e libro vitæ denunciantur illi, qui volumini sacro aliquid addiderit vel demserit: quod non solum additionem vel subtractionem verborum, sed & sensus, quando quis eum de suo addit vel tollit, extendendum est. Quin etiam tam exacte verum est, eum a cujus instructione idæ rerum expectantur, debere res eas possidere, si velit suis uti verbis in earum expositione, ut quamvis aliquis res de quibus agitur divinas, v.g. quæ Deum & cœlestia respiciunt, possedisset & expertus esset; si tamē earundem postea passus esset jacturam non posset de iis debite loqui nisi quousque earum habuisset experientiam, e cujus experientiæ memoria ideas umbratiles in ratione excitaret eosque,

nec ultra, nisi equidem vellet falli. Hinc est, quod Dæmon, qui Deo cœlestibusque pulcritudinibus & bonis fruebatur antequam lapsus esset, non possit nunc illas enarrare, nisi quousque eas expertus, ab experientiæ memoria ideas umbratiles, steriles sibi, formare potest: illa vero, quorum nondum habebat experientiam, quæque nova semper in æternum in Deo sunt detegenda; nequaquam ita. Caute igitur non ex parte docentis solum, sed & ex parte discentium, ideasque rerum veras ab aliis accipere volentium, caute, inquam, admodum procedendum est, dispiciendumque omni cura, in errorem ni velimus induci, an qui rerum ideas nobis imprimere earumque naturas, proprietates, effecta explicare conantur, res originesque ipsas in se possideant, nec ne aut quousque realitate suæ hisce in rebus copiæ vel inopiæ, aures iis vel præbendæ sunt vel denegandæ.

23.

Exactius
ostenditur
quid sit Eruditionis
superficialis, ejus
amplitudo,
raritas, ejusdemque
vanitas.

XXIII. Ponamus jam, si placet, ad exhibendam eruditionis superficialiæ ideam exactissimam plenissimamque; ponamus, inquam, aliquem ex illuminatissimis de cœlo Angelis ad homines descendere, omnia eos quæ tenet edoctrum; quique ea propter voce aut scriptis quam exactissime ab Angelica industria atque dexteritate fieri potest, omnia iis, quæ de Deo, deque rebus divinis & spiritualibus omnibus, de natura spiri-

spirituali, corporea, humana, deque toto universo sciri & exprimi possunt, describat. Itaque si quis hominum ex desiderio sciendi ista, eis attendat, horum omnium ideas exactissimas verbis Angeli præcise respondentes in ratione sua excitet, atque adeo omnium quæ Angelus verbis detexit idealem & cogitatis Angeli conformem habeat notitiam, nec tamen se, etsi bono scopo his vacare inceperit, elevet inde ad Deum, ab eo desideraturus ut is res ipsas, harumve originantes virtutes in facultates suas passivas vivido lumine suo infundat; neque etiam fungatur officiis, quibus ex amplissima exactissimaque sua ideali scientia videt sese erga Deum, erga proximos, creaturas seque teneri, sed tantummodo in bellissima illa rerum divinarum, naturaliumque consideratione ideali subsistat: his demum agnoscendus est verus eruditionis superficialiæ possessor, eruditique superficialii axiome demum dignus. Ecce, hæc vere est superficialia eruditio in purissimis suis essentialibus, veroque ac proprio gradu & statu: qui infra sunt, necdum eousque attigerunt, ii, si quid sint non pudeat eos fateri, ignorantes plus minusve, aut etiam errantes ex sincera conscientia, palam sese profiteri debebunt, id quod etiam doctiores fecere, exclamantes, *Quantum est quod nescimus!* quod idem est ac si dicerent: Vah

quanti quanti sumus adhuc re ipsa idiotæ & ignorantes. Imo ô mortales! ô eruditorum gens! rationi qui uni formandæ totos vos devovistis quo eruditionis titulo possetis vere celebrari. si sciretis quam onerosam atque importabilem, quamque ventosam simul & inanem sarcinam humeris vestris imposuistis, non esset sane unde vobis de studiis vestris facile intus applauderetis, & multum in sinu gauderetis: siquidem post immensos rationis labores, vix uni e mille datur ad millesimam eruditionis superficiei partem attingere. Et quamvis miraculi instar ad plenitudinem ejus aliquis sic perveniret ut vel angelus illius rationem ulterius polire atque erudire non possit; tunc demum, si in istis maneat terminis, erit is qui splendidius & via tutiore, clarius & distinctius ad inferos mortalitate pereunte descendat, sui ipsius superba admiratione & complacentiæ fermento turgidus, Deo ejusque amore sive charitate vacuus. Nec ego is sum qui ista effingam & temere in medium proferam. Dei ipsius est isthæc sententia, Paulino calamo ita expressa: (a) *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem (sive Amorem Dei, hoc est, traditionem animæ facultatumque intellectus, cordis, virium, cogitationum, quibus totis vult Deus amari) non habuero, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens* (res

(a) 1 Cor. 13:
1, &c.

(res superficiaria & soliditate vacua:) *Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & OMNEM SCIENTIAM: & si habuero (quod plus est) omnem fidem ita ut montes transferam (scientia quâ inaniter se jactant Cabalistsæ) charitatem autem non habuero, NULLUS SUM.* Et ratio dicat, illum qui bellissimè & Angelica manu haberet, depictos cibos, thesauros, vestitus, cæteraq; totius mundi commoda, hæreretq; ita in iconibus illis suis, ut de rebus ipsis acquirendis nil cogitaret, superficiaria atq; etiam stolidæ mentis fore; nec non fame, frigore omnique inedia non posse non perire.

XXIV. Ex dictis patet quanta sit amplitudo Eruditionis superficiaria, siquidem ad omnia, quæ ideis rationis representari possunt, divina, naturalia, humana sese extendat. Datur itaq; & THEOLOGIA superficiaria, & PHILOSOPHIA cum omnibus suis partibus atque membris, quæ jam non libet accuratius recensere, tametsi generalius dixero, omnem Philosophicarum rerum ambitum tribus comprehendi membris, METAPHYSICA nempe, ad quam rerum affectiones communes spiritualium que notitiam specialem sive *Pneumaticam*, referimus; PHYSICA, cujus *Medicina* & *Mathematica* scientiæ fuerint veluti partes aut appendices; ETHICA denique, ad quam *juris* scientiam, nec non eam

24.
Eruditio-
nis superfi-
ciaria in par-
tes motabi-
liores distri-
butio.

historiarum, haud absurde referas. Istarum autem tum acquirendarum tum communicandarum instrumenta fuerint, tum GRAMMATICA, cujus dependentiæ sunt *Rhetorica* seu eloquentia, & *Critica*; tum LOGICA. Nolim jam operose cum aliquo contendere hancce meam de rebus quæ a ratione humana sciri possunt, & in specie de Philosophiæ partibus distributionem, exactam satis esse; atque omnia, quæ quis causari posset illi deesse, tacite sub partibus recensitis includi; veluti sub juris scientia eam quæ politicum & æconomicum jus & officium concernunt, & sic de cæteris. Habeatur, per me licet, manca & deficiens; mihi liceat saltem de istis in cogitatione mea ita disponere, dum illarum systemata proponere & discutere non intendo; verum tantum obiter designare, quatenus in Eruditione superficialia suas habent partes.

25.
Eruditio-
nem superfi-
ciariam ita
raram esse, ut
quæ ejus di-
visionis sunt
scientiæ ne
quidem ad
perfectio-
nem superfi-
ciariam ad-
huc attige-
rint, idque
multis de
caussis.

XXV. Vulgo sane qui se his omnibus, quas jam enumeravi, scientiis (voce hac latissime sumpta) præditum intueretur, haud dubio se solidissima crederet imbutum eruditione. Verum enim vero, tota ista tam grandis scientiarum supellex aut gaza, earumque unaquæque, tunc demum superficialia erit dicenda, quando ejus systematis omnes idæ præcipue, ideatis suis vere conformes in ratione humana præcise habebuntur aut considerabuntur, vel ex eadem in tractatum

tum aliquem didacticum debite disponen-
tur. At quam raram est inter homines ali-
quem eruditi superficialii titulo vere di-
gnum inveniri: sed & rarius sane vel alicu-
jus recensitis scientiæ dari scriptis systema-
ta; fateorque me hætenus non ita fuisse fe-
licem, ut vel unum repererim hac dignum
appellatione. An alii viderint quæ talia esse
reputent, ipsorum id permitto iudicio. Sed
profecto si ea quæ ad talia diximus requiri
consideraverint diligentius; parciores e-
runt ac circumspetiores in enumerandis
scientiarum opibus, quæis mundum jam ita
abundare putant, ut seculum nostrum lucis
atque eruditionis seculum arbitrentur ce-
lebrari posse; cum potius quæri posset, an
non confusionis, vertiginis atq; ineptiarum
seculum dici mereretur, ut ut ingeniis præ-
stantibus, atque ad res penetrantius perci-
piendas natis exuberet: siquidem & excel-
lentiora ingenia quando se minutiis nugis-
que homine indignis mala via, pessimaque
methodo atque Logica dedunt, nil quod vel
superficialiæ verum dici mereatur, possunt
acquirere.

Non jam specialius recensebo rationes,
cure & scientiis enumeratis, prout eæ jam
obtinent & exstant, nullæ sint quæ ad super-
ficialiam dignitatem mereantur extolli: &
si quæ matheseos sunt, quæque mille inuti-
libus ambagibus confusis, turgidisque, imo

& noxiis quifquiliis ſcatent, aliquatenus ex aliis ſuperius exceperim. De cæteris, ne quidem ſpes eſt unquam eas ſuperficiarium ſuum ſtatum, qui illis ex natura ſua competere debet, conſecuturas : non modò iis de cauſis quas jamjam ingeniorum præſtantiũ agendi modis dixi, aut quas tetigi dum de rationis & ratiocinationum imperfectionibus agerem; ſed & ideo, quòd homines in fundamentis ſcientiarum ponendis longe nimis a ſe repellant conſiderationem Dei, omnium ſcientiarum fontis; tum quòd ſeſe interius minus inſpiciant & conſulant; prætereaque plus quam pareſt adharreant iis qui eiſdem ſecum defectibꝯ ſunt obnoxii, a quorum tamen inſtitutione ſcientias exſpectant, eaſqꝫ, quod malum adaugēt, diverſas a diverſis, quorum unusquiſque proprios conceptus proponit, aliorum ſcitis ſic oppoſitos, ut qui ex diverſis iſtis quas hinc inde hauſit ſcientiis aliquod in ſe eruditionis còrpus velit per earum compagem efformare, haud ſecus facere videatur, ac ſi quis horologium integrum comparare volens, ad decem vel plures horologiorum fabricatores, quorum quiſque diverſam horologii diſponendi ideam & methodum haberet, ſeſe conferret, ab unoquoque ſingulas rotulas, aut aliam quamqꝫ partem comparaturus, quas deinde omnes in unum ſimul ſyſtema horologicum compingere tentaret.

Qua

Qua ratione, sane nil præter irregularem, absurdam atq; incompositam & secum ipsa pugnantem machinam, adipisceretur.

XXVI. Sunt & speciales de unaquaq; scientia causæ, cur eæ ad debitam statui suo perfectionem non perveniant, eæq; in fundamentis male positæ latent. Has explicare, vel saltem enumerare alterius majorisque operis esset quam ferat nostrum institutum: tametsi nil vetat obiter quasdam uno alteroque verbo indicare in una atque altera ex præcipuis Philosophiæ partibus, Metaphysicâ scilicet, Physicâ, Ethicâ, nec non in earum organis, tum Logica, tum Grammatica atque Critica, cæteris illis prætermis.

26.

Specialio-

res nonnul-

læ causæ de-

fectuum in

præcipuis

quibusdam

scientiis.

XXVII. In METAPHYSICÆ statim limine non satis consideratur Deus solitarie; nec mens se sufficienter a creaturam ideis purgat & separat. Cartesiani quidem a rerum corporearum imaginibus, ne illæ se spiritualium ideis immisceant, satis abstinere: sed iidem non satis, uti nec ulli alii, quod sciam, Metaphysici, ab omnibus creaturarum proprietatibus abstrahunt ut puræ Dei naturæ aliqualem ideam veram in sua ratione excitent. Hinc statim sese insinuant nebulae & errores, quibus non modò Metaphysices incrementum impeditur sed & tota hæc scientia inde fit falsa, atque etiam noxia.

27.

Metaphy-

sices defe-

ctus non-

nulli,

Falsam

Falsam transcendentalis, quam vocant, Metaphysicæ partem non remouent, sed supponunt.

Inde non considerant illico Divinæ naturæ purissimam atque ab omni creatura separatissimam proprietatem primam, Sufficientiam sine qua tamen Ens perfectissimum (qualem esse Deum fatentur) non est perfectissimum, sed ab aliorum accessione pendens.

Eam, tametsi verbo profiteantur, re ipsa tamen, uti par est, non meditantur esse talem, ad quam omnia quæ creaturarum sunt, non accedant; atque adeo Essentiam divinam, naturæ suæ necessitate nullis creaturis creaturarumque ideis indigere; sed illis carere, sui solius idea & frui-tione perfectè completam atque contentam.

Deum, quæ se collecto & veluti in se concentrato fruente, sic æternum esse, ut, puncti instar, nulla tunc in eo pluralitas, duratio aut successio sit consideranda; sed unitissima omnium perfectionum in punctum indivisibile possessio.

Verùm eundem quæ se in se veluti expendit, cumque suarum perfectionem diversitate perfectissima ludit, in eodem esse tum libertatem & arbitrium eas diversimode complicandi, & diversimode ordinatas considerandi & percipiendi; tum eas di-
versimo-

versimode depingendi per excitationem arbitrariam in conceptu suo idearum rerum creabilium, in quibus ideis plus minusve realitatis suæ representatæ includeret; tum etiam res eas extra conceptum suum per creationem efformandi, datis ipsis quas vellet realitatibus, & præscriptis iis, sibi que, regulis quibusdam commercii mutui: quæ omnia libertas arbitraria & indifferens antecesserit, atque durationis & successionis species quædam perfectissima committetur.

Denique in eis quæ spectant Deum secum solo delectantem, considerata esse præcipue hæc tria, Desiderium Dei erga se; Idea seu intellectio Dei de se ipso; & Lætitia sive acquiescentia Dei in sui contemplatione & fruitione.

Hæc omnia quando non debite considerantur, omnis Metaphysica manca est: ausimque affirmare, hæc ipsa jam memorata, Dei videlicet Sufficientiam, .Æternitatem, distinctionem naturalium & arbitrariorum in Deo ejusque regimine; Libertatem, & perfectissimam delectationum arbitrariarum successionem; nec non desiderii intellectus & acquiescentiæ meditationem; clavem esse non Metaphysicæ modò, sed & omnium cognitionum quæ ratione acquiri possunt. Quapropter enixe dedi operam ut hæc accuratius explicarentur, tum in altera
Cogita-

Cogitationum Rationalium editione, tum vere præcipue in Gallico tractatu Oeconomiæ Divinæ, ubi re ipsa ostendi, omnium rerum, tam spiritualium & divinarum quam naturalium & humanarum naturas & regimina istis omnibus inniti.

28.

Phylices
defectus ge-
neraliores.

XXVIII. In PHYSICA, quoniam hæc sanam præsupponit Metaphysicam, utpote quæ principiorum ideas debeat Physicæ subministrare; Metaphysici autem Deum debite non considerant, vix est quod quicquam expectetur. Etenim considerato, quod Deus sit ens permanens, sit potens atque activus, sit luminosissimus, optimus, sapiens, felix, vividus atque fecundus: quodque quo perfectior est, eo perfectiora (verba Cartesii sunt) debeant esse ejus opera, nec possit quid producere, quod non sit icon atque argumentum & documentum suarum perfectionum: cum debuissent deducere ex his talia naturæ principia, unde sequeretur res naturæ esse ex origine sua permanentes, non autem flaccescentes nec morientes; esse potentes atque activas, luminosas, optimas, concordantissimas, deliciosissimas atque fecundissimas, quales mortalitate deposita ipse Deus testatus est, eas in resurrectione æternum reposituras: nil minus quam de his cogitant. Et quamvis hæc ipsa principia brevius ex DEO sese desiderante, intelligente, in se latante, seque in creaturis

turis ad modum quo in se delectatur depingere volente, derivari itidem possint, sintque hæ verissimæ eæque unicæ naturalium rerum origines simul & archetypi; siquidem omnia naturalia a DEO taliter affecto ad suarum perfectionum demonstrationem profluxerunt: altum tamen de his est silentium.

Hinc ignorantes naturam non potuisse aliter quam gloriosam creari, & re vera ita creatam fuisse ab illo qui se ipsum falsa & turpi imagine repræsentare, aut potius deturpare non potest; non concludere eam in statu in quo nunc est per accidens esse; quod nempe, postquam homini omnia essent a Deo concredita, is vero ingratus & rebellis contra benefactorem factus esset, non decebat Deum, isti impio ea omnia perfectissima conservare, in quibus ille spretis Dei amore atque intimis deliciis delectari unice volebat. Ne dicam ex inordinato statu hominis non potuisse non sequi confusionem atque conturbationem rerum quibus regendis ipse præficiébatur. Adeo ut natura veluti putridum aliquod cadaver effecta sit, ex cuius particulæ unius intuitu haud rectius de toto ejus systemate primo judicare est, quàm ex cadaveris membro putri de totius corporis sanissimi atq; elegantissimi structura, dotibus ac functionibus cognoscere.

Si quis autem sit qui cuperet ista, quæ
vulga-

vulgari Physicæ defunt, pluribus deduci, nec non veriora principia cum eorum consequentiis speciminibusque nonnullis consideratu dignis tractari, non ægre ferat se ad Oeconomiam meam aliquoties memoratam remitti.

29.

Ethices
defectus ca-
pitaliores
quidam.

XXIX. In ETHICA non satis attendunt, ut decet, ad hoc principium, quod homo non si ens absolutum; sed ad aliud & ob aliud factus, cujus sit repræsentativus oportet: adeoque quod is summum bonum non in se absolute inque actibus suis, ut in se existentibus & ad se terminatis quærere debeat, sed vero in relatione sui ad aliud, inque actione quam patitur ab alio (Deo) in se, si debite se ei per virtutes paraverit & tradiderit. Hic demonstrationes Metaphysicæ de fine hominis quales alicubi tetigi, (a) apprimē ad rem faciunt.

(a) Cog. Rat.
pag. 417. &c.
in notis.

Præterea nec quæ sit hominis potentia & impotentia, quid possit & non possit, expendunt; libertatisque ideam veram ex veriore Metaphysica non habentes, aut doctrina quadam de decretis particularibus & infallibilibus ad omnes actus cogitationesque etiam sese extendentibus (qualia somnia ipsemet Cartesius in Ethicam suam introduxit) vim præceptorum & animorum ad virtutem frangunt; aut vero hominis depravationem atque impotentiam ignorantes, libertatemque ejus ad operationem virtutis;

virtutis, viribus propriis condendæ extendentes, exitiali superbia virtutis loco animam adimplent. Sed ad Ethicam falsam incogitans devolvor, cum de vera veritate ideale agere tantum debuisssem, saltemque monere, ei condendæ ignorationem libertatis, potentia impotentiaque hominis officere; libertatis potentiaque & impotentia hominis ideam talem debere prius proponi, ut homo sciat bona quidem omnia externa atque interna a Deo effici; homini verò ex potentia libertatis a Deo donatæ liberum esse, facultates suas ad bona illa flectere vel ab iisdem deflectere, ea admittere vel non admittere: Et quamvis homo, postquam facultates suas ab illis per vitia removet, dignus evasit cui Deus bona sua non amplius offerret, tum intus motibus luminibusque suis, tum extus; Deum nihilominus ea, intima maxime, de quibus in Ethica agitur, offerre adhuc, sic ut homo ea possit etiamnum ex libertate, non quidem efficere, sed admittere: hoc tamen pacto, ut quoniam ex vitio pravos habitus contraxit, initiò sentiat in se a bono ut cunctis admissis, contentiones, anxietates, labores, oppositiones quæ omnia tolerare, nec non vi boni sese offerentis impugnare & ejicere debeat. Qui laboris est in quo præcipue Ethices præcepta omnia, cunctaque virtutum dogmata & exercitia versari debent.

Sed & tertio, Dei, rerum æternarum atque permanentium nimis sunt immemores in Ethicis: non respiciunt satis hominem ceu creaturam æternum duraturam, Dei sobolem, quæ conversationi cum Deo cumque Dei filiis per eruditionem morum Deum decentium apta reddenda est, adeo ut Ethices qualis homini convenit, fundamenta & principia non debeant esse veluti pro creatura temporali, hinc cum sui similibus inter crassamenta terrena aliquamdiu convictura, postmodum verò summo suo bono virtutibusque, quæ hac mortali & naturali vita circumscripta, valedictura. *Hanc, ut cum Lactantio dicam, veram virtutem esse nego, quia sit tota terrena; quandoquidem nil efficit nisi quod remaneat in terra.* Ex Dei æterni rerumque æternarum, facultatibus nostris summis & æternis complectendarum, amore, eque desiderio proximum nostrum huc quoque promovendi, emanent veræ Ethices principia necesse est. At, dices, hæc Theologiæ esse, non Philosophiæ. Quasi vero quemadmodum datur Theologia naturalis theoretica, quæ est Metaphysices, sic & Theologia quoque naturalis practica non daretur, huiusque consideratio idealis non esset Philosophica, ipsissimaque Ethica, de cujus descriptione, prout in facultate rationis per ejus ideas depingi potest, hinc agitur.

aliquis, & hæc, & quæ mox de hominis im-
 potentia dixisti, quæque & ubi de Meta-
 physica & ubi de Physica modò agebas as-
 sumisti de Deo, deque naturæ tum glorio-
 so creationis, tum depravato corruptionis
 statu, & quam plurima alia, quæ Philosophi-
 ca tantum esse deberent, nimis sunt Theo-
 logica. Sumus Philosophi. Rebus naturali-
 bus circumscribimur. Cætera quæ Phi-
 losophi nescimus. Quæ supra nos nihil
 ad nos: proinde dimisso Deo, maxime verò
 prætermisissis iis, quæ ex revelatione con-
 stant, de naturalibus in se fac agamus so-
 lum, deque temporalibus: quid hic æterni-
 tatis consideratio? Hæc quoniam totum
 veritatis Philosophiæ systema ideale spe-
 ctant, operæ pretium est amoveantur solli-
 citius.

XXXI. Vix credi potest ejusmodi quere-
 lam ab alio fieri serio posse quam ab aliquo
 forte Epicuri de grege animalculo, Atheo-
 ve Spinozista. Horrendum enim est, at-
 que indignatione, aut potius ingenti com-
 miseratione dignum, hominem usque adeo
 naturam exuere, & sponte sua veluti in
 monstrum quoddam transformari, ut tædio
 ipsi sit, Deum in illis de quibus serio agit,
 intervenire. Atqui, miser, non tamen
 ideo, quicquid agas, Deum reapse ex-
 cludes a te, nec a natura, neque ab eo quod
 benignè suscepit officio, unde rerum ra-

Hic, & alibi
 sæpius ea
 quæ Dei,
 Theologica
 & revelatio-
 nis sunt, ni-
 mis cum Phi-
 losophicis
 misceri, quæ
 tamen sola
 esse debeant.

31.
 Quærelam
 hanc non esse
 sine absur-
 ditate, & for-
 te impietate.

tiones ipsæque res manarunt, sunt, conservantur & perficientur. Tu ipse es creatura Theologica a τῷ θεῷ λόγῳ expressè facta eò ut is te inhabitet tuque eum opere & verbis magnificias; & vā tibi nisi Theologus æternus. Omnia unā tecum a Deo, in Deo, ad Deum, pro Deo. Deus & idearum, & veritatum, & boni. & rerum causa efficiens, finis, forma beandarum, adjunctum, relatium, omnia: omnium omnino radix & basis, ratioque fundamentalis, sine quo nihil valet, neque est. Is re intus & extus perpetuò se suisque beneficiis afficit & circumcingit, vultque tecum perpetuò delectari, sua omnia, nil excipiens, tecum communicaturus: alioqui de neglectu fui, deque suorum beneficiorum tuarumque facultatum perte abusu ex justitia a te rationem exacturus, in cujus quippe, quicquid sine eo philosophari velis, tremendas manus cras aut perendie incidere debes. Et tamen hujus te memorem fieri, tibi tædiosum est, mallesque cum Ethnicis philosophis scotomate & insipientia percuti, & in reprobum tradi sensum quippe quod Ethnicis ideo accidit, quia *noscentes Deum, illum non affecerant gloria ut Deum decebat*, hoc est eo honore non afficiebant, ut ipsum in omnis boni, veri, rerumque causis intervenientem considerarent, ceu omnium radicem & fontem; archetypum, cujus omnia sunt eātypi;

Rom.I: 21.

ægypti; medium, cujus placito & intuitu omnia sunt regenda; finem, ad quem omnia cum amore, laude, veneratione & gratiarum actione remeant. Tales sane, in quos justitiæ divinæ ejusmodi exempla facta sunt, decet divina revelata aspernari, ut veluti lethargici & sopore oppressi, præter ideas & phantasmata, quæ ipsis dormitantibus a somniis & a morbi sui indole suggeruntur, nihil admittant, hominum interim vigilantium discursus & ideas saniores repellentes ex hac, ratione, quod lethargici sint, & suo more quæ lethargici & dormitandi cogitare ac philosophari velint; unde cum expergisci nolint, quid ad eos vigilantium ideæ? Videamus tamen an ex ratione a morbo sanari & evigilare possint.

XXXII. Quemadmodum dantur tria luminum genera, lumen divinum videlicet, lumen naturæ, & lumen rationis, illaque tria in uno eodemque homine esse possunt; sic etiam unus idemque homo potest & esse & considerari, ut Theologus, ut Naturalis, & ut Philosophus.

Ut *Theologus* (non loquor hîc de Theologi superficiali, de qua adhuc; sed de solida) utitur lumine divino, cui dat facultates suas premas.

Ut *Naturalis*, utitur rebus naturalibus ad vitæ suæ conservationem, puta elemen-

32.

Hominem
quæ Philosophum, experientias
tum naturales, tum divinas, debere, consultare, ut ex illis
prospiciat
rationis suæ
indeis.

tis, cibis, vestimentis, artibusque hæc & similia parandi, quibus facultates suas inferiores accommodat.

Ut *Philosophus* autem excitat in ratione sua *ideas* seu icones rationales vel, si mavis, intellectuales earum rerum quas facultatibus suis percepit, sive res illæ sint *divinæ*, sive *naturales*. Quod maxime observandum est.

Namque sequitur inde, hominem *Philosophum*, ubi philosophari vult. majori jure teneri rationem suam occupare ideis sive picturis, ut sic dicam, rerum divinarum, (quæ infinities & majores sunt, & magis ad eum spectant, & ampliores in ipso facultates habent,) quam quidem ideis rerum naturæ: neque etiam eum posse rejicere testimonium luminis divini; quod potius contrà, desiderare & quærere debet; &, ubi adest, admittere, suaque cum illo philosophemata conformare, ut ut dicat se non philosophari quàm Theologum, sed abstrahendo a Theologia. Namque observemus, quæso, primò, quod quemadmodum iste, si sanus sit, non dicit quando sit philosophaturus: Ego quàm *philosophus* nolo me gerere sicut homo naturalis, seu communis; adeoq; nolo facultatibus externis, oculis, auribus, manibus uti. Volo quidem *ideas* formare rerum corporalium naturaliumque; sed non talium rerum, quas, homo, quæ naturalis, sensi-

sensibus detegat; adeoque ad res quas sensibus percipio nolo attendere; nolo admittere lumen solis, non corpora quæ per id percipio: non cætera; quemadmodum, inquam, hoc non faciet philosophus sanus: sic nec idem dicet: Ego quæ philosophus nolo admittere lumen quod non percipio nisi quæ Theologus; adeoque ad res divinas hoc lumine detectas attendere nolo. Namque sicut res naturales re, vera, ad ipsum pertinent; ita & divinæ. Et prout quæ philosophus in mente sua excitat ideas, sive icones intellectuales seu rationales rerum quas sensibus percepit quæ homo naturalis, easque ideas considerat non tanquam res ipsas, quibus vesci, vestiri, aut ex quibus sibi de necessariis prospicere velit; sed tanquam picturas & imaginis ad animi relaxationem & delectationem: ita etiam idem quæ philosophus debite in mente sua excitat ideas rerum quas quæ Theologus solidus percepit, easque ideas non æstimat veluti res ipsas, non credit eas esse Deum ipsum, ipsū lumen Dei, ipsas res æternas & divinas; sed habet eas pro rerum divinarum picturis & imaginibus, quæ, quæ tales, ad philosophum quæ talem optime pertinent, non ut eis se pascat solide, iisque servari velit; sed ut in illis delectetur, videns in eis repræsentationes & rerum earum & earundem auctoris.

Porrò, quemadmodum Philosophus, nisi

ad ideas ratiociniaque de rebus corporeis adhibeat experimenta quæ ope naturalis & sensibilis sive externi luminis detegit, chimæras tantum explodendas in otioso suo cerebro & museo conderet, nullatenus rebus naturalibus conformes; idemque stultesceret, si re vera lumine illo, rebusque per illud detectis, nullatenus vellet uti, sed totam vitam quæ philosophus & meris ratiociniis transigere: ita quoque ipse, quando vult de rebus divinis, incorporeis & Metaphysicis agere nisi ad suas de illis ideas ratiociniaque adhibeat experimenta quæ ope divini luminis deteguntur, explodendas chimæras de rebus spiritualibus otiosus condit, a rebus ipsis prorsus abludentes; prorsusque stultescit idem si ideis suis sic inhæreat, ut ad res ipsas divinas, divinumque lumen, suas primi ordinis, facultates non admoveat. Philosophi objectum, seu materia, ut sic dicam, prima, debent esse res tum cogitantes, Deus, mentes, earumque proprietatis; tum corporæ, quas omnes, lumine unamquamque suo, experiri, sensibusque suarum facultatum percipere debet ante omnem rationis actum, veluti etiam fit in rebus externis: postmodum illis sic experientia in se perceptis, ratio demum activitate sua circa illa ideisfare, ut sic loquar, & ratiocinari debet, sic ut repugnantia expertis non proferat: & hoc est vere philosophari.

XXXIII. Atq; dices, lumen equidem exter-
 num & sensibile in promptu habeo, quod
 quidem cum ejus experimentis ex sensibus
 & modo agendi omnibus hominibus non
 philosophis communi, perlibenter ad philo-
 sophandum adsumam, quò mea de rebus
 corporeis cogitata idealia rationabiliaque
 juventur & dirigantur; verum non ita mihi
 obtinget divinum lumen, cujus experienciâ
 divinas res intuitus, adsumere inde possim
 quæ cogitata mea de spiritualibus divinisq;
 possint dirigere & confirmare; quod aliàs
 perlibenter facerem: quis enim divinas ex-
 perientias omnium certissimas, rejiciat ad
 ideisandum & ratiocinandum, cum ipsæ di-
 vinæ res sint rerum omnium origines, inq;
 rebus omnibus multifariam depictæ repræ-
 sententur? Bene est: si quis eò redeat, illius
 ego difficultati huicce mox satisfaciam, ubi
 priùs dixerò, cur voce hac, *ideisare* malue-
 rim hîc uti quam vocabulo *philosophari*.
 Nempe observavi, homines, postquam phi-
 losophiam a Theologia suo more distinxe-
 runt, veluti pro facinore quodam habere, si
 quis ab una ad aliam trajiciat: hoc appellant
μετάβασις εἰς ἄλλο γένος, crimen ut barba-
 rum sic mere scholasticum & prædagogi-
 cum. Et quidem non sunt confundendæ
 Theologia & Philosophia: una siquidem res
 divinas spiritualesque ipsas possideat lu-
 mine divino; altera, earum tantum ima-
 gines

33.

De præ-
sentia & ab-
sentia lumi-
nis divini.Nullum
posse recte
philosophari
nisi actibus
philosophi-
cis theologi-
cos interpo-
nat.

Simile.

gines nonnullas, quas activitate rationis depingit. Verum si quis philosophantem ideo reprehendat, quod mentem ad divina theologicaque convertat, idem facit ac si hominem depingentem, seu imagines facientem, qui ad rem ipsam archetypumque suum interdum respiceret, sic alloqueretur: Heus tu, pictor, jam quaestio est de effigie manu coloribusque in tabula pingenda; quid tu nunc rem ipsam archetypumque oculis tuis adspicis? tu quæ pictor jam non rei ipsius spectatorem, sed pictorem imaginis gerere te debes. Qua reprehensione sane nihil esset stolidius. Est enim requisitum necessarium omni bono pictori, ut per vices ab actione & usu manûs, penicilli, colorumque cesset, ipsissimamque rem & archetypum suum respiciat. Sic quoque necessario requiritur ab omni bono philosopho, quem idcirco idearum pictorem, seu ideisantem appello, ut, nisi propriæ imaginationis fragmenta cudere velit, philosophationem, sive actum ideas depingendi per intervalla interfecet, ut archetypum suum identidem intueatur: adeoque nil ineptius est querela ista de transitu illo per necessario actionis philosophandi ad actum theologizandi, si fiat quandoque eo modo eoque fine hucusque dicto.

34.
Quomodo
quisque de

XXXIV. Jam quid agendum illi, qui se lumine illo divino, quo divinarum rerum

rum experientiæ deteguntur, destitutum
 profitetur? Dico primò, male illum id pro-
 fiteri. Instinctus, sensus, dictamina, desideria
 de æternitate, de beatitate, de omnis boni
 verique possessione, cæteraque de justo de-
 que virtutibus, actus sunt immediati divini
 luminis, sese infinitum & ad infinita subli-
 missimaque dilataturi, si hisce principiis
 homo debite responderet. Secundo, videamus
 exemplo, quid faciendum esset, si quis,
 v. g. philosophiam naturalem discere vo-
 lens, non haberet unde experimenta ad eam
 requisita faceret ipse; sique agnosceret præ-
 terea, uti omnes agnoscere debent, in cor-
 poribus tum prope positis tum longe a no-
 bis diffitis multa esse quæ oculis suis nudis
 detegere non posset. Is, quoad primum,
 aliorum experimenta, aliorum a viris fide
 dignis sibi relata, non negaret; sed veluti a
 se facta & assumeret & crederet. Quoad al-
 terum, non negaret dari posse media seu
 adminicula quorum ope plura, & rectius,
 quam nudis oculis videantur: sique ad-
 minicula talia, puta microscopia & tele-
 scopia, ipsi exhiberentur, ea sane lubens
 adhiberentur, maxime si & modò ea parandi
 iisque utendi simul ei declararetur. Qui-
 bus aliunde assumptis & adhibitis, tunc ope-
 ram daret ut speculationes ratiociniaque
 sua phænomenisque per media illa novit,
 non contradicerent; sed ab illis potius cor-
 rige-

rebus men-
 talibus phi-
 losophatur-
 us, possit di-
 vinas ex-
 perientias
 consulere
 vel assume-
 re, inque su-
 as adjuvare
 speculation-
 nes.

rigerentur & dirigentur. Eadem quoque ratio habenda in speculationibus philosophicis rerum spiritualium, quarum solidiora experimenta & rarissima sunt, penesque paucissimos; & tamen non deest medium plura detegendi quam nudis rationis oculis detegi possint. Experimenta aliorum, hoc est, quæ probi & sancti de his per lucem experientiamque divinam perceperunt, ea non tantum non neganda, sed in lucrum etiam & fidem reponenda sunt: deinde non negandum, nos posse multa, eaque clariori luce quam nudis oculis videre; sed potius revelationes divinæ, quæ veluti telescopia & ocularia quædam vitra sunt, assumendæ: quibus ut bene utamur, sensumque earum capiamus, quâ mentis dispositione considerandæ sint, ibidem docemur: atque sic ratiocinationes speculationesque nostræ de divinis & dirigendæ erunt & corrigendæ. Neque sane negabit Philosophus, si sapiat, DEO non fallenti, rerum conditori & cognitori atque revelanti, magis esse credendum quam rationi speculanti & ratiocinanti. Hoc Cartesius modestè agnovit, estque demonstratio evidens, perfectissimo & infallibili rerum auctori magis fidendum esse, quam rationi deceptionibus obnoxia & tenebris multis obsita.

Dei revelata dicat se non capere, saltem circa revelata officium.
 plene; debet tamen ad minum cavere ne
 eis, quousq; illa capit, adversentur specula-
 tiones suæ: dein agnoscat, omni laude di-
 gnum esse, si conetur in & ex ratione prin-
 cipia invenire philosophica cum eis quæ ex
 revelatis percepit convenientia, & si fieri
 potest, ea suo modo explicantia. Atque
 quando talia invenit, quæ, postquam eo a
 revelatione quasi manu ductus est, videt
 postmodum, ubi res penitus philosophice
 intuetur, convenire rēapse cum eis quæ ra-
 tio sana ibidem detegit, tunc revera habet
 quod rationi Philosophiæque de revelatio-
 ne gratuletur.

XXXVI. Et sane nemo negabit veritates 36.
 dari quas ratio quidem, in quo nunc est sta- Multa da-
 tu, nunquam esset per se sola inventura; ri quæ a ra-
 quas tamen philosophus, postquam eæ ipsi tione, infir-
 sunt aliunde detectæ, non modo veras esse ma detegi
 percipit, sed ita etiam in ipsa ratione funda- quidem non
 ri agnoscit, ut necessario sic esse debeant nec possint, sed
 ex sana ratione aliter esse possint. Atque ta- quæ per re-
 lia sunt quæ de veris Philosophiæ principi- velationum
 is, physices præsertim, suis in locis hîc & ali- reperta, a ra-
 bi protulimus. Namque postquam ex divi- tione osten-
 na revelatione audivimus, Deum vidisse o- duntur esse
 mnia quæ fecerat esse optima, hominem in vera, & ne-
 gloria fuisse, creaturas tendere ad priorem cessario ita,
 statum libertatemque, quæ sint glorificatio;
 easdem autem nunc esse steriles, angentes,
 doloro-

dolorosas, venenatas, mortales, evanidas, hominemque ipsum vel ipsis brutis similem esse & moribundum; & horum omnium causam esse hominis in DEUM suum rebellionem & vitium: DEUM tamen creaturas in priorem statum gloriosum, (quod resurrectio vel restitutio omnium dicitur,) repositurum, ut omnia æternum sic renovata permaneant; (quæ cuncta ex revelatione (a) per Scripturas divinas constant,) hæc, inquam, postquam e revelatis assumpta sunt, facile est non modo cum ratione conciliare; sed & ostendere & demonstrare ista sic cum ratione convenire, sic in ea fundari, ut nullo modo res aliter se habere possit; omniaque phænomena, hætenus inexplicabilia, & cum Dei attributis pugnantia, per hæc sic explicare, ut eadem per alia declarari non possint. Quod ita esse, videntur qui quæ de Dei æternitate, potentia, pulcritudine, bonitate, sapientia, felicitate, fertilitateque aliisque, in libris Oeconomix Divinæ meditati sumus, & ex quibus vera rerum principia, qualia ex revelatione indigitabantur, sequi necessario demonstravimus; uti & ibidem ostensum est principia peritura corruptionis miserixque, quibus nos cum mundo hoc ad tempus involvimur, ex hominis malo erga Deum regimine, & vitiis, quorum vuisq; satis apud se conscius est, ortum ducere, nec non e Dei justitia,

(a) Perpende
si placet e
plurimis loca
sequentia.

Gen. I. 31. c. 3.

16, 17. Ps. 8: 6.

7. & c. Ps. 49.

(vulgat. 48:)

21. Esa. 11: 6...

10. c. 24: 23.

& c. 65: 17,

& c. Ezech.

(typus origi-

nis primæ

hominis) 28:

12... 16. Sap.

11, 14, 15, 16.

Act. 3: 20, 21.

Rom. 8: 19,

20, 21, 22, 23.

Apoc. cc. 21.

& 22.

justitia, quam decere, ut homo iis castigetur quibus in benefactorem suum peccat, ipsa ratio demonstrare apprime apta est.

Cum igitur ratio in viam suam rectam vereque rationabilem reduci possit per unum atque alterum monitum Revelationis; quid absurdius, quid ingratum magis, magisque stolidum est, quam ejusmodi auxilium (quo Philosophi Christiani præ Ethnicis gaudere possunt,) non ambabus amplecti manibus? Ergone arbitrantur istiusmodi queruli Philosophastri se errare non posse? aut vero se, cum erraverint, non posse per alloquium alicujus de errore moneri & in viam repuci? Atqui hujusmodi alloquium & monitum detectio & revelatio est: humana, si ab homine fiat; divina, si a Deo; qui sane quovis alio monitore aptior est, rationem exorbitantem ad orbitam rectam revocare, ingenti rationis emolumento atque beneficio.

Hiscæ aliquantulum copiosius institi, quod sciam hinc præjudicium potentissimum, inveteratissimum idemque perniciosissimum omnibus ad unum fere Philosophis & philosophaturis insidere, per quod a veritate ideali detegenda æternum amovebuntur, quamdiu ejusmodi beneficentissime atque pernecessario auxilio monitoque; uti recusabunt: a cujus privatione vel rejectione, opinionum monstra in Deum blasphema, in natu-

naturam absurda, rationem rectam non placantia sed angentia, totam suam Philosophiam deturpantia, oriri, pluribus ostendere possem, nisi id ab hocce meo esset instituto alienum.

37.
Logica-
rum vulga-
rium defe-
ctus præci-
pius.

XXXVII. Dixeram me de LOGICA, philosophandi instrumento, aliquid etiam moturum, per quam cum intelligi debeat Methodus rerū ideas veras in mente excitandi, excitatas jungendi & disjungendi, ex his complicationes & consequentias deducendi; omnia denique proponere ordine modisque ad usum verum relatis; aliud quid requirit quam quæ in vulgaribus Logicis ostenduntur, post quorum adeptionem videmus nihilominus homines, ut ut Logicos, longe a veritate unanimi per oppositas sententias abesse, nec non α λόγως valde sese in omnibus gerere, ita ut quo magis Logici, eo absurdiores videantur. Non de illis loquor qui nugaces multas Scholarum Logicas in spem futuræ oblivionis atque inutilitatis, memoriæ mandarunt. Eos intelligo qui indagandi veri præcepta, nugis inutilibus exonerata, magisque præcisa, &, ut putant, efficacia, remq; magis tangentia, adhibuerunt. Verum non animadverterunt factis, cum nonnullis rebus sic naturâ comparatum esse, ut, ubi doceri debent, altius repetendæ sint quam videatur postulare præcise usus ad quem sunt destinatæ. Si, quem-
ad-

admodum homines omnes quoad verum-
mente ægri & infirmi sunt, iidem & corpore
ægri essent; vellent tamen addiscere exer-
citiū aliquod corporis relaxationi inser-
viens, puta artem saltandi, non sufficerent
fane eis præcepta hujus artis specialiora, sed
ab altioribus incipiendum esset, ut primo
corpora sana vegete moveri possent. Aut si
quem doceri vellemus justitiam & fidelita-
tem in rebus minoris momenti, ei dandæ
essent leges quæ etiam in rebus majoris mo-
menti valerent. Vera Logica, seu via tuta,
ducendi & regendi rationem, e totius men-
tis facultatumque illius omnium bona di-
spositione exsurgat oportet. Evidens enim
est, eum, qui efformare vult, quantum a ra-
tionis facultate fieri potest, icones rerum,
quæ in facultatibus supremis atque etiam
infimis sunt, vel eas afficiunt, sano faculta-
tum suarum omnium statu ante omnia frui
debere, adeoque ad illam sanitatis disposi-
tionem primo ducendum. Qua de causa
hinc inde in toto hoc opere, præcepta plura
interspersi, quæ tanquam ad Logicam ve-
ram necessaria considerari possunt; adeoque
me labore ea hic reponendi levant.

XXXVIII. Si quis tamen optaret ut uno
verbo atque conspectu quæ sparsa sunt,
nonnullaque alia e magis necessariis hoc lo-
co exhiberentur, age, id igitur esto:

38.
Vera Lo-
gica leges
capitaliores.

Circa Philosophiam in genere.

1. Philosophaturus pro scopo habeat, ut animum suum in Deo relaxet atque lætificet, perfectiones illius contemplans, tum in ejus idea, tum in ideis creaturarum, quæ ejus potentiam, sapientiam, bonitatem aliaque ob oculos ponunt; deinde quoque ut inde aptior fiat ad bonum proximi promovendum.

2. Philosophaturus, cum homo sit, constans facultatibus 1. realibus Divinis, intimis & æternis, ad objecta æterna & realissima omniumque maxime necessaria factis: 2. realibus externis & naturalibus ad objecta realia, necessaria, sed transeuntia hujus mundi datis: 3. facultate picturaria rationis, sive intellectus activi ad objectorum picturas umbratiles relaxationis ergo effingendas: (quas facultates primi, secundi & tertii ordinis, similiterque objecta & lumina singularum vocare possis,) sic de se disponat, ut tempus, curas ardoremque suum inter illas dispenset pro ratione & proportionem quæ est inter æterna, temporaria, & picturatas umbras: sic ut rationem philosophationemque suam non nisi proportionem hac cum cæteris servata exerceat; idque eo magis, quod brevissimum saltem hujus vitæ spatium ad æterna comparanda sibi datum esse norit. Sec9 si agat, omnia in se confundit & turbat, ἀλόγως agit, muscis capiendis impendens pretiosissima momenta, quæ

quæ immensis thesauris colligendis insumi poterant: a qua iniqua insania absorptus tandem, sic fascinabitur, ut nugacissimis e-
vanidisque nugis totus traditus, putaturus sit se res quam maxime serias agere.

3. Caveat summopere, ne ideas confun- Circa ideas
dat cum rebus ipsis, maxime in spiritualibus, in ideis suis acquiescentiam suam terminando, nec aliud lumen aliaque realia, expectando: memor semper ideas esse picturas mortuas, steriles, inefficaces, deficientes, non satiantes, nec veris defectibus nostris ferentes supplementum: quod a rebus ipsis, per facultates passivas admittendis, expectandum est.

4. In ideis suis per activitatem suam depingendis, recurrat sæpe ad ipsa rerum originalia, tum corporea, per experientias rerum externarum; tum spiritualia, per intimas facultatum interiorum cum objectis divinis exercitationes, maxime vero cum Originali summo, omnis realitatis, veritatis, bonitatis, rectitudinis sapientiæque fonte, DEO, ad quem iteratis sæpe vicibus respiciendum est, cum oblatione, desiderii, intellectûs & acquiescentiæ iis conditionibus præditorum, quas antea descripsimus. Hoc est punctum saliens sanitatis intellectûs activi, seu Rationis nostræ. Opinantur multi, sese rationi suæ vim, amplitudinem rectitudinemque

acquisturos vel per sæpe repetita exercitia ejus, vel si onerent sese Mathematicis, geometriâ, & maxime quidem operosis atque inutilibus Algebræ crepundiis; tametsi experimentis vidimus nonnullos, qui in inquirenda veritate & ratione bene disponenda, Algebram ferè unam tantùm non ut Deam commendaverunt, hoc auxilio in Metaphysicis absurditates tam monstrosas & noxias peperisse, ut qui pro medio rationis bene disponendæ exercitium commendarent syllogisandi in baralipton & frisesorum, non ineptius delirarent.

5. Ex rerum ideis, quibus ratio exerceri potest; eas ad ejus exercitium præferat quæ sunt de rebus dignioribus, profuturis & utilibus.

6. Inter ideas de rebus profuturis seligat eas, quarum originalia maxime ipsi sunt vel erunt necessaria, vel quæ re ipsa ex usu erunt.

7. Mere curiosa, quorumque speculationes probabile est ad praxin, utilemque usum futuras esse nullas, dimittenda sunt; qualia sunt quam plurima studiorum genera, e quibus nullum expectant fructum, nisi ut data occasione una vel altera apud vanos quosdam homunculos citatione forte, vel sermunculo nonnullo gloriolam pædagogicam πολυμαθίας acquirant scioli.

Circa judi-
cia.

8. Nunquam judicandum est dum affectus

Etus indebitus, seu passio aliqua turbida erga objecta aut partes sectasve aliquas, mentem occupat. Dico de affectibus indebitis atque turbidis. Sunt namque affectus quidam debiti, pro quibus mens facta est, quique eam non turbant, sed illuminant atque ferenant: veluti desiderium & amor erga Deum, animi humilitas, & ejus generis similes. Hi ubi adsunt, tunc maxime judicia de rebus sana sunt; eadem ubi absunt, frigida, turgida & parvi facienda. Huc respicere divinius solidiusque eruditi, cum dixere, judicia de rebus sanissima atque solidissima tunc fieri quando mens in procinctu est a mortalibus ad immortalia ut transeat, vel cum se, acsi in eo migrationis statu esset, considerat: quod non intellexere, acsi otiose semper de æternis meditabunda esse deberet; uti patet ex unius illorum responsione, qui rogatus, quo in statu, aut qua in actione eo tempore esse optaret, aiebat: Se optare tunc deprehendi agens quæ acturus est. Nempe, quicquid agerent, respiciebant semper de Archetypum summum, cujus imagines cum in omnibus viderent, ad eundem etiam, semper præsentem, omnia referebant judicata.

9. De casibus mille, qui vel nunquam accidunt, vel nos non tangunt, de iis aut nunquam, aut caute, & raro judicandum est: neque tam de penu atque copia judicio-

rum conclusionumve est laborandum, quam de rectitudine mentis per harum & sequentium regularum observationem, conservanda.

10. Cavendum est, ne ex apparentibus, aut ex iis quæ arte superficialia, aut verborum lenocinio, aut critica futilitate incrustata, speciem rerum gravium mentiuntur, judicia fiant, utpote plerumque fallacissima; siquidem hæ artes, quamvis interdum bonis, potissimum tamen nunc præcipue, aut malis aut nugacibus inserviant, simulque, superficiem mentis sic demulceant & occupent, ut sibi tunc videatur rebus quam plurimis momentosis & pretiosis pasci, quando non nisi errores quosdam, insulsos pariter & perniciosos, vel nullius momenti futilitates, absorbet aut lambit.

Circa ratiocinia.

11 Non omnia ratiocinationibus submituntur: siquidem infinita sint, tum in DEO ejusque potentia & rebus divinis, tum etiam in naturæ principiis primis & vividis, item maximis & minimis, quæ ideis intellectus activi seu rationis humanæ repræsentari non possunt adeoque nec de illis ratiocinationes nec consequentiæ proferri.

12 Rerum quæ facultates vividas realesque primi & secundi ordinis concernunt, solida certitudo non expectetur nec quaratur e demonstrationibus ratiocinatis: siquidem harum rerum certitudo omni rationis

nis actu atque demonstratione sit superior.
Causam specialem (a) alicubi dixi.

13. Et si quod jam dicam, in aliis quoque exercitiis locum habeat, quia tamen ratiocinatio omnium maxime est errori obnoxia, non recusanda sunt auxilia aliunde, quam a nobis venientia; quam ad rem maxime hic usui sunt diffidentia nostri, docilitas, neglectus propriæ gloriæ aut commoditatis, elevatio animi ad Deum, aliorumque consultatio. Nempe contrariis de causis ferre fit ut solidissima & momentosissima quæque vel apud ingeniosissimos non admittantur, aut etiam ne audiantur quidem, quoniam pudet eos de se diffidere, aut de valore famæ, eruditionis partem dubitare; multo magis e docentium cathedra ad discipulorum quasi subsellia descendere; insuperque ea amplecti & profiteri, ob quæ ab aliis & nominis fama & lucrosi officii proveniunt multarentur.

14. Nemo in ratiocinando sibi pro scopo proponat, aliorum cogitata absolute immutare: hoc enim impossibile est: siquidem mens aliorum libera semper sit ad partes contrarias pertinaciter amplectendas, atque ita vindictæ speciem quandam sumendam ab illo, qui superbæ aliorum mentis cogitationibus per superbiam non minorem imperitare, easque sibi subditas videre vellet. Scopus esto, cogitata propria, ubi aliis

(a) Oecon.
de la Creat.
ch. 23. & 24.

utilia esse possunt, simpliciter & sine fūco sinceris mentibus proponere, plenissimam omnibus relinquendo libertatem ea vel amplectendi, vel dimittendi. Quae de causa multo minus cum malignis atque rixosis adversariis contentionis serra est reciprocanda. Hæc enim mentem & vitiant & lassant eamque ab utiliori fruge revocant ad asinorum, quibus vesci volunt, carduos, non sine punctis lacerisque manibus tractandos.

Circa metho-
dum.

15. Omnia velle ad tractatus methodicos & ad artis formam reducere, non minus est absurdum atque pædagogicum, quam manducandi, respirandi, gaudendi, ambulandi, spiritus animales in vasa debita derivandi artes habere aut cudere velle. Sunt quæ natura duce vividius & facilius fiunt, quam inutili, operosa, & nauseabunda arte inculcari possint.

16. Rerum scriptis tractandarum optima atque utilissima methodus est, eorum, quæ quis apud se sibi attendens est expertus, simplicissima narratio, eaque e mentis dispositione erga alios benevolâ, Deique opera ad illius honorem patefaciendi cupidâ proficiens.

Hæ sunt ex præcipuis regulæ, quibus & minus æquo attenditur, & omnium maxime attendendum esset veluti Logicæ per-necessariæ in philosophando; etsi, ut dixi, ad

ad altiora pleræque non minus valeant, quam ad ea quibus nunc eas destinavimus. Primam atq; alteram observabis facillè philosophandi officium in genere respicere: 3, 4, 5, 6, 7, *ideas* concernere: 8, 9, 10, *adjudicia* referri: 11, 12, 13, 14, *de ratiocinatione* esse: 15, 16, *ad methodum* pertinere: quæ quatuor totidem sunt partes in quas Logicam dividunt, quibus etiam singulis præcepta alia, ab aliis petenda, adjungere cuiusvis erit liberum.

XII. Jam & de altero notitias acquirendi Organo, GRAMMATICA, verbum proferam eodem modo quo de cæteris. Et quidem primo notabitur, me per Grammaticam, quam veluti rerum noscendarum instrumentum hîc, ut dixi, considero, intellectam velle non eam loquendi artem quæ verbis doceat uti quatenus eorum periodis sonorumq; mensura & numero prurientes auriculæ atque imaginatio demulceri possunt; sed eam cujus adeptione e verbis aliorum, Eruditorum præsertim, eas de rebus ideas in nobis excitare possumus, quas ipsi met habuerunt dum scriberent: quod officium cum CRITICA sibi etiam vendicet, ejus quoque obiter quosdam defectus hîc, abusus alibi, notabimus hoc in subjecto, non autem quatenus librorum exemplaria, auctores, tempora, historiam atque circumstantias externas examinat.

39.
De Gram-
matica &
Critica.

Interpretationis leges nos hîc requirere nemo non videt; sed quarum primarias quæ fundamenti vicem gerant apud Grammaticos apudque turgidiores Criticos frustra quæsi veris. In superioribus, præsertim circa finem libri primi, nec non hinc & inde, sine jactantia spondere ausim complures earum reperturum esse lectorem qui sensu pollet, Resumam tamen ipsam rem ab ultimo omnium fundamento, a cujus omissione omnes interpretationis defectus, qui ubi vis ingentes agnoscuntur, promanasse videntur.

Grammaticæ atque Criticæ veteriores leges, castigatis falsis.

I. Omnis boni interpretis, sive ejus qui libri cujusvis sensum e verbis concipere nititur, officium palmarium & principale est, sese suamve mentem aut intellectum transformare, ut sic dicam, in statum formamve scriptoris aut loquentis, cujus sensum per verba vult adipisci. Neque hic audiendi sunt ii qui ingerunt, nos in interpretando non de loquentis sive scribentis mente, sed de verbis ejus debere esse sollicitos, ut nimirum eis, quamcumque demum mentem scriptor apud se intus habeat, jungamus eas ideas, quas homines ex usu ordinario, veluti ex generali pacto, ejusmodi verbis jungere solent. Hæc non minus fallunt quam splendent. Obtineant hac apud rixosos rabulas, aut in foro litigantium, ubi cum iniquis contendentibus res geritur: nos hic de rebus tran-

tranquille inter sinceriores cognoscendis agimus Horum, ubi loquuntur seu scribunt, scopus omnium primus directissimusque est, ut auditoris seu lectoris mentem menti suæ conformem reddant: deinde, secundariò, cogitant de verborum ad hunc scopum adminiculo: quod valde imperfectum atque incompletissimum est nisi quis, postquam verba audit, eademque per communes & vulgares idiomatis leges generalius confususque interpretatus est, animadverso, qui satis inde patet, scriptoris scopo atque mentis statu, omni molimine sese in eum veluti vertere conetur: quo pacto quæ antea superficialia prorsus & fere nulla erat interpretatio, intima fit & vera. Neque aliter mentem aliorum datur vere assequi: quod per se ita clarum esse puto, uti clarum est dissimilia non esse similia.

Ex fundamentalia hac insigniq; lege, pleraq; quæ sequuntur, veluti consecutaria fructuosa pendent.

2. Omnem Interpretem Scriptori suo, vel ei cujus verba audit, benevolum atque faventem esse debere. Cum enim vera interpretatio non ex solo verborum adminiculo, quo admodum imperfecte interpretis mentem inflectere potest scriptor; sed ex concursu libero atque activo interpretis, mentem suam ad mentem scriptoris omni activitate componere, eiq; concordem redde-

reddere conantis, resultet; si hic istud requisiti ex parte sua afferre recuset, ineptus interpret est. Hinc nullius malevoli aut irrisoris aliena sensa referentis narrationibus fides adhibenda est, nisi quis ex professo decipi voluerit.

3. Libros omnes & vanos, & rixosos, & impios atque profanos, veluti animorum pestem esse fugiendos. Namque si quis eorum sensa exacte scire volet, is in scribentium horum & vel improborum vel insipientium mentem sese quantum potest transformare necesse habet: quod facere si nolit, eccur ea legat quæ conditione negata non capiet? Equidem ii qui prius veritatis lumine atque rectitudine imbuti sunt, improborum sensa per id ipsum detegere ac percipere possunt, siquidem lumen & se & tenebras manifestet, sitque rectum sui & obliqui index: sed & illi, ubi id aggrediuntur sine prævia abundantissimaque in bono & vero confirmatione, neque ex officio injuncto, neque ex scopo ut tenebras dispellant, aliosque vel ab iis deterreant, vel ex iis liberent, periculo non carent: quandoquidem profanorum & vanorum hominum verba vel invitis mentibus semper plus nimis vanæ improbæque formæ affriciant. Quæ causa est quare, quo majores quis in eruditione solida fecit progressus, eo magis ineptas futilesque sciolorum vanorum, mundanorum-

danorumque & omnium falso aut superficialiter eruditorum chartas lectione indignas censeat. Contrà, nullum certius est vani, falsati atque profani cerebri indicium, quam studium perreptandi, legendi & sciendi omnia quæ a quibusvis ubique sunt vel scribillantur. Verbo, tuto judicare datur, talem unumquemque in animi fundo esse, quales sunt libri ad quos evolvendos pronus, quorumque lectioni potissimum deditus est.

4. Libros Spiritus Sancti motu & lumine scriptos per grammaticam, & criticam interpretari & intelligere velle, impossibile est. Per se namque patet Grammaticam Criticamque non posse legentis mentem in mentem scribentis, hoc est, Spiritus Sancti transformare, eive lumen motusque divinos imprimere. Non negem, grammatices & critices ope dari posse librorum divinarum interpretationem quoad dictionem & literas, qualis est cum ex uno idiomate in aliud vertuntur: sed interpretatio ejusmodi dictionaria ad vivam, spiritualem solidamque mentem Spiritus Sancti comparata, eadem plane est cum interpretatione cæci, qui ex grammatices, critices, pluriumque idiomatum peritiâ suæ linguæ ignavis, puta Græcis, Hebræis, Gallis, voces *lumen*, *album*, *colores*, *videre* & similes, singulis per totidem voces alias cuique vernaculas,

las, interpretaretur dum ipse interim, si cum homine has ipsas res oculis & sensu percipiente compararetur, quantum cunque de iis garriret, nesciret tamen revera quid isthæc verba vere & vivide significarent.

5. Nullus liber divinus ab improbis aut irrisoribus quacunq; supellectile instructis, vere intelligi potest: status enim & dispositio mentis eorum directe repugnat statui mentis divinè scribentis; cum tamen ad interpretationem bene faciendam, huic conformem esse, sit necessestarium.

6. Igitur, Scripturarum sanctarum interpretes veri non sunt grammatici & critici dictionaristæ; sed soli sancti. iive qui humiliter, sincere, & ardentem Spiritui Sancto sese transformandos offerunt. Quippe qui solus omnipotens, id, quod omni creaturæ possibile non est, quodque omnem hominum capacitatem, activitatem artesque superat, mentes puta divinas divinisq; sensibus conformes efformare, aptus est efficere. Hoc notatu dignum est, si forte miserum quoddam criticorum genus vel sanctissimis, quando aut peritia primarii idiomatis Scripturæ, aut trita ejus literæ lectione, aut critices lubricitate grammaticæ sive pædagogica tumiditate destituuntur, proterve insultare vellent, tanquam Scripturæ interpretibus pessimis aut nullis, dū ipsimet interim
sylla-

syllabiciis suis crepundiis referti, ipsas Spiritus Sancti operationes intimas rejicere atque irridere haud vererentur. Mirabantur olim grammatici Scribæ, ecquî Discipuli Christi Scripturarum substantiam tenerent sine grammatico criticoque suo apparatu atque studio. Sed Paulus vice omnium dicebat: (a) *Quæ Dei sunt nemo novit nisi Spiritus Dei: Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis; quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritûs, spiritualibus spiritualia comparantes: animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei, &c. Transformamur a claritate in claritatem a Domini Spiritu.* (a) 1. Cor. 2: 11, &c. & 2. Cor. 3: 18.

7. Omnium scriptorum scopus verus præcipue est attendendus; atque ad eum & secundum eum omnis interpretatio facienda est.

8. Scriptores simplices atque solidi (divini præsertim) cum exactitudinem externam circa argumentorum, rerum, historiarumve, quas ad scopum moralem præcipuum statuminandum afferunt, circumstantias, de nominibus, locis, temporibus, non curaverint, nec præcise observaverint, ad leges morosæ critices minime sunt examinandi. Itaque

9. Neutiquam errare judicandus est Scriptor,

ptor, quamvis externa nonnulla minus exacte vera, ad scopum bonum, ad virtutes & officia debita hominibus commendanda, assumat; siquidem ad commendanda ea quæ per se laudabilia, vel etiam necessaria esse patet, sed ad quæ capeffenda ignavia & torpor hominum animos relaxavit, illa etiam inter alia optime adhiberi possint, quæ vel scriptori vera videantur, vel auditorum cogitatis aut præjudiciis sint conformia. Ipsimet sacri scriptores hoc aliquoties in usu habent. Divinus ille Clemens in divinissima sua ad Corinthios epistola ex narratione de Phœnice considerationem resurrectionis laudat: alii alia. Haud recte igitur incedit Critica, quando eo fine ab ea sanctorum Patrum similiumque scripta diceret inspicere, ut istiusmodi prætextibus eos Scriptores in ludibrium verteret. Non advertit istiusmodi critica cæca sanctissimas hasce animas, pro scopo nil aliud lectoribus suis auditoribusque inculcare quam Dei æstimationem, admirationem, amorem, venerationem, imitationem; hominis verò humilitatem, charitatem virtutesque omnes & officia omnia erga Deum, se proximosque. At vero limis detegitur, male feriata huiusmodi critices opera, inter argumenta quibus divina ista comendant Sancti, minuscula quædam esse, quæ grammaticè & criticè non ita se habeant: & hinc quidem omnia, & sanctos pi-
osque

osque ipsos scriptores, coram profana plebe aut falsis superficialiisve eruditis, & rejiciunt & deridendos exponunt. Quod quam absurdum & profanum sit, judicium penes mentes cordatas fuerit.

10. Si quis Auctorem aliquem ita interpretetur, ut in interpretatione fallatur quidem quoad literam, dictionem, grammaticam & criticam: ejus tamen interpretatio ad scopum auctoris redeat, eumque promoveat; is non pro inepto, sed pro vero interprete non quidem dictionis & literæ, sed rei & medullæ essentiæque habendus est. Atque ita, explodendæ sunt irrisiones ineptæ illius Critices, quæ Augustinum v. g. sanctioresque Patres, haud verita est risui profanorum exponere, & pro pessimis Scripturarum interpretibus traducere, etsi hi verissime ad unum Scripturarum scopum, amorem Dei proximique cum horrore peccati & sanctimonix adeptione, omnes suas interpretationes vivide referant, at per vias in quibus nonnulla reperire est ad grammaticam & criticam dolabram minus lævigata: dum interim istiusmodi Critices de Scripturis interpretationes, Pharisaicam, speciem æmulantes, externe quidem exactæ sunt, tornatæ, dealbatæ, revisæ, ne quid in litera indecens oculos carnales & criticos offendat, ornata etiam phylacteriis & dictis Ovidii, Virgilii, Martialis & nescio

O

quot

qvot impiorum Ethnicorum, egregie scilicet Scripturas illustrantium : intus vero, sepulcrorum instar, spiritu vitæque destituntur, siccis ossibus, omnique putredine, iniquitate, errore, hæresi, venenoque exitiali perplenæ.

11. Critica non venditanda est ut necessaria interpreti ad scopum scriptoris assequendum, nisi quando scriptor ipse ex professo criticus est : id nisi sit, interpretationis instrumentum a scopo discordat ; atque adeo omnis interpretatio seu vitilitigatio critica, falsa est, & temeraria, imo & exitiosa si tunc ejus ex regulis de diviniore judicandum esset. Quod utinam exemplis non esset infelicitè confirmatum nostro hoc seculo, quando eousque profana Critica extensa est, ut per eam qvam plurima divinæ Scripturæ, Jobi, Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiastæ, & Cantici Salomonis, multaque alia e θεοπνεύσεως Dei verbis rejicere haud vereantur : qvod ipsum pari ratione vel ad omnem Scripturam, etiam Novi Testamenti, extendi posset, si fræna laxarentur impiæ Criticæ, quæ solidiora quæque & maxime fructuosa antiquioris & sanctioris Christianismi, nec non saniorum Ethnicorum monumenta, e manibus & existimatione omnium excutere conatur.

12. Critica per se omnium artium maxime est superficialis, sterilis, periculosa, &
quan-

quando extra sphæram evagatur, ridicula. Est maxime *superficiaria*: quod si enim rerum in rationis facultate depictas ideas ostendimus esse superficiarias, quanto magis superficiaria dicenda est Criticâ, quæ non rerum ideas, sed cortices, verba, aliaque externa; nec hæc quidem, sed eorum minutias complectitur? Pari ratione cum idearum sterilitatem vidimus, ipsis *steriliorem* esse criticam evincere datur. *Periculosissima* quoque est, quando quidē iis, qui plusculum ei applicantur, dispositiones ingenerare apta est, unde superficiarii fiant, vani, superbi, irrisores, impii, frigidi, morosi, irritabiles, calumniatores, non nisi ineptias scholasticas pædagogica vanitate crepantes & meditatores. Animus *superficialibus* nimis impense deditus iisdem conformis fit, ac interiora negligens, soliditate vacuus redditur & *vanus*; dum interim occupatus minutis cogitatiunculis inter homines rarius occurrentibus (quia haud multi hocce morbi genere laborant) omnibus sese mortalibus præcellere *superbe* somniat, cæterosque qui alibi quam inter imaginarios vitreosque istiusmodi thesauros divitias veras requirunt, *irridet*: & quoniam speculationes ejus steriles mortuæ sunt & *frigida*, hinc igneos (si quos habuit) pietatis motus desuescit, sitque paulatim *impius* in Deum & in omnia divina; deinde & in homines, charitate rejecta, *morosus*, atque

irritabilis & calumniator, si contradicant; si vero audiant, imperiosus, *pedagogica* vanitate inolescens, & syllabicas nugas frivolasque ineptias veluti maximi momenti res magna cum gravitate inculcans, quales Galli vocabulo omnibus jam satis noto *des pedants*, suo idiomate appellant. Non astringo tales esse omnes Criticæ rei studiosos vel peritos: absit! sed demum eos, qui tum immodice ei deduntur, tum vero qui propensionibus, quas immodica hæc applicatio imprimit, non restiterunt: quibus certe resistere se debuisse, adeoque rem periculo maximo non caruisse, fatebuntur quotquot candidi inter eos ab istis nævis hoc in negotio sunt præservati: at non item minus sinceri, & critico cucullo toti infruniti. Hi vero, ubi ita exorbitant ut desumtam ex Scripturarum exterioribus verbis literam, eamque critico pulvere delibutam, proponant, demum veluti solidum Scripturarum sensum, animarumque cibum, adeo ridiculi sunt, ut comparari debeant cum coriariis, qui detracta animalibus pelle, eaque corticibus arborum pulveratis macerata, artem suam, veluti artem parandi ex animalibus cibos, coriaque sua ut delicias altiles commendarent: aut cum nonnullo, qui in amœno & fructifero horto constitutus, neglectis fructibus & floribus paleas, spinas, festucas, & aranearum telas veluti thesaurum sacrum colli-

colligeret : vel deniq; cum milite, qui in coloribus armaturæ, gladiatorum vaginis, caudæ equinæ pilis singulis recensendis totus versaretur, idq; pro militaris officii functione, victoriæq; laudandæ materia reputaret. Sumus namque hîc veluti milites, quibus cum ignorantia, cum errore, cum vitiis pugnandum est : ad hoc autem tanquam medium e tenebris adjunctisq; earum elucrandi, affertur nobis a quibusdam frigida & macra Critica. Quæ infusitas ! De talibus crediderim Græcos olim adagio dixisse: *Exceptis Medicastris, nil Grammaticis esse stultius*. Nec minus absurde agit vel subtilissima quæque sua opinione Critica, quando industriâ suâ de lumine Dei aut inspirationibus divinis, (quæ res immensus omnem criticam excedunt quam bovem aquila volatu) tractare præsumit, atque judicare, qui libri vel auctores sacri sese inspirationis vel luminis Dei respectu habeant. Tutius quemvis cæcum de coloribus & luce consules & sequeris, quam de istis quidem divinis rebus literales criticos, quorum extra spheram suam extravagantes conatus atque discursus ita inepti sunt, ut non possint non movere risum aut commiserationem iis qui vel aliquantisper solidiora & diviniore delibarent. Ab exemplis abstinere, ne se lædi conqueratur ullus.

13. Criticæ verus usus atque fructus, non

ab ipsa sola, sed a concursu & efficacia scopi pendet. Accidere potest, ut Critices ope in Scripturæ v. g. historiis, circumstantiis, verbis, novus sensus detegatur : hic sensus per se non magis nos juvat, nec meliores reddit, quam qui prius obtinebat; at scopo, hoc est, amoris Dei intimo & spirituali adjunctus, egregiorum motuum atque fructuum in anima occasio esse potest. Atque hic est verus & legitimus sobriæ & sanæ critices usus, ut videlicet externa quædam detegat & illustret, ex quorum occasione ad intima, Deo amato tradenda, virtutibus ornanda, & a peccatis & vanitate vindicanda fiat regressus. Critica sobria amoris divino, vitæque spiritualis studio ut marito copulata, bonos quandoque fructus ad Dei honorem enitescit potest : ast ab eo separata, nil aliud facit quam meretricari, spurias cogitationes edere, animamque tandem pessimæ tabis morbo misere interficere.

14. Ubi de auctoris cujuscunque sensu citra Criticam non constat, caute de eo decidendum est. Vix quod in nobis ipsis est recte noscimus : cor nostrum fallax, tenebrarum intus magnarum. Quanta ergo temeritas de aliis, præsertim ubi judicia sunt de rebus aliqujus momenti, judicare velle? Præstat aliunde lucem omnia suo tempore manifestaturam expectare.

Atque hæc sunt præcipua quæ citra rem
gram-

grammatices & critices essent observanda, eæ ut saniores & utiliores essent, quæ tamen apud harum artium professores vel negliguntur, vel prorsus ignorantur. Cætera, de textu aliquoties attente legendo, de idiomatis notitia, de circumstantiarum loci, temporis, occasionum scribendi observatione, de exemplarium collatione, aliorum aptorum interpretum consultatione, analoga sensuum auctoris cū principiis suis conformitate, & similia, abundantius quam, modò dicta apud eosdem reperies. Quamquam autem ex istis, quæ attuli, axiomatis, plura ad omnis generis libros atq; auctores interpretandos referri possint, observabis tamen me plurimam partem ad scripta divina sanctaq; dixisse & retulisse, quoniam, scripta cætera non ita censentur digna quæ exactius & laboriosius considerentur, saltem apud saniores. Cum de scriptis loquor, hoc & de verbis viva voce prolatis dictū velim, quantum id subiectum non recusat. Cæterum aliquantulum hoc in articulo si fui prolixior, id necessitati, qua abusus maximos præcaveri æquum est, præsertim vero ubi & ad sacra & ad æterna extendi possunt, ab æquis rerum æstimatoribus imputabitur.

XL. Super est ut, quia superius THEOLOGICÆ superficiariæ mentio facta est, paucis quid ea sit indigitem. Atque ut ostendam, quæ nam a falsa nec non a vera distincta,

40.
De Theologia, & in
anteceßsum,
aliquid de

vera & soli-
da Theolo-
gia ejusque
communi-
catione.

fit, de hujus natura & communicatione paucis dicendum est. Theologia vera primitus in hoc consistebat, ut homo loqueretur cum DEO per oblationem facultatum suarum realium & intimarum, desiderii, intellectus & acquiescentiæ; Deus verò cum homine per communicationem suæ virtutis, lucis, & pacis intimæ. Hoc in statu, & ad perpetuam ejus continuationem, hoc est, ut æternus esset Theologus, conditus est homo; cui ad liberalitatis suæ magnificentiam testandam superaddidit DEUS facultates tum externas, reales, quibus homo operibus Dei frui posset; tum superficiarias & picturarias intellectus activi sive rationis, ut homo imaginibus operum Dei efformandis & considerandis accessoria uteretur delectatione: Atque his omnibus facultatibus libertas præficiebatur, ut, quia virtutes seu perfectiones lumina gaudiaque Dei, pariter & opera Dei externa infinita sunt, adeoque etiam infinitæ sunt icones, quæ de perfectionibus divinis, deque externis Dei operibus fieri possint, mens ad placitum & jucundissime sese delectaret modo in his, modo in illis, sicut a nullis prohiberetur; omniaque ipsi ad libitum paterent. Verum hac libertate abusus homo, intimarum divinarumque suarum facultatum exercitium cum Deo, primo quidem intermisit; deinde vero facultates externas rerum corpo-

rea-

rearum voluptatibus afficiendas tradidit; superficiarias autem rationis, pictoris rerum istarum externarum effigiandis, parandis, disponendis dedit, quibus etiam, omisso DEO, delectaretur. Huic hominis lapsui, (quo omnis boni scaturigine & effectis miser æternum destitutus fuisset, nisi inde relevaretur) opem ut ferret Deus, primo quidem eum ad intimas suas facultates Deo suo, ut prius, tradendas revocavit, nempe ut amorem denuo redderet DEO cum corde, animo, intellectu cogitationibusque totis, quod magnum æternumque mandatum est omnia complectens, fonsque unus vitæ; deinde ut eum quoque ab externorum voluptate rationisque superficiali iconolatria revocaret, id executus est mandatis aliis nonnullis, quæ quidem simul & carni molesta mentem a voluptatibus externarum facultatum continerent, & rationi obscura, curiositatem ejus frangerent; ut in lege, Mosaica maxime patet, ubi vel mille mandatis ceremoniarum obediendum erat, ratiocinatione omni propulsa. Et hæc causa est cur Deus mandatis illis rationes suas non adjecit, nec explicationes addidit, ut nempe mens disceret simpliciter sineque activa sui ipsius consultatione ac ratiocinatione obedire, idque honoris Creatori exhiberet quo subditi Reges suos, vel milites præfectos suos prosequuntur, quorum legibus & jussis

illico morem gerunt, non postulata imo nec desiderata mandati ratione : quo sane simplicis obedientiæ honore illi & superioribus suis gratiores sunt, & minus errandi periculo expositi, quam' secus : id quod etiam hominibus cum Deo accidisset. Verum enimvero, hi priorem errorem maluerunt continue errare, facultates Deo debitas ab illo cessare; alias, externas, voluptatibus demulcere : rationem vero ideis atque ratiociniis de Deo, de attributis, decretis & mandatis ejus, deque explicationibus atque rationibus divinorum mandatorum perpiungere : quas ideas non tantum chimæris suis erroribusque perniciosis miscuerunt; sed etiam putarunt eas obsequii cultusque divini vices supplere. Atque ista omnia, etsi aliquoties monita, sic in consuetudinem abierant, ut ipse Deus humanitate indutus accedere debuerit, mandata ista sua, de tradendis Deo amatorie facultatibus intimis, de externis, deque superficialiis, sive ratione & sensibus reprimendis, homines non, modò vivo exemplo docturus, sed & de omnibus, queis ipsis opus erat, iisdem provivisus. Quapropter & vita & morte totus intimus Deo fuit Christus; totus extimus abstinencia voluptatum, pœnisque omnis generis; denique totus in simplicitate, sine ullis ratiociniis, sineque sui ipsius consultatione Deo obediens; ut homines eodem per
ejus

ejus imitationem redirent. Ac ne hi vel crederent vel profiterentur ejusmodi vias, carni ingratas, perditionis esse vias, effectusque irati in se Dei, se præterea infirmos esse nimis quam ut per eas transire possint, ipse per eas transit qui Deo semper dilectus ad gloriosam vitam inde emerfit, quique in iis Dei benevolentiam veniamque peccatorum pro hominibus deprecatus, eam & meritis est & obtinuit pro sui sequacibus, quibus etiam seipsum suaque omnia donare velit merit; tum & omnipotentem impetravit & promisit Spiritum, quo induerentur, & cujus auxilio omnia possent, cæteraque si quæ necessaria, scirent ac agerent quotquot confidenter facultates spirituales Deo, corporeas mortificationi abstinenti &que, superficialias seu rationem cum suis phaleris simplici obsequio committere vellent. Atque hoc ipsum cum fecissent Ecclesiæ primitivi homines, Spiritum promissum adepti, qui & vim sancte agendi & supernum lumen de divinis rebus mysteriisque antea sine ratiocinationibus creditis, & obscuris vel nullatenus perceptis suppeditabat, iterum *veri Theologi*, qualis primum conditus fuerat homo, evadabant, qui a Spiritu Christi acti & docti, vitam quidem quoad facultates supernas vivebant (a) *in cælestibus*, absconditam cum Deo in Christo; quoad externas & superficialias, (b) *spiritu carnis opera mortificabant*, (b) Rom. 8: & 6, &c.

& sapientiam carnalem, inimicam Deo reputabant; dabant autem operam ut ad Theologiam eandem solidam, sive theologicum statum primævum, quod quot ex hominibus possent, adducerentur, eo modo iisq; viis, quibus ipsi ad ejus adeptionem pervenerant: hoc est, hortabantur homines uti facultates intimas suas ad Dei amorem elearent, externas crucifigerent, superficiariaque ratiocinia contemnerent, quo spiritus Christi ipsis fieret sapientia. Atque hæc est summa Theologiæ, omniumque eorum, quæ sola Paulus animis hominum imprimere al-
 (a) 1 Cor. 13: laborabat, (a) puta *Charitatem* sive amorem
 1, & c.
 (b) ibid. c. 2: Dei, sine quo cætera nulla sunt; (b) *Chri-*
 21. & Rom. *stum crucifixum*, quicum *vetus noster homo*
 6: 6. *crucifigeretur, corpusque peccati aboleretur;*
 (c) 2 Cor. 10: tum & (c) *cogitationum ratiocinationumque*
 4, 5. *destructionem atque intellectus captivitatem*
sub obsequio Christi.

Cum autem præter eos qui isthæc experti erant, quique præditi erant Spiritu Christi eos regente, illuminante, docente quid in Deo miserante, quid in hominibus ægris, quomodo cum unoquoque agendum ut obstacula in eis occulta viisque Dei opposita removeantur, nemo esset qui solidam hanc Theologiam propagare atque communicare posset vel auderet: cumque initio solidi hi Theologi auditores reperirent bene dispositos, hoc est, desiderio, sinceritate

& simplicitate insignes paratosque qui se totos in Deum, in crucem, inque regimen ejus candide projicerent, tantos faciebant in illa propaganda progressus, ut ob nonnulla unius Petri verba, mox (a) ter, mox quin- (a) A& 2:41. quies mille homines ad eorum sodalitatem & cap. 4:4. accederent. Non exigebat pia eorum simplicitas ratiocinationes ullasve argumentatiunculas, non rhetorices lenocinia, non futilis critices præcisas motositates. Sola (b) *lex Domini immaculata, convertens ani-* (b) Ps. 19:2, *mas, testimonium unum Domini fidele, sapien-* & c. *tiam præstans parvulis, præceptum Domini lucidum illuminans oculos, præceptum magnum, Amoris hominis interni ad Deum, crucifixionis & abnegationis hominis externi & ratiocinantis, simplicissimis verbis propositum, illos, desideriis ad Spiritum Dei directis, sic convertebat ut Spiritu, sapientia, lumine Dei supremæ facultates impleantur, infimæ & activæ a voluptatibus & erroribus præservarentur, nec non sic custodirentur, ut ad finem usque possent perfecte conservari.*

XLI. Verum enimvero docentium & discipulorum culpâ, mox degeneravit solida ista Theologia in *superficiariam*, atque etiam in falsam. Namque cum satanas per Ethnicos Christianis insultaret, tanquam hominibus idiotis & plebejis, omnis literaturæ politioris atque Philosophiæ ignaris,

41.
De degeneratione Theologia solidæ in superficiariam: & quænam hæc sit.

- ignaris, (quô vafer genjus simplicitatem Christi in ipsis corrumpere,) primo quidem aures dedere tentatori, sic ut humanæ literaturæ sapientiæque oratoriæ darent operam, bono quidem animo, ut Ethnicos scilicet vel vincerent, vel ad silentium reducerent; at pessimo eventu, non attendentes ad exemplum Pauli has artes fugientis,
- (a) 1 Cor 1:17. quoniam eis (a) *evacuaretur crux Christi*, hoc est, doctrina de crucifigenda ratiocinatione & voluptate hominis externi, quæ sane etiam in titillatione aurium per artes Rhetoricas excitata hospitantur. Postmodum etiam eodem tentationis genere, oratoriis artibus Philosophicas scientias addiderunt, neglecto iterum Pauli consilio: (b) *Videte, ne quis vos seducat per philosophiam & vanam fallaciam, prout homines sibi ista tradunt; & per elementa mundana, quæ non sunt secundum Christum, in quo vere reperitur perfectæ plenitudo divina, in quo etiam plenitudinem habetis.* Tandem duo hæc mala tertiâ clade cumularunt, critica videlicet inani de litera, de corticibus, circumstantiis atque quæstionibus Scripturarum frivolis, ad amorem Dei proximique, nec non ad externi hominis crucifixionem non modo nil facientibus, sed & illum quidem extinguentibus, hunc vero foventibus: quæ in re iterum Pauli monito non obtemperarunt:
- (c) 1 Tim. 1:4. (c) *Annunciane attendant fabulis* (sic istas nomi-

nominat quisquiliās,) & (exemplo rem in-
 digitans,) *genealogiis interminatis, quæ quæ-
 stiones magis exhibent quam adificationem
 divinam in fide. Si quidem finis mandati sit a-
 mor e corde puro, conscientia bona, fideque sin-
 cera: a quo scopo nonnulli declinantes conver-
 si sunt ad vaniloquia: & cum velint legis do-
 ctiores esse, non tamen intelligunt quæ dicunt,
 (substantiam ipsam rei) nec de quibus maxi-
 me asseverant. Cumque horum trium eæ sint
 proprietates, Philosophiæ quidem, ut ideas
 picturatas mortuasque de rebus excitet at-
 que disponat; Critices, ut etiam quisqui-
 lias ridenda operosaque exactitudine re-
 ferat; Rhetorices vero, ut hæc apte orna-
 teque coloret: hinc nata est *Theologia superfi-
 ciaria*, quæ in summo perfectionis suæ gra-
 du, notitia est idealis rerum divinarum,
 Scripturarum, earumque circumstantia-
 rum, unâ cum peritia omnia ista ordinate
 & ornate referendi. Quisquis sine falso ad-
 mixto ideas claras habet atque distinctas,
 quantum fieri potest, omnium' quæ sunt
 in Dei natura, quæ sunt a Deo facta, quæ
 sunt in Scripturis descripta, quæ a ratione
 ex illis deduci possunt, quæ illis ornatius
 proponendis inserviunt, is demum eate-
 nus titulum *Theologi superficiarii* meri-
 tus est, neque is, sit tria quæ diximus
 mandata, de facultatibus internis DEO
 de externis & superficiariis morti dandis,
 negle-*

neglexerit, alius revera est: in cujus ore verbum Dei definit esse verbum Dei, sitque verbum hominis vani, nil de verbo Dei præter cortices mortuos habentis, invito vel improbane Deo, nec pro rato habente quicquid ejusmodi superficialius effutiat: haud secus atque Rex aliquis, si legato suo regium verbum concredidisset, deinde hic deserto Rege ad propria se conferret, regium verbum nec haberet amplius, nec posset ad alios deferre, etsi materialia Regis verba atque syllabas recitare posset; quod sane cassum per se foret, nec a Rege rati habitum. Ita quoque non agnoscit pro verbo suo Deus voces ac sonos superficialiorum, etsi materialiter eadem sint quæ dixit Deus: verum approbatione, forma, scopo atque efficacia Spiritus ejus destituta, divina dici non possunt; atque adeo nulla sunt cum superficialiis declamatoribus suis.

42.
Theologi
superficialii
& solidi, ut
principiis sic
effectia dis-
paret.

XLII. Atque hi quidem in degenerare Christianismo mox se satis prodidere verbo ad bonum sterili, dum ex Ethnicis infidelibusque nullos ad verum Christi statum convertebant; eos verò qui se Christianos dicebant atque ejusmodi frigitis delectabantur pictoribus, nequaquam Spiritu Christi vivido imbuebant; sed picturis suis frigidis atque sterilibus de Deo, Christo, spiritualibusque ideis, nec non prout ex historia Eccle-

Ecclesiastica videre est, fertilibus contentionibus ac divisionibus beabant: ex quibus tamen merito excipias sanctiores aliquot verioresque Theologos, quorum plerique his relictis, deserta petebant, ibi solidiorem Theologiam in animis sincerioribus propagaturi per Animæ sanctimoniam, perque verba, quæ in simplicitate et virtute Spiritus Sancti lumineque divino proferebant, quemadmodum demonstrant egregiæ Sanctorum Patrum Vitæ, atque vel unius ex illis Macarii Ægyptiaci admirabiles & divina prorsus sapientia abundantes Homiliæ. Cumque superficialii viderent acquistarum suarum ratiocinatarum artium inutilitatem, atque interim adhuc bonæ voluntatis essent, ad alios hosce, solida discendi gratiâ, sese conferre cgebantur, eosdemque & e solitudinibus suis evocare, si quis nodus vindice dignus incideret, aut si cui pertinaci adversario obviam ire necessarium esset, quod etiam hi opere magis quam verbo perficiebant, veluti is ipse faciebat Macarius, qui argutiolis philosophastri cujusdam thæretici resurrectionem negantis respondere verbis quasi impar, re fidem veritati præstabat, mortuum e monumento palam surgere jubens. Ita quoque narrat (a) Sozomenus, tempore Concilii Niceni philosophus nonnullos, unum præcipue loquendi & disputandi dexteritate præ

(a) Hist. Eccl.
Lib. 1. c. 18.

præ cæteris insignem, Christianis veritatibus per argutias suas insultare voluisse: id quod cum non ferret senex quidam idiota, Christum inter persecutores antea professus, congregari cum ipso, iridentibus licet Theologis superficialiis, cæteris autem trepidantibus, non recusavit? tumque in nomine & virtute Christi Philosopho intrepide injunxit, uti quæ simplicissime exponebat de Deo Creatore. Verbo ejus per quod omnia creavit, Spirituq; Sancto omnia conservante, deque Verbi incarnatione ad homines in viam reducendos, & de ultimo judicio, debite tantum audiret, neve de eis disputare præsumeret; quippe quæ non ratione humana, sed divina fide (hoc est, traditione facultatum, intellectu passivi præsertim, Deo illuminanti) percipiantur: at crederet modo. Id quod Philosophus, divina vi percussus, protinus & fecit, & interiora sua a Domini virtute tacta professus, suos sodales se ut imitarentur, adhortabatur. Subjungit auctor, idem & Alexandro cuidam Episcopo, minus subtili nec disputatori admodum, accidisse, cum Philosophi omnes per unum ex suis subtilissimum Christianos ad certamen provocassent: siquidem is oblatum certamen acceptans, hisce verbis solum erga adversarium usus: *Philosophe, in nomine JESU CHRISTI tibi injungo utitaceas*, cum cum sociis suis ita ad mutum

tum adstrinxit silentium, ut omnes vim Dei in ore loquentis, simplicis, at solidi Theologi, cernerent & admirarentur. Plura similia allegari possent, nunc temporis forte inutilia, vel etiam ab Irrisoribus ridenda, tum ob defectum ejusmodi solide Theodidactorum, tum quia desunt qui audeant cum fide, hoc est, committendo desiderium, intellectum acquiescentiamque deo, confidentiâ freti illum potenti luminosaque vi sua in ipsis infinities melius operaturum, quam possit vel omnium creaturarum ratiocinans & rhetoricans activitas omnis, quæ ne superficialiariam quidem Theologiam acquirere aut communicare valet.

XLIII. Namque etsi Theologia superficialia in rationis humanæ facultate idearia resideat, non tamen in ea adesse posset nisi ex origine altiori, & alio quam proprio auxilio eam haberet ratio: quod similiter de omnibus, vel de præcipuis quæ in ratione sunt aut esse possunt, verum esse, antea ostensum est. 43.
Theologia superficialia etsi in rationis facultate resideat, non tamen per illam solam acquiri potest. Ista vero adminicula, non in solis Scripturis, aut in alicujus, etsi Solide eruditi, viva voce consistere possunt; sed requiritur aliquid divinius, nimirum vel DEUS solidaque Theologia quæ præcesserit, vel idem DEUS cum & in bona voluntate discantis operans. Non quod DEI vel Theologiæ solidæ operatio in superficialiariam istam terminetur; sed quod qui

solidam per operantem Deum perque suam illi traditionem habuit, is si facultates supremas a Dei lumine & amore declinet, soliditate & realitate tunc privetur, remanente tamen pictura vel idea umbratili earum quas possidebat vel experiebatur rerum divinarum: vel etiam inde, quod cum superficialiæ addiscendæ activitate rationis incumberet discipulas, idq; bono scopo, bonisque desideriis ageret, Deus precum & bonæ voluntatis fautor, luminibus gratiisque nonnullis solidis eum affecerit, a quibus postmodum ille desciscens, imagines tantum superficialias inde retineat. Alioqui hisce sine adminiculis bonis, quamvis vel Angelus Theologiam superficialiam, idealiter veram, aliis vellet instillare, non magis tamen id sine aliquo in discentibus divino lumine benevoloque animo efficere posset, quam vel excitare, non dico ideas colorum vivas in sensibus, sed ideas colorum in sola imaginatione eorum qui nunquam videntur; vel non magis quam alteri vultum aliqujus, quem nunquam viderit, ita verbis exprimere ut inde ejus ideam sibi in imaginatione æq; bene repræsentare possit ac si oculis suis eum vidisset. Quod nemo non impossibile esse agnoscet: idq; etiã demonstrat experientia in illis qui Scripturis divinis humana activitate incumbunt, quorum fere unusquisque in diversas ab aliis partes tan-

tandem secedit. Et quemadmodum, si quis cæcus, v. gr. audivisset aut etiam memoriæ impressisset omnia quæ Physicus aliquis, vel Cartesius in Physica & Dioptrica de lumine coloribusque explicuit, posset quidem illa recitare, forte etiam unum atque alterum de his ratiocinium satis rectum ex suo addere, id alios docere, sibi que forsitan aliquid in imaginatione depingere, ? tamen revera nesciret quid diceret, ejusque imaginata certo essent falsa: ita qui nunquam bene disposito animo (quo aperitur mentis oculus) Deum in intimis operantem (cujus operatio lumen est) respexit, is etsi omnia quæ sanctissimi quique de divinis rebus dixere aut scripsere, memoria teneat, sibi de his activitate intellectûs ideas efformet, ratiocinetur, recitet, doceat; nescit tamen revera quid dicat, falsa imaginatur, meroque casu accidit, ut quædam haud absurda ratiocinio exprimat. etsi sibi aliisque magnus fodusque habeatur Theologus, qui tamen certò ne quidem superficialius ad huc est, quamvis hoc si esset, nullus esset, teste Paulo; stultus esset, teste Christo comparante eum qui verba sua audiverit seu percepserit, nectamen in praxin reduxerit, cum homine insano, qui in superficie arenosa domum, ingenti ruina dilapsuram construxisset.

XLIV. Cæterum ne quis justam querendi

ctione super-
ficiario-
rum ad soli-
da.

rendi ansam, etsi præcisam, pertinacius cap-
tet, ex præcedentibus constare arbitror, quæ
ea in superficiariis hisce cum philosophicis
tum theologicis disciplinis continentur,
possint veluti postliminio vel accommoda-
tive pro hominum infirmitate ad usum bo-
num transferri: quamvis pro eo qui via om-
nium rectissima ad solida tendere velit,
his dimissis. eo modo qui in priori libro de-
scriptus est, progredi tutius fuerit.

45.
Non sine
ea causa pluri-
bus hic de
istis non agi.

XLV. Hactenus ad Eruditionis superfi-
ciariæ naturam, dignitatem, proprietatesque
exponendas, de ratione, ideis, ratiociniis,
scientiisque ingenere ea diximus, quæ ad il-
lud quod suscepti propositum, sufficere vi-
dentur. Et quamvis ea methodi severitate,
qua cum de Eruditione solida principio a-
gerem, uti conatus sum, tem totam hinc non
exegi; crediderim tamen, substantiam eo-
rum quæ eruditionis superficiariæ acqui-
sitionem, possessionem & communicationem
concernunt, me hinc inde ex occasione
natis sic proposuisse, ut nihil quod præcipu-
um sit, intactum esse arbitrer, etsi non in
partes suas expansum: esset enim res invi-
diæ plena, eorum quæ maximi fere apud om-
nes æstimantur, tenuitatem ac fere nulli-
tatem pluribus exponere. Namque etsi super-
ficiarii, si qui sint, eruditi, in possessione
eruditionis suæ sint quietiores, mode-
stiores, virtutibus ornatiores, magis cate-

cæteris hominibus sese accommodantes, censuræque patientiores, quam soleant esse falsi; neque etiam admodum curent vi aut artibus pravis sua communicare, at etiam tueri: quoniam tamen sic se plerumque gerebant, quando cum Sophistis certamen erat, vel cum a nugacibus arbitrabantur se impeti, quid iidem essent facturi cum a veritate solida sese crederent impugnari, (rectius sanari dicendum foret,) haud adeo tutum esset experiri: quandoquidem amor proprius, qui gaudet & lætatur cum ab iis impugnatur qui ineptis telis contra eum pugnantes victoriæ ansam subministrant, si videret de sua turpitudine deq; suo occasu serio agi, non posset non furore percelli, etsi occultius. Sunt namq; virtutes superficialiorum, quies, pax, modestia, æquitas, lenitas, prorsus, ut eruditio eorundē, superficialiæ, quæ oblatione veritatis solidæ concuti facile possunt; eorumq; affectus subtiliores cum sint, sunt etiam, cum excitantur, perniciosiores, rationis, virtutis veritatisque speciem mentientes, dum odio tacito & veluti ridendo, veritates solidas ludunt, contemnunt, dedignantur, atque ab iis, tanquam a rebus nullis, moderatiori modo avocant, quotquot timent ne se relictis ad solidiora adspirent. Sunt namq; ex amore proprio, (cujus motibus non adversantur,) & discipulorum suis conceptibus manci-

pandorum cupidi, & ex tumiditate, qua se inflari sinunt, quibusvis aliis veritati solidæ magis inimici, minusque falsis eruditis apti, qui ad eam ex animo convertantur. Sed quid brevitati meæ excusationem quæram in ratissimo superficialiæ eruditionis crimine, cuius si se reos per me declarari timerent multi rogo, ex initio sequentis libri credere id dediscant; simulque habeant rationem cur paucis de eruditionis superficialiæ possessione & communicatione hic egi, eam esse quam illic pronunciaturus propero, subiecturus quæ de Eruditione falsa suscepi dicenda.

Eccles. VIII. 17.

Intellexi, quod omnium operum Dei ullam possit homo (propria industria) invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniet: Etiam si dixerit sapiens (sive Philosophus) scnosse, non poterit (tamen) reperire.

LIBER TERTIUS,

qui est

DE ERUDITIONE
FALSA.

I.

Inter res humanas nonnullæ ita sunt comparatæ, ut quando ac-
quisitæ sunt, statum fixum non
habeant; sed illico mutatio-
nem patiantur, eamque vel in
melius, vel etiam in deterius. Hujusmodi
Eruditionem Superficiariam esse agnosci-
mus: quippe quæ acquisita, non patitur se
in statu suo mere superficiario possideri,
(quæ causa est cur de possessionis ejus statu
multa non dixerimus;) sed ab eo vel in fal-
sam transit, vel ad veram enititur & perve-
nit. Etenim, vel mens in superficiaria illa
eruditione non subsistet, sed ex idealibus
notitiis ad Originale Summum elevabitur,
ab illo & ejus & creaturarum suarum nobis
necessariarum solidam communicationem
petitura illis modis viisque, de quibus in
libro primo egimus; atque sic ad veram,
solidamque Eruditionem itura est: aut ve-
ro in eadem Superficiaria terminabitur, o-
mittetque id ipsum quod jam faciendum
dixi. Et hoc in casu primum tenebris, dein
erroribus, tandemque infania percellitur

I.

Ab erudi-
tione super-
ficiaria in
veram vel in
falsam neces-
sario transi-
tum fieri.

ita mens, ut ejus omnis eruditio præcedanea prorsus falsetur: etsi quam deinceps acquirit, eam falsam esse omnino necesse est: destituitur siquidem solido fundamento, omniumque rerum radice & nutriente succo, Deo nempe, ejusque vitalibus effluviis. Quapropter omnino emarcescat oportet. Quemadmodum namque si quis iconibus pingendis ita totus dederetur, ut rebus omnibus renunciaret, is eo pacto vitæ, calori, luci etiam sic valediceret, ut quamvis penicillum pictorium pertinacius aliquamdiu motitaret adhuc, inconcinnæ tamen & absurdæ ejus motitationes essent, queis non elegantes imagines, sed chimæ, aut incompositi convulsque ductus repræsentarentur: ita etiam quæ rerum ideis in se excitandis incumberet mens ab origine omnis realitatis rivulisque ejus abstinens, ea non posset non (cibo quippe solido vitæque calore & lumine destituta) sic languida & impotens fieri, ut omnia ejus excitandi sibi ideas conamina nil aliud essent quam inconcinnorum figmentorum molimina, tametsi casu inter hæc etiam nonnihil realitatis cujusdam parvulæ repræsentativum occurrere posset.

2. II. Quemadmodum obliquitatis & mendacii plura sunt genera. pluraque ad ea media, quam rectitudinis & veritatis; sic etiam Eruditionis falsæ plures sunt species plu-

Neglecto
vero scopo,
omnem eru-
ditionem fi-

pluresque viæ quam Eruditionis solidæ. ^{eri falsam,}
 Has etsi singulatim omnes recensere & ex- ^{neceffe est.}
 plicare nec facile sit, neque etiam utile, de
 eis tamen quædam tangemus, ubi prius ali-
 quid de nostro argumento dixerimus gene-
 ralius.

Eruditio omnis cum sit præparatio subje-
 cti rudis ad scopum suum, ea quæ falsa est, si
 nomen saltem eruditionis aliquatenus me-
 reatur, scopum habeat oportet ad quem
 subjectum suum disponat vel disponere
 tentet. Quando autem re ipsa falsa est, ergo
 aut scopum non ferit, aut scopus ipse falsus
 est, vel alia quædam solida & ei necessaria
 desiderantur: de his ultimis in posterum
 disquiremus: nunc de scopo.

Scopus hominis, a Deo ei constitutus &
 assignatus, est beata æternitas, sive ipsemet
 Deus æternus, summus ac felix, aut æter-
 na & felix cum DEO communicatio, cui
 per traditionem rudium nostrarum facul-
 tatum, rerumque pro divino placito usum,
 hocce vitæ brevis tempore præparanda
 mens est: id quod per Eruditionem soli-
 dam fieri, libro primo potuimus cernere.
 Sed & dantur [quod dolendum est] alii plu-
 res hominis scopi, non a DEO quidem pro-
 positi, sed ab ipso homine, qui factori perfe-
 ctorique suo terga obvertens, sibi ex inge-
 nii libidine scopos viasque proprias effor-
 mat queis totam impendat vitam. Tales
 Dei

Dei desertores propriorumque scoporum, fabricatores, ubi Deum tanquam scopum ex anima ejecerunt eique facultates negarunt supremas, patet non posse non destitui divino lumine, atque ignorantia tenebrisque erga Deum ergaque ea quæ ab illo sunt percelli. Patet & eodem, ubi se ipsos tanquam sui scopos in Dei locum surrogarunt, non posse quoque non propriis fictisque luminibus, hoc est, figmentis chimærisque variis, aliquam lucis speciem varie mentientibus, abundare: quod quidem pro multiplici animorum dispositione diversi diversis exequuntur modis.

3.
Diversi, generalioresque quidam modi, quibus id fit, indicantur.

III. Etenim nonnulli sic se ipsos pro scopo habent, ut delectationem & voluptatem suam quærant in admiratione & contemplatione activitatis & industriæ proprii ingenii sui suarumque inventionum, (quod coram Deo inter omnia crimina caput est, & abominatio maxima;) & isti huic scopo media convenientia adhibentes, atque ut plurimum sibi solis agentes, inventionibus propriis (eis sæpe spretis quæ aliorum, etiam erudite solidorum sunt,) toti deduntur. Alii dum pro scopo animi voluptatem suamque admirationem habent, eam conquirunt quæ ipsis accedat ab hominibus, idque vel a plebecula & multitudine, quales animi ut plurimum sacris Theologicisque studiis, linguis etiam peregrinis addiscendis & polymathia inuti-

inutili sese applicant : in quibus dentope-
ram oportet ne a vulgatis plebique usu tri-
to gratis recedant ; sed ut recepta placita,
& suæ quisque sectæ proprias opiniones
mordicus teneant atque propugent ; si vero
a Magnatibus etiam æstimationem famam-
que expectant, tunc scopi hujus gratia fit,,
ut ediscant mores, historias, jura aut artes
quibus magnatum commodis vel deliciis
inserviando, eorum favorem demereantur,
& quibus vel pomposa ædificia, vel specta-
cula jucundaque exercitia, vel rara acqui-
sita, vel exitiosa belligerandi media, & cæte-
ra ejusmodi, perficiantur. Nonnulli ut
commoda opesque sibi ipsis, (dum etiam
suus sibimet ipsis scopus sunt,) accumulent ;
quibus acquisitis vel solo divitiarum spe-
ctaculo (quæ avarorum est insania) se dele-
ctent, vel earum opera, si non omnia, sal-
tem plurima quæ ad voluptates terrestrio-
res & animales faciunt, comparent ; vel et-
iam potentiam (opibus enim omnia ce-
dunt) auctoritatemque in alios exerceant,
eisve habeantur commendabiles, sese quo-
que vel omnibus eisdem, quæ jam diximus,
studiis atque artibus sacrorum & jurium,,
morum & mathematicum ; vel etiam aliis
philosophantium medicorum puta, litera-
torum, & si quæ hujusmodi plura, addicunt
præcipue.

IV. Hic, ne calumniæ locus relinquatur,

ea

4.
Monitum

ad cavilla-
tionum, nec
non & dece-
ptionum
cautionem.

ea quæ initio partis proxime præcedentis declaravi, iterum ingeminare cogor; a me videlicet nequaquam hic intelligi eos qui ex bono scopo bonisque viis ejusmodi studiis navant operam: adeo ut nullus, qui bene actorum sibi conscius est, credere se debeat a me hic tangi. Sed sic rem se habere velim credant omnes; me in thesi exponere quid omnibus omnino, nullo excepto, accideret, si scopo vero oblivioni tradito, sese studiis quibusvis applicarent; aut etiam quid de facto eis acciderit quos in genere, nullius personam designatam, agnoscunt omnes omni tempore, hocce etiam nostro, repertos esse plus nimis, qui quavis in arte & scientia indebite sese erudire conati sunt, non ex Dei proximorumve justa dilectione; sed ex voluptatum, famæ, opum potentiarumque proprio amore. Quo posito, omnes quibus se imbuere potuerunt, scientias & artes, sacras atque profanas, necessum est falsas fieri. Non quod per eas ad scopos illos suos adduci non possint: ad hoc enim valent plurimum, tametsi interdum & hic fallant, nec attingantur scopi. Sed quod istiusmodi scopi (atque ideo etiam eorum media viæque) non sint res stabiles & solidæ, verum evanidæ atque fallaces, a quibus sæpe in vita, in morte semper deciditur.

6.
Falsi scopi
eruditionem

V. Et tunc quidem deprehendendum, erit ejusmodi erudito, quàm falsus sit ipse,

&

& quam sit falsa ejus eruditio, quando videbit sibi, cum DEI desertoribus, qui fonte vivificantis aquæ relicto venenatis e lacubus aquas haurire maluerunt, pereundum esse: tametsi nec semper eousque sit expectandum ut falsæ eruditionis documenta appareant, quæ & dum vivitur satis sese produnt; siquidem ea mens tota sit & tenebris & erroribus horumque annexis penetrata, eorum quæ solida sunt prorsus ignara, interimque cognitiunculis quarundam festucarum atque vanarum minutiæ cum incredibilis arrogantia gibbo tumida: aut si de solidioribus divinisve utcunque sit sollicita, in eis pertinaci errore placita amplectatur figmenta amoris proprio demulcendo apta, eaque cum furore & vitiosis affectibus, nec non cum odio & persecutione solide eruditorum, propriique animi sui anxietate & conturbatione propugnet.

VI. Hisce omnibus, quæ ex neglectione veri scopi falsique substitutione, eruditioni falsæ generandæ atque corroborandæ inserviunt, accedunt & alia, ad eandem formandam & statuminandam non minus facientia: qualia sunt, 1. ipse modus animos teneros ab ineunte ætate erudiendi: 2. materiæ seu documentorum quibus imbuuntur falsitas: 3. Magistrorum conditiones; 4. instrumenti denique sui, sive ratio-

frustraneam esse, generabilibus quibusdam documentis declaratur.

6.
Eruditionis falsæ causa alia quatuor, de quibus specialius in sequentibus.

rationis, corruptio. Quæ, ut eruditionis falsæ aliqualem ideam habeamus, resume-
mus paucis singula, ab ultimis retrograda-
tim incipientes.

7.

Rationem,
(unam ex
his causis,)
corrupta ut
est deserto
Deo, servitu-
te insuper
affectuum &
præjudicio-
rum oppres-
sam, non
posse non
parere eru-
ditionem
falsam.

VII. Ratio humana, eruditionis, de qua
agimus, acquirendæ instrumentum, quia &
corruptissima est & cœcissima, milleque ca-
tenis præjudiciorum tum a se ipsa, tum ab
aliorum auctoritate venientium capta, mil-
le etiam affectuum jugis veluti servitute,
quadam oppressa, non potest non parere
falsam eruditionem. Tametsi enim eruditi
nonnulli rationem suam ab effectuum & ab
auctoritatis alienæ vinculis, nec non a pro-
priorum præjudiciorum jugo in libertatem
asserere enitantur; id tamen frustra erit &
in cassum ibit, quamdiu a Deo & ab ejus per
facultates supremas amplexatione recessuri
sunt. Solus erga Deum amatorius affectus
nos a pravis affectibus liberare potest: so-
lo Dei lumine constare potest, cui auctori-
tati (incipientibus enim auctoritas quæ-
dam necessaria est,) nuncius sit mittendus:
neque etiam tirones præjudicia sua ex se
possunt deponere, quin eo ipso tum nova,
atque depositis pejora, assumant; tum e ve-
teribus præjudiciis quam plurima, ipsis oc-
cultas, latenter & perniciose retineant, ut ut
Cartesius cum quibusdam ex suis opinetur,
errorem, quem detegere humanæ industriæ
impossibile fuerit, nocere non posse, eo
nem-

nempe quod non percipiatur: tametsi re-
vera eo erit nocentior, quo occultior, &
quo minus ab ullo, præterquam a solo Dei
lumine, detegendus.

VIII. Ejusmodi autem præjudicia laten-
tia, quæ vel a maximis dubitatoribus reti-
nentur, & a sola DEI luce clare ut erronea
deteguntur, hæc sunt & similia. Rationis
activitatem depravatam non esse: posse e-
am sibi ipsi suppetias ferre: posse labore
suo detegere veritatem, & se ipsa bene uti:
judicare item bene de lumine, de claritate,
de bonitate aliisque rerum affectionibus:
excitare sibi ideas rerum, easque cum con-
sequentiis bene disponere: Ideas non esse
(quod revera sunt) steriles, mortuas, inef-
ficaces, obscuras, & quæ ejusmodi in ideis
itemque in ratiociniis superiori libro nota-
vimus: Lumen rationis non ex Deo in
superioribus facultatibus lucente, ad ratio-
nem reflecti & accedere debere: eum (si-
quidem ejus auxilio opus se habere cogi-
tent,) non debere tamen negare adjutori-
um hominibus tum curiosulis, qui ex mera
libidine se ipsos admirandi, amandi, volu-
ptatibus suis prospiciendi, rationem pec-
caminosam mille phaleris honorare vel o-
nerare contendunt; tum DEI amandi, ser-
viendi, laudandi obliviosis, adeoque in-
gratis & impœnitentibus: non debere ita-
que DEUM eos qui tales sunt tenebris &

8.

Præjudicia
quædam de
ratione, quæ
quo magis
sunt occulta,
eo sunt no-
centiora, re-
censentur.

His omnes
fere doctos
præditos es-
se, ostendi-
tur.

infantia potius percutere, quam aliquali lumine perfundere. Hæc & similia perniciosissima præjudicia in animis eruditorum, primitus & medullitus latere, etsi prius non animadversa, quis est ex omnibus sibi attendentibus qui non fateatur? Aliter si foret, siq̃ abessent a nobis hæ præjudiciorum exitialium pestes, philosophari certe inciperemus a pœnitentia & revocatione intimarum nostrarum ingratitude in Auctorem, nostrum benefactoremq̃ perpetuum a deprecatione pœnarum ac tenebrarum juste nobis debitarum & adhærentium, a laudibus immensis amoreq̃ obsequioso & tennerrimo Majestatis ut Maximæ ita Optimæ, quæ rebellibus aditum ad bona sua gratiosum hætenus non interclusit; tum quoque a contemptu agræ potentiæ & activitatis rationis nostræ, & a submissis petitionibus ut Deus sepeiora quidem nostra potissimum reformaret, sibiq̃ve tota vendicaret; rationi autem cæterisque externis facultatibus tantum auxilii interim præstaret, quantum sapientiæ suæ notum est id conducturum, ad disponenda atque debite usurpanda externa & evanida pro intimorum & æternum duraturorum adeptione & promotione. At vero inter eos qui eruditionem, quærunt, quotusquisque est qui hac via solide ostendat se dicta præjudicia vera deposuisse? quis, cum se per dubitationem de omni-

mni-

mnibus præpararet, in censum dixerit adduxisse etiam dubitationem de rationis suæ rectitudine, sufficientia, potentia, quæ sane satis dubiæ esse debent ex debitis DEI iudiciis in peccatores curiosos, impotentes, ingratos, confusos, qui non incipiunt ab illo a quo omnia sunt: nec se suaque omnia ad illum referunt atque terminant, ad quem tamen omnia spectant & remeare debent?

Rara avis in terris nigroque simillima cygno.

Quæ cum ita sint, non aliter fieri potest quin eruditio tantorum & tam culpandorum, præjudiciorum affectuumque servituti superstructa, sit omnino falsa, quin etiam in dies evadat falsior & portentosior quo magis temeraria ratio scopum summum, realemque deferens, activitate limitata, debili, ægra, luxata, ideisque umbratilibus, imperfectissimis & fere nullis innixa, ædificium suum elevare conabitur: quod non tantum, ut ut splendidum appareat, confusum & Babylonicum fiet; sed & tandem eò pro operis coronide deducet illos qui ipsi miseræ toti innituntur, ut ex alto opinione sua ædificio, in atheismi barathrum ferantur præcipites. Cum enim ea mentis & facultatum nostrarum sit indoles, ut sola objecta agnoscant cum quibus sese exercent, cætera vero pro nullis habeant.

& ignorent; hinc est quod mens, si facultates supremas non exerceat cum rebus ipsis divinis ipsoque Deo; sed solam rationem (quæ ex inferioribus est) cum umbris tantum idealibus Dei divinorumque excolat; necessario sane eo lapsura est, ut & Deum ipsum sit nescitura, & ideæ Dei umbratili obscuræque multa ex corruptione & tenebris suis admiscens, ejusmodi portentum ideale inde cudat, unde negatura sit existere posse aliquid ei simile; quod hac aliisque de causis, diversimode pluribus accidisse, ostendi exprolesso (a) ubi atheismi genera novem, in quæ multifariam eruditi alique incidunt, e rationis nimio exercitio vel amplexu prodire demonstravi, & Rationis excusatiunculas palliativas, quibus lethalem suum morbum dissimulare, coloremque validæ sanitatis sibi superinungere satagit, ibidem dissipatas exhibui; quapropter hic de argumento isthoc plura addere supervacaneum foret.

(a) Cogit.
Ration. in
Dissert. præ-
liminari.

9.
A magistris
pædagogisq;
iniquius ad-
hibitis inep-
tis, & quibus
plus æquo
creditur, eru-
ditur, erudi-
tionem fal-
sam non pos-
se non pro-
dire.

IX Accedo ad Magistros, quatenus institutione sua falsæ eruditionis causa vel promotores esse possunt. Hi cum vel viva voce doceant, (qui e viventium numero sunt,) vel libris ac scriptis mutis, (quæ & post mortem auctorum supersunt;) de utrisque non nihil dicendum est specialius. Sed ne omnino malæ eruditionis culpa in eos solos refundatur, agnoscendum utique est, (id quod

quod verius,) ante omnes alios hic primò
in cura liberorum peccari ab ipsorum pa-
rentibus : non modo quando ex nullo scopo
divino agunt, neque ut creaturas generent,
quæ Deum æterno amore, honore, obsequiò,
laudeq; prosequantur, mere potius libidini
carnis propriæq; voluptatis purigini inhi-
antes; sed etiam quando, ubi jam nati sunt,
animæ eorû curam seriam plane deserunt,
non magis de prole sua solliciti, quam de
fœtu agrestiori stupidiore feræ. Ipsi quip-
pe prædis conquirendis, rapiendis nummis,
vel aliis voluptatibus toti intenti, & dediti,
liberorum interim animos formandos quo
securius negligant, totam eam curam in
alios devolvunt, Ethnicos, qui nulla diffi-
cultate & sine scrupulo natorum corpora
exponebant, eo magis astorgia vincentes,
quo animæ infinitis parasangis corpora an-
tecellunt. At negotiis scilicet gravioribus
& majoris momenti vacare tenentur pa-
rentes, quasi vero negotia momentosiora
dari possint, quam natos proprios æternitati
beatæ vel miseræ præparare! Huic supinæ
negligentiæ cum providentia divina utique
favere non possit, hinc fit ut infelices istius-
modi erudientorum liberorum animu-
læ in pædagogos incidant vel impi-
os, vel ineptos, qui malis parentum,
exemplis domesticis, exempla propria,
pejora, pessimaque præcepta super ad-

dentes, perniciosæ eruditionis fundamentis, nunquam postea delendis, recentes discipulos sibi commissos imbuunt. Neque aliter fieri potest, ubi pædagogi isti tum pietate & sapientia vera destituti, tum frigidis ac inanibus variarum nationum farraginibus referti sunt, cumque præterea ex rei suæ vel angustia vel amore, nil aliud in instituendo præter lucelli mercedem aucupantur, & simul parentum juventutis sibi commissæ, ad commoda item sua promovenda, favorem: quem quidem mirifice sibi demereri videntur, siquidem lepidarum suarum mentium formam deformem in discipulorum mentibus, veluti in speculo expresserint, cum omnibus futilibus & perituris notiunculis nugisque, quibus interdum liberaliter satis exuberant. Atque id parum esset nisi etiam eo tenderet in felix quorundam opera, ut a DEI internis motibus, aut ab eorum animadversione & obsequio, præpediantur teneræ mentes, quò solis rebus externis & evanidis redantur sensibiles.

Quoniam vero istiusmodi magistrorum mentes, etsi suis bullis superabundent, plerunque tamen adeo steriles sunt, ut ne quidem illas ex se ipsis habeant, (necum splendida & fertilis de omnibus veritas ex eorum cordibus scaturiat,) sed potius si quæ habent, ea ex aliorum scriptis hinc inde
excer-

excerpta & compilata sint: ideo ad librorum acervos non secus ac claudi ad grallas & ipsi confugere & compellere alios consueverunt.

X. Sed antequam de his nonnulla hîc subijciamus, duo adhuc monenda restant. Alterum quidem: hæc non tantum in ætate tenera, sed & in provectiori sæpe sic se habere. Nempe quotusquisque est inter adultos virosque, qui sui ipsius recte erudienti curam vere & serio gerat, quique propria conscientia proprioque lumine in mentis recessu de rerum soliditate doceri, & experientia sua convinci cupiat ac studeat? Aliorum scilicet is labor esto. Ipsi quidem argenti comparandi curam non abdicabunt: aut in alios rejicient, neque nummos aliena fide sic recipient, ut eos in arcam recondant antequam bene examinaverint sintne adulterini, neque: at vero in Mente sua tenebris, præjudiciis vitiisque eluenda veræque eruditionis candore & decore illustranda, ut ipsimet tantum laboris suscipiant, quid adeo opus sit? Suffecerit, si animas suas eodem loco habeant, eademque cura dignentur, qua quisque industria sua profsequitur, videlicet illas lotricibus aut lotoribus quibusdam spiritualibus certo pretio lavandas uti tradant, lotas vero atque lavigatas qualicunque modo recipiant, donec eas iterum ab externarum rerum pulvere pur-

10.
Adultos
officium sui
cura propria
instituendi
male negli-
gere, idque
in alios secu-
rius refun-
dere.

gandas existiment. sicque ad lotores suos per intervalla recurrant, cum quibus per circulum continuum ad finem usque vitæ tale exercitium fiat. Et horum quidem lotorum officium & cura esto, de animis eluendis & poliendis deque diversis methodis & instrumentis quibus res suas peragant, sollicitos esse, ac inter sese disputare: ipsis autem suffecerit discipulis, Mentium formas, specie candidas, politas & aliquali ruditate exutas ab eis porrecto nummo & aliena fide recipere. Hæc nisi ita sese habere videas, lector, haud sane multum te perspicacem esse merito crediderim. E vulgo quidem vix ullus, cui vel tantillum sinceritatis superest: negaverit, omnes laborem Eruditioni solidæ adipiscendæ necessarium defugere, nec animi sensus anxios & perduros, quos, quos in illa acquirenda sustinendos esse suis locis vidimus, subire aut perferre velle sed potius ante tempus lætari, securos esse, & genio suo dulciter indulgere. Quapropter eos etiam Magistros conqui-
rentes qui id officii eis præsent, eosdem divina permittente justitia, & procurante naturæ colliditate, abunde latis consequuntur, qui scilicet, ut sacræ prophetiæ verbis utar, *aves prurientes eis titillent, qui eos, dum*
mancipia corruptionis sunt, liberos pronunciant, a quibus denique *veluti mulierculæ discant semper, nunquam autem perveniant ad*
agni-

2 Tim. 31:

7. & cap. 4:3

& 2 Petr. 2:

19.

agnitionem veritatis, solidæque eruditionis: cujus inter veræ eruditionis notas cum hæc sit præcipua, eis videlicet quæ in intimis animi penetralibus sunt gerunturq; ita contentum esse, ut quamvis Magistri cæteri omnes, omnesque libri & totus mundus cum iis perirent, nil tamen Eruditioni huic ea propter sit decessurum, consequens omnino est, eam non posse non ingratham esse illis Magistris qui semper omnibus pernecessarii esse cuperent.

XI. Alterum, puod dixi observandum, illud est: Magistrorum operam nequaquam abrogatam optari quando unumquemque suæ & suorum eruditioni operam dare debere hic monetur. Neglectum saltem sui & suorum castigatum volui, plerunque comitatur succenturiatio pædagogorum ineptorum: & hos quidem notari cupiam ac improbari, nequaquam autem bonos, qui sane bonis parentibus, in se suisque erudiendis ut impigris, ita nec undiquaque huic officio sufficientibus, a singulari divinæ Providentiæ gratia administrantur, veluti beneficium ingens bonorumque desideriorum & precum pretiosa compensatio, unde & æterna animarum salus pendeat quam sapissime. Hæc hujus loci non esse videri possent, nisi calumniæ prævertendæ causa interponerentur: quæ libris etiam eadem ratione applicari debent: de quibus nunc dicemus.

II.

Non ideo
tamen substitutionem
Magistrorum
esse abrogandam.

12.

De libris,
quatenus ad
eruditionis
constitutio-
nem spe-
ctans, deque
eorum ori-
ginibus.

Eruditio-
nem alioris
non pende-
re.

XII. Omnem Eruditionem vel in libris contineri vel a libris pendere, quam plurimis persuasum est: sed contrarium potius est verum. Ipsi libri pendent ab eruditione. Hæc libros prior producit, non ita illam libri: neque hi sane intellectum dant, sed intellectus hos, ut lepide Divus Antonius in literatos quosdam sophistas, ipsi de ineruditione sua literali tacite insultantes, retorquebat. Ist hæc ergo sententia Criticorum ineptioribus est relinquenda, quorum omnis eruditio periret, quique cornicula Æsopica nudiores redderentur, omnes libri si tollerentur e medio. Omnis Eruditionis veræ fons primarius, atque sedes & habitatio in Mente est, quæ si nunquam ab origine sua recessisset, omnigenam sine libris habere potuisset Eruditionem, non tantum quoad res divinas, sed etiam quoad corporeas: siquidem & post lapsum sine hisce adminiculis eam de facto adepti sint ante & citra omnes libros primarii quotquot Eruditi, uti ex historiis sacris profanisque patescit.

13.

Librorum
bonorum o-
rigo prima,
verusque u-
sus.

Malorum
quorundam
origines &
propagines.

XIII. At vero cum ejusmodi animæ solide eruditæ in aliis mentibus, nec sibi ipsis nec interno veritatis germini satis attendentibus, perque alligationem ad res corporeas distractioribus, non possent dispositiones suis similes excitare sine signo eis dato in rebus externis, quibus adhæreba-
tur;

tur; hinc primò voces, deinde & scripta adhibuerunt, illas auribus, hæc visui corporeo obicientes, quo animæ primò crassius inde commotæ, subtilius postea in se redirent, & ad interna attenderent lumina, a quibus proprie eruditiores evaderent. Atque hæc est vera librorum & solidorum & primariorum origo, nempe, prodire eos ab hominibus intus lumine & eruditione gaudentibus, qui, ut aliæ animæ itidem ad intima sua sibi attendendo retrocederent, eis ad exemplum & imitationem narrabant seu scribebant quæcumque ipsimet apud se experiebantur.

At quando cæteri legendis libris istis (audiendis etiam Magistris) sic incumbabant, ut sibi ipsis intus non satis attendentes, parum aut nihil luminis in se haberent, & nihilominus vel ex gloriolæ desiderio ad commendationem sui, vel ex commodorum aliorum cupiditate, ipsi magistrorum instar scriptare vellent: hinc primum omnis generis libri absurdi, vani, falsique enati sunt: & *systemata* quidem, cum auctorum vel librorum primariorum veros sensus, eorumque coherentiam se percipere, idque aliis commodius referre posse putaverunt; vel quando ipsimet propriorum figmentorum compaginem & structuram imaginati sunt: *variorum* vero & particulariorum argumentorum volumina, quando

do varia sua quæ hinc inde sine nexu habuerunt cogitata, vel deliramenta, voluerunt expromere: *commentariorum* autem, cum aliena sensa & scripta explicare præsumserunt: *diariorum, actorum & relationum*, quando eorum quæ legerunt bona malaque, farragines, epitomas aut veluti indicæ; conscribere volebant: *confutationum* tandem & *disputationum* tunc cum aliena, sæpe verissima, sæpiusque nullo modo a se intellecta, destruere nitebantur, quo sua in locum eorum surrogarent. Hi autem primi repetitorii vel indebite scripti libri, novis lectoribus etiam lecti, qui eos adhuc ineptius capiebant quam proprii auctores, quique novas hallucinationes & ineptias antiquis addebant, pepererunt iterum atque iterum novos voluminum omnis generis acervos, immanesque interpolationum farcinas, quæ in dies veluti morbus quidam facer aut ignis furens incrementum nullo obstaculo remorante capientes, totum orbem quasi diluvio quodam sic inundarunt, ut præter chartas erroribus aut quisquiliis deturpatas, vix solidi quicquam appareat, omnibus primariæ veræque eruditionis libris ad unum fere suppressis, oblivioni que aut contemptui traditis, ut ut hi satis per se numero sint rari, atque paucissimi semper fuerint.

rum reperire est, qui ex intimo & luminoso proprii cordis fundo ab Auctoribus conscripti sint, eo scopo, ut provocentur iis lectores ad admirationem & amorem Creatoris & Auctoris omnis boni, enarratis ejus mirabilibus virtutibus operationibusque tum in animorum intimis, tum in universitate rerum externa? qui libri sane soli aliquid solide fructuosi & ad eruditionem veram sine fraude facientis continere possunt, merenturque soli inter primarios annumerari. At vero vix numerum faciunt, dum præter alios veteranos prodeunt in dies copiae interpolatorum auctorculorum, nomina sua chartis publicatis illini gestientium, tanto numero, ut, quod dixit non nemo, *in P. Canzus.*

cavea si forent conclusi omnes, itidem ut pulli gallinacei, tamen baud possint, opinor, uno anno circumiri. Ita fit ut mali quique libri affatim superabundent, ii que potissimum caractere triplici. Quidam enim (quæ maxima turba est) præter trivialia nemini non nota, & nauseabunda saltem interpolatio-
ne, nullo lumine nullaque arte incrustata, nihil aliud continent. Alii materiam similem, vel etiam figmenta sua, aut minutias forte quasdam observatiunculasque, at sine solidis fundamentis, tametsi non sine arte aliqua & ingenio, exponunt. Cæteri (Ethnico animo Gentilium impurorum imitatoris, vel vana, vel obscæna nuga-

mariorum
bonorum-
que libro-
rum & au-
ctorum.

Numerositas & species nonnulla malorum.

nugamenta terfo stylo politissimisque modis describunt. Quibus omnibus cum sublevandus & expurgandus esset Christianus orbis eo modo, quem apud divinius eruditos olivum in usu fuisse (a) Acta tradunt Apostolorum: ii tamen & ubique non modo tolerantur; sed & tales lactucas nunc potissimum labra hominum petunt veluti veræ eruditionis cibos, & diversas pro suo quisque palato, diversoque item prætextu.

15.

Libri promiscui nec sunt nec usum præstant uti præ se ferunt & putantur.

XV. Sunt enim qui ideo eos requirunt, quod primariorum originariorumque librorum nonnulli dicantur explicatores. Sed quamvis hoc præ se ferant, (eos non tango qui lumine divino intus gaudent) tamen in solidiorum librorum expositione textus sensum glossis atque interpretamentis suis ita pervertunt, ut & lucem extinctum eant, & quod contrarium est textui scopoque ejus, id prorsum verbis & factis inde eliciant atque commendent: unde ipse textus omnino fit cassus, haud secus atque in compositione Musica, ubi circumstrepentium vocularum organiculorumve interludentes ac luxuriantes soni, & veluti glossæ tonum textumque præcipuum sic intersecant, absorbent atque suffocant, ut is jam non possit amplius animadverti. Et hoc quidem in rebus minores momenti levius esset quam ut querelæ justæ

locum

locum dare deberet. Ad maximas atque omnium omnino ponderosissimas idem agendi modus perreptavit, quem profecto palam produnt ferme omnes inter diversas Christianismi sectas quotquot sunt Divini Codicis explicatores, commentatores & ex uno eodemque textu oppositorum Systematum atque Institutionum conditores; ita ut nullus jam lector, quisquis is sit & quocunque apparatu instructus, possit certum quendam ex iis interpretem aut abbreviatorem consulere & assumere, quin eo ipso ab omnibus aliarum Sectarum explicatoribus ei contradicatur, sensusque, quem ex auctore suo discet, ut falsus scripturis-que oppositus condemnetur quam sententiam auctores ipsi contra sese reciproce pronunciant, dum singuli unum quidem scripturæ sensum separatim, omnes vero conjunctim diversos & oppositos amplectuntur. Quod indicium certum est, ut in his, sic in aliis, primariorum librorum dilucidationem a secundariis istiusmodi libris nequicquam debere expectari ad acquirendam eruditionem, quam frustra quoque nonnulli quærunt apud eos, quorum intentio minime fuit e fundamentis erudire, sed veluti indices aut relationes breviores memoriæ gratia facititare, quæ etsi suum habeant usum bonum ubi bona fide quæ utilia eduntur, indicat; tamen inter

inter scriptores illos si nonnulli reperiantur vel minus periti, qui ex omnibus promiscue bonis malisque sua sine delectu sineque recensitis librorum fundamentis coacervent; vel minus sinceri, qui præjudiciis aut sectæ suæ plusculum devoti, Punica fide ea referant & deturpent quæ sibi judicant adversari; atque ita solidissima quæque, sed ipsis minus sapientia; vel contemptui vel etiam odio perversis relationibus exponant, non possunt inde nisi fraudes lectoribus fieri. Et ab his quidem, a quibus saltem historiæ vel indicis fides expectabatur, solidæ eruditionis media seu instrumenta, ab eis falso interversa aut adulterata, contemnere discunt lectores: ab illis vero de quibuslibet, mente confusâ, per rhapsodiarum inconcinnarum numerosas farragines superficialiter garrere. Verbo, non video, quoniam apud omnes qui ex alio principio scopoque quam ex quo bonos libros prodierunt diximus, aliena interpolantur aut retulerunt, vel propria etiam prodiderunt, eruditionem aliam nisi falsam, conquirere possint eæ mentes, quæ auctores eos ut audiant & capiant, similem cum illis sibi formam intus ut superinducant, alloborare tenentur.

16.

In profanos, vanos & fordidos Ethnicorum

XVI. At eruditionis veræ fundamenta si fuerint æternorum & durabilium prætermisso, internæ tenebræ, superficialiorum, peri-

periturorum, vanorum, falforum, obſcœ-
 norum & impiorum commendatio, ea ſane
 partim apud ſimiles, partim vero (quoad
 ultima recenſita) apud Archetypos ſuos,
 impuros iſtos Ethnicos, animorum juven-
 tutis corruptores & conſupratores non
 fruſtra quaſiveris. Propudioſum eſt hujus-
 modi canes a puerorum inſtitutoribꝫ Chri-
 ſtianis (ſcilicet!) qui non ignorant quanta
 denunciaverit Chriſtus mala eis qui pueris
 offendicula præbent, præſtare molarem la-
 pidem collo ſibi alligari, cumque eo in ma-
 re demergi; nefandum eſt, inquam, & hor-
 rendam ab iis inquinatiſſimos & impios
 gentium canes ætati teneræ omniſque for-
 mæ ſuſcipiendæ capaci, tradi, prælegi & lau-
 dari, unde *prima fides* (ut Tertulliani verba
 adhibeam) *Diabolo edificatur ad initium e-*
ruditionis. Quamvis enim (quod a paucis-
 ſimis fit, & rariſſime) ab horrendis ſuis for-
 dibus caſtrarentur, remanet tamen regnat-
 que in illis ſpiritus profani Ethnicismi, a-
 moris proprii, ambitionis atque gloriæ,
 vindictæ, voluptatum, gulæ atque luxu-
 riæ, irriſionis, impietatis, vanitatis, nu-
 gacitatis, atque adeo omnis generis ma-
 lorum ſemina in unum quaſi acervum
 collecta, quæ legentium mentibus non
 poſſunt non pedentim inſinuari, maximè
 verò ætati teneræ, quæ cum eos legendo
 cogitationes ſuas hiſce formis diabolicis

libros Magi-
 ſtrosque, qui
 eos eruditio-
 nis gratia ju-
 ventuti pro-
 ponunt.

induendas debeat tradere ac confidere, verè ad initium ejus eruditionis fidem sive confidentiam Diabolo in eis ædificari dictum est. Ego sane, quod me attinet, vere fateor, me nunquam in illis animi gratiâ vel unicam legisse pagellam, quin inde postea me senserim in bono debilitatum; qva boni jactura, me ab illis curiosius legendis deterruit divina dignatio. De illis autem Ethnicis non loquor quorum lectione sanctius ad meliora ducimur, veluti sunt libri nonnullorum Pythagoreorum, Epicæti & similium, quos Christiano spiritu præditos jure merito agnoscebat cum multis aliis Justinus Martyr, uti ex Apologiis ejus patet. Et dolendum est, hos non ita manibus hominum versari, atque illos, in quibus vel omnes vel plerique ex recensitis pessimæ notæ characteribus visuntur, quique a literatis veluti media ad eruditionem veram ita extolluntur, ut qui ex hujus Babylonicæ meretricis poculo exuberantius

(a) Vide (ut minorum gentium litteratos præteream) Terrentium Heinsii, in cujus præfatione Scaliger, eo quod in senectute biberint, (a) *pectora divina, cælestia ingenia, inexhaustæque doctrine fontes atque thesauri*, proclamentur, non sine risu, aut commiseratione potius eorum qui solidiora aliquantulum norunt, quibus magis volupe esset cum Augustino exclamare: (b) *Ostium tartareum, jactantur in te filii hominum cum mercedibus ut hæc discant; & magna res agitur, cum hoc agitur.*

sic deliraret, ut totus Terentianis nugis sese traderet, dicitur PECTUS DIVINUM, QVOD futilli illa LECTIONE EXPLERI NON POTÉRAT. Ita in Præfat. Annalium Grotii, similes, atque hic, tituli ei tribuuntur, quod stylum & artes Ethnicorum vanissimorum in suis historiis esset imitatus. (b) Confess. Lib. I. cap. 16.

XVII. At vero non desunt studiorum, 17.
 humanitatis, (uti vocantur,) patronis Prætextus
 causæ, cur vanos atque locutulejos istos malorum li-
 graculos ita commendent. Quæ vero? sci- brorum, E-
 licet abundant egregiis sententiis. Eo- ruditioni
 rum cum historiæ tum scribendi modus ad falsæ inser-
 sacra intelligenda faciunt. Latinus inde vientium,
 sermo Græcusque discendus est. *Didicisse* quatuor aut
fideliter artes Emollit mores nec fuit esse fe- quinq; præ-
ros. Vide à renatis literis quanta politura, cipui.
 quanta lumina, quæ omnium rerum reformata facies orbi accesserint! quam antea non obscura tantum secula, sed & barbara & Cimmeriis tenebris plane immerfa!

XVIII. Ego vero ejusmodi crasse hallucinantes sic miseror, ut nisi bono animo ita cœcutirent, istiusmodi mendaciis, quæ 18.
 omnia confutabo, nil reponendum ducerem. Non dicam, paucula bona, quæ Confutantur omnes.
 iis passim intermixta esse possent, operæ Primus
 pretium non esse in tantis sterquiliniorum quod multa
 acervis, tanta cum temporis jactura, ne- bona, egre-
 cessariisque aliis posthabitis, quærere: giaque in il-
lis occurrant
sentia.

sententiasque, si quas utiles profani protulerunt, sic aliorum opera collectas jam esse & seorsim exstare, ut necesse non sit ex impuris & venenatis fontibus (e qualibus sane non purius bibuntur aquæ) eas adhuc dum haurire: sed crediderim salutis humanæ inimici instinctu eos auctores suis impuris bona interspersisse eo consilio, ac veneficis suis venenis bonos intermiscerent cibos, ut scilicet cum bonis exitiosa sese ingerant hominesque conficiant. Qvis vero ejusmodi cibis vellet vesci quia & iis bona interposita sunt? Quasi vero in sanctis cœlestium animarum scriptis non haberemus affatim divinas sententias, easque sine ulla mali suspicione purissimas & saluberrimas. Ex pluribus divinæ Scripturæ, vide vel unum Proverbiorum Salomonis aut Syracidæ librum: aut e sanctioribus, Christianorum quidem, Joannis Climaci Scalam, vel Nili Admonitiones, aut Kempisii libellum: Ethnicorum vero, Sextii Pythagorei sententias, ne plures non ignotos commemorem.

19.

Secundus,
de usu ethni-
carum hi-
storiarum &
locutionum
ad Scripturæ
interpretationem.

XIX. Falsum est ex Ethnicorum historiis & styliis Scripturas solide & secundum DEI mentem posse intelligi: at forte aliquatenus & superficialiter atque secundum mentem Diaboli, hoc est, eo modo quem Diabolus ipse eruere, habere & communicare potest, literaliter scilicet externo, tenebris

bris & erroribus mixto, ipsumque non be-
ante, sed miseriorem & pejorem reddente,
id fieri posse non nego. Historiarum Scri-
pturæ soliditas typica est, & plerumque ad-
huc tota futura. Eam explicat Deus lumi-
ne suo puris mentibus quæ suæ sunt. ubi id
eorum saluti conducere judicat, extra quem
casum ista nec optanda, nec curiose rusan-
da sunt: perindeque externos etiam even-
tus historiæ præteritos cum præsentibus o-
stendit Deus suis quando e re est: dum im-
pii aut frigidi literati (qui hæc forte irride-
bunt) ex lectionis librisque suis non modo
nil recte scient; sed & pro interpretamen-
tis prophetiarum Scripturæ historiarumve,
quæ omnes sunt etiam typicæ & propheti-
cæ, nil nisi fabulas dabunt, quales Grotii de
Antichristo deque cæteris prophetis, quæ
apparatu omni suo Ethnico & Critico vo-
luit explicare: nec vero eventus, in qui-
bus ipsimet vivunt, videbunt in Scripturis
descriptos, neque cognoscent tempus visi-
tationis suæ (uti ait Scriptura,) donec ipsi
excisi sint.

XX. De Latino sermone ab Ethnicis di-
scendo, ajo cum Augustino: (a) *Ita vero*
non cognosceremus verba hæc, imbrem a. ire-
um, & gremium, & fucum, & templum cali,
& alia verba, nisi Terentius induceret ne-
quam adolescentem proponentem sibi Jovem
ad exemplum supri, dum spectat tabulam,
20. Tertius,
de Latino
sermone ex
Ethnicorum
profanis
scriptis di-
scendo.
(a) Conf.
lib. 1.

quandam in pariete, ubi inerat pictura hæc: Jovem quo pacto misisse ajunt in gremium quondam imbrem aureum, fucum factum mulieri, &c. . . non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perperatur. Non accuso verba, quasi vasa electa & pretiosa: sed vinum erroris quod in eis nobis propinatur ab ebriis doctoribus. Quasi vero nobis deessent in Cyprianis, Lactantiis, Sulpiciis, Minutiis, Hieronymis, Salvianis, aliisque quam plurimis piis Cæsares, Cicerones, Sallustii, & omnis generis sufficientissimi, ut sic dicam, Latini & Christiani, soluta æque ac ligata oratione optima ac sanctissima quæque animis nostris cum puritate sermonis instillant, ne in Græcis eloquentissimos Patrum similiter commemorem. Neque nobis defuerunt ultimis hisce seculis, qui sermone Latino præstantissima & laudabilissima quæque tradere allaborarunt. Sebastianus Castalio, vir ut pietate sic eruditione vera excellens, omnes Latinæ linguæ opes in Bibliis, aliisque divinis libris, Kempisio nempe, Theologia Germanica, & ejusmodi vertendis congeffit: ipseque libros tersti styli & bonæ materiæ ad adultorum in divinis, & puerorum in ipsa latinitate instructionem, composuit: nec minus fecit magnus Erasmus: præcipue quando per egregias ejus in No-
vum

vum Testamentum Paraphrases conatus est consequi, ut pro vano Ethnicismi spiritu, qui e fucatis Gentilium scriptis hauriebatur, e Christi doctrina clarius & ornatius ad hominum palatum ægrum exhibita, hauriretur veri Christianismi spiritus. Ast, inquires, ex illis non discetur puritas Romani sermonis qualis erat tempore Augusti Cæsaris. Quæ nugæ! Dantur forte in toto terrarum orbe duo tresve pædagogi, in pulvere scholæ obscurè latitantes, qui sibi imaginantur istiusmodi stylorum inania nugamenta se callere, atque idcirco solos se viros esse: tu, uti unius forte ex illis iudicio Augustani ævi græculus habearis, ætatem, in futilibus istis inaniter consumes. Age si tanti facis istiusmodi inantias, fac ut vel solam Romani soni pronunciationem genuinam tota vita expisceris, & eris mihi magnus Apollo. Non dedignatus est Deus, ubi per organa sua locutus est, crassiore & simpliciore stylo semper uti, imo dedignatus est stylum exquisitum, ob causas libro primo expressas: & nos puderet in his Deum sequi, & eo loqui more qui animos sinceriores, candidos, rerum magis quam verborum tenaces, deceat! Falforum eruditorum isthæc esto occupatio, istaque simplicioris idiomatis, in sanctissimis atque solidissimis quibusque conspici, redargutio. Ego equidem crediderim, si coram DEO

rem se habere, in scholis eos, qui in infimis cathedris communia litterarum, lectionis & scriptionis elementa docent, etsi tanquam imæ professionis atque vilissimæ habeantur a mundi magistris, a Deo pro primis & præcipuis haberi: tum proximos ab his, qui lingvarum peregrinarum rudimenta tradunt; ut qui uno gradu superiores ab hominibus reputantur, jam uno gradu coram Deo inferiores sint: atque ita gradatim, prout inter homines adscendere creduntur ad digniora, potiora & eruditiora, coram Deo econtra ordine inverso eos descendere semper ad viliora, inaniora & futilliora; donec tandem qui omnium primas sedes attigisse & exquisitiora profiteri putantur, in deliramenta definere ac evanescere coram Deo judicentur. Nec dubito, quin omnes, dummodo ex eorum quæ docentur necessitate ac usu & fructibus convenientibus rem pensare volent, idem iudicium facile sint facturi.

21.

Quartus
prætextus, omnia ab istiusmodi litteris renovatis, renovata & polita esse, confutatur; & contrarium ostenditur,

XXI. At, at, a literis humanioribus renovatis, omnia renovata & polita audivimus. Scilicet! Diabolus nimirum, qui antea feritate aperta, ac crassa turpitudine tumultuose sese prodebat, unde boni quique haud falsi, in quiete ac sine rumore solide Deo sibi quæ agebant, ab inimico aperto facile caventes; is animarum hostis, jam Angeli lucis speciem, vestemque ab eruditione mun-

mundana nactus, sinceriores elegantius atque tutius seducit, dum pulso æternarum rerum ardore, divinoque lumine intus prorsum extincto, pro crassis terrestribusq; vitiis, spiritualia, proque externarum quarundam rerum, plerumque inanium ignorantia, tenebras de rebus internis & divini-
 oribus horribiles, ideas cassas, obscuras, chimæricas & futes, errorum & hæreseos fontes, restituit; quæ omnia, ipsamque cum vitiis quibusvis injustitiam, & doctius proponere & subtilius defendere didicit, vel adhibitis Scripturis ipsis per literaturam suam versipellem ad quævis adeptatis: sic ut errores perniciosissimi jam appareant veluti veritates divinæ, vitia vero exitiosissima, qualia amor sui, amor gloriæ, delectationum, pecuniæ, rerum seculi, jactura temporis Deo subducti, rixæ, odia interna, contemptus aliorum, simpliciorum irrisiones, rerum æternarum oblivio, imo & divinarum illusio, jam in virtutum & sagacioris prudentiæ speciem figuratæ & politæ sint jucundis atque artificiosis istiusmodi eruditionis seculi artibus: quarum genio & debemus feralia illa schismata, a bono quovis lugenda, quæ nullas nisi hujusmodi falsatas virtutes atq; veritates debet orbis Christianus; id quod vel pueri, luce clarius detegere possunt, si animadvertant, Christianismum, qui Christo teste e charitate mutua & propriæ volun-

tatis oblivione ut æterni patris voluntas sola suscipiatur, agnosci debebat, jam inde non amore & æternarum rerum amplexatione, sed odiis & terrestrium rerum curis ubique concrevisse. Unde sequitur, iudice Deo, tenebras, animarumque coram illo barbariem & brutalitatem, ne dicam Diabolicam malignitatem, incrementa inde cepisse, atque in dies, dum seculum magis magisque lucidum falsa ista eruditione fieri putatur, augescere. Sed quid pluribus id argumenti persequar, quod nemo bonus ex se non perspiciat. nemo vero ex iis qui minus sinceri sunt, quique se non divino æternoque ædificio; sed mundano & perituro veluti lapides polliendos, & erudiendos devoverunt, non rejiciat atque improbet ut ut rationibus æterno pondere validis urgeri se sentiant? His, ne iræ eorum acuantur, concedamus, eruditionem suam ad suos scopos esse & validam, & utilem neque falli: sed ad solidum permauentemque statum id neutiquam fuerit. Atque hoc nobis fatis esto.

22.

De scientiis
quatenus ad
eruditionem
falsam perti-
nent.

XXII. Enumeravis inter quatuor superiora eruditionis falsæ acquirendæ media, ipsam eruditionis, quæ proponitur, materiam, hoc est, scientias ipsas, quando eæ ne quidem superficiariæ sunt; sed falsæ, erroneæque, e principiis falsis falsas conclusiones deducentes & proponentes; quales
fere

fere ubique gentium vulgo obtinent. Hoc ita esse, non est cur multum allaboremus ostendere. Ipsimet qui scientias tradunt, hoc ipsum aperte declarant, dum sese mutuo refutant ac conficiunt; at eo tamen modo, qui refutatis non succenturiat meliora. Sola quippe veritas lumine suo & errorem confutat, & vero adstruit quod ad plenam mentis acquiescentiam quærebatur. Et si autem hoc officio conatus sim in eis quæ edidi, quantum pro viribus licuit defungi; notabo tamen hîc obiter nonnulla quæ errorum sunt origines, in scientiis illis præcipuis, de quibus in libro præcedente quædam monueram.

XXIII. Omnia illa omissa, quæ in libro proxime præcedente ostendi in causis esse cur scientiæ ad perfectionem superficialiariam & idealem non attingant, eadem quoque efficiunt ut in errores deveniant. Namque si quis destitutus quibusdam ad operandum necessariis operari tamen velit, eum perverse operari necesse est: prout si quis destitutus viribus necessariis, lumine viaque plana ad ambulandum, ambulare tamen vellet, is certe non posset non cadere atque errare. Verum, inquiet quispiam, ejusmodi in scientiis lapsus atque errores non sunt tanti, ut idcirco tota eruditio dicenda sit falsa, siquidem ejusmodi defectûs ideas rationis tantum concernunt, quibus licet
nutan-

23.
Per falsa
idealialia re-
moveri veri-
tates solidas.

nutantibus, eruditionem veram remanere posse ex eo sequitur, quod hæc consistat in facultatum quas reales diximus atque in superiores & inferiores distinximus, bono cum objectis suis necessariis statu. Ad quæ respondeo, me nequaquam asserere eos, quorum cæteroquæ facultates reales eruditione solida politæ sunt, ideo vera eruditione sua destitui falsaq; imbui, quod in nonnullis, quæ ideales scientias spectant, ipsi fallantur. Minime hîc de talibus agitur: sed de illis tantum qui solide realique eruditione repulsa, pro eruditione tota acquirenda nil sibi proponunt præter ideas ejusmodi quæ in scientiis venditantur, quæ sane si falsæ fuerint, jam tota eorum eruditio falsa sit necesse est. Neque tantum hoc sed & potentissimum ad eruditionē spirandi & perveniendi impedimentum fuerint isti circa ideas meras errores. Namq; ex quo humanum genus veluti brutum nascitur, neque ad superiora & solida nisi per externa, per sensus crassos per imaginationem, per rationem denique & ejus ideas assurgit, fit inde ut ii, quibus externa & sensus & imaginatio & ideæ supprimerentur aut falsarentur; veluti si aut nulla verba aut falsa auribus perciperent, falsasq; imaginatione versarent imagines, non possent certe ea ratione ad vera, divina, sublimia pertingere; sed potius per corrupta illa media ac iis amoverentur.

Eodem

Eodem modo, si ratio erroneis falsisque ideis, dum scientias discit, repleatur, impeditur mens, (quamdiu rationi vult insistere) à superioribus & diviniorebus inveniendis, imo & quærendis: per falsas enim ideas dum originalia ipsa divina deturpantur, obscurantur, imo odiosa & velut inania repræsentantur, sequitur eadem contemni ac fugi, vel etiam derideri à misera, & rationis ideis seducta Mente, contrariis ut sese dædat. Unde patet errores circa ideas in scientiis propositos, ut ut Mentibus quæ quoad facultates inpremas solida gaudent eruditione, nullius momenti essent, perniciosissimos tamen illis esse quæ eruditione vera nondum sunt præditæ: atque adeo sollicitè cavendum, iis ne tales propinentur: ut si quando spes sit illas solida quærere posse, eis a ratione, per falsas ideas seducta, non occludatur janua; sed potius per ideas vera quantum fieri potest repræsentantes, adjuventur. Hisce quo magis prodesse possit falsitatum scientias vitiantium detectio, paucula etiam de quibusdam dicemus.

XXIV. Quæ superios de iis quibus impeditur, ne Metaphysica, Physica, Ethica, Logica etiam atque Critica, ipsaque denique Theologia, fiant superficialiter perfectæ, retulimus; ea hîc possunt recenseri^{24.} ^{De falsitate præcipuarum scientiarum obtinentium.} tanquam fontes errorum, qui in istas disciplinas Et primo

quidem de
generaliori-
bus errori-
bus in fun-
damentalio-
ribus Meta-
physices.

plinas & scientias derivantur apud omnes eos, qui omiſſis veritatibus vel diſpoſitionibus quas ibi recenſuimus, tentant eas ſcientias acquirere. Poſſunt igitur ea ſuis è locis repeti, & veluti huc pertinentia conſiderari. Quibus nunc adjungimus ſequentia.

IN METAPHYSICIS (præter alios errores in Diſſertatione initio operis hujus præfixa annotatos, falſaque præjudica mox ante recenſita, nec ab ipſis quidem Cartefianis depoſita, ex quibus tamen omnia ſua falſantur,) falſa ſtatim eſt doctrina de tranſcendentalibus, de idearum æternitate, deque veritatibus idearum æternis & immutabilibus, de earum neceſſitate ad DEI Omniſcientiam conſtituendam, ex quibus ſtultum dogma de fato, vel de neceſſitate rerum fatali, de libertatis vel negatione vel in dubium revocatione, deque feris & abſurdis quibuſdam omnium rerum & regularum decretis, nec decretis modo, ſed & ad quævis concurſibus præviis ſimultaneisque, & nescio quod monſtris, quibus Deus & natura, opera item naturæ & gratiæ, actiuitasque creaturarum & actus Dei confunduntur, obtenebrantur, negantur. Subſtantia quoque & accidentium, imo dicere auſim, omnium pene rerum, ideas nullas, ne quidem generales & dilutas, niſi abſurdas & chimæricas habent. Quæ non dicta modo, ſed & probata à me videre potue-
qui

runt, qui Cogitationes & Oeconomiam in-
spexerunt.

XXV. Sed ne hîc sola errorum indica-
tione aut ad scripta alia remissione agam,
demonstrationibus brevioribus præcipua
evincere animus est.

25.

Veritates
præcipuæ,
capitalibus
istis errorib;

1. DEUS (omnium consensu) est ens per
fectissimum: Ergo est sibi se solo sufficien-
tissimus: nam si sibi non sufficeret ex se
solo, certè in se & ex se deficeret; quod est
contra definitionem agnitam. Si sibi se solo
sufficit, igitur nullius rei idea, præter ide-
am sui ipsius, est ei necessaria ad sui perfe-
ctionem. Ergo *idearum*, veritatumque de
illis *necessitas, æternitas & immutabilitas ab-*
solutæ, falsæ sunt, suntque ideæ non nisi ex
arbitrio & statuto Dei a quo arbitrio absti-
nere potuisset, vel aliter de eo ideisque di-
sponere, is qui se solo contentus est ac per-
fectissimus.

oppositæ
brevis de-
monstran-
tur videlicet
circa rerum
ideas; DEI
omni scien-
tiam; homi-
nis liberta-
tem; fatum;
transcen-
dentales ve-
ritates u-
num, verum,
bonum: sub-
stantiam.

2. Igitur ad perfectionem Omniscientiæ
DEI non requiritur nisi sola cognitio sui
ipsius, qui omne perfectissimum est: non
autem cognitio aliarum rerum aut idea-
rum, quæ absolute nil sunt, arbitrariè ali-
quid sunt, & imperfectæ sunt: quæque
non cognitionis absolutæ & perfectissimæ;
sed cognitionis arbitrariæ Dei objecta sunt,
picturas suas, plures, pauciores, videre
aut effigiare gestientis, & cum illis ludere
volentis: quæ objecta, ut ut se habeant,
plu-

plurave sint an pauciora, cognitionem arbitrariam, quia arbitraria est, imperfectionis arguere non possunt. Hæc Dei cognitio arbitraria si nulla volet cognoscere, non ideo imperfectionis Deum arguit: e contra, perfectionis: nam nec Deum ipsum concernit seu pro objecto habet; & vero potius sic patet Deum cæternis non egere, eisque carere posse: quod si plura velit, cognoscet & plura, & quæcunque velit; indeq; sequetur Deum sibi sufficientem sic esse, ut eis quæ velit esse vel cognosci, sufficiat eo modo ponendis uti velit.

3. Si autem placeat ei nosse creaturam *liberam*, cui donet facultatem se ipsam ex proprio (ipsique donato) arbitrio regendi, tunc sequitur evidenter contradictorium esse si statuatur ejusmodi creaturæ omnes actus regimenque totum præsciri, decerni, agi, præcurri, & influi physice a Deo, uti loquuntur. Unde omnia ista barbara *fata* atque fictitia de omnibus decreta in fumum abeunt: aut vero ostendendum est, impossibile esse Deo se ipsum per creaturæ constitutionem non posse repræsentare qua ens liberum & activum: quod non facient qui nec ejus omnipotentiam negare, nec omne jus & fas (in libertate fundatum) delere tentabunt.

4. Porro si solus Deus est absolutum ens, falsa ergo est doctrina de *ente transcendentali*,

rati, sive de notione entis Deo & creaturis univoce competente: absolutum enim & arbitrarium, sive absolutum & non absolutum, univoca non sunt.

§. Jam posito, Deum ex arbitro decere-
visse se ipsum depingere, atque adeo entia
idealiter excogitasse, deinde illa produxisse,
falsum iterum est eorum entium *natura om-*
nini competere *ex se* hac attributa, unum,
verum, bonum: multo minus univoce cum
Deo ea participare. Quando Deus vult po-
nere entium naturas, tunc nil ex naturarum
necessitate seu necessaria constitutione po-
nit tanquam ad naturam illorum pertinens,
nisi fundum intimum atque facultates; non
autem facultatum objecta, vel ex objectis
resultantes perfectiones. Hoc ultimum est
ex superveniente *gratia*, non ex naturam
necessitate aut facultatibus. Jam autem
in entibus veritas & bonitas non ex naturæ
sue constitutione aut facultatibus, sed ex
resultatione actuum alius cujuspiam ob-
jecti interni (Dei) enascuntur. Ens omne po-
situm in natura sua hoc includit, ut sit *unum*,
sive fixum & manens, indivisumque. Sed
veritas entis, hoc est, ejus lumen status,
resultatio lucida & vera suarum perfectio-
num ad se, quæ etiam pulcritudo entis
est; deinde ejus *bonitas*, hoc est, com-
municatio proprietatum suarum decen-
tium jucunda, tum sibi inter sese, tum

aliis extra se, quæ est gloriosa quædam entium in se & inter se; concordia & felicitas; hæ duæ, inquam, in nullis entibus sunt, nisi Deo in illa sese insinuante, eaque continuo luminositate & jucunditate sua afficiente, ordinante & ornante: quæ operationes gratiæ sunt, Verbique Dei & Spiritûs S. propriæ; quibus operationibus quæ destituntur entia, entia quidem *una* sunt, sed nec *vera*, nec *bona*; at *falsa* & *confusa*, *anxia* & *mala*. Alia entium veritas & bonitas non datur: proinde ea Metaphysicorum chimerica est, qui essentialem realitatem cum pulcra veritate & jucunda bonitate, naturamque cum gratia confuderunt. Quod reale solùm debuit dici, id male & verum & bonum dixerunt, etsi obscurum, confusum & pessimum esset, quales sunt tenebrose, fraudulentæ, anxie æternumque miseræ impiorum seu dæmonum mentes.

6. At dicent, id ipsum quod confusum & pessimum nominas, id in genere entis & substantiæ verum & bonum est. Error! Ens, qua ens, nullum verum & bonum est nisi solus Deus. De cæteris non in idea & natura entis continetur natura veritatis & bonitatis; sed ea ex Dei supervenientis liberali insinuatione & gratiosa operatione superaccedit naturæ. Hæc alibi (a) conatum pluribus variisque modis explicare, quando

(a) Cogit.
Rat. in notis
p. 617. &
Oecon.tom.

quando ostendi, in rebus esse quædam a Deo sic posita & data ut naturæ rei partes essent; at alia a Deo esse donata non acsi partes naturales essent rerum sive entium, sed veluti eorum statum perficientia, quibus res privari possent; non autem primis, quæ proprie *naturalia* & realia dicuntur; altera vero ex *gratuita* donatione (ut dixi) superadduntur naturæ tum corporalium, tum spiritualium rerum. Et hujus generis sunt entium veritas & pulcritudo, bonitas & jucunda concordia, atque similia, quæ an Metaphysicorum tenebris assueti illico capient aut admittent, non ausim asseverare. Bonitas namque & veritas sua absoluta, & transcendentalis & substantialis difficulter, ob diuturnam amicitiam, eorum imaginationem deferent, ut & alia cogitata & voces admittant alios. Et sane distinctio ususque alius in vocibus, quæ hactenus obscuros, confusos falsosque conceptus junxerunt, essent introducenda; neque amplius realitas, natura, unitas, veritas, bonitas, perfectio, & quæ hujus generis, sic confundendæ essent, ut chaos potius omnia promiscue referrent, quam conceptus distinctos & luminosos formarent.

7. Quæ de *substantia* & *accidente* dixerunt, non minori itidem obscuritati & captioni obnoxii sunt. Ex pessima Ethnicorum, maximè verò Aristotelis Metaphysi-

3. p. 366. it.
Tom. 7. cap.
1. & in dis-
sert. supra.

ca tenebrosa, pessime ista ad rerum fundamenta & explicationem assumerunt. Alio lumine, quam Aristotelico, in rerum perquirendis fundis opus fuisset. Melius considerata proponerentur in rebus omnibus primo earum *fundus*, sive natura & entitas; deinde *facultates* (quæ cum fundo unitæ, nec unquam ab eo separandæ, *unitatem* constituere dici possint;) postea *objectæ facultatum*; hinc *actus* facultatum & *modi* eorum in objecta; & tandem resultatio noviq; actus objectorum & facultatum postquam in se unite egerunt. Atque ista sola quicquid in rebus est præcipuum exhaurire posse, exercitatis non erit dubium. At per vias substantiæ & accidentis, generumque accidentium novem, nil nisi nugæ & affanias proferri experientia docet plus satis. Ipsi quid sua sit substantia suaque accidentia, sane nesciunt; mihi vero nunc opportunum non est ista pluribus persequi, quæ ne sic quidem tetigissem, nisi inde tenebras & errores exitiosos in omnibus divinis atq; naturalibus, imo & ipsum Atheismum nonnulli arcessivissent.

26.

Phylices
diversa sy-
stemata,
falsa.

XXVI. De PHYSICIS quotquod scripserunt, aut aliquid se scire putant, nil aliud similiter agunt quam quod se ipsos mutuo ignorantia & errorum convincant. Since-
CARTESII riores autem fateri tenentur omnia ad mi-
nimum dubia esse & incerta, quando de-

cau-

causis naturalibus atque earundem effectis ^{tripliciter} ^{falsi con-} ^{vinci posse.}
 ratiocinari volunt. Cartesiani quidem se ^{falsi con-} ^{vinci posse.}
 præ cæteris hic sapere sibi persuadent; at
 non difficulter falsitatis convinci possunt,
 circa physicam fere totam, tum (1.) ex pro-
 priis suis Metaphysicis principiis, quæ ipsi
 male secuti sunt; tum (2.) ex veritatibus a-
 liunde indubitatis, quibus physica sua prin-
 cipia & quæ ex iis deducuntur, repugnant
 aperte; tum denique (3.) ex aliis quam
 plurimis hallucinationibus in quas incide-
 runt dum propria principia minus recte se-
 cuti, eadem quadam vi detorserunt ad con-
 clusiones minime ex iis sequentes, sed qui-
 bus opus habebant ut rerum phænomenis
 essent conformes.

XXVII. Ex Metaphysicis principiis prin-
 cipia physica sic desumpsit CARTESIUS, ut
 quamvis agnoscat Deum esse *perfectissimum*,
 & ab eo non nisi *perfectissima opera prodire*
 posse, eundemque & *simplicem* esse & *constan-*
tem non modo, sed & *potentem* sive acti-
 vum, & *bonum* seu realitatum communica-
 tivum atque fertilem, & *pulcherrimum*, a-
 liaque: tamen principia sua physica sic
 constituat in aliquibus ex istis attributis, ut
 ad cætera non attendat, nec etiam ea quæ
 ex uno principio sequuntur, vere vel ex to-
 to assumat: quod fallaciæ divisionis & in-
 consequentiæ genus quoddam est. Verbi
 gratia, Ex *simplicitate* DEI una deducit,
 27.
 1. Ex prin-
 cipis Meta-
 physicis.
 Cart.
 Med. IV.
 Princ.
 part. II.

ibid.

unam motus secundum lineam rectam, tendentis proprietatem, & nil præterea: *lex constantia* deducit & rerum & motus continuationum in statu suo suaque quantitate: Ex Dei infinita *potentia* & *bonitate*, opera Dei non nimis ampla & pulcra & absoluta posse cogitari, cavendumque ne in eorum perfectionibus quosdam limites nobis non cognitos, præfigamus: *Ex imperferutabilitate Sapientie* ejus, omnes rerum physicarum fines nobis esse absconditos.

Princip. P.
III.

Medit. IV.

At vero, quid lineæ rectæ commune cum *Simplicitate* Divina, vel cum repræsentatione ejus perfectionis, quæ collectim omnes Dei perfectiones in unum complectitur? An motus secundum lineam rectam ex eo sequitur, vel probatur, vel illustratur, quod Dei omnes perfectiones sint simul unitæ? Cur ex hac simplicitate non conclusit potius, Deum non sic unum attributum solum repræsentare in operibus suis, vel in uno aliquo opere, ut repræsentatio aliorum attributorum inde separetur? atque adeo & Dei sufficientiam seu non indigentiam, liberalitatem, felicitatem, sui secum concordiam seu pacem, luminositatem, gloriam, amorem justitiam, unitatem, activitatem, & similia, debere non excludi quando Dei opera eorumve leges & rationes considerantur in relatione ad causam suam, Deum sic ut analogia inter illa & hunc, velut inter typum

typum & Archetypum deprehendatur, conformitas? Hæc sane ex *Simplicitate* DEI, hoc est, ex omnium ejus perfectionum indissolubili connexionem, magis sequuntur, quam ex eadem motus secundum lineam rectam.

Cur etiam ex Dei *Constantia* non conclusit, rerum systemata non debere interitui & destructioni esse obnoxia?

Cur ex ejus *potentia & activitate & fertilitate*, ut sic dicam, non deduxit, motus quantitatem datam non manere, sed augeri in rerum natura, constituisseque Deum principia non sterilia & veluti mortua, aut mere passiva; sed activa, fertilia, & quæ ex paucis datis infinita producant?

Cur ex Dei *pulcritudine, concordia, luminositate* non deduxit principia, e quibus sequeretur, in operibus Dei nulla esse deformia sive monstrosa, nulla sibi adversantia seque destruentia, nullasque tenebras; sed meram lucem, concordiam, pulcritudinem?

Quare ex *simplicitate* Dei & *Unitate*, atque perfectissima infinitorum attributorum, *Multiplicitate*, nec non ex *Amore*, quo Deus omnia sua simul in se velut in centro unit, singulaque etiam (ut sic dicam) seorsim in se velut in propriis centrīs complectitur, (amore enim divino quævis attributa sibi ipsis adhærent, se probant, in se feruntur;

dein id agunt omnia simul in unum simplicitatis & unitatis centrum tendentia : cur inquam inde deduci potius non possit, Deum ad se qua talem repræsentandum, impressisse materiæ motum quidem totius generalem quo feratur ea ad commune centrum, quibusque vero partibus speciales motus ad centra sua propria, qui & attractionis, & rerum nexûs, & aliorum effectuum causæ fuerint.

Quare ex eo quòd DEUS, dum *Amore & Desiderio* sua omnia in unum, prætereaque singula etiam in se quæque attrahit & concentrat, non tamen ita se suaque sibi occultat; sed se omniaque veluti ex centro sibi in prospectum & contemplationem expandens, lumine intuetur, non concludas inde eundem, ut se perfecte repræsentaret, postquam universam materiæ molem fecit ad unum centrum commune, singulas autem partes ad sua quasque centra tendere, non sinat eas ita in molem compactam tenebrosamque condensari; sed impressa resultatione tum totius ex centro communi ad circumferentiam, tum uniuscujusque ex centro proprio extrorsum versus, totam omnesque partes reddat ita lucidas, ut ex universæ materiæ centro summa lux, ex cuiusque vero etiam particulæ centro lux quoque sua eniteat; atque sic nil occultum, nil tenebrosum, sed omnia & lucida & diaphana sint?

Quamo-

Quamobrem ex *imperfcrutabilitate Sapientie Dei* pronunciavit CARTESIUS veluti oraculum, omnes rerum phyficarum fines nobis in ea effe occultos; non autem, eos quidem nulli creaturæ effe perveftigabiles propria induftria, fiqve Deus non effet fui communicabilis; at vero quoniam fit liberalis, adeoque omnis luminis communicativus, eos præ cæteris omnium cognitioni primitus expofuille? Aut cure ex dicta imperfcrutabilitate Dei concludit potius fines rerum occultos effe, qvàm principia, regulas, leges, modos, fecundum quæ Deus res effecit? Dei fane agendi modus videtur occultius quid effe, difficiliusqve eft eum fcire vel divinare; quam quidem finem cur agat Deus, agnofcere.

XXVIII. Namqve ex *Sufficientia* Dei demonftrari poteft, Deum non agere propter fui indigentiam; fed eum ex placito bono liberaliqve velle extra fe communicare feque, fuosqve effectus. Se autem cum communicare non poffit fubjectis, eum recipere aptis, ex hoc fine feciffe res cogitantes, defiderii, intellectus, & acquiefcentiæ facultatibus immenfis præditas. Ex eo autem quod ipfe (uti ens perfectiffimum & digniffimum) fit fcopus fui & omnium, nec fe poffit negare, effectus fuos, hoc eft, res univerfi, non poffe non effe Dei ejusqve perfectio-
28.
Cauſæ finaliſ cognitio in phyſicis contra CAR-
TESIUM aſſeritur.

sint, & cur tales vel tales sint, defumendas esse ex eo, quod Deus eas hoc fine hacque intentione sic fecit, ut illæ ejus perfectiones perfectionumque infinitas combinationes infinitis systematibus, proprietatibus, effectisque suis repræsentarent. Et quoniam Deus est Omnipotens, sequitur, finem & intentionem quam habet in rebus producendis non esse inefficacem & effecto destitutam, sed efficacissimam, hoc est, sequitur causam finalem esse eam quæ res efficit, atque causam efficientem ad causam finalem esse referendam, rerumque adeo ipsarum, non haberi causas solidas & sufficientes donec ad finalem (quæ efficientiam complectitur, estque ejus motrix & exemplar) deventum sit. Atqui hic possem ingenuas mentes omnes, quæ sibi debite attendunt, testes conscii sui sensus vocare, num possint solide in alicujus rei cognitione veluti completa acquiescere, quando tamen nesciunt quâ mente & intentione, quo scopo & ad quid res ea facta sit, etsi alioqui scirent (quod difficilius & occultius revera est) quibus modis & mediis eadem esset facta? Quis pateretur sibi satisfieri, si quærenti, v. g. cur exercitatus hostilis urbem aliquam, cingat obsidione? responderetur, quoniam spiritus animales ex cerebris hostium in eorum musculos eo modo finxerunt, qui necessarius erat ad movenda eorum corpora

pora tum versus arma, tum versus eum locum. Aut si postulanti causam ob quam suas scripserit Meditationes Cartesius? itidem dicatur, id ex eo esse, quod ejus glandula pinealis impulerit spiritus in tubos admovendæ manui ad pennam & pennæ ad atramentarium aptos, similiterque postea ad digitos calamo munitos eis modis motitandos e quibus fierent in papyro literæ & vocabula, unde ejus Meditationes constant. Quis, inquam, ita contemptus esset si præter hæc nulla in respõsione mentio fieret de mente qua vel hostis sua direxit, vel Cartesius vocabula ejusmodi adhibuit, idque ideo scilicet, quod illa in animis hostium vel Philosophi occulta sit, nemo autem eorum intentionem ac scopum sine temeritate possit scrutari, perinde uti Cartesius de finibus Dei idem dixit. Cujus rei causa fuit hæc, quod non posset in Meditatione sua IV. enodare difficultatem haud (a) ad eo insolubilem; quare nempe, posito finem DE I esse facere semper id quod est optimum, sequeretur tamen hominem esse errori (qui imperfectio est) obnoxium. Hinc cum non posset aliter respondere quam dicendo, fines DEI hac in re non satis sibi perspectos esse, conclusit ab omnium finium consideratione pariter esse abstinendum: haud aliter ac si quis concluderet, nullos amplius hostium scopos, nullam in causa

(a) Hujus & similium solutionem, vid. Oecon. du peché cap. i.

causa Cartesianorum scriptorum mentem, ideo quæri debere, quod hac in quæstione difficultas, & forte ballucinatio una atque altera interdum occurrat; quodque hostium finis in consilio eorum occulto lateat, uti & mens Cartesii apud ipsum nobis jam sit inaccessibilis; ac proinde in causis physicis motuum deducendis subsistendum esse.

Quæ quidem si ridicula sunt, uti revera sunt, non minus profecto ridiculæ dicendæ sunt in admirandis & perfectissimâ intelligentiâ factis operibus Dei, tum causæ finalis rejectio, tum vero deductio illa fabulosa de fabricatione omnium rerum ex musicis quibusdam de motu legibus brutis. Quid quod Cartesius ipse leges suas & principia ex finibus revera desumfit, etsi verbis id dissimularit.

29.

Ipsam Cartesianam pro validis principiiis statuere & allegare causas finales.

XXIX. Namque quando dicit motum: v. g. quem Deus materiæ impressit, fieri secundum lineam rectam, idque esse ex *Simplitate* Dei: idem prorsus est ac si diceret; quia scopus ac finis Dei fuit, repræsentare in operibus suis simplicitatem suam, ideo taliter de motu statuit. Simili modo, quando durationem statûs rerum & permanentem motûs quantitatem ex DEI immutabilitate atque *constantia* deducit; idem est ac si dicat, DEUM in dispositione ac regimine rerum eum finem sibi propositum habu-

habuisse, ut immutabilitatem ac constantiam suam repræsentaret, & inde has in isthac rerum ordinatione depinxisse. Similiter se res habet in omnibus aliis ubi ad perfectiones vel attributa DEI provocat. Vera finalis causæ allegatio ista est, quæ quomodo, etiam sit rerum efficiens simili illustrabo.

XXX. Quemadmodum quando aliquid agere volumus, ad quod certa corporis nostri positio certusque situs requiruntur, sequitur ex vi intentionis optatæ spiritus animales in musculos eo influere modo, corpusque totum ita disponi, uti par erat ad hunc situm atque effectum: ita, quando Deus ex fine repræsentandi se, suas perfectiones, infinitasque multiplicitates combinationis earum inter se, excogitavit in conceptu suo tum Universi Systema unum atque in eo capitalia aliquot generaliora, tum vero infinita particulariora corporum systemata, in quibus combinationes generaliorum proprietatum inessent, & quæ infinitis modis agerent; is Dei scopus, ea intentio non inefficax, sed potens, sic disposuit universi materiam molesque ejus diversas, uti tales evaderent; nec non etiam eis immediate impressit principia motusque varios quibus in talia systemata formarentur, taliaque effecta ex eis sequi possent. Quin, quod plus est, ex constantia DEI impressiones illas divi-

nas

30.

Quod causa finalis sit & ipsa causa efficiens.

Quæ ea de-
tegi possit in
singulis.

nas motusque principia, in unoquoque systemate divino scopo omnipotente pro cuiusque systematis natura & constitutione posita, semper ibidem manere, nec unquam ex se divinaque ordinatione evanescere, evidenter datur concludere. Alia jam non addo; sed, quæso, nonne isthæc omnia bene inter se cohærent, idque magis certe quam linea recta & simplicitas Dei apud Cartesium? Annon major est conformitas inter Deum Omnipotentem & sufficientissimum, volentem se suasque perfectiones & earum combinationes infinitas repræsentare, & hanc effectorum, uti jam diximus, positionem; quam inter Deum volentem repræsentare Simplicitatem suam, & lineam rectam pro regula motus?

Jam si qui essent quibus Deus se suaque sic communicaret, ut detegeret eis in se (Deo) primò quidem, (quod facilius videtur esse,) divinas suas perfectiones earumque inter se lusus & combinationes quatenus sunt exemplaria rerum; deinde vero (quod apparet reconditum magis) vim intentionis divinæ, & qua ratione illa res efficiat & moveat; ii causas rerum noscerent a priori vere & solide: & nemo alius. Etenim jam a peccato rerum causæ (quod male Cartesius de sola finali) in Sapientiæ divinæ abyssu reconditæ sunt, atque illic per mentem DEI cupidam, ejusque amicitiam & com-

communicationem precibus rite efflagitantem, quærendæ sunt, quantumvis isthæc scioli, irrisores aut impii ignare rideant aut falsis seu infulsis potius cachinnis excipiant, quando ipsi potius sua ridere deberent (cum Socrate^(a) apud Platonem) dum principia bruta & mechanica ad rerum præstantissima mente factarum rationes reddendas allegant, quibus deinde fabellas suas superextruunt secundum ejusmodi leges e quibus ostendi possit eos æquæ potuisse esse truncos quam homines, si cui luberet cum istis principiis ingenium ludendo exercere.

(a) in Phædone pag. 7.
edit. Ficini.

XXXI. Et hoc satis subolfecit Cartesius, inquit, *(b) principia sua esse tamen vasta & tam fecunda, ut multo plura ex iis sequantur, quam in hoc mundo aspectabilis contineri videamus; ac etiam multo plura quam mens nostra cogitando perlustrare unquam possit: hoc est, principia sua esse vaga & insufficientia ad hoc ut sint causæ determinatæ & propriæ effectuum qui revera existunt. Neque idem alienus videtur fuisse apud se a sententia nostra de rerum ortu ad perfectiones DEI repræsentandas, quem modo exposuimus: ait enim (c) nec se credere res ita productas esse uti ipse describit; tum vero subjungit, attendendo ad immensam Dei POTENTIAM, non posse existimari illum unquam quicquam fecisse quod non omnibus*

31.
Principia sua suspecta reddit ipse Cartesius, nostraque confirmat. Instantiæ dua quibus mox respondendum.

(b) Princ. part. III. artic. 4.

(c) ibid. artic. 45.

mnibus suis numeris fuerit absolutum; idque rationem naturalem plane persuadere. Cui si addas, tum ex *Constantia* DEI, impressiones quasque, quas rebus quibusvis indidit eas producendo, durare nec evanescere, debere; tum ex ejus *bonitate* atque *fertilitate*, easdem impressiones esse sui productivas, designabis generalius causas atque effectus & proprietates rerum quales modo recensuimus, ut mirandum sit Cartesium hæc ipsa e datis principiis non conclusisse.

Et hic quidem est defectus ille primus, e quo diximus Cartesianos multorum in physicis falsorum argui posse.

Ast, inquiet aliquis, si Cartesius ex principiis recensitis talia deduxisset, non tantum suæ Physicæ, sed omnibus phænomenis naturæ rerum, prout jam ea est, contradixisset. Hæc namque nec realitatum & motuum produxit est, nec corruptioni non obnoxia, nec luminosa, concors, gloriosa, nec, uno verbo, talis, qualem ex principiis a DEI proprietatibus supra deductis, eam diximus esse debere: sed potius tota, in multis saltem, mechanica est & veluti mortua, tenebrisque & corruptione, pugnis & deformitatibus deturpata: quod & cum principiis Cartesii concordat, & eorum veritatem experimentalī probatione confirmat. Insuper, si rerum finales causæ consulen-

fulendæ essent, cur eas Deus a nobis occultasset?

XXXII. Hisce dum respondebo, ostendam simul (quoad alterum est modo (a) a me notatum) quæ Cartesii principia multaque ex iis deducta veritatibus quibusdam aliunde indubitatis adversentur. Cartesii mens & verba sunt: (b) *Auctoritatem Divinam nostræ perceptioni esse præferendam. Memoria nostræ pro summa regula esse insigendum, ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda: & quamvis forte lumen rationis quam maxime clarum & evidens; aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius, quam proprio nostro judicio fidem esse adhibendam.* Atqui e divina relatione (c) constat, naturam rerum conditam fuisse in statu in quo omnia erant optima, sic ut terra ex se omnis generis bona, sine ullo labore, etiam sine spinis & carduis produxisset; homines vero & anxietates & dolores nescivissent; tum mors & mortis causa consequenter, rerum, videlicet pugnae intemperiesque elementorum, putrefactiones, tenebræ, excessus, atque vanus & inglorius creaturarum status, quæ Paulus per peccatum introducta esse asseverat, ignorata fuissent. Eadem divina revelatio præterea affirmat, omnia in statum ejusmodi gloriosum, luminosum, potentem atque concordem reponenda esse, id quod

32.

Physicam
Cartesianam
multis veritatibus certis
adversari; &
proinde falsam esse.

(a) Supra
num. XXVI.

(b) Princip.
P. I. art. 78.

(c) Vide ex
pluribus:

Gen. 1: 31.

&c. 3: 17, 18,

19. Deut. 32:

4. Psal. 49:

(vulg. 48:)

v. 21. Isa. cap.

11: 5. & 65:

17. & 66: 22.

Ezech. 28: 12.

&c. Sap. 1: 13.

14. Act. 3: 20.

Rom. 5: 12.

&c. 8: 19, 23.

Apoc. 17: 17.

& cap. 19. &

21, 22.

Et confer

Cog. Rat.

Append. p.

612. & Oe-

con. de la

Creat. in

Præfat. &
Tom.I. II. &
V.

restaurationem, relevationem, repositionem rerum in primævam libertatem appellat, & hunc naturæ felicem gloriosumque statum *æternum* fore declarat, excepta portione impiis debita, quam DEUS lumine sic destitutam relinquet, ut in ea & miseri maneant perpetim & mori non possint. His igitur quæ de statu solido, vero, primævo naturo, a quo quidem ipsa per peccatum dejecta est, sed in quem tamen est reponenda, revelat cognitor naturæ, idemque ejus fabricator perfectissimus Deus, æquum fuisset a Cartesio (omnibusque cæteris) assensum præberi; idque eo magis, quod eadem ex Divinis attributis sequi recta evincat ratio, uti modo ostendum est: atque ea deo rerum principia quæ quærebant ut essent vera, cum hisce debebant concordare & accommodari: quibus cum repugnent, certissime sequitur eadem esse falsa. Quod autem videantur interdum vera esse & cum rerum naturæ experimentis conformia, id sic se habet.

33.

Cur principia Cartesii, etsi falsa, cum experimentis tamē sint interdum conformia.

XXXIII. Homo pessime sese erga Deum Creatorem suum gessit, ejusque creaturis est abusus. Ergo, ex *justitia*, Deus ea, quæ modo diximus in entis natura non esse essentialia, sed ex Dei gratiosa liberalitate accedere, maximam partem suppressit. sicutque ex hominis inordinatione omnia fieri languida, tenebrosa, confusa, æruginosa, rigida,

da, cadaverosa: ita ut ad veram & primæ-
 vam naturam comparata non aliter se ha-
 beant, quam cadaver ad vegetum hominis
 corpus. Quemadmodum autem circa ca-
 davera, eorum motum, conservationem,
 putrefactionem, aliaque possunt multa ob-
 servari certa, unde leges certæ & exprimen-
 tis conformes fiant, sed quas tamen absur-
 dum esset pro principiis naturæ corporum
 viventium venditare, cum non sint nisi ob-
 servationes de statu accessorio, corrupto,
 mortuo & non mansuro cadaverum; ita de
 principiis Physices Cartesianæ deq; dogma-
 tibus & experiētiis ejus idem plane dicen-
 dum est. Sunt observationes nonnullæ su-
 perficiariæ de ærugine accessoria nec dura-
 tura, sive de cadavere naturæ; sed quæ a
 principiis veris naturæ vegetæ & primævæ,
 vel ejusdem a morbo suo restitutæ, magis
 absunt ac cælum a terra, aut tantundem at-
 que principia Aristotelica a rerum veritate.
 Et sane id experientia splendide confirmat.
 Namque si Philosophi Cartesiani præ cæte-
 ris vera naturæ principia nacti essent, fieri
 non posset quin eorum ope vita humana &
 longius produceretur, & a morbis facillime
 liberaretur, aut ab iis immunis conservare-
 tur: cum tamen non videamus Cartesianos
 cæteris hominibus diutius vivere, aut etiam
 minus morbis esse obnoxios.

Eâ vero justitiâ quæ DEUS liberalitatis

(a) Cogit.

Rat. p. 417.

&c. Oecon.

de la creat.

34.

3. Physicæ

Cartesianæ

falsitatem

tertiò osten-

dit inconse-

quentia ex

propriis prin-

cipiis, Exem-

pla illius cir-

ca Cartesii

vortices, tria

elementa, (

lucem, phæ-

nomena so-

lis & stella-

rum, gravi-

tatem, ma-

gnetam.

35.

Vortices

Cartesianos

ex mera vi &

legibus na-

turæ bruta,

ne quidem

esse proba-

suæ gratiosa fluentia ab ingratissimis inhibuit, eadem & particulares rerum singularum causas finales, quæ & efficientes sunt, iis cognoscendas offerre noluit, nisi admodum paucis, quibus nunquam licitum fuit cum profanis aut minus dispositis eas communicare. Generales tamen satis prostant, attendentibus, quod alibi me (a) ostendisse puto.

XXXIV. Longior forem, si singulatim ostendendum esset, (qui tertius supra dictus errorum fons est) quomodo & ex propriis principiis brutis mancisque multa aliter derivaverint Cartesiani atque par erat; aut potius quomodo detorserint & ad rerum phænomena accommodaverint conclusiones suas, quæ sane aliæ ex datis confici debuissent. Sufficiat sola unius atque alterius indicatione, non autem deductione iusta, (quæ & cuivis attendenti facilis erit & hic esset prolicior) nunc palam id facere.

XXXV. Viderint & judicent sinceriores, annon ex legibus brutis de mutu, negato interventu causæ agentis quæ ex intelligentia & vi intentionis suæ omnia disponat, debeat sequi, Cartesianos vortices, hoc est, ingentes materiæ fluidissimæ moles, quarum partes singulæ omni tendunt conamine ut a suo vortice in omnes alios recedant, non posse, non dico per annum, sed ne per mensem quidem aut diem unum subsistere, quin

quæ simul in unum chaos confundantur, biles, aut et-
 Mirus est Cartesius in repagulis & æqvili- iam possibi-
 briis condendis quæ vorticibus suis appo- les.
 nat, quasi inter muros æneos, aliquibus
 tantum particulis pervios, unusquisque
 versaretur.

XXXVI. Sed nec in elementorum suo- 26.
 rum generatione figuraque & situ constitu- Genera ta-
 endis min9 mire agit. Postquam gratis sup- men, figu-
 posuit materiam suam in partes æquales per- ram, situm,
 motum divisam esse & quasque partes sua- trium ele-
 circa centra rotare, concludit primo eas fie- mentorum
 ri debere globulorum instar rotundas. At Cartesii ex
 vero debent potius ellipticæ fieri: nam quia principijs
 rotantur singulæ circa suum axem, atq; ad- suis non se-
 eo singulæ circa suum polum lentius mo- qui uti pro-
 ventur minusq; deteruntur qvam circa e- ponit.
 clipticam, ubi longius spatium æquali tem- Globulos
 pore conficiendo celerius utiq; moventur, secundi ele-
 magisque idcirco & vehementius in corpo- menti debu-
 ra circumfusa impingunt: (quod, nî fallor, isse potius
 in tornandis vitris a Cartesio non prævi- esse ellipti-
 sum, ejus omnes machinas reddidit ine- cos, non
 ptas) patet inde, particulis figuram ovalem sphæricos.
 sive ellipticam hinc accedere debere, non
 vero sphæricam: nisi forte ad evitandum
 hoc incommodum supponere velit Cartesi-
 us globulos ita esse dispositos (quod de vor-
 ticibus dixit,) ut prope unius globuli polos
 sint eclipticæ alterius; vel eos non circa fi-
 xum axem certum, sed ita gyrare, ut pun-

Et singula totius superficiei suæ sphericæ
fiant successive puncta axis. Verum tantæ
varietatis causam, ubi opus erat, ageretque
de primordio impressi motus, non modo
nullam assignat Cartesius; sed & id regulis
motus adversaretur. Etenim, dum infiniti
illi globuli, qui totum vorticem Solarem
constituunt, & diversa in eo efficiunt pla-
na, quæ circa diversas axis vorticis solaris
partes tanquam circa sua (quorumque pla-
norum) centra gyrantur; globuli inquam
illi omnes & singuli suos axes particulares
ita accommodare debent ad axem commu-
nem vorticis, ut ei fere paralleli ferantur.
Ratio hujus parallelismi inter axes globo-
rum & axem Vorticis solaris hæc est, quod
cum in unoquoque globulo toto eadem sit,
undique soliditas, debeant omnes globorum
partes & facies recedere æqualiter, quan-
tum fieri potest, ab axe vorticis solaris circa
quem gyrantur: id quod non fieret si unus
globuli cujusque polus respiceret introrsum
magis versus axem vorticis solaris, alter ve-
ro globuli polus ei axi obversus esset: tunc
enim gyrando circa axem Vorticis, pars seu
facies globuli introversa, minorem circu-
lum, obversa ambitum majorem circa a-
xem vorticis efficeret. Vide hanc ad rem
quid de Luna dicat Cartesius, *Princ. III. §.*
152. atque ita axis uniuscujusque globuli
ab ecliptica plani sui, in quo versatur,
seca-

secari sic debet, ut pars ejus infra, pars vero supra eclipticam sit, qualis præter propter situs est terræ circa solem gyrantis: quod & instantiam allatam subvertit, & ellipticam figuram globulis assignat. Insuper, si puncta singula superficiei globulorum, confuse & successive fiant modò puncta axis, modò circuli nunc majores nunc minores: perit tota colorum atque adeo Iridis Cartesiana explicatio, in qua quippe supponit globulorum axes veluti fixos esse, eundemque ab illis situm durabiliter servare, ut circularis eorum motus cum progressivo vel directo comparatus, colores diversos & fixos repræsentet. Atque hæc de secundo, quod sic appellat Cartesius, elemento.

XXXVII. Primum autem elementum est materia subtilissima, ex angulis globulorum abrafa, quæ dum formatur & auge-
 tur, quod plus ejus est quam ut interstitia globulorum repleat, nec per eclipticam elabi totum potest, ad centrum vorticis re-
 pelli dicitur. At cur non potius ex ecliptica, per quam ulterius erumpebat in vortices innumeros contiguos, siquidem motus infinite celeris erat capax, nec deerant poli vel spatia interglobulos vorticum circumstantium eam recipere apta? Sed benè: eat ad sui vorticis centrum. At vero cum totus vortex circa axem gyrans constet diversis
 37. Materiam primi elementi non debuisse ad centrum confluere in Sphæram, sed ad axem totius vorticis in modum columnæ.
 Hunc locum & situm debuisse quoque a tertio elemento occupari.

planis circularibus quæ plana singula circa diversas axis partes tanquam circa propria centra volvuntur; cur ad centrum sphaeræ, sive plani maximi, omnis illa materia confluet, non autem singulæ particulæ in singulis planis ad suorum centra planorum, potius repellentur? atque ita, cur non ad axem formabitur in columnæ speciem? Nisi potius is locus tertio elemento de jure debebatur: nam cum hoc ineptum sit ad motum, debuit omnino, ex legibus motus, ad centra omnium circularum, quos totius vorticis diversa plana circa diversas axis partes describunt, repelli: hoc est, debuit tertium elementum totum axem vorticis occupare. Nec dicas, id inde expelli debuisse a materia primi elementi per polos vorticis ex vicinis vorticibus affluente: nam cum tertium elementum supponatur formari ex primo & in primo, imo & in ipsis vorticum, centris, procul dubio (quod Cartesius de crusta terræ interiore & aliis adjacentibus dicit) materia primi elementi in massis illis columnaribus tertii elementi, meatus & poros sibi ad transitum illum suppositum sufficientissimos servare, ne dicam excavare potuit. Atque sic tum Solis loco, tum in vorticibus aliis omnibus, ubi tertii elementi quantitas aliqua reperitur, haberemus columnas compactas, easdemque obscuras & totum vorticis sui axem a polo ad polum, occu-

occupantes: quod mirum fane & alterius mundi foret spectaculum.

XXXVIII. Jam de *luce*: si ea efficeretur
 a globulis vorticum quatenus a vorticis
 centro recedere conantur, quoniam non tan-
 tum ad est conatus recedendi a centro to-
 tius sphaerae seu Eclipticae, sed & a centrīs o-
 mnibus circularum quos plana diversa,
 globulorum non modo circa eclipticae cen-
 trum, sed & circa totam axis longitudinem
 a polo ad polum describunt, sequeretur in-
 de manifestissime solem teretem esse debe-
 re instar columnae, pariterque & stellas o-
 mnes. Insuper quia maxima recessio seu
 maximus recedendi conatus qui per hanc
 gyrationem efficitur, non fit nisi secundum
 tangentes circularum, quos describunt glo-
 buli inter superficiem Solis & circumferen-
 tiam vorticis sui gyrautes, sequeretur tum
 in Sole illo columnari nil nobis videri prae-
 ter solam occidentalem partem eam, a qua
 tangentes ad nos veniunt; tum & a singulis
 globulorum circulis qui solem inter & ter-
 ram circumfluunt, venientes lineas tangen-
 tes, hoc est, radios ibidem interjectos videri
 debere, atque ita Solis pars occidentalis tam-
 quam caudata, cometæ instar, conspicien-
 da esset, cauda semper crescente a mane,
 ad vespeream usque, dein post occasum
 sola cauda ad mediam fere noctem usque
 decrescens appareret: quod e sola figu-

38.

Juxta Prin-
 cipia Cartesii
 de luce, So-
 lem debere
 lucere teretem, instar
 columnæ;
 ejusque so-
 lam occi-
 dentalem
 plagam vi-
 dendam es-
 se, atque eam
 instar trabis,
 eo magis
 fulgentis
 quo magis a
 centro Solis
 recedit.

Fig. R.

ra R inspectione patet, in qua *S* sit sol gyrans juxta ordinem literarum *a b c d* cum globulis suis vorticis, inter quas versetur, tellus *T*, circa axim proprium gyrans secundum viam 1, 2, 3, 4. Si globuli omnes contentur recedere a centro secundum tangentes circulorum, quos circa Solem describunt, evidens est, globulos solos solaris lateris *a*, quod latus e terra prospicientibus est pars Solis occidentalior, tendere versus *T* vi hujus gyrationis: globulos autem qui sunt in parte *b* non tendere ad *T*, sed versus *k*: multo minus eos qui ad *c* (partem Solis orientalem) tendere ad *T*, siquidem omnium longissime inde recedant, puta versus *m*. Proinde habitantibus in *T* versus 3, sola pars Solis *a* videri posset: at illis qui habitant versus 4, videri deberent radii omnes globulorum, qui sunt in circulis quorum tangentes ex occidentali parte vorticis ad 4 terminantur, v. g. in circulis *e, f, g, h, i*, tuncque cauda solis ibi apparitura esset ejus fere longitudinis cujus est semidiameter circuli quem tellus annuo motu circa solem describit: habitantibus vero ad 1, ubi insuper recipiuntur radii ex spatio inter *i* & *k*, eadem cauda adhuc longior conspiceretur: at inde progrediendo ab 1 ad 2, sola cauda trabis instar paulatim diminuens tandemque disparens versus *x* aut *o* iis qui in 2 & ultra versantur. Atque notandum est,

cau-

Fig. R.

caudiam illam occidentalem meridionali & orientali Solis parte eo splendidiorem apparere debere, quo magis patet globulos e locis & circulis $efg b i k x$ ad T , vi gyrationis suæ vehementius ruere, quam eos qui sunt in parte solis b & c . Imo & cauda hæc vividior splendidiorque apparere deberet, quo magis a sole absunt circuli unde tangentes ad terram veniunt; atque ita fulgida magis videnda esset in x vel o , quam in p : & magis in p , quam in q , vel i , & sic deinceps: tum quia globuli a sole remotiores celerius & majori vi moventur quam propiores, tum etiam quod in remotioribus circulis puncta a quibus tangentes, seu radii, procedunt versus T , minus distent a T quam in circulis Soli propioribus, ut patet in punctis seu radiis x, k, i, b, g , & c . Et sane si spatium T vacuum fieret, non illuc properarent a id replendum globuli contenti in spatio conico $a T c$: sed potius illi qui sunt in spatio $a e f g b i k x T a$, & quidem qui circa $x k i$ omnium vehementissime, cæteri paulo minus vehementer.

XXXIX. Scio non desse Cartesio unam atque alteram ratiunculam, vel potius comparatiunculam, ab ipso (ut putat) motu globulorum desumptam, quibus ostendere conetur eos qui in b & c sunt, ad T quoque tendere debere; sed hæc revera si tantillum

39.
Cartesius frustra probare conatur radios ex singulis punctis Solis quaquaver-

sum in vor-
rice diffun-
di.

tillum examinentur, mancæ sunt ac nullæ: &, si quæ essent, tendentia tenuis globulorum in *b* & *c* versus *T*, præ vehementia illorum qui in *x*, *k*, *i*, *b*, *g*, *f*, *e*, *a*, ita evanesceret, ut, veluti in stellis meridiano tempore, plane sentiri non deberet. Quare Cartesius non diu his insistit; sed ad materiam subtilem in sole *S*, qua negotium peragatur, se recipit. Verum & hæc materia primi elementi (ut ei dicitur) frustra fingitur in Sole omnes ejus particulas, eisque circumjacentes globulos, quaquaversum impellere, atque ita solem totum visibilem reddere; tum quia ipsa etiam circulariter moveri censetur perinde ut globuli, atque adeo motum eorum, si quem imprimit, auget, tantum versus eam partem qua illi jam prius tendebant; tum quia, etsi ille causetur eam materiam, quando nova semper per polos solis tanquam per tubum ingreditur, eadem vi, perinde ut aër in fabricatione ampullæ, quaquaversum ad totam superficiem internam globulorum circumjacentium repelli, id tamen novas protius difficultates parit, quàm priorem solvit; quam etiam si solveret, tamen pars solis occidentalis millecuplo clarior apparere deberet, quam altera, adjuncta quippe propria globulorum suorum gyantium tendentia ad nos, quò cæteræ solis partes globulos circumpositos non ita determinant.

XL. At vero nihil infelicius est isto de materia per Solis polos ingrediente invento. Namque, si materia illa primi elementi per Solis polos corpus ejus ingressa, ibique quaquaversum mota, minorem habeat conatum recedendi a centro Solis, quam globuli circumjacentes, sequitur ex legibus motus, hos non posse per illam pelli, neque adeo per eandem lumen nobis communicare: si majorem habeat, sequitur itidem necessario, eam debere inde elabi, globulis ei cedentibus & versus centrum Solis ab ea repulsis, adeoque per illos non lucem sed tenebras potius nobis communicari. Nisi forte Cartesius intra concavam superficiem Solis circum materiam ingredientem primi elementi muros quosdam atque parietes fabrefaciat, perinde uti vitriarii, qui dum ventum per tubulos intra materiam, eis adhaerentem immittunt, eadem inflatione ampullas sive parietes vitreos conficiunt, quibus parietibus impeditur ne intrusus elabatur aër, fitque ut hicce quaquaversum uniformi modo diffundatur. At tunc solares isti parietes dubio procul verterentur in maculas, quæ Solem potius obscurarent vel extinguerent. Et vero quæ fiet ut materia illa dum versò globulos impellitur non elabatur, siquidem inter ternos quosque globulos reperiat spatia triangularia infinita, ejus totitus recipiendæ & transmittendæ

40.

Per materiam primi elementi, corpus solis per polos ingressam, non posse Solem reddi lucidum.

eo capaciora, quo plura semper & majora accurrunt, prout a Sole longius receditur.

41.
Materiam
subtilem
corpus solis
per poros in-
gradientem,
non debere
in globum
coacervari,
sed in cylin-
dram, vel el-
lipfin aut
rhombam
extendi.
Fig. Q.
Fig. T.
Fig. V.

XLI. Imo novum incommodum: materia ex polo vorticis solaris *A* (fig. Q.) secundum exem ejus ad Solem per hujus polum unum *a* impetuose accurrens, non deberet ibi reflecti in circulum *a b c d*, sed per polum Solis alterum *b* pergere ad finem usque vorticalis poli alterius *B*, a quo etiam reciproce materia alia eodem modo ad Solem per *b* decurrens inde ultra ad polum oppositum *A* fluere deberet; atque adeo vel nullum Solem, vel Solem teretem instar cylindri seu columnæ *A c B d A*, vel ellipseos, uti in figura *T*, aut coni duplicis per bases juncti sive rhombi, uti ad *V* haberemus: idque propterea, quod globuli rotantes circa totam axis vorticalis longitudinem, conentur singuli recedere a centris circulorum, quos ab uno polo vorticis ad alium circa diversas longitudinis axis partes describunt; atque adeo enitantur totum vorticis axem relinquere vacuum, quem non potest non occupare materia subtilis, versus polos eadem via qua appellitur progrediendo, cum facillime ei cedant globuli axis vorticalem jam aliunde ad aufugiendum parati, nedum eam repellere apti sint.

42.
Ex Carte-
sii principiis,
generalia

XLII. Neque solum hæc incommoda atque falsa, quibus cuncta cœlorum phænomena destruuntur, ex Cartesii principiis vor-

vorticibusque sequuntur necessario; sed ^{phænomena} & alia generalissimis opposita quæ terram ^{terra & circa} concernunt, quæque circa terram observa- ^{terram, per-} ^{verti.} mus, qualia sunt, v. g. *figura terræ, gravitas* ^{Ostenditur} ac *magnetismus*. Et primum quidem, quia ^{in figura tel-} terra (juxta Cartesium) antequam a Sole ^{luris, & in} absorberetur, erat ipsa parvus quidam Sol; ^{corporum} igitur quæ de figura Solis modo diximus, id ^{gravitate.} terræ competere deberet, cujus figura vel cylindracea esset, vel elliptica, vel rhombiformis.

Gravitatem autem ita obscure explicat Cartesius, ut nescias an velit dicere eam efficacia materia subtili sive globulis cælestibus, quatenus a centro vorticis solaris recedere tendentes offendunt in via circa terram materiam quam gravem dicunt, quæ recessum illum a centro impediat; an vero procedat ab iisdem globulis, quatenus circa Solem in orbita sive circulo annuo terræ gyranter, impingunt in terrestrem materiam circulari suo cursui circa Solem obstantem; an denique a globulis vorticis terræ propriis, quæ gyrum proprium circa terram faciunt & a telluris centro recedere conantur. In primo casu, statuendum esset, corpora gravia repelli debere versus Solem ea via, qua radii solares ad nos veniunt, hoc est, versus occidentalem Solis partem *a*, (Fig. R.) item versus spatium *efgbikx*, pro ^{Fig. R.} diversa terræ, ubi corpora gravia jaciuntur,

tur, ad ea loca positione: in secundo deberent corpora gravia repelli cœlum versus, ad eam partem orbitæ quam progressu suo circa Solem quotidie relinquit terra: in tertio vero deberent gravia ad terram, juxta lineam horizonti propemodum parallelam a parte orientali versus occidentalem ferri, aut ad minimum non versus terræ centrum, sed versus axem ejus propelli. Quorum omnium causa est, quod materia gravis protrudi debeat versus eum, locum quem cœlestes globuli proxime & potissimum paratissimi sunt deferere: quem locum pro modo, quem diximus. variare, nemo per se non perspicit. Hæc enim tantum indicamus.

4°.

Magnetis
explicatio
Cartesiana,
in particulis
striatis & in-
tortis funda-
ta, nulla est.
(a) Princip.
p. III. art. 90,
91.

XLIII. Magnetis autem, quam ex principiis suis proponit, explicationem, ea prorsus est inconsequens & deficiens. Funditur enim tota (a) in striatis suis particulis, quatenus contortæ sunt, & contortæ quidem modis oppositis. Sed neque ista contorsio, neque etiam ulla talis materia oblonga & striata ex ejus principiis sequitur, nisi incredibilia quædam & aperte ficta ad eas striandas & contornandas in medium adducat, quod vix sine figura bene explicari aut capi posset.

Fig. X.

Sit E F G H (fig. X.) pars vorticis alicujus superior circa polum, globulis constans gyrrantibus secundum ordinem literarum,

E,

E, F, G, H, per diversos circulos *b, c, d, e,* &c. circa centrum A. Supponamus jam materiam e vorice superne incumbente in hunc polum affundi, & prænotemus in illa hæcce tria: 1. eam nondum formatam esse in strias contortas; (neque enim formationem hanc refert Cartesius ad elapSIONem ejus ex vortice per eclipticam & globulos modo minores, modo majores, eosque inæqualiter gyrantes, inter quos dum huc illuc inæqualissime movetur, non posset non frangi; sed ingressum in polos, & quidem diverse intortos.) 2. Eam antea nondum rotasse circa centrum, (tunc enim in globulos formata fuisset;) sed motam fuisse irregularissime, potissimum vero antrorsum. 3. Eandem materiam non posse statim in primis globulorum occurribus plene & solide striatam formari, nisi eadem facilitate ad quemvis oppositorum corporum occursum figuram suam mutet, & ad quodcunque spatium sese accommodet. Itaque videamus nunc quæ materia ejusmodi informis, confuse antrorsum mota, facile impressiones & assumens & immutans, formari debeat intra globulos novi vorticis quem circa polum ingreditur.

XLIV. Et primo quidem patet eam quæ intra ternos globulos contiguos cadet, fieri debere triangularem, angulis acutis & lateribus cavis constantem. At quoniam

44.

Formatio-
nem parti-
cularum in
strias torna-
tas, esse im-
possibilem.

U

sub

sub his globulis subest aliud folium seu aliud planum globulorum itidem sic motorum, hisque rursus planum aliud subjacet & sic continuo, fieri non potest quin fere semper tribus quibusque globulis aut eorum, interstitio subsit, directeque opponatur in plano subjacente alius & quartus globus, (est enim hic situs naturalissimus) qui transenti materiae directio occurrat, eamque statim retundat. Hæc materia obtusa omnino retrorsum repelleretur (non enim pollet pellere globulos) nisi nova superveniens, illamque vi protrudens, cogeret eam ulterius pergere, non quidem per lineam rectam, cui obsistit globulus suppositus, sed ad latus per unum ex tribus spatiis triangularibus, quæ globus globulis tribus suppositus ad latera relinquit: quò cum pergit, iterum ut plurimum novo occurrit globulo obstanti ut prius, eamque retendenti relictis itidem tribus spatiis ad latera, quorum unicuique rursus objicitur alius globulus, & sic in infinitum, ita ut materia transiens non possit moveri per lineam rectam, & verò debeat semper flecti & frangi, dum ex ternione globulorum unius plani transit ad aliud in plano sequenti. Unde patet (secundo) particulas hæc fieri non posse instar columnarum rectarum striatarum, sed veluti pyramides aut triangula solida, quorum angulus anterior, in globulos ternioni directe oppositos semper impingens indeque reflexus, obtusus sit & veluti rotundatus.

Tertio patet, etiamſi, (quod impoſſibile eſt naturaliter,) ponamus globulis ternis in centro A gyrautibus juxta numeros 1, 2, 3, ſubefſe alios ternos, hiſq; rurfus alios, ita ut ſemper interſtitia interſtitiis reſpondeant, materiæque influenti tranſitum rectum & liberum relinquant, non poſſe tamen particulas materiæ ſtriatæ quoad ſtrias ſuas intorqueri niſi duo ſupponantur: alterum, particulas illas longiores eſſe diametro unius globuli; alterum vero, globulos tornos, ternis ſemper in plano ſubjacente immediate reſpondentes, ita ſimul cum ſuperiori ternione circa centrum moveri; ut tamen celerius paulo aut lentius circulum abſolvant. Neq; enim particula ſtriatâ intorqueri poteſt, niſi dum una ejus extremitas hæret, v. g. inter globulos A, A, A, (vid. fig. Z.) Fig. Z. in ſpatio *f, i, i, i*; altera pars ſit inter globulos ſubjacentes BBB, in ſpatio *f, 2 2 2*, a pri- Fig. Z. ori paululum deſlectente; tertia vero (ſi adſit) inter globulos CCC in ſpatio *f, 3 3 3*, adhuc magis inflexo. Ad quod requiritur, tum, ut particula quævis longior ſit diametro unius globuli, quò ita duæ ejus extremitates eodem tempore duo ad minimû ſpatia triangularia inter duo plana globulorum occupent; alioqui enim ab uno ternione circulante abriperetur ſine reluſtantia, nullaq; fieret intorſio: tum ut globuli terni primis ternis ſubjacentes, parum lentius vel cele-

rius moveantur, ita ut dum primi, v. g. circulum suum circa centrum absolvunt, alteri B B B, qui subsunt, ita cum illis pergant ut tamen plusculum moti angulos sive cuspidum spatii sui triangularis 2, 2, 2, parum promoverint & deflexerint a cuspidibus primi i i i; idemque de tertiis C C C, deque eorum motu celeriore aut lentiore, cuspidumque 3 3 3 situatione dicendum. Ita deum in ternionibus (& sic in omnibus ab uno polo ad alium) dum anguli cuspidum 1, 2, 3, paulatim inflectuntur, materia oblonga per interstitia globulorum transiens, similiter contorquebitur: quod fieri non posset, si terniones uniformiter seu æque celeriter moverentur, sique ita omnes spatii triangularis / cuspidum 1, 2, 3, in omnibus planis globulorum similiter motæ, in eadem linea recti sibi responderent: tunc enim materia ingressa rectè pergeret sine intorsione.

Fig. X.

Et hæc quidem de iis tantum globulorum ternionibus qui sunt in ipso axe, circa quem totus vortex gyatur: de iis autem qui sunt ad latera axis & circa axem decurrunt (fig. X.) in circulis B, C, D, E, longe aliter se res habet. Namque de his clarissime patere puto, nullam materiam subtilem posse inter eos in strias contortas formari vi rotationis eorum circa axem vorticis: siquidem ternio quivis globulorum, v. g. qui in E unam tantum intorsionem facere potest,

est, tota eo tempore quo circulum totum, *FFGH* circa poli axem absolvit, ut in figura patet: angulus enim *I*, qui dum ternio globulorum est in *E*, supremus est spatii triangularis inter globulos, quarta parte circuli peracta in *F* fit lateralis: medio cursu absoluto in *G* infimum locum occupat: post tres quartas est lateralis dexter in *H*, donec toto circulo peracto in *E* ad priorem locum supremum redeat, atque ita unam intorsionem acquirat. Ut ergo una pars intorquenda materiae vel unam contorsionem acquireret dum per globulos hos transit, deberet ea particula ab ingressu suo in ternionem, ad exitum ibi permanere tantum temporis donec totus vorticis circulus sit absolutus; vel dimidiam, quartam, octavam partem temporis ejus, ut dimidia vel quotacunque pars circuli absoluta imprimat dimidiam, vel quotamcunque unius contorsionis partem materiae inter globulos permanenti: cum tamen vix possint globuli locum mutare quin particulae plures intermeantes jam fuerint elapsae; quippe quae celerius multo moventur quam globuli: globulorum autem circulus, (maxime eorum qui parum remoti sunt ab axe,) hora, die, mense interdum vix fiat.

Quod si dicas, globulos plani subjecti moveri circa axem poli, & quidem paulo celerius, idque intorquenda materiae sufficere;

Fig. Z.

ajo contrarium esse verum: non enim moventur uti illi in figura Z, circa centrum sui ternionis; sed circa axem vorticis sui rotantes, subducuntur iis qui immediate in folio superposito illis incumbunt, eo modo qui videri potest ad C, in globulis 10, 11, 12; & alii in eodem circulo proxime adstantes, eos in linea fere recta protrudunt: quod sane materiam striatam rumpere & perdere, non autem tornare valet.

45.

Ad materiam striatam Cartesii circa axes vorticum, tornadoandam, suppositio- nes quadam necessaria, & absurda.

XLV. Verum ut materia striata illis in locis intorqueretur, supponenda essent hæc præterea: primo, globulos præter motum circa axem poli, moveri etiam ternos quosque circa centrum spatii sui interni, puta, globulos in circulo Biper 4, 5, 6, 4: ternionem C, juxta 7, 8, 9: tertionem E secundum *l, m, l, n*: sicque cæteros omnes in omnibus circulis circa axem & in toto polo. Nec hoc tantum, sed & secundò, globulos subiecti plani moveri etiam circa se ternos; similiterque globulos tertii & sequentium, planorum ad polum oppositum usque, idque (tertiò) eadem inter superiores & inferiores celeritatis & lentitatis proportionem semper servata, quæ ad figuram Z explicata est. Atque ita haberemus infinitas veluti columnas ab uno polo ad alium excurrentes constantesque infinitis ternorum globulorum tabulatis, quorum singula circa se diversimode & veluti harmonice gyRANDO, con-

contorquentur, ad formationem materiæ striatæ contortæ, qua Cartesius indiget ad explicationem magnetis. Quibus suppositionibus unam deesse adhuc video, nimirum, singulos globulos esse veluti totidem glandulas pineales, quæ singulæ genio suo, totius lusus conscio, & omnia sic methodice dirigente, sint præditæ. Ecquis enim non videt, materiam istam striatam & diversè intortam præter puram putam chimæram, nihil esse? quod non per insultationem dictum velim, sed ut videant ingenui, quibus figmentis mentes suas captivent, Auctori uni, ut ut ingenioso, nimia cum veneratione adhærentes, dum revera ea ejus inventa, quæ vel maxime inter omnia tanquam veritatis principiorum insignia specimina passim jactantur, non nisi fictiones absurdæ sunt: quod de pluribus insuper ad hunc scopum ut ingenuorum mentes libertati restituantur, ostendi posset, si vel locus vel necessitas id postulare.

XLVI. Monebo tantum verbo, in eis quæ explicanda suscepit Cartesius, quæque sæpe inter specimina ejus præcipua annumerantur, si propius inspicias, errorem inde plurimum (ut in jam recensitis) proficisci, quod contra primam methodi suæ regulam multa assumat ut evidentia quæ talia tamen non sunt: tum & contra regulam alteram, subjectum & difficultates in-

46.

Cartesium
in errores
sæpius inci-
dere, quod
primam &
secundam
Methodi suæ
legem sæpe
non obser-
vet.

omnes suas partes non dividat; quod multa in Mathematicis, v. g. quæ ad rem necessaria essent prætermittat: in Physicis vero, ea quæ corpora solida sunt, consideret ut plana, quemadmodum figuris exhibentur; non vero ut solida, qualia revera sunt. Sed de his satis.

47.

De Ethicis Ethnicorum, Politicorum seu mundanorum, & veterum Philosophorum falsitate.

(a) Disc. de Methodo.

XLVII. ETHICA, de cujus falsitate etiam nonnulla annotanda sunt, considerari potest, vel qualis ex Ethnicorum vulgariis scriptis hauritur sive hauriri potest; vel qualis ex humanarum actionum observationibus acquiritur; vel qualis a Philosophis, iisque præcipuis, passim traditur & commendatur. De illa quæ in Gentilium scriptis apparet & inde erui potest, Cartesii sententiam nunc faciam meam. Sic autem ille: (a) *Veterum Ethnicorum moralia scripta, palatiis superbis admodum, & magnificis, sed arena tantum aut cæno inædificatis esse comparanda. Virtutes summis laudibus in cælum ab iis tolli; quas cæteris omnibus rebus longe anteponendas esse, recte contendunt: sed non satis explicare, quidnam pro virtute sit habendum; & sæpe quod tam illustri nomine dignamur, immanitatem potius & duritiam, vel superbiam, vel desperationem, vel parricidium dici debere.* Ita ex copiosis verbosi Ciceronis scriptis, nil præter vanam animi ambitionem atque ostentationem virtutis loco elici posse ab iis qui in ejus lectione

morum

morum institutionem quærunt, verissimum effatum est. Neque hoc ipse Seneca, multique inter Stoicos destituuntur vitio. Si quis autem ex observatione eorum, quæ agunt illi qui prudentiores in seculo habentur, Ethicam vitæque leges sibi velit præscribere, Superbiam & Amorem proprium pro principiis suis sibi assumat necesse est. Ex his enim fontibus proficisci, & ad hæc tanquam ad scopum suum collimare quæ cunque a mundi probissimis geruntur, quæque inter virtutes numerantur, elegantius & nervosius, quam ab alio describi possit, illustris Auctor quidam (a) vel palpandum exhibuit.

(a) M. le Duc de la Rochefaucault in libello Gallicos Reflexions morales.

XLVIII. Jam si quam Philosophorum recentiorum Sectam in virtutis via præmonstranda ducem seligere tibi sit animus, quam ex omnibus commendem video sane nullam. Vel in primo quæstionis momento a scopo aberrant simul omnes, dum pro fine quærunt Summum bonum, quatenus in hac via naturaliter acquiri & possideri potest: quæ quidem quæstio est perabsurda. Si postularent, quodnam ex multis imperfectis, ad quæ hic accessus dari potest, optimum sit, quod cum universali Dei gratia sic possit obtineri, ut pereunte hac vita, maneat tamen instar fundamenti nos ad Summi Boni fruitionem aptos reddentis, tunc equidem non inepte quærerent.

48.
Recentiorum philosophorum absurditates generaliores de summo bono hac in vita viribus naturæ acquiriendo. Obliviscuntur veritatum æternorum valore, & evanescunt in vilitate, scopo nostro, &c.

At si non omnes, multi saltem, tale quæ-
runt hîc Summum bonum, quo, respectu
nostri, non detur majus; deinde & quo in
hac vita detur; & postremo, quod natu-
ræ corruptæ viribus acquiri possit. Illud di-
co absurde sic quæri. Namque cum hæc
inter mortales vita, ad veram & æternam
nostri, quæ post hanc vitam futura est, du-
rationem, ne eam quidem rationem habe-
at quæ est capillorum ad corpus, vel mo-
menti ad seculum; cumque in illa verse-
mur, (ex rei veritate & sincerioris sensus
dictamine) non ut principis filii in paterno
palatio, principale bonum ibi possessuri; sed
ut fontes in carcere, in quo humiliter & pa-
tienter rebellionis pœnas sustinere debent,
quærere illic Summum bonum: perinde est
ac si quæreretur, quomodo reus per occu-
pationem circa capillos in carcere possit
primariam dignitatem obtinere & posside-
re? Deinde quærere Summum bonum quod
non sit supernaturale, sed naturale, idem
est, ac quærere summam lucem quæ non sit
lucida sed tenebrosa. Præterea, quærere
Summum bonum, quatenus naturæ viri-
bus, non autem gratiæ auxilio & operatio-
ne interna acquiri potest, perinde est ac
quærere lucem vel illuminationem, quate-
nus per cœcitatem acquiri potest; aut quæ-
rere rectum atque agilem incessum, qua-
tenus per luxatas & claudicantes tibias
acquiri

acquiri potest. Non Physici tantum, sed & Ethici Philosophi currunt post chimæras in spatiis imaginariis volitantes. Obliviscuntur (quod supra notavi) Dei, sui, aternitatis, rerumque supernaturalium, ad quas & ob quas nos esse factos negabit nemo, nisi dicat Deum rem supernaturalem non esse, aut nisi credat eundem sese negare tanquam finem & scopum hominis darique aliquid Deo dignius, ob quod homo sit & vivat. Sed nec satis memores sunt iidem vanitatis atque brevitatis huiusce vitæ, quæ cum considerari non possit ut scopus fixus, sed solummodo (uti revera est) tanquam medium labile & momentaneum, non permittit ut in ea quærat^rur summi boni possessio, sed usus saltem rectus medi; & mediū quidem non fruitivi, sed pœnalis, quale reus in carcere quære^re vel exspectare debet: quod alia in re consistere nequit quam, in humilitate & patientia, quas etiam adorandus noster Philosophus Ethicus JESUS CHRISTUS, benedictus in secula, tanquam omne hac in vita punctum ferentes, discipulis suis discendas tradidit: *(a) Discite a me quod sum mitis & humilis corde: &, Si quis vult me sequi, (hoc est, ad summum bonum per huius vitæ rectum usum ceu per medium tendere) is abneget se & tollat crucem suam.* ^{(a) Math. 11: 29. & cap. 16: 24.}

XLIX. Non negavero, Summum Bonum

49.
Quomodo

summum
bonum hac
in vita quari
aut partici-
pari possit.

Philoso-
phos se du-
centes Chri-
stianos, haud
quærere
Christianam
Ethicam.

(a) Coloss.
3: 3.

(b) Jac. 5:
10, 11.

num utique hac in vita quæri debere: ve-
rum non ut tale hîc possidendum; sed olim:
neque inficior, Deum etiam interdum qui-
busdam id hîc communicare; at nec fructi-
ve, nec quia nullum hominis studium acti-
vum est medium proximum possidendi
summi boni id ipsum ex se quærentibus; ne
dicam & eos qui id prægustant, vitæ mun-
diqve hujus metas quadam veluti mortis i-
magine, (ipsa corporea morte hominem
magis immutante) prius esse prætergressos:
de qua morte Paulus, (a) *Mortui, inquit, estis;*
& *vita vestra abscondita est cum Christo in*
Deo. Verum divinam hanc Viatorum Ethi-
cam a Christianismi nostri Philosophis nec
proponi nec quæri, non tantum patet ex ab-
surda quæstione summi boni hac vita cir-
cumscripti, naturæqve (corrupta ut est) vi-
ribus adipiscendi; sed & ex documentis ex-
pressis contra cardinales *humilitatis & pa-*
tientie virtutes. Novi Scholam, ubi do-
cebatur humilitatem esse abjecti vitium
animi; & *patientiam non mereri nomen in-*
ter virtutes, quod pati ignavum sit: hocqve
thesi publica totidem verbis sustinebatur,
quanquam Superbus & Impatiens Dn. Præ-
ses pudore suffundi debuit, prolato Divi
Jacobi loco: (b) *Exemplum capite, fra-*
tres mei, tolerantia & patientia de pro-
phetis, qui Domini nomine locuti sunt. Equi-
dem BEATOS judicamus eos qui patiuntur.
Jobi

Jobi patientiam audivistis, & quam ei finem dederit Dominus misericors & clemens, vidistis. Sed hæc forte Aristotelicismo debebantur: Cartesianismus fuerit forsitan purior. Viderint quorum interest. Ego, qui illum olim utcunqve feci meum, de eo, uti a me olim suscepto, sensus meos exponam breviter.

L. Cum CARTESII Epistolas, quæ in Tomo primo ab initio exstant, primum legere, eas veluti de cælo labentes suspiciebam & toto pectore amplectebam, ob egregia atqve pia & fundamentalia Ethices cogitata hinc inde ibi exstantia. At postquam deinde omnia simul conspicerem & diligentius perpendere cœpi, video de ejusmodi Ethica idem judicium fieri posse, quod ipsum de Ethnicorum moralibus scriptis fecisse supra retulimus: *Superba esse palatia arene imposita, nec quid pro virtute & pro summo bono habendum sit explicantia.* Arena est vel cœnum dogma illud quod pacificandis animis nostris affert, de DEO voluntatis nostræ propensiones omnes non prævidente modò, sed & eas nobis infundente: quod & statum Spinozianum redolet, tum vero animum ad virtutem obtundit, atqve vitiis quibuscunqve defendendis, pœnitentiæque excutiendæ potius inservit quam ut virtutem promoveat. Id (quia perniciosum puto) a radice resecuri

50.
 Ethices
 Cartesiana
 sphalmata
 generaliora.
 Eam esse
 instar palatii
 superbi, are-
 næ superex-
 structi.
 Cartes. Epist.
 Tom. I. Ep.
 10.

(a)

(a) Cogit.
Rat. p. 408.
&c. confer
Oecon. de la
Creat. & de
la Providen-
ce.

(a) aliis locis: Sed quid de Summo bono de-
que virtute minus vere docuerit, cum nul-
libi ostenderim, jam libet in lucem protra-
here.

Summum bonum, nisi res definita vocis
dignitati respondeat, superbus titulus: qua-
lis sæpe prostat multis in libris, qui (ne Spi-
noza quidem cum suis excepto) nobis Sum-
mum illud bonum, pantosophias, medica-
mina animarum, aliaque ejusmodi in fronte
promittunt quidem; at ubi ad rem ventum
est, nugæ meras in recessu habent de logi-
ca, de motibus, deque figuris, numeris & re-
bus mathematicis, quæ non magis ad sum-
mam felicitatem quam ad summam mise-
riam conferunt. Neque aliter se res ha-
bet si quis considerans miseras humanas,
mentiumque ægritudines, quæ beatitudini
solidæ opponuntur omnes, ab errore pro-
ficisci, in exordio libri promittat quidem
se de errore pellendo per *Inquisitionem Veri-
tatis* acturum; verum tamen toto opere nil
agat quam de erroribus inani scientiæ &
curiosæ oppositis, deque veritate ideali &
philosophica, nullius miseriam depellere
“apta; unde ipsemet tandem concludat in
“fine operis: Ista quæ de veritate exposuit,
“cum laboriosa esse admodum, tum vero
“ut plurimum ad eas tantum quæstiones
“proficua, quæ nullius fere sunt usus:
“nisi quod superbiæ nostræ adulentur,
magis,

“magis, quam mentem vere perficiant;
 “proinde melius esse ea ignorare cum pro-
 “bis ac piis, qui postea per aliam viam æter-
 “no lumine subitò illustrabuntur, quam per
 “istam laboriosam nonnulla imperfectissi-
 “me scire, deinde vero post tantillum tem-
 “poris æternis tenebris esse plectendum.
 Quæ conclusio sane spem exordio operis
 factam plane tollit. Idem & Summo bono
 Cartesii commune erit, si quod ab illo af-
 fertur tale fuerit, ut & post ejus adeptonem,
 ni accedat aliud, summa tandem miseria
 suum maneat possessorem.

I.I. *Summum bonum* Cartesius distinxit in 51. ^{re}
 illud quod absolute in se est tale, de quo Cartesii cir-
 non dubitatur id esse ens perfectissimum: & ca summum
 in illud quod tale est quoad nos, sive quod bonum hal-
 nostrum quodammodo est, vel ad nos spe- lucinatio
 ctat: hoc autem unicuique nil aliud esse ait, periculosa.
 quam libertatem arbitrii, aut potius illius
 bonum usum. Qui sane paralogismus est
 non minor, quam si quærenti qua in re con-
 sistat illuminatio, responderetur, non in So-
 le ejusve actu, sed in recto usu seu in aper-
 tione libera oculorum quippe quæ sola hac
 in re ad nos spectat. Est quidem hæc aper-
 tio, fateor, necessaria ad illuminationem,
 conditio: at illuminatio ipsa vere est actio
 Solis in oculos ei sponte apertos. Ita
 quoque fatendum est, libertatis interpo-
 sitionem necessario quidem requiri ad
 Sum-

Summum bonum, quippe quod bonum sit actio luminosa & amatoria Dei in anima se suasque facultates ad eum *libere* convergente: at ille sane libertatis usus sive admisivus actus, Summum bonum necesse nec constituit; admittit tantum: perinde ut porrectio spontanea manus in mendico non est thesaurus, etsi thesauri admissio esse possit. E superbo amoris proprii fundo ergo est, quod in libertate propria potius quam in divina operatione summum quærat & collocetur bonum: idque sub callido illo prætextu, bonum illud aliter non fore nostrum, quandoquidem præter libertatis usum nil nostrum proprie sit. Atqui palam est posse aliqua duobus modis nostra fieri: alia quidem ita ut nobis sint naturalia, sive pars naturæ & dos, prout sunt ipsa animæ natura facultatesque, e quibus nullum majus donum fieri nobis potuit a Deo, quam quidem est libertatis ejusque usus donatio: Alia vero sic nostra esse possunt, ut ad naturæ nostræ constitutionem non pertineant, sed ad ejus ornamentum & beatitatem; & hæc dona sunt a liberalitate Creatoris nostri oblata ut fiant nostra per libertatis ea sponte admittentis cooperationem & consentum. Atque sic Deus ejusque actus, qui summum bonum in se sunt absolute, fient etiam *nostrum* summum bonum, si eis sponte facultates libertatemque ipsam tradimus. Sic

Deus,

Deus, fiet Deus noster, vita ejus, vita nostra; bonum & felicitas ejus, bonum nostrum. Nec facile concedendum arbitrer, appellationem illam summi boni a Deo ad libertatis usum transferri, nisi quis occasio, nem amet sibi periculosissime adhærendi, postmodum tamen per lamentabilem & forte irreparabilem lapsum, qui superbos manet, seriùs dedocendus.

LII. Neque est quod quis causetur, liberi arbitrii bonum usum ideo pro summo bono relativo haberi, quod virtus in eo usu libertatis consistat: virtutem autem ab augusta hac denominatione Summi Boni excludi non posse. At Virtutes ex sublimiori Theologia discat in increatas & creatas distinguere. Illæ, quoniam ipsius Dei actus sint, animæ præsentis, eamque agentis & regentis; vel etiam sint ipsemet Deus agens, Summum, quidem bonum dici possunt: hæ quæ, sunt libertatis divino auxillio adjunctæ actus, non item Summum bonum; sed viæ tantum ad illud consequendum. At eæ virtutes quæ sunt actus libertatis sese bene agere præsummentis, tantum abest ut sint Summum bonum, aut media ad illud; ut ad summum, potius malum superba media & infelices viæ sint agnoscendæ.

LIII. Hic consideremus obiter Cartesianæ virtutis naturam sive definitionem. Is illam in hoc constituit, ut quis faciat ea,

52. Virtutem bene distinguere in increatam, creatam, & falsam.

53. Quomodo Virtus Cartesianæ nã

nisi cœca ac
superba per-
tinacia fue-
rit.

quæ meliora esse judicat. Media autem ad
eam esse ait, nil negligere ad inquisitionem
veri, tum cognitionem ipsam veri & boni,
judiciaque de illis, itemque decreta firma
vitam secundum judicia illa regendi. Ve-
rum enim vero, quando inter media inqui-
rendi veri non numerantur ea quæ præci-
pua esse aliquoties diximus; recurrere ad
fontem luminis, Deum, ex animo de ingra-
titudine sua & vitiis dolente, æternorum
autem luminisque divini cupido, cumque
præter ideales notitias vi & activitate ratio-
nis corruptæ in anima sui ipsius amante ac-
quisitas, judiciaque in præsumptione se vero
lumine affici fundata, nil intelligitur vel o-
ptatur; patet cuivis veritatem solidam si-
ne adulatione adire volenti, ejusmodi vir-
tutes non esse nisi cœcam atque superbam,
perstinaciam, & si quicquam aliud, has ve-
re dici posse *palatia admodum superba,
arenæ aut cano corruptæ naturæ superedifi-
cata.*

54.

Circa Con-
scientiam
Cartesiano-
rum quo-
rundam sen-
tentia op-
positæ atque
erroneæ.

LIV. E Cartesi autem discipulis nonnul-
li, prout de adipiscenda veri & boni cogni-
tione magis vel præsumserunt vel despera-
runt, in diversas & sibi oppositas abiere par-
tes. Qui veri & boni cognitione sese certo
præditos crediderunt, quia id conscientia
suâ certo sibi intus constare putabant, sic
virtutem in conscientia dictamine sequen-
do constituerunt, ut pro principio illis sit,

con-

conscientiam errare non poss. At verè qui aliquantum sincerius & perspicacius humani rationisq; suæ defectus scrutari sumpserunt, vix se quicquam indubiato certum suis viis possidere, & præterea animo gratificandi illis qui, cum non sint Philosophi, neque adeo circa veri & bonæ cognitionem commode occupari queant, non sunt tamen a virtute & felicitate arcedendos; sed in contrarium abierunt, ut dicerent, veras atq; bonæ cognitiones ad virtutem & felicitatem non adeo necessarias esse; sufficere ut quis bona fide putet sive iudicet quadam esse vera & bona, alia autem mala & falsa, dirigatque actiones suas secundum iudiciâ quæ sibi conscius est esse optima, etsi res ipsæ in se aliter se haberent, iudiciaque cum ipsis rebus & absoluta veritate collata, essent toto cœlo ab his aliena: id felicitati expectatæ non obfuturum: e contra, teneri quemque conscientiam suam etiam errantem, semper sequi; atq; ita atq; bene rem virtutis salutisq; geri, ac si erratum non esset. Quæ quidem longius adhuc quam priora a veritate & virtute aberrant.

LV. Qui *conscientiam errare non poss.* putant, aut quid conscientia sit ignorare videntur, aut vero nova utuntur nomenclatura communi usui contraria. Res in homine sic se habet. Homines (utinam Philosophi exciperentur!) Dei, ætærorum, in-

si
Conscientia
eiusque
iudiciam ætæ
fallens.

qvitat^{is} propriæ pœnitentiæque obliti, amore verò proprio capti, optantes fuisset oculis apparere tanquam veritatis & virtutis possessores, hoc agunt, ut sua quisque via & rationis activitate ægra, veritates picturatas & ideales de rerum & actionum bonitate vel pravitate excitare sibi diversis modis annitatur. Id faciendo diversi ad diversa & quandoq; opposita prolabuntur. Tum pro suo quique modo judicant, & hujus apud se conscii sunt. Dein judicia sua de bono & malo, vero & falso per reflexionem intuentes sistunt eadem sibi veluti coram novo Tribunali dijudicanda. Hic judex autem est Amor proprius, sive desiderium quo homo optat a se ipso veritate & justitia præditus haberi. Ab eo postulatur, ut quod semel judicatum est, revideat, & ex revisis rationibus pronunciet. Is igitur desideratis annuit; atque ita eadem quæ prius (quæ sua omnia sunt) rata certe (pro sua indole) pronunciat, aut etiam pejora prioribus addita confirmat. Atque hoc ipsum est quod homines appellant *conscientiam*. De hac jam quæritur, an ea errare non possit? Mira quæstio! An Amor proprius & superbus, qui, sibi ipsi ut satisfaceret semel judicavit directe de rerum bonitate exiis quæ ipsi apparere, non possit errare, quando ipsemet deinde reflexive judicia priora ad iudicium reflexum & iteratum appellat? taceo sæpe illum

lum ne quidem tam exacte se gerere ; ita ut præter meram pertinaciam nil sit interdum ea ad quam multi provocant conscientia ejusque luminis prætextus.

LVI. At enim, inqvient, quid tu hîc nobis de conscientia, quæ sit Amor proprius, disputas ? Quasi vero Paulus non testaretur, inscriptam esse hominum etiam Ethnicorum cordibus legem divinâ vi eos de bono & malo arguentem & instruente. Hanc divinam esse legem negabit nemo. Eandem nos Conscientiam cum Paulo dicimus. Et quia lex Dei errare non potest: Ergo conscientia errare non potest. Quod adhuc fortius stringit, quam quando probatur illam errare non posse ex eo quod illa idem sit ac clara & distincta perceptio Cartesiana; cum utiq; majus quid sit, eam esse vividam perceptionem divinam.

LVII. Sic illi. Videamus nunc quænam iis respondenda sint, & quidem non abludendo a mente Pauli.

Doctrina Pauli est, hominem a peccato ita penitus imersum esse corruptioni, ut meræ in eo sint tenebræ & vanitas ac stultitia, Mentis, donec Deus ei illucescat per operationis suæ intimæ nonnullos radios, prout & fecit, ipsis etiam gentilibus: ostendens eis suam potentiam, bonitatem, liberalitatem, simulque eos convincens, quod debeant ei gratias agendo & obtemperando.

56.

Instantia
pro consci-
entia infal-
libilitate.

Rom. 2: 14,

15.

57.

Responsio
ad instanti-
am.Conscien-
tia vera quæ?
quæ falsa?

honoremque & gloriam ejus quærendo, vitam suam transigere, abjectis multis & vanis suis ratiociniis, atque infano illo desiderio, quo sibi aliisque sapientes videri volebant. Hæc illi si audivissent, judicassent & fecissent; tunc vero habuissent unde de sana & non errante conscientia gloriari potuissent. Illi autem quid egerunt? Nimirum, neglectis Dei impulsibus, ejusque honoris, gloriæ, laudumque zelo, attenderunt tantum ad gloriam quisque propriam, nec non ad impulsus tenebrarum, vanitatum, stultitiarumque mentis suæ, (ab humanæ salutis inimico ad hoc adjuti,) quærentes scilicet, quomodo sibi aliisque possent viri magni & sapientes haberi, ratiocinando de mundo & elementis, de cælo & terra, de numeris & motibus, figuris & angulis rectis ac curvis, de nive & pluvia, de aliorum factis & scriptis, deque ratiocinationum formis & artificiis, milleque aliis nugis vanissimis & in aëre volitantibus chimæris. Quo factum est non tantum ut impulsus DEI minus in se sentirent, sed & ut DEUS, videndo eos frustra intus a se moveri, quem negligere decreverant; atque adeo culpabiliores & poenis severioribus magis obnoxios fieri; eas ne demererentur impulsus suos retineret: At illi inde motibus tenebræ vanæque mentis suæ sese credentes sine repagulo, ea sibi tan-

quam ad sapientiam aut felicitatem adipiscendam convenientia quæsierunt & fecerunt quæ prorsus absurda, & nullatenus creaturas ad imaginem Dei & pro Deo factas decentia. Jam quæso, quid in talibus conscientia, aut provocatio ad conscientiam suam aliud esse possit, quam provocatio ad insanum & tenebrosam corruptionis suæ amorem, qui in eis est omnia? Quotusquisque autem nunc est, qui secundum Dei impulsus totam vitam, uti dictum. disposuerit, aut potius qui iis neglectis, se suaque figmenta consulere & sequi non amet? Quam rara ergo, imo quam nulla in omnibus fere est ea conscientia quæ non errare sit censenda: cum e contra, quam jactat maxima pars hominum conscientiam, ipsissimus sit errorum & malorum fons? Nullus quippe recta gaudet conscientia, nisi qui impulsibus vanæ atque corruptæ mentis naturæque suæ, tanquam exitiosis operandi principiis depositis, & (ut verbo sacro utar) cruci cum Christo confixis (quod Apostolo est purificare conscientiam ab operibus mortuis per sanguinem Christi) ab impulsu & vita Spiritûs Dei novam vitam, novum impulsus, novum lumen, novum regimen, omniaque nova (uti in CHRISTO ex morte suscitato) suscepit. Quicumque talis est, is demum, non alius, conscientia gaudet non erronea, bene judicat de

rebus in lumine Dei, & scit directe ac etiam reflexive se bene judicasse & judicare: atq; adeo tunc provocatio seu attestatio conscientia suæ infinitum habet pondus, tum apud omnes qui eum talem norunt, nec minus apud se, ut tranquillus sit; tum quoq; apud Deum, cujus divinum judicium is homo scit a suo non dissentire, imo scit, ut cum Davide (a) dicam, *judicium suum* (quod is homo judicat) *a facie* sive a præsentia DEI *procedere*. Cæteri verò cum conscientiam suam sibi aut aliis allegant, ad eamq; provocant, non minus ridendi sunt aut miserandi, quam si apertis verbis amorem proprium testarentur: namq; ut cum Paulo loquar, (b) *eorum mens & conscientia polluta sunt*, & perinde ut *ipsi ad omne bonum opus reprobabiles*.

(a) Pf. 17.

(b) Tit. 1: 15, 16.

58.
Conscientia dubia & media.

LVIII. Nolim negare multos intercedere status medios eorum, in quibus & Deus impulsibus dictaminibusque suis interiora movet, & tenebræ mentisque ac potestatis inimicæ corruptela suos etiam motus inspirant. At hi, quamdiu corruptionem naturæ & amoris proprii non vicerunt nec eiecerunt, conscientia suæ fidere non debent. Ut ut enim radioli motusque divini insint: si tamen corruptio tenebræque cum amore proprio ibidem adhuc vivunt, suos illæ motus cum divinis miscent, turbant, confundunt: sic ut pura Dei lumina & motus imper-

impermixti discerni bene non possint ab impulsibus corrupti tenebrosique amoris: unde commixtione facta divinorum motuum cum pravis chaos quoddam fit indigestum, ubi quicquid divini prius inerat, extinguitur, & unde præter æquus absurdos, sæpeque exitiosos & lamentabiles, nil oritur apud eos qui fervore Zeli indomito se conscientia suæ motus exsequi debere clament; quemadmodum infelicitè visum est in multis qui vel enthusiasum præ se tulerunt, vel sectas novas condere, vel jam conditas, aut etiam veritatem ipsam, sed sibi haud bene perspectam, defendere allaborarunt.

LIX. Quanto minus igitur statuendum est; *conscientiam etiam mere erroneam sequendam esse*, & quod pejus est, hominem eam sequendo, non ad vitia & perditionem, sed ad virtutem felicitatemque duci, idque ideo quoniam ille sic & non aliter, rem esse conjicit. Perinde dicas, eum, qui falsum lumen, aut falsum iter, aut ducem fallacem sequitur, quæ ipse interim pro rectis verisque habeat, non tamen a scopo aberrare, neque in præcipitium ruere, aut in latronum manus incidere: idque propterea, quod judicet sese vero lumine, recta via, sincero ductore duci: aut eum, qui venenatis cibus vescitur, propterea veneno non infici, quod cibos eos salubres esse

29.
Conscientia
erroneæ nec
sequendæ est,
nec facilius,
nec ducit ad
bonam.

putet. Certe quemadmodum inter edulia corporea nonnulla sunt cibi salubres, qui veri nutriunt; alia vero sunt venena, quae inde comedentes occidunt: ita & de veritate & de virtute res se habet. haec sunt veri cibi animae, independenter ab opinionibus hominum: errores vero & vitia, venena sunt animarum, easque juxta naturam suam venenatam perdunt & interficiunt, si assumentur, quicquid etiam de his animae judicent opinione sua. An enim quoniam anima quæpiam judicabit, errore esse lumen divinum. ideo ab errore illuminabitur? Absurdum! Et quando judicabit vitium aliquod, ut scire esse an idcirco virum hoc eum sanam & beatam efficere poterit?

64.

LX. Sed inquires, an ergo idem quoque

In rebus
mortalibus
& ad salutem
absolutam
re necessarii
is, non datur
ignorantia
invincibilis,
atque adeo
excusabilis.

dicendum si conscientiae error sit invincibilis aut in ignorantia invincibili fundatus? Respondeo in rebus quæ virtutem & vitium, felicitatam & miseriaem æternam, sive summum bonum & maximum malum concernunt, nihil esse invincibile dicendum respectu hominis libertatis usu gaudentis, modo DEI beneficiis suoque officio deesse non velit. Si homo quisvis instantibus divinis attendere vellet, si sese illis daret, si quæ impotentia & malitiæ propria, vanitatis rerum seculi, soliditatis æternarum,

rum,

rum, officiiqve erga Deum, erga se & cetera omnia, eum faciunt conscium observaret ut ut initiò minima, tunc utiqve, gradatim tamen, Deo illi lumen, pro mensura & ratione progressus sui magis magisque affundente, ad eam veri bonique cognitionem perventurus esset, quæ tandem luminosa circa omnia conscientia adipiscenda sufficeret. At vero quando consci sunt homines se omnia bona ab Auctore optimo accepisse & expectare debere, neque tamen ei laudando & amando vivere volunt; sique propriæ impotentia & pravitate suæ convicti, se ipsos tamen æstiment, & ab aliis magni fieri cupiant; si rerum vanitatem conspicientes, istis tamen nugis amplectendis se dedere insistant; si rationis suæ imbecillitatem quotidie experti, ad ea tamen medicamentosum lumen ex nugacissimis sæpe circa vana & puerilia objecta cogitatis sibi querant & expectent: quo quæso jure verum lumen communicaret illis Deus? quoque jure ipsi de ignorantia conquerentur invincibili, quæ revera culpabilissima est, non autem invincibilis nisi novo sensu, quando nempe homo non vult debito modo apud omnis boni Auctorem relictis nugis querere animo humili quæ solide bona sunt, quando, etsi sese tenebrosum & impotentem rudemqve asinum esse intus consciat, se tamē onittere non vult, sed proprias semper

per vias seqvi amat? Tunc si quidem non velit a se desistere, ignorantia ejus illustrari & vinci non potest: sed maxima culpa non caret ejusmodi stupiditas.

61.

Quatenus
errans & du-
bia consci-
entia sit se-
quenda.

LXI. At vero inquires, ponamus aliquem qui bene volo animo & debitis viis veritatem atq; virtutem quærat; Is sane non illico eas adipiscitur: sed tempore, eoqve interdum longo, gradatim procedenti, opus esse nemo negabit: interea vero in vita agenda mille obveniunt occasiones ubi sine procrastinatione non judicia solum, circa res ferenda, sed etiam agendum est, anteqvâ veritatis cognitio certa habeatur? Quid hîc agant animus? Nonne tunc de rebus judicia efformet, secundum ea actiones dirigat, quam optime se posse conscius est? Quo concessio, quia de veritate nondum certus est, nonne eo ipso regulam hanc supponis, conscientiam erroneam sequendam esse: id recte fieri; adeoque nec virtuti nec felicitati adversari? Aut vero an contra conscientiam, etsi errantem, agendum esse dices? Antequam respondeam, omnino statuendum est, eum, de quo hæc quæruntur, animo vere sincero viis modo dictis veritatem solidam quærere: id vero nî sit, consuli ei non posse quicquid agat aut omittat, juxta aut contra conscientiam errantem: pariter enim ad interitum properat. Qui autem bene quærit, nec dum

dum tamen invenit, sed ignorat; is non quidem agat & judicet contra conscientiam errantem. Nam etsi interdum quæ falsa aut mala perperam judicantur, ipsissima sint bonitas & veritas, mentis adhuc tenebrose & ægræ dispositionibus malis adversantes: quia tamen Deus non vult ullius libertati in admittendo vero bonoque vim fieri, ideo non probat ut quis ea agat quæ non sponte, sed reluctante animo esset facturus. Sed tamen non infertur inde, eum debere errantem conscientiam sequi. Si res officii sui non sint, neque necessariae, aut maximopere urgentes, abstinere ab illis atque quiescere optimum est: sin vero urgeant nec differri queant, tunc sine gravi periculo ex conscientia, quamvis errante, fieri demum poterunt quando homo eas sic aggredietur, ut ex animo sibi quidem diffidente, ad Deum vero cum timore recurrente, vere coram

“cordium scrutatore attestari possit: Equi-
 “dem nosti, Deus, quam vellem hoc in casu
 “ea scire & facere quæ coram te optima
 “sunt, meque ideo non rejectis mediis ani-
 “mo humili a te quantum potui lumen &
 “gratiam postulasse: verum quia ob ratio-
 “nes justas, tibi que notas, indigno mihi ea
 “pro voto nondum suppetunt, & tamen in
 “eo sim statu ut actio differri non possit,
 “ecce, agam quod apparet tuæ volun-
 “tati non adversari & verò mihi aliisque

ad

"ad salutem conducere. Id tu prospera: &
 "si quid me incerto subest mali, tu paterne
 "condona non male ole erranti, lapsum
 "erò erige, meque inde humiliorem mihi
 "que abiectionem effice; atque largire, in
 "posterum eam luminis & regiminis tui
 "copiam, qua quæ tibi grata sunt iudicem &
 "faciam semper. Talem aut errare graviter
 non permittet Deus; aut vero si gravis er-
 roris materia subest, ab actione suscipienda
 eum admirandis providentiæ suæ curis re-
 vocabit. Est namque ille eorum Deus, qui
 ipsum sincere & humiliter requirunt, atque
 adeo non magis auxilio suo eis qui tales
 sunt deesse potest, quam desinere esse Deus.
 Cæterum non est quod quis & tempus fallat
 pretiosum, & se ipsum aliove inutiliter ve-
 xet, causus conscientia proponendo imagi-
 narios aut chimæricos, qui vel nunquam
 accident, aut vero qui supponunt Deum,
 prope non adesse invocantibus eum in ve-
 ritate, neque illum eis de consilio & ope tunc
 eam necesse erit, provisurum. Scholarum
 delinquentibus, qui de omnibus quæ sunt & quæ
 non sunt decidendi gloriam aucupantur,
 ista sunt relinqvenda.

61.
 De falsa
 Logica.

LXII. De falsis quæ in Ethices fundamen-
 tis apud celebriores occurrunt, solito co-
 piofius dixi, quoniam inter scientias omnes
 ea momenti est maximi, magna secum
 etiam aut commoda aut incommoda. In

cæteris

cæteris agam contractius, & de arte quidem LOGICA, ut quo cœptum est ordine pergatur, nil superaddam iis, quæ ad eam rem, dum de superficialia eruditione agebam, attuli. Ex iis facile videre est, quantum desit veri, quantum insit falsi Dialecticæ communis sive Logicis vulgarioribus, quæ tantum abest ut adolescentum animos ad eruditionem veram, quod Logices officium esset) disponat aut adjuvent, ut eos potius garrulos, rixosas, arrogantes & pertinaces, indociles atque ad veritatem solidam admittendam ineptos efficiant; sic ut non immerito gratulandum sit eis, qui vel ejusmodi Circei poculo infecti non sunt; vel oblivionis beneficio, se ab illo expurgarunt. Abunde observant ad virilem ætatem proventi, postquam e scholis egressi, ad res serias convertuntur se nil adeo emolumenti ex illis nugis eliciuisse, ut aperte sese ludibrio omnium exponerent si ex earum indole negotia, aut etiam scientias, tractare vellent. Sed quoniam plures de isto argumento egerunt, relinquam illud, postquam monue- ro, ut attendam veritatis cupidi quæ fieri possit ut eruditio falsa evitetur; quando quæ totius eruditionis clavis & instrumentum dicitur, Logica, ipsa falsa & pernicio- sa propinatur.

LXIII. GRAMMATICÆ, sive arti quæ sermonem tum formare tum intelligere, doce-

63.
Grammatica & Critica
falsa.

docet, nil falsi in eis dicerem, modo ii qui se vel alios ea imbuere volunt, verum ejus usum scopumque considerarent, operamque suam ad eum potissimum accomodarent. Ante omnia dispiciendum esset, quonam in genere quove in commercio rerum necessariorum & utilium cuique juxta rationem vitæ amplectendæ opus foret tum conceptus suos aliis ore aut scripto exprimere, tum aliorum concipere. Atque ita deinde rem sine ambagibus aggredi oporteret, ea ediscendo simpliciter, quibus & se aliis in re proposita intelligibiles, & alios sibi, redderent. Ad quando solidis & necessariis posthabitis, vanarum, imo & exitiorum cogitationum rerumque commercium sibi proponunt nec non id agunt, ut nugæ subtiles, vel turpitudines impuras, aut adulationes insanas, & quæ supra notavimus, veterum quorundam aretalogorum sermonem, pfitatorum instar imitantes, fritinniant; tunc sane fallax & damnosum eruditionis falsæ atque exitiosæ instrumentum fit atque adminiculum Grammatica.

De filiola ejus, Diva CRITICA, quæ & matre argutior, & verò delicatæ atque admodum sagaciter tornatæ habitudinis meretricula gessit videri, idem sentiendum est quando bona (in regulis ubi de hoc subiecto egimus, ostensa) negligit, mala autem (ibidem indicata) & amplectitur, &
novis

novis præterea cumulat : quando se solam librorum, etiam sacrorum, clavem venditat; & tamen, scopo eorum ac mente omis- sis, sic literalibus, chronologicis, historicis minutiis frigere adhæret, ut ob circumstan- tiolas quasdam alicubi forte non observa- tas, res ipsas fructuosissimas non neget mo- do; aut substantiam solidissimarum, quæ captum suum superant, judicet & conde- mnet: sed etiã blasphemet & irrideat. Et ni- hilominus magnos sibi interim progressus facere ingentiaque lucra comparare vide- tur, eo quod parvulis observatiunculis, i- isque rarius occurrentibus, (quia nug-amenta ejusmodi a solidioribus ingeniis, tan- quam objecta suis studiis indigna, præter- mittuntur) totæ afficiantur & repleantur, angustiores animæ; omnino quemadmodum pueruli, qui dum osculis ob cassam nucem ludunt, ex ludicro ejusmodi lucello magis afficiuntur, quam ex totius hereditatis pa- ternæ solidioribus bonis. Faciunt sane id Critici quando divinis operibus tum natu- ralibus, tum supernaturalibus atque internis susque deque habitis & neglectis, cassâ vanaque hominum scripturientium opera, cortice tenus adradenda, præponunt: in quibus ubi progressus illos suos plusculum extendisse videntur, tum vero rem maximi momenti sese præstitisse sibi persuadent, atque in imaginariis suis thesauris triumphant;

præteritum postquam ramentis suis pædagogicis superaddiderint historicas notitias variarum cogitationum, etiam maxime anomalæ, quas alii quibuscvis de rebus habuerunt; nec non factorum quæ ubivis in mundi theatro vani mortales exhibuere, immanem farraginem coacervaverint; non eo scopo, ut quid in illis veri aut falsi, boni aut mali, fugiendi vel admittendi sit, inquirant; sed tantum ut ex stolidâ quadam & morbosa curiositate sciant ipsi, & ex pædagogica superbia nonnullis vel publico prodant se scire quid aliorum cogitationibus & motibus acciderit. Quæ in re ad eum modum insanire videntur ac si cæci quidam, de lumine aut visu recipiendo nil curantes, id unicum sibi agendum crederent, ut sollicite inquirerent de gestis ac factis pictorum, deque suarum picturarum statu & proprietatibus, nec non de luce, & quinam de ea, & de coloribus, deque visu scripserint? quo tempore? quâ linguâ? quot inde versiones? an bene factæ? an variantes dentur lectiones? qui codices optimi? quomodo implendæ lacunæ? & similia. Quod si cum frivolo hoc inanarum & omnis generis ramentorum hinc inde congestorum magisque inflati, apparatu suo sese præ aliis sapere, eruditionem solidam a se solis possidere, cæteros qui sui similes non sint ab ea excludi, somnient; nonne tunc tibi vi-

dere

dere videaris mendicos mente & oculis captos, qui ex proprio fundo nil possidentes, per civitatem vagabundi denariolos ostiatim emendicant atque veteramenta, cineres, lapillos, vitrea fragmenta vel e sterquiliniis & fimetis hinc inde collecta, tanquam gemmas pretiosas thesaurosque insignes amplectuntur; servantque in sinu: & tum se ditissimos sic esse delirantes, postquam de istis perbelle garrere assuefacti sunt, iis insultant quibus veræ e propriis fundis emergunt possidenturque divitiæ, quibusque divitiæ, quibusque se miseri, tanquam qui soli solide divites sint, ridicule anteponunt? Tales profecto, si quem inter eruditos locum & titulos quærant, iis digni sunt, quos habere decet cæca eruditorum mendicabula.

LXIV. Dixi cum de superficiariis agerem, cur de cæteris artibus scientiisque nil specialius moverem, quod nempe pleræque, si non omnes, fundarentur præcipue in illis quarum defectus & falsa vidimus. Et quamvis nonnullæ non ita videantur speculationibus meris & inutilibus absolvi; sed ad praxin effectusque reales terminari, maxime ex quævel ex Mathefi oriuntur, vel eidem quasi implicantur, uti numerorum, scientia, musica, astronomia, architectonica civilis, navalis, militaris, atque aliæ; quæ magnatibus, mercatoribus, totique

64.

De cætera-
rum scien-
tiarum, &
specialius de
Mathemati-
carum disci-
plinæ
fallacia.

civili societati adeo prodesse videntur : tamen si quæ sine fructu sunt, ex iis ejicerentur; si reliqua, quæ ad usum faciunt, ad bilancem rerum solidarum, æternitatis, amoris DEI & proximi, vitæque hîc inter humilitatem & abstinentiam ad beatioris adaptionem transigendæ, exigantur; si etiam experientiâ, consultâ, quinam revera inde fructus inter mortales redundaverint, inspiciamus; fateri cogemur, hominum avaritiam, lasciviam, superbiam, pompas, curiositatem, prodigalitatem, crudelitatem proximi oppressionem, turbulentam atque inordinatissimam vitam, homine, DEI opere, & Christi discipulo & membro indignam, hinc si non exordium, instrumenta sane nec non incrementa atque coronidem accepisse; adeoque hisce horridis fere monstris tantum, non autem DEO per omnes istas artes, litari. Quæ cum elegantiores, præ cæteris eruditionis ac veritatis larvam præ se ferant; hominum autem exitium, vitiorumque augmentum, atque adeo miseriam non minus quam cæteræ promoveant, non minus etiam quam cæteræ inter fallacissimas his de causis sunt annumerandæ. Quamvis enim earum materia in se non sit falsa, qualis est præcedentium, est tamen & vana & multo plus damni quam commodi afferens: utilitas autem si qua interdum inde esse possit, non tamen tan-

ta est atque fingitur : & verò quæ revera talis est, ea quomodo tutò haberi possit, ostendimus ubi de eruditione solida acquirenda actum est. Neque æstimandum est, eos, qui prorsus Deo Optimo Sapientissimoque traditi forent, ab eo sic neglectum iri, ut ipsis, sicubi re aut luce aliqua opus haberent, non provideretur ab illo, & quidem ita ut ad sola utilia & necessaria manu ducerentur, prætermittis multis noxiis & inutilibus, quæ cum ab aliis, tum præcipue ab istis artibus disciplinisque Mathematicis, copiosissime procedunt.

LXV. Meque hoc tantum, sed periculosissimis, ni caveatur, dispositionibus imbue-
 re solet animas intemperantius occupatas 6r. Mathematici genii influxus plurimi perniciosissimi recensentur.
 genius Mathematicus. Inficit enim eas fatalismo, stupiditate sive insensibilitate, spirituali, brutalismo, incredulitate & præsumptione ferme insanabili. Nam quando in pertractandis numeris, figuris & machinis suis, omnia vident ex se invicem sequi veluti fataliter, non autem ex libertate, inde principiis & nexibus rerum quasi necessariis & fatalibus considerandis sic assuefiunt, ut e rerum, etiam spiritualium, natura & regimine libertatem prorsus eliminant, fatalemque in omnibus necessitatem adstruant, etiam in se ipsis, repugnante conscientia & interno sensu, (adeo insensibiles sibi facti !) imo & in ipso DEO,
 Y 3 eous-

couſque in notionem ejus Sufficientiæ ſine ſenſu impingentes. Et quoniam in operationibus Mathematicis vident ſuppoſita data manere, neque verò minui vel augeri, unde tuto conclufiones ex proportionibus datorum deducunt: idem etiam in phyſicis voluerunt inter principia ſupponere, naturæ videlicet materiam poſitam, poſitamque motûs quantitatem manere, nec augeri: quod & ſine cauſa ſtatuunt; & verò tum, contra fœcunditatem & activitatem Dei, tum contra experientiam in nobiliori parte naturæ, in mentibus dico, quæ numeroſiore ſubſtantia augentur in dies, & in quibus, poſitâ unâ cogitatione, ejusque uno motu ſive impulſu & affectu, plures in infinitum ſequuntur; quæ in natura corporea, ſpiritalis naturæ velut umbrâ, ſuam proculdubio habent analogiam. Cum autem ex craſſis ſuis quantis, numeratis, figuratis & motis, effectus vident ſequi vi materiata & figurata, non autem ex intentione aliqua mentali; inde diſponuntur ad negationem nobilis iſtius cauſæ finalis quæ nil aliud eſt in rerum univerſitate quam adornanda Dei Sapientia, omnia ad uſus ſuos ſic deſtinans, ut vi voluntatis ſuæ ideo talia fiant & exiſtant; non autem ex fatali & mathematico rerum extenſarum ſine ſcopo & juxta regulas quaſdam brutas motarum & figuratarum regimine. Et quoniam de minusculis ſuis
obje-

objectis quantitatis nil admittere solent nisi demonstrationes habeant palpabiles; dem genus agendi ad diviniora, (quorum tamen intelligendorum mentes hominum corruptæ adhuc sunt incapaciores, quam cæcus recipiendi luminis) volunt extendere; atque adeo valde proclives fiunt ut nihil de illis (siquidem ea capere non possint) fide admittant: quod perinde est, ac si cæcus nollet credere corporum figuras lumine percipi, eo quod lumen non palpet: aut ac si filius patrem, paternasque voluntates & res nollet agnoscere, amplecti, revereri, nisi prius ipsi mathematice demonstretur hunc suum esse patrem, quæque sit paternarum rerum voluntatisque natura. Et sane miror eos ad practicum in omnibus Pyrrhonismum non item deduci, quandoquidem in rebus agendis demonstrationes Mathematicæ haberi non possint: sintque respectu nostri res divinæ, (hoc est, intellectûs, facultatumque omnium Deo & placito ejus subiectio) non minus practicæ quam res quæ civiles & œconomicae vocantur. Denique ex eodem fonte non parva quoque tentantur præsumptione, seu indocili arrogantia, si quando, cogitantes se de objectis scientiæ suæ demonstrationes & certitudines scientificas habere, sibi quoque persuadeant se similiter quam plurima alia in scientiis, rebus artibusve aliis scire: tunc enim cæte-

ra illa quasi inter demonstrata ejusdem cum prioribus evidentia connumerantes, quæ cunque aliunde tantisper hisce opposita sibi proponi possent, non minori cum indignatione vel fastidio rejiciunt. ac si audirent sibi persuaderi velle bis bina non esse quatuor, aut trigoni angulos duobus rectis non æquipollere. Quæ quidem animi dispositiones omnes quantum sint præcavendæ, & ni caveantur, quantum detrimenti solidæ eruditioni, virtuti & felicitati afferant, falsam autem eruditionem quam promoveant; omnibus quorum interest, perpendendum relinquo.

66.

Respondetur aliquot instantiis quibus nonnulli studium Mathematicum commendant, quasi ad divina & moralia proficuum.

EXVI. Verum objiciet forte nonnullus ea, veliis similia, quæ in præfatione Novorum Geometriæ Elementorum a Janse-
nistis jam aliquot abhinc annis editorum, leguntur: per Geometriæ videlicet (abstractæ præsertim) studeum sive periti-
am, haud parum juvari posse mentes ad picta-
tem, conspicientiarum diminutionem,
“animi æquitatem, ad puræ spiritualis-
“que veritatis amorem, ad veritatis solidio-
“ris agnitionem & criterium, ad firman-
“dum, itemque extendendum intellectum
“rationemque, ad agnoscendam magni-
“tudinem, immaterialitatem, immor-
“talitatemque animæ: quæ omnia suis
fulcire volunt rationibus, speciem quidem
coram

coram humana corruptaq; ratione habentibus; sed quæ ad lumen verum divinumque admotæ mera sunt sophismata. Nam quæ ad pietatem conferre censenda est ea scientia, quæ est scientia distractionis a Deo, totam animam occupans frigidis quibusdam speculationibus de sterilissimis inutilitatibus & naniis. quales sunt quæ pro subtilissimis maximeq; arduis a peritioribus huius artis quærentur & comprobantur? Quæ concupiscentias diminuere juvabit id, quod vice *concupiscentiæ carnis* & suscipitur a *concupiscentia oculorum*, sive curiositate vana, & vero tum hanc tum perniciosissimas concupiscentias laudum, passionum complacentiæ in se, voluptates subtiliores rationis, vitia superbiæ excitat vicissim fovetque & corroborat? Idne etiam ad solidam *animi equitatem* disponet quod allicit mentes ad capitale hoc iniquitatis genus, ut tempus, vita, studia, quæ Deo, salutis propriæ & proximorum, rebusque necessariis debentur, iis subripiantur furto, tradanturque indignis nullius commodi speculationibus, quæ ideo quod nullius commodi sint, speculatoribus suis vocabuntur *pura veritates*; amorque earum, *amor veritatis mera & spiritualis*, ut pote ubi nullus, inquit, respectus ad ullum emolumentum haberi potest, hoc opinor, quæ sint instar filorum araneorum? Bone DEUS, quid audio! Notiunculæ et.

speculationes futes de crassioris substantiæ
 lineis & superficiebus, & massis, & agitatio-
 nibus, dicendæ fuerint *veritates puræ & spi-
 rituales*, mediumque ad amorem & acqui-
 sitionem veritatum diviniorem & cœlesti-
 um. Atqvi ex eo quod anima assuescit se,
 amorem & affectus suos tradere inutilibus
 & pulverulentis minutii, putarem ego in ea
 suffocari affectus erga veritates vere puras
 & spirituales, hoc est, cœlestes & divinas &
 solidas: quod & ratione & experientia tristi
 plus nimis confirmatur; uti & hoc, nullos
 esse ad veritates solidas & momentosas per-
 cipiendas agnoscendasque minus aptos,
 quam qui ex armamentario exercitii Ma-
 thematici insignia quædam *adminicula ad
 criterium veritatis dignoscendum* expe-
 ctant. Sunt namque veritatiuncularum,
 pulverulentarum, veritatumque divina-
 rum & solidarum diversa prorsus (ut vidi-
 mus) criteria, diversaque lumina: ita ut ex
 tractatione & cognitione crassa ac palpat-
 oria (ut sic dicam) materiarum Mathemati-
 carum ad conspiciendas res atque rerum
 solidas veritates, cùm criteriis suis non ma-
 gis præparari possit animus, quam cœcus,
 quires corporeas palpationis criterio novit,
 hinc ad percipendum dignoscendumque
 lumen, colores, & cætera quæ luminis ocu-
 lorumque ope noscuntur, disponi queat.
 Neque minus a vero abest, *intellectum*,
iisdem

iiſdem atque rationem firmati & extendi: extenditur quidem & dilatatur ad res abjectas, viles, minutas indignasque mentis diviniſ occupatione; at hoc ipſum eſt intellectûs vires & alas ad divina frangere capacitemque ejus coarctare, quando tam ſæpe ſe contrahit ut pulviſculos complectatur, tamque frequenter ſe redigit ad reſculas tantillas, quarum e contra deſitione, contemptu & oblivione intellectus ad diviniſora & ſolidiora vividiſ, penetrantiſ & abundantius capiendâ ſit idoneus, teſtibus quotquot rem ſunt experti. Kempſiſ:

(a) Quanta aliquis magis ſibi unitus & inter- (a) Lib. I.
tus ſimplificatus fuerit, tanto plura & altiſora cap. 3.
ſine labore intelligit, quia de ſuper lumen in-
telligentiâ accipit: quæ egregie Gallicus Pa-
raphraſtes verſibus ſic expreſſit:

Plus Peſprit ſe ſait ſimple, & plus il ſe ra-
meine.

Dans un interieur degagé des objets;

Plus lors ſa connoiſſance eſt diſfuſe & cer-
taine,

Et ſ'élève ſans peine

Jus qu'aux plus hauts ſujets.

Oui, Dieu prodigue alors ſes grâces plus en-
tières,

Et portant nôtre idée au deſſus de nos ſens,

Il nous donne d'entraut d'autant plus de
lumières.

Qui percent les matières

Par des traits plus puiſſants.

Aliam vitam & oppositam quidem commendare, est ignorare, quando intellectus ad divina & momentosa disponetur. *Mentis* autem *magnitudinem* inde perspicere, hoc est, inde patere mentem esse magnam & amplissimam gesticulatricem in rebus nauci, exilem autem & abjectissimam, quæ se tantulis pulvisculis patiatur detineri & ligari, fateor melis per ista agnosci quam ejusdem inde *immortalitatem* probari: Nam quæ hæc est consequentia? Anima immaterialis cogitat de iis quæ concernunt quantitatem. Ergo non desinet cogitare in æternum, sive, est immortalis? Nexum capiat qui potest.

67.

Fatundem
disciplina-
rum paucus
ad Solida u-
sus, isque re-
trogradus.

Majora ad
lapsus inde
pericula.

LXVII. Ex quibus omnibus constat magis magisque nulla numerosiora & nocentiora animæ impendere a scientiis pericula, quam ab iis de quibus quæstio est. Monui autem alicubi, (ut causa covillandi præcudatur) ista non sic esse extendenda ad communia principia operationesque vulgares, quatenus ad vitæ usum sunt necessaria: & præterea ex ipsis speculationibus vel vanissimis in cæcitate mentis dudum acquisitis, posse ab iis qui ad divina postmodum convertuntur, postliminio nonnulla bona deduci, veluti si ipsi qui has disciplinas calent, ubi se per eas insinuaverint in amicitiam & confidentiam eorum qui illis delectantur, eorundem deinde animos, jam
eis

eis addictus & confidentes, facilius convertant ad Deum unum; nec non & qualvis revocent animas, ad divina & æterna natas, a quæfitione & desiderio istarum vanitatum, quæ cum ipsis perspectæ sint, de earum etiam inanitate quando testantur, merentur magis fidem, & plus etiam eis ab inexpertis creditur. Atque hic est verus ille horum retrogatus usus, non autem ut eas operosas nugas commendent imperitis & veritatem quærentibus, tanquam media quibus animæ ad divina & salutaria magis idoneæ reddantur; cum revera, etiam si unum atque alterum inde posset emolumentum animæ rariùs provenire, infinita sint & perniciofa, & ob nativam corruptionem certa nimis pericula in quæ concidunt ad unum fere omnes quotquot hac via procedunt.

Ita ut incassum prætextus utiilitatum,., nunquam hinc de factò emergentium, obendantur illius vitæ causa, quæ via mille exitialibus periculis objicit objecitque innumeros inde postmodum per defectionem a DEO sui perditionem passos. Duobus quippe modis deficitur a DEO: primo quidem sese elevando per animi inflationem & superbiam; altero autem, per distractionem ab illo summo omnis boni fonte, deprimendo se ad res vanas. Priori modo periêre Angeli, posteriori homines: ad utrumq; autem casum

casum jam iterandum, efficacissimum medium est ipsa Mathesis subtilior præsertim: maxime vero delectatissima & a summi subfellii Doctoribus supra omnes cælose-lata Algebra, cui in Symbolum vere illud assignaveris: INFLAT ET DISTRAHIT, quæque quo magis inutilissima nugamenta & incredibiliter futes inanias magno cum sudore perreptat, eo censetur sublimior & *divinior*; cum tamen nullibi minus quam hic de bonis animæ ad *divina* dispositionibus inde eliciendis cogirent operantes. Imo tutò dejerari possit, nullum ex istis æquationum, vanarum & intricatissimarum quæstionibus, unquam ex suo hoc exercitio occasionem desumisse cogitandi, quænam vitæ actuumque suorum *æquatio* cum iustitia Dei vitæque Christi quærenda & perficienda esset, tametsi absque hujus *æquationis* inventione & constructione omnes omni demonstratione Algebraica certius æternum sunt perituri, & miserriamam status sui cum statu Dæmonum & damnatorum *æquationem* pro conclusione tandem reperturi, postquam, ubi diu multumque de *affectionibus numerorum* indeque oriundis argutulis quæstunculis, deque *lineis curvis, parabolicis, ellipticis, hyperbolicis*, earumque *asymptotis* fuerunt solliciti, non tamen curarunt præcipue ut affectiones animi ad *numerus ordinemque* divinæ voluntatis *proportione* debita

bita componerent, ne vita sua moreq; *linea* essent *curva, parabolica* & assimilata vanitati, *elliptica* sive deficientes, *hyperbolica* sive modum excedentes, & *asymptota*, sive non concurrentes unquam cum *linea* divinae *re-ctitudinis* semper ad curvitatem nostram, approximantis. Sed sistendus calamus ne forte non pauci ex iis, qui sese his applicant scientiis, ad spiritualia ista & solide proficua cachinnentur; tanta scilicet eis cura est ad divina ex suis scientiis emergendi! Hæc tamen quæ dixi, unde eorum potius occupationes præcipuæ cachinnis dignæ apparent, & pro merito deprimi possunt, suppressere nolui ideo, quod ejusmodi vana tantum, non adorentur ab iis qui plus cæteris sapere desiderant, & inter eruditorum vulgus caput extollere gestiunt.

LXVIII. Si quis jam ægre ferens in suas, quas amplectitur, scientias, vel artes fuisse hætenus animadversum, non item in alias quasdam, verbi causa, in Juris aut Medicinæ scientias, quæ forte non minus cæteris corruptæ sunt; is præter causas a me suo loco dictas, sciat & rationem alteram, cur hanc rem nolui meam facere, eam esse, quod id dudum a celeberrimis JCtorum & Medicorum sit factum. Et quidem de theoria Juris a magno JCto Francisco Hotomanno in libro quem *Anti-Tribonianus* appellavit; de

68.

De lure &
Medicina.

de praxi verò ab illustri Antonio Fabro, aliquot voluminibus in folio, quibus titulum *de Erroribus pragmaticorum* præfixit. Et quisquis generalius effecti (collecti juris legumque statutarum) naturam e cognitione causæ volet utcunqve conjicere; adeat historiam arcanam Procopii, illic quis Justinians. quis Tribonianus fuerint, multo diductius quam apud Suidam non sine horribili stupore visurus: quæ ibi & qualia sint, dici hic non potest: sunt enim talia quæ de illis narrantur, ut nisi propriis legantur oculis, fides citanti haberi possit nulla. Quod Medicinam, quam falsa sit & quantum fallat vulgaris atque hodierna, hoc ipsimet sciunt Medici, & ostenderunt passim & copiose in suis operibus summi hac in arte Heroës, Paracelsus & Helmontius Pater, quos consulat, cui lubuerit.

69.

De Theologia falsa, Ejus origines, species quatuor, & fulcrum omnibus communis.

LXIX. De THEOLOGIA falsa si nunc quædam dixero, opinor neminem inde offendi debere, quando Christianismus in plures uti & sectas divisus, quarum unaquæque cæterarum Theologiam pro falsa ducit, hoc pacto unicuique libertatem relinquit, ea, quæ de Theologia falsa in medium afferentur, non suæ, si velit, sed aliarum Sectarum Theologiæ applicandi.

Quemadmodum quando de aliqua re pingenda agitur, originale verum est unicuique,

cum, vera & genuina ejus per picturam repræsentatio itidem uniformis; at repræsentationes falsæ numerosiores sunt: ita Theologia solida una est: Theologia superficialia, quæ est solidæ repræsentatio vera, etsi picta tantum & mortua, similiter una: at Theologiæ falsæ, solidam ne quidem umbratiliter, sed monstrose & falso tantum æmulantis, plures sunt species. Et harum quidem etsi unaquæque non nihil in partibus quibusdam contineat veri, quia tamen id non sincerum est, sed aliarum partium erroribus infectum, hinc & toti Systemati titulum veri id neutiquam jure conciliat, haut secus atque cibus aliquis non est salubris appellandus quando bonæ substantiæ commisceatur venenum interimens. Falsa autem Theologia, ut exposita origine modoque ejus insinuandæ facilius possit evitari, interdum vel inde nascitur, quod post superficiariam acquisitam pausa facta sit, nec ulterius ab imagine ad originale ejus remque ipsam fuerit progressum: unde dum in vacua imagine requiescit mens, aut ne quidem ibi gratæ quietis locum reperiens ad terrenas crassasque delectationes retrocedit, plectitur tenebris: quas non possunt non sequi omnis generis falsa & errores. Sæpius etiam hinc oritur, quod qui nullâ prius erant imputi, veram dum acquirere volunt, viis non veris procedant: sed rerum terre-

narum abnegatione, ratiocinationis corruptæ suppressione, sinceraque & ardenti ad Spiritum Christi (Sapientiam unam veram) conversione omissis, diversas quisque indolis suæ propensiones atque objecta non divina consulant & sequantur. Unde pro objectorum atque propensionum suarum diversitate, diversæ species Theologiæ falsæ sunt enatæ, quas compendii gratia ad quatuor possis referre, omnes cæteras complectentes. Namque vel proceditur per viam rationis corruptæ, quatenus illa sibi præcipue adhæret; & hinc procedit Theologia opiniosa: Vel per eandem, quatenus aliorum consensu magis fulcitur & juvatur; unde est Theologia Sectaria; Vel per viam utilitatis propriæ ab aliis consequendæ; quod Theologiam adulatoriam facit seu culinarem: Vel denique per viam literæ, spiritu destituta; unde Theologia literalis & Critica emergit. Hypocriticam Theologiam pro quinta specie non numero, quoniam vel ipsissima est Theologia adulatoria, vel etiam superficialia, quæ, quatenus ad divini originalis possessionem intus non tendit, speciem & superficiem tantum habet. errores illi implicatos ex opiniosa aliisque interim trahens: id quod cæteris similiter est solemne: sua enim sibi invicem, ubi in aliquo sunt subiecto, sæpe communicant. Nam quamvis singulæ conditiones habeant præ cæteris primarias,

as, harum tamen fluentia in socias derivant: tum communi etiam fulcro simul nituntur omnes, amore proprio videlicet, cui consulendo diceret in unum omnes conspirasse, ita data videtur opera ut is salvus undique fieri possit. non sane per viam interitòs sui, moriendo quoad omnia sua cum acerbis debitisque anxietatibus in cruce Christi, ut hujus adorandus Spiritus, vita, virtutes, mores, impulsus & regimen postea inhabitanter in homine locum amoris proprii teneant: sed potius ita, ut dum bellissime naturæ motus sequitur, sibi quæquam optime consulit, quæ interim sibi dura sunt in alium quidem sarcinæ suæ portatorem rejiciat; sibi vero, per externæ quædam gestamina vel gesticulatoria. aut opiniones nescio quas de justitia per absolutum assensum vel ad stipulationem imaginariam imputativè acquirenda, lepide persuadeat, se æternam vitam petendi jure potiri. quando tamen jus tantum habet petendi infernum.

LXX. Sunt autem uniuscujusque, et primo quidem *Theologia opiniosa*, conditiones ex primariis præcipuæ, sequentes. 70. Theologia opiniosa.
Hæc quoniam rationem propriam consulit, rationalis Theologia amat dici: non quod Scripturas simul non audiat; sed quod solet ratiociniis, quibus utitur, Scripturas sacras accommodare, non autem se

Scripturæ sensui. Atque hinc est, quod Theologia rationalistæ, quamvis se una Scriptura niti dicant, atque in una etiam eademque versentur secta, tamen pro rationis idearumque variabili genio dissentiant inter se omnes, etsi modestius, ut & in hoc aliquid rationalis regiminis appareat. Porro quorum ratio, ratiocinatio atque ideæ sunt imperfectissimæ & corruptissimæ, uti antea (a) vidimus, non potest non Theologia hæc habere easdem quas illæ, conditiones, atque adeo non potest non inter alia esse frigida, sterilis, fluctuans, tenebrosa, & quæ similia. Deinde quia reginam se ratio inter facultates & res omnes numerat, hinc et Theologia hæc. tionis superba est, sui que admiratrix, tamen simul ita monstrifera, ut nulla res adeo sacra sit, quam ideis & ratiociniis absurdis milleque modis oppositis non deturpaverit: quod infiniti esset operis vel solum indigitare: ne dicam plerumque qui proprias ex facultate Theologiæ huius opiniosæ fabricantur, eas ut ut deosculentur, tamen sibi plerumque occultas servare, quasi suæ absurditatis ridendæ conscii. Et tamen illi ipsi sunt, qui admirabilissima Sanctorum dona atque opera unâ cum divina humilitate, simplicitate, innocentia atque infantia Christiana habeant deridiculo.

(a) Lib. II.
§. 6, 7, 8.

71.
Theologia
Sectaria.

LXXI. *Theologia Sectaria*, opinione quâdam

dem sua Scripturæ innititur, re ipsa autem, rationi corruptæ, eiqve non tantæ auctoritate divina quam magno suffragiorum numero circumcinctæ. Hæc, ut fundamentum cui innititur, hoc est, numerositatem & multitudinem propagare & extendere possit, fit illi- co fervita, dum proselytas convertendos (si non pervertendos) placitorum suorum im- portuna expositione & commendatione, quæritat non sine zelo, disputatrix fit, quan- do placitis alienis sufflaminata, eadem im- pugnat; calumniatrix: cum ea ipsa, ut pluri- mum non intellecta neq; solide ab illa con- futanda, mutilat, pervertit & quam pessima potest repræsentat, quo facilius ea dejician- tur ex loco quem ipsa tenere desiderat: fit denique persecutrix, quando nec sic quidem sibi propagationis locum dari videns, vim, coactionem atque pœnas in auxilium ap- pellat. Et tunc quidem aperte & plene de- monstrat se ex officina Diaboli prodiisse, *qui mendax est & homicida*, atque hominum Joh. 8: 44. osor & hostis: Christus vero inimicos nec calumniis, nec pœnis, nec vi ulla voluit ex- cipi; sed commiseratione precibus, benefici- is, propriæque pro illis vitæ profusione: in quibus & characterem unum eorum qui sui sunt constituit: neminem adeo cogens, ut vel Apostolis suis januam abeundi, si ipsi ve- lint, pandat quam liberalissime, *Vultis & vos* Joh. 6: 62. *abire?* quando e contra Sectarum capita cum

membris, eos qui ex assēclarum numero discedunt, aut discessus causæ sunt, animo persequuntur adeo infesto, ut si vel audent vel possent non sine publicis votis divinam in eos vindictam atq; damnationem æternam implorarent, nec a sanguine fundendo essent temperaturi, si modo haberent obsequentes eos qui rebus gerendis præfunt. Et quidem hæc omnia sub velo gloriæ Dei fideiq; veræ defendendæ. Sed quam perverse vel inde patet, quod gloriæ Dei solius voluntatis ejus executione promoveatur: hæc autem contineatur charitate ab ipsis violata. Ecquis vero adeo stolidus sit ut sibi persuaderi patiatur, Zelotas istos veritatis amare animari, quando oculis nostris videm⁹, eos non ex veritatis agnitæ divina vi, sed terrestri nascendi sorte sectæ suæ adhærere; ita ut maximus quisq; partium suarum Zelator, si modo inter adversarios natus fuisset aut educatus, quas jam propugnât, easdem ipsemet inversa mente impugnaturus esset? Neq; vero divina fides opinionibus vel ideis, quæcunq; illæ sint, constare potest, (quod a) alibi fusi⁹ probatum dedi, sed Dei in anima humili precante, obsequente lucentis operatione, de qua non magis disputatur inter ej⁹ possessores, quam de luce inter videntes. Et hac servantur in diversis Sectis simpliciores quæcunq; animæ, quando omissis feralibus controversiis,

nemini

(a) Oecon.
de la Creat.
Ch. IV.

nemineque propterea condemnato, ipsæ manifestis Dei mandatis dantes operam, virtutem lumenque ab eo postulant, quibus attingant quantum Deo gratum est, ad cognitionem & adeptionem eorum, ad quæ ex propria ratione & industria non datur accedere. Quod si ista Sectarum disputatoribus, iis maxime quorum ea ex arte fervet olla, non arrideant, cogitent iidem, suum partis zelum, contentiones, rixas & odia, multo minus Deo placere; neque ea divinæ Sapientiæ, sive Theologiæ veræ, sed diabolicæ ejusque signis, annumerari ab Apostolo:

(a) *Si zelum, inquit, amarum habetis, & contentibus sunt in cordibus vestris, nolite gloriari & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista Sapientia de sursum descendens; sed terrena, (quando ex ventris principio culinario quis agit) animalis, (cum ex animæ affectibus rationis suæ ideis mordicus adhæret) & diabolica; (cum ad gloriam propriam ejurata pace sensa sua aliorum placitis odiose traductis præferre contendit) Ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia (perturbatio animi) & omne opus pravum. Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, (non se impudenter ingerens eis quæ ipsi non patent, deinde pacifica, modesta, suavisibilis, (vel docilis) bonis consentiens, plena misericordia, seu commiseratione erga*

(a) Jacob. 3: 14, &c.

alios, imo) & *fructibus bonis; non judicans* (ex principiiis partium, & multo minus calumnians) & *sine simulatione*, hoc est, sincera & sine adulatione. Adulatio namqve si adesset, jam omnis pacis & mansuetudinis atqve moderationis species ei adjuncta, non ideo tamen Sapientiam veram designaret; sed Theologiæ falsæ speciem, quam tertiam numeravimus, diximusqve *adulatoriam*.

72.
Theologia
adulatoria &
culinaria.

LXXII. Ipsa est, quæ teste Scriptura, maxime animis Concionatorum insidiatur, eos ut possideat, gloriæ humanæ vel rei procurandæ desiderio prius se ductos, unde vel aulicos vel culinarios Theologos efficiat, quibus deinde efficacissime utatur ad aliorum seductionem: quando nempe adulatores istis aut culinarii Theologi, animalibus mundanisve auditoribus grati ut fiant, & commoda ab illis acquirant, latam, secundum suam cuique propensionis indolem, viam patefaciunt. Ex hoc principio ea multi docent, quæ nec credunt ipsi, ut auditorum, à quibus commoda respektant, voluntati se accommodent. Alii quibusvis casibus vincula conscientiarum à mandatis Dei sic dissolverunt, ut quælibet inordinata sine crimine sineqve salutis periculo possint perpetrari. Qui verò se strictius & tutius incedere putant, ii tamen sic agunt cum auditoribus suis, ut quamvis & se, & mundum, &
quæ

quæ in mundo sunt, diligant, neque idcirco (si Johanni fides habenda) in illis sit amor Patris, & multo minus odium atque crucifixio sui cum Christi imitatione, sine quibus utique nemo vivet unquam, eorum tamen nullius sit, qui se ideo cogitet in via mortis esse, sed omnes ad vitam se gradiri cum pace non dubitent, donec se-ro nimis dedoceantur subito interitu: quem interim si ab illis (depulsis adulatorum cantilenis) avertere quis ex vera charitate conetur, ecce, qui ex adulatoria indole apparebant prius velut agniculi, jam sub agnina pelle animos fovisse lupinos & leoninos ipso opere testatum dabunt, haud minori ira commoti, quam famelici helluones, quorum è culina pulpamentum spe avida jam dudum devoratum irremeabiliter subduces.

LXXIII. *Theologia falsa literalis* ut omnium est cœcissima, sic & arrogantissima est, simulque fallacissima, exitiosissima & vero Christianismo inimicissima, dum tamen nil aliud plenis crepat buccis quam, Scripturas & Dei Verbum. Verum clamatoribus istis idem dici posset, quod Christus olim Judæis Scripturas scrutantibus & hoc pacto vitam se consecuturos autumantibus: (a) *Patris vocem nunquam audivistis, nec ejus* (a) Joh. 5:37. *similitudinem vidistis: neque habetis verbum ejus in vobis manens, hoc est, nunquam vel*

73.

Theologia

falsa literalis

& Critica.

(a) de Doctr.
Christ.

unum Dei vivum verumque verbum ve-
re intellexistis, nec in mente vestra adhuc
ullos habuistis vivos conceptus, qui similes
sint conceptibus Dei ejusque mentem refe-
rant; neque in vobis habetis principium,
unde sensus verbis Dei dignos possitis de-
rivare. Quod oilum Augustinus communi
praxi & sensu firmatum, dixit; (a) *Homo fide,
spe & charitate subnixus, eaque inconcussa re-
tinens, non indiget Scripturis, nisi at alios in-
struendo: itaque multi per hæc tria, etiam in
solitudine, sine codicibus vivunt: quodque o-
lim Abbas quidam, veluti cladium a disci-
pulo spiritu vacuo, literæ buccinatore, fu-
scitandarum, præscius vovebat: Utinam ve-
ro perisset omnes libri charitas autem in-
venta esset!* Hæc illis blasphema habebun-
tur, tametsi nullos habeat offensiores hostes
Scripturæ spiritus, quam vacuos illos literæ
adoratores, qui hic se gerunt ac si Rege quo-
dam subditis suis literas mittente, quibus
eos ad se, donaturum dona regia literis non
fatis exprimenda, nonnullisque Regem id-
circo adire volentibus, hi nostri literales
contemnerent quotquot ad Regem auditis
vel semel literis ejus accurrerent: ipsi vero
literis istis affixi interim manerent, gram-
matice eas & critice resolvendo: & vero
non modo ad Regem ipsum non propera-
rent; sed & dona sanctissime promissa in du-
bium revocarent negarentque, & tandem
ad

ad negationem hanc statuminandam falsatè scripta regia detorquerent. Quid his prodesse, quæso, scriptæ literæ stultissimo more deamata, quando sensum & mentem & rem nec haberent, nec quærerent, nec faterentur? nonne potius ad condemnationem suam literas eas tractarent? Atqui non minus absurde agunt qui simili modo eousque exorbitant, ut, quamvis Scriptura dona Dei spiritualia promittens conceptis verbis asserat, (a) *Literam occidere, Spiritum* (a) Cor. 3. v. 6. *vero vivificare?* parum tamen absit, quin & Hebræa isti & Græca idiomata tanquam ad salutem necessaria exclament; dum interim, si non ut rem noxiam, certe ut inutilem eliminare multis modis contendunt animam Christianismi, sive SPIRITUM SANCTUM, & dona ejus, (b) quæ in Scripturis jubemur (b) Matth. 7. 7. 11. Luc. 12. 13. Joh. 7:37, 38, 39. Rom. 8:9. 1 Cor. 2: 11, 12. Rom. 5: 1. Gal. 5: 22, &c. postulare cum spe ea adipiscendi: qui Spiritus veritatis ibidem omnibus promittitur credentibus; sine quo nemo dicitur ad Christum pertinere; sine quo nullum ea quæ DEI sunt capere posse docemur, quæque ut origo una omnium virtutum, bonorum, luminumque commendatur. Et ecce, infinitis ejusmodi de SPIRITU DEI testimoniis non obstantibus, audent Critici, literæ idololatri, pars *spem & desiderium Spiritus* ut Enthusiasmum blasphemare; pars tollere *Spiritum conversionis*, negando ejus ad eam operationis inter-

næ necessitatem, & caussando per *Spiritum Evangelii* nil aliud intelligi debere quam, mentis dispositiones Evangelicæ doctrinæ conformes; quasi scilicet dispositiones ejusmodi per humanas vires & actiones, sine actibus Spiritus ipsius Sancti, eas intus operantis, haberi ab hominibus possent! Nec finis: tollunt & eorundem alii *Spiritum contritionis & precum*, caussando, petitione remissionis peccatorum, ut quæ jam dudum facta sit olim in morte Christi, nil amplius opus esse; pars *Spiritum sanctificationis*, nolentes Christi imitationem internamque gratiam jam ita necessario requiri; nonnulli *Spiritum illuminationis*, volentes sine ejus luminosa irradiatione assequi Scripturam sensum omni litera superiorem, cujus loco alium consequuntur cœcitate tali dignissimum, mortuum, materiale literalem, mere externum, quiqve in Scripturis nil aliud detegat, quam id quod vacca dum intuetur hominem, corporea & externa mera, spiritu menteqve DEI seclusis. Unde fit ut si istiusmodi brutis Scripturarum palpatoribus de earum cum spiritali & interno, tum allegorico & perfecto sensu fiat mentio (de quorum sensuum soliditate tot argumentorum fontes sunt, quot fœderis novi scriptores & libri in quibus singulis sapissime externa Veteris Testamenti quæcunqve ad interiora & perfectiora tanquam ad veros

sen.

fus & scopos trahuntur,) audacter tamen ista soleant irridere. Et quemadmodum fues, si rem sibi contemptam verbis designare possent & vellent, rosas sine dubio & margaritas dicerent; ita hi ex concepto horrore de spirituali & allegorica Scripturarum sensu, quem & mysticum aliquando appellari audierunt, efficere conati sunt, ut quicquid eis risu dignum videretur, id istis vocibus (quæ tamen ipsi Paulo, & sanctissimis primitivæ Ecclesiæ luminibus sacratissimæ sunt) exprimeretur, & contemptim diceretur *allegoricum*, vel *mysticum*, hoc est, asininis falso eruditi animalis auribus ridiculum.

LXXIV. Sed quid magis ridiculum, quam nova illa, quæ haud dudum Critica ista Theologia, Spiritûs hostis, parere enixa est, 74.
Theologia
cujusdam
Critica seu
literalis no-
vissima duo
monstra. monstra duo; unum quidem uti scriptæ literæ sic adhæreatur, ut de sacris nil sit dicendum, audiendum, admittendum, nisi expressis literæ vocibus prolatum. Quasi vero vel ipsi Scriptores sacri, quando unus ex alio quid citat, aut quando plures Evangelistæ, v. g. ipsos Christi sermones referunt, sæpe quoad voces non secuti essent aliam regulam, referendo per diversissima verba id quod Christus uno saltem modo protulerat: & quasi piaculum esset omnia alia, verba quæ in Scripturis non sunt, ad amorem, ad laudem, ad gloriam DEI impendere,

dere, nec deberet omnis lingua confiteri & laudare Dominum! Alterum autem eorum monstrum istud est, omne illud quod Sripturæ verbis exprimi potest, id si non ut fide dignum, saltem ut receptione non indignum judicandum esse: quomodo etiam omne Pelagianismi & Socinianismi veneum introducere tentatum est. Et vero ipsum Anti Christianismum & Diabolicismum hac methodo introducere possit Spiritus (ut verbo Sripturæ dicam) nequitiarum in rebus cœlestibus, cui Sripturæ literam, non autem Sripturæ spiritum atque mentem ad sua trahere, & angelica forma superindui, a multis retro seculis familiare fuit, eritque oilum, præmonente Apostolo, eum
in templo Dei sessurum, & se tanquam sit Deus, ostensurum. Quibus verbis cum omne sacrum ab eo ad suæ infernalis malitiæ & fraudis palliationem adhibendum esse significetur, ad Sripturæ literam sacram id si applices, nil aliud denotare potest, quam ipsam etiam a Satana esse assumendam, sub qua tenebras, fraudes, sensusque suos mortificos proponat tanquam divinos: eaque dignos fide, qua verba Dei decet recipere: quod sane non potest non in illis fieri & impleri, qui Spiritûs Dei arcanis operationibus illudentes, criticis quisquiliis confisi, id omne & solum sacrum haberi volunt quod Sripturæ verbis incrustari potest: Satis enim (hoc
ut

1 Theff. 2.

ut per illos fiat) se ipsos rejectione DEI spiritus in sensus tradiderunt reprobos ne dicam exemplo sectarum oppositarum eadem Scripturæ literæ sensus contrarios atque adeo falsos vestientium, hoc ipsum evidenter patere.

LXXV. Et hinc est quod provida Dei bonitas, errores verbis Scripturarum propinatos, uti redderet cassos, quandoque Sanctiores coacta est impellere mentes, ad salutarum veritates iis vocibus proponendas quæ in Scripturis nondum adhibitæ essent, neque etiam idcirco à falsis hominum ideis, sensibus, glossematis, quibus Scripturas enervarunt, pravo usu infectæ: imo potius quæ eorum falsis interpretamentis & cogitationis oppositæ, veritatem nullis fallaciis obscurandam, sisterent sincerioribus animis ex ea fructum sentire ac percipere idoneis. At hocce ultimum ingensque Dei beneficium ipsi maleferiati donorum Spiritus Sancti contemtores non improbant tantum, sed & vitio ac crimini vertunt sanctissimis divini Spiritus organis, proprias uti tenebras ipsi protegant, postquæ eas criticis vel ethnicis fraudibus, aut longo usu, sub Scripturæ vocû cortice & larva abscondere potuerunt, ejecta è vocibus sacris medullâ, reiqui ipsi veritate atque substantia. Cui infelicissimæ functioni, Scripturarû dico enervationi, diceres nonnullos omni ferme industria & molimine

75.
Quare liceat & salutare sit, interdum adhibere verba, vocesve quæ in Scripturis non existant.

mine incubuisse: nec circa dogmatica tantum, unde quæ immediate pascant animas, sunt desumenda; sed & in iis, quæ utut sint accessoria, animas tamen ad officium excitant per judiciorum DEI in immorigeros tremendorum eventus, propheticasque denuntiationes; quas literalistæ miseri etsi sibi non intellectas neque ex cæcitate dum præforibus sunt perspectas, jam à multis seculis impletas esse dictitant, vel etiam meras esse hyperbolas grammaticesque suæ figuras & loquendi modos. Atque sic mens scopusque Dei in commovendis hominum animis ad pœnitentiam, per media eos maxime afficere apta, deplorandum in modum evacuantur.

Sed quid de iis solis querelæ fiant, qui per sacra verba fumos venditant & fallacias; cum id omnis, suo quæque modo, faciat eruditio falsa, sive se sacram dicat sive profanam? quippe quæ, ut vidimus, terminos, nomina & speciem veritatis scientiarumque omnium sua faciat, sub his erronea uti propinet omnibus. Et hoc respectu crediderim dictum esse (quisquis est qui dixerit) Humanam Sapientiam quatuor facultatibus constare, quæ in hominibus miræ efficiant ad eos perficiendos: nempe, Theologia, qua pereunt animæ; Jurisprudentia, quæ bona & tranquillitatem diripit; Medicina, cujus ope corpora enecantur;

Philosophia, quæ rationem dementat generis humani. Hoc ut de vera Sapientia falsum esset, ita ad falsam eruditionem ejusque partes relatum, verius est quam ut nova nunc probatione indigeat. Quapropter a falsæ eruditionis materia, de qua hætenus multa, ad alium ejus formandæ modum licet ulterius progredi.

LXXVI. Is modus est animos ab ineunte ætate erudiendi, quod superius (†) unum *Quartum*
 primumq; ex adminiculis quatuor quibus *e supra recensitis ad-
 miniculis*
 eruditio falsa formabatur & statuminebatur *eruditio-*
 recensuimus: quo non tantum quæ hætenus *neq; falsam*
 falsata & corrupta diximus, eis statim atque *comparan-*
 aliqualis rationis circa hæc sunt capaces, *di quod est,*
 imo etiam ante instillantur, sed & omnia *modus edu-*
 confusa, mutilata, inversa eis proponuntur. *candi libe-*
 Negliguntur in eis instituentis verioris *ros.*
 Logicæ insigniores leges (a) superius re- *†) supr.*
 censitæ; neque agitur cum illis tanquam *s. VI.*
 creaturis æternum duraturis, & æternitati *a) Lib. II.*
 beatæ præparandis: imo nec attenditur *s. 28.*
 quidem tunc, ut quæ eis inculcantur, e numero sint rerum eis olim ad usum futurarum. Diceres de tempore terendo solummodo quæstionem esse: aut vero si de occupandis eis utcumq; serio cogitetur, tunc omnis quorum per vices forent capaces, laboribus externis, (quæ rebus agendis nec non mentibus humiliandis aut ad auxilium

proximorum præparandis multum conferunt) jam fere languidis & plerunque speculativis aut vanis tantum occupatiunculis exercentur, quibus aut memoriola, aut intellectulus, aut loquacitas, vel gesticulandi facultas quæpiam superbiuscule sese prodere gestiant. Quid sit facultates immortales & fundamentales bene colere, idq; ordine aliquo, a desiderio exordium faciendo, objecta indebita, propensionesque & impressiones pravas ab eis removendo; tum vero eas debitis objectis, s. nis principiis, sanctis propensionum seminibus proficuis exercitamentis beando; id vero si non nesciri dicatur, saltem quoad praxin ita traditur oblivioni, ut ejus tanquam rei prorsus ignoratæ memoriam aliquam revocari justissime exoptes. Quod sane hic utcunque deducere non abs re foret, nisi id ex professio alibi (a) a me factum esset: unde hoc labore supersedens ad finem operis properabo, postquam de præcipuis eorum qui eruditionem falsam vel tenent, vel communicare volunt, dispositionibus breve verbum protulero.

a) *In trait
Gallico: Les
frans prin-
cipes de l'
Education
Chrétienne
des enfans
dans la II
Part. de la
Theologie
du cœur.*

77.
*Eorum qui
Eruditio-
nem falsam
possident,
aut propa-
gara volunt*

LXXVII. Qui eruditione falsa imbuti sunt, illi (eam nisi contemnant & rejiciant) quia non fundantur in facultatum suarum fundamentalium ad Deum conversione, pro calamitate prima, ad oblivionem Dei, pietatis neglectum, tandemque ad impietatis am-
ple-

plexationem, quæ semper in exitum, quan- *characte-*
doque & in Atheismum terminatur, sunt *res aliquot.*
pronissimi Sane haud absurde de quam plu- *impetitas.*
rimis doctorum simile quid quæreres ac Ju- *superbia.*
lium Cæsarem de quodam Græciæ populo *Hypocritæ.*
quæsiile narrat in vita Periclis, ni- *Adulatio.*
llor, Plu- *Odium in*
tarchus. Is videlicet ubi viros conspiceretur *probus.*
cum simiis sese ultra modum delectantes, in *Persecutio.*
terrograbat, num in illa regione mulieres de- *Irrisio.*
essent: his siquidem alioqui affectus ejusmo- *Calumniæ.*
di deberi, non simiis. Ita si inspicatur, quo- *Asperitas.*
modo docti omisso Deo, suos affectus studia- *Item Volu-*
que exerceant circa vanas absurdasque ob- *ptuositas.*
jectorum variorum ideas, quibus toti & oc- *Avaritia.*
cupentur & delectentur, haud inique possit
nunc quæri; Num igitur jam Deo careamus,
quippe cui soli similia sint ut debita sic sol-
venda.

Porro quia Deum pro scopo non habent,
sed seipfos, ideo etiam sunt superbi: atque
ex superbia animi, ne ab aliis ut impii con-
temnantur impietatem dissimulantes, si non
pietatem, saltem virtutis & honestatis spe-
ciem præ se ferunt, caveantque studiosissime
ne quempiam, a quo æstimari cupiant, ver-
bis, actis, opinionumque suarum iis ingra-
tarum detectione offendant; ita ut dum ho-
nestioribus quibusque placere allaborant,
tantum non Stoicos (mirus lusus!) te vide-
re asseveres. Ex hoc principio eos, a quibus

vel laudantur, vel se laudandos sperant, ipsi vicissim collaudant, sic ut sæpe mulus molum scabat. A quibus autem laudes & estimationem non expectant, (& hi solidiores perspicacioresque eruditi sunt, præditiq; lumine solidæ discretionis ficti a vero) eos odio prosequuntur immutabili, sed incluso & occulto; quod tamen, ubi occasio gravissime eis nocendi datur, sese prodit quidem, at non nisi sub specie æqvitat-
tis & moderati in eos iudicii, quandoque & falsæ irrisionis, plus apud plerosque ponderis habentis, quam maxima ratiocinationum argumenta. Quod si se ab aliis læso putant, odii acerbitate impelluntur impatientius ad quamvis occasionem nocendi arripiendam, adhibitis totius artis suæ fraudibus, ut omnia suæ veritatis & iustitiæ coloribus in crustata, non appareant non laudanda: nisi si forte ingenio carentes, affectibus, etiam non provocati, immoderate propalatis, dum estimationem sui firmare ardentius sitiunt, contra spem se deridendos aliis propinant. At quia omnes, qui relicto Deo seipsos pro scopo habent, non tamen sese considerant veluti præcipue alienis laudibus afficiendos; sed & dantur, qui se magis voluptatibus, aut mediis ad voluptates & laudes comparandas, pecuniis, affici malint: hi pro dicta diversitate vel
niti-

nitidi Epicuri de grege porci vel delictu-
li, aut avari & tenaces, & quæ hinc sequun-
tur, evadunt.

LXXVIII. Præterea, quoniam circa
ideas inanes, entia rationis; aut si circa res, *Pigritia a*
non ut agendas, sed ut speculandas sese otio- *nimi.*
se occuparunt, & in hoc gloriam quælive- *Deidia*
runt & constituerunt, hinc superbiz hic *corporis.*
stimulos addente pigritia, maximi sunt con-
temtores ignavique inimici rerum exter-
narum curandarum, maxime vero operum
manibus conficiendorum, utut innocuo-
rum, utilium & necessariorum, veluti quæ
ad cibandum & tegendum corpus confe-
runt, quæ etiam expressè permisit & injun-
xit Deus, ut anima inde humilis fieret, si-
bi & aliis ex amore legitimo prospiceret,
& laboriosa occupatione, inobedientiæ præ-
teritæ justas daret pœnas. At hos omni bono
omniq; Dei consilio diceres oppositos.

LXXIX. Porro quoniam ex vanarum *79.*
notionum vel chimærarum farragines, qui- *Curiositas,*
bus pro materia eruditionis cerebella re- *Inquietudo*
pleverunt, nil sunt solidi, quod animam *Morositas,*
ad æterna & immensa factam replere & *Stoliditas*
tranquillare queat: hinc dum novorum *sive indo-*
semper curiosi sunt, omnia scibilia, fa- *lentia.*
cta, lingvas, scripta, opinata, minuta, va-
na, nugacia perreptantes, & insatiabili de-

siderio scire & devorare volentes, in hoc magnum eruditionis profectum constituunt, tum inquieti, pace interna & tranquillitate solida nequaquam gaudentes intus, (quicquid externa ostendant specie) tristiores sunt & morosiores, nisi vel objectorum mutatione continua insitæ mœstæque sollicitudinis sensum temperent aut supprimant; aut (quod Spinoza acciderat) inimica potestatis maleficio per deploratam ac pertinacem suam a Deo aversionem adjuncto, prorsus dedoluerint, donec ex isthoc lethargo in æternæ tristitiæ & angoris immensi abyssò cum morte tandem evigilent.

80. *Libor, rixæ.* LXXX. Insuper ista, qua tument aliosque omnes antecedere ardent superbia, illaque agræ mentis omnia vorandi aviditas, nunquam, ob inanitatem eorum quibus pascuntur, satianda, reddere eos solent invidos veluti canes, ut sine ingenti livore videre non possint ab aliis boni quippiam aut laudabilis, quod ipsimet non habeant, possideri aut proficisci. Nec vero tantum in illos, qui solida & egregia habent, pudenda illhæc eruditorum falsorum invidia furit, eoque impotentius, quo præstantiora ab illis possidentur, sed & ne quidem facile patitur canes sui similes vel putrida etiam ossa corrodere, inquieta semper, donec & ista sibi ut propria vendicare incipiat, alique ea aliis præripiant.

ant, ac sese invicem idcirco ad iracundiamque demordeant: quod eo frequentius & ferventius contingit, quo ineptiora, minutiora & futiliora sunt objecta quibus occupantur: id quod superiori hocque seculo, grammatici, critici, & similes pædagogi, orbi literario notum fecere abundantius.

LXXXI. Animi interna illa inquietudo, cum laudis suæ, quandoque & nummorum desiderio, admixta, impellit eos extra se uti prouant, suas propalaturi & communicaturi mentis agitationes. Et quoniam, uti proverbio ajunt, mali corvi malum ovum, & ut quisquis est, ita agit & loquitur; inde fit ut quæ factis proferunt, ad omnia turbanda vel comovenda, quantum fert activitatis sphaera, videantur nata: quæ vero verbis vel scriptis produnt, si materialium quarundam veritatiuncularum habeant speciem, tamen paucissimi periturique sunt usus, nec tranquilliant animos, sed occupant & a solidis distrahunt, internique fundamentum, mœroris ad momenta tantum interrumpunt, aut etiam omnigenis hominum vitiis augendis inserviunt. At si ne quidem materialis veritatis formam habeant, tunc præter cogitata chimærica, absurda, inordinata, tædiofa, sterilia nil propagant, nisi ea ad omne malum, ad rixas præcipue, fertilissima dicas. Et sane, quid aliud exspectes aberuditione

81.

*Eorundem**falsa &**scripta**qualia.*

Deo ejusque divino Spiritu, imo & ejus desiderio vacua, falsis autem repleta scientiis, falsa Metaphysica de rationis corruptæ & cœcæ ideis obscuris & falsis; falsa Phytica, de materiæ corruptæ & cadaverosæ externa scabie; falsa Ethicâ, de amore sui corrupto & superbo; falsa Criticâ, de errabunda corruptæ mentis activitate & garrulitate, aliisque artibus, externa quævis, corrupta, absurda, & falsa delicias suas facientibus? Quid aliud inde quam mentium scripturientium dispositiones eas, ex quibus ejusmodi librorum nascuntur auctores, quales superius descripsimus? Inquietudo extus pellit. Superbia excœcat. Ingenium, si quod adest, vanas, noxias, monstrosas novitates parit. Si pro fertili ingenio adsit cum sterilitate sola memoria, inde tædiosos omnium jam olim sæpe dictorum repetitores, inordinatos coarctatores, nullius judicii compilatores, multarum lectionum, aut forte indicum vanos citatores videmus, qui de numerosa verbositate & ratiuncularum aliunde surreptarum pluralitate solliciti, ostendant se totam eruditionem suam in numero habere; sequi adeo felices esse cordatos, ut melioribus vel prorsus postpositis vel obiter tactis, ad tenuiora, inutiliora & ineptiora in componendis libris toti applicentur, iis tenacius adhæreant, & in eis desinant.

LXXXII. Quoniam verò illiusmodi Audaces maximam partem non tantum ab eruditioribus, sed & a talibus, sui similibus, ejusmodi pulpanientis ad nauseam usque dudum pallis, contemnuntur, aut non magni fiunt, quando tantum ea proponunt, quæ pro proprii fundi fructibus volunt haberi, quæque de suo in alios propagare, ædificare & firmare conantur: hinc fit, ut inquietudine & laudatiuncularum fame obstetricantibus, novum parturiant facinus. Id autem est, aliorum labores, scripta, personas invadere; atque sic se aliorum impugnatione & clade illustres reddere. Et quidem quando sibi similes & armorum, viribus pares aggrediuntur, tunc, quoniam eorum interest, ut bellandi duret materia, (quid enim sine rixis agerent?) ita inter se pugnant, ut etsi obliquis & indecoris artibus alii in alios utantur, tamen (nisi plane sint agrestes) se mutuo utcunque tolerant & æstiment. At quando accidit eos ex solidioribus nonnullos aggredi, unde mox belli finem cum sui casu & dedecore pertimescant, tunc alia longe machinamenta molliuntur. Mirum equidem, & solo risu vindice dignum, audere alios ad cantandi certamen provocare, lusciniis, nili temerariis istis animalibus tantum non interessent & milvi rapaces, qui aviculas in-

32.

Describuntur

per Eruditi

et Veritas

et Veritas

et Veritas

et Veritas

et Veritas

et Veritas

et Veritas

nocuas, Creatoris sui laudes jucunde decantantes, hominesque ad amandum, adorandum & laudandum Deum ex mirabilium ejus operum inspectione provocantes, ferre non possunt; sed crudeliter gestiunt eas ungibus suis nefariis dilaniare & e medio tollere: quos quidem eo impellit vel ferocior eruditionis falsæ inquietudo, vel malus pravi cujusdam genii instinctus; aut quandoque stolidior vel etiam imprudentior mentis intemperies, eaque omnia cum timore, ne sua nugamenta pereant, conjuncta. Et hinc quos e diviniorebus aggredi tentant, eos non considerant ut communes adversarios, qui & tolerandi sint, & quibus jura honestatis & æquitatis sint servanda; sed ab omnibus dices fuisse in unum conspiratum ut nullum non erga illos jus sacrumque violaretur, modo eosdem prorsus de medio tollant & absorbeant. Equidem quorum jam vita, persecutionibus, dum hinc essent, vexata, dudum desit; & quorum scripta a multis retro seculis post multas procellas ut divina habentur, quales sunt Prophetæ, Apostoli, sanctioresque prioris Ecclesiæ Patres, eos non adoriuntur (saltem aperte & communiter) falsi, de quibus agimus, eruditi: quippe qui ab illis, postquam per glossas omnia enervarunt & ad placita sua accommodarunt, nil sinistri expectent: & vero timeant

potius, ne si eos essent aggressi, tanquam impij efficiantur ipsimet. At non sic si quos bonorum offendant, qui necdum satis noti, multo minus longa & universalis approbatione approbati, ea proponant, quæ solida eruditionis, realitatis, veritatis, virtutis, felicitatis fundamentis innixæ duraturis, dispicere apta sint nãnias & sophismata, nuga quæ & fumos atq; ineptias, quibus illi falsæ eruditionis candidati & propugnatores sunt turgidi. Tunc enim in eos, (maxime in simplices, nec humana edoctos,) verbis, calamo, factis illico insurgunt diversi. Agrestiores & imprudentiores vivis non parcunt; vecordiores & magis timidi mortuos aggrediuntur: omnes in hoc conveniunt, ut ne quidem statum quæstionis vere proponant; sed in hoc dissentiunt, quod status quæstionis loco, diversi diversa per imposturam substituant: unus odiosas falsitates hæc, alius contrarias; hic crimina & impias res, ille absurda & ludicra: quibus impositis, tum isthæc commenta sua invadunt pro sua quisque indole, irrisionibus, irâ, convitiis, maledictis, argumentationibus, allegatis etiam scripturarum & doctorum testimoniis &, quod plus est, ipsis adversarii verbis; sed vel mutilatis, vel, si quæ obscuriora sunt, in sensum prorsus diversum detortis, &, quod solenne ipsis est, suppressis quantum fieri potest libris,

libris, vel saltem clarissimis, solidissimis, subtilissimisque principiis, scopo & veritatibus essentialibus scriptoris, eo ejusque operibus per externa quædam accessoria extenuatis, nec non per comparationes & narrationes odiosas traductis: quibus artibus, aliisque ejusmodi, excitent in discipulorum, plebis, potentiorum animis non lumen, non charitatem, non patientiam, non beneficentiam etiam in inimicos; sed turbas, indignationem, odia, iras, rei vel sectæ suæ commiserationem, vindictam, timorem, & quoscunque ad tristiora compellere aptos affectus, unde quidem sæpius quam par esset, ob vulgi ignorantiam, nec non indelicium favorem potentiorum, qui calumniatores istos pro non improbis, sed zelo bono tervidis probisque habent, effectus cupitos fortiantur, hoc est, opprimuntur boni, ignoratur veritas, arcentur (quod deplorandum) ab ea bonæ mentes, quæ inde proficerent, dum ipsi improbi & falsi eruditi manent in statione, honore, auctoritate & commodis suis, utpote quorum portio in hac sit vita. Nec adhuc tuti tamen: namque timentes ne calumniis suis responsa fiant debita, quibus ipsi oppido confundantur; vellent admodum eos confici, qui veritatem possent vindicare; aut vero, si quæ ejusmodi responsa prodeant.

ea illico tentant suppressere atque destruer-
re: cumque id nequeunt, aucto vehemen-
ter furore, Fimbriæ illius apud Valerium
Maximum instar, alta rabie agitantur, quod
ictus suus fuerit declinatus: atque cum ipsi
se aggressores gratis constituerint non pro-
vocati, jam persona mutata, defensores se
dicent, qui se catervatim invadi exclama-
bunt, quando tantum a suis, quas intenta-
verant, accusationibus sunt simpliciter de-
pulsi. Tum si quid iterata aggressione de-
fensionis nomine inceptant, jam ad lepi-
dum hunc scopum colliment oportet, ut
cornicum oculos confidant, nempe omni-
bus persvadeant, se eorum, quos sunt aggres-
si, cogitata, sensa, facta melius scire quam
sciant ipsimet, ut ut vel jurati se profiteren-
tur aliter atque imputatum est, cogitare,
sentire & fecisse. Sed hoc quidem nemini
sano persvaserint aggressores. Nec desunt,
qui occulte albis rideant dentibus turpiter
fractos ridiculorum conatus: tamen ut
aliqua sibi & multitudini pulpa fiat, ne-
ve succumbere videantur, scriptitent o-
portet & effutiant similia vel pejora quam
prius; quibus ne furori ad tristiora pro-
penso infundatur oleum, prudenter respon-
surus sit nemo: hoc vero illi pro triumpho
ducant coram sui similibus & imperitis, qui
ultimum quemque & multiloquum garru-
lum,

lum, victorem existimant; atque ita & sibi & aliis iidem maneant, qui prius, solidæ nempe eruditionis insensibiles, falsæque omnibus mediis modisque in hoc tertio libro recensitis propagatores indefessi, sibi suisque bona quævis & perennitatem fallaciter promittentes.

83.

Falsos omnes Eruditos esse Vanos & meros Pedaneos; Et quid proprie sit Pedantismus.

LXXXIII. Sed id frustra. Solius veræ Eruditionis hæc est prærogativa: quoniam ea ejus est indeles, ut sua omnia secum intus portet, cui etiam nec bibliothecarum, nec corpusculi, nec totius mundi interitus quicquam detrahat; cum e contra vel una ex his clades, mors præcipue, demonstret omnes falsos eruditos cum omni sua eruditione, coram luminosa & solida veritate nil aliud esse, quam utres vento turgidos, & ut Galli dicunt, voce non apte Latine vertenda, *de francs pedants*, suamque eruditionem, *rien que pure pedanterie*. Quod animi vitium in hoc consistit, ut quis res non ex valore & pretio suo & quales revera sunt æstimet, nec consimili proportionem cum iis se gerat, sed ut quæ mere accessoria sunt, vel tenuia, aut futilia & nugacia, amplectatur & æstimet ut res essentielles, solidas, momentosas, eisque se totum vel præcipuum serio occupet, atque alios iidem iis occupatos esse velit; dum interim res duraturas, solidas, essentielles, præcipuasve, quasi nil essent, negligit, contemnit

temnit & prætermittit. Id quod ab omnibus falsis eruditis fieri & factum esse, omnium optime ipsismet in morte patet, ubi omnia sua, quibus totos sese dederunt, tanquam rumum vanissimum vident evanescere: ea vero, quæ neglexerunt, divina & æterna, jam æquidem vividius patent, sed illis nequaquam degustanda, nisi dum adhuc vivitur, stolido pedantismo suo (liceat uti voce) se liberaverint, hoc est, nisi cessaverint munuscula, accidentaria, vana, quisquiliæ, studio præcipuo & seria æstimationis, affectuum, temporis mentisque applicatione prosequi: inceperint vero & perseverent divina, æterna, interna, realia (de quibus primo libro egimus) sic totis facultatibus realissimis amplecti, ut cætera omnia non nisi extremo tangant digito, idque solum, quando ex usu necessario ea esse possunt. Hæc quæ non tegerint, ipsi se falsos, stolidos & fatuos deprehendent, utut nunc cum sibi tum aliis impenſe sapere videantur, veræque eruditionis titulo cohoneſcentur; & vero multa methodice, ornateque ac facere dicendi facultate pollentes, se a pedantismo, seu a falſorum eruditorum classe, imaginentur remotissimos, ignari horum esse duo genera: alios quidem spinosos, morosos, affectuum intemperatis motibus magis quam intellectus absurda actione pedaneos; alios vero speciosos, floridos, comicos:

micos: utrosque pariter æstimatione vanorum & contentu sive neglectu permanentium bonorum, conspicuos & absurdos, pariterq; a divina veritate fatuorum atque insanorum titulis insignitos.

EPILOGUS.

- LXXXIV. Ex omnibus hucusque dictis
 84. *Loca in Sa- clare jam & abundanter patere credo, quam-*
 85. *cris de vera obrem Deus in Scripturis sacris erudi-*
 86. *Et falsa e. tionem, quæ ab ipso est & dicitur, nobis com-*
 87. *ruditione, mendatam velit esse, omnem aliam haberi*
 88. *posse ex ha-* contemptui, quam & ipse abomineatur: & pro
 89. *lienius di-* infania habeat, & vero sit destructurus
 90. *ctus illustra-* quamque etiam quisquis vere velit erudi-
 91. *ri.* debeat prius deponere, & ejus respectu vel-
 92. *uti idiota, infantulus & quasi stultus fieri;*
 93. *alioqui cum improbis irrisoribus nunquam*
 94. *a) 1. Sam. 2,* vere erudiendus. Jam constat, cur Deus (a)
 95. *3.* scientiarum Dominus ac Deus appellatur: cur
 96. *b) Ps. 94* vere eruditus David exclamet, (b) Domi-
 97. *(93): 11.* nus novit cogitationes hominum, quod vane
 98. *c) Ps. 119.* sint. Beatus homo, quem tu erudieris Domine!
 99. *(118.) 98.* (c) Præ inimicis meis sapientem effecisti me per
 100. *Ec.* præcepta tua, quia testimonia tua sunt medi-
 101. *d) Prov. 2, 6.* tatio mea. Senes intelligentia supero, quod man-
 102. *data tua observo.* Cur passim audias, (d) Do-
 103. *e) Prov. 3:* minus dat sapientiam, ex ejus ore scientia est
 104. *36.* atque prudentia. (e) Habe fiduciam in Domino
 105. *ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ*
 106. *tuae.*

tuæ. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud te met ipsum, time Dominum, & recede a malo. (f) f) *Prov.* Abominatio Domini est omnis illusor; & cum 3, 32. simplicibus sermocinatio ejus. Ipse deludet illos, & mansuetis dabit gratiam (g) Sapiens g) *Eccl.* cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Do- 30, 6. minum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus Magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino, & ipse diriget consilium ejus. (a) a) *Daniel.* Ad tempus ultimum... crescit scientia... n. c. 12, 4-10. intelligent ulli impii. (b) Nisi conversi fueritis b) *Matth.* & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in 19, 3. regnum cælorum. (c) Amen dico vobis, quis- c) *Mart.* quis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud. 10, 15. (d) Amen, Amen, d) *1. Cor.* dico tibi; nisi quis RENATUS fuerit ἀνωθεν, EX ALTO, non potest videre regnum Dei, sive cognoscere res sublimes & divinas. (e) Per- e) *1. Cor.* dam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum abolibo. 1, 19. Ubi sapiens? ubi literatus? ubi conquistor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignabilia mundi & contemptibilia

- elegit Deus, & ea quæ nil sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret: ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus, ex quo vos estis in CHRISTO JESU, qui factus est nobis sapientia a Deo. (f) Nemo se ipsum fallat. Si quis inter vos sibi sapiens (sive eruditus) videatur in hoc seculo, fiat stultus, ut fiat sapiens: Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum: scriptum enim est, Comprehendam sapientis in astutiis eorum & cogitationum subtilitate: & iterum, Dominus novit cogitatione sapientum, quoniam vanæ sunt. (g) Quæ mihi lucra fuerunt, ea propter CHRISTUM arbitratus sum detrimenta. Quin imo omnia damnum esse puto propter eminentem scientiam JESU CHRISTI Domini mei, propter quem omnium jacturam feci, eaque pro sordibus habeo, ut CHRISTUM lucrifaciam, & inveniar in illo (a) in quo reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ, & plura hinc inde alia, quæ cum primo aspectu vel obscura, vel mira videri potuerint, ipsa luce clariora nunc apparere debent: quemadmodum & ea, quæ de eruditione vera, vanaque & falsa diximus, jam non inter odiosa, aut inter ea, quæ novitatis titulo contemnantur, sunt reputanda, sed illis, quæ cum antiqua divinaque veritate sunt maxime conformia, & grandibus exemplis confirmantur, annumeranda.

LXXXV. Habent equidem & illi, qui ^{85.}
mundanas scientias rationis suæ activitate ^{Falsis mun-}
venantur, exemplum non minus grande ex ^{danisque}
Scripturis divinis, quod pro se perpetuo fere ^{eruditis nil}
advocant. Is Moses est, de quo Stephanus: ^{prodesse}
(b) Eruditus est Moses omni sapientia Ægy- ^{Mosis ex-}
ptiorum. At nec certum est, an hæc in eo lau- ^{plum.}
det, an narret tantum Stephanus, siquidem ^{b) Act. 7,}
non a piis parentibus, sed a profanis & extra- ^{18.}
neis sic educatus erat Moses: neque procul
dubio ea sapientia ita falsata atq; inanis erat,
uti nunc vulgaris est: tum potuit Moses, ad
Deum deinde conversus, ex ea etiam falsata,
postliminio, rejectis malis, bona seligere, &
Deo impendere: quod etiam de eruditione
superficiali falsaque fieri debere diximus.
Imo non potuit Moses prius veriore a Deo
eruditionem suscipere, quam hac deserta,
primum rusticus & veluti idiota fieret, perq;
annos quadraginta exerceret corpus quidem
humillimis pecuariæ laboribus, mentem ve-
ro precibus continuis. Tum & postea, acqui-
sitâ eruditione divina, humanam sapienti-
am priorem, ratiocinationesq; proprias, tan-
tum abest, ut magnificerit, consuluerit, secu-
tus sit; ut potius quovis de negotio, de pas-
su, de verbo habendo, ad Dominum in inte-
riora Tabernaculi confugere solet, ab ejus
uno nutu & lumine totus pendens. Sunt
enim operationes Dei tales, tam in nostri

regimine, quam in mundi œconomia, ut nulla rationis humanæ sagacitate possint detegi, agnosci, beneque complicari, sive ad usum salutarem adhiberi. Et quemadmodum, si sapientissimus dextrimusque aliquis artifex machinam tanta arte vellet condere eo proposito, ut qui eam extus adspicerent, nunquam ejus dispositionis rationem, nisi ipse eis revelaret, possent conjicere; non dubium esset, quin omnes necessario fallerentur, qui sine illo de ea quantacumque vellent ratiocinarentur: sic planè res se habet cum Deo, admirandisque ejus operibus, nec non cum illis, qui sua ratione ea ruspantur & expiscari conantur. Quo magis de iis solliciti erunt, ratiocinabuntur, hariolabuntur, vel, ut putabunt, doctè, acute, penetranter, $\sigma\phi\omega\varsigma$ & $\sigma\alpha\phi\omega\epsilon\varsigma$ cogitabunt, scribent, differant; eo magis aberrabunt a janua & delirabunt.

86.

Quæ scripta sunt, ad omniū bonum & gloriam tendunt.

LXXXVI. Quæ non ad præteritorum contemptum, sed ad futurorum cautelam dici sincere profiteor, qui nullius dedecus, sed omnium honorem, a gloriosæ radiis veritatis emanantem, promoveri peroptem, erroris autem & vanitatis depositione, dedecoris æterni causam deponi sciam, quamvis aliter iis videatur, qui sunt in errore. Hi enim, etsi, nemine designato, generalissimis terminis demonstretur error eo animo,

ut

ut hoc morbi genere nullus in posterum inficiatur & pereat, tamen magnam sibi ea in re injuriam fieri semper reputabunt.

Quæ causa est etiam, quare istam materiam, etsi ante aliquot annos a me inceptatam & promissam, ita abruperim, ut vel coactus eam nec resumissem, nec in manus hominum venire voluissem, non modo ob exiguam omnibus procurandæ utilitatis spem, sed & ne acerbiora inde concipiant plurimum animi erroribus hic ostensis impliciti. Verum quoniam in illis & bonos, nec eos numero paucos, superesse confido, vicit cætera hæc consideratio: illis enim non possint non placere, quæ candido & bono animo scripta sunt, quæ Scripturis consentientia, quibus in interno conscientiæ sincere coram Deo se examinantis recessu sua constat veritas; quæque (mala hic indicata si respicias,) quotidie factis plus quam satis se produnt. Argumentis istis si morositati suæ satisfieri nolint iniquiores, quid aliud agam præterea, nisi eos ad Ethnicos remiserò, & quidem ad eos, qui suo Eruditorumque omnium calculo, probatissimi sunt: quorum e numero egregius ille Thebanus Cebes rem Eruditionis veræ falsæque prægnante ænigmate complexus est: quod etsi totum commendandum legendum, ex illo tamen unum atq; al-

terum, quod eruditionis falsæ hospites com-
cernit, hic annotare non pigebit.

87.

*Egregius
Cebetis lo-
cus, qua-
dam de E-
ruditione
falsa, nec
non & Ge-
ra, confir-
mans.*

LXXXVII Is postquam intra septum ali-
quod sub mulieris persona ostendit eam,
quam vani homines Eruditionem vocant; e-
andem non nisi *falsam Eruditionem* esse alle-
verat, ad quam tamen illos qui servandi sunt
& ad veram Eruditionem postea perven-
turi, primum divertere dicit, etsi alia ad ve-
ram eruditionem breviorque sit via. Tum
interrogatus de hominibus, qui intra se ptum
illud obambulant, quoniam illi essent? respon-
det, *falsæ Eruditionis ens anatores esse, ac de-
ceptos se veræ Eruditionis familiaritate frui
opinantes.* Porro rogatus, quibus nomi-
bus isti appellentur? sic inquit: *Alii quidem
POETÆ, alii vero RHETORICI, alii DIALECTI-
CI, alii MUSICI, alii ARITHMETICI, alii
GEOMETRÆ, alii ASTROLOGI, alii VOLUPU-
RII (seu Epicurei) alii PERIPATETICI, alii
CRITICI, & cæteri omnes huius vicini, qui-
bus veluti socias haud insolitas annectit mu-
lierculas, Incontinentiam, Luxuriam, Avari-
tiam, Adulationem, Panam, Massitiam, In-
felicitatem & similes: tum & Ignorantiæ &
Imposituræ venena, ipsamq; etiam clara voce
AMENTIAM. Dein subjungit: Neque vero ab his
(falsis Eruditis) vel Opiniones, vel cætera
malarecedent, donec repudiata Eruditione fal-
sa veram ingressi viam, PURGATRICEM,*

illarum rerum Vim biberint, & mala omnia, quibus replentur, Opiniones, Ignorantiam, omnemq; reliquam vitiositatem ejecerint: tum demum enim servabuntur. Deum vero hic manserint apud Falsam Eruditionem, nunquam liberabuntur; neque ullum malum, istarum quidem disciplinarum subsidio, profligabunt. Postea viam ad Eruditionem veram ostendit, & eam quidem cum a perpaucis tritam, tum præcipitem & asperam; sed ad quam perficiendam hortatione & auxilio conferant Continentia & Tolerantia; (h. e. verbis Evangelicis, Abnegatio sui, & Patientia sive crucis amplexatio:) quæ ubi Viatorem ad Eruditionis solidæ præsentiam adduxerunt, hæc, omnium primò, poculum purgante positione plenum ei ebibendum porrigit, quo quæcunq; prius imbiberat, secumque intus inhærentia attulerat, expurget omnia & dejiciat: tum demum Sanitatis, Veritatis, Virtutum & Felicitatis capacem fore; non vero ante neque aliter. Quæ sane in homine Ethnico admirabilia de Eruditione sunt documenta.

In quibus & id notandum, quod dicat eos, qui sunt servandi, & ad veram eruditionem perventuri, primùm ad falsam divertere; & paulo post, ab ea quædam accipere, quæ postmodum utilia esse possint, etsi non

necessaria: hæc dicit esse literas & disciplinas cæteras, quæ, Platonis iudicio, sint veluti fræna adolescentibus, ne aliis rebus peioribus distraherentur: eas autem, etsi commodæ sint, nec inutiles, veluti linguæ cognitio ad hoc ut sine interprete alicujus dicta cognoscamus; non esse tamen necessarias, nec conducere, ut viri meliores evadamus. *Nonne ergo, quærit, meliore conditione sunt cæteris scientias istas non doctis, Mathematici, sive disciplinis istis imbuti; nec facilius possunt fieri meliores? Imo, respondet, quare præstarent cæteris, cum eos de rebus bonis & malis non minus erronee sentire quam cæteros sit evidens, sintque ipsimet adhuc omnis generis nequitia confecti? Nil enim vetat nosse literas & tenere disciplinas omnes; simultamen esse ebriosum, intemperantem, avarum, injustum, prodigiosum, denique amentem: (imo, æque vel etiam magis superbum, indocilem, ferum, ignavum, bonorum odorem, contemptorem, irrisorem, calumniatorem, persecutorem, impium, atheum.) Multos certe quidem tales videre licet. Quæ ergo istorum quasi prærogativa est ob istas disciplinas, ut in viros evadant meliores? Nulla ... Quod si videntur veræ Eruditioni viciniore quam idiotæ, quem inde capiunt fructum? cum sæpe videre liceat aliquos e primo (incruditorum) septo ab incontinentia cæteris quæ vitiis in tertium ad*

veram Eruditionem pervenire, qui istos disciplinarum sectatores prætereunt? (Quæ Augustinum sibi ideo indignabundum in hæc verba adegerant: (a) *Quid patimur? Quid est hoc? Quid audisti? Surgunt indocti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce, ubi volutamur in carne & sanguine!*) Pergit Cebes: *Quis ergo jam dicat istos (doctos) præstare cæteris? Quin potius ignaviores sunt, aut minus dociles.....* Namque, ut nil aliud dicam, illud certe peccant, quod ea se scire profiteantur quæ nesciunt, qua opinione dum imbuti sunt, ignaviores eos esse necesse est ad veram Eruditionem expetendam.... Quare opinionibus solum pleni, nihilo cæteris meliores sunt, nisi cum Penitentia se illis adjunxerit, persuasumque habuerint se vera Eruditione carere, falsa potiri, a qua seducti, eo in statu quamdiu sunt, nequeunt esse salvi. Hactenus ille.

LXXXVIII. *Causa cur omnes ad Eruditionem falsam primo accedant, est, tum quod ipsa ubique fere proflet, tum quod recens animus veritatis avidus, quicquid ut veritatem & eruditionem audit proclamari, velit protinus acquirere: unde eum in quam plurima falsa incidere necesse est. Quod autem inde alii postea elabantur, cæteri non; id ex habitudinum animorumque conditionibus procedit. Namque eos, qui quam diu*

a) Confess.
VIII.8.

88.

Cur omnes primo ad eruditionem falsam accedere consueverint.

Et cur ex his, qui ad illam accedere, qui-

*dam cla-
bantur,
alis vero
nen.*

tissime in Eruditione falsa consentuerunt, nunquam sperandum est elabi posse, nisi admodum sint indolis sinceræ, submississimæ, minimeque pertinacis: at si diuturnæ consuetudini accedat cordis malignitas, commodorum atque gloriolæ ex Eruditione falsa manantium amor, tunc ilicet, actum est. Non ita ubi falsa in animis radices profundiores agere non permiserit minus longa mora: quod adolescentibus maxime & juvenibus evenire potest sæpius, quando præsertim nobilioris & liberioris sunt indolis, neque ex turpi scopo commoda sua aut laudeculas aucupandi, sed ex solidæ & æternæ Veritatis amore, cum pietate erga Deum, Eruditionem quærere sibi proposuerunt. Namque postquam omnibus vel præcipuis quæ vulgo tradi solent, se imbuerunt, sufficienter ve de illis degustarunt, quo quænam sint ipsi possint judicare; ecce, percipiunt tamen in cordibus suis, veritatis solidæ desiderio, quo tenentur, non satisfieri per omnia illa sua acquisita, neque se spe sua esse compotes; sed majoribus tenebris, ignorantii & inquietudinibus se magis obnoxios vident quam ante: unde (Deo secretius animam ad solida vera disponente) fastidio & contemptu illorum paulatim magis magisque tanguntur: tum vero ubi vel lucis clarior scintillula aliunde apparet, sen-

tinat

tiunt se interius veluti a potente quodam motore percelli & propelli ita vivide, ut libid dissimulare nequeant, nec possint non ad solidorum bonorum, (contemta eruditione vana,) desiderium ardentius incitari. Et tunc quidem jacienda est alea, jacetque hoc in puncto principium æternitatis felicitis aut miseræ, luminosæ aut tenebrosæ, prout pretiosissimo hoc momento quis bene aut secus usus fuerit. Si enim se vi quadam ab eo divertat, perque mille vanas & priores occupationes quærat (reluctante conscientia) diviniorem eum sensum suppressere, eo quod illum sequendo, timeat se in tales vias deventurum, ubi vel commodis, vel favore, vel existimatione vanorum homuncionum sit decisurus; ecce, tunc pergit inde ad tristem animæ interitum. At si istis spretis sese Veritatis & Eruditionis veræ fonti, Æterno Deo, velit animitus committere illuminandum & regendum, illico fiet in dies fortior, atque tandem totus voti compos, si quidem perseveranter eam viam tenuerit, quam libro primo exposuimus: quæ eo redit, ut quis a vanitatibus, ignorantibus & pravitatibus suis corde toto convertatur ad Dominum, tum bene agendo nec non nocte dieque orando insilens, lumen ejus & sapientiam ab eo ardentibus precibus gemitibusque perseveranter efflagitet,

exspectetque patienter ejus auxilium. Tunc Dominus, ubi perspexerit perseverantiam ejus non esse fucatam, sed sincerissimam, primò quidem luminis sui radio homini tenebras suas malignitatemque prius occultam sic deteget, ut is horridus sibi appareat: atque hoc ideo, ut in vera humilitate fundetur: dein postea amabile præbebit illi vultus sui lumen, intellectum ejus in formas divinas protinus immutans; ubi vividas icones de se ipso, de Deo, deque ejus operibus internis vel externis videbit expressas, quantum e re judicabit Deus. In qua quidem operationis veræ fundamenta fructusque cum gaudio & tranquillitate degustabit & possidebit homo eruditus, hac tamen lege, ut tanquam de thesauro sibi, ex se inopi, concredito, non glorietur, neque sit in se securus, nec se ideo meliorem cæteris existimet, ne for e Domino quod suum est ab eo resumente, in tenebras prioribus multo densiores ruat præceps; sed conversetur potius, quam diu hîc vivitur, in continuo timore atque animi humilitate, omnis veri & boni gloriam soli Deo tribuens.

89.

Ab eruditione falsa ad veram, incit. menta.

LXXXIX. Quæ sane omnia oscitanter non sunt pertractanda. Sola hæc namque solida sunt, sola nobis digna, sola ob quæ sumus conditi. Hic de bono æterno & de malo immenso agitur; deque corona duraturæ feli-

cila-

citatis, & de doloribus tum ignominiosis, & vero nunquam finituris. Et nunc quidem hæc dum vita est, optionis tempus est inter illa. Datur nunc ætatem impendere vel in colligendis margaritis & thesauris æternis ipsoque omnis boni fonte nunquam desituro comparando: vel in coacervandis pusillis, vanis, nugacissimis & Satanicis nugamentis, cum infinita pœnitudine mox evanescentibus, & post momentaneam titillationem curiositatis, animam æterna solidi boni & veri vacuitate torquendam relicturis. Eja ingenuæ & pretiosæ literatorum animæ! Ecce diutius laudatam partis bonæ differretis electionem, expectantes ad mortem usque, opinione semper proximiorē, quando in lectulo ferali frustra lugebitis tempora in vestris vanissimis vanitatibus misere nec reparabiliter deperdita; dum tamen nunc solidæ & inenarrabilis lætitiæ pro illa fatali hora materiam nunquam perituram acquirere datur, si modo falsa Eruditione generose extrusa, animitus nos reddamus formandos immensæ Potentiæ & Bonitati omnium primævæ Formatricis, Sapientiæ æternæ, unius veræ Matris & informatricis nostræ, quæ nos & omnia ad hoc produxit, ut & omnium & sui ipsius, æterni hæredes essemus? Sumus namque filii Dei, ejusque progenies, quibus proinde omnes divitiarum, lumi-

luminum, felicitatum, operum, Sapientiæque thesauros gratis largiri decrevit, nullo alio labore nostro, nisi ut rebellare in eum desinentes, e pretioso animæ nostræ vase fordes & ineptias rejiciamus; tum ad eum, Sapientiæ veræ aquas desideranter postulantes, accurramus. Is & nunc se offert intus pulsans, & extus dudum unicuique clama-

a) *Esa 55.* mavit: (a) *Heus, quisquis sitit, venite ad aquas: quibus nulla est pecunia, comparate & comedite: venite, inquam, comparate absque pecunia & absque pretio vinum & lac, (eruditionem vivificantem pro magnis & parvis.) Cur expenditis pecuniam pro nullo cibo; & laborem vestrum pro re minime satiatura? Audite me sine mora, & bonis vescemini, seque oblectabit pinguedine anima vestra. Præbete aures & venite ad me: audite & vivet anima vestra, pangamque vobis um æternum fides, benignitates fideliter Davidi*

b) *Matt. 7.* præstas servaturus. (b) *Petite, & dabitur vobis: querite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. . . Si vos, qui estis improbi, scitis bona dona liberis vestris dare; quanto magis Pater cælestis bona dona & Spiritum Sanctum dabit petentibus a se. Petentibus dicit & orantibus, non ratiocinantibus & intellectus sui activitate ideas & notiones omnigenas sibi ad eruditionem excitare conantibus, de quibus quippe istud est Dei*
de-

decretum, a Christo latante propalatum:
 (c) Collaudote, Pater, cæli terræque Domine, c) *Matt. 11.*
 quod hæc eruditos peritosque cela veris, & patefeceris parvulis: ita fiat, ô Pater! siquidem ita tibi placitum est. Omnia mihi tradidit Pater: neque Filium (Deum operaque redemptionis) quisquam novit nisi ille; neque Patrem (Deum operaque creationis) quisquam nisi Filius, atque is, cui voluerit Filius patefacere. Venite ad me omnes laborantes & onusti; ego recreabo vos. Subite jugum meum (abnegationem & crucem, sive, abstinentioniam & tolerantiam) & discite a me, mitem me esse & corde humilem; & invenietis animis vestris requiem. (a) Qui in me credit (mihî a) *Joh. 7.*
 confidit intellectum facultatesque suas implendas & regendas,) eius e visceribus viventis aque flumina profluent: quod de Spiritu, quem recepturi erant, fidem ei habentes, proferebat: qui Spiritus sane Spiritus veritatis est & luminis, atque veræ, si ulla est, cognitionis & scientiæ. At, inquiet aliquis, hoc Spiritu, hocque modo, acquiram forsitan ego dona quidem pietatis & devotionis, aliaque communia, quæ vel quis e plebe possit adipisci, & quibus ego bonus, simplex & pius idiota evasero, cæterum forte indoctus nec rerum naturas & proprietates supra vulgus apprimè callens. Miser & inconsiderate, qui a Dei tui potente & sapiente cura ac regimi;

gimine vis aufugere & subtrahi, ut ab imbecilla rationis tuæ activitate sola pendeas, & omnia exspectes! Itane nescis, quid sit illa tui regiminis, tuæ activitatis, tuæ rationis imbellis & evanida potentia, quam quotidie somnus, intemperies, morbillus insanam, deliram, stolidam, cassam possint reddere, & quam interclusus narium tuarum halitus vitæque labilis vapor evanescens momento possint sic efficere impotentem & nullam, ut ipsemet hinc tibi omnino nullus sis futurus; quando tamen existis angustiis (in quas certo certius incidēs) unum Dei regimen omnipotens, te, si ei fueris commissus, totum possit in integrum, imo in æternum & perfectissimum statum restituere; maluerisne proprio ductu evanidas ineptias venari, quam tantisper expectare, donec omnis boni & veri, increati atque creati fontem tuto accipias?

*Disser, habent parvæ commoda magna
moræ.*

Etiam hic interdum Deus momento ea, & plura, largitur, quæ propria activitate non ita inventa fuissent. Nec vero rationem & dona naturalia is destruit: sed postquam curationis pusillo tempore deficere visa sunt, perficit ea demum & ornat quam abundantissime & nitidissime; nisi quando sapienter videt ornatissimis suis nos in superbiam & per-

perniciem esse abufuros: quod superbix periculum fere semper subest, clauditque liberales manus provido salutis animarum curatori & amatori. Ecce enim, quando nugamenta futilissima vix possidemus vanamque eruditionis umbram, illico tamen sic superbimus, ut plebei simplicioresque animæ nobis jam sordeant, & veluti ab alto despiciantur, nec non omnium quæ humilia sunt, nos pudeat! Quid ergo ageremus, si vera bona nobis essent concedita? Scortaremur sane spiritualiter cum illis, nobiscum & cum spiritibus nequitix rebusque creatis omnibus, daremusque ideis illarum, rationis agilis exercitio, nec non propriæ excellentiæ considerationi, affectus omnes, facultatesque nostras, & delicias totas, relicto Deo, animarum inhabitatore, domino, socio & sponso, qui præcise creavit animas nostras, ut illæ cum eo deliciarentur & occuparentur; non autem cum creaturis & chimeris vanis relicto Creatore benedicto, qui sane dudum conqueri possit nos hactenus nil aliud fecisse, quam animas nostras omnis generis vanitatibus eruditionis falsæ Satorumque dominatoris hujus constuprandas prostituere, deserto Ipsomet earum Sponso, qui & adulterii hujus sæpe omnes sub Israelitarum typo admonet, & verò ad pœnitentiam facti animam propitiabili animo sic re-

a) *Jer. 3. 1.* vocat : (a) *Vulgo dicitur, si dimiserit vir uxorem suam, & illa recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra. nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus; & ego suscipiam te. Leva oculos tuos in directum, & vide ubi non prostrata sis, (quibus objectis tete, deserto Deo, non tradideris,) in viis (in diversis modis & methodis falsæ eruditionis) sedebas expectans eos (observans omnis generis objecta, nova, curiosa, rara, vulgaria etiam) quasi latro in solitudine (ut ea a scopo suo ad tuam voluptatem avide raperes, & in cerebro tuo, mente, museo sola apud te pertractares) & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis, (ad propriam gloriam, & potentiam & voluntatis tuæ obsequium iis abutens). Quamobrem prohibita sunt stillæ pluviarum, (non amplius descendunt cœlitus super te dona Dei gratiosa) & serotinus imber non fuit, (repressæ sunt gratiarum divinarum plenitudo, ultimis seculis vespereque temporum promissæ. Frons mulieris meretricis facta est tibi (gloriaris impudenter de ista tua deletionem a Deo ad eruditionis falsæ meretricia:) & noluisti erubescere (quod velis scortari continuo cum nube falsæ sapientiæ.) Ergo saltem a modo voca me, Pater mei, dux virgi-*

*virginitatis meæ tu es, (juventutisque verus
& unus moderator!)*

*Nunquid vero tu, Domine, irasceris in
perpetuum, nec amplius adorandi vultus tui
lumine nobis in horrendis nostris cœcita-
tibus & tenebris, inque vanarum, absurdis-
simarum & Satanicarum ineptiarum flucti-
bus hætenus ob ingratitudines nostras in
te immanes, obque tui oblivionem demer-
sis & jactatis, illucesces? Itane patieris ani-
mas nostras, thronum gloriæ tuæ, ab inimica
tenebrarum potestate profanari in perpe-
tuum, & creaveris incassum filios hominum!
Tunc diutius*

*Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respicis actus
Merito Rector cohibere modo?*

*O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.*

Operis tanti pars non vilis

Homines, quatimur fortune salo.

Rapidos, Rector, comprime flum.

Disjice terrene nebulas & pondera molis,

Atque tuo splendore mica,

Et eripe nos a Spiritu nunc efficaciter operan- Eph. 3, 1.

*te in filiis tibi rebellibus: saltem eos respice,
qui non spontanea nec cognita sibi electio-
ne; sed veluti misera infelicis nativitatibus,
educationis, associationis sorte hos in cas-
ses inciderunt. Ecce enim, a pueritia inscii*

erudimur in omni re vana, & quod ultimo vel nunquam docemur, viæ sunt Christi tui! Qvis vero sic, Domine, præservare possit animam suam ab omnibus istis falsarum disciplinarum tricis & periculis hætenus recensitis? Quomodo misera adolescentis anima, vias tuas nondum experta, atque studiorum periculosum pelagus eruditionis gratiâ ingressa, naufragium evasura est æternum, nisi tu, Domine, animarum Pater, lux & rector, prehensa manu, & vibrato lucis tuæ in interiora nostra fulgore, eruas nos a blanditiis mulieris illius meretricis, Eruditione falsæ, cujus parabolica descriptione a sapientissimo Regum proposita clausurus sum hoc quicquid scripsi hic operis ad Sapientiæ tuæ æternæ gloriam, quam in nobis & per nos, Deus, promove ea charitate & potentia, quibus nos & creasti, & ad creationem novam revocasti, paratus illam exsequi, ubi sponte ab eruditione falsa volumus recedere, divinæ vero attendere, ad quam nos ita benigne Sapientis ore allicis:

Proverb. Cap. VII.

Fili mi, [dilecta hominum progenies, quæ ut a meo Deo tuo nata; sic a me es erudienda] *custodi sermones meos*, [quibus conformes] & *præcepta mea reconde tibi*, [ut
per

per mentis ad inania distractionem a te prætermittantur.]

Fili, serva mandata mea, & vires, [non idealibus vanitatibus titillatus, sed vita vera & solide beata inde ditatus:] *& legem meam quasi pupillam oculi tui*: [inde enim animæ visus lumenque pendet.]

Alliga eam digitis tuis, [praxi & exercitiis] *scribe illam in tabulis cordis*, [in facultatibus constantis & ardentis desiderii & amoris.]

Dic Sapientiæ. [Eruditioni veræ] *Soror mea es*: [maeste animo, & oratione continua familiaritatem Sapientiæ DEI, Patris communis, quære, pete, spera] *& prudentiam* [quæ omnia iusto pretio æstimat & tractat] *voca amicam tuam* [tuos affectus ei conferendo.]

Ut custodiat te a muliere extranea [ab Eruditione falsa, externas res solum & transeuntes respiciente] *& ab aliena* [quæ nec a DEO est, & verò cor ab eo alienat] *quæ verba sua facit dulcia* [verba eloquenter tucans, & splendidis promissis auriculas demulcens.]

De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi: [ab intimis ad externa meditationem meam traduxi.]

Et video parvulos [video adolescentes inexpertos & ad quemvis ductum paratos:

considero recordem juvenem (cui animus non est resistere vanitati, neque desiderare Creatorem suum in diebus juventutis suæ.)

Qui transit per plateam, juxta angulum, (qui & per mundum locaque mundanis illustriora,) *& prope viam illius* (prope loca Eruditioni falsæ propagandæ destinata,) *graditur in obscuro,* (in tenebris mentis suæ,) *ad- vesperascente die,* (quando lucis pii igniculî, quos a prima infantia sentiebat, jam in eo languescere & deficere incipiunt,) *in noctis tenebris & caligine* (toto mundo tenebris universalibus etiam immerso.)

Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, (Eruditio falsi, cor adulterans, & ornata titulis graduum magnificis, omnisque generis disciplinarum phaleris,) *parata ad capiendas animas,* (omnia sic disponens, ut ininabus persuadere possit sibi magis quam Deo adharere,) *garrula & vaga,* (rivola disputatrix, loquacula, & tumultuans vage in chimæris & in superficie rerum) *quietis impatiens* (nec intus quiete fruens, nec alios quiescere permittens) *nec valens in domo consistere pedibus suis;* (impotens spiritualibus & intimis animæ dare considerationes & affectus suos:) *nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians,* (quærens allicere animas modo per quævis proposita externa, modo per celebritatem nominis inter cru-

ditos objectam, modo per tritas mundanarum scientiarum vias.]

Apprehensumq; deosculatur juvenem, (ea parte, qua amor proprio satisfieri potest, inexpertum aggreditur, pacemque & omnia fausta ei statim denuntiat,) & *procaei vultu blanditur*, (impudenti adulatione verbisq; compositis affectus ejus allicit,) *dicens*:

Victimas pro salute voti; (hactenus plus fatis & sufficienter de rebus salutis sumus solliciti: ex in tuto sunt. Ecce, Christi mortem obtulimus Patri, victimam salutis,) *hodie reddidi vota mea*. (Sacra etiam quotidie fere frequentamus, & Deum sufficienter colimus.)

Idcirco egressa sum in occursum tuum, (quæ cum ita sint, & hac ex parte omnia sint in tuto, superest ut quoad cætera te donec speculationibus & exercitiis, ob quæ me tibi offero,) *desiderans te videre*, (inter discipulos eruditionis) & *te reperi* (opportune ad hoc dispositum.)

Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto: (exercitiorum nostrorum palæstram, ubi deliciabimur, omni philosophica & syllogistica cohærentia, & dialectica subtilitate rhetoricesque mundanæ pigmentis exornavi,) *aspersi cubile meum, myrrhâ, & cinnamomo*, (& quicquid ani-

mi sensibus propensionibusque tuis naturalibus gratum est, id apud me paratum adest.]

Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, [doctrinæ meæ succum & lac imbebe, cætera nil curans; ac per me naturæ tuæ propensiones, queis faveo, sequere,] *donec illucescat dies,* [donec tandem lucidam veritatem apud me sic assequi possis.]

Non est enim vir in domo sua: [JESUS CHRISTUS, caput Sapientiæ veræ, animarumque Sponsus & habitator, non amplius habitat nunc in domo animarum, neque est, cur ulterius eum intus expectes.] *abiit via longissima;* [recessit in cœlum, procul a nobis.]

Sacculum argenti secum tulit; [dona sua spiritualia, infusione gratuitâ animam ditare apta, resumit, ac secum abstulit:] *in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam;* [in die extrema, quando res sublunares mutabilitatis suæ cursum impleverint, tunc ad nos redibit, nec ante: cur ergo jam de illo te sollicitè maceres?]

Irrexit eum multis sermonibus, [multis ratiocinationibus & argumentationibus, quas miser & cæcus ne discernere quidem, multo minus eis respondere valens, pro meritis veritatibus admisit:] *& blanditis labi-*

rum [orationibus, panegyricis, encomiis de scientiarum suarum suorumq; eruditorum præstantia & laudibus] *protraxit illum.*

Statim eam sequitur quasi bus ad victimam, (ruunt enim ad mortem quotquot ejusmodi vanis futilitatibus applicantur deserto CHRISTO, atque veluti pecora, stolide sequuntur quocunque ducantur:) *& quasi agnus lascivians* (in juvenili, improvida & petulanti licentia vitam interim ducens,) *& ignorans quod ad vincula,* (tenebrarum, errorum, vitiorum & tandem mortis,) *stultus trahatur.*

Donec transgat sagitta jecur ejus, (donec ejus cupiditas infecta sit prorsus telis inimici animarum, bonaque æternitatis desideria in eo sint omnino mortua:) *veluti si avis festinet ad laqueum;* *& nescit quod de periculo* (æterno) *animæ illius agitur.*

Nunc ergo, fili mi, (Creatura mea dilecta, quam potente & bona Sapientia mea creavi, ut omnium meorum sis heres,) *audi me* (Deum tuum & Patrem tuum, tibi dum adhuc tempus est consulentem,) *& attende verbis oris* (CHRISTI) *mei.*

Ne abstrahatur in viis illius (falsæ & meretriciæ eruditionis) *mens tua, neque decipiaris semitis ejus* (speciosis.)

Multos enim vulneratos dejecit; *& fortissimi quique* (les Esprits forts, præstantia quæ-

que ingenia Deo non adhærentia) *interfecti sunt ab ea.* (Quid ergo tibi adhuc dum tene-ro & debili ab ea non timendum?)

Vie Inferi, domus ejus, (qui in ea habi-
tant & positi sunt ad diabolum vias decur-
runt latas,) *penetrantes interiora mortis,*
(quarum terminus est, penetrantius & pro-
fundius damnari, quam omnes cæteri qui
aliis viis damnantur.) Et qui timet Domi-
num ab ea liberabitur. AMEN.

Pf. 119: 176.

ERRAVI SICUT OVIS PERDITA. QUÆ-
RE SERVUM TUUM MANDATO-
RUM TUORUM NECDUM
OBLITUM.

F I N I S.

Séquon.

Sequuntur nonnulla

APOLOGETICA.

ET si in publicandis iis quæ a mea tenuitate proficisci possunt, hunc mihi scopum proposuerim, talia expromere, quæ hæcenus aut prætermissa, aut minus bene explicata, ipseque optassem prius mihi ab aliis ostendi, ut eorum ope liberarer difficultatibus queis circa hæc antea premebar, & quarum solutionem postea invenisse mihi visus sum: non dubitavi tamen quin meum illud, quod sane illaudabile esse non potest, proficiendi aliis studium a plurimis sinistro oculo inspicendum esset, maxime vero ab illis qui contraria tenebant, aut vero ea ediderant vel defenderant quæ ego minus vera esse ostendebam. At quamvis oppositiones aliquot expectarem, non tamen credideram, ullos eo ignaviæ delapsuros, ut me impugnaturi, opiniones, eis quas clarissime meas declaravi contrarias, meas esse dicerent, deinde eas vel refutarent, vel irriderent, ut coram aliis de illorum sinceritate non dubitantibus triumpharent de me, & ita a veritatibus momentosioribus, quæ in scriptis meis occurrunt, quæque illis sunt tam invisæ quam silentio dissimulatæ, legendis, revocarent quotquot inde
 si non

si non eruditiores, saltem meliores fieri potuissent. Cui malo non video me obviare posse, præterquam si semel aperte declaravero, ea quæ ab adversantibus mihi ut mea imputantur, nequaquam pro meis me agnosci; rogaveroque omnes qui de meis judicare falso nolint, uti dignentur quæ ipse sentio, in meis libris, non autem in aliorum relationibus, ore, scriptis, inspicere. Et ut appareat me non sine causa id postulare & contestari, exemplis nonnullis nunc probatum dabo, me jam simile quid iniqui a non uno nonnullius nominis aliquoties esse expertum.

I.

Pauci non norunt, nil emolumenti (ut moderate loquar) per *Cogitationum, Rationum* mearum *de Deo, Anima & Malo* editionem decessisse rei Cartesianæ in quantum veritati innititur, hoc est, in quantum docet, animam & inextensum esse, & ex natura cogitare & verum existere Deum, admirabilibus,isque perfectissimis præditum attributis, unde ipsa scientiarum fundamenta debui delinam illisq; inniti, quas veritates momentosæ Cartesianæ per rationem demonstratas ut agnovi & falsus sum; sic & illi de rebus multis plura quam ipse Cartesius demonstrare sum aggressus, & ea quæ ipse deus contra impudens sibi quæbat, vultu animum non esse, sepo-

hinc revelationis argumentum) a Deo auxili-
landam, præstiti: idq; non tantum sterili &
mere speculativo disserendi modo: sed eo,
quo conabar lectorum animos urgemibus
demonstrationibus permovere uti meliores
& Dei virtutibusq; amantiores fierent. Quæ
quidem res, quod sciam, nullis e Cartesiano-
rum numero cordatioribus displicuit, etsi in
eo libro haud minus decies a Cartesio dis-
senferim, eumq; toties vel pluries erroris in
multis redarguerim. Verum sciunt omnes
axioma Cartesii esse, ipsi minime credi debe-
re, nisi quantum is rationem & veritatem se-
cutus est: ita ut non dubitem generosioris
indolis Cartesianos nequaquam ægre latu-
ros ab eo in omnibus dissentiri, modo osten-
datur eum a ratione recta in omnibus decli-
nasse. In hoc ipso enim legem eius omnium
æquisimam observarent, atque ita ab opti-
ma parte maxime Cartesiani essent.

Postquam autem per tempus & otium
plura melius scrutari & videre potui, edidiq;
altera vice Cogitationes eisdem, sed prio-
ribus multo auctiores, miratus sum Carte-
sianos nonnullos, qui Editionem priorem
non mediocriter approbaverant, huic esse
intentiones & pro causa dixisse, priorem vel-
uti adhuc deservire, quippe quæ multa oppo-
sito & diversa contineret; proinde discipulis
suis legendam dissuadebant, quorum non-
nulli

nulli serviliter admodum obtemperabam dictitantibus. Non putassem sane inter eos, qui liberioris philosophandi methodi se dicunt sectatores, facile reperiendos, qui contra Methodi suæ legem, quicquam aliis sine prævio examine rejiciendum injungerent; neque credidiſsem inter Cartesianiſimi discipulos tam bruta inventū iri pecora, ut quicquid a Magistris suis sibi, nulla allegata ratione, injungeretur improbandum, id ipsi mancipiorum modo sine lectione & examine ejus, protinus improbarent. Si ex prima methodi suæ lege, de magistrorum suorum effato dubitantes, rem ipsam examinare voluissent, illico deprehendiſſent, id quod Editioni istī imputatur, falsissimum esse; quippe quæ tantum abest ut priori opponatur, ut potius præter ejus textum eundem, notis & ingmentis easdem veritates mille in locis & profundius & diductius illustret, multaque de Metaphysicis & Moralibus penitus detegat, quam factum sit antea. Equidem de novo in nonnullis dissentium meum a Cartesio indicavi, nec non in notis sententiam unam atq; alteram a priori Editione diversam, veluti de rationis humanæ terminis & imbecillitate, de Prædestinatione rigida de animæ propagatione, de motu per attractionem, fovere, non dissimulavi: ut quandoquidem & in editione prima vel plus deces-

in multis a Cartesio dissentieram, & quædam
mea in Appendice correxerim, hæc non pos-
sit esse causa, cur Editionem eam improbet
totum, quæ, si a potiori denominari debet,
dicenda potius est priorem confirmare, ut
revera eam vel millies corroborat, ubi so-
lum ter quaterve ab ea dissentit, eoque mo-
do, qui nemini potest esse frandi: siquidem
invariato primæ Editionis textu, rationes
dissentienti sic ad calcem apponuntur, ut li-
berum cuiq; sit, examinatis utrinque rationi-
bus, quam judicaverit meliorem sententiam
amplecti, atque adeo & priorem retinere si
solvere possit rationes dubitandi appositæ:
quarum appositione gratiam Cartesianorum
demereri potius quam improbationem cre-
diderim, quando earum vi prioris senten-
tiæ firmitas non labefactata, illustrior & sta-
bilior apparebit.

At revera aliud quid subesse reor ob quod
suis dissuaserint novum opus. Vident in illo
nonnulla, præsertim de rigida Prædestinati-
one, errores quos fovent nec deferere audet,
irreparabiliter evertentia; sententiam vero
sue oppositam (quæ & Anglorum & Brande-
burgicorum Reformatorum est) firmissime
stabilientia. Hæc si nobilioris indolis studio-
si viderint, ea in disputando illis opponent
quibus nec poterunt respondere, & vero er-
roneæ doctrinæ ita convincentur. Quod
cum

cum jure timeant, revocandi sunt discipuli ab ejus Operis lectione, quo possent Magistros suos vincere: id quod dissimulata hac causa, per generalem libri calumniam, iudicata nulla ratione, tutius fieri posse judicant. Nisi forte quidam minus cauti id faciant ex Spinozistarum quorundam impulsu, ne, qui videntes omnē Spinozæ Atheismum detegi & refutari in Notis, nec non in opusculo adjecto fundamenta exitiosæ ejus Ethices eâ methodo Geometricâ prorsus subverti qua is illa statuminare conabatur, putaverint non melius posse liberati Atheismo suo consuli, quam si per improvidos minimeq; Atheismi suspectos traduci curarent ea, in quibus portentosa impietas & veritate invicta & propriis suis telis conficitur. Non ausim sane in causam hujus sui agendi, non di adferre eam, quam de virgine quadam divinitus erudita feci in Appendice libri mentionem: ea namque & in Editione prima, nullis non grate, exstabat; & eruditum feminarum elogium cum omnium approbatione jam dudum plurimi evulgarunt eruditique; viri; etsi non nemo, (qui Menis sui morbum & tenebras novissime satis prodidit, quando portentosis quibusdam de angelis & diabolis opinionibus ipse fascinatus iisdemque mundum fascinare gestiens, veritas enervavit Scripturas) testatus sit non si-

ne calumniis in ea quam Belgice confcriptam,
Historia Ecclesiastica ad sibi vehementer dis-
plicuisse. Sed quid mirum, si hominibus au-
fero displicere id possit, quod rectum est &
verissimum? Quicquid sit, nulla de causâ
ulli credam licere, uti aliis persuadeat, alia
in scriptis meis contineri quam revera con-
tinentur, maxime vero in isto, cujus aug-
menta, nedum sint nullius pretii aut momen-
ti, ea sunt, ut quicquid boni in Editione pri-
ma continetur vix comparandum veniat vel
cum sola præliminari Dissertatione alteri ad-
dita, non meo tantum, sed & solidissimorum
ac ingeniosissimorum quorumcunque judi-
cio; qui indignabantur, se ab ea tantisper ab-
ductos fuisse ignavo linguarum perversum
dicantium artificio. Quam culpam tamen
non ignosco tantum, sed &, si perseverent,
possem beneficio compensare, eis penitus &
amplius quam adhuc feci, Cartesiani sui er-
rores & imbecillitatem detegendo, non
quemadmodum ab Aristotelicis nonnullisq;
alii ad hoc non satis aptis factum est; sed eo
modo, cujus nescio an quisquam alius sit me
terius in capaxior, qui vel ipsismet forte pro-
fundius suorum placitorum validitatem &
debilitatem a radice novit. Sed ab ingrato
quiescam officio, in si a male dicendo abstinere
si poterint.

II.

Act. Erud. Lipsienſes Aſtorum Eruditorum condito-
Ann. 1685. res ſimile quid de earundem Cogitationum
in Decem. editione alter commiſerunt, quando ſecto-
p. 548. ribus perſuadere voluerunt eas & *prioribus*
eſſe obſcuriores, & Theologiæ Myſticæ, quam
paſſim deprædicent, immerſas. Fateor me eam
 Theologiam ſemel aut bis nominariſſe cum
 elogio: at a veritate alienum eſt ejus depræ-
 dicationem paſſim ibi occurrere, & falſum
 illi librum immergi. Confudit articuli hujus
 Auctor profundiores Metaphyſices medi-
 tationes cum Theologia Myſtica, quia, utro-
 que quid ſint bonus ille vir pariter ignorare
 videtur: unde quæ aptis mentibus philoſo-
 phemata ex ſe ſunt clariffima, illi myſteria
 obſcura fuerint, veluti erant olim Cartefii
 Mediationes iis, qui ſeſe egregie eruditos
 credebant. Iterum, ſi non de induſtria, ſaltem
 minus caute ea de me ibidem refert, quæ fal-
 ſum lectoribus inculcant ſenſum, quando
 ait, me perhibere eos, qui verba in Scripturis
 ſacris revelata aſſumunt atque conſulunt, hu-
 manam rationem ſequi, neglecto fidei immediato
 a Deo venientis lumine. Atqui mea mens non
 eſt, unum & idem eſſe, vel necellario ſimul
 connecti, nec aſſumere & conſulere verba
 Scripturarum, & nec humanam rationem ſe-
 qui neglecto fidei lumine, ita ut qui faciunt
 prius.

primum, eo iussu autem in communem : quæ ut il-
 ludum ex verbis illorum lesari illico colli-
 gere posset : sed improbavi & deploravi ibi,
 dati plurimos, quæ verba in Scripturis re-
 velata sic assumunt atq; consolunt, ut quan-
 do de sensu eorum agitur recurrant magis
 ad intellectus sui acuitatem & ideas corru-
 ptas, quam ad Deum, committendo ipse tale-
 liter & ardentem intellectum suum, ut is in il-
 lo lumen gratiosum excitet : quod unicum
 fidei dico esse, primum ad rationem huma-
 nam spectare : quæ si suis *Theologis* jam di-
 cant *non placere*, egregia sane laude eos sic
 mactabunt. Miratus vero sum, quid Lipsien-
 ses istos, qui Lutherani sunt, commoverit uti
 sensa mea sic odiosa detorqueant & exhi-
 berent, quippe qui gratiam non parvam bi-
 iis commeruisse debent, quoniam illis, præ desti-
 nationi rigide adstrictis, in meo libro
 de ea, deq; libertate non pauca proposui, e-
 quibus sententiam suam & melius quam fa-
 ctum sit, digerant, & firmiter statuerent.

Sed de his mirari cum insequenti Actorum
 mense illorum unum eo esse animo vidi, ut
 perrelatione candida statyram scommatibus
 & falsitatibus refertam, ipsam in defun-
 ctam D. Antoniam Louingtonem, admi-
 nistratorem divitum Virginem sanctissi-
 mamque eius Operi (quorum eo tempo-
 re non nisi duodecim octerniones legebat)

nec non in ejus Operum Vitaque Apologem.
 Quam animosi affectus intemperiem
 magis adhuc prodidit, quando ab illaudata
 manes aggrediendi methodo per *Momentum*
neceffarium ad Acta sua depulfus, jam per Sa-
 tyram & scommata; sed ignes & flammæ,
 omnisque generis sordes, & (quæ vel libello
 indigna, nec sine lectoris veniam referen-
 da continuò in ore habet) *oleta*, (honos sit
 auribus) *stercora*, & *omitus*, *sputorum linctus*,
cacationes, *rustus*, *excrementa*, *simeta*, maledi-
 ctaque & epitheta omnis generis *diabolica* &
immania; etiam ab ipso titulo expectoravit
 in libro alio, quem *Defenſionem Relationis*
Lipſienſis inſcripſit: idque ideo, quod ſibi ſi-
 imaginatus ſit, & ſe invadi, quando tamen
 ipſe invaſor erat, prorſum antea incognitus;
 & vero ratus ſit durius ſe repelli quam pro
 merito aut dignitate ſua debuerit. Atquæ
 ſi vel Princeps aliquis larva vilibusque ca-
 lionum veſtibus perſutatus ſimpliciores de
 plebejos incognitus laceſſitum iret, eorum-
 que operas improbe vexans, inde bonum ſu-
 ſtituarium ab illis reportaret, nemo non judi-
 caret ſane id uni ſuæ imprudentiæ culpe, &
 attribuendum fore; nedum ſic periculofa-
 cto, rem deberet evulgare, aut ridicule con-
 clamare ſibi injuriam factam eſſe, mulierulas
 que convicia in laceſſitos effundere voce la-
 mentabili; imo nil convenientius ab eo fieri
 poſ-

posse quam si tacere potius, ne se alius ho-
secundum praebeat & deridendum. Tale
ctum vexatori nostro, quantumq; sit, per
saryricam tamen chlamydē larvamq; igno-
to, si acciderit, ejus erat sane, id vel e Politi-
ca, prudentia tacite apud se solum digerere
potius, quam tragice palam exclamare se jam
ternis jam senis velitum jaculis (quæ propria
tela erant in ipsum revertentia) invadi, atq;
impotentia convicia muliebriter jactitare,
calumniasq; nulli credendas; maxime post-
quam Hamburgenses Ephemeridum Erudi-
torum Auctores, nescio an ipso conscio vel
postulante, declaraverant, me eum esse quē
clamoribus suis obtundere voluerit. Nam-
que nemo est, qui *Cogitationibus meis, Oeco-
nomiaq; Divina* editis & lectis, non numeret
inter calumnias, quæ in passim mihi amicisq;
meis imputat (a) *Vaninismum* sive *Atheismum*, *Deismum*, *Deismum*, *Naturalismum*, *Societarianismum*,
Pelagianismum, & doctrinam *Judaismo* atque
Mahometismo deteriorem; nemo qui inde
non solum licet ejusmodi auctori ut in his, ita in
ceteris quoque minus memmoris, ob nubi-
la per turbidos affectus menti obducta, fi-
dem non esse adhibendam - sic ut mihi non
sit opus ostendere, (quod facillime possum)
in angulis ejus scripti pagellis, & fere lineis
& vocibus veritatem, æquitatem, modum,
charitatem, humilitatem desiderari; namq;

adeo crassis affectionum & motibus illas vitiales
conculcavit, ut omnium quade Bruditorum
falforum in eos, qui solida protulerunt argu-
endi modis superius dixi, ideam & memoriam
ista non possim non revocare; & si cui hber
eius imponat seu persuadeat lectori, hunc
ego lectorem quovis stipite stupidiores, in
demonstrato habeo. Quia vero iste aggressor
veritatis a me ad diandam & recipiendam adeo
incapax est, ut minime *eu. an. as neque* (a)
annumeret, quod docuerim, quae Christus
fecit & passus est. a nobis de facto & inter-
temer sumus veluti medicina assumenda
esse, si quidem sumus velimus; eum ut non
imputative sed dñm sententia sanet Deus, ro-
go. Ceteros contellor, ut ne sensa nostra mi-
quam ex adversariorum libris, quippe qui
contineant contraria, cognoscere velint, sed
cum ex Cogitationibus, Occōnomiis, nec
non ex Irenico Universalis cum illa Craslice
edito: tum ex incomparabilibus eruditissi-
mae coeliar Virginis Antonia Bourignonis
scriptis, omnis Eruditionis solida clavem
viamque veram vividissimo palpabilissimo
que modo subministrantibus: in quibus om-
nibus passim, maxime vero ex professo in
Praefatione Apologetica ejus Vitae praesentis,
videbunt eas cavillationes & calumnias, per
indulgentes a maleferiatis quibus vicia
humani ingenii, eadem psychordis semper obedi-

rantibus, obiectas, & iocis, repulles, clarissime dissolvi, & omnibus dubiis sufficienter, ma-
lum inuoluntate veritatis detectione latere.
Si qui autem adhuc etiam postea calumniis
nos obruere velint, & Fimbriæ instar, furere,
publicisque accusationibus nos denuo in-
vadere, eo quod toto corpore iocus suos non
admisimus, sed ab eis ita declinaverimus,
ut aerem ferierint; sique inueniant, qui sibi
in iniquis suis agendi modis & credant & ad-
jumento sint contra nos, quamvis contraria
eis quæ nobis imputantur (sunt verò cogita-
ta) attestantes: tunc innocentissimæ Susan-
næ a vetulis veteratoribus falso accusatæ,
& a credulis nimium iudicibus damnatæ,
imitabimur exemplum; atque ab homini-
bus ad Deum conuersum eisdem dicemus:
*O Deus immortalis, qui cuncta vides, qui om-
nia ante eorum ortum propicias! tu sis hos
falsum testatos esse aduersum nos, nosque da-
mnari cum nihil fecerimus (nec senserimus)
eorum quæ contra nos isti per malitiam com-
mentisunt. Et quidem decuissèt Lipsienses Ag-
gressoris nostri socios eiusmodi conqueren-
di casum nobis præripuisse, impediendo ne
adversarii istius nostri criminationes Actis
suis affluerentur; aut vero, postquam per im-
pendentiam eis immixtæ semel fuerant, eas-
dem prima occasione data improbando. At
vide, queso, quo usque vincula mundi, vana*

a) *Act.**Litf. an.*

1587. pag.

248.

gloria, eruditionisq; falsæ venenum erudi-
torum corda penetraverint & corruerint.
Ipsimet quando acta sua omnis generis eru-
ditionis falsæ materiis replere debent, nec
non vanissimis nugamentis, v. g. (a) de mo-
dis, quibus ranæ coeunt, & quomodo se ha-
beant marium & fœmellarum podices ante
& post coitum, similibusque mustaceis, ea
sunt conscientiæ teneritate, ut ejusmodi
futilissimas nugæ non audeant referre, nisi
juratos emissarios testesque oculatos de illis
inceptis prius *sancite contemplantur* audiverint.
At quando agitur de proximis suis (quos le-
ge omnium sanctissima, sub vitæ æternæ
damno, tanquam se ipsos amare debent,
infamendis, deque rebus divinis, suum &
omnium hominum naturalium captum su-
derantibus, & quod plus est, ea lingua scri-
ptis, quam ipsi ne intelligunt quidem, nec-
dum ea legerint tunc conscientia in longum
& latum dilatata illis permittit, non modo
sentire adoptare odiosa ea, quæ ex illis minus
irrisorio & palam inimico, adeoque non cre-
dendo stylo retulit; sed etiam, quamquam
moniti, cum oblata in monito illo sese ex-
cusandi ratione, malunt tamen in perverbo
isthoc agendi modo pergere, & in Actis suis
(a) obfirmato animo de æquitate sua, deque
nulla nobis illata a se injuria testari, veluti
iniqua illa mulier apud Salomonem, (b) quæ

a) *ib pag*

235, 234.

b) *Prov.*

10, 20.

postquam comedit peccatum, gurgit ad suum,
 & ait, non commisi iniquitatem: quam veri-
 tati dare manus. Verum, ut cum Augustino
 (c) loquar, reputatur gloria vanitatis, nulla
 cedere viribus veritatis, in perniciem utiq; e-
 jus cui vitium tam immane dominatur, & it o-
 mnia tandem in veritatis oppressæ emolu-
 mentum cessura sunt. (d) Omne telum contra
 te cuspis erit infortunatum; & omnem linguā
 quæ contra te ad disceptandum surrexerit,
 condemnabis. Hec est Domini servorum he-
 reditas & justitia auctore me, inquit Dominus
 apud prophetam. (e) Ecquomodo apparebit
 veritas (Macarii testimonio) nisi habeat ad-
 versarios qui sint mendaces, & qui in illam ir-
 ruant? His auctoribus Lectorum curiositas
 ita provocabitur, ut partium utriusq; dicta
 videre gestiunt: eis vero lectis, postquam
 visuri sunt se adversariorum quidem scri-
 ptis ad nullum bonum nullamq; virtutem
 propelli, sed animas suas per ea omnis gene-
 ris odiosis & acerbis moribus percelli, per
 nostra vero se potentissime & sine furore ad
 Deum omneque solidum bonum impelli,
 atque cum inimitabili veritatis, corda pene-
 trantis, irradiatione & efficacia, ab omni
 malo, vano & falso revocari; non poterunt
 [quod multis iam accidit] quin indignentur
 potentissimum adversarium eorum: & ve-
 ro nostræ innocentiae favebunt, nobisq; efi-

eiusdem cum adversarius Sectæ essem, non recusabunt testimonium, quæ olim Christianis dabat Judæus ille Tryphon apud S.

a) Dial. cū
Tryph. p.
127. Edit.
Col. 1686.

Justinum: (a) *Quæ a multis in vos jactantur, indigna sunt fide Vestra sane præcepta tam magna & admiranda esse novimus, ut suspicio nostra sit a nemine illa servari posse: incescit enim ea cura mihi ut ea legerem. Nec*

b) Psal. 8. &
94.

hic stabitur, sed (ut ait Psalter) (b) *postquam iustitia ad iudicium reverterit, sive postquam iuste iudicatum fuerit, omnes qui recto sunt corde convertentur ad iustitiam, & ex ore infantium & lactentium proficiantur laudes Domini, ut destruat inimicus & (ut legebatur tempore Sulpitii) DEFENSOR.*

a) Sulpit.
Bica M. 1.
ni cap. 7.

III.

Inter exempla eorum qui parum fidei de nobis relationes divulgaverunt, haud iam recenserem Auctorem Epistolarum Gallicarum quas *Pastorales* vocat, si is postquam ei respondi, verioraque ostendi, ea, quæ nobis perperam in relatione ejus affricæ et antea Editionibus postmodum iteratis nec non e Belgica versione curavisset eliminari: Quod cum non fecerit, stentque, imo & reponantur eis adversum nos testimonia, cogor hic monere, in eis omnia & dogmata & facta vobis imputari quæ nostris sunt omnino contraria. Equidem post responsum (a) in eum silentii partes tenui, id quod pro agnitione

a) Irenæum
Universalis

injuriz nobis ab ipso facta interpretor: et ne agre ferat illud hica me dici, id ipsum me-
 tiam mihi argumentum est, eum non tam e-
 proprio fundo suo, quem ex improba alio-
 rum relatione & credulitate ea prius scri-
 psisse, quæ si certius & exactius cognovisset,
 per animi honestatem quæ eum, ut opinor,
 retinet ne similia denuo nobis attribuat illa
 haud propalasset: qua in re ex obfirmato-
 rum aliorum calumniatorum familia se ven-
 tiquam esse palam facit. Et, ne soli illius cul-
 pæ insistam, mea dissimulatâ, fateor & doleo,
 ab amicis propriaq; conscientia dudum mo-
 nitus, me eo tempore magis cecidisse tenta-
 tionis, qua ex consideratione injuriarum no-
 bis stylo acerbo & minante facturum, cuiusq;
 de causis tunc impellebat ad acerbitatem a-
 cerbitate pensandam; quam respexisse ad
 lenitudinem Christi, jubentis benedicere iis
 qui nobis maledicunt. Dabo operam, cum
 gratia Divina, in posterum in me id ut e-
 mendem, utq; per me non stet quin ille & e-
 go postmodum re ipsa de verbis Paulinis
 implendis inter nos decertemus: (b) Indui-
 te vobis Dei electi, amantique affectum misericor-
 diae benignitatem humilitatem, mansuetudinẽ,
 patientiam, alius alium ferentes, & in vicem
 condonantes si quis habet quid de alio exposu-
 lit: quemadmodum Christus vobis condona-
 vit. Sic vos quoq; facite: Sed super hæc omnia,
 cha-

b) Col. 3.

charitatem, quæ perfectioris vinculum est. vigeatque divina pax in vestris animis ad quam estis ad unum corpus vocati.

IV.

Haud ita pridem alius quidam nescio qualis, nomine fictitio *Jani Philadelphi* assumpto, conscriptaq; de *Optima Christianorum Scæla Consultatione Desultoria*, e numero eorum esse voluit, qui gratis de me, amicis. librisq; meis falsa disseminant. Is postquam inter alios celeberrimam Virginem aliquoties dictam, amicosq; annumerasset iis qui Religionem Christianam magis moribus & ingenio quam verbis contentiosis exprimere volunt, sententiamq; suam de illis veluti de hypocritis pronunciasset ipse, antiquo *Jano* [qui ante & retro videbat, iste vero & in intimis] oculatior: subjungit, (1) *detractione Bourignonæ fœminæ* pridem nuntiata, magna nunc iterum accessit per *Poiveton* auctoritas, ut qui magna contentione & ipsam *Calvinistam*, & veram fuisse vatem ultimarum *CONOMIÆ DIVINÆ* libris ostendisse se putat, opportune ob hoc ipsum multatur. Quis non crederet e verbis hujus *Jani Philadelphi*, materiam seu argumenta librorum *Oeconomix* hanc esse quæstionem, quam is recenset? Atqui in illis, ne hac quidem questione semel mota, Dei opera & regimen erga homines tam in creatione, quam in ipsam

reducit-

1. *Consult. desult. p. 81*

redemptione & resurrectione, in internis partibus & externis, se proponere conatus sumus rerum omnium tam naturæ quam gratiæ ortus, causæ & effectus, cum omnium capitalium difficultatum, etiam earum, quas Athei, Philosophi, Theologi insolubiles putabant, solutionibus ibi apparerent quam clarissime, per demonstrationes & rationes intimas & rebus essentielles, Mathematicam certitudinem æquantes vel superantes, & Scripturarum testimoniis fulcitas. Quæstionum autem omnium momentosissimarum, ibi acquiescentissimo modo solutarum numerus pene infinitus facit, ut *ubertas* librorum, quam is videtur objectare in multitudine materiarum, quælibet nulla fere est cuius rationes fundamentales ibi non exposuerim, consistere dicenda sit, non in profusitate sermonis de unaquaq; quæstione: quæ in re multo sane pressior fuit quam Janus noster in consultatione sua desultoria; quippe qui ibi octo octernionum folia huic uni quæstioni de Optima Christianorum Secta, impendere non dubitavit ut inde hanc conclusionem eliceret, suam Sectam esse optimam omnium. Ego autem multis quæstionum millibus ne centum & quadraginta quidem duoderniorum folia in toto opere dedi, quæ millena Jani Philadelphi methodo dari debuissent Quoniam autem celeberrimæ

mæ Virginis Bourignonæ sensus (vel opinion-
ones si vis) cognoscere si quis alius, dicat
multorumq; curiositas eo vergit, ut quid illa
senferit, discursus vel historiæ gratia scire
peroptent, iis ut satisfacerem, interdum in
eo opere indicavi (idque aliquoties cum e-
logii verbo,) quibus in locis materias de
quibus agebam illa tractaverit, quod mihi
Jano nostro adeo inidoneum videri, ut pro-
pterea librum meum veluti infamaturus
temerarie dicat, *me ob id ipsum opportune esse
multatum.* De multa vel minima, per Dei
gratiam, nil hæcenus quicquam scio vel ex-
pertus sum, qui scripserim & vivam in Pro-
vinciis liberis, ubi pro æquitate Magistratuum,
ceteros omnes toto terrarum orbe
hac virtute superantium, pia animi sensu pa-
lam facere, sine Inquisitionis Ecclesiasticæ
timore licet, & facio permultis gratissimus
qui non hic tantum, sed & quæcunque loco
deguat. Namque nobilissimorum, probis-
simorum, & in omni scientia, virtute, Secta,
etiam in illa quæ est Jani, præstantissimo-
rum Virorum benevolentiam & amicum
loco multæ conciliavit mihi opus illud Oe-
conomix Divinæ, quod verbis & literis suis
non pauci tanti facere voluerunt, ut nec
modestia propria, nec invidia aliorum id
me proferre patiatur. Quid enim dixe-
rent invidi, si quis propalaret summa

quoddam opus ex cordatissimè & excellen-
tissimè ingenii viris nonnullos ut incompa-
rabile extulisse; alios, ut donum esse; alios,
ut cui post Scripturas sacras nil invenerint
simile; alios, cui par inter omnia quæ un-
quam viderunt excusa non legerint; alios,
quod dolendum omnium manibus non teri;
alios cujus lectione dubiis omnibus perfectè
soluti sint; & multò plura? quæ, nisi quis ab-
surdissimus sit, non licet ei de suo cogitare,
nec sine pudore ex aliis indirectè referre, ni-
si interdum in ruborem dandus esset men-
dax livor e manibus proborum proficua
scripta excutere tentans, supposito falsæ aut
ridiculæ materiæ titulo & infami libri suc-
cessu? quod calumniandi genus ut ex effica-
cissimis apud simplices, ita ex indignissi-
mis est. Quid diceret Janus Philadelphus,
si quis calumniator publicaret, eum ob dif-
fertationem suam opportune multatum aut
virgis cæsum fuisse? nonne ægrè ferret eis-
modi indigna calumnia l'brum suum effi-
cacius horrore vulgi exponi quam si quis ex
proposito eum refutaret modo aperte ca-
lumniatorio? Ergo si verè Philadelphus
est, si fratrum amator, primum, non di-
cam fraternitatis, sed humanitatis præce-
ptum, quod tibi fieri non vis, alteri ne fe-
ceris, ostendat sibi esse cordi: nec in posse-
rum contemnat eos qui Deo recepti, mul-
ta ab

ta ab ejus divina liberalitate non contemnenda dona receperunt, ut incomparabilis illa Virgo Antonia, quam per contemptum Antoniam fœminam aliquoties vocitur, & cui nutanti me auctoritatem ait conciliasse, ac pro Vate eam a me haberi & commendari. Ego sane sic habeo, Antoniam fœminam, & Janum Philadelphum masculum, & omnem pariter hominem, in se & sine Deo non nutare tantum, sed etiam omnino nihil esse: At Antoniam fœminam, invito licet Jano masculo, nec nutasse nec nutaturam unquam quatenus solidæ veritati Evangelicæ & spiritui Christi innixa: qua in re nequa accessu auctoritatis per Poiretum, aut per ullum alium opus habebit: Verum cum non pauci quibus veritates divinæ per viros aut fœminas prolatae usui esse possent, cum inde absterreantur per falsas aut ridiculas relationes, quapropter opus habere videntur testimoniis vel auctoritate quorundam quibus inducantur ad examinandos propriæ utilitatis causa eos libros, quos nonnulli invidi aut saluti hominum gravibus velut contemnendos aut obicendos mala sua auctoritate vellent haberi, si talibus Poireti vel testimonium vel auctoritas circa saluberrima Antonia scripta tate quid proficere possit; ea ille lubentissime accommodabit, quo usque hoc vivæ Evangelii ve-

ritati & virtuti promovendis interservire poterit, nec ultra. Neque id tantum circa scripta illa, sed & quorumvis aliorum, seu virorum, seu foeminarum, dum veritates divinas efficaciter continent, & faciunt & faciunt jam aliquoties, quando v. gr. partim verti, partim edidi Gallice libros incomparabiles (quorum substantia mea fides est) *Kempisii communis, Theologiae Germanicae, Theologiae Cordis & Theologiae Amoris*, quae duo ultima collectanea sunt, in quibus inter virorum scripta occurrunt quatuor trium foeminarum, opera virorum longe vincuntia. His ego in meis scriptis do interdum testimonia, sic tamen, ut non sequatur mea scripta nil aliud quam tales aliorum commendationes aut apologias continere, quemadmodum hic auctor videtur persuadere velle. Caeterum omni absurditate est absurdus, virtutem & eruditionem, seu divinitatem hanc sit sive humana, in aliquo contemneret ob sexum, quando cordatiores ex eruditioribus eam in feminis magis quam in viris laudare solent. Haud ita diu celebris (a) Theologus Academiae Kiloniensis in Hol- a) Dn. salis integro tractatu Kemmis dotibus animi conspicuus impense laudavit. Kortz. Hinc vero de qua agitur, hic parum contemnit doctissimi quoque, ut inter ea quae in libris meis praevalent insinuare, numeret occasionem

eis a me subministratam divina eius scripta
lectitandi & cognoscendi, quando de eis mi-
le protuli in Oeconomia testimonium, cuius
necdum me pudeat aut poeniteat, tempore tu-
Jano licet haud arridente, apponere non dubi-
tato. Scilicet, si quid in Theologiis vel
naturalibus rectius novi, id ex Virginiis ad-
mirandæ principis, eius ore aut libris a me
perceptum vel deductum esse, meque in de-
mentis lumina & aptitudinem, quorum ad
omnia usus extendatur, hausisse: sine quibus
adhuc implicarer tenebris exitiabilibus
corde cæcitateque corruptæ adeo man-
cipatus, ut me non nesci fatuus fuisset. Sicut
ceras mentes, quæ ad divina hæc scripta
accedent humiles, deprehensuras, quamlibet
vide ea rectam Dei eiusque potentiam, sapien-
tiam, bonitatem, iustitiam, libertatem, mysteri-
orumque Redemptionis nostræ adorandorum
cognitionem imprimant membris:
quam profundè corruptionis humanæ im-
mensitatem elegerunt; quam tranquillam
extatam reddant animum circa ea quæ in
Religionibus quibusvis disputamur, juxta
universaliter contraversis finem impo-
nant; hæresibus omnibus interitum præce-
rent; & vero excitem, percutiant penitus
nec quiescere sinant cor nostrum donec
dedatur Deo, eiusque divinæ uni voluntati
tradatur ab omnibus rebus evanidis dis-
junctum.

"iungam, solum ceteris addatens per quibus
 "nullis viis adiectum transierit humile,
 "contentum: atque ut verbum dicam, depre-
 "hendent prohi lectores sibi per ea sumari
 "de omnibus quae quidem circa doctrinam
 "proximam, externam & internam vitam insti-
 "tutionem erga Deum, erga se, erga alios, pro-
 "bos iuxta atque improbos moveri & deinde
 "rari possent: idque fieri non obscuris quibus-
 "dam modis: sed cum incredibili quadam
 "accomodatione & facilitate nulli compa-
 "randa, quam etiam vel infantuli bonae vo-
 "luntatis capiant in rebus alioqui arduis &
 "sublimibus; cumque tanta evidentia atque
 "claritate indubia, nec non ea scopi, solum a-
 "morem Dei tyrannidem solum peccati destru-
 "tionem intendere pariunt, ut non capi-
 "am sane quid fieri queat aliquot coram Deo
 "& in finem non esse improbos, & simul tamen
 "opera ad eversionem divina damnare aut contemne-
 "re posse, si modo ea legerint, aut eorum sal-
 "tem præcipua, veluti *Lucem Atendi*, v. g. aut
Lucem in tenebris, aut *Anti-Christum dete-*
ctum, aut *tractatum de Solida Virtute*, aut re-
novationem Spiritus Evangelicæ, aut *Lapi-*
dum Lydium. (qui tres idem Latine ex-
 "stant, & Graeco, & Italico, Germanice & Belgice.)
 Nec erga solus hæc familia sunt & fuerunt
 plures, quinque non contemnendi iudicii,
 Ecce qui

qui in eadem mecum mente concordat.
 Nec ignorat, credo, Janus Philadelphus Me-
 dicus, Doctorem Schwammerdamium
 Medicum celeberrimum, in Anatomicis in-
 ventis nemini secundum, divinæ Antoni
 eruditionis admiratione & ælimatione us-
 usq; captum fuisse, ut ejus commendanda
 gratia integros libros, veluti *Ephemeri* &
tam publicaverit, propriosq; Antoni quos-
 dam librum videlicet et de *Setida Veritate* quo-
 celebris alius Latino sermone publicavit.
 Belgice ediderit. Is Dn Schwammerdamius
 pollentem Virginem per aliquot menses vi-
 suisset & examinasset, dicere solebat, se de
 hac apud illum didicisse, primum quidem
 eam a Spiritu Dei doceri & regi; alterum
 vero se, præ illa & scientia & virtute desolan-
 tum esse. Fuisse autem sagacissimum secre-
 torem eorum quæ ipse inquirebat, scilicet
 quotquot ex conversatione vel operibus il-
 lum norunt: neque desitit ad mortem us-
 que Virginitatis, quævis autem habet et
 riora. Quæ omnia refero ut Jani contemptor
 saltem ad æquilibrium redigam, per testi-
 monia suo non minus paniscola: quibus
 alia quam plurima superaddere possem
 eorum undiquaq; peritissimorum, quæ
 non tantum non pudet dona Dei in Virgine
 agnoscere & venerari, sed quæ & in
 publicare sponte sua gellant, Celeberrimus
 Antonius

Mensuras in omni genere literarum. Veritas
 istiusmodi, *Antoniam* *liber* *ignorat* *Thibodan*
 imo illud re eruditione scimus atque prin-
 cipulas humorifice nominat de loco in libro
 quodam Italico, & quem una cum historia
 mulierum Philolopharum laudata dñi Lieg-
 dunt evulgavit. Id nunquam inter alia appa-
 ret ex illis Jurisconsulti L. Mackenaci,
 apud Scotos Advocati Kezu, duarum scri-
 berem futisfanti, & monumentis literariis
 (b) clari libello de humane rationis
 imbecillitate, ab extremis Europæ terris, dico-
 ra, nuper huc transmissio, & ab humanis luro
 celeberrimoque D Grævio Ultrajecti publi-
 ce luci dato: in quo libro clarissimus au-
 ctor, postquam de rationis navis & imbe-
 cillitate differunt, utendūque multis, ve-
 ram eas illum veramque efficaciam in hoc
 esse ut ad superna & æterna, ceteris contem-
 ptis nos remittat, pro conclusione omnium
 venit vñ in uno Virginis Antonia, etiam
 adhuc infantis, exemplum comprehenditur,
 & per oratione claudū: *Tanta est rationis*
imbecillitas, huius efficacia ut terram in statu di-
faculo vñ inter illud are illudque ad suber-
sa aqua persolvere naitat. Cuius exem-
 plum pauci alibi annis nobis tulit Flandria,
 ræ virgucula infante, septimum ætatis an-
 rum nūdum egressa, (Antoniam intelligit)
 que eam vitam hanc spatio brevem, & cur-
 riculo

de L. Lieg-
 dunt evulgavit.

de L. Mackenaci,
 apud Scotos Advocati Kezu,

de L. Grævio Ultrajecti publi-
 ce luci dato: in quo libro clarissimus au-
 ctor, postquam de rationis navis & imbe-
 cillitate differunt, utendūque multis, ve-
 ram eas illum veramque efficaciam in hoc
 esse ut ad superna & æterna, ceteris contem-
 ptis nos remittat, pro conclusione omnium
 venit vñ in uno Virginis Antonia, etiam
 adhuc infantis, exemplum comprehenditur,

riculo miseram satis cerneret, mortales rap-
topere eâ capi obsequunt. Et cum Jesum Chri-
stum vitam immortalem suis acquisivisse au-
divisset, enixe & copiose parentes rogant ut
se in Christianam regionem ducerent. Cum
autem ipsi Christum in Flandria veli respicerent,
hoc in redibile exclamant: Christum e-
nim paupertatem laudasse, illis autem num-
mos numerasse, illum dignitates precesse, ipsos
autem has ambire, & non arguerat. Et

--- quis talia sanis

dicere & laudare?

Sit ergo in istis meo primario, & recto
vi. Sic ratio & ex veritate est perfecta, & im-
diata, nec a ratione habita ducta. Terminetur
superbia contra tu mundi, & mea si verum de
me solum se exerceat. Nullus si mihi nisi in
lo thesaurus, nec cupiat animi ea quæ sunt
sana ratione aliena. Hæc si Desultorie Con-
sultationis Autum innotuit fuisse, tunc se
verum Janum, qui posteriora seve tempora-
lia, & anteriora sive æterna recto videat
oculo, & verum Philadephum, qui in glori-
te malum non cognoscet & gaudeat de veritate,
comprobasset: & verum diceret, divum
non desultorio, sed sedulo deo deinceps
mo tractare: quod nisi animus opio in
lo, quem magis a se edendum promittere,
quam ab alio dudum ediam inlicere
decurat. Hæc de Religione Augusti.

U. Quam

Quamvis ex omnium partium corda in-
fibus nemo hactenus scripta mea, sine specu-
latis legitimis impugnanda, non desuere
tamen, ut iam visum, e principibus Sectis, et-
iam inter Philosophos, animosiores sumoso-
que zelo partibus suis pertinacius dediti,
qui ea sinistris oculis inspicerint, nec non e-
adem cupierint aggredi: quod aperte non
ausi, indirecte tamen narratiunculas, histo-
rica fide & veritate ne quidem praeditas, eis
satis fuit promulgasse, & vel ridicula, vel ca-
lumniosa pro meis haberi voluisse, inter quæ
Pelagianismus cum Socinianismo posue-
rant in Relatione sua lapsiones. Verum ut
simul constaret, & me ab eiusmodi crimina-
tione esse, si quis alius, innocentissimum, &
re ex famosioribus Sectis deesset aliquis in-
iquior cui scriptorum meorum solidæ veri-
tates displicerent; oportuit & hujus Sectæ
vel membrum vel fautorem aliquem exsi-
stere, cui scripta mea essent ideo invisa quod
principiis Socinianismi & Pelagianismi ma-
ximè opponerentur, quique hac de causa,
methodo adversariis meis usitata, hoc est,
rationibus falsis & ridiculis ea perseque-
rent. Et autem cui visum fuit eas partes
suscipere, *Bibliotheca Universalis*, Gallici li-
bri, viginti vel nescio quot voluminibus
constans. Auctor est, hoc & aliis scri-

piis eo nomine notissimus, quod non tantum universaliter in quosvis virgulam stringat censoriam; sed & maxime quod in libris suis Pelagianismum & Socinianismum omni arte defendere & propugnare alliboret, nec non & ex sanctioribus purioribus Christianismi Patribus, quotquot principis quibus favet, adversantur, omnium ludibrio & derisioni per artes quasdam suas exponere audeat. Et si autem istiusmodi hominum stylo ea de causa cum maximis & sanctissimis quibusque impeti, sit argumentum laudis, quoniam tamen illi hanc causam coram aliis dissimulant; alios falsa &que ineptas fingunt; moniti non deservescunt, & præterea latentes indirecte, inexpectato & ubi lubet quos volunt, sic adoriuntur, ut quivis malit aperto Marte impugnari, quam artibus in dolosis & tectis invadi, quippe quæ sincerioribus sub specie quadam pacis, moderatioribus, sinceritatis, veritatisque, falsa & mala persvadent in veritatis solidæ detrimentum: fatius videtur eorum inimica artificia vel saltem semel in apertum protrahi. Quod ego jam opportune de illo omnium universi meoque Censore crediderim esse mihi faciendum, atque ita quidem, ut ab illo discernere separem eos quibuscum nulla mihi intercedit contentio, ejus nempe in libro componendorum Socium olim, qui ad hunc articulum

lum (de quo agitur) nil contente voluit. At
tum Continuatore qui non potuit, quippe
a vigesimo denum tomo continuationem
aggessus, quique præterea in animi adta-
lia sincerioris. Cum autem orbi sit notissi-
mum, quoniam ex libris Anonymis nostro
tanquam Auctori aut editori tribuantur,
frustra de reticendis, quæ nemini non no-
ta sunt, essemus hic solliciti. Ceterum Epi-
stolam, ne longior aut confusior visa lectio
sit lectori, distinxi in sectiones novem, in
quarum singulis hæc præcipua spectari po-
terant.

In *prima*, causæ & materia Epistolæ in-
genere.

In *secunda*, Dominum Clericum non id-
eo ullis qui mihi possunt, quod non-
nulli episcopi recensendi sunt detrahas, &
incipiant recenseri.

In *tertia*, generaliora quædam, in scriptis
D. Cl. considerata, interferto insigni
aliquo errato.

In *quarta*, Generaliora sphalmata Domi-
ni Cl. in Relatione sua de Oeconomia
mea Divina.

In *quinta*, Specialiora sphalmata eiusdem
in eadem de Oeconomia Divina re-
latione.

In *sexta*, de articulo quodam Præfationis Tomi V. Bibliothecæ Universalis, & de convicio quodam in Tomo sequenti.

In *septima*, quantum fidei Domini Clerici relationibus de aliorum libris sit habendum, aliquot exemplis ostenditur.

In *octava*, de ejus in sanctiores Ecclesiæ Patres, præsertim in S. Augustinum invectivarum perpetuarum causis, fide & æquitate, nec non de ejusdem irrisorio genio agitur.

In *nona* denique, plura esse in ejus scriptis & propositis irridenda & carpenda, quam quæ in aliis ipse irrili & carpsit; sed optandum alia & Christianis magis digna methodo deduceri errores.

AUCTORI
BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS
Critico Singulari
PETRUS POIRET
S. D.

§. 1.

(De causis & materia hujus Epistolæ.)

DOMINE,

INtempestiva dubio procul videbitur tibi hæc mea ad te epistola de negotio, ob quod vel nunquam, vel alloqui jamdudum interpellandus eras. Disces hinc primo, in ea, quæ contra me verbis aut scriptis passim exprobrant, haud verum es, & neglexisse hactenus, & negligentiam quoque posthac fuisse, nisi forte nunc quicquam prælo commissem simillimi argumenti cum eis, quæ mihi tecum intercesserant; quando tu quidē in *Bibliothecæ tuæ Universalis Tomo V. de Oeconomix meæ Divinæ tractatibus relationem instituisse* ego vero ei relationi, re vera non paucis fallaci, opposui relationem aliam in *Novellæ Rep. literariæ* A. 16 7. mensibus Junio & Julio publicatam. Illius namque oeconomici argumenti, quod modo præcessit, circa teofus quosdam a meis alienos nullo a pluribus perperam attributos rediit in memoriam, veluti exemplum eorum, de quibus

his tractabam, tua metum laudandi ratio:
 quam cum non tantum in libri tui editione
 prima publicam feceris; sed eandem, effusa
 relatione mea aliter summa cum moderatione
 monitus, & deinceps renovata verbis simul ac
 de me loquendi tibi nascitur occasio: immo in
 libro tuo aliquoties denuo repetere ausus ea,
 tum aliis in locis, tum ubi acris tua sine
 emendatione eorum, quæ me concernunt, de
 novo recudi: propterea non age serēs, ut ad
 impediendum ne in posterum alii putet cre-
 dant cogitata & scripta mea esse alia quam
 revera sunt, ea tibi hic coram propulerim,
 quæ ad hoc efficiendum idonea mihi viden-
 tur. Et certe alii, sine exceptione, omnes (quia
 hic non quæretur, an meæ opiniones tuis vo-
 riores sint nec ne, sed tantum quamnam ce-
 sint,) facilius credent, mea cogitata, meo-
 rumq; verborum sensa mihi magis quam tibi
 perspecta esse. Tu vero, si exactioris Critici
 officio largi cupis quando loquideris de me-
 is referre: & iudicare tibi visum fuit, etiam si
 beris tibi de modis tua circa hæc iudicia ex-
 mendandi: tamen si vereor, ne obtrahatur,
 quæ in tuis & meis scriptis occurrat, opposi-
 tionem sere omnimodam mea tua sic adre-
 sa sint animo, ut quicquid eorum conficiat,
 ipsa nihilominus aliis perspicuis distinctioni-
 bus sit, abscondique eorum loco cum lateri-
 solis consuetis illusione mihi imputaturus.

Hoc ipsum sane jam fecisti, & licet monitus, tamen iterare non dubitasti: an ex animi tranquillitate, vel ex timore, ne, scriptis meis te sincerius indicante, legentes a sententia tuis, quorum fundamento ibi convelluntur & contraria commostrarantur, recederent, an vero ex ignorantia, &que pertinaciori quam ut iis, quæ tua relationi reposueram, videri potuerit, id iudicando Deo, tibi, adisq; committo. Attamen quoniam meliora de re tuæ animi statu opto, hoc ultimum potius credam; ad quod proinde removendum efficacius quam prius a me factum est, referenda hic erunt nonnulla, prius a me præterita, tibi forte futura minus grata, necessaria tamen in veritatis sua consuetudine apud quosvis incolumitas. Ea veras animi tui in me insensas causas internas externasq; complectentur. Quæ quidem omnia parum interesset publicum rescire, si personas tantum respicerent: verum ex quo in sinceritate cordis ea scriptis consignavi, quæ si faceremus, omnes, inde & eruditiores & meliores, & Deo beatitudinique propinquiores, nec non in tempore & æternitate perfectiores nos futuros, nemini sit dubitandum: jam non mea, sed gloriæ Dei, utilitatiq; communis & veritatis intractabilis causa exigit, ut et veritas in latinam, resiliendo eam qualis est; & peritiam, monendo alios, ne si falli nolint, illis fortis illis forisq; non

tuis testimoniis habeant fidem; & *charitatem* pro emendatione tuâ argumenta sufficientia proferendo. Quæ omnia quidem ita proponere conabor, ut quædam non solum ad me solum, sed quæ & ad alios & ad ipsos et *Christianissimi* fundamenta pertinent, sepius elenchis tuis & dogmatibus oppositis soles concutere; ex dicendis possit iis in obviam, quæ & objicis plurimis & male dissimulare tentas. Hoc ut tibi æque ac aliis omnibus proficuum sit, Deum ex animo comprecor.

Christi Servatoris verbum est, *eorum qui opera mala patrant, luere odium, neque ad eam accedere, ne opera sua mala pateant*: quod etiam de iis dicendum, qui errores malos foveant & communicant; eos nempe veritatem odire, neque ad eam accedere, quin & alios ab eadem arcere velle, ne errata sua mala manifestentur. Quibus docemus, eos qui veritatem relationibus falsis, calumniis aut externis quibusdam modis impugnant, non ex causis quas ipsi prætexunt sed ex odio ejus occulto id facere; odium autem illud provenire ex tenebrarum & errorum amore: qui quidem non uni, sed omnibus hominibus ex nativitate corrupti inest; si quidem omnis homo naturaliter se ipsum & amorem impense & magnæ illimet, tenebræ autem & error faveant superbiæ illi & amor proprio, quibus veritas (homines nihil & turpissimum

mus (sua convincere) est intentio: ut autem ve-
celeret. Unde sequitur primo, omnem ho-
minem ex origine sua corruptum de alacri-
tate tenebrarum errorumque, & ad verita-
tis odium esse propensum: hinc ejus ele-
gium in Scriptura, *Omnis homo mendax*: se-
cundo, eum non posse inde liberari, nisi ab
alio principio quam a se corruptio impellat-
ur intus a tenebris ad lucem, & veritatis
naturales gratasque propensiones, quæ ad
errorem & tenebras, habet, sponte impu-
gnat, ut amaræ veritati, eum prius inimi-
canti & conterenti, sese, utut repugnante
sensu, animatus tradat: tertio, non posse
eundem per externa ab erroris mala via re-
vocari, nisi ad erroris & tenebrarum in-
ternum fontem considerandum revocetur,
quem ut melius noscat, nec sibi dissimulet,
ejus rivuli externi, quibus vel falsæ diffusi-
mata sunt vel vera impugnata, ei poterunt
ostendi. Hac tertia via erga te nunc agam,
quando possem quibus ad errorum fontes po-
teris revocari, rivulos tangam, tum eos,
quibus errores diffunduntur; tum alios, qui-
bus veritates, & obiter quoque aliorum scri-
pta impugnasti: ubi te exempla ex aliis & ex
me desultimè atque eorundem genium ex-
plorare amittam, nec non quædam de odio tuo
Mythico, amore Critico, methodoque irri-
foria vel lateris vel in conclusionem re-
serva-

servabo. Alteram autem quam modo enarravi viam, Deo, & tibi (libertate tua ad placitum usuro,) relinquam.

§. 2.

Dn. Clericum non ideo utilis nec mihi postponi, quod ejus defectus nonnulli recensendi sint & incipiant recenseri.

Sed ne tibi asperior videatur meus procedendi modus adhibebo & priorem viam, qua non in salus, sed & omnes iisdem inter nos malis ex ortho potius impliciti apparemus: unde cognoscens te nec ulli per me postponi, & multo minus odio cujuscunque exponi; cum omnes ex nobis æque perditissimi, & ille omnium sit perditissimus, qui vel omnium ultimo (quem putaret totum vellet aut faceret male, vel eidem infunderet, ipse se interim stare credens, qui non nisi per gratiam Dei erigi potuit, & vero Deo, ob malevolentiam in proximum, vel ad momentum desertus, inferiorem petri inferni, dum interim Deus illum qui hactenus in malo & tenebris jacebat, inde eripere potest, & luce donatum in egregium miracula suæ gloriæ instrumentum convertere. Quod tibi ut eveniat, amicus, Deo teste, optavi sæpius & opto, ut quas ingenii dotes accepisti naturales nec paucas, ex in manu & rege-

maior Dei opus & revivuntur per te dicitur. Ita-
que. Nec dubito quin. ut te o. quodammodo
datis mihi ne pollere animam in eo. per
gratia huius & divinationis veritatis me homi-
nis pat. fange huius scaturire. possum & fuge-
lio. in eas gratia & veritatis adhibenda. o.
carnates. utrusque. quia in ignominia &
in Deum Iero. perpetuo rebelli. obstitit pra-
miseri. nescio quare. immensa tui benigni-
tas. Quia. op. op. non prius ea dicam. quibus
erorum tuorum fontes & rivos aliquo mo-
do agnoscas. quam in me eas malorum ori-
gines. tuis non minores. agnovero.

Namque & ego. perinde atque tu & cæ-
teri omnes. in fundo amoris proprii & super-
biae nativum & creci. Et cum accidisset.
ut eruditioni operam deberem tuare. ego
& qui mecum eruditionis sui premioras
aut condiscipuli. loco doctrinae sanctae. qua
nobis vile & odibiles. tanquam creatura.
quae se nihil. impotentes. rebelles in gra-
tia quo in Cre. notam cileat. nobis apparere-
mus. ut inde ad Sapientiam. corruptissimi
opera reformatorem discereimus recurre-
re. huius. inquam. loco. operam vanitatis
sui quodammodo sic dabatur. ut inde super-
bia & amor proprius intensius crescerent &
crescerent. etenim propter hanc laudabi-
mur de re. quod tanquam valoris rerum ar-
bitros. similesque habebamus. qui cum idcirco

gratum nobis animum tellarentur, videremque me propterea etiam aliis gratum esse, quæcunque idealiter studiis acquirebam, et tanquam ornamenta vestesque decoris superbi amoris mei proprii, imo tanquam vitam intuebar; unde iis eo ardore, etque pertinacia adhærebam, ut non modo eas ab aliis impugnari nollem, sed & quæcunque vel istis opposita, vel ab iisdem diversa erant, ipse voluissem delere funditus; & cum non possem, saltem irrisionibus efficere, ut aliis eadem contemnentibus, ipsa per se caderent. Atque ut superbia mea de solido fundamento sibi congratulari posset, exactiorum literarum humaniorum, linguarum & criticæ studia, quæ cortices, bullas & spumam esse jam videbam, non ob rei veritatem, sed ob animi fastum aspernabar, ut solentiora, Dei videlicet opera, tum corporea & physica, tum spiritualia & metaphysica, ipsa etiam supernaturalia & Theologica, amplecterer: ex quorum acquisita cognitione iudicarem, meum & aliorum de eruditione mea testimonium, callò non inniti fundamento. Sed quia Deus resistit superbis, hinc multas chimæras ideis meis sterilibus, concupiscentiæ quæ meas infirmare non valentibus, admiscebam & concervabam, rationisq; corruptæ idolo tantum non ut Deo adhærebam; unde in omnem & vanitatem & hæresin potuissim labi, nisi obliuisset cura.

beatus Optimi Maximi, quæ tunc omnes ho-
mines saluos fieri & ad æquitatem & eritatem
venire. Hic tollebat mihi occasiones & phy-
sicorum experientiarum mihi alias exo-
ptatissimorum, & sectionis multæ, quæ jam
mihi in pernicioso quodam Curcellæi libro
legendo circa corruptionis naturæ negatio-
nem incipiebat esse damnosa, & verò fan-
ctiora Kempisii, Theologiæ Germanicæ,
Tauleriq; scripta subministrabat; tum a pri-
mis annis divini timoris aliquantulum intus
instillaverat, servabatque, quo tangebar an-
te & citra omnem ratiocinationis actum, ita
ut corruptæ rationis meæ impetus eo refræ-
naretur, & sincere optarem omnia quæ ha-
berem divinæ gloriæ inseruire posse; quod
bonæ voluntatis desiderium gratæ ejus
(donum) sequebatur constanter, sed rudissi-
ma cognitio corruptionis, in qua mundus
atque Christianismus hodiernus jacent se-
pulti. Observabam, laud debite commen-
dari animæ purificationem in Theologia,
neque eam iuncti satis fundamento amoris
Dei & proximi. Inde displicere incipiebant
Sectarum schismata & rixæ; cumque omnia
in concordiam redire optarem, quæcunque
in diversis Sectis dissoni erant ab illis in
quibus metam educatus, conabar in opti-
mam partem interpretari, & in unum, quo-
ad fieri poterat, concordie gratia reda-

cere, ne excepta quidam Sociniorum secta, quam ad veritatem & unitatem facile revocari posse putabam unius atque alterius principii ope, veluti est, 1. Deum, & quæ in DEO sunt, esse humanæ menti incomprehensibilia; quæque de eo capiuntur, sic imperfecte comprehendi, ut infinites plura adhuc in DEO supersint. 2. In DEO esse non modo quidem ejus naturam directe cognoscere, deinde cogitationis ejus luminosam ideam atque representationem sive formam; & tertio acquiescentiam in omni DEI in eo. Trinitatem in Deo, quæ laudatam laqueum esse; & præterea in eadem superesse infinitum captum nostrum exsuperantia. 4. In Christo esse humanitatem quidem mente se corpore constantem, quæ Deus certe non est, sed & eidem Divinitatem modo fusionis quam ulli unquam creaturæ adesse, quam unionem omni alia cogitabili actionem, nec re concessa de nomine contendatur, personalem nominare non recusaverint, eoque humanitas, & Divinitas in Christo una persona dicuntur, in qua persona supersint (ex principio primo) etiam infinita, quæ humanam mentem superant, agnoscenda. Hæc bene deducta sufficere putabam Sociniani per Christianum amorem redigendis in unitatem, sed mali origo, Pelagianismus latebat me. Hic enim unus est omnium Soci-

ciente & obscurius condemnante, quando
per medium tibi multisque aliis libere
habendum, (Virguxula ipsa erat, quam illi
tua relatione non honoris, sed irrisione gra-
tia characteribus angustulis indigitasti.)
Deo visum est mihi primo quidem generosius
meam omniumque universalium corrup-
tionem tenebras errare, vanitates, pluri-
mis luminosis veritatibus ostendere, quae
quidem approbante iudicio non poteram
non amplecti: deinde vero specialius super-
biam meam, amoremque proprium meum,
(quae in me valde minime ex coarctate publi-
bam,) vividissime adnotare, atque scru-
tare. Et ecce tunc in fundo meo exurgere ad-
vertebam repugnantiam adversus divinam
veritatem me carpentem, ut & frigiditatem
indifferentiam, fugam, odiumque adversus
eam, nec non contentum, & forte irrisivum
etiam principia & motus. Tum vero oblitus
pui & horrui: meque ipso (qui talia affe-
ctuum & motuum adversus id, quod verita-
tem divinam habebam esse, prius inopaculo
existimaveram) aliquantum sollicitius in-
specio, expandi in magno angore animam
meam coram Domino exponens & confitens
ei misérias meas, atque diabolicae fundi-
mei, hactenus mihi ea in re incogniti, dissu-
liones & malitias, eumque deprecans ut
vel eas in me occideret; vel, si mala mea eli-
serit.

(sem) infanabilia, ipse me potius moriturum
 res, quam ut pateretur infernales infirmitates
 (pudens tractus suos adversus veritatem in
 gratiam meam superbiæ & amoris proprii pro-
 ferre. Istius enim esse me tunc unum perire,
 & solum damnari, quam superesse & instru-
 mentum fieri hostile diminutionis gloriæ
 & veritatis nec non tertie damnationi plu-
 rium aliorum. Atque ab eo tempore affulsit
 spes, dominum in bonam partem exaudivisse
 vocem deprecationum mearum: namque in-
 de Veritatem superbiæ meæ amorique pro-
 prio, nec non ornamentis & fulcris imagina-
 riæ vanæque eruditionis, judiciorum & ide-
 rum coærvationi, ac dispositionibus pro-
 penionibusque illis adversantem cœpi pu-
 rius noscere & diligere: tum optare & pre-
 cari ut ictibus suis potentius interiora mea
 percuteret donec inde omnis planta, quam
 non plantavit Pater cœlestis, tandem eradi-
 cetur: simul tum decrevi veritatem ean-
 dem aliis pro virili commendare quocun-
 que calumniarum, oppositionum, irrisio-
 numque genere superbus meus amor pro-
 prius (in suam utique quæ opus habet dimi-
 nutionem meamque adeo bonum) ab homi-
 nibus impetatur, modo tantum non desit
 mihi sperata Dei gratia; siquidem ex eventu
 modo dicto, didici de me deque mea erga
 veritatem fidelitate non amplius spondere:

favere intime veritati, donum esse gratie Dei: in interioribus hostis latere inimicia inimicitia adversus Deum, & omnia contra veritatem & praevalere eos, qui contra veritatem odio feruntur, non omnes id facere scientes, praemeditantes, ex maligna animi preparatione; sed interdum ex fundo illo nativo superbiae & amoris proprii, cuiusdam occulto, iniqui totum genus humanum esse collapsum: praeinde Christus ne commiseretur ne patius quam in odio existeret, & a omnia vituperant & calidius ubi Dominus, in se nimiam suavitatem & laetitudinem & inanimatum emulacionis proleat, ex quoque forte pluraquam est multis contritionem aut contritionem charitatis producere possit quicquid irrisoria Ismaelis spiritus exultat, in se ipsum descendere velit simili modo se se exculurus.

Quod ipsum si tentare lubet, iungo e ad, Domine, in te inspicere, annon, quamvis in superbia & amoris proprii elemento duntaxat ex communi corruptione nativae exsistat (Pelagianismi erroribus ascitis obfirmatus) haud bene agnoscas, annon tamen huiusmodi bo originario testimonio denique primum quantum memores, annon? Annon as huiusmodi confirmatione & amore proprio animi gratitudinis feceris & indicaveris? Annon hoc? Annon illud in eruditione tua fueris eductus, in quo

zternum, sed ne quidem unquam veritatem pure sis amaturus, ne dicam possideris : tunc enim amabis tantum eam non ob se ipsam, sed quatenus amorem proprium & superbum ornare videbitur ; unde sequetur non eam sed te, a te diligi ; neque veritatem, sed vanum & falsum ejus simulacrum tantum haberi ; siquidem veritas non possit subsistere cum vanitate, fallitate, humi & mendacio, quibus omnis superbia absolvitur. Et in genere non tantum non potest veritas, sed nec ulla virtus vere possideri, antequam quis per amaram contra se pugnam & sui displicentiam, amorem proprium & animi superbiam, (quæ & in ipsis virtutibus tectum sibi nidum condere vellent) debellaverit, & tandem devicerit ; quæ utinam omnibus & cordi essent, & in Eluces suæ principiis de acquirenda virtute, fundamenti instar substernerentur !

Porro nolim dubitare quin Benignissimus Deus omnes homines salvos & veritate imbutos volens, et adversa parte tibi bonos motus non paucos etiam inspiraverit, quibus & amoris & gloriæ ejus, & proximo rum dilectionis atque concordia desideria in te excitaverit quorum in scriptis tuis comparent vestigia, quando omnia inter Christianos moderatiora & concordantiora perceptas, & ut huc redeant, in meliorem partem

tralis ea in quibus dissentiant. Equidem ex amore proprio solent sese gloriari Dei, concordiae pacisque prae-textu velare quod invicem publicant errores. At nolim te ex tui modi mera corruptione existimare agentem, tametsi illa e pravo fundo, modo indicato, non semel appareat immixta erratis non paucis, quæ tum in dogmaticis tum in clenchucis tuis interferuntur.

§. 3.

De Generalioribus in scriptis Dn. Cl. considerandis, & sophismate quodam periculoso.

Quacunque argumentorum, hic non dicendum certitudinem apud me persuasus sum, te ultimum de quibus mentio fiet librorum auctorem esse; non ideo co eos mundaabo tuos, sed vel ideo quod a te perama-gnoscantur, uti *Bibliotheca universalis*, nec non *Sentimens sur l'histoire Critique du Pere Simon*, qui liber in P. Simonis responsione ubi nominato centies sic tribuitur, ut ejus Defensionis. (*Defense des sentimens*) auctor id sibi dictum agnoscat, seque ut quis sit, defendat: vel etiam tuos dicam, quia publica voce (quam mendacii arguerenolim) iudicantur, veluti *Entretien sur diverses matieres de Theologie*, quoad partem alteram: item & *Liberi de S. Amore Epistole Theologicae*, quorum principia principiis ali-

4to EPISTOLA AD AUCTOREM

orum tuorum scriptorum non modo sunt
conformia, in iisque interdum laudata vel
defensa, veluti *Entretien* in Biblioth. Tom.
V.; sed & quod publice tibi attributi cum

a) *Defensio*
de sent. p.
28.

essent (uti *Epistolæ Liberti* a P. Simone) nil
(a) ausus es hic inficere: nisi ipse illos for-
te imposterum cum opinionibus contentis
revoces & rejicias: quod ut cum gaudio
visuri essemus, nec tibi amplius eos asser-
turi; sic quia id adhuc intestinum erat, ut
tibi hinc purgandi occasio nasceretur, cum
publicè tibi assertos, quam quos ipse agno-
scis, pariter tuos habemus sumamus esse. Cum
ergo tuos libros modo dictos legimus, in-
notare poterunt, te styli quidem puritati
summam dare operam, ne vocis vel perio-
di asperitate delicatulus lector offensus, a-
mori proprio laudiculam elegantia reco-
set scriptoris: At tamen puræ & solidæ ex-
tella æque tibi curæ fuisse! In dogmatibus
namque tuis hic desunt veritates solidae &
substantiales, ut non nunt nisi vel varæ
de critica minutia & de corticibus rerum
observatiunculæ, vel errores summe au-
to, noxii, dum (in *Liberio præcipue*) doctri-
anismi principia, (quædam & peiora cum
suis argumentis, excertionibus, Scriptura-
rum depravationibus, nec non & methodo
has evulcandi ex grammatica & critica
profundè auctoribus, negam ad hoc & ad
vir-

五

in personis vero impugnandis te eos allu-
mere ut plurimum adversarios qui opinio-
nibus tuis erroneis, maxime vero Pelagianis-
mo & Socinianismo, obluſtantur; nec magis
parcere recentioribus orthodoxis, quam
ſanctioribus purioris Eccleſiæ Patribus, in-
primis S. Auguſtino, cui præ cæteris es in-
ſenſior. In modo autem quo dogmata per-
ſonasq; impugnare ſoles, ſequentes videris
tibi præſcripiſſe leges: 1. Adverſarios tuos
(ſi vivunt) pungere, irritare, & ad iram ſic
concitare, ut inde turbati, affectuumque ne-
bulis involuti, & lumine & charitate magis
deſtituantur; & vero tunc aliquid dicant
aut agant inordinatiſſe, unde tibi aliisque
deinde ludibrio eſſe poſſint, tuque eorum
adverſus te veritatibus veluti per homines
ob affectuum turbinem veri non capaces
prolatis, coram omnibus fidem derogare
ſpecioſe tentes. 2. Eosdem mortuos etiam,
veluti ridiculos omnium ludibrio exponere,
ut tuarum chartarum lectores, ipſos & que
ab iis ſunt, non dilectione, ſed contemtu &
odio proſequantur. Quæ duo efficere ſole
aculeatis quibusdam irriſionibus & ironi-
ſannis, non tam in verbis ſeorſim ſingulis,
quam in modo dicendi conſiſtentibus, eoq;
magis animum adverſarii irritantibus, le-
ctorumq; riſum concitantibus, quo mente tri-
gidior & veluti ſedata, quali aliud agendo,

eis proferre videris. Atque his quibus scrip-
 ta tua in omni, etiam sanctissima matre,
 abundant tantopere delectaris, ut non ele-
 mentum tuum esse videatur, tamq; dexter &
 peritus in eis es magister, ut vel ipse Moma-
 que a ceteris discipulis. Quoniam autem
 possibile non est adversarios omnes tuos,
 ipsos etiam inter sanctos venerabiliores lu-
 cianus illis jussam prabuisse materiam, tu
 cum sequentibus, quæ regularum tuarum
 numerum producunt, sic comparas. 3. Im-
 ponis eis falsa, absurda, contradictoria, ver-
 bis tamen vel iisdem vel similibus illis qui-
 bus uti sunt; sed compositione applicatione
 & sensu dissimilimis ut artificio altero effi-
 cias ne fides tua suspecta videatur; altero
 verò, ut derideantur tanquam fatui, quos
 tu traducis. 4. Involvis silentio bona, solida,
 præcipua quæ habent, tibi sapius non in-
 tellecta, interdum nec lecta; & minutias su-
 perfluitas de stylo, de critica deque futi-
 litatibus quibusdam minus observatis, tan-
 quam capitali mimico dente arrodas. 5. In
 totis bonis, quæ a te carpi nequeunt, ut ta-
 leem critica tua mordax aliquid reprehen-
 dendum habeat sic agis, ut, si adversarii de
 subjecto, quod tractant quædam notiora non
 teneant eos arguas quod præcipua quædã &
 notabilia amiserint; si vero eadẽ recenseant,
 dices

dices hæc superfluum esse, & nemini amica non nota. Si ea dicant, quæ cum receptis quadrent sententiis, ais eadem ab aliis multoties esse jam dicta, esseque vulgaria: si vero quædam non ita obvia proponant, jam culam eos quasi videri vellent *aliter atque ceteri homines cogitare, non vagi, sed soli & rari sensus suppeti*: ita ut nihil omnino quousunque modo vel dici vel taceri queat, quod sit in verbo, Critices tuæ livorem non patiantur, quando ita simpliciorum commentum non exponas. 6. Ea bene quæ vel non intelligis vel aliquatenus tantum capis, quæque vel videri non vis directò impugnatæ, vel nullis rationibus potes aggredi aut refutare, quando præcipue ea solidissimæ opinionæ quas novis astruunt: ut inquam ut tamen conficias, incrustare solas nominibus & titulis rebusque rerum, quibus in lectorum animis vel indifferencia, vel nesci, vel contumacia, vel rursus excitetur. Ita collum in libri tuis urit hæc, *Dei veritas*, aliæque sane doctrinæ audiunt *Scholasticorum errores* (*Alpharabii chimære*, *De Platonicæ*, (*o quantum Plotinianis ideis anteponenda!*) *De apocryphicæ subtilitates*, *mytheria mystica*, & quæ simili, ipsi etiam orthodoxi mox *Scholastici*, mox *Metaphysici*, jam *Platonici*, nunc *Mystici*: quæ ante postquam Lectores adversariorum tuorum derisores, iisque minus faventes reddere an-

omnes 25,000 dem ubi, veluti rogantur a chi-
matum de bellatorum imagine, tantum co-
muni efflicere. Recensitem ad hoc quod dicitur
asartes, nisi solam Criticam tuam silencia
cani, quem in me in alios multos et recent-
li, non autem dogmaticam & positivam, ex-
ponere ellet animus. Et si autem quicunque
modo dixi, vel ad primam fore quolibet
scriptorum novum spectare, inde pri-
vate, principia tamen nonnullis exemplis
cumprobabo, postquam id, quod supra dixi
intermiseri in silis, quorum aliorum haberi,
nonnulla Sociniani etiam pejora prius
ostendero, atque specialiores causas, cur in me
intensus iniqua de me meisque publico de-
deris iudicia, postea tracto.

In Libro de s. Amore Epist. I. docetur,
(2) Divinitatem & humanitatem in Christo
non sic stricte inter se uniri, ut duae crea-
turae inter se uniri possunt. Idque ut probetur,
demonstraturum te promittis, *Duas creatu-
ras ut se uniant, se uniri posse, quam creaturam
pari Deo, u. e. Deum & creaturam minus in-
ter se uniri posse, quam creaturas inter se. Quo
quidem alterio non tantum id, unde Christo
gloria & gloria sua vera emanat, e me-
ditatur, sed & in lumine desiderium &
amor, quare Deum deprimunt, nam vero
amor & desiderium affectusque ejusdem erga
testatur, (quibus quippe magis quam
Crea-*

Creatore frui detur) vehementer extolluntur, præferuntur & incenduntur. Id enim amabilius est, cum quo unio & fructio maior & strictior fieri potest. Atqui non credo illos Socinianos in extenuanda unione, quæ in Christo est, hypostatica, eo extremitatis unquam esse prolapsos, aut hæresin suam a principio in amorem Dei creaturarumq; abnegationem (Religionis Christianæ fundamenta) tam injurio & pernicioso debilibus voluisse. At vero Liberius hæc non modo confidenter asseverat, sed & id demonstrat scilicet, idque hoc modo:

Ergo arctius res uniri possunt quo major inter eas est convenientia.

Sed major est convenientia inter duos spiritus finitos, (duasve creaturas) quam inter spiritum finitum & Deum, [sive inter creaturam & Deum]

Ergo due creature arctius possunt inter se uniri, quam Deus & creatura.

Egregia demonstratio! Iatere, quæso, in insigne hoc sophisma, et si præter intentionem hic obiter dissolvere, siquidem perniciosum non nimis obviari possit. Res dicuntur inter se convenire duobus modis: 1. ratione suæ materie aut formæ similis, deinde ratione sui finis & scopi, quando nempe res una est facta propter aliam & ad aliam. Dabo exemplo palpabiliora. Ratione prima inter

se convenientiam per se per se calceus & calceus,
 urbs & urbs, homo & homo, ignis & ignis,
 lignum & lignum, mas & mas, femina &
 femina, creatura & creatura, ratione alle-
 to inter se convenientiam per se & calceus, urbs
 & homo, ignis & lignum, mas & femina,
 eademque etiam DEUS & creatura. Quia
 animalis diversum, patet clarissime Liberiori
 axiomatis fallacia, aut contradictionis incon-
 sequentia. Si enim videmus illud de utraque
 convenientiam intelligas, absurdum est & tale
 sum, ea quæ in materia aut forma conve-
 niunt, magis uniri posse, quam ea, quæ eo
 modo disconvenientiam, convenientiam tamen
 respectu finis aut scopi, & ratio disparitatis
 hæc est, quod quæ materiæ inter aut formaliter
 conveniunt, eadem tantum similitudinem,
 non autem ideo præcise unionis capacitate
 aut ratione finis conveniunt, horum hoc
 solummodo natura, facultates, proprietates,
 constantia, effectus sunt & disposita ad alte-
 rum, sive ut alterum exciperent, eique stri-
 ctissime uniri possunt. Atque hoc in exem-
 plis illustrari potest: nam ut si calceus & calceus
 magis inter se conveniant ratione materie &
 forme, quam pes & calceus, non tamen
 magis inter se uniri possunt, quam calceus &
 pes, qui ratione finis conveniunt: simile de
 exemplis ceteris aliisque infinitis dicere est.
 Si vero velimus ab eo in ratione finis uti

fieri debet) interpreteris, tunc falsum est assumtum: posito namq; ea magis inter se uniri posse, quæ magis inter se ratione luis conveniunt; falso assumitur, creaturam & creaturam magis inter se convenire, quam Deum & creaturam: namque creatura, humana præsertim, de qua hic agitur, non est finis & scopus creaturæ alius; sed Deus est finis & scopus creaturæ, quæ etiam expresse ideo facta & constituta est, ut Deo uniretur. Ergo Deus & creatura magis possunt inter se uniri quam creatura & creatura: unde vadit præterita illa & vere heretica demonstratio, quam etiam olim alibi (a) ex alia consideratione everteram, cum multis aliis quæ in scriptis tuis reperiēbam impense, meo quidem iudicio, exiles. Et hic quidem latet causa specialior, cur scriptis meis in relationibus tuis inferius adeo meris.

Namque quamvis primò nec te nec ullum adorici in animo habuerim, cum tamen mihi proponeret ea scribere, ex quibus Dei gloria, eius sanctitas, salutaris veritas, eiusque amabilitas, hominis vero solidum bonum, virtutes, solida eruditio, nec non virtutum superbia, vanitatis, aliorumque benevolentia promoverentur; et propter si quando forte in manus meas incidebant libri ubi illa con-
tinerentur, tum principia mea non modo in libris magis in oppositum stabiliēbam, sed &

sepe

a) Epist.
T. 1. lib. 1.
ll. p. 28.

Septe argumenta adversa in hanc accu-
 sentiam vel eveniebant prorsus, vel non vix
 veniebant, maxime quando species inquam
 per se ferebant, et utiq; in libris anonymis,
 quorum cum nullus auctor diceretur aut no-
 minaretur, illis etiam in idcirco se pro impu-
 to non habere debuerit. Atq; hoc modo cum
 uti libri anonymi quorum nonnulli nesci-
 vi misisti, amos aliquos tuos esse vixis, in
 manus meas incidissent, & per iterum cum sci-
 rem eos, quos prius edideram, & quos tan-
 tam a te coram illis commemorari, usq; contradi-
 ctum ab illis omnes possem advocari; tunc non
 inuito verissimum a me propositarum princi-
 pium sumus si solvi contra anonymorum
 & scriptorum tantum errores, quos maxime &
 capitales & insuperabilesceptionibus suis
 denuncavi, & argumenta nostra logica
 omni eventu in omni fore materia. Quod uti-
 que in Oeconomia Divina sum exequutus.
 Qui vel a praesensione praedicta anonymi (a)

P. Fata.
 I. et per al.
 G. et per al.
 et per al.
 et per al.
 et per al.

compositio potius quæme vultu & cupidine
te affectu, uti revera sunt, elient;

Equidem non parca extant in uia colati-
nende quibus non debeo conqueri. Et cum si
omnis (per te) illa essent, nemo hominum li-
bri fidem habere posuisset. Quando vero plu-
ra te referens quidem; at non modo præci-
pua omnis sed & multa absurda interferre
audes; nemo non videt, hæc eo credibiliora
illis fore, quo plura vera in intermiscibun-
tur: nisi qui solidioris sunt iudicii inde potius
conclutur, non qui, te referente,
tales aliquot conspicuas & momentas ve-
ritates protulit, eiusmodi absurdorum quæ
et deinde tribus, et patem non videri; unde
tu non relinqua iudes hoc ipso ea uat suspicia.

§. 4.

*Generaliora sphalmata D. Cl. in relatione
sua de OECOLOGIA mea
DIVINA.*

Tam falsa autem, tam absurda, tamque
contradictoria mihi impugilli, eaque modis
ironicis atque sarcasticis, sed te mordaci-
bus & inexpectatis propositum, ut qui verum
semitate putabunt, non possunt non me vel
otiosum, meaque tantquam absurda & se-
cundum indigna cum ludibrio & summo conte-
mptu despicere: quod me referre non pli-
det. Simuldem & veterum & recentiorum

sanctissimos atq; doctissimos, nec non divi-
 nissima quæque, hac eadem etiam methodo
 tua irrisoria excipis, quæ & mea tractasti, quæ
 quidem cum de diviniore maximeque seria
 materia agerent, videbantur lectore in meo
 exigere mentem non profana irrisione, sed
 Dei timore, rerumq; divinarum veneratione
 percitam. Sed de his & similibus postea. Inte-
 rim generalia (ut ab his exordiar) quæ in re-
 lationis tuæ fide desidero, duo sunt. Primum
 quod etsi in præfatione speciali *Oeconomie
 Creationis* monuimus & rogavimus lectores,
 ne de opere toto iudicent ex libr. primo, quia
 is & abstractus quædam contineret, & omnia
 fere opinionibus vulgaribus vel adversa, vel
 etiam superiora & sublimiora: tu tamen cæ-
 teris quinque libris omisis, & titulo tenes
 non sine ludificatione indicatis, primi tan-
 tum libri contenta recensentes; etsi in præ-
 fatione monueram, eos qui Metaphysicis
 non sunt assueti (quod es plerumque tu, quibus
 relationes tuas populari scribis sermone)
 lectionem suam ordiri debere a libris
 sequentibus, qui idcirco eis a sincero re-
 latore potius proponendi erant: atque li-
 bri quidem primi contenta (quæ non semel
 mihi aliisque factu est tu non intelligere) sic
 recensentes, ut non quidem interdum ad ea, nul-
 la tenus vero ad sequentium contenta videar-
 is respexisse: cense enim in primo delate-
 rari

cariss) conciliatorem sufficientem praedi-
 citonum divinarum de continentibus con-
 liberata humana: quam tamen in ultimo
 libro non tantum tractavi, sed et expositio-
 nem in praefatione primi tum ibidem in fi-
 ne cap. 12. pag. 30. monueram, rem, cum ejus
 principia inferiusta praecipua in libro pri-
 mo collata in ultimum tamen veniendi
 esse querendum. Ad ea quae Cuiusque
 regulas et leges in omnibus etiam tuam videret
 et exerce. Scilicet magni Cuiusque etque Hi-
 storici non opus habent ut ea legant & in-
 terpretentur de quibus referunt & iudicant.

Alterum autem in genere aequitatem tuam
 desidero, illud ut quod meum materiam
 aliam in libro meo committam quam revera
 contineatur, quod facit ut de rebus multis
 modis me mysticum, mystica, mystice tra-
 ctare. Hoc vel in ipso indice omnibus meis
 angustis applicas: quia eo usque hac in re
 indicatus es, ut non modo librum Irenicum
 meum de contro. veris hodiernis agentem,
 mysticum nomine, sed & in una ex sequen-
 tibus Bibliothecis tuae omnia, ubi de operibus
 Malinam agitur, annum 1680. continendas
 debere a me & ab illo denominari, mysticum
 ab illo, qui librum unum, a me, qui librum
 eundem de eliderim & quia ista modo vi-
 sum & manifestum erga opera mea non dubi-
 tas te in historicis existaturum, hoc adeo

tibi arridet, tamque sollicitè inculcas, ut id mendacii non bis aut ter, sed vel omnino decies in libro tuo repetas, nec non hodieque, quoties de me meisque loquendi anfa tibi datur, eadem continuo oberres chorda. Et mystica quidem ipsa non modo non contemno; sed & ea, quia nil aliud sunt quam totius divinitatis thesauri communicati, tanti facio, ut si bonorum totius mundi iactura, miseriarumque, omnium afflictionibus ea redimere possem, hilari animo cum divino Ignatio dicerem: *Ignis & crucis, baptismi, congregationes, dispersiones, osium, consilio mebrum, molitiones totius corporis, malas punitiones diaboli in me veniant, solum ut Jesu Christo fruatur, arcanisque & mysticis eius amplexibus.* Sed qui infinite ab illis absum, neque de his ex professo scribere hactenus præsumi, aliorum tamen opera quædam mystica egregie exquisita in licet edidi, & præstationibus illustravi nec non ea in meis scriptis aliquoties laudavi, principia quædam generaliora allegavi, phrasas aliquas explicui, nonnulla quæ remota facere possent sustuli, & lectores ad ea legenda prægustu quodam disposui & hortatus sum, ut, quantum in me est, non omit tam indicare & commendare media, scriptis meis toto genere & infinito intervallo superiora, quibus bonæ animæ ad amorem

Dei puriorem, itaque ad sollicitudinem eternam
proximum posuit. Sed meos liberos viderent
mysticos, aut mystici ibi esse videntur, non
magis sequatur, quam *Cogitationum* mira-
rum editionem primam mysticam esse, id
quod nemo unquam somniavit, etsi in illa
mysticos auctores aliquoties (a) laudave-
rimus, aut non magis quam verum sit, ut
libros liberos esse mysticos Horatianos & O-
vidianos, ut quod hos auctores, si pater quam
ego, mysticos laudes & profectus, Ovidian-
que Metamorphoses & Horatianas canu-
culas pro egregia Scripturas interpretandi
admiriculo inter alia commendes. Fatere,
veneranda quod res est. si Theologia my-
stica Religionis & Societatis laudaret, non a-
deo ab eis abhorreret, ut libros ubi edictos
ab eadem convenimus etiam mysticos
mysticos. Quin videremus Libertatem tuam, quan-
do coniciebat per mysticam & catholicam
futucliti posse, ad Theologiam allegoricam
tunc ubi mystica est, de hoc recurrere,
etsi nomen mystices proferre relogiat, ne
ipse scilicet in in finem tuum Mystica-
tum flagellum incurrat propitium. Ex hinc
est quod loca Scripturae, non creatio pro-
pria Christo tanquam eius omnia attribui-
unt, Libertas ut in gratiam & humanam op-
tionis illa explicet, de cretione allegorica,
deque

27/2 242
1078 475
242 475, 475

deque operationibus & creaturis Mysticis,
(quas sic nominare non audeat, sed *novas*
pro *mysticis* dicit, intelligenda esse suggerit.
Atque ita hæc loca: *In principio erat verbum,*
& verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-
bum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso
factum est nihil quod est factum, &c. & Mun-
dos per ipsum factus est. Item: *Omnia per i-*
psum & in ipso creata sunt. Ipse est ante omnia,

a) *Joh. 1. 1,*

10.

b) *Coloss. 1.*

16.

quæ (a) Joannes & (b) Paulus ad Chri-
stum referunt, si ex Eocinianorum & Liberis
exposita mentis aliis verbis & terminis pro-
priis explicentur, & ob hoc recte proli-
gerat sensu hoc modo exponi: *In princi-*
pio mystico erat verbum, & verbum erat
mystice apud Deum, & Deus erat mystice
verbum. Omnia mystica per ipsum my-
stice facta sunt, & sine ipso nihil mystici
factum est, quod mystice est factum. Item
Mundus mysticus per ipsum mystice fa-
ctus est. Item: Omnia mystice per ipsum
& in ipso creata sunt mystice; & ipse est
mystice ante omnia mystica; & sic conse-
quenter. In quibus nescio quis solum tene-
re possit, dum videbit eos qui alioqui sunt
mystica Theologie iustiores, errorum gra-
tia vel invito cogitant ad eam adeo ridicu-
le tentent se recipere. Sic ergo etiam Do-
minus Johannes Clericus (Liberio ni re-
muneat, iocet mysticos! At ut non ex an-

magna nec diu: nesci enim adhuc quid sit
 Theologia Mystica, quod prima ipse, et ali-
 quo auctore (v.g. ex Theologiae Curiosi pre-
 latione & eiusdem partis alterius ultimo li-
 bro) discere deberet. Subolebat tamen
 generalius eam principis suis, et concis, nec
 non vanis minutiarum fluctibus potum bi-
 vere; novitque eam discipulo tum mun-
 dantis plurimis, tum eruditis superfluis, et
 falsis per multis; item & carnis vulgo,
 forte & simplicioribus quibusdam, aliorum
 de ea calumniis circumventis. atque hoc sa-
 tis ei fuit, quo conceptum erga scripta mea
 suis principis adveniantia odium & con-
 ventum alia communicaret, ea ut sibi odio-
 so mysticorum nomina fassentur, niterentur, et omnia
 in eis perridicule ad mythiam converteret. In-
 dignari quæso noli. Deinde, innotuit in
 mysticorum respectu intra grammaticæ
 sphæram te continere, neve Theologiæ my-
 sticæ te intermisceris, tyrunculi ne a tergo
 fideant ad mystica reberentem, uli (a) facis, a) *ibid.* p.
 variocinationes & probationes quibus usus 432. 438.
 sum ad libertatem demoniasticam, argu- 439.
 menta peccati originis animaliumque
 propagationem evincenda, ultimas rerum
 eventus externos a me recessuros, et hinc
 me in epistola ad Romanos, & plura alia
 quæ incorporari per se sunt ut inter objecta
 & materiam Theologiæ mysticæ recipian-
 tur.

tur. Ægre ferrem tibi dici posse ab imprudentiore forsan tyrone verbum Syracidis, *de menda io in eruditionis tue confundere*; vel illud Apellis, *ne futor ultra crepidam* aut forte aliquid simile, *ne Criticus ultra cortues*.

Hic dices, patescere tuam de meo in Criticos intenso animo querelam esse legitimam, quando refers me *CLAMARE in opere meo contra Criticos*. Si cum Pareo, celebri Theologo, absolute dixissem, Critices auctorem omnino esse Diabolum potestatem censuram tuam illam forte aliquo modo meruisse. At ego Criticos subitios, qui sub litera spiritum quærent & venerantur atque commendant, non modo non tango, sed & eos magnifacio & veneror, & verò commendatos maxime volo; qualis inter alios erat nuper Illustris Ulerius, qui S. Barnabæ Epistolam, totam allegoricis & mysticis sensibus plenam, primus edidit & maxime recit: superiore autem seculo magnus & famosus, nulli facile post se comparandus. Hic ut ut humanioris literaturæ & Criticæ eruditionis inexhaustæ vir, opera tamen sua, suas præsertim in Novum Testamentum egregias paraphrases, rebus allegoricis & mysticis sapientie veluti gemmis non dubitavit condecorare: Arnobii junioris commentarios in 140 psalmos, mysticis quoque sensibus abundantes primus & in lucem pro-

duxit & in penie h'odevit. Denique, quod
 illar omnium est, in Enechridulalino Chri-
 stiani capite al'ero, hanc h'avit regulam:
 Ex interpretibus divine Scripturæ eis p'sen-
 tum del'ge qui a LITERA QUAM MAXIME RE-
 CUSANT. Lujam di sunt in primis post PAL-
 lum Origene, Ambrosius, Hieronymus, Augu-
 stinus. Adit: Ideo enim neotericos Theo-
 logos literæ nimium libenter inhære, & ce-
 ptiosis quibusdam argutis magis quam E-
 RUENDIS MYSTERIIS operam dare: quasi vero
 non vere dixerit Paulus Legem nostram SPI-
 RITUALEM esse. Audivi go nonnullis qui fili-
 us q' adeo humanis illis commentatiunculis
 placebant, in seice lis contra quos hic cla-
 mat,)ut veterum interpretum a pene pe-
 somnis contemnerent. Consequant' it
 litera, neque ad spiritualem scripturæ in-
 gnitionem elaborant. Neque audiunt Chri-
 stum in Evangelio clamantem, Caro non pro-
 dest quinquam, Spiritus est qui vivificat: Et,
 Scimus quoniam lex spiritualis est, non car-
 nalis. & SPIRITUALIUT SPIRITUALIA
 COMPARANDA, Oportet in mente, nunc in Spi-
 ritu esse adorari Patrem Spirituum.
 Te ergo subiungit, qui ingenio tam felici
 præditus es, omnino nolim in sterili litera
 lætari esse; sed ad RECONDITORI-
 A MYSTERIA festinare, & improbum co-
 natum

conatum industrie crebris precibus adiuvato,
 donec aperiat tibi librum. Is qui habet re-
 vem David, qui claudit & nemo aperit AD A-
 NA PATRIS, quæ nemo novit nisi Filius & cui
 voluerit Filius revelare. Tales cedo mili-
 nunc Criticos, & eos ego quovis atro co-
 res æstimabo, commendabo, venerabor. Ac
 si qui Critici causam, vim essentiali & cen-
 trum omnium *realitatum*, adorandum Spi-
 ritum Dei, ejusque internas operationes at-
 que sensus arcanos rejiciant & irrideant, si-
 antque idcirco mystico malignes si ean-
 dem *realitatum* ipsi nobis sint intenti, & has
 præterendo Metaphysicorum odium, & idem
 Platonicas, eliminare cupiant: si ne quidem
 umbram harum rerum, quibus crassitate
 modo designetur essentialis realitas, tolera-
 re velint, atque adeo allegorica Theologia
 illudant: sintq; insuper intenti omnibus il-
 lis, ut ut seculorum antiquitate & sanctitate
 conspicuis, qui ista commendarent, ut nil
 tandem remaneat pro suis delictis criticis
 quam cortex corticaliter explicans, sine li-
 tera sine spiritu, sine ejus ideis intellectua-
 libus, sineque umbris ejus solum litteralibus
 per ideas grammaticas & criticas, Pelagi-
 anas & ethnicas, Homericas & Virgilianas,
 Horatianas & Ovidianas, ideis Platonianis
 immensum variiores exposita, idque ut
 temeritate, ut quicquid eis non placeret pro

capiti cutico, ex ipsarum etiam scriptura-
rum codice eliminem, sibi que inter tota
mythica damment, & suas preciores baer-
pretationes grammaticas haberi velint pro
sacris observationibus, quæstionibus, anota-
tionibus, & siquid eia simile, quoniam sci-
licet materia externa aut corticea de verborum
ex scriptura sacra desumpta sunt; hos ego
non clamore, sed demonstrationibus, ut (a) ^{11) Oratio}
recte, convincam de sua eiusmodi crucis ^{Imo, 16.}
inanitate & absurditate solida: atque si de-
monstrationes capere necdum queant, per
similitudines magis palpabiles ostendam e-
os non minus vane atque ridicule agere,
quam si quis olim ex Israelitis, ut sacrificii
utroque partem esset, alios participes ad-
deret, viamque quidem interram substantiam
relinquere, ipsos vero cutem, pilos, aut
excrementa sola suscipere volumet, quibus
postquam ora, vultum sequē tonum egregie
superilluminare absolvidet, cūteret per castra
clamans, *Sacrificium sacrum! Unctio sacra!*
Esculium sacrum! Scilicet hæc e sacra victi-
ma desunderat ille eodem modo, quo Cri-
stus vultus e Scripturis sacris suis observata
desumere consueverunt, in quo se & alios
amitte; sane veluti furiosibus nutriendis
sine, fragis farina & substantia interna, ach-
roano pulvisculus esset, contemptum aliis re-
sista.

§. 4.

Specialiora sphalmata D. Cler. in relatione sua de Oeconomia Divina.

Jam specialiora sunt quæ sequuntur.

ad p. 414.
416.

1. In Bibliotheca tua Universalis (a relatione, ubi me introducis prominentem in Oeconomia demonstrationis Geometricæ nūc cedentes de rebus Theologicis & Philosophicis Metaphysicis, Physicis & Ethicis, nec non de Politicis fundamentis, ad id, ut me demonstrarem earum demonstrationum caput meiri a lectionibus quæ solam illis adhibebant rationem humanam: oportere absolute eos & aliquos Fidei adferre, sine qua affirmem eos nō esse intellecturos. Et, me credere, illiteratos ipsos omnia, exceptis quibusdam primi & secundi libri, intellecturos, modo & attentionem adferant, & verum nēcitant, & ad hoc veritates quæ promissa me eos docurum, & quibus quicquid nec me nomine, nec re audebunt suspicari de eorum utilitatem, numero esse, qui imposturas pro illusionum suarum sede de industria exaritant, non poterunt a cæcitate de me temperare, audientes, veritatem demonstrationis a me promitti, modo cum fide recipientur. Alioquinque me pro mortalium ignorantissimo non habebunt, quin potius exillimabunt, nullū

non minus ac ubi. *forte* quilibet illi res-
 tum videat quod in *Demone* aequante
 immensitatem per ois promittentem illi ex-
 nem a prima usque p. vna, lectorem esse
 vel sequentia incrementum non solum
 salum sane quod de fidei sollicitudine
 fuit. Et quando conspiciant in sermone
 mentis explicatio deducere in conclusionem
 mentis ad quodlibet incipit in p. vna & ex
 natura sua continetur quod continetur
 re est principium ipsa quando per se nota
 non erant, unde, modis ex alio, hocque ex
 alio, & tandem ex primo incontroverti de-
 duca. Et quod malum est, ut se animad-
 vertit & mirabimur & exigentem pru-
 dentia nos & nos vultu. Interpretatio
 am, qua ne te quodlibet privare. Ipsi
 hunc & idem. *demone* aequante
 cum fidei explicatione, facit alie semel
 vna propertis alioque et ad p. vna con-
 tinetur quodlibet infortunium si leni con-
 trit explicatione non potuit non inde fidei
 mala deducit in re. Unde, si fidei, idem
 nominis & vna. Et quodlibet in fidei
 quodlibet perceptum. Item, p. vna, expli-
 catio. *Demone* interdum. *demone* aequante
 quodlibet multa. Et non solum infortunium
 non non v. vna. V. gr. *Demone* aequante
 quodlibet quodlibet infortunium
 & D. B. existentiam: quodlibet infortunium
 H. 2. *Demone*

demonstrationum, et si autem sapientiaque le-
 ctarum, doctissimi Geometrarum vim assequi
 a) *Obj. VI.* non potuisse, *Cartesii* sunt. Hódie damus
in Medit. Cartesiani qui non assensuntur demonstra-
Cart. tiones de Dei libertate indifferenti, aut de
 Dei sufficientia, eui immediate sequantur
 ex eo quod Deus sit ens perfectissimum, et
 adeoque aliis præter se non indignus: ergo
 si sola sibi sufficiens; quique adeo, si alio-
 rum habeat ideam, aliisque recessu, ex indis-
 ferentia ea cugiraret & fecit, indifferen-
 tiæ ergo ipse primus: & tamen hæc non capi-
 unt. Quis non capiat hæc principia, Deum
 se ipsum suamque proprietates negare non
 posse, neque consuetudinem intimam, neque of-
 ficio aut opere externum? At quotusquisque
 est, qui capiat sequi necessario & demon-
 strative, opera Dei non tendere ad annihila-
 tionem, non esse inactiva, tenebrosa, sibi
 adversaria, sese destruentia & angustiantia,
 que adeo esse permanentia ac divissima, ho-
 minosissima, concordantissima, letitia & glo-
 riosa, & proinde res non nullo conditæ in
 illam malis, in quo jam sum; sed hinc ab au-
 ctore inordinationis peccante proficisci?
 Ecce hæc multi non capiunt demonstrationes,
 quemadmodum concipiunt a Deo non
 posse esse mendacium. Atque id ipsum co-
 sapius accidere potest, quo magis demon-
 strationes sunt de veritatibus a primis prin-
 cipali-

quibus paula remota, nec non præ-
dicta inveniatur, etiam in cunctis. Quod tam-
en remota, ut adjuvatur, ratio est, in
huiusmodi demonstrationum sententiam. Re-
spondetur autem attentionem: ego sciam. At
ubi, de quibus nunc, dicitur, se attendit, non
esse & fuisse, nec tamen demonstrandum
quod illius sentit. Quid ergo præsumat?
At illi. Ego vero hoc. Requiro ut non
attendat solum lector ad rationem, sed et-
iam in non sequitur hoc est, ut præsumat
etiam ea que ratio demonstrative præscribit
esse loci, antequam ulterius ad plures
alias demonstrandas intelligendas se ac-
cingat. Exemplum autem demonstratio qua-
dam multum, tunc, tunc, tunc, &
operosior esset intelligenda, oportet, et-
iam, ratione id dicente, ut præsumat, sic
quique acti & præsumat describere, circino
vel norma aut cyphus ut quæ sententia le-
ctione percipitur: alias diligitur & con-
tingeret sola eius attentio, medio præ-
sumat alioque confirmanda, haec de intellectu-
alibus. Postquam aliquis per rationem seu
quocunque alio modo convincitur ad Deum
existere, cumque esse & omnia boni & o-
mnis hominis auctorem omnipotentem &
& bonum solum, primum quod ratio dicit
esse iniquum, antequam ad alia bene se
accingat, quod debeat laudare Deum,

ei gratias agere, deinde ab eo expectare & optare animo confidente operationes suas bonas & luminosas. Aut mens me delituit, aut hoc omnino ita est. Ratio me impellit necessario ut *optem bonum & lumen*, idque a Deo & in anima mea, quia is est auctor luminis & boni, ego vero ejus sum opus, & anima mea subiectum luminis; & hoc quoque *anima confidite*, quia Deus est benivolus & omnipotens. Neque hoc est inia dispositio, qua offert se Deo confidenter optans lumen & bonum ejus sine ulla recursum mentis gratia & commendat optantis Deum boni fomentum res est quæ in se non appellatur: quæ Fides, sive, qui recursum mentis Deo se committentis & confidentis, non quidem immediate demonstrationes de intellectualibus ingerit, sed per illum facultates animæ ipsæque ratio sunt magis magisque a Deo vividæ, sanæ, perspicuæ, habiles atque aptæ, quæ postea facillime rerum intellectualium ideas veras efforment, concipiant, pene rent, videantque quid in illis sit, & quid ex illis necessario sequatur, hoc est, capaces fiant consequenter percipiendi & sentiendi vim demonstrationum de rebus intellectualibus. Istane etiam necdum capis Domine Critice? Hæc sunt promissæ demonstrationes modo cum fide quas ego recipiam. Quæ partem prælo ad eas adferat? Aut

vero an ego locutus sum oblectatus quam
 ut possim capi? Quasi non expresse dixe-
 rim (a) nos spiritu fidei approximari Deo, ^{(a) Prefat.}
 dum conformes ei in interioribus efficiamur, ^{Alm. 1. 12.}
 mens ratioque nostra nec omnes facultates ha-
 biles fiant pro suo quæque modo ad exiri-
 endum (seu in nobis excitandum idealiter)
 characteres & magnalia Dei & eorum quæ in
 ipso atque in conceptu divino sunt: ita ut
 ACTIVITAS RATIONIS acquirat imperceptibili-
 ter HABILITATEM AD REPRESENTANDUM mo-
 dum quo Deus omnia concepit & fecit. Esse
 in nobis FACULTATEM REPRESENTANDI CLA-
 RISSIME & PACILLIME IDEAS & OPERA DEI eo-
 rumque RATIONES & pulchritudines VIDENDI;
 quæ facultas quando approximatur Deo, re-
 cipit per lumen fidei, sive per lumen quod
 Deus animæ fidenti communicat, DISPO-
 SITIONEM AD PERCIPIENDAS veritates & opera
 ejus, & quæ plura ejusmodi. Vide hinc,
 quomodo fides seu approximatio fida ad
 Deum in anima lucentem, disponat a-
 ctivitatem rationis ad habilitatem excitan-
 di in se ideas ideis Dei & rebus ipsis con-
 formes, & ad capiendas rerum veritates &
 rationes. Verùm hoc est antipelagianum,
 adeoque tibi invisum, uti etiam illud
 quod ibidem expresse monui, Pelagianos,
 Criticos literales, eosque qui operationes

Dei in anima negant, idcirco esse ineptos ad res intellectuales percipiendas, eo quod agra sit, crassa & corruptissima eorum ratio. An ergo, quoniam hæc forte tibi dicta putabas, oportebat a te sensum meum clarum, sanum præstantissimæque & saluberrimæ præcepta continentem vindictæ ergo in falsum & ridiculum ita perverti? Nonne Paulus ante me annotavit causam cur Philosophi tenebris sint involuti & evanuerint in *multas rationes*, hanc esse, quod agniti Deum non glorificaverint ut Deum, ut auctorem luminis & boni, ad quem recurrendum esset; quodque ingrati fuerint, atq; vane confisi sint & innixi propriis ratiocinationibus deserto Creatore benedicto? Utinam vero omnibus Philosophis inesset divina hæc fides, quo sanaretur eorum ratio, nec minus omnibus relatoribus humana fides, quo candide aliorum facta aut dicta referrent?

2. Pari fidelitate joculariter & contem-
 a) Bibl. p. tim refers (a) *Metaphysicam meam non posse*
 418. *multis in locis perfecte intelligi, nisi quis in tenebras divinas inque contemplationem principii Dei sit admissus.* Debuisses dicere, *Metaphysicam meam* explicare quædam de Divinis, quæ quidem idealiter bene concipi possint, at quæ nullus potest vivide experiri in se nisi Deus, principium nostrum, se detegat ipsi eo modo qui jam nobis est tene-

tenebrosus, id quod obiter monui appellari a Mysticis, *admitti in tenebras* &c. &c. in *contemplationem principii sui* (non principii Dei, ut male capis.) Atque similia nullus non dixit Metaphysicus. Nam quando v.g. demonstrant, in contemplatione Dei summam felicitatem consistere: hoc quidem quisque capere potest; sed id ipsum neminem experiri sensu sine supernaturali operatione Dei nobis nunc obscura & tenebrosa, fatebuntur. Ita ego in Cogitationibus Rationalibus totum caput circa *Æternitatem* divinam, nostramque participatam, occupavi, quarum demonstrationum vis facile idealiter percipi potest, at rei ipsius experimentum vivum non potest, ut ibi monui, *nisi Optime Menti, quæ nos sustinet, placeat seipsam nobis secundum nostræ Cogitationis plenitudinem jungere*, & quæ sequuntur dicto capite: quæ etiam obscura nunc experientia nostræ, & magnis, tamen ingeniosis, & viris tanti æstimata sunt, ut id unum caput cæteris omnibus totius libri prætulerim, quidam etiam memoriter verbotenus didicerint. Verum ii erant ex eorum numero, qui res Divinas serio & reverenter tractandas, minime vero irridendas esse credebant.

3. Facultatum duas dedi definitiones: unam rei (a), quam dixi *explicatione* indigere,

Hh 5

ulnote

a) Orcon.
Creat. p.
136.

b) *Ibid.* p.
142.

c) *Ibid.* p.
396.

d) *Bibl.* p.
422.

utpote naturam rei indigitantem; alteram nominis, ut quisvis sciret quid per nomen facultatis indigitarem, diuque (b) nomen facultatis perinde mihi esse ac *potentiam faciendi seu agendi*, & latius (c) *capacitatem agendi & recipiendi seu patiendi*. Tu vero, (d) quando lectori spem fecisti *me ostensurum quid facultas, & quo sensu hoc vocabulum sit recipiendum*, omittis nominalem definitionem ad captum omnium claram; & realem solam, explicatione destitutam, adeoque obscuram adfers, ut lectoribus, quibus spes claritatis facta est, inexpectatam pro ea reperientibus obscuritatem, risum moveas, eadem scilicet arte tua vel simili qua gesticulatores quædam præsentia faciunt dextera agilitate disparere & inexpectata apparere, ut spectatores histrionico hoc agendi modo ad risum concitentur. Et quemadmodum histriones, quando credunt eiusmodi spectacula spectatoribus esse arrisoria, ea sæpius repetunt; sic tu objecta mystica hinc inde ex scena tua etiam producis, sed toties, ut ista tua histrionica tandem fiat protectio nauseabunda.

4 Eadem arte ludicra, postquam lectores ad serium & sublime quid a me audiendum de divinitate animæ præparasti, subito introducis me (e) quasi me ipsum nomine proprio & titulo Domini interrogantem
deinde

e) *Bibl.* p.
428.

deinde mox me omittit, & se vel in excusatio-
 delapsis, nec in enigantibus respondendum;
 omnia modis pertrahit, & quæ immo que-
 re nemo reperiet, sed tantum difficultatem
 a lectoribus sibi ipsis propositam: quam ut
 absurdam esse ostendam, removo eo eodem
 omnino responso quo Philosophus C. auber-
 gius (a) eam ipsam velut responsione alia in-
 dignam rejectabat, Mirum homines doctos
 currandi studio adeo excæcari, ut non vi-
 deant se, dum omnia mimicis velutibus in-
 ducere gelliunt, cum Histrionum factoribus
 de artificio certare.

5. Sed interim non pauca seria & bene fa-
 tis relata quandoque interponis unde etiam
 Lectorum memores illis serio aliquamdiu
 detentæ, eo solidius deinde affici possint le-
 pidis tuis jocis mysticis hinc inde recurrenti-
 bus, quorum uno præmilio pergis postea
 (b) de Sacrosancta Trinitate serio agere, b) *Bibl. p.*
 nempe ut ibi Socinianis sis auxilio, in quos *430.*
 me ~~esse~~ dicis, ac si SS. Triadem negarent
 eo sensu quo eam explicui, quod tu pro il-
 lis is inficias. Age, siquidem eorum es pro-
 curator aut advocatus, fac ergo ut illi hæc
 mediocritate auctur, 1. Esse in Divinitate æternæ
 Trinitatem adorandam, quæ vocibus Patris,
 Filii (ive Verbi), & Spiritus Sancti in Scriptu-
 ris designatur. 2. Eam esse quidem, non mi-
 nus quam omnia, quæ in Deo sunt, incom-
 pre-

*) in Ex-
 erc de Deo.

b) *Bibl. p.*
430.

prehensibilem finito intellectui nostro; at-
 tamen id, quod de ea pro modulo nostro con-
 cipimus inadæquatissime, hoc esse, quod Pa-
 ter sit sui fruendi desiderium Divinitati es-
 sentiale, Filius imago viva & lux Divinita-
 tis; Spiritus verò Sanctus, Amor ejus, frui-
 tionisque lætitia & acquiescentia essentialis.
 Hæc si renuant Sociniani admittere, eo ipso
 ostendent, se ab eo, quod ego de SS. Trinita-
 te sentio & explicui (quæ hæc ipsa sunt) dis-
 sentire. Si vero hæc admittant, tibi & illis
 gratulabor: neque tamen ii omnino erunt
 innocentes aut excusandi, quod Sacrosan-
 ctam Trinitatem prius ideo negaverint,
 quod illa eis clare satis non fuerit explicita;
 quam si vidissent uti nunc proponitur expo-
 sitam, non utique negare voluissent. Etenim
 aliquando Deus de operibus suis aut de seipso
 quædam obscurius revelat hominibus, tum
 ut hi id ei honoris deferant quod veracibus
 solemus, eis credendo de non visis; tum eti-
 am ut tenuitatis intellectus conscii, nobisq;
 diffidentes, humiliemur continuo, petamus-
 que ab ejus ope & lumine dilucidationem
 necessariam obscurorum. Jam si nonnulli ex
 superba cœcitate, (1) nolint ad Dei operatio-
 nem lucemq; petendam recurrere; sed eas
 irridentes, suoq; intellectui veluti sibi suffi-
 cienti audacter confisi, nolint, secundo, admittere
 res revelatas, eo quod misero intellectui
 suo,

suo, ipsas suis viribus comprehendere nitenti, videntur repugnantes; sique, *et tunc* invellendus sui corrupti opera, pro Creatore creaturas substituere haud vereantur (veluti Sociniani, qui ista tria committunt, & pro Spiritu S. creaturas aut dona Dei creata supponunt) illine extra culpam fuerint, si, quando diceret illis Deus, Ecce, quæ ex superbia non vultis a gratia mea postulare; quæ de me rejicitis, quia ea superbus vester intellectus sibi que confusus non capit; & in quorum locum creaturas substituitis; illa ipsa sunt, quæ si aliis terminis modisque vobis explicantur, ita de eorum veritate vos cum omnibus sentietis convictos, ut ea rejicere non possitis. Illi, inquam, si jam ~~deum~~ hæc ultima crediderint, fuerintne idcirco prius sine culpa superbiæ, incredulitatis, & seu idololatriæ, seu injuriæ in Deum aut divina, pro quibus creatura substituerunt? Hoc ipsemet jam judica, & Sociniani applica, quorum primarium præcipuumque malum non tam est in eo, quod multa mysteria negent, quam in hoc, quod corruptione sua dissimulata, viribusque rationis corruptæ confisi, ab ea, non ab operatione Dei gratiosa, sua expectent lumina.

6. Non movebor iis, quæ a me de libertate dicta, pro tua arte perhibes (A) partim my- a) Bibl. p. 433.
 stica esse (hoc est, tibi incognita & antipela-
 giana,) partim ab aliis dudum prolata.

Car-

Cartesio aliquando objectum est, nil adeo novi esse, quod diceret se cogitare: hoc omnes dudum etiam scivisse & dixisse. Is respondebat ita quidem rem esse: at ante eum negabat fuisse observatum, hoc ipsum esse philosophandi principium, ex eo omnia deduci posse, idque se præstitisse. Qui opus meum attente legent, videbunt ex iis quæ explicui de libertate, sequi, explicari, solvi omnia, quæ gratiam, prædestinationem, justitiam Dei, modosque omnes eius cum hominibus agendi, concernunt: quæ ab aliis hætenus dicta, et generaliora, obscuriora, minus evoluta a meoque ad effectus dictos fere inutilia fuisse, non sic ea quæ penitus proposui, & ad nodos pro insolubilibus habitos, primus, quod sciam, cum successu applicui: nec vereor dicere, libertatem si explicuissent ea, qua ego, ratione (præsertim a pag. 510. ad 520.) nullum Pelagianismum, nullam de gratia hæresin, unquam usam fuisse caput extollere. Hæc me tua censura coactum oportet profiteri simulque monere, ut, quoniam sæpius pronunciare gestis quædam dicta mea jam prius ab aliis esse dicta, tua, si placet, inspicias, videasque an, si quæ ex aliis, sæpe illaudatis, surripuisti, abessent, Æsopicæ corniculæ non renovaretur magna ex parte fabula.

7. Nescio, unde allexeres, hominem re- a) *Bibl. p.*
ctum (a) potuisse, mea sententia, formare in 435.
imaginationis suæ corpus aliud, corpori suæ p-
mile: quando tantum mea mens est, imagi-
nationem ad ejusmodi formationem non
concurrere, nisi ut causam sociam & incom-
pletam. Dubito etiam, an excusandi risus
gratia (quia alioqui materiam de familiari-
tate cum Deo ludibrio habes) (b) retuleris b) *ibid. &*
me scripsisse, inutiliter laborari in detectione p. 426
naturæ quamdiu quis familiaritatem cum Deo
non recuperavit: cognosci ideo oportere Divi-
nitatis interiora. Certe Divinitatis interiora,
cogitata, ideæ, sunt rerum causæ & efficien-
tes & exemplares; adeoque ut res effectæ per
causas cognoscantur, debent per notitias
eorum, quæ in Deo sunt, cognosci: hæc au-
tem, Deo ipso non communicante, allequi
neminem posse clarius est, quam ut pluribus
verbis egeat.

8. Quando refers (c) me ex vita & visio- c) *ibid. p.*
ne aliqua S. Teresiæ describere rerum lu- p. 436.
cem primariam, ut ejusmodi allegatio &
philosophis & protestantibus appareat ridi-
cula, omittis indicare, hoc (antea ex attributis
Dei deductum) a me ibi confirmari per
octo aut decem Scripturæ S. testimonia, qui-
bus illustrationis gratia verba S. Teresiæ
adjunxi, credens satius esse, res divinas
simili sanctæ mentis testimonio illustrare,
quam

quam velle Scripturam sacram e Virgilio, Horatio, Martiali & Ovidio similibusq; Criticorum Oraculis dilucidare.

§. 6.

*De Articulo quodam præfationis Tomi V.
Bibliothecæ Universalis, & de eo, quod
in Tomo seq. me dicit Enthusa-
stæsten.*

Cætera, ne longior fiam, prætereo, iustaturus monitum quod Bibliothecæ tuæ Tomo V. præfixisti, ubi conscius te iustam conquere-
rendi causam dedisse, tum pervertendo sen-
sum, tum omitendo, multa necessaria in re-
latione tua, utrumque conaris excusationi-
bus frivolis prævenire. Et primum quidem,
inculcando te forte non bene satis intelli-
gere potuisse nonnullos auctores, quibus pro-
pterea affricas *confusas ideas*, quando meæ
aliis, te intelligentioribus, sunt clarissimæ;
enunciationes incommodas, quæ aliis & tibi
ipsi alicubi sunt *valde emphaticæ; inutilitatem
parenthesium*, quæ tamen utilissimæ sunt, ne
respectus quispiam ad ea quæ tractantur ne-
cessarius, oblivioni tradatur; *ratiocinationes
inordinatas*, cum tamen Opus totum sit ra-
tiocinationum concatenatio ordine conti-
nuo procedens; *equivocam vocum usurpa-
tionem*, quando e contextus inspectione in-
dubitatus vocum sensus patet; *linguæ pro-
prie*

præ semi-ignorantiam, cum non minus atque
 tu substantiam ejus intelligat, quamquam
 grammaticas; criticas & syllabicas nūmquam,
 ipsis forte non ignotas, etsi non usu tritas,
 observare non curent, veluti tu, qui ad illa
 magis attendis quam ad solidiora, & ad ea
 quæ de aliquo Augustinus: (a) *Faustus, ma-*
gnus laqueus Diaboli, & multi implicabantur
in eo per illecebram suavis loquentiæ: quam
ego jam tametsi laudabam, disjunctam tamen
a veritate rerum, quarum descendarum arvi-
duus eram. Nec quali vasculo sermonis, sed
quid mihi scientiæ comedendum apponeret,
intuebar. Verus linguæ usus est magna-
 lia & laudabilia Dei & salutaria proximis
 simpliciter ex bono corde proferre; non
 autem operam dare, ut omnis parenthesi-
 bus, servato vocularum severiore ordine,
 loco, sono, fucis minutiisque nugacibus, au-
 res delicatulorum prurientes demulceri
 possint modis amori proprio gratis, & qui
 idolo superbiæ nostræ eloquentium viro-
 rum vanam gloriam acquirant. Ita ut ex
 præsentis horum in observationibus, & pe-
 daneis grammaticarum inutilitatibus nec
 possis prætexere obscuritatem, nec causam
 necessariam obscura perverso sensu refe-
 rendi: siquidem in eloquentissimos & niti-
 dissimæ elocutionis Auctores, iisdem arti-
 bus agas, ut videbimus: & Illi, Episcopi

a) *Conf. 1.*
 3.

3) *Entret.*
p. 302.

Meldunensis de SS. Trinitate quædam egregia eo styli nitore, ea perspicuitate, ut nil supra, enunciantis, Orationem nomines (4) semel atque iterum *du galimathias*, confusam barbaramque vocum congeriem; rem autem ipsam, chimæras. Veriores cur his modis agas causas, cum generaliores tum specialiores, superius commonstravi; ut & causas obscuritatis materiæ, quando dixi illos, qui ægritudine dissimulata, viribusque propriis confisi ad Deum non recurrunt, nec opem ejus internam deprecantur, esse rebus spiritualibus percipiendis omnino ineptos. Quid vero causæ erat, cur cum in istis vel te fatente nil intelligeres (prout longe est certissimum) in socium tuum, onus articuli istius componendi non devolveres? An suspicandam est te timuisse ne ille pro voto tuo non irrideret, sed commendaret quæ tibi erant adeo invisa? Aut vero cur in opere meo legendo non sequebaris Præfationem monentem, ut, quibus hæc difficilia viderentur, ab ultimis tomis ordine retrogrado lectionem instituerent? Etsi nunc experientia edoctus, video & commendatum optem minus intelligentibus, ut a tertio vel quarto tomo incipientes pergant ad finem Operis; & tunc demum ad prætermittendos se acingant, tuas de obscuritate querelas suis non comprobabunt.

Nec minus invalide tuas suppositiones excusas, tum paucitate pagellarum scripti-
on tuarū destinatarum; quod, si aliquid, cer-
te ridiculum est: (ne dicam paucioribus pa-
ginis & plura & integriora tractari potuisse,
ceu experimento in Novellis Reip. literariz
fidem feci) tum numerando eos qui de te
conqueri possent, inter *eruditos inhabiles,
literis, leſtura, notitia rerum mundi destitu-
tos, saliter opinione sua ac ceteri cogitantes, &
imaginata sua veluti lumina sibi solis COELI-
TUS infusa habentes*. Quæ omnia, etiam si
vera essent, nil tamen ad rem faciunt: non
minus enim talium scripta fideliter & sine
truncatione sunt referenda, quam scripta
Doctissimorum Criticorum, qui omnia le-
gerunt, exceptis iis quæ legere oportuisset;
& qui omnia sciunt, exceptis iis quæ scire
oporteret, quique ipsi errores suos tibi pro-
prios valdeque exitiales appellant (a) *lumi-* a) *Entres.*
na sibi a Deo data, & admirabilia media qui- P. 191. & 204
bæ providentia Dei utitur ad alios ab erro-
ribus revocandos. Quod me inter minus e-
ruditos subinnuas, non modo non displicet;
sed & vere & sincere profiteor, me Solidæ E-
ruditionis necdum verum adhuc esse disci-
pulum: solum ut a miserationibus & gra-
tia Dei ad illius verum discipulatum dispo-
nar & allumar, precibus enixe contendere
animus est. Eruditionem autem tuam, o-

mnibus exceptionibus tuis, sententia quidem tua majorem, tibi non invideo. Equidem quid de ea sentiam, jam nil opus est me hic edicere, at precor tantum Deum, ut ab illa me & quosvis bonos præservet in æternum. Quid mihi sit legendum aut ex rebus mundi cognoscendum, non quæram ex iis Criticis, qui nesciunt satius esse paucos libros originarios & solidos legere, & paucos uniones lapidesque pretiosos servare, aut etiam sapius secum intus in intimis animæ recessibus sine omni apparatu externo vera & solida quærere & intueri, quam extus infinitas interpolationes & quisquiliæ coacervare atq; immensos siliquarum æcervos insatiabiliter devorare. Quam legem si observasses, omnibus tuis magnis Episcopis & Curcellæis, illustribus Hammondis, incomparabilibus Grotiis, Polonorum fratrum Bibliothecis immanibus innumerisq; ejusmodi prætulisses vel unig. vestratis Hermannii Herberti aurea opuscula, tibi, tanto Lectori, ne quidem, quantum conjicere possum, adhuc vel visa; etsi ab eo viro omne, quicquid primi Remonstrantes boni habuerunt, ita desumerint, ut sine eo fuissetis nulli: quanquam nunc admirabilis hujus viri, primariæq; originis vestræ, non modo quasi nesci & inmemores, sed & ejus vere divinorum scriptorum & principiorum de-
 fer

fertare & a lverfarii pleriq; videntur. Hunc
 folum fi tu, Domine, qui de curioſis & otioſis
 cognitione quæ in toto orbe & geſta & nar-
 tiſ illita ſunt, etſi ad vos nequaquam per-
 nentia, videris gloriari, dum proxima tamen
 dum interna, dum maxime domeſtica atque
 neceſſaria reſpuere videris; hunc ſolum,
 inquam, ſi cæteris prætermiſſis vertiles in
 ſuccum & ſanguinem, nec te ſane pœnite-
 ret olim & vero nunc videre potis eſſes, vel
 una unius ſolida lectione plus profici quam
 infinitorum futilium continua abſorptione.
 Quemadmodum enim terra quotidie mul-
 titariis ſeminibus conſita nil ſoliti produ-
 cere poteſt; ſic anima mille regularum far-
 raginibus quotidie conſperſa nil eruditio-
 nis ſolidæ productura eſt unquam: hæc e-
 nim pauciſſima, lectione, copioſiore medi-
 tatione, ampliſſima vero atque continua o-
 ratione & praxi, nec non in ſeceſſu & ſepa-
 ratione a vanis ideis & rebus mundi acqui-
 rendæ eſt. Sufficit ejus diſcipulo de mun-
 do ut ſciat, *id omne quicquid in eo eſt, eſſe (a) a* 1. Job. 1,
concupiſcentiam oculorum, concupiſcentiam 16.
carnis, & ſuperbiam vite, & hæc perire
 cum illis qui ea magnificiunt & concupi-
 ſcunt, dum qui bene ſtudit ut ſolum De-
 um & ſe cognoſceret in Chriſto, permane-
 bit in æternum, etſi ad tempus ludibrio
 habitus ab inflatis mundanæ ſipientiæ tym-

panis, quorum mentes vano aere chimæ-
 rarum, nugarum atq; quisquiliarum peritu-
 rarum repleri gestunt; at ut plenæ fieri pos-
 sint Spiritu Christi æterno, id ludos suos fa-
 ciant, & pro *Enthusiasmo* irrident, quem mi-
 hi a nonnullo disputatore fuisse impactum,
 ipse in Bibliothecæ tuæ Tomo post quin-
 tum nescio jam quo, lætus, in medium ad-
 ducis, nec non & in operis indiculo sollici-
 te annotas *Poiretum Philosophum Enthusia-
 sten iuxta τὸν δῆνα*. At pro tua in excerpē-
 dis fide omittis addere istius a me hic non
 nominandi antagonistam, cujus etiam libri
 responsorii contenta reters, illi respondisse.
Poiretum unum in Philosophicis, de quibus
 erat quæstio, vel quindecim similibus illius
ἢ δῆνα esse præferendum: quod tuum il-
 lum Philosophicum Enthusiasmum, quo
 mihi insultare coram gaudebas, nec non
 tua eius publicatione curare, ut ab omni-
 bus talis haberet (in quo te jam Hambur-
 genes quosdam graculos esse imitatos au-
 dio) destruxisset. Ego sane si pulcherrimos
 titulos qui tibi a quam plurimis tributi
 sunt, colligere vellem, quot quæso paginas
 istis encomiis non replerem? Sed viles a-
 nimas esse existimo, quæ sordes ab aliis di-
 ctas resumere & recoquere satagunt. Atque
 ut scias quam parum tuæ illi recoctioni ve-
 ritatis subsit, confidenter te provoco ut mihi

designes vel unum, qui unquam exactius & firmitus, atque ego, Enthufiasmum omnem profligaverit a Philosophia, nec non Enthufiasmum fanaticum a Theologia. Haud ignoras Philosophos quosdam, præcipue modernos, omnem actum naturalem voluisse pro Dei actu immediato haberi; rationem humanam, ejusque ideas, imo extensionem & figuras oculis perceptas, esse ipsum Deum, ejus lumen essentialiale, ejusque substantiam; & per ista nos cum Deo ipso commercium habere, & vero suavissima colloquia miscere, quæ integris libris meditationum prodiderunt, & plura similia, quæ verus Philosophicus Enthufiasmus merentur dici, quæque ego a fundamentis in *Oeconomix* libro primo, a te lecto, nec non in Dissertatione præliminari *Cogitationum de Deo*, Editionis secundæ, sic everti, ut demonstraverim rationem sensusque nunquam eo pervenire posse ut cum Deo ipso commercium habeant; sed tantum cum ejus picturis & imaginibus, quæ sunt ex genere rerum creaturarum. In *Oeconomix* vero Cooperationis Cap. IX. Theologiam & Christianismum a fanatico Enthufiasmo sic vindicavi, ut ostenderim eos, qui perfecte sibi corruptæque naturæ propensionibus & motibus mortui non sunt, de inhabitante & regente

Spiritu Christi nec debere gloriari, nec ejus
adhuc esse capaces. At vero per purificationem
non debere eo a nobis adspirari, nec
posse Christianos veros debere & vere fieri
SPIRITUS CHRISTI capaces, nec eos esse
*templum, tabernaculum, domum DEI, CHRISTI,
SPIRITUS SANCTI, qui in eis inhabitet, maneat, vivat, regat, doceat, sic ut
tandem abundant & pleni sint omni plenitudine
Dei*, hoc, quod hodierni Pelagiani negant,
nisi sim impius & profanus irrisor Dei
ejusque promissionum & Scripturæ, cuius
hæc sunt verba expressa & promissa, non
negavero unquam. Atque si hoc ipsum sit
quod per ludibrium appellant Enthusia-
smum, idque per hoc verbum mihi expro-
brent, ego Christum cum ludibrioso titulo
opprobrio crucis expositum, non minus
propterea cum titulo illo derisorio, Regem &
intimum animarum Rectorem & Domina-
torem agnoscam & amplectar, nec pudebit
palam profiteri me Spiritus ejus donatione
præsentiam, regimen in me effugitate & vi-
vide sperare. *Etiam, Domine, in te speravi
non confundar in æternum. Veniat super
me misericordia tua, Domine; salutare tuum
secundum eloquium tuum. Et respondebo ex-
probrantibus mihi verbum; quia speravi in ser-
monibus tuis. Da mihi letitiam in salute tua,
& spiritu tuo principali fulci me modo: Tunc*
non

non curabo, si Enthusiasticus accenseat, veluti
 nec moror, an mea hæcce verba ab irrisorum
 gente Deifuga pro Enthusiastici motibus tra-
 beantur. O utinam ejusmodi Enthusiasta-
 rum: quorum plenum est cælum, etiam ter-
 ra esse plena, ut sic fieret voluntas Dei ut in
cælo sit & in terra, descenderetque de cælo ad
nos a Deo nova Jerusalem parata donis Spi-
ritus Christi, sicut sponsa ornata virgine sue, es-
setque tunc cum hominibus tabernaculum Dei
habitans cum eis, ita ut ipsi populus ejus es-
sent, & ipsi Deus, Deus eorum cum illis & omnia
in omnibus! qualem tibi statum inter eos, ex
 benevolo apprecor animo pro eo, quod me
 absurdum ab aliis haberi non bene vole ve-
 lis, peccetam illa mea erga te agendi modos
 non hic modo, sed & alibi compensans, quen-
 do (vera loquor nec ficta) apud nonnullos
 probos, quibus ob quædam opinionem suam ir-
 reverentius de rebus divinis & spirituali-
 bus dicta & scripta multum male audiebas,
 effeci ut meliora de te crederent. Confe-
 quentiis enim extremis non esse gravan-
 dos quotquot principiis quibusdam erro-
 rum læcundis sunt impliciti: atque adeo,
 exempli causa, si qui Dei gratiam Spiritus-
 que ejus internam operationem & inhabita-
 tionem non agnoscant, eos quamvis Deum
 veluti inefficacem fingant, Spiritumque
 Christi sanctum habeant veluti pro mortuo

& inertī trunco, qui vel non inhabitet membra corporis Christi, (hoc est, Christianos veros) vel eis non communicet vitam & motum, nilque in eis operationum suarum producat; non ideo existentiam Dei negare nec Spiritus ejus, etsi eam in se negent & a se arceant: quod non illis solis peculiare est, sed commune eis omnibus, qui, quamvis ista ore & iudicio confiteantur & approbent, de facto tamen concupiscentiarum impulsibus obsequentes, rejiciunt a se gratiæ atque sancti Spiritus Dei operationes & præsentiam: qui practicus Pelagianismus est & Atheismus, isque generalior, quam ut multi se ab eo excipiant. Quia de causa nos oportet erga errantes agere multo quam soleant clementius; siquidem quæ illi idealiter & per theoriam, ea nos re ipsa & per praxin impugnamus omnes in nobis ipsis, ea propter coram tribunali Dei, iuste judicantis, errantibus eo damnabiliores, quo plura quam ipsi theoretica cognovimus. Quæ hic obiter dicere non piget, ne erratorum recensione promoveatur potius errantium contemptus vel odium, quam erga eos dilectionis commiserantis motus, nec non ipsorum propria emendatio: qua quantum inter alios opus habeas, in tuis illis præsertim relationibus, quæ sunt de materia cum tuis opinionibus non concordante, aut eas concutiente, postquam id

meo exemplo hæcenus ostendi, tempus est, ut & similia in aliis tum recentioribus tum antiquioribus, dem specimina nonnulla; unde condiscant lectores quam parum tuis testimoniis modisque ab aliorum Scriptis & veritatibus salutaribus pati debeant se abduci.

§. 7.

Ostenditur aliquot exemplis, quantum fides sit habendum Dn. Clerici relationibus.

Revera ad aperturam libri apud Bibliopolam forte inspecti, & aliud agenti, occurrerunt exempla, quæ proponam, tria vel quatuor: nec alia volui præterea studio quærere: neq; enim credo pluribus ad hoc quod suscepi confirmandum opus esse. a recentioribus lubet facere initium.

1. Scripsit Clarissimus Vir quidam de Religionis Christianæ veritate, ea dictionis nitiditate & perspicuitate, ut si a te male referatur, obscuritatem aut æquivocationem elocutionis, ut supra, prætexere nequeas; ea etiam moderatione, & argumentorum præstantia, ut cum omnes habeant applaudentes, te solum iniquum nisi ob morositatem tuam, aut ob sensuum a tuis discordantiam, habere non debuerit. Interim tamen cum (ut soles fere omnes) semel atque iterum

- a) *Entret.* rum adortus es: & prima quidem vice (a)
 p.273. in tali materia ob quam quosvis alios potius
 quam illum tangere potuisses. Secundâ au-
 tem, ut ei, Spinozæ objectiones contra Pen-
 tateuchi Scriptorem Mosen dispellenti, con-
 b) *Sentim.* tradiceres ut (b) fecisti, sed non impune. Is
 let 6. p.11. enim respondit tibi eo modo in libri sui (c)
 c) *M. Ab-* editione altera: ut, quamvis moderatissime
badie de agat, non possit tamen non inde elucescere
Verité de critices tuæ supra modum non solum inco-
la Rel. Chr. gitantia, absurditas & temeritas; sed, quod
 I. P. ch. 9. hic ad rem facit, mala etiam fides, dum &
 Edit. II. is (d) conqueritur, te sibi imponere ea,
 d) *ibid.* p. 267. quæ sua negat esse, quin etiam te (e) Scri-
 e) *ibid.* p. 280. pturam sacram, omissis & truncatis inde,
 quæ tibi contraria sunt, allegare, palam
 ostendit.

Sed tu inde infensior factus, non cautior,
 quando tractatibus prioribus tertium de DI-
 VINITATE JESU CHRISTI publice ad-
 didit Clarissimus Auctor, tuque egregii hu-
 jus libri Epitomen (f) Bibliothecæ tuæ U-
 niversali inferere voluisti; id laudatis arti-
 bus tuis sic e secutus es, ut omnino supen-
 dum sit te non metuisse, ne a lectoribus cre-
 deretur scopum tuum esse, hoc unum ipsis
 dispiciendum relinquere, palmamne præri-
 piat tuis in relationibus faciendis falsitas an
 malignitas. Non quæram hic, quare tam sæ-
 pe infensum te ostendas iis, qui Socinianos

errores solide refutant; vel cum illis, quibus
 es infensus te opponas ea ex parte, qua Socinianis
 adversantur: quod admodum impru-
 denter factum ab homine, qui Socinianismi
 suspectus, nollet eum de se suspicionem con-
 firmare. Neque meum faciam vindicare li-
 bri, de quo agitur, contenta a tua relationis
 corruptela. Sed ea tantum obiter annota-
 bo, quæ ad scopum meum, deinde tuis rela-
 tionibus & artibus habenda, conducunt.
 Constat illa tua relatio partibus quatuor, in
 quarum prima invidiam pro gratiis & laudi-
 bus auctori debitis suscitare conaris: in al-
 tera falsam libro ejus materiam assignas:
 tertia orthodoxorum sententiam irrisorio &
 ludibrioso modo proponit: quarta quibus-
 que libri partibus imponit & falsa. Et prima
 quidem nititur sola comparatione, qua
 vis eos, qui sanam doctrinam proponunt,
 nec non eos, qui falsa & noxia docent dog-
 mata, comparari debere cum duabus pu-
 gnantium partibus, quibus & campus & fa-
 vor utrinque æqualiter patere debeant, alio-
 qui indecorum esse generoso militi cum eo
 decertare, cui non æque ac ipsi favetur, nec
 defensio æque patet: quando tamen econ-
 tra, ex tota Scriptura patet, doctores menda-
 cii, non mililibus, quibus ita favendum sit;
 sed seductoribus, qui sunt evitandi neque
 audiendi, aut etiam malarum herbarum se-
 mina-

minatoribus, quibus invigilandum ne dum dormitur seminet inimicus, esse potius comparandos. In altera parte, quamvis Auctor expressissime (a) monuerit se *de sola Divinitate JESU CHRISTI tractaturum*, non autem *de ejus incarnatione*, sive unione Divinitatis cum humanitate) *neque de SS. Trinitate*, quandoquidem *de istis seorsim & distincte*

b) *Bibl. p. agi possit*; tu tamen (b) illum *introducisti* *tamquam alicui Suenfi Philosopho*, ut supponis,

c) *ibid. p. librum suum offerendo*, *scilicet quæstionis* (c)

371, 372. *explicantem de tribus personis Divinitatis, deque unione hypostatica secundæ personæ cum humanitate Jesu Christi*: ubi evidentissime omnibus notum facis, te libris, de quibus recenseres, materiam & subjecta ad libitum solere imponere: sed nempe sine hoc jocis qui coram Philosopho Sinæ de Orthodoxorum sententia a te exhiberi debebant, locus non fuisset. Hoc tertia relationis pars continet, ubi hominem ethnicum (egregium arbitrum rerum spiritualium, quæ, juxta Paulum, homini animali, Spiritum Dei non habenti, stultitia sunt) in Judicem constituis sententiarum orthodoxarum, ad sequentes quæstiones a te reductarum. 1. *An in Deo sint tres distinctiones, quarum tamen nulla habetur idea; & inter quas certæ sint relationes, quarum etiam nulla habetur idea?* 2. *An secundæ ex his distinctionibus incognitis unita fuerit*

rit humanitati J. Christi modo pariter incogni-
 to? Ubi præter repetitionem materiæ falso
 suppositæ, nemo non videt, mysteria divina
 iis modis a te exprimi, qui risum non eth-
 nicis aut profanis solum, sed etiam omnib9
 aliis moveant Atqui ut sincere ex Auctoris
 mente status quæstionis recte fuisset expo-
 situs, sic dicendum erat: An illi qui agno-
 scunt Deum esse omnipotentem, incom-
 prehensibilem & veracem, se vero tenuis-
 simi captûs & ne pili quidem naturam ca-
 pientis, vermiculos, quique præterea agno-
 scunt aliquem librum, puta Scripturarum
 codicem, esse a Deo prolatum: non debe-
 ant, quando liber ille testatur Deum ipsum
 ad nos venisse, eumque esse qui locutus
 est nobis, nos docuit, vixitque inter nos
 cum certo corpore certaq; anima, &c. id
 ipsum credere, etsi id quomodo factum sit
 non capiant; an vero id rejicere ea de
 causa, quod id non comprehendant? Item
 de SS. Trinitate, (si de ea fuisset agendi
 locus) An illi iidem, inter quos de DEI
 incomprehensibilitate, sui ipsorû captûs te-
 nuitate, Scripturarumq; Divinitate constat,
 non debeant, Scripturis testantibus Terna-
 rium quoddam Sanctum in Deo dari, id i-
 psam, etsi non perceptû, credere; aut vero
 id negare, & Scripturarû verbis vim infer-
 re, ideo quod id non comprehendant? Atq;
 hinc

hinc certum est vel Sinenſes ipſos ſententiam dicturos contra omnes quotquot hæc negabunt, poſtquam de principiis dictis convenerint, maxime vero quando hi negantes fatebuntur ſe Spiritu Dei præditos non eſſe, neq; ſe eius gratia, illuminatione & operatione interna opus habere, dum tamen ille liber, quo nituntur, dicit ſine Spiritu Dei ea quæ ſunt in Deo concipi non poſſe, nec non ea ſine eodem videri debere non falſa ſolum, ſed & ſtulta & abſurda: quæ ipſiſſima ratio eſt, cur illi gratiæ internæ negatores dicant ſe divina illa myſteria nolle admittere. Sed de hoc articulo ſatis. In quarta parte relationis, cætera quæ huc nil faciunt ne tangam, ubi Sectionum libri materiã refert ſpecialius, ter vel quater imponendo inculcas, ad argumentorum vel conſuſionum Auctoris agnitionem vel admiſſionem, *debere ſupponi veras eſſe interpretationes Scripturæ ab eo allatas*: qua in re eodem prorfus agis modo ac ſuperius, cum dixiſſi, me promiſiſſe demonſtrationes modo ſupponantur lectores eas cum fide recepturi aut velut ſi cui demonſtrationes mathematicas offerenti, opponeretur a cavillatore aliquo, agnoſcendum utique eas eſſe veras, modo ſupponantur bene ex principiis deductæ. Atqui hoc non ſupponitur; ſed in ipſis demonſtrationibus id continetur & probatur,

velati

veluti in argumentis Auctoris Clarissimi non supponitur, sed probatur Scripturarum sensum talem esse atque ab ipso proponitur: quod de substantia totius Operis a me lecti testari possum ita esse.

2. In libro, *Entretiens sur diverses matieres de Theologie*, cujus partem primam etsi non a te compositam, ut tamen a te editam & tuis principiis conformem in præfatione approbas, citatur aliquoties (a) Vossius, veluti peccati Originalis probationibus juxta mentem vestram adversans; aut objectionibus quibus id concutitur, favens: imo existat (b) Objectio sequens, quam dicitis ab ipso relatam, nec tamen solutam. Adamus suum posteritati peccatum transmittere nequivit nisi tanquam causa aut moralis, aut physica & efficiens: non enim datur medium. Atqui id non potuit, &c. deinde eum excusare conamini (c) mala fide, quod ita causam suam prodiderit. Quis non credat vobis loca libri citantibus, ubi hæc ita reperienda sint? Ego sane ita id esse credideram. Sed mihi aliquando nescio quo casu Vossii librum pervolventi, incidit memoria hujus loci, quem quæsi, & ecce, reperi non sine admiratione Vossio indigne a vobis imponi. Namque Vossius in loco a vobis citato, tantum abest ut causam suam nil respondendo prodat, ut eam e contra confirmet solide,

a) *Entret.*
p. 181.

b) *Ibid.* p.
195.

c) *Ib.* p. 196.

Insuper specialissime dictum argumentum duobus modis bene solvit, expresse dicens:

a) *Voss. Hist. Pelag. lib. II. part. 1. Thes. 1. pag. 221. ed. sec.* (a) *Adam id (transmissionē peccati sui ad posterōs) moraliter operari: quatenus nempe per actum moralem ac liberum sibi ac posteris meritus est privationem iustitiæ originalis. Quamquam autem Adam directe non physica, sed solum moralis sit originalis peccati causa; tamen indirecte etiam physica ejus causa dici potest, quatenus nempe est realis causa illius causæ ad quam privatio iustitiæ consequitur. Ecce, quam aperte duobus modis declarat contrarium ejus quod ipsi attribuebatis!*

3. In dicto tuo libro, nec non passim in aliis, sæpissime tribuitis Ecclesiæ primitivæ, ejusque Doctoribus, corruptionis nativæ omnium qui nascuntur ignorationem; cujus corruptionis asleverationem Augustino soli (quia forte primus termino *peccati originalis* usus est, primusq; rem ex professo & veluti systematice tractavit) ita adjudicatis,

b) *Vid. Ennetret. pag. 115. 116. 124. 125. 127. &c.* (b) ac si is rem ipsam, incognitam prius, excogitavisset primus: qua in re tam Ecclesiæ primitivæ quam Augustino falsum profecto impingitur. Et ne quis de hoc dubitet, c) *Lib. II part. 1. lib. 6. p. 158. &c.* legatur, si placet, Vossius in Historia Pelagiana, vobis aliquotis citata, (c) ubi is viginti tres paginas testimoniis Veterum Augusti-

no priorum hac de materia replevit ad oc-
 cationem & probationem hujus ſuæ theſeos.
*Probat hoc dogma Auguſtinus e ſcriptis prio-
 rum Patrum, quorum luculenta adeo teſtimo-
 nia depromit, (nec minus illuſtria ſunt quæ
 præterit) ut plane ſit mirandum vel olim fu-
 iſſe, vel hodie inveniri qui hanc doctrinam Au-
 guſtini eſſe commentum putent, atque id porro
 alius perſuaſum velint. Dein poſtquam huic
 exprobrationi a Pelagianis Auguſtino fa-
 ctæ, eum originale peccatum conſinxiſſe, Au-
 guſtinum ſic reſpondentem citaret: Non
 ego ſinxi originale peccatum, quod Catholica
 ſiles credidit antiquitas; ſed tu, qui hoc ne-
 gas ſine dubio es novus hæreticus; pergit Voſ-
 ſius, & allegat in dicti fidem e Græcis Igna-
 tium Juſtinum, Tatianum, Irenæum, Orige-
 nem, Methodium, Macarios duos, Athana-
 ſium, Cyrillum, Baſilium, Gregorium, Nazi-
 anzenum, Iſychium, Chryſoſtomum, nec nō
 ex Auguſtini cœvis aut qui eum ſecuti ſunt
 aliquot alios: e Latinis autem producit
 Tertullianum, Cyprianum, Arnobium, Re-
 ticium, Olympium, Hilarium, Ambroſium,
 Optatum Millevitanum, Prodentium, Hila-
 rium diaconū, Hieronymum; quæ agmina
 hac quæſtione Vincentii Lerin claudit: Quis
 unquam ante profanum illum Pelagium tantā
 virtutem liberi præſumpſit arbitrii, ut ad hoc in*

bonis rebus per actus singulos adjuvandum necessariam Dei gratiam non putaret? Quis ante prodigiosum discipulum ejus Cælestium reatu prævaricationis Adæ omne genus humanum negavit adstrictum? Interim tamen hæc visa & lecta non impediunt quo minus per te & socios omnibus persuadeatur, (a) nil magis distare a fide totius Ecclesiæ Augustinum præcedentis, quam credere, uti ille, omnes generaliter & æqualiter esse corruptos per peccatum Adæ: eumque esse primum qui hanc doctrinam e Schola Manichæorum in medium produxerit.

a) *Entret.* 4. Similia de gratia Dei necessaria & in-
p. 115, 116. tus operante (b) tribuis tum Ecclesiæ, quasi
p. 358, 359. hæc eam ante Augustinum ignorasset; tum
 Augustino veluti qui ejus primus auctor es-
 set: quod quam falso utrisque impositum sit,
 c) *Voss. Hist.* demonstrat Vossius (c) enarratis in eodem
Pelag. L. libro quam plurimis Latinorum & Græco-
III. part. 1. rum Patrum testimoniis.

me a pag.
278. ad 304.

§. 8.

*De D. Cl. in Sanctiores Patres, Augusti-
 num præsertim, in doctrinarum continu-
 arum causis, fide & æquitate; de q-
 genio ejus irrisorio.*

Non jam necesse crediderim plura ut ad-
 ducam exempla, quibus pateat quantum ti-
 bi

bi posthac de aliorum mente aut scriptis re-
 terenti credendum sit: ea enim ob copiam
 tædiosa nimis essent: ob superfluitatem ve-
 ro etiam inutilia. Sed patere, quæso, ut il-
 lustre magni Augustini exemplum, nec tæ-
 dio nec dispendio futurum adducam, in
 quo & similia & multo plura peccare gestis
 quam in aliis quibuscunque, idque modis,
 ut mihi quidem videtur, omnino inhumana-
 nis, quibus sanctissimum Ecclesiæ Præsu-
 lem, eo quod per ejus doctrinam amor tu-
 us nosterque proprius superbiaque cordis
 propria, vulnerentur & impugnentur, atro-
 citer insectaris & exagitas hinc inde in scri-
 ptis tuis, atque ludibrio omnium sic expo-
 nere satagis, ut passim audiat *Manichæus*
conversus, a Manichæismo male sanatus, pes-
simus Scripturarum interpres, declamator
quicquid in buccam venit effutiens, somniator
perpetuus, & alia ejusmodi dictoria eousque
 insolentiæ grassantia, ut etiam carmina Ita-
 lica (a) in ejus dedecus dictites: qua quidem
 occasione tum artes illa tuæ, multis hæte-
 nus documentis ostensæ & laudatæ, porro
 magis magisque apparebunt, tum ego aliquid
 insuper de irrisoria tua methodo specialius
 postmodum *concionabor*. Ita enim moralia
 & practica, quæ quandoq; scriptis meis in-
 ter fero, interdum soles, ut nosti, irrisorie co-
 ram aliis appellare.

a) *Entre. p.*
 369.

Tria sunt in Augustino quæ palato tuo haud penitus arrident: 1. doctrina de corruptione nostra originaria, 2. doctrina de gratiæ divinæ intus operantis necessitate, 3. de hujus gratiæ paucis impertiendæ, aliis vero non dandæ particularitate, ejusque irresistibilitate, sive de prædestinatione absoluta & particulari: quæ singula nil opus est hic exactius referre. Et quidem horum primum atque alterum amoris proprio superboque non posse non esse invisa, nil opus est ut moneam: at quotquot se ipsos misisse & depri-mere amaverunt, de hisce non modo sèmp- per consenserunt, sed & ea pro fundamentis fidei & spei suæ non dubitaverunt assu-mere. Nam quis Deo fidat nisi sibi ipsi diffidat? & quis sibi diffidat, nisi fundi & prin- cipii sui impotentiam & corruptionem agno- scat? Porro quis se suasque animæ facul- tates, desiderium, intellectum & cæteras confidendas tradat Deo, nisi eum intimorum animæ opitulatorem solum, adeoque neces- sarium internarum sanationum effectorem agnoscat? Tertium autem assumerunt qui- dam alioqui Orthodoxi, eo inducti, quod li- bertatis idea vera carentes, timuerunt ne si in libertate hominis constituerent gratia potiri vel non, salvari vel non, sequeretur inde hominem salutis suæ causam esse, & divinæ gratiæ dominatorem: quod ut amo- verent,

verent, ceu primæ atque secundæ veritati modo dictæ adversum, nec non amoris proprio superbiæq; hominis favens, docere maluerunt gratiam qua salvamur sic a DEO pendere, ut, cum contingat ea non omnes salvari, Deus eandem quoque neq; dederit, neq; voluerit dare omnibus; sed nonnullis tantum, qui ea infallibiliter salvarentur: atque hoc e principio amoris Dei, (quo solam ejus gloriam intendebant,) ex odio autem amoris proprii atq; superbiæ, (quo omnem gloriandi ansam homini præripere volebant,) defenderunt. Cæteri autem Orthodoxi in hanc non iverunt sententiam; sed quæ aliis difficultatem movebant, cum ipsi solvere sibi viderentur, ac præterea putarent Dei amorem magis promoveri, & homines inde potentius ad eum impelli, si docerentur gratiam divinam omnibus quidem offerri, at liberum esse cuivis eam admittere, aut secus; hanc doctrinam quoq; amplexi sunt, non solum ante, sed & post Augustinum, uti videre est e testimoniis Patrum apud (a) Vossium, & hodie in Ecclesiæ Romanæ maxima parte apparet. *a) Hist. Pen. Lag. L VII. Part. I. § 2.* Ast qui superbiæ & amoris proprii causam agunt, non modo ex his principiis veritatum harum primam & alteram, Augustino cum primæva Ecclesia communes, impugnarunt, sed & in tertia voluerunt voluntque videri sensui quidem

Augustini adversi, cum aliis verò orthodoxis consentientes: quod fallax solummodo larva est. Nam quid ad eos particularitas aut universalitas, resistibilitas aut irresistibilitas gratiæ Dei internæ, qua interiora nostra sanantur, vivificântur & reguntur; quando ipsi aliam gratiam superficiariam & fucatam cordibus superbis & corruptis, (universaliter & resistibiliter, an secus ipsi viderint,) incrustandam, substituant & intelligunt? Sic itaque sententiam de Gratia Universalis non sensu orthodoxo nec ex principiis orthodoxis defendunt. Nempe, non ex humilitate intima & ex solo studio divinæ gloriæ dicunt aut docent, Dei gratiam salutarem omnibus offerri, ut si velint eam non quidem causentur, sed sinant in se intrare, quo illa operationibus suis intimis eos illuminet, sanet perficiat; verum ex superbia, quæ non vult reprobari, sed amari; & ex amore proprio, qui non vult damnari, sed salvari, docent, Deum omnes homines amare, eosque externis mediis salvare velle, quæ ipsi superbi sui que ipsorum intimi amatores, sine sui odio, abnegatione, miseriarum agnitione, Dei intimo auxilio, optime adhibere possint, & ita de salute superbo amoris suo danda sibi gratulari. Quæ sane gratiæ Pelagianæ Universalitas Augustiniana prædestinatione, & gratia particula-

ri multo est deterior: hæc enim cum fundamentis fidei ac spei adhuc stare potest, imo & in anima sancta inesse, quod alicubi (a) de Augustino ostendi: illa verò & fundamenta fidei modo dicta diruit; & Deus porro, si superbos & philautia captos salvaret, Diabolorum (ablit. blasphemia) fieret socius, quod jam plus est quam, quem Augustino moderni obijciunt Pelagiani, Manichæismus: siquidem Manichæi principia opposita duo, boni & mali, nunquam concilianda statuebant; hic verò reconciliari possent. Quoniam autem Augustinus, cum Ecclesia Catholica in fundamentis de corruptione & gratia consentiens, dissentiebat tamen in tertio illo quodam minus præcipuo, Pelagiani autem, qui duo prima fundamenta concutiunt, in tertio cum prioribus plerisque aliis orthodoxis de universalitate gratiæ & libertate ad eam quoad speciem & denominationem solum consentiunt, non autem quoad rem, quæ in utrisque est diversissima; hi propter hanc speciem solam, fallacem & semiverbalem, fallacissime se cum Catholicis primis in omnibus componunt, & postea se Augustino opposites in omnibus, Ecclesiam primitivam, cum qua se fallaciter composuerant, adducunt velut a suis partibus stantem contra Augustinum, quem, quia is se per doctrinam de corruptione hominis & gratia Dei,

1) *Oecon.*
Pl. cb. 7.
n. 16. &
Tom. VII.
p. 177.

opposuit superbæ Pelagianæ & amoris proprio, horribiliter propterea insectantur & traducunt, quo de eo aperte, deque omni puriore ante eum Christianismo implicate vindictam sumant in persona Augustini, eum idcirco confuse & omnis generis artibus invisum omnibus reddere allaborantes. Atque nisi post generale & nativum corruptæ naturæ contra veritatem odium, de quo supra, hasce ejusdem odii tui in Augustinum speciales causas in te agnoscas, orandus est Deus interiora tua tibi ut aperiatur; in libellis enim tuis, iis præsertim quos in Simonium

a) *Sentimens Epist.*
 16. p. 357.
Ec. De-
senf. des
Sent Epist.
 14. p. 367.

(a) scripsisti, quæ modo dixi omnia se plus fastidiosa produunt: quæ non ex charitate veritatis, sed ex affectibus & odio irrisorio testentur se emanare,

Quod si enim ex charitate cum eo ageres, immensæ quæ in anima Præfulis sancti erant, vel hostibus non renuentibus, virtutes, præsertim quæ omne ferunt punctum, Dei proximique amor cum profundissima humilitate, tibi millies plus erant ubique laudandæ, quam exprobrandus unus aut alter nævus nec voluntarius & ei incognitus: errata enim si quæ sua cognoscebat, nedum retineret, aut excusaret vel defenderet, deplorare solebat, & publico etiam stylo coram Deo & hominibus ea mentis sinceritate iisque modis confiteri, ut sentire possint qui audiunt, in

fan-

ſanctiſſimæ animæ non fuiſſe dolum. Tu tamen ad hæc non attendis, neque ad infinitas & ſalutares veritates a ſancto Doctore ad promotionem Amoris Dei & virtutum Chriſti prolatas: ſed aranearum mos videtur magis arriſſile, vel ex floribus venena legentium. Locos aliquot conjectas communes, ut pietatem Veterum in ſuſpicionem adducas quaſi aliter ſcripſerint, aliter vixerint: ſed quæ cum S. Auguſtino, cujus vitæ bona & mala omnia ab amicis & inimicis, imo & a ſe ipſo (omnium ſibi maxime inimico) diſcuſſa & publicata ſunt, prorſus non quadrant: dein ubi aliquod ſphalma tibi in eo d.prehendiſſe videris, nedum eo moderamine agas quo in Grotio aut Hammondo tuo ſimilia interdum annotas ut ne quidem, velut propriæ infirmitatis conſcius, modum illius hypocritæ in Evangelio, monentis fratrem modeſtæ de feſtuca cum trabs ei oculum premeret, in tuis caſtigationibus obſerves: ſed veluti oblitus mandati Dei, quo parentes, h. e., & Seniores etiam, & canos capillos, & qui in Eccleſia Dei cæteris in Chriſto inſtituendis præfuerunt, atque jam in pace cum Deo requieſcunt, honorare tenemur, æmuluſq; facinoris Chami, qui venerandi patris nuditatem cæteris irridendam enunciabat, (unde ipſe cum poſteris maledictus eſt) ſoles non modo ſanctorum Patrum nuditatem (ſi
quæ

quæ forte est) toti mundo cum sarcasmis annunciare & publicare; sed & eam sæpe, quæ non est, effingere, & quosvis ad eam videntiam provocare, ad quam cum ventum est, eam (si fieri possit) tegendi gratia, nulla apparet, sed potius contrarium.

a) *Defense
des senti-
mens des
Theol. de
Holl.*

Exempli gratia, nemo est eorum, qui leget quæ de Augustino scripsisti in libro ad marginem (a) designato, a pag. 366. ad 371. qui non putet S. Augustinum ea fuisse mentis crudelitate & inhumanitate, ut crediderit & docuerit licitum esse orthodoxis hæreticos aut errantes cogere ad ea, quæ sunt contra lumen conscientie suæ circa OPINIONES quas fovet, idq; per vim & quidem eos vel morte afficiendos dum creduntur esse in statu damnationis, ut quemadmodum videtur, horribilis quædam voluptas ex damnatione eis procurata, capteretur. Nisi hanc Augustini ideam ex textu tuo, qui longior est & artificiosior, lectores quicunq; efforment, eorum cuiusvis in me iudicio subscribam. Ipsemet conceptis verbis ais, ex ejus doctrina sequi, potentiorē quemq; jus habere persequendi alios, & prout quisq; de suis OPINIONIBUS persuasus est, creditq; alios errare; ita in conscientia tenebitur eos persequi.

b) p. 367. Appellas item ejus doctrinam (b) abominandam. Ais, Subtilissimum omnium Patrum tranquilla mente promulgasse omnium doctrinarum, de quibus unquam inter homines audi-

tum quidem sit, inhumanissimam; & talem (in fine epist. tuæ) agendi morem ei tribuis, ut tibi ipse quasi succenseas, quod de eo non minoricum reverentia sis locutus. Eousque igitur tua in illum procedit malevolentia, ut per te non flet, quin tanquam immanem, sanguinariam & Diabolica malitia repletam animam totus mundus Augustinum horrescat & abominetur.

Atqui hæc nec in mente nec in scriptis Sanctissimi viri exstare, neque ex eis consequi, sed meras esse in illum invectivas, calumnias & imposturas, advertere potest quisquis eas, quas ex Epistola quadam ejus ad Vincentium allegasti, lacinias legens, observabit lecta tota ejus Epistola, aliisque ejusdem argumenti, omnia quæ ille de certis quibusdam subjectis & materiis dixit, te ad diversa prorsus subjecta detorquere, quæ arte tua) substituis illis, de quibus apud Augustinum erat quæstio. Nam apud illum cum Donatistis agentem, neutiquam agebatur de

rebus (b) fidei sive de articulis, qui concernerent credenda ad salutem, neque igitur, ut quis ad ea ullo modo, multo minus mortis supplicio, cogeretur credenda. Sed ibi quæstio est de præstanda externa obedientia Superioribus in rebus disciplinæ, deque conservanda pace, circa rem facti & personalem a judicibus legitimis, quos ipsæ partes (Donatistæ

b) *Vide quæ circa hæc fusius annotabit D. Claude in Parte III. cap. 4. De fense. de la Ref.*

tistæ) petierant, imo & a summa potestate decifam & jussam. Ad quam obedientiam a Potestatibus refractarios potuisse cogi, idque etiam pœnis, si pertinacem rebellionem sceleribus & homicidiis & furiosis cædibus & sævitia defendant, nemo, nisi sceleris propugnator, negare audebit. Atqui sic res se habebat cum Donatistis, de quibus Augustinus. Non erat Secta de rebus fidei discerpans, & a Catholicis circa has dissentiens; sed erat turba nefarie rebellantium in suos Præfectos, quibus quoad externa subijci recusabant. Episcopo, Superiori suo legitime electo, debitam in externa disciplina obedientiam negant, eum rejiciunt, alium seditiose constituunt, postulant judices quorum se subijciant sententiæ; renuunt sententiæ subijci: alios bis & ter postulant, quorum stetur decisioni: decisionem Judicum toties rejiciunt: Cæsarem appellant, ejusque sententiæ quæ ad pacem tantum & obedientiam externam erat, non autem ut creditos ullos articulos immutarent, nuntium mittunt: in-

Vid. Epist. August. ad Bonifacium, quæ est 50. in Edit. Altorf. in 410. 1668. ubi tota surgunt odio in omnes totius orbis cætus, & inobedientiæ superaddunt tumultus, seditiones, furores quosvis, persecutiones, homicidia & cædes, etiam Episcoporum & Presbyterorum, incendia aliaque tragica & horrenda. A quibus si qui eorum resipiscere & ad obedientiam redire volebant, ipsi & do-

mus

mus eorum funditus a fociis suis evertebantur: adeo sese ad pacem & frugem nolebant redigi, & vero dum seipsos, tum Ecclesiam totam suis furoribus & persecutionibus perturbabant Hic tandem inter Catholicos Episcopos quæsitum est, Num adversus immanes istos perturbatores imploranda essent Imperialia Edicta, ut ad ordinem ipsi compellerentur? Augustinus, qua erat indolis mansuetudine, negabat aliis hic mediis utendum quam monitis & patientia adversus illos: cæteri Episcopi censebant Christianorum Imperatorum leges atque auctoritatem esse interpellandas: & hoc factum est. Interveniunt ergo, imo præveniunt, quæ immanem inobedientiam & rebellionem coerceant Imperiales leges, non de capite, sed quæ bona solum aut quorundam exilium respiciunt: non quæ cogant immutare fidem, sed quæ jubeant, rebellionem valedicerent, & in concordiam cum illis redirent, quibuscum jam antea una fides. Hæ leges effectum optatum, reductionem in concordiam, in omnibus fere sortiuntur. Id ex eventu probat Augustinus, & mutat priorem suam sententiam, qua antea opinabatur, refractarios istos non nisi verbis Pastorum, non autem jussis & pœnis Potestatum ad ordinem & obedientiam externam compelli posse. Quid hic Augustino possit vitio verti? Quid huic

huic sententiæ cum illa immani, quam ei imponis, intercedit, nisi forte quædam voces, (dum quandoq; schismaticos & refractarios dicit *hæreticos*, & obedientiam æquitatemq; , *veritatem* vel fortè *fidem*, unde res fidei cum rebus disciplinæ ab incautis forte confundi possent,) cum subjecta & causæ nec non & effecta sint diversissima? Et revera nullum ex omnibus Patribus eligere posses, cui minus illa de immanitate crudelitæque mentis & doctrinæ impingi posset accusatio: præ cæteris enim omnibus relucet in eo scriptisque ejus singularis omnino Spiritûs Christi mansuetudo & cordis humilitas incomparabilis. Quin eousq; Sanctus Vir abhorruit ab infligendis pœnis atq; a sanguine fundendo, ut etsi Donatistæ ob cædes committas ejusmodi pœnis se obnoxios reddiderant, eum tamen Intercessorem potentissimum habuerint, nedum videndus sit *gavissus morte aut damnatione pereuntium*, juxta inanem suspicionem tuam. Ecce quæ ad Proconsulem Africæ Donatum scribit: (a) *Pertimescimus. ne tu pro immanitate facinorum, at non potius pro lenitatis Christianæ consideratione, censæas* [malum a Donatistis Ecclesiæ illatum] *coercendum: quod te per JESUM CHRISTUM ne facias, obsecramus. Neq; enim vindictam de inimiciis hac in terra requirimus, aut vero ad eas angustias animi nos debent coarctare quæ patimur,*

a) Epist.
117 Edit.
Alorf.

ut oblitiscimur quid nobis persequitur pro cuius
 iustitiae ac nomine patimur, qui diligimus
 inimicos nostros, & oramus pro eis. Unde ex
 occasione terribilium Iudicium ac legum, ne in
 aeterni iudicii penas incidant, corrigi eos cu-
 pimus, non necari; nec disciplinam circa eos
 negligi volumus, nec suppliciis quibus digni
 sunt exerceri. Sic igitur eorum peccata com-
 pesce, ut sint quos poeniteat peccasse. Quæsu-
 mus igitur ut cum Ecclesie causam audis,
 quamlibet nefariis injuriis appetitam vel af-
 fectam esse cognoveris, potestatem occidendite
 habere obliviscaris, & petitionem nostram
 non obliviscaris. Non tibi vile sit neque
 contemtibile, fili honorabiliter dilectissime,
 quod vos rogamus ne occidantur pro quibus
 rogamus Dominum ut corrigantur, excepto et-
 iam quod a perpetuo proposito recedere non
 debemus vincendi in bono malum. Illud quo-
 que Prudentia tua cogitet, quod causas Eccle-
 siasticas insinuare vobis nemo, præter Ecclesi-
 asticos curat. Proinde si occidendos in his sce-
 leribus homines putaveritis, deterrebitis nos,
 ne per operam nostram ad vestrum iudicium
 aliquid tale perveniat: quo comperto illi in
 nostram perniciem licentiore audacia grassa-
 buntur, necessitate nobis imposita & indicta, ut
 etiam occidi ab eis eligamus, quam eos occi-
 dendos vestris iudiciis ingeramus. Hanc admo-
 nationem, petitionem, obsecrationem meam, ne,

quæso, aspernantur accipias. Adde & locum de
iisdem (Grotio (a) laudatum) ad Marcellinū
Tribunum: (b) Mibi sollicitudo maxima in-
cussa est ne forte sublimitas tua censeat eos tan-
ta legum severitate plectendos, ut qualia fece-
runt, talia patiantur. Idque his literis obtestor
fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius
Domini Christi misericordiam, ut hoc ne facias,
nec fieri omnino permittas, &c. Tota legenda
est ardentissima intercessionis Epistola: uti &
illa ad Apringium Judicem tota, quæ sic con-
cluditur: Contende ergo bonitate cum multis.
Illi scelere immani membra de vivo corpore a-
vulserunt; (exosculaverant truculenter Ca-
tholicos nonnullos Donatistæ) tu opere mise-
ricordi effice ut illa quæ nefandis operibus ex-
ercebant, alicui utili operi eorum membra de-
serviant. Illi non pepercerunt correctionem si-
bi prædicantibus Dei servis; tu parce compre-
hensis, parce ductis, parce convictis. Illi impio
ferro fuderunt sanguinem Christianum; tu ab
eorum sanguine etiam iuridicum gladium pro-
hibe propter Christum. Illi ministro Ecclesiæ oc-
ciso, extorserunt spatium vivendi; tu inimicis
Ecclesiæ viventibus relaxa spatium penitendi.
Talem te oportet esse in causa Ecclesiæ jud. Chri-
stianum, petentibus, monentibus, intercedentibus
nobis, &c. Infinita ejusmodi allegari possem,
nisi hæc sufficerent ad animam mitissimam
gloriosamq; famam Sanctissimi Viri a cru-
deli calumnia ei imposita vidicandam. Cui

magis obnoxius esset Erasmus (nulli tamen unquam de crudelitate suspectus) quando illas in Donatistas leges exsequendas, mitiores censuit esse ac per erat ; habetque secum consentientem, cujus indulgentior animus ad ipsis quoq; Sagas pessima clementia extenditur, (4) Wierum. Sed inquis, *Laudavit Augustinus leges capitales in sacrificia paganorum.* Iterum status quæstionis immutatur. An laudavit Augustinus leges quasdam jubentes ut Pagani occiderentur propter opinioniones suas, etiam eas de sacrificiis, nisi sensa sua vellent immutare aliaq, & amplecti & testari contra lumen conscientie? Nequaquam: sed laudatas fuisse ab omnibus ait leges vetantes sub pœna capitali externa exercitia sacrificiorum paganorum, in quibus quippe infinita inerant, quæ contra jus dictamenq; ipsum naturæ, bonos mores civilemq; etiam societatem pugnabant, ut mirum sit, nisi Satanas hominum oculos occæcasset, hæc ab ullis potuisse unquam tolerari. Litabatur Diis, in quibus omnium spurcitiei vitiorumq; moribus honestis adversantium exempla prostabant & laudabantur; litabatur scædis & horrendis ceremoniis, & humano quoque sanguine, nec sortilegia maleficiaque aberant omnis generis: quæ cum ab ipsis etiam ethnicis capitali lege prohiberi debuissent, cur non a Christiana Potestate,

a) *VVierum de prælig. dam Lib. 6 cap. 18. Et ap. rind. ib. Erasmus, cujus causa cur verbotenus Apol. ad Alphons. Manric. Archiepisc. S. bill. quæ erat in Tom IX. operum Erasmus.*

quando rerum potiebatur, & lux veritatis omnia detexerat, potuissent EXTERNÆ ILLÆ & morum corruptrices ACTIONES prohiberi ad deterrendos ab ejusmodi tetrīs factis animos? non enim ad executionem, sed ad terrorem revocationemq; a malo promulgatæ fuerant (ut sæpe solent) dictæ leges, quæ (quicquid de tuo in contrarium dicas) ab Augustino ejusque coævis non nisi eatenus (juxta principia sua modo visa) probabantur. Quod si & istud tibi displiceat, non mirum. Displicent enim & sacræ Literæ, quando aliquid declarant captui tuo adversans: & tunc tribuis corruptis affectibus effata eorum, qui divina ipsa exararunt, velut illud Ps. 137, 9. ubi mirandum te, cum hoc reprehenderes, non magis idcirco tragice in Psaltem esse invecum quam in Augustinum: quem ubi serio odiosum uno in loco effigiare conatus es, alibi in ridiculum conaris convertere artibus illis tuis veritati & charitati contrariis: nempe, 1. multa ei imponendo, ut jam aliquoties visum. 2. i. risionibus perpetuis: de quibus mox. 3. de minutis altercando, cum præcipua & solida prætermittuntur. 4. mox ipsi, mox ejus scriptis & sententiis, quin & Systemati ejus Religionis Christianæ, mox *Platoniciſmi* titulum assuendo, mox mysticum, sive qui *continuo in nubes aberret*, proclamando, aut allegoricum

cum, cuius allegorias, quia rerum spirituali- *Sententia*
um amor castratos ad divina animos non *ubi sup. p.*
alligat, ideo frigidas dicis. Deinde multis *197.*
Pelagianos antecessores artibus istis non
vertisse illum in ridiculum: nemp. *non erant*
magni Critici, tu vero magnus Criticus pro
illis jam rem conficies: est enim ars illa
unica admirabile talentum tuum, quo ha-
denus omnes & soles excipere, & exubere
deidendos consuevisti.

Et Augustinum quidem nullo negotio ita
tractaveris, si praterieris silentio scriptorum
eius scopum & substantiam nil aliud spirare
quam honorem Christi, pietatem, timorem
Domini, poenitentiam, Dei amorem, humi-
litem, sanctitatem, divinioremque omnes vir-
tutes colligas autem hinc inde minutula
quædam accidentaria, de quibus is, te (a) ci-
tante, fatetur, in illis salva fide qua Christiani *Scrit.*
sumus, aut ignorari quod verum sit, & senten- *ubi p. 44.*
tiam definitivam suspendi; aut aliter quam est,
humana & infirma suspitione conjici: quod
multum abest ab arrogantia, qua dicis eum
ita veluti oracula proferre. Interim propter
illas minutulas erratunculas, e quibus ni-
hilominus bonos reverentiæ & pietatis erga
Deum hominesque motus excitare cogitat,
quia tamen illæ cum morosæ critices tuæ
vana atq; futili de corticibus exastitudine
non concordabunt, ideo illum ludibrio co-

rum, quos ad virtutes divinas movet, gesties exponere, simili omnino pietate, ac si in familia numerosa ex præcipuis liberis nonnullus aliis præfectus, relictum a Patre ad stabiliendam firmandamq; obedientiam & reverentiam in Patrem, fraternamque inter sese concordiam, librum fratribus prælegeret ea mente, & eis modis, ut inde Patris amantes, reverentes, morigeri, unanimes fierent; surgeret verò ex illis protervus quidam irrisor, qui susque deq; habita sincera & laudabili illius mente, discursuumq; substantia & scopo, eum ludibrio fratrum, quantum in se esset, exponeret, ob dicta quædam exilia, critice minus exacta; eumque, quamvis illa ipsa nullius periculi erratula ad voluntatis paternæ amorem & executionem reduceret, pro pessimo tamen Paternæ voluntatis libriq; interprete traduceret; quod de Augustino eadem revera mentis æquitate fecisti. Ingens vero malum, ex occasione omnium rerum, etiam critice minus exactarum, occasionem sumere bonas cogitationes & pios motus excitandi, hominesque ad frugem virtutesq; reducendi. Quem non pudeat istius insultorie carpendi rationis? Sit aliquid in discursus materia minus quoad circumstantias exactum & conveniens, quid tum postea? Animi sinceritas, scopiq; sanctitas, & bona loquentis voluntas, omnia in au-

in aurum amoris Dei & proximi converſum :
poſſemq; oſtendere quosvis ſanctiſſimos, et-
iam e ſacris Auctoriſibus, etiam Deum ipſum,
ejuſmodi materialiter minus accurata ad-
miſiſſe, & eis uſos eſſe ad homines in ſan-
ctum ordinem reducendos. Si cuius eſſet
ſcopus, laudculis in exactitudine critica
venari ex recenſione multarum vaniſſima-
rum quiſquiliarum (qualibus Bibliotheca
tua ſuperbit) quibus lectorum prurientem
curioſitatem perfricare vellet, & tamen ibi
hallucinationes deprehenderentur; aut ſi e-
ſſet iſtiuſmodi nugæ orbi veluti *obſervare*,
aut *quæſtiones ſacræ* plenis libris ad vanum
hunc ſcopum proponerentur, tunc forte ibi,
maxime ob vanitatem gloriæ ſic quæſitæ,
ridendi poſſet quæri materia. At longe no-
tiſſimum eſt Auguſtini ſcopum non eſſe ex
curioſis quæſtiunculis captare ludæ, a
quibus humillimus ejus animus plane abhor-
rebat: neq; excitare aut titillare hominū in-
anem cupidit. critica accuratiōe; ſed unius
Dei gloriā tantū & amorem eum intendiſ-
ſe, excitando in animis hominum ex quavis
o. caſione motus ſanctos, quibus ad Deum
laudandū, venerandū, amandū elevarē-
tur, & ad ſe ipſos humiliandos deprimeren-
tur. Atq; adeo in ſcribendo, vel ad populum
verba faciendo, conſtat ejus ſcopū non fuiſſe
auditoribus lectoribus ſve ſuis explicare Scri-

pturas criticè, dictionario modo, neq; etiam simpliciter historico & externo, ut eos inde redderet criticos aut historicos; sed potius eo, qui est Scripturarum principium, scopus & materia, qui est amor Dei & proximi, qui veros Christianos efficiat & conservet. Quod exsequitur Vir sanctus possessione principii, scopi, materiæ, Spirituq; Scripturarum bene instructus, hoc est, Spiritu (quo pollebat) precum, amoris divini, pœnitentiæ magnæ, charitatis ardentis, humilitatisq; incomparabilis, quæ clavis atq; dispositiones sunt quibus Pater suis aperit Scripturarum sensa & arcana: Tu tamen non vereris eum ut ridiculum, ut ineptum, ut pessimum Scripturarum interpretem traducere, quique *nullis ad interpretandum mediis requisitis instructus* sit, idq; ais ad operum ejus aperturam fere quamvis constare. Ego vero quovis pignore certavero, etsi forte interpretationibus illius quibusdam aliquid critice & accessorie minus accuratum insit, non deesse tamen vel uni e millibus substantialem Scripturarum sensum & scopum; inter tuas vero ne quidem unicam esse in qua mens Dei sensusque Scripturarum salutaris inveniatur, quin potius iisdem (etsi aliquid cortici & accidenti Scripturarum externe conveniens potueris grammaticè proferre) mentem Dei penitus deleri atq; impugnari. Quod qua

ratione fiat, facile judicabit quisquis e
de interpretationis & critices materia in li-
bris superioribus, nec non in (a) Oeconomis
dixi, vel obiter voluerit expendere.

Quam legitime judicandi viam si serua-
uerint cordati lectores, condiscantque hoc
modo solidam veritatem a fucata dignosce-
re fallitate, tunc de irrisoria Critica actum
est, nec poterit non recidere irrisio in irri-
dentium capita, præsertim quando animad-
vertetur, (quod a pluribus jam factum est)
nil indecentius atq; turpius a recentioribus
quibusdam vixdum barbatis & aliunde sa-
tis male suspectis fieri posse quam si nulla
pudoris conscientia publice vel coram ju-
venili lascivia propudiose exaritent & ludi-
brio exponant viros senio, meritis, sanctita-
te, gratiæ donis, auctoritateque non conte-
minenda conspicuos: qui dum viverent, per-
spicacissimis quibusque & sanctissimis, eos
praxi & usu noscentibus, fuerant commen-
dabiles; tum & universæ posteritati a mul-
tis retro seculis quam maxime venerabiles;
quique humili mente, sanctum Dei amorem
focere spirante & intendente, divinas sic tra-
hebant Scripturas, ut inde Dei Opt. Max.
laus & gloria hominumq; sanctimonia cre-
scerent & promoverentur. Tales quippe nec
objectum sunt neq; materia irrisionis, quæ
non tantum erga ejusmodi venerandis a-

nimas detestanda est, sed & quæ per se sola, maxime ubi in consuetudinem abiit, pessimi animi nota & character esse solet. Procedit namq; habitualis irrisio ab impietate, superbia, invidia, odio, vindicta, crudelitate, malitia & hypocrisis, quæ animæ dispositiones coram Deo sunt omnium maxime abominabiles. *Impietas* patet, quando irrisor ob nullius utilitatis nugis non dubitat in ludibriū vertere eos & ea quæ infucato corde ad laudum amorisq; Dei, nec non ad pietatis motū excitandos dicta sunt & faciunt. *Superbia* irrisoris mater est, quando animus philautia captus, & eorum quæ possidet admirator, cætera aliorum omnia contemtim despicatui habet; & vero invidiose timens aut videns suis præferri aliena, id eorum irrisione impedire conatur, parum considerans, ridiculæ esse apud omnes superbiæ & *invidiæ*, sese ob cassas nullius utilitatis solidæ futilitates grammaticas, criticas, historicas, præ aliis quibus solida sæpe & sancta insunt, magnificere & admirari, eosq; propter hæc propudioso insultationis modo infra se dejicere: quo ipso ostendit quoq; irrisor animam suam non dilectione proximis debita, sed odio erga eos animari, de quibus ut *vindictam* sumat, non tantum curat ut falsis suis dictariis, tanquam aculeatis sagittis, corda eorum quos impetitur amore vulnerentur ipsiq; sentiant se ab irrisore

ritate contemni & pro illius regulari, seu &
 ut *rudelius*, & majore cum latore dolore
 id efficiat, eos modos adhibet quibus laud vi-
 deant amorem erga se & existimationem in
 aliis quoque; extinguere, non tantum sine commi-
 seratione, (quam alioqui omnibus jacturam
 facientibus non denegat ullus) sed & cum
 gaudio lætisq; cachinnis. Quis autem est qui
 non malit a declarato hoste aperto campo
 impugnari, quam tecto hoc modo proditori-
 pacis & tranquillitatis specie pungi & conto-
 di? priori enim modo, se non plane pro nihi-
 lo contemni videt, & æqua datur omnibus
 consentientibus sese defendendi causa: po-
 steriorem verò sentit duntaxat sui contemnum,
 & fere absurdus aliis apparet si inde commo-
 tus de injuria facta conqueratur, aut de de-
 fensione cogitet. Quod lædendi genus, telum
 esse inter omnia amarissimum, sciunt ipsi qui
 eo utuntur. Unde eorum *malitia* non parva ea
 in re se prodit, quando præsertim irrisor ab-
 surda, quorum ipse artifex est, de suo commi-
 niscens, dexteritate sua effectum iri conside-
 rat ut non ipse, sed alii quibus ea affricat,
 quique eo nomine false irridebuntur, eorum
 auctores habeantur; idq; artificium suum in
 se cum maligno gaudio intuetur & miratur:
 Ubi interim anima ejus justitiæ, moderatio-
 nis & honestatis *hypocriticam* larvam & ti-
 tulum coram hominibus servat & obtinet,

quan-

quando non crassis affectuum motibus, non incompositis verborum modis; sed delicata & circumspecta sermonis aculeati dexteritate, speciem encomii interdum, vel apologiæ pro inimico, aut saltem historicæ narrationis æmulante, nec non mente frigida, venenata sua dicteria dispensat. Et se tunc quidem, ut Pharisei olim, gaudet ab hominibus pro honesto, modesto, passionumque iusto moderatore haberi; spernitque & irridet eos, qui zelo vel affectu conciti, iratos motus aut convicia apertiora (quorum ipsemet causa est) proferunt: at coram Deo vitiis impietatis, superbiæ, odii, vindictæ, crudelitatis, malitiæ & hypocrisis scatens, quibusvis apertis & crassis peccatoribus abominabilior & inferior habetur & postponitur. Quæ omnia, Domine, si necdum in te sint dudum radicata, aut ea non videas, rogo Deum, ut tibi ita vivide horrida, uti sunt, agnoscenda imprimat, ut inde vel revoceris vel præpediaris ab eo præcipitio, in quod te cateroquin procliviorum esse testantur omnia fere scripta tua, præsertim quæ in alios exarasti, aut in quibus de iis loqueris, qui tecum non sentiunt. Sunt enim cuncta illa tua scripta te-ctis irrisuionibus sic referta, ut, dum qui inter lectores tuos minus emunctæ sunt naris nil subesse putant, ceteri fugaciores inde sentiunt, in se exultant, quæ in oculis omnibus a cor-

ruptione naturæ intus latent malignis illis
 ris irrisoriæ adversus quosvis principia, ita
 ut & vix possint abstinere, quin naso suspen-
 dunt ad unco tum & ipsos irrisos, tum & electio-
 res omnes, qui maligna illa spicula pro sim-
 plicitate sua non animadvertunt. Equidem in-
 terdum salib9 & jocis innocuis uti in eis, quæ
 vel parvi vel nullius sunt momenti, aut etiã
 quæ vana vel mala non magna sunt, nil pro-
 libet, quando id charitatem in cordibus pro-
 ximorum non lædit nec diminuit, aut cum
 male agentes, aliquo pudore incussio, a malis
 suis sic revocari possunt: quin læta veritas
 lætioribus interdum temperamentis ad hoc
 non invitatur. Etiam proborum hac in re
 lapsus unus aut alter ex infirmitate excusari
 potest. At id in rebus & de rebus divinis, id
 erga sinceras mentes ut a cæteris infametur
 id habitualiter exercere, tametsi torvus irri-
 sori & pallidus renidet in fronte Saturnus,
 Christiani nullius neq; viri probi character
 esse debet. Honesti clarissimiq; viri (a) qui
 Critices tuæ prætensam accuratiorē veram-
 que de divinis temeritatem, *usum subtilem*
 erant, rationes criticas, risui & comiser-
 tionē exposuerunt, quiq; (ut nuperrime ce-
 leberr. (b) Theol. Ulr. Jecturus) dum & Criti-
 cam tuam & scripta opinionibus, (c) *Arria-*
nismo, Pelagianismo, Libertinismo q̃ faventibus
 passim contaminatē declarabant, ob inter-

(a) *Albi ad.*
Post. de la
Rel. Chr. L.
P. ch 9. Du
Pim Bibl.
Eul. P. L.
Dum præ.

p. 38.
 (b) *Vid. Cla-*
riss. Dn.
Vvusi Mi-
cell. Sacra,
Cap. XIV,
XVIII,
XXII.

(c) *ibid.*

(Inter p. 346.

spersas absurditates riserunt aliquoties, obiter tantum id, plerique etiam prius a te provocati fecerunt. Unus P. Simon perpetuos, quos de eo prior fecisti publice ludos, eadem mensura redditurus, te arte illa, sed apertius & vehementius, sic exercuit, ut campum ei deinceps debueris relinquere. An multos habiturus sit imitatores nescio. De irrisione res se habet, veluti de homicidio aut de alia injuria: eam in aliquem inceptare nemini licet, licita tamen videtur ejus in auctorem retorsio, modo nimia vindicta, cæteraque recensita vitia, non subrepant cum illa, quod in hac naturæ nostræ corruptione evitare difficillimum est, ne dicam, impossibile.

§. 9.

Plura esse in ejus scriptis & propositis irridenda & carpenda, quam quæ in aliis carpsit & irrisit: sed optandum alia methodo, & Christianis digna errores dedoceri.

Quapropter si qui eorum quos his modis pupugisti, vel quibus displicet Sanctos a te deridiculo publice exponi, in te etiam calammum dirigant, siue ut tela tua retorqueant, siue ut propria tua tibi ostendant absurda, non crediderim eorum quenquam artis illius illaudatæ methodum electurum, et si non desit

desit forte in tuis scriptis magna carpendi & irridendi materia: non solum quia multis aliunde imitatis infinitis minutis, rebusque vanis & indifferentibus, in quibus joci innocentius exerceri possunt, superabundant; sed etiam quod non desit in illis inter multas hallucinationes ridiculum illud errati genus quod *contradictionem* appellant. Ego sane, plurimane in particularium materiarum numerositate tangam, cum semel oculo corrente proposita tua quædam intuerer, tria aut quatuor præcipua esse animadverti quibus inest contradictio. Primum, cui alia subordinantur, est Pelagianismus & Socinianismus cum Christianismo conciliare. Alterum, Metaphysicam limitare & restringere. Tertium, Augustinum cum Patribus in ridiculum vertere. Quartum, Criticam & humaniora studia velut nobis valde digna, & ad res sacras tantum non necessaria, commendare. Per primum vis indifferens esse Christiano ad salutem, utrum habeat objectum aliquod, puta Filium Dei & Spiritum Sanctum, pro summo fidei, spei, & salutis suæ fundamento, dilectionisque & adorationis summæ objecto; an vero id objectum habeat pro creatura, fidei, spei salutisque non-fundamento, nec dilectionis adorationisque summæ objecto. Præterea indifferens esse Christiano, aut vero vi-

voque

voque corporis Christi membro, utrum de Spiritu capitis & corporis, ejusq; vita, motibus, operationibusq; internis in se participet, an verò eo Spiritu, ejusq; internis operationibus in se (quod hodierni Pelagiani volunt) careat, nec eis opus habeat? Hoc est, indifferens esse membro vivo, a capite & Spiritu corporis animari, aut eis carere? Indifferens esse vivo principia vitæ habere vel non habere, atq; adeo vivere vel mortuum esse. Quæ manifeste contradictoria sunt. In altero, quo vis Metaphysicam non tollere, sed reformare, inter multa & obscura & perturbata, ubi revera sine lumine huc illuc a te oberratur, nec non cognitiones fidei, Metaphysices, sensuumq; inter se confunduntur,

a) *Entret. ais: (a) Metaphysices dodrantem tolli posse....*

p. 233. *si cognitiones Metaphysicæ limitentur ad ea, quibus ad speratam felicitatem perducere possu-*

b) *ibid. p. 227. mus. Item (b) Deum mensuram cognitionum*

nostrarum metaphysicarum mensurasse prout illis opus habemus ad salutem sive ad finem, propter quem nos creavit. Atqui omnes consentiunt, nec tu diffiteberis, cognitiones Metaphysicas, qua Metaphysicæ sunt, non esse ad salutem necessarias: Quid enim de vulgo

c) *Entret. tunc fieret? Ais paulo post (c) quicquid neces-*

p. 240. *sarium est, id ita clarum esse, ut omnes homines id sciant: atq; adeo Metaphysicos quando nos hac de re voluerunt aliquid docere, nil novi*

non docuisse, aut saltem quod sit essentialis. Libi
per priora vis concedere Metaphysicam,
per hanc ultimas vero eam tollis foras. Con-
sentiam tibi contradicunt. In tertio non ni-
mis etiam tibi contradicis. Agnoscis alicu-
bi (a) *Scriptores sacros styli adeo incuriosos* a) dicitur
fuisse, ut quovis momento inveniantur in eo- p. 5 & 10.
rum scriptis obscuritates quæ omnibus gram-
maticæ regulis nequeant dissolvi. . . . gram-
maticam, criticamq; nil facere nisi propositum
sciat Auctoris. Doces (b) & sine eis sim- b) lb. p. 40.
pliciores, bona fide intellectu utentes, omne & seq.
id quod ad salutem necessarium est, quodq;
fide in Deum, & obedientia erga ejus man-
data absolvitur, e Scripturis percipere pos-
se. Augustinus autem procul dubio erit tibi
saltem vel e simplicioribus qui etiam hoc
essentiale & necessarium ex Scriptura pos-
sint recte capere. Scis vero ejus scopum es-
se populo instruendo, cui præficebatur, nec
non iis quibus scribebat, interpretari Scri-
pturas quatenus illi inde in essentialibus &
necessariis, in fide erga Deum, mandatorumq;
ejus observantia recte formandi, aut foven-
di & nutriendi erant: non vero ut docti
critici fierent: & tamen contra eum, San-
ctosq; Patres similes, sapissime clamas, qua-
si pro suscepti muneris sui ratione, pessimi
ineptissimiq; essent Scripturarum interpre-
tes, ob imperitiam scilicet rei grammaticæ

& critica, quarum minutiarum inobservantiam, ipsis tamen Scriptoribus sacris, te teste; tritissimam, Augustino aliisque Patribus rationis loco exprobras; tametsi illi insuper Spiritus Divini illuminationem, qua Scriptoris sacri propositum & mens sciri possunt, necessariam esse, & sibi interdum contigisse præ te, agnoscant. Quæ nemo non videt contradictionibus abundare: haud secus ac quando, quarto, commendat nescio quot humanas & profanas artes & literas & lectiones & crises & historias, vanaque alia studia sexcenta, quibus & serio & totus occupetur animus, tametsi id contradicat tum naturæ illi nostræ, qua ad æterna, non autem ad evanida istiusmodi nugamenta facti sumus; tum experientiæ, qua videmus eos qui bullis istis tument & tenuiculo Criticæ supellectilis apparatu abundè sunt instructi, a veritatis solidæ sanctitatisque veræ fonte uno, Spiritu Dei Sancto, ejusque possessione vel spe & desiderio, cæteris esse remotiores; contradicatque semel, & rectè, istis naniis ipse Liberius de Sancto Amore in Epistolis suis Theologicis, inquiens (a) *Imperfectio est ea scire quæ inutilia sunt, & tempus ponere in iis scientiis discendis quæ nos nec sanctiores nec beatiores reddunt.* O quam multi hac lege pro scopo habent, ut studeant fieri quotidie imperfectiores, idq;

a) Lib. p.
125.

illis, aliis etiam misere commendant. Non
 in pluribus ostendit quam contradicte-
 rie cum Scripturis agitur quando hec ex
 ejusmodi artibus censetur exponenda: di-
 cam tamen, tuto asseverari posse, Bibliorum
 Sacrorum interpretatio aut explicatio siqua
 expectanda esset ab homine critico simili
 apparatu atque methodo tecum instructio,
 nos pro Scripturis divinis ejusmodi cada-
 ver literale habituros, quod non tantum ca-
 reret Spiritu, sed & ei adversaretur, & eum
 in nobis impugnaret, nosque letali afficeret
 contagio & indolentia. Indolentia quidem,
 si (quod sanguineis lacrymis deplorandum
 esset quæcunque immensa Dei charitas ex-
 cogitavit ad homines ultimarum, nostro-
 rumq; adeo, temporum & mortali & eterno
 excitandos, per prædicationes quæ de tre-
 mendis Dei judiciis, de plagis, cladibus, fla-
 gellis excidioq; hominum universali & hor-
 rendo passim in Scriptis prophetis exstant,
 quæque unica supersunt motiva quibus
 mentes ad æternitatis desideria nunc pror-
 sus mortuæ excitari possint, infelix Critica
 anoleat juxta cum admirabilibus divinorū
 donorum promissis, quæ omnia jam dudum
 pariter præterita, nuncque adeo nulla esse,
 inculcet, ne timoris speiq; motibus mentes
 ad frugem & resipiscentiam evigilent. Con-
 tagione vero, cum quæcunque in Scripturis

consideranda essent ut typi rerum potiorum, atque adeo ultra cortices ad Spiritualem animarum statum internasq; Dei in illis operationes trahenda, modis ita brute, ita carnaliter, ita pulverulenter literalibus & criticis solum venirent interpretanda, ut omnis divinus verusque inde revinciendus esset scopus & sensus: Sic ut Scripturis veroque eorum Interpretis officio non possit contradici periculosius, quam illiusmodi earum translationibus aut comentariis, quorum errores effectusq; malos ut in omnium mentibus vellet reddere irritos, imo & eos affulsis gratiæ suæ divinæ donis prævertere Deus Opt. Max. serio rogandus est.

Hæc & similia sphalmata, nec non & quæcunque alia unusquisq; committere potest, melius amica & placida mente ostenduntur & dedocentur, quam illusoria & inimica. Optime autem omnium, omnia errata atq; mala quivis apud se ipsum dediscere poterit, si modo vel aliorum monitis, vel propriæ conscientiæ instinctu, ad interiora sua se recipiat, illicque imploret animarum, intelligentiæ, lucisque veræ formatorem unum, benedictum Dei adorandi spiritum, cujus lumina, dona, gratiarum effusio, operationes millies sanctis Dei verbis promissæ sunt, pro illis maxime temporibus, quibus abunde tenebræ, in-

qui-

quibus, errores, impietas, quæ tempora
 & ultima, & nostra esse, vel saltem tam
 propinqua ut nil propinquius dubitari non
 potest. Cavendum solum ne ex numero
 eorum simus, vel ab eis seduci nos patiamur,
 quos Apostolus cautela gratia præsignifica-
 vit, quando dixit, (a) *Veniunt in novissimis*
diebus in deceptione illufiores, iuxta proprias
concupifcentias ambulantes, & dicentes ubi est
promiffio aut adventus ejus? Juxta proprias
 concupifcentias ambulant, quotquot nolunt
 quicquam de divinis myfteriis rebusque ad-
 mittere, credere, sperare, nisi id quod eorum
 intellectu, palato corrupto, captivique na-
 turali ariet & fapit: illufiores sunt pro-
 miffionum Domini, qui Spiritus enim Sancti
 præfentiam, gratiam, operationes vitales &
 intimas, donaque illuminationum & virtu-
 tum omnigena, ex incredulitate irrident ex-
 pectanda, etfi sanctiffimè ore omnipotentis
 & falfi nescii Dei promiffa sint; illufiores sunt
 adventus Domini, qui non expectant ven-
 tum cum qui doceat, renovet, regatque
 omnia per effufionem spiritus fui in omnem
 carnem effundendi; celosq; novos & novam
 terram in quibus habitet iuftitia, formaturi:
 quando tunc cum rerum omnium corruptio-
 ne veteri derifores ipfos vindice igne exter-
 minaturus est Et tunc (b) *memento noftri, Do-*
mine, in te confpicio populi tui: visita nos in fa-

a) 1. I. thess.
 13.

b) Pf. 105.
 106.

lutari tuo: ad videndum bona electorum tuorum, ad letandum in letitia gentis tue, & laudandum te cum hereditate tua. Vivificet Dominus animas nostras in spe gratiæ & salutis suæ, detque ut divini luminis sui auxilio interiora nostra excutiamus serio, b) ne forte sit in aliquo nostrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo, & ut non obduretur quis ex nobis fallacia peccati, simusque ex illis, qui increduli fuerunt, & non potuerunt introire in requiem illius propter incredulitatem.

b) Hebr. 3. Hoc ut nobis omnibus ubique speciatim, Domine, indulgeat Deus, ex sincero animi fundo Eum adoro, nec non ut efficiat, ut quæcunque hætenus dixi, tibi non aliò dicta videantur quam ad solidum bonum tuum; nec aliud in te efficiant, quam ut obstacula removeantur, quibus impeditur inter omnes divinæ veritatis, gratiæ, gloriæque commu-

c) 1. Petr. 2. nicatio & permeatio; quò illis remotis, & (c) deposita omni malitia, & omni dolo atque simulatione, cum livore & rixis, futilibusque omnibus nostris studiis & partibus humanis, sicut infantes modo geniti desideremus lac illud sapientiæ divinæ intell. & utile & humanis mixturis non fraudatum, ut in eo crescamus, gustantes, quam benivnus & liberalis sit Dominus, ad quem accedentes tanquam ad lapidem vivum & fundamentum Sapientiæ & Eru-
ditionis nostræ veræ. Deo, et si ab hominibus re-

jeſum, electum tamen & preſum, Et ut la-
pides viri divina politi atque eruditi manu,
ſuperædificemur ut domus ſpiritualis, in qua
habitaret æternum adorandus Patris Chriſti-
que Spiritus. Hoc ubi tibi mecum pluribus-
que aliis acciderit, agemus gratias Omnipoten-
ti animarum Eruditori & Reſtauratori,
cujus in amore dein lætabimur perpetuo:
neque porro amplius de divinis alia, ſpero,
teſtimonia laturus es, quam quæ cum veri-
tate, æquitate & charitate concordaverint.
Sin minus (quod abſit) iſtis te conformare
recuſaveris, & ſimili, qua prius, procedere
malis methodo; faxim & ego, ut ſecundum
Methodi meæ procedam regulas, quarum
una eſt, ut mihi proponam aliorum, maxime
eorum, qui ſecum & cum cæteris fallaciter,
doloſe & minus ſincere agunt, non immuta-
re animum; ſed potius eos neque curare, &
ſibi iſtis totos permittere. Manebunt ergo
illi per me agentque & loquentur aut ſcri-
bent, quantum quidem voluerint in doloſo
fuo & illuſorio elemento, cujus ſi vel in Bi-
bliothecæ continuatione vel alio quovis mo-
do nova ſpecimina contra me iterum edide-
rint, ſufficiet pro omni reſponſione memoria
loci annexi, juxta cujus tenorem cogitabit,
ſi placet, quisquis lector nolet decipi, eorum
verbis fidem non facile adhibendam eſſe,
quamdiu a mente in melius non immutata
proficiſcentur. Vale.

SER.

Sentimens sur l'Hist. Critique du
P. Simon. p. 71.

EN verité c'est une chose tres fâ cheuse,
qu'il faille si fort se defier des traducteurs,
& des citations, & qu'il se trouve si peu de foy
dans la Republique des lettres, qu'il faille trai-
ter les Auteurs comme on fait ceux que l'on a
convaincu une fois de par jure à moins qu'on
ne veuille s'exposer à être trompé à tous mo-
mens. Il les faut examiner rigoureusement, &
conferer incessamment les originaux avec leurs
traductions & leurs Extraits, si l'on ne veut
tomber dans l'erreur sur la foy de ces Messie-
urs. Vous avez ouï parler sans doute d'un
fameux Chicaneur, nommé Oüir-dire, qui te-
noit Ecole de Temoignerie, d'où sont sortis un
si grand nombre de faux temoins. Mais,
Monsieur, ces gens-là n'y entendoient rien en
comparaison d'une infinité d'Autheurs qui
disent à tous momens, qu'un tel, ou qu'un
tel a dit des choses à quoi il n'a jamais pensé,
en faisant des protestations solennelles
qu'ils ne disent que la verite
toute pure.

F I N I S.

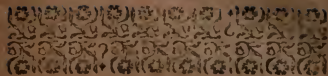
VERA
METHODUS
INVENIENDI VERUM

Observatis primis COGNITIS
primisque
ERRATIS PHILOSOPHORUM,
&
in specie
CARTESIANORUM.

TRACTATUS
LIBRIS

De
ERUDITIONE
præmittendus.

VERA METHODUS INVENIENDI VERUM.

Onstitueram ea quæ tri-
bus de ERUDITIONE li-
bris complexus sum, sine ulla
alia animorum præparatione
emittere, contentus sola exhi-

*Tractatus
hujus ratio,
scopus, ma-
teria & di-
visio.*

bitione eorum quæ illic continentur, quip-
pe quæ si rectè animadvertantur, sufficere
posse videntur ad hoc, ut qui ea observare
voluerint, non eligant falsa pro veris, non
amplexentur umbratilia pro realibus, ve-
rum ad solidam pertingere possint Eruditi-
onem. Sed cum dein animo mecum vol-
verem, quantis quamque adeo multis præ-
judiciis & impedimentis & pravis dispositio-
nibus, hisque non satis pensatis, ne dicam
parum admodum aut minime detectis, o-
mnium ferè undique obsesse essent mentes,
cœpi postmodum, divina fretus ope, (quæ
spes mea est) de Dissertatione aliqua præli-
minari concinnanda cogitare, qua compre-
henderem nonnullas veluti observationes
aut leges, quibus præcipua ex istis obstacu-
lis possent removeri, animique disponi ad

faciliorem Librorum sequentium captum, praxin & usum. Quod dum exsequi contendo, Tractatus integer sub manu nascitur de vera Methodo inveniendi verum observatis primis cognitis primisque erratis Philosophorum. Hunc tractatum præparationis necessariæ vice libris meis de Eruditione præmittendum, & ante eos legendum credidi, à quo ut exordium facere velint candidioris notæ Lectores, amicè præmoneo. Et ne ipsè remoram injiciam, negotii totius dispositionem tribus verbis indigito.

Scilicet in tres partes eundem dispescui.

Prima continebit annotata sex insignia, vel axiomata, quæ pro totidem *Methodi* ad veritatem *legibus* haberi poterunt, & inter *cognita prima* recenseri; eorum vero neglectio aut violatio inter *errata prima* numerari. Quibus interferentur quam plurima tum de veritatis lumine & criteriis, tum de mentis ejusque facultatum dispositionibus, indispositionibus, harumque remediis, quæ absolutè cuivis serio veritatem indaganti scitu & observatu sunt ita necessaria, ut ob ea non animadversa, necesse fuerit Philosophos in præcipitia ruere.

Altera pars tum specialius explicabit nonnulla quæ in regula Sexta de mente ab indispositionibus suis sananda obiter indicata erant; tum varietate quæstionum ac respon-

sionum

INVENIENDI VERUM. PARS I. 5

sionum de istiusmodi satis raro argumento, inserviet exercitii loco mentibus simili materiæ excellentioriparum assuetis, ut inde ad hæc magis reddantur idoneæ.

Tertia verò exhibebit in magnisPhilosophis, in Cartesio v. gr. ejusque Methodo & Meditationibus, nonnullisque aliis ejusdem affectis exempla errorum in quos inciderunt propter non observatas eas regulas, quas tanquam veras Methodi verum inquirendi & inveniendi leges, ferò commendamus.

§. I.

PARS PRIMA.

Sex Methodi ad Veritatem

Leges, observatis multis expositas

continens.

I.

Inter primas ad veritatis semitam inveniendam leges, Cognitaque generalia & prima nemo negabit, opinor, recensendum esse illud: **EA QUÆ FIUNT, UT RECTE FIANTE, ORDINE FIERI DEBERE.**

Constant omnia solida suo quæcunque ordine, hoc est, debita rerum, facultatum, ob-jectorum, veritatum, affectuum, & rei uni-uscujusque ad alias appositione, pro propor-tione & mensura naturæ, dignitatis, loci-que debiti. Ordinem eum si solvas vel

A 3

I.

(1) Regula
PRIMA,
sive cogni-
tum pri-
mum.
*ad verita-
tem dese-
gendam
ordinem
servandum
esse, eo que
violato om-
nis generis*

non.

incommoda & incon-
cuna se-
qui.

non observes, quamvis optimum sit subje-
ctum, meræque adeo veritates in quibus ver-
feris, omnia fient obscura, tenebrosa, confu-
sa, perdita. Certè qui membrorum sani
corporis ordinem transponere aut disjun-
gere veller, mortem ei conciliaret; qui à
tecto ædificii constructionem ordiri tenta-
ret, is & materias bonas perderet, & ope-
ram luderet omnino: qui mathematicæ de-
monstrationis partes ordine inverso aut tur-
bato consideraret, quamvis unaquæque se-
orsim sit vera, nil aliud tamen inde efficeret
præter mentis confusionem, haud secus ac si
Euclidem a propositione ultima libri XV.
retrogrado veller aggredi ordine.

II.
In quibus
maximè
ordo sit ser-
vandus.

II. Qualis autem ordo in rebus tractan-
dis sit observandus, non ita omnibus liqui-
dum est. Cartesius vult a simplicioribus &
cognitu facillimis incipiendum esse, eaque
ratione continuandum. At vero si ista sim-
plicissima & facillima de fatilibus fuerint &
nugacibus, hominisque dignitate indignis,
multumne hoc ordinis genere adjuvabimur?
Rectius igitur ordo primùm inter materias
assumendas & tractandas institueudus est,
ut illæ videlicet primo assumantur & omnes
cæteras præcedant, quæ primo existunt,
quæ digniores sunt, quæ solidæ sunt nec
evanidæ, quæ necessariae, sanæ, perfectæ: in
quarum unaquæque specialius deinceps in-
spicienda, à simplicissimis & cognitu facil-
limis

limis poterit duci exordium, & eodem tenore ulterius porro res penetrari. Ita benedemum & ordinatim progressus fieri poterit.

III. At si accidat homines, quamvis Philosophos, primum assumere & proponere accessoria necessariis, corrupta sanis, activa passivis, umbratilia realibus, inferiora superioribus, imperfecta & naturalia perfectis & gratiosis, arbitraria sufficientibus, (quæ omnia aliter ordinanda esse inter prima Cognita numerari potest, maximè ubi pluribus eas res reddiderimus clariores,) hæc inquam ordinis & tractationis inversio si fiat, ecce *erratum omnium primum*, perniciosissimum & cunctorum cæterorum fons eo ipso committitur; quo admissio, non potest non evenire quin inde in omni generis tenebras, confusiones, erroresque continuos incidant mentes perpetuo, maneatque ibidem, rerum ordinem quamdiu non restituerint. Ex quo articulo suspicor jam non paucos fore qui vereantur, ne vel inde inferendum sit rarissimos dari qui veritatem possideant, aut qui veri dici possint Philosophi. Sed reprimamus nunc minus gratam conclusionem.

IV. (2) Primorum Cognitorum, quorum assumptione ad ulteriores leges in Methodo quærendi veri recte instituenda opus est, alterum, & quidem pro lege altera recensito : EUM QUI VERITATEM VULT

III.
Philosophum
contra ordinem
erratum primum,
fons cæterorum.

IV.
(2) Regula
ALTERA
sive Cognitum
alterum :

*Mentem
hinc, am
esse arborē,
nec d' losē
tecum a-
gentem.*

DETEGERE EADEMQVE FRUI, SINCERITATE MENTIS PRÆDITUM ESSE DEBERE. Neque id tantum velim dictum de *vulgari* quadam sinceritate, qua animi sensa sibi intus quisque fateatur; aut de *externa*, quā eadem aliis non dissimulet; verum etiam de *penitiori*, qua sui ipsius sciens impostor aut deceptor non sit. Quod uti per se clarum est, ita inutiliter & in cassum a medici putarent multi, (adeo impossibile aut contradictorium videtur, hominem posse se scientem decipere, aut decipere velle) nisi id aliquantulum clarius ob oculos ponerem.

V.
Fraudes
quadam
mentis oc-
cultissima,
exque ve-
ritati adver-
sissima de-
reguntur.
In his ex-
ternis alte-
rum capita-
li, veritati
viam præ-
cludens,
confutere.

V. Potest unusquisque in se animadvertere, animum suum, inter alia, tribus veluti facultatum generibus præditum esse: con- scit enim primo se multis desideriorum motibus, qui & sensibiles valde sunt plerum- que, & affectibus multis juncti, commove- ri: deinde se facultatem percipiendi con- templandique, sive considerandi objecta, moventia & cupita, habere: ac tertio, se, quoque gaudere potentia, qua desiderium suum faciat quiescere in objecto plus mi- nusve percepto, tanquam in re desiderium explere apta: quæ facultas acquiescentiæ & affirmationis est. Ex quo autem homo corruptione tenebrisque infectus & inter- plurima objecta inordinata, ipsius deside- rium moventia, positus est, accidit ordinatio, ut

INVENIENDI VERUM. PARSI. 9

ut primis multisque vitæ suæ annis desideriorum motibus pravis quidem, sed sensibilitati crassiori, commoditati, fastui, amoris proprio gratissimis afficiatur, sive ii motus à propria internaque mentis corruptione nascantur, seu etiam ab aliis, quibus suamens ipseque vinculo aliquo adstringuntur, sint excitati: & secundum hos motus quidem, de rerum actionumque veritate & bonitate homo ita corruptus sic judicat & judicare consuevit, ut inde impellatur ad interpretandum omnia audita, visa, cognita, imo & ipsa Scripturarum oracula, (expresse ad motus istos compescendos & delendos data,) eo modo, qui quam maximè corruptioni suæ faveat. Atque hinc suas quisque cudit veritates, bonitates, æquitates, virtutes, doctrinas, ob quas sæpe & sibi & aliis ex mera carne meroque sanguine (ut Scripturæ verbis utar) rerum divinarum & humanarum peritus habetur animalis homo. Porro quando Origo illa bona & luminosa, unde profluxit Mens & quo remeare debet, Deus nempe O. M. alios ei sive immediate, sive intercedentibus etiam organis aut mediis quibusdam, incutit motus, eosque revera bonos; quando & idem luminibus nonnullis intellectum ferit, e quibus Mens incipiat percipere, etsi obscurius, sua quidem illa priora, ut ut sensui grata, haud tamen ita ac putavit se recte habere;

posteriora vero hæc, & quæ inde consequentur, meliora & veriora, licet initio & amariora, & eis quæ prius placebant, incommoda atque adversa; ecce, tunc stat anima in puncto unde deceptioni propriæ aut sinceritati veræ sese ex libertate tradat, vel tradere veræ peroptet. Namque si eligat motibus illis primis corruptis, simulque naturæ corruptæ gratissimis adhærere, nec non iis magis magisque sic attendere, ut diviniore motus, attentione mentis alio se conferente, fiant ipsi insensibiliores, ipsamque minus afficiant, unde illa minus eis affecta eodem præterea contemnat, veluti res pauci vel nullius momenti, quarum illa neglectu nil adeo veri & boni perdat, ut potius iis reiectis ac fugatis, supersedeat a labore immenso acquiescentiam suam ab assuetis gratiis retrahendi, eamque ad contraria & adversantia applicandi; hoc inquam modo, ea Mens se ipsam sciens volensque decipit, sibi que ipsi imponit admodum dolose: non, quod directe ipsa velit falli, & videat evidenter errores & tenebras quò prolaberetur: sed vult tamen ea unde fluunt error & tenebræ, quæ sensui, consuetudini & commoditati magis sunt amica. Et vidit quidem generalitè ex iis errores & mala consequi, oppositosque motus & radios lucis revera præstare; sed quia hi videntur ei amari, ideo avertit inde attentionem suam; unde iis non
amplius

amplius affecta, reddi tota & affici possit primis jucundioribus, quibus proinde (verioribus motibus deletis) tota vacare ut prius concupiscit. Hæc est dolosa, fallaxque impostura, qua qui detinentur (quotnam vero non detinentur!) omnes veritatis admittendæ sunt incapaces, etsi omnes ejus capaces reputari velint, profiteanturque se veritati, tametsi concupiscentiis suis adversanti, favere velle: id nēpe ore amant dicere, intus autem amant aliud facere: quod est *cor illud duplex* adeo veritati invisibile, *erratum* alterum capitale veritati viam præcludens.

VI. Sinceritas autem huic fraudi opposita, animæque ad veritatem aptæ dispositio primaria, hæc est: ut quam primum diviniore lucidioresque motus & veri radios per-^{VI. Sinceritas quæ?} lentiscit anima, etsi suis dudum assuetis, gratis & assuetis oppositos, ipsa tota statim eis attentionem, in quantum ei regendæ ex libertate præest, dedere parata sit, eos confiret, desideretque & optet illos augere, quò evidentius percipiens se per hæc ad viviora, superiora, saniora, perfectiora, solidiora magis magisque deduci, acquiescentiam suam à prioribus motibus desideriiisque gratis retrahat totam, eamque in hæc refundat; quin & priores istos corruptos motus, consuetudines, persuasiones, judicata, utut grata & commoda, impugnet, viribus totis, quamvis priorum omnium, propriorumque inde scatu-

(4) PE 32.
2.

scaturientium emolumentorum jacturam, facere debeat in amplexatione & praxi veriorum & solidiorum, quæ ipsi magis magisque poterunt detegi. Hæc est animi illa sinceritas infucata & fraudis expers, cujus amplexu potiri gaudet solida Veritas, & cujus encomium inter multa declarat sacer sermo exclamans: (4) *O beatus vir in cuius spiritu non est dolus!* Unde quia pauci nunc sane inter homines sunt beati, licet conjicere, paucos admodum esse quorum sincerus & infucatus sit spiritus: paucosque admodum qui veritatis admittendæ sint proxime capaces. Nam extra hæc, Mens veritatibus iis solidis adversa quæ ejus priores voluptates, commoda, imaginationes de se deque sua eruditione & doctrina inolita, nec non & virtutibus acquisitis (scilicet!) turgidas impugnant, non poterit eisdem veritatibus affici, neque eas proinde plenius perspicere, nosse, possidere: sed potius ab eis averfa, fiet insensibilis, nisi etiam earum aliquatenus odiose memor, easdem omnibus animi sui affectibus infectabitur.

VII

(3) TERTIA veræ
Methodi
lex, sive Ter-
tium Co-
gnitum:
Quemlibet

VII. (3) Tertia Methodi ad veritatem.

lex, quæ & censeri potest cognitum generalius, unde ad specialiora deveniemus, illud esto: IN INQUISITIONE VERI QUEMLIBET DEBERE INITIUM FACERE A SE IPSO ET IN SE IPSO. Et hoc per se satis pater, siquidem nil ab-
surdius

furdus esset, quam alteri velle veritatem,
 ingerere antequam eam ipse possideas. Ne-
 que hoc tantum, sed & ubi veritas ab ali-
 quo inventa est, eamque ipse possidet,
 quamvis eandem omnibus fieri communem
 optare possit & debeat, ipsamque, ubi ad id
 sese obligatum verè conscit, verbis etiam
 aut scriptis, quantum apposite fieri potest,
 proponere; non tamen pro scopo sibi pro-
 ponat, hominum mentem ad eam veluti
 flectere, & vi quadam sic ei conformare, ut
 nisi is effectus accidat, quietus non sit, &
 se scopo excidere judicet. Istud inquietis
 ardelionibus ac sectariis est relinquendum,
 quo nihil equidem stultius, nihilque magis
 Philosopho vel Philosophaturo indignum.
 Quis enim libertate aut potentia sua alio-
 rum desiderium ad meliora flectere & veri-
 ora, quis intellectus eorum impedimenta &
 ineptitudines remove; quis alieno deside-
 rio acquiescentiam in objectis certis largiri
 potis est? De se unusquisque sollicitus sit
 id ut faciat sinceriore modo.

VIII. Atque adeo indignum Philosopho
 homine esse reor, vel saltem ei non necessa-
 rium, & forte damnosum, nec ab *errato*,
 aut errandi periculo immune (quod mox
 ostendam,) ut sibi proponat alios, eosque
 vel pertinaces & minus sinceros, quales e-
 rant Sceptici, de veritate convincere. Si
 enim ejurata omni conscientia & sincerita-

deberem.
cipere a se
in se ipso.
 De aliis
 non tan-
 tum non
 cogendis,
 sed & nec
 convincen-
 dis adeo cu-
 randum
 esse.

VIII.

Maxime
 ubi ii sunt
 minus sin-
 ceri, & vero
 sponte de-
 lirant,

te delirata velint, nosque etiam reputare pro delirantibus; quid hoc ad animum philosophi, veritate in se intus possessa contentum? An propter ejusmodi sponte insanientes ipse mentis suæ vires alio distrahet, & inutilibus, quæ, veluti pondera, mentis vires lassant & minuunt, sese onerabit & occupabit? Certè qui veritatem nulla sinceritate cupit, ei per nos quantum quidem ipse volet, delirare & insanire permittatur.

IX.
Male Cartesium du-
xisse in
principio
Philoso-
phiæ opus
esse con-
vincere
Scepticos.

IX. Ex quo principio approbare nequeo, Cartesium Scepticorum næniis audiendis & retundendis adeo dedisse locum in Philosophiæ suæ initio: Siquidem absque recensitis istis dubitationibus hyperbolicis & insanis, vigilemne an somniem, corpusne habeam, an non habeam, poterant dari & stabiliri solida Philosophiæ fundamenta, ex cogitatis intimis & consciis desumpta, iisque non pauca superexstrui egregia, quibus deinde si isti graculi suas venissent objectatum murmuratiunculas somniorum, obiter ad summum responderi potuisset, datis morbo huic particulari veluti potiunculis quibusdam specialibus, quarum contra id genus phreneseos validitatem lectores cæteri tunc quidem animi gratia perspicere potuissent, non autem credere seque initio gerere ac si ipsi etiam istis opus haberent pharmacis, putareque ea in omnem debere inflare certitudinem: quo ipso multi se spectantes ac si quo-

que isto stultitiæ dubitatricis genere laborarent, ex ea imaginatione ad hunc morbum de facto sic dispositi sunt, ut ex eodem postea liberari vix potuerint.

X. Id quod in Philosophia Cartesiana, pessimum habuit effectum, non solum quod ex hoc argumento multorum vexationibus ea mire fuerit exagitata: sed etiam quod multi Cartesiani, iique vel omnium consensu subtilissimi, inde devenerint in ejusmodi Scepticismum ex quo postea per Philosophicum apparatus omnem exsolvi nequiverunt. Exemplum præbet in se vel primarius inter eos Malebranchius, qui hac via eoque in Scepticismum prolapsus est, ut nisi ad eum relevandum revelationis machinam admoveatur, concedat incertum esse dari corpora, contendatque omnia præter apparentias posse nil aliud esse. Nempe accidit interdum ut qui volunt simulare se ægros esse, aut sibi id imaginari, & ægros agere nituntur, ægri revera fiant non modo; sed &, quod plus est, inde quandoque moriantur. Accidit etiam interdum ut qui medicamen, quo ipsi opus non habent, volunt tamen adsumere, ac si eo haberent opus, morbum inde contrahant. Quid opus est ut homo sanæ mentis, qui dubitare nequit de rebus de quibus nemo sanus unquam dubitavit, ad sanæ Philosophiæ fundamenta stabilienda, necessarium esse putet serio sibi proponere

X.
Id nocuisse
& Philosophiæ ipsi; &
discipulis
ejus *errand*
in signis
aniam de-
disse.

infanias meditatione perpendendas, quasi sine earum solutione ipse nec bene certus esset, nec sane & solide fundatus? Quis non videt eo modo ipsum disponi (præsertim si minus cautæ sit prudentiæ) ut suam priorem firmitudinem, quam nemo sanus indubium revocavit unquam, tanquam minus certam sibi repræsentet, eamque talem postmodum sibi persuadeat; tum eam perdat; & deinceps in ratiocinationibus nullum certitudinis, priori quidem æqualis, fundamentum reperiens, realia dimisisse deprehendatur, evanida ut sectaretur? Simili methodo nonnulli, prius in intimis suis certo certius supraque omnem ratiocinationem de Deo existente certi, cum certitudinem illam solidam seponere vellent, ut alii ex ratiocinationibus metaphysicis petendæ inhiarent tenacius, & priorem amiserunt, & posteriore etiam non gaudentes ad lubitum, athei misere facti sunt. Nempe quoniam non potest responderi istis insanis dubitationibus per ratiocinationes tantam certitudinem habentes & ingenerantes, quanta erat realitas soliditasque, qua de rebus istis ante dubitationem certiorem fiebant; hinc postquam solido remoto & postposito, solidius quid quærebant in eo quod revera & infirmius erat & umbratile, utrumque amiserunt, similes cani isti æsopico, qui non contentus vera carne quam tenebat, umbræ etiam

iam ejus in aqua inhians, dum seponeret realem ut umbratilem arriperet, utraque privabatur.

Sufficere igitur debet cuique non insano & sincere Philosophaturo, veritatemque quæsituro, eam ejusque certa fundamenta in se ipso stabilire sine respectu ad talia dubitantium scepticorum deliramenta, quæ postea vel calcis ictu proterere licebit. Atque id fieri posse, in libris sequentibus (a) ostendetur.

(a) Inf.
Lib. II. §.
10, 11, 12.
XI.

XI. Ex illo cognito, quemque debere in se quærere veritatem, hoc quoque colligitur vel intelligitur, debere eam quæri, præsentem quidem in modis quibus conscii sumus nos affici & tangi; futuram autem & possibilem in modis quibus affici & tangi poterimus. Et hac quidem occasione antequam ad ultiores Methodi inceptæ leges pergam, libet hic nonnullas à me & in me, veritates proximas, primarias & capitales inquirere & exponere, tum etiam de notis sive caracteribus aut criteriis quibus veritas insignitur & agnoscitur, quædam exactius disserere: quæ ipsa nos a filo orationis & methodi continuandæ non sunt avocatura.

Quomodo
cuique in se
quærenda
veritas.
Exempla &
criteria veritatum
primariarum & proximarum.

XII. Conscius sum omnium primo, me tangi & vivide affici mei conscientia & sensu; me desiderare ut intelligam vera & bona, quo desideratis, perceptis atque intellectis, desideria mea meque quantum fieri

XII.
A se seu a
sui conscientia &
sensu qui incipit or-

dine & sincere philosophari, eum convinci se esse rem cogitantem, desiderandi, intelligendi, acquiescendi, libere se determinandi facultatibus prædicam, unitam corpori, cui multa alia adiungant corpora, eam per suum afflictionem,

potest, jungens, iis, si pote, fruendo desideriaque exsatiando, acquiescam; & in veris quidem, acquiescentia affirmationis; in bonis autem amoris; in utrisque, lætitiæ. Vivida etiam tangor & minime dubia conscientia de corpore mihi præsentem & ad me pertinentem, deque multis aliis mihi per illud præsentibus, quæ in corpus meum, & hoc in meam animam, immotæ certitudinis vividitatem consciam imprimant, & excitant. Nec minus indubia experior conscientia, me facultates desiderandi, attendendi seu percipiendi, assentiendi, & plures alias, posse pro libitu, modo ad hæc, modo ad illa objecta, illique plus minusve applicare & determinare. Ita ut quicquid stridula facilitate auribus meis occinant Sceptici nasutuli (quos insanos aliis hinc secuturis fundamentis & ratiocinationibus, eorum nœnias evertentibus, confutandos relinquo) nullatenus apud me serio dubitare possim, me esse, consilium & cogitantem esse, optandi, intelligendi, acquiescendi, amandi, lætandi actibus & potentiis gaudere; & corpore proprio multis aliis circumcincto esse præditum; ac præterea pollere libertate, si ve potentia determinandi cogitationes motionesque plurimas ex principio mihi intimo, nec à me diverso, nec ab alio quam à me determinato.

XIIr.
Deinde

XIII. Insuper quamprimum per ætatem
liquet

licuit generalius cogitare de rerum causis, eundem ex
 deque objecto aliquo. Sed sit causa mei & sensu inti-
 rerum omnium potens, bona, vera, iusta, im- mo ante o-
 mortalis, infinita, sapientissima, liberrima- mnem ali-
 que, & perfectissima, modus intimus quo- am demen-
 objectum illud cogitata mea tangebatur, desi- strationem,
 derium inimitabiliter inescabat, intellectum convinci
 veluti objectum illo dignum implebat & ab- de Dei exsi-
 sorbebat, acquiescentiam sedabat, amorem stentia.
 percellebat, letitiam alliciebat, conscientiam
 iusti & iniusti, boni & mali immutabilibus
 iudiciis feriebat, neque totum penetrabat
 & afficiebat, modus inquam ille erat talis,
 ut sine ulla alia demonstratione & ratione,
 præter sensum immediatum, quæ de hoc ob-
 jecto habebam ubi primum ejus eram in-
 conscius, nequaquam permisit me magis
 de illo existente, hoc est, de Dei existentia,
 dubitare, quam de existentia mei ipsius mei-
 que corporis, vel Solis vividi aspectu, aut et
 aliorum corporum, de quibus etiam nemo
 sanus unquam dubitavit, de quibus autem &
 super omnem rationationem & demonstra-
 tionem ego cum aliis indubitate convincor.

XIV. Et quamvis dentur qui de hoc ob- XIV.
 jecto existente, Deo scilicet, dubitent, hoc me Aliarum
 nunc (qui solus a me, in me & pro me in- de Deo ex-
 titio philosophari debeo) non magis movet, stitente
 aut dubium reddit, quam moveor inde quod dubitatio-
 dentur etiam insani qui dubitent an corpori- ne, non tam
 bus sint præditi, an Sol quem respiciunt, non la-
 tus.

inconcus-
sam certitu-
dinem.

exsistat, an ipsi inter corpora versentur. Fortassis istiusmodi de Deo dubitatores de industria sese excœcarunt, intimis suis non satis nec debite attenderunt, illa corruerunt, ad alia se converterunt, facultates suas sine ordine direxerunt, aut alia commiserunt errata illis similia quæ mox recensēbimus: unde non mirum si objectum, cuius exsistentiam alii vel mediocriter dispositi indubitata agnoscunt, ipsi non recipiant male dispositi: hand secus ac si quis vel oculos sibi eruiſſet, vel in obscurum baratrum se præcipitasset, Solem corporaque circa se exsistentia non posset amplius percipere, quorum tamen exsistentiam citra omnem dubitationem, demonstrationem, ratiocinationemque alii certissime agnoscunt. Atque ex quo animadverto, mentis meæ functiones circa intellectualia per corporea, quibus implicatus sum, impediri multum; plane persuadeor id ni esset, intellectualia, maxime vero ea quæ Deum concernunt, mihi non modo indubitata fore; sed & omnium prima occursura meque sua penetrantissimā affectione perplene tranquillatura.

XV.
Illis non
hic sed suo
ordine &
loco esse sa-
tisfacien-
dam.

XV. Ut autem & ejusmodi dubitatores, (si forte quidam ex infirmitate nec irrisorio & malo animo eo delapsi sint, atque ad frugem possint redire,) de veritate exsistentiæ Dei convincantur via eis accommodata; id, quia non potest commodè fieri antequam

de

de erratis videamus quæ hæcenus commissa sunt ab iis, qui se professi sunt veritati quærendæ incumbere quatenus ea ex intima mentis conscientia erui potest; id inquam paululum differemus, prolaturi forsitan (4) suo loco demonstrationes, præ quibus ipsæ Cartesianæ, etsi veræ, umbræ tamen fuerint tenues. Nunc autem, ne ordinem pervertamus, tempus nondum est de aliis convincendis cogitare: saltem unusquisque adhuc à se & in se philosophari incipiens, sibimet intus bene attendat, quod si faciat, certum est eum de se constante ex mente & corpore, facultatibusque intellectualibus & corporeis, nec non de Deo potente, vero, bono, iusto, libero, perfectissimoque existente, fore cum acquiescentia certa securissimum.

XVI. Vix dum Philosophi, maxime vero Cartesius cum suis, partem horum de mente & Deo stabiliverant suo more, cum protinus hinc aberrarunt, seseque inde recipere cogitarunt ad specialiores rerum facultates, quales sunt voluntatis, intellectus, libertatis, aliarumque rerum cogitantium explicandas, & præsertim ad rerum corporearum naturam veritatesque inquirendas, quibus præmittunt aliqualem inquisitionem de criterio veri. Verum enimvero non satis animadvertunt, ingentem hic adesse hiatum, qui implendus ante & pervadendus erat, quam de istiusmodi & de quam plurimis aliis veritati-

(4) Vid. i. fr. in parte tertia num. IX. &c.

XVI. Cartesii & suorum *erratum*, dum velocius ac par est, ubi vix quædam generalia de Mente & Deo suo more demonstrant, provolant ad specialiora & physica

ingenti
pretermisso
hiat.1.

XVII.

Cartesii &
suorum in
inquisitio-
ne veri tri-
plex inco-
gitantia,
plurimum er-
ratorum
causa.

1.

Primum
quodvis
criterium
arripiunt.

2.

Veri fon-
tem dum
nec satis
norunt,
nec prope-
runt.

3.

Nec atten-
dunt suæ
facultates
verum in
bono sint
statu an lie-
tus.

Ubi cogitaretur a quoquoque, semper veritas
percontatur, in principia fallitum lumine-
rorum si se complacent omnes, haud adeo
minuendum fuerit.

XVII. Si quis mensurandarum rerum,

quarumlibet ignarus, eas tamen discere vel-
let mensurare; atque ideo mensuram pri-
mo forte obviam, v.g. ulnam aut decem pe-
dam, pro mensurationis criterio arriperet;
deinde verò nullius doctoris auxilio adjutus,
quin & tenebris obitus & membris atque,
animo haud bene sano rem inceptaret, quid
aliud quam ineptiret, & in mille absurdita-
tes atque errores incideret, in rebus etiam
aliunde facillimis? Criterium enim istud in-
aptum quibusdam rebus mensurandis est, ita
ad alias, quæ bilance aut vasis cavis mensu-
rantur, tum & ad remotiora & inaccessa est
ineptissimum: præterea & de auxilio neces-
sario & de facultate facultatum recuperanda
prius fuerat cogitandum. Simile quid est in
veritate rerum perquirenda. Errari statim
atque omnino ineptiri potest, 1. si quis pri-
mum quodvis criterium arripiens, applicet
in rebus aut veritatibus quæ ex alio criterio
perpendendæ sunt: 2. si causam omnis lumi-
nis, omnisque boni & veri, Deum, nec satis
noscat, nec in mente habeat: 3. si denique
ipse facultates proprias earumve statum, vir-
tus ne an debilis & corruptus sit, nesciat.
Quæ omnia præcedere debere, ipse rerum

ordo, nemini sine tenebris & erroribus inde proventuris violandus, evidenter indicat. Et hujus quidem rei ordinisq; omissionem inter, prima errata Philosophorum modò enumeravimus, eamque cæterorum esse fontem universalem annotavimus, quam proinde evitare satagemus considerando de veritate variis generib; de Deo, deque mentis nostræ facultatibus, ea quæ ad hoc facere videbuntur, ut deinceps in veritatis via & fruitione sine erroris periculo possimus perdetentim proficere.

XVIII. Observandum primo, (quod nec multos latet, tametsi nec penitus satis inspectum) Veritatem recte initio distinguere in veritatem materiale[m] sive facti; & in veritatem mentis, sive conceptus aut conscientiæ, sive, ut si loquar, efficientiæ. Veritas materialis consistit in hoc, quod res sint prout revera sunt, sive corporeæ sint, sive cogitantes: ita, in his, quando cogito solem, circulum, chimæram, veritas est me hæc cogitare: & quando sum in tenebris aut erro, veritas est me errare & esse in tenebris. Hæ veritates materiales tantum æstimandæ sunt, quanti materiæ ipsæ, quæ si sint magnæ, mediocres, parvæ, futiles, malæ; veritates hæc fuerint etiam magnæ & momentosæ, mediocres, parvæ, futiles, pessimæ, & quæ optandum esset non dari. Ita, Deum non amari, hominem peccare, aut damnari,

XVIII.

Observationes ad sequentia.

Veritatem primo recte distinguere in materiale[m] & mentale[m].

In utroque genere dari veritates bonas, malas, & futiles atque vanas.

veritares sunt pessimæ, quæ utinam nunquam fuissent, nec forent in posterum: pulvilculos tot numero, totque motibus agitaros dari inter hoc illudve spatium, & sexcenta ejusmodi, veritates sunt nullius momenti; quales & infinitæ dantur aliæ. Quæ ideo annotanda, ut quando quis vacare velit mentalibus sive conceptuum veritatibus, quæ potissimum in conformitate conceptus cum rebus aut materiis ipsis consistunt, non patiatur sibi splendido *veritatis* nomine imponi, quasi omnia quæ glorioso hoc encomio insignirentur, digna essent occupatione & exultatione nostra: sed vel hinc sciat, res si fuerint vanæ, inutiles, aut malæ, vanas inde, futes atq; noxias veritates se adepturum: nisi animo id faciat ipsa vana aut mala impugnandi & averruncandi. A dignitate veritatis rei, dignitas veritatis mentalis, & afficientiæ pendet & exurgit potissimum.

XIX.
Veritas
mentalis &
afficientiæ
que

XIX. Hæc autem consistit in eo, ut mens, ejusve facultates percipiendi, sive intellectuales sive sensibiles & quæ corporea respiciunt, ita evidenter & lumine afficiantur, suis objectis, ut in hujusmodi affectionibus characteres sint cum objectis ipsis aut cum objectorum habitudine ad nos conformes. Veritas itaque hæc in conformitate aut in correspondentiâ consistit, quando perceptio mea afficitur eo modo cui respondeat in Dei natura aut ideis, aut in rerum constituti-

one, principiis, statu & connexione, aliquid simile vel conforme, quo sine, veritas ejusmodi in me nulla est, chimerica est, & tantum de genere veritatis materialis modo dictæ, nempe, verum tunc erit, res quidem extra me esse id quod sunt; me vero intus chimeras & somnia inania concipere.

XX. Has autem correspondentiæ aut conformitatis veritates ex conscientia eorum quæ in me expertus sum, in duas vel tres species aut classes divido, quarum unaquæque proprium suum habet criterium. Nempe quæ hæcenus me affecerant, ea fuerunt vel res ipsæ; vel rerum veluti umbræ, picturæ atque icones, non vividæ, quales sunt res; sed steriles, frigidæ, mortuæque. Nam quando perceptiones de me meisque cogitandi facultatibus intimioribus habui, tunc me ipsum, rem scilicet ipsam cogitantem & spiritualem realiter percepi: idemque de Deo quoque, re spirituali, potentissima, optima, justissima dicere non dubito; perceptiones enim illæ vividæ de eo, quas modo recensui, non potuisse ab alio quam ab illo, mihi sic in intimis meis præsentissimo & me movente, proficisci, indubitate ipse ego quoad me (quod jam mihi sufficit) certus sum. Similiter quando oculos aperui, & Solem atque alia cum meo, corpora percepi, tunc me ipsas res corporeas percepisse vividis sensationibus, nisi sponte insanire velim, in du-

XX.

Veritates
has in tres
species di-
stingui.

1.

In reales
spirituales.

2.

In reales
corporeas.

3.

In pictas
umbratiles-
que.

Singula-
rum exem-
pla dantur.

bium quoque nequeo revocare. At quando vivida Dei affectione absente, aut clausis Soli oculis, volui nisi quodam & contentione affectiva in me revocare & veluti præsentes sistere menti res eas (Deum, Solem,) alioqui absentes, aut mihi repræsentare præterea, alias quasdam earum proprietates & affectiones; tunc bene sensi, ideas istas Dei, proprietatum ejus a mea ratione inquisitionum, ideam Solis luminisve ejus absentis, & si quæ illius proprietates, jam non res ipsas; sed rerum picturas steriles & veluti mortuas esse, quæ nec me vivide afficiunt, illuminant, calefaciunt, nec rebus me faciunt potius. Unde distinguo veritates in veritates reales, hasque in spirituales, quibus ipsis rebus spiritualibus afficimur; & corporeas, quibus tangimur ipsis rebus corporeis; & in veritates pictas sive umbratiles, quibus rerum ideis seu picturis tantum gaudemus, sive picturæ sint de rebus spiritualibus, sive de corporeis, hisque vel imaginatione, vel ratione pura seu intellectione depictis. Has maximi necessariæque momenti distinctiones an cæteri capiant, nescio; mihi quidem sincere mecum agenti omnium sunt indubitatissimæ, easque in omni re animadvertere queo vel palpabilissimis omnium modis. Dei, rerum, affectionumque distinctarum ideas dæmones & pestes quique habere possunt, ipsas res & affectiones nequaquam: divitiarum

tiarum ideas habeat mendicus, ciborum famelicus, res affectionesque earum reales nequaquam.

XXI. Tribus hisce veritatum speciebus destinatae sunt in omni mente suae facultates, nempe realibus spiritualibus, intellectus quem passivum appellabimus; realibus corporeis, facultatibus sensuum corporeorum, tam externorum quam internorum; pictis vero & umbratilibus, facultas intellectus quem activum dicemus, qui idem est cum facultate humanae rationis. Atque sic cavendum est, ne quis unius generis veritatem per facultatem alteri generi propriam capere contendat: perinde enim erraret, ac is qui lumen auribus, aut sonos oculis, aut cogitata manibus percipere vellet. Si quis ergo res spirituales atque vividas, lumenque ipsum Dei, per rationis suae activitatem percipere & intelligere vellet, is omnium erraret turpissime; haud secus ac si corporum existentiam & posituras ex intellectu supremi facultate, aut ex rationis suae umbratilibus ideis percipere tentaret. Hoc male observatum, inter prima veritatem quarentium seu philosophantium *crassa* omnino est annotandum.

XXII. Respondent autem ternis hisce facultatum classibus, insuntque tribus istis veritatum speciebus, tria luminum genera, Divinum, naturale externum, & umbratile ratio.

XXI.

Tribus hisce veritatum generibus respondere tria facultatum in homine genera.

1.

Intellectum passivum.

2.

Sensus corporeos.

3.

Rationem, sive intellectum activum.

XXII.

Quibus etiam ternae responde-

sunt lumi-
na.

1.
Divinum.

2.
Naturale
externum.

3.
Lumen
umbratile
rationis.

rationis, sive (si mihi sic loqui sine repu-
gnantiæ specie liceat) naturale metaphysi-
cum vel philosophicum. Quorum unum-
quodque quando facultates sibi destinatas
& aliquatenus bene dispositas ferit, evidenti-
am talem in iisdem, atque adeo in anima.,
parit, ut quamvis ista claritas forte millies
evidentior fieri queat, & crescere (uti revera
in multis potest) in infinitum, acquiescat
tamen anima veritati de objecto, saltem
quoad existentiam, fruitionem, affectiones-
que generaliores spectato, aut (si res sit de
facultate rationis) de ejus naturæ generali-
ore.

XXIII.
Ad Criteria
veritatum
prænotan-
da quædam.

1.
De Verita-
tum in ge-
nerales &
speciales
divisione.

2.
De certidu-

XXIII. Quæ ut distinctius percipiantur
nonnulla insuper sunt prænotanda. 1. Veri-
tatum istarum species debere præterea di-
stingui in generales quæ concernunt gene-
raliora & maxime necessaria naturæ existen-
tiæque rerum, mentis, corporis, eorumque
modos, actus, partes, nec non & numeros,
motus & quæ sunt hujus generis commu-
niora, sine quibus de naturæ rerumque exi-
stentia nil constaret; & in speciales ac par-
ticulares, quæ concernunt specialiora, quæ
in rerum statum individuum & singularem,
ex principiis generalibus singula per singula-
riora principia, singularioresque vias, in
suum] quæque statum & locum discreta de-
venere. 2. Quamvis sæpe una eademque
res diversis evidentiæ gradibus in infinitum
crescen-

crescentibus percipi possit, minorisque gra-
 dus defectus ad majorem comparatus pro
 gradu obscuritatem involvente possit habe-
 ri; non tamen ideo perceptionem minoris
 gradus fieri vel incertam vel dubitationi
 obnoxiam: tum quia ista obscuritas non est
 positiva (ut sic dicam,) hoc est, ex confusio-
 ne aut inordinatione aliqua oriunda; tum
 quia percipiens, eo in statu, nec est nec esse
 potest gradus absentis conscius; tum maxi-
 me quia Deus quemcunque gradum eviden-
 tia illius sic constituit, ut indubitato consci-
 am faceret mentem de objecti existentia &
 generalioribus ejus actibus atque effectis.

3. Tertio non confundenda est evidentia
 perceptionis objecti in me indubitata agentis
 meque afficientis, cum evidentia cogniti-
 onis formæ naturæ, proprietatum & effecto-
 rum ejusdem objecti in me agentis. 4. Quarto
 notandum est aliud esse, seu alium esse men-
 tis actum, quo possidetur evidenter id ipsum
 per quod noscitur, sentitur & acquiescenter
 possidetur veritas; alium vero actum, quo
 scitur reflexivo modo, quid sit hoc ipsum,
 quod *criterium* vocatur veritatis. Prius ad
 veritatis possessionem est necessarium & es-
 sentiale, posterius non est. Rusticus qui vi-
 det solem in meridie, non minus vere videt,
 scitque indubitata se videre, etsi nesciat tam
 bene quo criterio hæc sua visio distingvatur
 à somno nocturno ubi sibi visus est eundem

Solem

dine & in-
 erementē
 evidentiz.

3.
 De eviden-
 tia percepti-
 onis obje-
 cti qua affi-
 ciens, vel
 qua talis
 naturæ.

4.
 De eviden-
 tia possessi-
 onis sive
 CRITE-
 RIUM veri,
 reflexionis
 sive cogni-
 tionis istius
 criterii.

Solem videre : quam Philosophus qui isthæc ex arte & ideis suis deduceret. Ita simpliciores non minus vere, Deum existentem & in ipsis operantem sciunt indubii, quam Philosophi existentiam hanc ex rationis ideis demonstrantes : imò hi forte eum minus norunt, quando plus roboris putant inefficacis vel umbratilibus idearum suarum argumentis, quam vividis objecti ipsius actibus & præsentia efficaci in simpliciorum mente.

XXIV.
Dati sex
criteriorum
veri spec-
ies.

I.
Prima cri-
terii spe-
cies de ve-
ritatibus
generalio-
ribus spii-
tualibus
realibus.
que.

(a)
Supr. §.
XIII.

XXIV. His positis vel ab unoquoque in se pensatis & observatis, concludo sequentia de diversis criteriorum veri speciebus.

Primo. Veritas realis rerum spiritualium, maxime vero divinarum, quoad generaliora, puta, existentiam operationesque in mente communiores, constat caractere & criterio non evidentia sive claritatis cognitionis penitioris objecti, ejusve naturæ proprietatumque intimarum & reconditorum; sed caractere & criterio evidentia perceptionis divinæ, sive affectionis meæ quâ vivide afficior ab objecto in me vires suas exercente eis modis, quibus superius (a) dixi me de ejus existentia convinci. Et notandum est, hanc certitudinem veram atque realissimam interdum a claritate cognitionis objecti operationumque ejus sic dissolvi, ut in meris tenebris sibi aliquis esse videatur; imo & vividitatem affectionis aliquando,

quando, (quo crassior sensus amorque proprius deponantur & elevetur animus.) sic disparere posse, ut sola fere imperceptibilis remaneat in reconditionibus mentis supra omnem sensum acquiescentia in Deo occulta: quæ immota & ineffabiliter sublimis acquiescentia summum & purissimum animæ fidelis & perfectioris signum & probatio est, ut alibi dudum (a) demonstravi. Sed ad priora faciliora, & quæ incipientium sunt, ut revertar, non dubito quin unusquisque, qui ordine & cum sinceritate in sese ea, quæ modo diximus, perpendere volet, eorum sentiat mecum realem veritatem. Si quis autem dicant, id se non ita experiri, quid nostra refert? Erratis imputent suis quod eousque insensibiles facti sint.

XXV. Secundo. Veritas realis rerum divinarum & spiritualium specialior, puta rerum quoad naturam suam, suas proprietates, actus, effecta individua quædam vel plura penitus cognoscendarum, constat intus caractere & criterio evidentix sive claritatis objecti cogniti, intus (quatenus cognitum est) lucentis & se manifestantis ejusmodi lumine, ad quod si omne aliud lumen cogitabile comparatur, mera obscuritas esse videatur. Hæc qui experti sunt, de iis magis sunt certi, quam de propria sua, ut sic dicam, existentia: namq; revera se & minus sentiunt & minus vident, quam lumen illud ineffabile quo se repletos & absorptos ex-

(a) Cogit.
Ration.
Lib. II,
c. p. 8.

XXV.

2.

Secunda
criterii spe-
cies, de ve-
ritatibus
specialiori-
bus spiri-
tualibus,
realibusq;.

experiantur. Sed pauci sunt ob plerorumque dispositiones malas (de quibus postea) quibus ista experiri liceat. Rem tamen sic esse debere, patet ex eo, quod ipse Deus, qui & omnipotens est & infinitus, hocce sit ipse met lumen, idemque adeo omnipotenter & infinita virtute luceat, ubi se suasve perfectiones videndas vult exhibere. De quibus adhuc alibi agemus.

XXVI.

3. Tertiū generis criterium, de generalioribus veritatibus corporeis reatibusque.

XXVI. Veritas realis rerum corporearum sive naturalium, quoad generaliora, communiora & maximè necessaria, constat charactere & criterio evidentiae tum objectorum quatenus nos vivide afficiunt & ad nos spectant; tum affectionis ipsius vividae, praesentiam & actionem objecti involventis: non autem evidentiae objecti quoad naturam intimam suam suarumque proprietatum affectionumque cogniti. Sic constat veritas realis existentiae corporis nostri, corporumque extra nos aliorum, diverse figuratorum, motorum, quiescentium, nosque multifariam afficientium, v. g. Solis, ex lumine suo vivido; aliorumque corporum, ex aliis quibus nos afficiunt modis, certis illis utique & indubiis, quamvis de natura & constitutione penitiori illorum corporum nondum hactenus constet.

XXVII.

4. Criterium quartae speciei,

XXVII. Quartò, Veritas realis rerum naturalium quoad specialiorē suam constitutionem, suarumque proprietatum & effe-

ctuum

ctuum naturam, statum, vires, ordinationes de veritati-
 individuas, constat caractere & criterio e- bus specia-
 videntiaæ objectorum intus radiantium & af- lioribus
 ficientium iis modis vividis, quibus a Deo ad corporeis.
 representationem realem ejus virtutum ex- realibus.
 cogitata fuerunt objecta, constitutaque &
 donata dotibus suis prodierunt, ac inter se
 collocata sunt, suaque sibi communicant.
 His modis nemo res naturales veritate novit
 reali, nisi is cui Auctor naturæ detexit per-
 vividas atque lucidas affectiones, earum re-
 rum exemplares quæ in ipso sunt causas &
 vires donatas, atque inter sese ordinatissime
 & admirabilissime vivideque compositas.
 Hoc uno oculi nictu, ubi vult, exhibere pot-
 est; sed quam rarum id nunc sit, dicto opus
 non est.

XXVIII. Quinto, Veritas umbratilis & XXVIII.
 picta rerum tum spirituum tum corpora-
 lium, quoad generaliora sua, nec non & ea
 quæ in eis earumque proprietatibus & acti-
 bus maxime sunt obvia, communia & neces-
 saria, constat caractere & criterio eviden-
 tiaæ & claritatis idearum quarundam sola
 attentione opus habentium ut certo sciatur
 eas non esse imagines rerum & propieta-
 tum fictarum & chimæricarum; sed rerum
 saltem possibilem, & ideali modo verarum.
 Ita in cogitantibus, idea desiderii cujus ob-
 jectum sit bonum; idea facultatis percipien-
 di, cujus objectum sit verum; idea determi-
 nati-

Quint m
 criterium
 de ve itati-
 bus umbra-
 tilibus ge-
 neraliori-
 bus.

nationis libertatis, |cujus norma sit π rectum aut justum & similia : in corporeis vero considerandis, extensioⁿ, motus, figurarum proprietates simpliciores, numerique minus compositi, ideali hoc certitudinis modo per evidentiam, sola attentione convincentem, cognoscuntur.

XXIX.

6.

Sextum
Criterium
veri, de ve-
ritatibus
idealibus
specialiori-
bus.

XXIX. Sexto, Veritas umbratilis & picta earundem rerum quoad specialiora, penitioraque sua essentialia, vires, proprietates, effectus, combinationes, cognoscendarum & deducendarum, ita ut vel totius universitatis vel cujovis in ea particularis systematis compages idealis complete habeatur, constet oportet caractere & criterio evidentiae & claritatis non tantum in ideis generalioribus, penitius & attentius quam praecedente articulo perspiciendis; sed & in partitione, deductione, combinatione & consequentiis illarum: in quibus seorsim deducendis & percipiendis sua adesse debet evidentia, ut & (quantum fieri potest & optandum esset) in omnibus simul resumtis & coagmentatis evidentia totius systematis & ejus combinationum. Quod sane & arduum est, & admodum paucorum: etsi dentur plures qui hinc inde unam forte atque alteram rei alicujus particularis veritatem idealem evidenter & inconfuse aliquatenus percipiant. Aliud est ubi Deus, qui in anima agere valet, rerum vel universarum, vel quarum ipsi lubebit, parti-

particularium ideas & icones in ratione vollet excitare. Tunc veritas hæc idealis sua claritate & partium distinctione sese tanquam indubitato prodet criterio. Verum, id non accidit frequentius.

XXX. Non est tamen quod quis adeo sit sollicitus, si forte has criteriorum & evidentiarum sex species non possit primo nisu adeo facile concipere, aut conceptas, diu animo præsentibus retinere: siquidem earum sit natura, ut experientia sua sit suum cuique criterium aut sui criterii præsentia, atque adeo, quemadmodum dictum est, ubi adsunt, ignorari non possint: & vero recte quærenti verum, se ipsas ex se offerant, & per se animos certos faciant. Unde earum reflexa cognitio, hoc est, cognitio quod in his consistant criteriâ & characteres diversarum veri specierum non tam ad inveniendum aut agnoscendum verum necessaria est vel utilis, quam ad hoc, ut a falsitate sive a persuasionem falsa, possessu veri absterneatur, utque ab ea recedat quisquis in eam incidit.

Interim, ut brevius ista omnia animo teneantur, huc redeunt cuncta. In nobis dari tres facultatum species, divinas, naturales, umbratiles: unamquamque suam habere objecta, adeoque & dari trium generum objecta: & præterea pro facultatum & objectorum numero, tria luminum genera, divinum, naturale, & rationale; &

XXX.

Non tam de ipsis criteriis quam de non examinandis aut de non tractandis unius generis veritatibus per criteria aliarum, esse laborandum.

denique tres affectionum seu sensationum (voce late sumpta) species , emergentes unaquæque ex conjunctione facultatis cum objecto & lumine ejus ; atque hic latet veritas, (eaque triplex) & criterium ejus, quando nempe facultas debita, jungitur apte cum objecto proprio in suo lumine. Et quoniam unaquæque ex tribus facultatibus , item & objectis , & luminibus , & affectionibus , vel generalibus agunt, spectantur , lucent & afficiunt, vel specialius ; ideo, quod trinum ex se est, in senariam abit divisionem vel considerationem prout modo explicui.

Præcipuus autem harum distinctionum fructus in hoc est , quod nemo , qui omnes veri species nondum expertus est , debeat unam speciem examinare aut sibi persuadere se eam possidere, multo minus ad ejus adaptionem adspirare , per facultatem , aut lumen, aut affectionem criteriumve vel characterem alterius speciei , quemadmodum contingeret si quis reales vividasque veritates divinas, generaliores aut specialiores, examinaret per facultatem, aut per lumen aut per criteria veritatum umbratilium & idealium , quæ de rationis genere sunt ; aut etiam per facultates, vel per lumen , aut per criteria veritatem realium physicarum quæ ad facultates sensuum corporeorum pertinent : veluti si oculis animam ad lumen solis tentaret perspicere : aut denique si quis veri-

veritates ideales *specialiores* de natura peni-
 tiori aut facultatibus rerum cogitantium vel
 corporearum, earumve aliquot systematum,
 probare vellet a se possideri, ex comparatio-
 ne vel allegatione *veritatum generaliorum*,
 & maxime obviarum atque communium,
 quales sunt veritates ideales maxime obvix
 de numeris, figuris aut motibus simpliciori-
 bus, ex quarum comparatione cætera sua
 conaretur asserere & comprobare. Quod ut
 committant, facile inducuntur ii Philoso-
 phi, qui rebus Mathematicis sunt assueti, vel
 uti sunt ut plurimum Cartesiani: ex eviden-
 tia namque qua percipiuntur Mathematica
 sua principia communiora, haud raro
 comprobare volunt, se & rerum ipsarum na-
 turas, sive ideas atque proprietates, eadem
 evidentia perspectas habere: qua in re cum
 magnum subsit *erratum*, penitius ea est in-
 spicienda.

Mathema-
 ticos & Car-
 tesianos
 quandoque
 hic pecca-
 re.

XXXI. Hic supponamus, si placet, id
 quod postmodum probatum dabo,) facul-
 tates mentis nostræ, præsertim rationis sive
 intellectus activi, corruptas esse, torpidas,
 haut recte se moventes, lumineque vel cassas
 prorsus, vel admodum deminutas.

XXXI.
 Erratum
 quoddam
 ex mathe-
 maticis
 comparati-
 onibus ori-
 undum &
 præcaven-
 dum.

In hac suppositione, sive (quia illam ut
 talem assumo) in hac veritate, patet omnes
 de rerum universalium specialiumque natu-
 ris ideas exactiores & penitiores, harumque
 formandarum aut noscendarum facultates,

Ex ideis
 aut criterio
 veri Mathe-
 matici, non

posse osten-
di rerum
nature id-
eas posside-
re.

in mente violatas aut obscuratas vel omni-
no deletas esse debere, mentemque ipsam eo
in statu ineptam & inidoneam qua eas rectas
restituatur. Attamen, quoniam mens non sup-
ponitur annihilata prorsus, sed superstes ad-
huc ac sui suorumque actuum, præterea &
corporis sui aliorumque conscia; eo ipso
sequitur non posse ex corruptione hac men-
tis inferri talem obscuracionem aut deletio-
nem veritatum generaliorum matheseos,
aut facultatum quibus illæ noscuntur & tra-
ctantur; quemadmodum ex eadem necessa-
rio infertur obscuratio & deletio idearum
de naturis quarumcunque rerum & systema-
tum, ægritudoque facultatum eas respicien-
tium. Namque mens utut corrupta, modo
supponatur sui suarumque actionum con-
scia, nec non & inter corporea vivens, seque
ibidem cum corpore suo sustentans, impossi-
bile est quin debeat scire, aut debeat posse
scire, se unam aliquam cogitationem semel ha-
bere, bis aut ter iterare, suum corpus duabus
esse præditum manibus, digitisque in nna-
quaq; quinquies repetitis, qui cum totidem
simul additi faciant decem: caput esse aliud
figuræ atque brachium aut crus, & hæc ali-
us quam lapis cui impingit: omnes partes
corporis sui simul sumptas æquari corpori
toti; id totum esse majus qualibet sua par-
te, & similia, quæ si deberet ignorare, tunc
nec esset sui compos, & vero sese regere
atque

atque vivere inepta foret. Itaque hæ veritates cum annexis suis, sunt menti sui consciæ & inter corporea viventi veluti naturales: at non ita de veritatibus ideisque exactis & philosophicis rerum naturæ, quippe quæ dos gratuita & ornamentum ejus arbitrarium magis videntur, quæque utique experientia teste, ab homine, salvo ejus naturali regimine, ignorari possunt, & ex corruptionis accessu, ignorantur. Ergo probare atque illustrare velle, se hasce ultimas adhuc habere ex allegatione aut comparatione priorum, perinde est, ac si cæcus ex figuris aut numeris vel ex palpandi facultate, vellet ostendere se veras lucis & colorum ideas habere, easque per priora illa, explicare aliis cæcis tentaret. Nolim equidem affirmare omnes sic præcise ab unis harum veritatum ad alias progredi aut argumentari; at subest tamen quædam de possessione clararum idearum circa rerum naturas præsumptio, quâ ejusmodi comparationibus agunt; & vero postea sibi facillime persuadent se rerum ipsarum idea eadem evidentiâ nosse, qua effata sua Mathematica per comparisonem allata; quod sane longe a veritate abest, gratis assumitur, multis contrariatur causis, ipsisque, ut videbitur suo loco, experientiæ.

XXXII. Interim animadverti velim, istam veritatum Mathematicum allegatio-

XXXII.
Mathesis.

plis igno-
rantia in-
volvii qui
cognitio-
nis,

nem complecti ipsissimā ignorantia rerum naturæ allegationem. Etenim numeri & figuræ, ut quid reale sint & existens, res numeratæ & figuratæ esse debent; puta res cogitans vel extensa, a quibus numeri & figuræ non differunt nisi modaliter, non autem realiter: siquidem in natura non existant sine iis rebus unum, duo, tria, triangulus, simili-que abstracta; sed tantum res cogitantes vel extensæ, una, duæ, tres; triangulata, idealiter ut cogitatio, aut formaliter ut extensio: a quibus rebus cum numeratio & figuratio abstrahitur & seorsim consideratur, fit tantum consideratio unius atque alterius cujusdam, crassioris & communioris affectionis rerum earum, quarum naturas cæterasque proprietates sibi nihilominus incognitas esse, fateantur necesse est Mathematici, ipsi si sincere rem fateri volent. Aut vero interroga fodes, an vel naturam antilli alicujus subiecti, aut pauculorum ditorum, quibus illud suum, unum, duo, tria, sex, triangularis figura, applicant, verè cognoscant, illamque ut explicent pate: & tunc eos, si desipere velint, quous pisce magis mutos videbis. Ut jam non provocem ad innumeras rerum cogitationum corporearumque species, proprietates, facultates, naturas, systemataque infinita particularia, e quibus ne unius quidem capilli, aut pedis muscæ vel pulicis naturam intimam norunt. Ergo numeri & figuræ quando

quando ad subjecta & rerum naturam referuntur, nec otiose in solo cerebro circumvolitant, designant & inculcant nobis res, quarum immensa nos tenet ignorantia. Adeoque ea, quæ ex isthac ad veritates mathematicas provocatione gliscit in animo fastuoso nimis de vero præsumtio, magnæ in iisdem subjectis ignorantia agnitione temperanda est; nec vero ob unius atque alterius crassioris, communioris indelebilisque proprietatis cognitionem jactitare se debet animus, quasi per hoc ipsum divitiarum suarum in cæteris notionibus possidentis duret specimen & argumentum: ne forte per suum illud bis duo sunt quatuor, & trianguli tres anguli duobus rectis æquantur, & similia toties decantata, puerulos illos imitari videatur, qui ut se musices peritos ostendant, miseram unam cantiunculâ ad eandem chordam semper stridunt. Non usum, sed abusum hic carpi, eumque obiter, & unum quidem, nemo non videt; taceo namque, nunc perabsurda Cartesio tentatum esse, ut ex Mathesi Physices desumeret principia, quibus hanc potius totam perdidit. Sed ista aliunde constare poterunt.

XXXIII. Jam ad orbitam ut redeatur, patet quid respondendum sit quærentibus. Quis sciat se in recensitis veritatum speciebus perquirendis, & admittendis, claritate & evidentiâ ad unamquamque requisita potiri?

XXXIII.
Quæstio
capitalis:
Quomodo
quis sciet
evidentiâ

& verum
criterium
adesse suis
cogitatis?
Aut si putet
adesse, &
tamen fal-
latur, erro-
rem suum
deteget.
(*) supr.
num.
XVII.

Respondetur; illum id scire qui revera hac
veritates & evidencias experitur. At multi
putant se eas experiri, & tamen falluntur;
Verissimum. Quomodo igitur hanc fallaci-
am, & detegent ipsi, & evitabunt, si eam ex
parte veritatis & evidentiæ quam quærunt,
& ad quam respiciunt, nequeant evitare? Id
procul dubio ab iis fieri poterit, si quod (*)
supra dixi, non tantum ad criterium veri ge-
neralius animum advertant; sed & ad omnis
boni & luminis fontem Daumbene recur-
rant & attendant, inspiciantq; præterea, num
sux forte facultates, mensque tota, in malo
quodam corruptoq; statu languide & inor-
dinate versentur. Hoc si fuerit, tunc sciant
perinde secum esse, ac cum homine, qui ter-
ga soli obvertens, omni interim conamine,
ab umbra sese expedire, puroque solis lumi-
ne frui eniteretur: aut ei qui versus lucem,
radios sibi communicantem respiciens, o-
culis prave dispositis, non posset non videre
omnia perperam, quacunque etiam præsen-
tis fulgoris abundantia collustraretur.

XXXIV.
Ob duos
defectus
insignes,
homines de
veritate esse
incertos.

XXXIV. Atque hic certe, si velimus in-
veritate proficere, neque vero falli, aut in-
certitudine fluctuare, ubi veritate nos poti-
turos sperabamus, examinanda sunt ista duo,
quorum discussio necessaria admodum est,
ut quis veri admittendi critetioque ejus u-
tendi, sit & capax & certus.

1. Defectus
primus:

1. Et primum quidem, quisquis se ipsum
intus

intus (juxta tertium cognitum legemque
 requisitam) intuebitur , & sine dolo , (juxta
 secundam) examinabit , plus satis deprehen-
 surus est quantum Deo , immensi luminis o-
 mnisque boni fonti , sit obversus : non tan-
 tum eo , quod illo , immensaëque ejus libera-
 litatis , potentiaë , luminisque omnia pene-
 trantis , tum bonitatis nunquam deficientis ,
 felicitatisque abundantissimis fluentis , atque
 virtutum & bonorum omnium copia optatâ
 non utatur , nec liceat istorum ad arbitrium
 fieri participem , quemadmodum deceret
 utique inter Ens optimum sui que omnium
 maxime communicativum , & inter ens in-
 digens quod ab eo aversum non esset ; aut
 inter patrem & filios , amicamve cum amico :
 sed & hunc maxime , quod nec quidem ista
 ut decet , curet quisquam , multo minus desi-
 deret optetque cogitatione & affectu , aut
 quærat opere , prope Deum ut semper sit , e-
 umq; respiciat perpetuò . Verum isthæc per-
 tinere videntur ad alterum membrum , cor-
 ruptionem videlicet , de qua mox agendum ,
 & ex qua abalienatio hominis a fonte veri
 amplius patebit . Itaque , ex primo hoc de-
 fectu , sive aversione a Deo , fonte veri , mi-
 randum non est , hominem veritate quæsita
 frui non posse , quamvis etiam haberet in ge-
 nere criterium veri ; veluti non esset unde mi-
 raremur si quis luci terga obvertens ejusq;
 haud particeps , nec nosse , neque mensurare
 obje-

Averso
 & abaliena-
 tio à fonte
 omnis lu-
 minis Deo.

objecta posset, ut ut norma & mensuris aptis esset aliunde instructissimus.

2.
Defectus
alter cor-
ruptio fa-
cultatum
mentis, at-
que adeo
rationis.

XXXV.
Corruptio
facultatum
rationisque
revelatione
seposita e-
vincitur.

2. Sed & illud ipsum multo magis est im-
possibile ex defectu altero, corruptione vi-
delicet nostra, omniumque facultatum & to-
tius hominis, atque adeo & facultatis ratio-
nis: cujus rationis partes maxime hic sunt
considerandæ, quando etiam generalius lo-
quemur de universis cæteris.

XXXV. Corruptio autem ista nostra, se-
posita revelatione, ex principiis cuique in-
natis facile patet, modo juxta legem requisi-
tam alteram tertiamque, uti supponimus, u-
nusquisque in se & secum sincere ac sine do-
lo, nec sibi ipsi blandiens, rem attente consi-
derare velit.

I.
Experientia
idque mo-
dis quatuor

1. Ex primo quidem experientia & factis
constat, corruptam esse mentem, ejusque fa-
cultates, intellectum præsertim seu ratio-
nem: quæ experientia sese nimio plus pro-
dit intus & extus effectis mancis, ex quibus
omnino colligendum est, causam deprava-
tam & corruptam esse. Scilicet, constat na-
turale & legitimum intellectus elementum,
ut sic dicam, esse lumen, & tamen de facto o-
mnes immensis undiquaque tenebris inna-
tant: constat & finem scopumque intelle-
ctus esse veritatem; & nihliominus omnes
de facto, pro una altera macra & sterili veri-
tatiuncula, si quam habent, infinitis & fœ-
cundis circa se ipsos cæteraque omnia erro-
ribus

bus implicantur. Constat & illud, humanorum
 intellectuum naturam esse eandem, veritates
 etiam in se unas easdemque esse: & nihil-
 ominus experimentis patet dissentire omnes
 inter se de rebus iisdem; ut vere sint quot-
 capitata tot sensus. Tandem constat rationis
 incorruptæ & famæ actum debere esse sanum,
 atque adeo approximare homines veritati;
 tamen si videamus accidere, eosdem, quo plus
 intellectus activitate utuntur, eo magis in-
 dissensiones infinitas dissipari. Ergo con-
 stat, 1. intellectum revera esse extra suum
 elementum; 2. eum a suo scopo fineque aber-
 rare; 3. eundem in diversas & oppositas per-
 petim ruere confusiones; & 4. activitatem
 ejus, qua se ad scopum restituere, inque ele-
 mentum suum vult referre, ita inepte consti-
 tutam esse, ut non tantum id non efficiat,
 sed & se potius magis ab eo abducatur atque
 removeat. Hoc est, ni fallor, constat, intel-
 lectum esse nunc de facto non modo simpli-
 citer corruptum; sed & multo maxime &
 horribilem in modum corruptissimum: nisi
 incolumitatis rei statusque incorrupti pro-
 prietate & signa dicenda sint, esse extra bo-
 num statum naturalem, extra finem & sco-
 pum suum, extra concordantiam, & extra
 activitatem bene agentem: id quod nemo,
 opinor, cogitaturus est.

2. Secundo eadem, & universalior adhuc
 totius omnino hominis corruptio, demon-
 strative

2.
 Demonstrative & 2

priori evincitur facultatum corruptio, a causa efficiente in homine actum quinq; modis.

strative patet ex eo, quod infinitæ corruptionis causa efficiens, (aut, si mavis, deficiens) sæpissime in ipso fuerit in actum deducta: unde necessario sequitur, effectum seu corruptionem ipsam in eodem esse productam.

Ex secunda & tertia lege requisita & cognita, descendat quisque in se, & sibi in sinceritate nullo dolo adpersa attendat: hinc discet utique non dubitante conscientia, 1. nos. Ens summum, omnipotens, luminorum, optimum, nostri & omnium causam, munificentissimam, laudibusq; & gratiis continuis ac debitis non agnovisse & affecisse. 2. Ad idem, bonorum uti fontem ita & scopum, nos nec retulisse nos ipsos, neque etiam cætera; sed omnia potius ad nos, ac si omnium scopus essemus ipsi, inclinavisse. 3. Neque nos rebus, facultatibus nostris nobisque ipsis totis legitime & juxta ordinem Dei esse usos; sed pro inordinatissima cupiditate omnia turbasse; rebus, objectis & facultatibus æternis caduca præposuisse, corporea spiritualibus, superficialia internis, necessariis accessoria, superioribus infima, umbratilia realibus, & perdita nostra placita propria sanctissimis Dei beneplacitis: 4. & denique nos non curavisse auxilium lumenque Dei continuo nobis ut adessent; sed quasi ipsis non haberemus opus, essemusque & fotes & luminosi per nos satis, omnia ex lubitu & propria industria voluisse agere & rege-

regere; atque; 5. quod pejus est, nos nec adhuc dum inverso & confirmato esse animo ut ista emendemus. Quæ omnia quid aliud loquuntur quam (ut idem aliis verbis exprimamus) nos esse actibus & habitudine ingratos, philantia plenos, inordinatos, superbos & impœnitentes? Atqui hæc peccata causa sunt & in actum deducta & continuo agens corruptionis: eaque causa est in intimis animæ nostræ penetralibus: ejus igitur effectus, hoc est, corruptio, intimis nostris inest facultatibus, desideriis, intellectui, rationi, cæterisque etiam infimis quæ sane incolumes & incorruptæ esse nequeunt: quemadmodum si cor sit ægrum, cætera membra etiam externa & minus nobilia, male quoque se habere necesse est.

XXXVI. Præterea cum Deus se suamque justitiam negare non possit; justum autem sit, averſis a Deo, ingratis, philantia captis, inordinatis, superbis, & quos istorum criminum nondum pœnitnit, quique necdum ea ejuravere, non subministrari ea quibus sunt indigni, & quibus dudum quidem abusi sunt, mox vero adhuc sunt abusuri, sequitur ex justitia Dei, eis subtrahi debere, vel potius, non continuari lumen, auxilium, vires rectitudinem, quibus utique intellectus eorum, ratio, activitas aliæque facultates corruptissimæ, vellent omnis generis rerum veritates, naturas, vanissimæque etiam

XXXVI.
Ex justitia
Dei sequi
absentiam
luminis in
homine nec
non ejus
in eptitudi-
nem ad ve-
ritatem,

etiam & futilia perreptare, ad delectationē commoditatemve amoti suo proprio & superbo quærendam & exhibendam. Hæc illis si præstaret Deus, approbaret sui ipsius, quæ ab illis fit, prætermiſſionem, & a se, ipſo juſto diſſentiret.

XXVII.
Obex Veritati acqui-
rændæ ob-
ductus, &
hiatus in-
gens in
Philosophis
diſſimula-
tus, con-
ſtans ſex
aliis craſſis
eorum Er-
ratæ præ-
cipuis.

XXXVII. Hic igitur Veritatis cognitioni ulteriori ejusque fruitioni acquirendæ, ab averſione & defectione hominis, ab ejus depravatione, a Deo juſto, clauſa eſt janua, firmiſſimusque objectus obex. Eum autem quis removebit? januam quis aperiet? Hic nos inter, & amabile veritatis pomœrium, ingens abyſſus interjacet & hiatus maximus, de quo prius implendo non cogitant Philoſophi: unde eos grefſus ſuos veritatem verſus continuari putantes, in tenebris & falſa præcípites ruere, neceſſe eſt. Hunc autem hiatus vel ex cæcitate Mentis corruptæ non perſpiciunt; aut ex dolo animi minus ſinceri, ea quæ ſuperbiæ ſuæ amara forent & ingrata refugientis diſſimulant. Sunt enim, hiatus ille hominum, præcipue vero Philoſophorum, pudenda ERRATA ſex, inter, PRIMÆ & præcipua annumeranda, nempe 1. deſertio Entis ſummi: 2. ingratitude erga illud: 3. amor proprius & adhærentia cujuſque ſui: 4. inordinatio & aſperitas ſui, facultatum, regiminis, ſtudiorum, rerum: 5. ſuperbia animi propriaque in ſe confidentia: & 6. impœnitentia. Quæ errata

rata nisi prius ante omnia corrigantur, ad veritatem ulterius progredi non dabitur; ita ut revera oleum & operam perdant atque nugentur Philosophi, quotquot de minusculis nescio qualibus erratiunculis circa futilia quædã objectula evitandis sunt solliciti, dum interim principes hosce errorum fontes, omnes mentis capacitates & facultates venenatis fluentis suis inundantes, obstruere prætermittunt. Ager ubi de se non cogitans æstucis quibusdam & pulvisculis colligendis incumbit, est profecto deplorati status. Medicus qui agri capillis curandis & tuendis sese daret, dum interim nobiliores partes exitiali morbo impugnatas negligeret, aliam utique quam Medici titulum mereretur. Et tamen ita se gerunt omnes in mentis suæ ægritudine propria homines; in aliorum ægritudine sananda, Philosophi.

XXXVIII. Debebant potius inter COGNITA sua *prima* hoc, quod quartum est ordine, numerare, atque nobiscum quartam legem veræ methodi statuere hanc: AGNOSCENDUM ESSE CUIQUE SE ESSE CORRUPTUM, ATQUE IN EO STATU VERITATIS ACQUIRENDÆ INCAPACEM. Unde necesse eos, si pergant, in omne falsum & malum, ipsiusque tandem Atheismum & Libertinismum prolabi.

XXXVIII.

(4) Quarta
veræ Me-
thodi Re-
gula:

Agnoscen-
dam esse
uniquique
corruptionem
suam,
unde a ve-
ritate alienus
& ad
omne falsum
& malum
pene ivit
et.

XXXIX.
Philosopho-
rum Genti-
lium erro-
res unde.
Rom. c. l.

XXXIX. Id quod olim Paulus observa-
vit gentibus Philosophis ea de causa accidisse in loco nunquam satis memorando ad Romanos. *Illi cum cognovissent Deum* [post agnitionem sive demonstrationem existentiae Dei] *non sicut Deum glorificarunt* [ei non adhæserunt tanquam fonti omnis veri & boni,] *neque gratias egerunt* [fuerunt ingrati;] *sed evanuerunt in cognitionibus suis*, [vano amore proprio sibi suisque cogitatis & speculationibus naturalibus, minutisq; & evanidis adhæserunt] *Et obscuratum est insipiens cor eorum* [facultates internæ omnes in tenebras, adeoq; in confusionē & *ἀταξία* ruerunt,] *Et dicentes se esse Sapientes, stulti facti sunt*: [& per superbiam suam & confidentiam in se, profitentes se sapientiam, veritatem, philosophiam esse adeptos, non modo longe a veritate in falsitatem, sed & in insaniam inciderunt.] *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum*: [in hoc præcipitium jam inciderunt qui ex Cartesianismo sese in Spinozianismum dedere præcipientes, quibus Deus nil jam aliud est quam mundus corruptus ipse cum universis creaturis, ita ut omnes & singulæ nil aliud apud illos sint quam Deus vel substantia Dei diversimode modificata ac disposita.] *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis*

eorum

INVENIENDI VERUM. PARS I. 5

eorum, [hæc est ejuratio omnis conscientiarum principiorum internorum justis & æqui, verusque & internus Libertinismus, quem nunc apud multos latere, nec nisi per humanos respectus præpediri quo minus erumpat, timendi locus est: addit Paulus eos & traditos esse *in immunditiam* aliaque externa scelera abominanda, quæ ipsissimus sunt Libertinismus externus, fructus scilicet omnium completus & maturus, post quem nil expectandum superest, præterquam ejus mellis & collectio, hoc est, excisio & projectio in abyssum illam, quo omnia mala tandem a Deo sunt præcipitanda.

XL. Verum ista omnia de corruptione (dixerit forte nunc aliquis) Theologiam spectant, & non Philosophiam, neque adeo nos Philosophos. Audis, amice Objectator, si dolosa mente (contra Leges & cognita superiora) tecum ipse vis agere, ista, utique & omnia sequentia, te non spectant: relinque modo illa & perge in viis tuis. Agimus cum sinceris, qui si ordine, si in se candide rem aggrediantur, ea utique sic se habere observaturi sunt, quocunque postea nomine ea indigitari debere contendas. Hæc de nomine cavillatio, hominis est dolosa, mente se emendare tergiversantis. Paulum illa quæ diximus, nævis Philosophorum accensere, causisque suorum errorum, modo vidimus; & ipsi proxime antè tenebrarum

. XL.
Corruptionem hanc non Theologiam modo, sed & Philosophiam spectant.

si oculi læsi, exigasque tamen a pictore uti recte icones depingat, hoc impossibile ei fuerit, recteque dixerit, facultates priores motus debiti & sanitatem oculorum prius esse incolumes a depravatione restituendas: ad quæ se objeceris, hoc medicinam spectare, non artem pictoriam, illumque hac in causa duas illas artes confundere inter se; deridendum omnibus te exhiberes: nemo n. nescit utut Medica ars cum pictoria non sit confundenda, præquiri tamen necessario ejus operam atque effectum in subjecto ægro, antequam artem quamcunque aliam infimam exercere possit. Eodem modo se habet res inter animæ facultates superiores atque inferiores: objecta quidem atque artes diversas si vis utræque habent, at inferiores suis ut functionibus debitæ utantur, superiorum, prius requirunt & efflagitant statum bonum, aut in bonum statum restitutionem. Quid quod ea argumenta, quibus modo corruptionem Mentis evicimus, non minus tangant rationis facultatem, quam quasvis alias superiores, ut cuilibet attente ea consideranti evidens fieri poterit? Idem certe evidenter designat Paulus, quando affirmat, eos qui Deum glorificatione & laudibus debitis profecuti non sunt, factos esse stultos, enarratque postea habitus eorum adeo propudiosos ac brutos, & ipsi naturæ ac rationi adeo adversos, ut horribilior rationis corruptio cogitari non possit.

XLI.
Corruptio-
nem non
esse tantum
in abusu fa-
cultatum,
quæ in se
sunt illæ: sed
etiam
ipsis facul-
tatibus in-
herere &
inhabitare,

XLI. Dicent forte nonnulli, corruptio-
nem esse in abusu libertatis, facultatibus
male utentis: ipsas autem facultates non
ideo esse corruptas, sed semper integras; ab-
usum tantum earum ex libertate esse tollen-
dum: veluti si quis igne, vino, pecunia, fer-
ro, instrumentis male utens, multa perperam
committat, non inde sequitur, res ipsas qui-
bus utitur, ideo esse corruptas, sed mentem
tantum abutentis. Instantia undiquaque
absurda, & in ipsos pugnans! Nam primo,
abutens rebus externis, ipsas utique corrup-
pit, in quantum illæ corruptionis admitten-
dæ sunt capaces: ignis neglectus extingui-
tur; vinum indebite potatum perditur &
perdit; & sic de cæteris. Secundo, idem
magis atque etiam necessario accidit, quan-
do res quarum fit abusus, substantialiter
unitæ sunt, sive unum componunt systema,
cum re abutente, veluti facultates cum li-
bertate unitæ sunt. Meretrix ex libertate
abutitur suo corpore: an propterea soli li-
bertati corruptio inest, affectibus autem ca-
stitas, & corpori integritas? *Αὐτίχῃ* fer-
rum sibi ipsi ex libertatis non recto usu in-
jugulum adigit, an propterea sola libertas
depravationem patitur, neque corrumpen-
tur cum facultatibus corporeis vita, ipsum-
que corpus? Quanto magis in rebus mora-
liis & spiritualibus valet regula, abusus fa-
cultatum facultates ipsas corrumpit, easque
reducit

reddit habitualiter vitiosas & agram. Denique utinam qui in libertatis determinationem rejiciunt omne vitium, id facerent ex animo; ita ut postea ipsi a libertatis suæ regimine abstinentes, eam totam omnis boni regiminis auctori, ut sanarentur regendam traderent atque committerent! Neque enim quicquam est, ultra hoc, quod ad plenam in integrum restitutionem ab illis exigî posset; sed ipsi sane ex hoc exercitio corruptionem suam sibi ipsis non extenuare, luculenter & plenissime condiscerent.

XLII. Quod si quis scire desideret, quæ in re consistat illa facultatum corruptio, saltem quatenus ad verum spectat, ei & oculi sani & divinum lumen ad hoc perspicendum dari deberent, iis enim solis quæcunque inordinata sunt, detegi possunt. Interim tamen crassiore & palpabiliore modo id quod postulatur nominare licebit, intellectus tenebras, contractionem, arctitatem, somnolentiam & stupiditatem, incrassationem & ad pingua & spissa conformationem, indeque dispositionem ad indiciendum (sic mihi loquendum est) incomposita, chimeras, & mille absurda, nullatenus cum ideis Dei rerumque naturis conformia.

Sed ut rem ipsam aliquatenus percipiendam possem exhibere, quia ardua est & difficilis, altius equidem resumenda esset, exactiusque pertractanda ac digerenda,

XLII:
Quid sit
corruptio
facultatum
præsertim
intellectus
atque ratio-
nis, indica-
tur nomi-
ne.

Et per
quosdam
veluti a-
phorismos.

quam nostrum hic ferat institutum. Conabor nihilominus, adjuvante Deo, hic saltem subindicare de sublimi ista materia quædam quam brevissime velut per aphorismos disposita.

XLIII.

De intellectu
natura & corruptione
Aphorismi
decimus.

1. 2. 3.
4. 5. 6.
Intellectus
factus
esse
ad assumptionem
duobus modis.
omnium
rerum
formarum
passivitate &
activitate.

XLIII. 1. Fecit nos Deus res vividas & cogitantes, ut donaret nos, vel potius nos vestiret & indueret formis tum sui ipsius, tum rerum omnium.

2. Modi quibus voluit Deus nos rerum formis indui, sunt duplices: primus modus est realis, vividus, efficax: alter umbratilis, picturarius, superficialis. Utroque modo formam Dei & formis rerum possumus investigari & superindui.

3. Id quod in nobis istas formas recipit, si ve induitur, aut in illas quasi vertitur, vocatur generaliter *intellectus*, qui, quoniam est cogitatio sui & errorum quæ actu in se fiunt, conscia, quando formis rerum induitur, eo ipso res scit & novit. Si cere esset suorum actuum conscia, & verteretur in figuram Alexandri, nosset tunc figuram Alexandri.

4. Intellectus pro ratione diversitatis objectorum, seu formarum recipiendarum, est diversæ etiam capacitatis: & distingui potest in divinum, qui intelligentia dici potest, estque veluti capacitas quædam Mentis intima & immensa, divinis formis recipiendis apta: in humanum vel idealem aut rationalem

lem pro (a) ideis rerum; & animale[m] sive
 sensualem, pro externis objectis: hi duo sunt
 menti velut superficialii; etsi unusquisque
 diverso se habeat modo, de quibus (b) alio (b) Infra
 loco. Lib. I. §
 XII.

5. Unde patet, intellectum, quisquis is
 sit, divinus, rationalis, animalis, esse primo
 omnium passivum sive recipiendarum in se
 formarum capacem. ejusque naturæ, ut ad-
 mittere illas in se possit.

6. Sed quia intellectus est cogitatio vi-
 vens, adeoque & actus habens, tunc agens,
 hinc & activus est omnis intellectus, divi-
 nus, rationalis, animalis. Et unusquisque
 sibi attendens, satis experiri potest, ubi quid
 percipere vult, quomodo sese intus agitet,
 ac moveat ad se adaptandum conforman-
 dumque quarumvis rerum formis aut ideis.
 Est intellectus tanquam Proteus ille fabulæ,
 aut Vertumnus, qui in omnia vertitur. Est
 veluti agilis comædus, qui omnes res, acti-
 ones, personas, regias pariter & viliores, ita

D 5 . imi-

(a) Nota per ideas sæpius hic & in sequentibus
 specialius intelligi eas rerum formas quæ in int-
 lectu activo sunt, & quas picturis assimilamus, atq;
 a diis nec non & sensualibus & vividis percepti-
 onibus distinguimus. Interim tamen & his (quia
 alii etiam fecerunt & cum illis nonnunquam lo-
 quendum) his inquam ultimis interdum nomen
 idem damus: quod ex ipso loco sine ambiguitate
 ut pateret, data est opera.

imitari enititur, ut earum formas omnes in se apparere faciat. Sed hic cautela adhibenda est sedulo, ne comœdus ille se revera etiam credat esse regem, aut se reipsa putet illa omnia esse atque habere ex sua activitate, ad quæ repræsentanda adspirat.

XLIV.

7. De transformatione reali intellectus in divinas formas. Eum hic, excepto obligationis suæ actu, mere passivum esse.

XLIV. 7. Quando agitur de intellectu vivide, realiter & efficaciter investiendo & induendo rerum formis earum maxime, quæ ipsius intellectus natura sunt sublimiores, tunc omnis intellectus activitas ad hoc est prorsus inepta, nisi tantum hoc agat, ut se, quiete & passive offerat formæ atque subjecto ipsum investituro & transformaturo. Atque hinc patet, intellectum nullum creatum posse se vivide transformare in formam Dei, ejusve attributorum aut proprietatum quarumvis, aut posse se ipsum, quacunque activitate se moveat & verset, ulla forma Dei reali & efficaci investire. Hoc si faceret, ipse esset aut Deus, aut factor Dei. Forma enim realis, vivida & efficax Dei, est ipse Deus. Adeoque ipse Deus solus est qui se intellectui creato insinuas & uniens, formam sui vividam, realem & efficacem ei imprimat, eumve illa investiat & superinduat, quantum quidem ab Omnipotente fieri potest in subjecto creato, Dei admittendi receptivo & capaci. Hinc Paulus, (a) *Transformamur ad imaginem gl'orie Domini quemadmodum a Spiritu Domini:* & (b)

(4)
2. Cor. 3. 18.

(6)
2. Cor. 6.
17.

Qui

Qui adhæret Domino, Spiritus unus est, cum illo, & plura alia. Atque in his mirabilia. vitæ æternæ continentur. Ergo Intellectus noster divinus, sive ad divinas formas vivide & realiter recipiendas factus, excepto actu quo se offert Deo transformandum, mere passivus est.

XLV. 8. Quando agitur de intellectu vivide & efficaciter investiando sive inducendo formis rerum, intellectus natura & dignitate quamvis inferiorum; intellectus tamen sua sola activitate ad hoc ipsum etiam ineptus est; sed jungatur oportet ea moles corporea cui unitus est, rerum objectis, seu eorum effluviis, quæ in illam agant: & tunc per vim quâ Deus res uniri, certis que in sese, pollere potentiùs voluit, immutatur intellectus in formas rerum, quatenus illæ ad ipsum cum corporibus unitum spectant. Et hæc quidem non opus est hic diductius explanari: exempla vero eorum satis prostant. Quisquis vult v. gr. vivide percipere formam solis, luminis, plantarum, animalium &c. Is nec velit solum, nec omni sua activitate tantum conetur in se formas illas effingere: sed & corpus quoque & oculos debite ad objecta appropinquet: atque tunc realiter, vivide & efficaciter formis eorum, quatenus ad ipsum spectant investietur, sine ulteriore sui activitate. Hic intellectus est animalis, qui

XLV.

s. De

transfor-
matione
reali intel-
lectus ani-
malis in
formas na-
turales sen-
sibiles.

Eum hic,
excepto a-
ctu oblati-
onis orga-
norum,
mere passi-
vum esse,

con-

confusionis evitandæ causa non (nisi raro) nomine intellectus venit indigitandus, sed *perceptio sensualis* aptius dicitur. Estque hujushæc norma: *Intellectus animalis, sive perceptio sensualis, quatenus realiter, vivide & efficaciter formis rerum investiendus est, excepto actu quo organa corporea objectis applicantur, mere passivus est.*

XLVI.

De trans-
formatione
umbratili
intellectus
sive rationis
humanæ in
pictas re-
rum icones
seu formas.
Eum hic se
active ha-
bere.

XLVI. 9.

Quando agitur de investiendo intellectu ideis seu formis rerum pictis, & umbratilibus, modoque non vivido & efficaci, sed sterili, mereque speculativo & picturæ instar, sive formæ illæ sint rerum divinarum intellecti sublimiorum, sive sint rerum æqualium, sive infimarum; tunc *intellectus activitate, potentia, industriaque & contentione sua potest sese vertere in illas formas*; non equidem reales & veras, sed pictas, ubi agat *modo representante, & veluti fingente aut pingente*; quemadmodum homo aliquis sic sese potest vertere in alium, non quidem ut fiat alius: sed ut eum exprimat & repræsentet voce, gestu, ingressu, modo agendi & ratiocinandi, & similibus. Hic intellectus activus est, & dicitur intellectus humanus, sive *ratio humana*. Atque hic est modus quo ratio ideas rerum in se ipsa excitat, conamine nempe suo sese ita disponens, ut se vertat & transformet in formas rerum, sive eas sibi superinduat, aut, ut sic loquar, ad earum figuras & modos sese accom-
modet.

modet. Hic igitur est intellectus activus & active ad formas illas se habens.

XLVII. 10. De illarum formarum seu idearum proprietatibus, & quomodo eæ a reallibus distinguantur, agetur (a) alibi. Sed hic observabimus, dari conditiones sine quibus ratio sese in rerum formas recte vertere non potest: quibus conditionibus igitur sese, dum agit, accommodet oportet, si bene velit agere. Ita conditiones præcipue sunt ut illa nec totum, nec præcipuum exercitii mentis tempus aut officium occupet; neve etiam se gerat ut solidum quid; sed ut temporis exercitiique partem aliqualem eamq; accessoriam & propter aliud quam se, peragat velut obiter. Hoc velim: permittat ratio Intellectum passivo-divinum, superioresque facultates sæpius, præcipue, ardentius, totasque uniri & exerceri cum Deo, ejusque lumine, amore, deliciis, admiratione, laudibus: ipsa vero interdum, & veluti perlusum mentis, picturas Deo, tanquam arcus triumphales in se efformet & erigat, imaginibus divinorum operum condecoratas, ut ex omnibus illis iconibus & effigiibus a se excitatis, recurrat ad Deum, Originale ipsum, cui congratuletur de operibus suis, denique industria quam ab ipso habet ab ea in se depingenda, ad glorificandum Auctorem omnium,

XLVII.

10. Ad transformationem activam intellectus, sive, usum rationis, conditiones aliquot ut bene se gerat.

(a) Lib II.

§. VI. &c.

XLVIII. 11. *Libertas*, facultas, quæ cæteræ facult.

XLVIII.

11.
De habitu-
dine liber.
tatis, desi-
derii & ac-
quiescentiæ
ad intelle-
ctum, ut
bene se ha-
beat.

facultates ab homine ad placitum exercen-
tur, & objectis applicantur, regit intellectum
in Mente divinum, humanum, animale, ita
ut quemlibet, ex iis quando vult ad obje-
cta seu exercitia admoveat, aut ab iis remo-
veat. Hinc intellectus status cum laude,
aut cum vituperio & culpa hominis immu-
tari potest. *Desiderium* autem est stimulus
intellectus omnis, quo velut impetu pelli-
tur, enititur, incenditur ad sese vertendum,
& transformandum in formas rerum, aut ad
se disponendum & offerendum causæ trans-
formationis sufficienti, ut per eam forma-
cupita investiatur. Hoc quando adipiscitur
intellectus, tunc desiderium vertitur in *ac-
quiescentiam*, quæ est unitio ipsa cum for-
ma veritatis possessa, quæque in intimis
eonsensu medullas ipsa, ut se loquar, & o-
mnia penetrante sese insinuat & expandit,
foras autem se prodit per *asseverationes*, de-
cisiones & judicia affirmativa. Tuncque
talis anima scit indubitato se non falli, quia
est in unione, in communicatione cum Deo,
cujus impressiones in se possidet. Atque
adeo, quemadmodum, quando Deus deside-
ravit ideas rerum in intellectu suo arbitra-
rio & activo excitare, illasque per omni-
potentiam suam excitavit prout voluit, tunc
desiderium ejus acquievit in adeptione illa-
rum formarum; siquidem tunc habuit id
quod voluit & quale voluit: ita etiam quan-
do

do Mens acquisivit veras ideas sive formas rerum quas desideravit, quia illæ formæ seu ideæ, si quidem veræ sunt, ideis divinis sunt conformes; desiderium Mentis, ad Dei imaginem factum, ejusque impressiones retinens, non potest non fieri acquiescens: quandoquidem etiam ad hoc expresse a Deo conditum est; non ut semper maneat desiderium torquens & inquietum, sed ut vertatur in acquiescentiam per adeptionem veritatis quæsitæ. Præterea quia videt hic in se facultatem eam, quam habet imitandi intellectum Dei arbitrarium ejusque ideas, eandemq; cognoscit, hinc omnia ista (sui & Dei) inter se momento comparans, in eorum acquiescit assimilatione. Solummodo animadvertendum est, acquiescentiam, debere a libertate concedi vel dirigi aut exerceri pro eo modo, cujusmodi est veritas, sive pro ut est idea & forma, qua mens tunc occupatur: quæ si sit summa, realis, viva, laxanda sunt fræna acquiescentiæ ultra omnes si fieri possit modos; si piæta, umbratilisque; tunc accessoria tantum & veluti ludibunda & transitoria acquiescentia adhibenda est; eodemque modo si de rerum formis aut impressionibus, vividis quidem & realibus, sed transeuntibus tamen & corporeis quæstio fuerit. Alioqui acquiescentia absoluta, totalis, vel etiam præcipua, hisce ultimis duabus, in præjudicium seu detrimentum, subli-

sublimiorum si concedatur, ingens ista foret ordinis perturbatio & mentis lapsus.

XLIX.
12. Lapsus
& corruptio
intellectus
raridnisque
humanæ.

XLIX. 12. Adeoque si quis intellectum facultatesque superiores minus ardentet, nec sæpe divinis offerat objectis, eaque tandem negligat ut intellectum activum totus exerceat, spectaturus ludos & comœdias ejus, permittiturque, vel etiam ardentem enixurus, ut actor iste suos formas, spectacula, & ideas omnis generis ipsi exhibeat seque in omnia vertat; ecce, lumen divinum neglectum, ab illo subtrahitur; & tunc comœdus ille in petulantem & lascivum histrionem, aut cinædum jam immutatus, utut ad instar Icarî alas sibi quibus in cœlum transferretur, machinatus esset, turpiter labitur & procidit: atque ex lapsu & tenebrosior evadit, & vero vulneratus, mancus, claudus, tortuosus, maculosus, cœcus, deformis, æger; prætereaque (ut illis accidit qui ex alto cadunt) stupidus & insensibilis, sic ut tot mala suane sentiat quidem miser; sed nihil ea ducat, imo velit adhuc perpetuo histrionem agere & repræsentare rerum tam divinarum quam humanarum admirabiles decorasque formas. Qua quidem in re eodem modo, imo & turpius se gerit, ac si monstrosus aliquis Æsopus, *crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus*, lingua blæsus, pectore curvus, mente fatuus, repræsentare vellet atque induere formas hominum dotibus corporis, vultus,

vultus, sermōnis, gestum majestate, mentisque præstantia excellentium : aut si forte, reginæ alicujus formosæ, sapientis, admirabilisque in se personam, gestus, verba, habitum & regimen exhibere conaretur ; ubi tamen revera præter monstruosos, deformes ac ridiculos motus ac gestus, cum repræsentandis similitudinem nullam habentes, nihil produceret : quandoquidem, quomodo-
cunque sese vertat, impossibile tamen ei sit, ullam vel minimam rem decori exemplaris imitari.

Talis jam factus noster & omnium hominum intellectus activus, ratio nostra, histrionalis ille ardelio, qui solus in anima nostra scenam obtinere voluit, nec vero pati in quiete & pausa, ut admiranda sapientia Dei sua in nobis ipsa exhiberet divina spectacula. Agyrtam similem jam quisque domi suæ, in proprio suo cerebro, in glandula, si vis, pineali habet, foveat, admiratur, audit, sequitur : & hoc est quod sapientiam vocant & reputant. Sed quoniam unusquisque ejusmodi gesticulator non valet omnia pro genio suo repræsentare, hinc quivis sibi personam aut rem certam agendam assumit, in quam se totum vertat, & ubi exerceat ; cæteris aliis prætermisiss : unde (pro diversa quam quisque sibi assumit forma) hominum alii sunt (vel Scriptura teste) bruta, lupi, serpentes ; alii (ut dicebat Epictetus) ven-

tres, intestina & partes pudendæ; alii lineæ, anguli & circuli, motus, figuræ, numeri, aa \pm bb $-$ cc ∞ dd; alii chimææ metaphysicæ & transcendentales aut critici cortices; alii tria elementa, vortices machinæ, alii alia similia. Ob quas quidem formas assumtas sese magnificiunt, sibi que belle admodum videntur rerum divinarum atq; naturalium naturas ideis suis debite exprimere, idque clare & distinctè percipere: quando tamen coram Deo, luminosa veritate, formisque & naturis rerum veris, monstrosæ tantum & turpes chimææ sunt, a vero & decoro rerum statu infinite abludentes, & non nisi cum genere illo stultitiæ quo unusquisque est affectus, & forte cum nonnullis ex sordibus & deformitatibus status in quo cum cæteris jacet, conformes. Neque enim magis potest ulla in se recte repræsentare tenebrosus, depravatus & tortuosus intellectus; aut etiam vere scire an faciat erronea an vera, quam histrio noster ridiculus & portentosus, qui in tenebris gesticulans, neque videre potest suam in omnibus deformitatem & turpitudinē, propudiosamq; motuum inconcinnitatem & absurditatem, neque novit gestus suos formasq; iis quæ repræsentanda suscipit adversari magis quàm congruere. Et tamen mirabilia sibi facere videtur, & vel angelicas posituras, res, actiones, formarum & gestuum quibus se induit elegantia superare: quod
fine

sine risu videri non potest ab eis qui rei absurditatem aperto uterunque oculo contemplantur; nec sine lacrymis ab illis qui sollicitius expendent, cum iactura temporis perdi & ludionis animam, & eo tempore relinquat mortalia, quo nugacibus hifce formis est investitus, in quibus & perpetuo est remansurus, & omnis generis mala, quibus dedoluerat, intra se evigilare sentiet.

E pauculis hifce (vix enim quicquam tanti mali attingimus) animadvertat quæso lector attentus neque dolosus, quantâ nunc in caligine, quantisque in erroribus infelicitet tumultuetur humanum genus, utut inprimis sibi sapere videatur: dum revera ea est ejus corruptio, eæque tenebræ, ut crediderimus hominem cum præ mentis admiratione examinatum iri, cui divinum lumen humanæ depravationis absurditatem, deformitatem, & immensitatem vivide aliquantum detegeret, quam ipse Dei Spiritus in Scripturis mirari satis non potest, exclamando omnia vanissima esse & perditâ, hominem jam bestiis non præstare, cogitationes etiam sapientiorum vanas atque stultas omnino esse, iridem cum omni sua sapientia: *Confidunt in nihilo: loquuntur vanitates; conceperunt laborem & pepererunt iniquitatem. Ova assiduum eruperunt, & telas araneæ texerunt: qui comederit de ovis eorû, morietur; & quod confectum est erumpet in basiliscum. Telæ eorum non e-*

Vid.

Eccl. I. 1.

&c. cap. 3.

13.

Esa. I. 3. &c.

& cap. 59.

4. &c.

1. Cor. I. &

2. &c.

runt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum inutilia cogitationes eorum, cogitationes inutiles. Exspectavimus, lucem & ecce tenebra; splendorem, & in tenebris ambulamus. Palpamus sicuti cæci parietem; & quasi sine oculis attrectamus, impigimus meridie quasi in tenebris: in caliginosis quasi mortui: & infinita hujusmodi.

L.
Cartesii meditationem
quartam
hinc multorum errorum
falsorumq;
convinci.
Error qui
fiat, & quæ
ejus forma.

L. Animadvertat & hoc ex jam dictis tanquam in transitu Lector sincerus, videlicet, quantis hinc inde scateat *erroris* Meditatio Cartesii quarta, quæ veluti pro clave introductionis ad veritatem & ad Sapientiam Philosophiamq; veram interdum commendatur & subministratur. In quâ præter errores circa libertatem (quam indifferentem esse negat ex natura) circa concursum, circa causam finalem, & alia quæ hujus loci non sunt, atque alibi sunt annotata, occurrunt sequentes. 1. Culpam dissimulat Mentis quæ se gessit tempore præterito. 2. Justitiam Dei ignorat, quæ justum est ut intellectus rebellis, ingratus, & qui ex vana curiositate ad proprium amorem & dilectionem, suique existimationem, inquirere vult in rerum ideas umbratiles, relictis necessariis & solidis officiis, ita tradatur tenebris, ut perpetuo a scopo aberret & fallatur. 3. Ipsas facultates percipiendi, ratiocinandi, judicandi ægras atq; corruptas esse, obliviscitur, aut id ne cogitat quidem. 4. Supponit intellectum nulla

re,

re, siue idea debita, esse privatum; sed negative tantum destitutum. Contra, cum crearetur nulla quidem destituebatur; at ubi se male gessit, omnibus sese privavit quæ naturas rerum lumine referebant. 5. Vim intelligendi non esse causam errorum, quia, ut inquit, *quidquid intelligo cum a Deo habeam ut intelligam procul dubio recte intelligo, nec in eo potest fieri ut fallar*: hæc quidem vera essent de intelligentia mentis primæ, aut de ea quæ post rebellionem, pravitatem, ægritudinem admissam, inde sanata esset, & in primum statum restituta: at non ita de mente quæ revera ægra est & corrupta, nec tamen adhuc de se sananda meditata est, nedum inde sit restituta: hæc enim quicquid pro suo illo statu & captu intelligit, cum id non a Deo, sed a delirio morbi sui habeat ut taliter intelligat, procul dubio prave & defectuose intelligit, nec in eo fieri potest ne fallatur. Nam simulac desiderium corruptum amoris proprii, stimulat intellectum ægrum & monstruosum, ut ad delectationem ipsi pariat foetus siue ideas suas, & formarum quarumvis assumptione coram eo gesticuletur, is protinus pro morbofa sua indole meras & absurdas chimæras, ludosque ineptos coram illo non potest non fingere, qui non Dei & divinorum ejus operum, sed propriæ suæ stultitiæ & ægritudinis maxime sint repræsentativi, & quibus

dum desiderium sese suaviter atque acquiescencer delectat, hoc ipso formam erroris constituit. Cujus erroris punctum lucens est cupiditas corrupta gesticulationum intellectus ægri, qui ex activitate monstruosa & vitiata materiam suppeditat commerciam, quam admittens delectabiliter & acquiescencer desiderium, dicitur complete errorem admittere, atque adeo *errare* actualiter vel, si sic loquendum, etiam formaliter. Ita ut, 6. Cartesius male statuatur, id quod formam erroris constituit, consistere in ea privatione quæ inest in liberi arbitrii non recto usu, quando nempe liberum arbitrium judicandi facultatem ad obscura vel ignota extendit: cum tamen in liberi arbitrii non recto usu sola privatio illa inesse, possit quæ formam erroris moralis, sive *culpe*, non autem erroris philosophici seu logici circa rerum ideas, constituit. Privatio multiplex in errore inest, & cum eo concurrit. Intellectus lumine primævo privatus est, privatus item vi qua pollebat imitandi Deum in idearum activa excitatione. Desiderium ideisandi privatum est scopo legitimo (glorificatione & delectatione in Deo) cui turpis cupiditas substituta est. Ipsa formæ intellectus activitate & veritabilitate excitata, privata sunt decora & ordinata similitudine & conformitate cum ideis Dei & naturis rerum; & præter figmenta nugacia ut plurimum,

mum, nihil sunt. Jam si mens hic subsisteret, nec istis largiretur acquiescentiam & complacentiam, (quæ judicium internum atque affirmatio sunt) sed displiceret ei intellectum suum istiusmodi chimærarum tenebrosarum adeo esse vel invitâ illâ feracem, ut furentis histrionis instar vel invite gesticuletur, intus continuo garriat, seseque in omnes sine ordine formas vel reluctante animo convertat adeo, ut nullus sui intellectus, omniumque actuum ejus, vel per diem unum Dominus sit & compos in solidum; tunc non dicenda esset Mens errare: quanquam enim tunc intus latet materia erroris, illiusque materiæ forma deformis, formarum absurdarum inconcinnitas; attamen non adesset error approbative & complete, quippe qui demum adest quando in acquiescentia & delectatione interna admittitur. Et hæc est proprie & præcise forma *actus erronei*, quando videlicet acquiescentia nostra, quæ pro formis ideisque divinis & veris facta est, præsentiam & aspectum fictionum nostrarum, ludorumque ægri intellectus nostri activi, cum voluptate & placito sustinet & admittit. 7. Gratis etiam & male assumit loco dicto Cartesius, se & quotquot in ejusmodi cum eo statu sunt, capaces esse claræ & distinctæ perceptiones, idearumque de rerum naturis clararum & distinctarum, nec non agnoscendi quid sit aut

quando adsit illa claritas, quod absolute falsum est, quamdiu facultates mentis non sunt sanatae. Recurrent (opinor) instantiae de ideis rerum mathematicarum, de quibus etsi aliquoties quaedam monui, mox tamen ea addam quae difficultatem & jactantiam funditus eliminant: nunc dicam tantum, illas non esse naturae rerumve ideas; sed ideas solum corticum naturae, quae sub illis latens ipsis prorsus est incognita. 8. Tandem in dicta Cartesii Meditatione, quae saepe ibi occurrunt, *libertas, intellectus, voluntas, judicandi vel affirmandi facultas* & ejusmodi, quamvis clara per se vulgo quidem putentur, revera tamen sunt naturae abditae & valde ignotae atque obscurae; unde qui his utuntur sine ulteriori explicatione, in multos inscii incidunt errores, & multa garrunt de errore & vero, quae tamen non assequuntur. Rectius ista nisi fallor & clarius percipientur per ea quae diximus de *libertate* facultates ad arbitrium objectis aut exercitio applicante: de *desiderio* (quae veluti prima voluntatis pars quaedam est) intellectum ad actum stimulante; de *acquiescentia*, quae est desiderium completum voluntasque terminata, *affirmatio*que & *judicium* internum: ut & de intellectu sese activitate sua informas quasvis vertente. Haec enim in se quisque propria experientia fere palpare potest, quemadmodum & omnia quae de corruptione

hactenus

hactenus diximus, modo (quod cogor necessitas repetere) quis juxta leges atque cognita tria prima, cum ordine & sinceritate mentis a se & in se rem aggrediatur. Cæteris ut nil a nobis hic dicitur, ita quæ illi horum occasione dicturi sunt, ad nos minime spectare censimus.

LI. Quæ hactenus dicta sunt, eo collimant, ut *cognitis* vel cognoscendis *primis* & illud annumeret sincera Mens, Se cum facultatibus suis corruptam esse; & ad veritatis cognitionem & agnitionem eatenus ineptam: sciat autem hoc esse Philosophorum erratum capitale, *quod suam nolint depravationem & ineptitudinem cognoscere.*

LII. Ex quo immediate sequitur, SANATIONEM MEDIIS APTIS ESSE NUNC ANTE OMNIA QUÆRENDAM, quod pro lege quinta & pro cognito quinto habemus, proque errato ei opposito, & a Philosophis admissio, *quod hoc vel negligent prorsus, vel aliis suis occupationibus segniter postponant*, agendi quadam ratione non minus absurda, nec minus contra ordinem, quam si quis architectonicam discere & exercere vellet, & in ultimum locum rejiceret, aut prorsus negligeret, normam, circinum, perpendicularum, cæteraque instrumenta habere recta; de quibus tamen ante omnia fuerat cogitandum.

L.

Akud capitale Philosophorum erratum.

LII.

(5) Methodi veræ lex quinta cum errato capitali ei opposito.

LIII.

Ad restitu-
tionem fa-
cultatum &
intellectus
in integrū,
duo praeo-
anda.

LIII. Quomodo autem fiet illa in sanum
statum restitutio?

Notandum in antecessum, primò, etsi omnes naevi nunc tolli non possint, ad minimum tamen præcipuos & capitaliores debere corrigi & deleri,

Notandum secundò, quamvis optetur, forte ut tantum hic agatur de eis, quæ rationem, ideas & philosophandi actum spectant, non posse interim hæc inferioris subsellii sanari, nisi etiam superiora, quæ diviniora, solidiora, realia, maximeque radicalia concernunt, sanitari reddantur ipsa, unde sanus fiat in inferiora influxus. Alioqui (contra primam legem) turbabitur ordo : unde omnis generis confusiones, tenebræ, erroresque non poterunt non promanare.

LIV.

Quomodo
ex divino
præscripto
intellectui
rationisq;
morbo sit
medendum?
(3.) Eccl. 7.
39.

LIV. Jam si homines & simpliciores essent, & veritatum Evangelicarum aestimatores cupidi, dicerem simpliciter responsi loco, & conceptis Scripturæ verbis, quoniam origo mali est, quod (a) *Deus quidem hominem creavit rectum, sed ipsi quasi vere rationationes multas*, hoc est, histrionicum suum intellectum activum, seu rationem humanam voluerunt sic exercere, & in gestulationibus ejus atq; metamorphosi perpetua sic delectari, ut desinerent facultates divinas & superiores cum Deo exercere, unde lumen Dei amissum, & omnia mala introducta: hinc jam e contrario capiendum esse histri-

histrionem, ligandum, & (b) *capitrandum* (c) 2. Cor.
sub obedientia Christi, ita ut ad vocem Christi 1. 4. 5.
 illi gesticulationes suas *abneget* & relinquat;
 & *ratiocinationes dejiciat armis justitiæ*, hoc
 est, cruce & clavis Christi, ita ut ei *impona-*
tur crux Christi, cumque *sequatur* in monte,
 tendendo ad superiora, & ibi pedibus ma-
 nibusq; (quoad totam sphaeram activitatis
 suæ) sic cruci affigatur ut amplius gesticula-
 ri non possit: sed moriatur quicquid in eo
 corruptionis est, vitæque & activitatis pro-
 priæ. Tunc postea adorandus Spiritus Christi,
 qui ipsa Dei sapientia est, super eum discen-
 dens, illum e morte in vitam novam cum
 Christo suscitaret; & per divinam & supernis
 auram, mente ejus in mentem Spiritus Chri-
 sti transformatâ, oreq; ejus lingua flammea
 donato, ex veteri histrione, stultis proprii
 morbi impetibus prius agitato, faceret mi-
 rabilem (impulsore Christo vivente in eo)
 laudum operumque Dei admirabilium, tam
 in divinis quam in naturalibus quantum
 quidem opus & necesse esset, præconem &
 interpretem. Sed quæ nostri Christianismi
 nunc est calamitas, pudet fere omnes non
 tantum credere & fidere viæ & promissioni-
 bus Christi; sed & ejus verba vel ore profite-
 ri vel auribus percipere. Non hæc sunt scilicet,
 Philosophicis auriculis satis accommodata,
 neque artem & demonstrationes scientificas
 ad palatum histrionis nostri sapiunt. Alii
 igitur

igitur & philosophicis utemur modis, si forte quis inde ad frugem revocari & persuaderi possit.

LV.

Intellectus
æger petu-
lans & de-
lirus, vix ac-
ne vix qui-
dem de se
sanando
vult audire
quicquam.

LV. Verum quam' primum mentio fiet de sanando intellectu, jam protinus plurimi avolabunt, delirantes, aut se jam satis sapere, aut in incepta sapientia & dexteritate sua sibi pergendum esse. Alii, si quidem sibi auxilium optent, in suo modo comparatum esse volent, similes ægris Medicum instruere volentibus quid ipsis sit præscribendum. Ita enim depravatus, ita superbus, imo & propriæ cœcitati ita insensibilis stupidusque, & simul usque adeo audax asinus redditus est intellectus corruptus, sibi ut videatur quibus sapientior & prudentior. Optimi quique non sine tergiversatione, difficultatibus, quæstiunculis, instantiis, negotium suæ sanationis aggredientur: timent se circumveniri: semper ex se agere satagunt. Et cum primis quidem illis iterum nil agendum: hæc vero ultimis, quæstionibusque quæ ab illis moveri possent, satisfacere, forsân conabimur. Sed vero prius indicanda pro sanationis medio proximo, proque Veræ Methodi regula sexta Axioma sequens, quod inter cognita prima meretur recenseri. Id autem hoc est.

LVI.

(6) Sexta
Veræ Me-

LVI. Mens ad incolumitatem recipiendam, agnita & deplorata ægritudine

tudine impotentiaque, abstineat ab actibus intellectus sui, quem offerat Deo passivum, solo desiderio sanitatis a Deo impetrandæ agens, nec non firmiter decernens se impofterum, si restituta fuerit, non recturam amplius facultates suas & placitum proprium; sed ad voluntatem Entis summi, juxta ordinem portionemque quæ debet esse æterna inter & caduca, spiritualia & corporea, interna & superficiaria, necessaria & accessoria, realia & umbratilia, divina Dei placita, & pessima proprii amoris se pro scopo statuentis cupita.

Hoc qui non observaverint; sed in oppositum iverint, *errato* cætera præcedentia complectente cumulabunt omnia. Ast ubi quæ hic præscripta sunt, vere in Mente erunt, explicabit se in illius intimis pro coronide regularum & cogitorum ab ea debite adhibitorum, Operatio Dei eam sanans, adque ad lucem veritatesque quasvis recipiendas & agnoscendas supra modum & vim omnem activam & naturalem aptam reddens.

LVII, Atque hæc est ultima regula ultimumque ex generalibus cognitis, quæ animad-

thodi *lex*,
de medio
sanationis
proximo:
cum errato
opposito.

LVII.
Nil ultra

hæc ad generalia Methodi requisita possumus transire. Transitus ad sequentia.

advertenda sunt antequam ad specialiores veritates cognoscendas descendatur. Ultra, nil requiri potest: sunt enim infra hæc generalia ipsæmet veritates speciales proxime constitutæ quæ vel a Deo immediate dispensantur, vel a mente sanata ordine sibi in intimis attendente, detegi possunt: quæ quidem non sunt hujus loci atque operis.

Hic tantum superest ut ad ultimæ hujus regulæ cognitivæ plenioris dilucidationem, satisfaciam quibusdam difficultatibus, quæ à nonnullis forte foveri possent de materiis in eo contentis, nempe 1. de impotentia mentis seu intellectus, 2. de ejus quiete: 3. de statu passivo: 4. de actione seu operatione Dei in ea: 5. de divino lumine: 6. de statu mentis supernaturali: & 7. de desiderio ejus, seu medio ad obtinendam restitutionem. Quibus de materiis, quia illæ, ut patet, ad rem præsentem spectant, utilissimæ atque necessariae sunt, & nihilominus valde raræ & parum obviæ; quia denique circa hæc & similia, nonnullæ difficultates & quæstiones ex occasione eorum quæ de iis in *Discursu præliminari Cogitationum de Deo*, tetigeram, mihi motæ sunt aliquando a Generoso quodam Veritatis solidioris Amatore: ea propter non pigebit nunc ex istiusmodi quæstionibus magis præcipuas hic subnectere enodatas, veritatesque momentosas

tosas, quas lectores vel ob minorem attentionem, vel ob habitus & præjudicia adversa, vel ob proclivitatem nostram ad partes oppositas, vel ob minorem in his exercitacionem, facile, tamen si perceptas, oblivisci possent, vividius si potero, inculcare, nonnullasque pluribus* modis, quo possint ipsis esse exemplorum vel exercitii loco, in quibus se aliquamdiu optem ut exerceant, donec hæc mentibus æternis vere digna verique proficua materia, aliquantum ipsis fiat familiarior.

PARS ALTERA.

Ubi variae quaestiones & difficultates de intellectu omnipotentia, quiete, passivitate, de Dei in illo actione & lumine, deque ejus statu diviniore & medio ad illum proximo, enodantur.

I. De impotentia intellectus.

Quæritur primo, cur tanta prædicetur Intellectus impotentia, siquidem experientia constet eum plurimas veritates, tam circa divina quam circa naturalia, circa sui erga Deum, erga se, erga alios regimen officiaque detegere & agnoscere in se ipso, unde hæc etiam *veritates innate* dicuntur: ut taceam nunc infinita naturalia, quæ in mentibus utut

Quæstiones variae de intellectu.

Cui tam impotens dicatur, cum in eo plurimæ innascentur veritates.

utut corruptissimis reperiuntur tamen? *Respondeo*: Has veritates non exurgere mente qua ægra & sibi relicta, sed ex operatione & subministracione Dei, qui mentem ægram & mortaliter sopitam sanare volens, gratiam ipsi dat aliquatenus expergiscendi, lumina largiens quædam viresque nonnullas, quibus illa tum se agnoscat ægram, tum videre incipiat Medici auxilium & potentiam, quæ impleret, atque iis præterea sese in vita corporea, quæ (cum aliis degenda) sanationis tempus est, sustentare queat. Sed si anima præviis istis gratiis tam turpiter abutatur, eas ut sibi velut origini vendicet; seque inde potentem & auxilio opitulantis non indigentem imagnetur, atque ad lubitum concessis, non ad emendationem, utatur; tunc profecto similis dicenda est ægro lethargo & peste laboranti, qui præparatorio medicamine a Medico accepto, a veterno evigilans, nonnullisque sese motitandi viribus præditum sentiens; id propriæ suæ potentiaë sufficientiaëque, quæ alieno auxilio non indigeat, acceptum referret, neque Medicum & medicamenta curaret, sed valere juberet. Secundo, ipsæ illæ virium aut luminum primitiaë, ita sunt comparatæ, ut impossibile sit homini sibi de potentia sua fidenti, educere inde corpus aut systema aliquod completum veritatum divinarum aut naturalium, multo minus sese ex virtutis præscripto,

scripto erga Deum, erga se aliosque regere :
 uti patet experientia mille systematum chi-
 maricorum sibi oppositorum , nec non di-
 luvio universali tot vitiorum terras undique
 inundantium, non rusticorum modo , sed &
 literatorum. Quæ sane est convictio suæ in
 ipsis illis, quibus se jactant luminibus & viri-
 bus, impotentia, & quidem ideo culpanda ,
 quod eam, tametsi convicti, aut nolint agno-
 scere : aut ab ea agnita deficere , & ad para-
 tum Opitulatorem Optimum omni nixu
 sibi subministrato tendere recusent.

2. Quæritur Secundo : quænam sit pro-
 prie ratio fundamentalis, cur intellectus, in
 quo statu nunc est, rerum mathematicarum
 veritatibus indubie cognoscendis , scrutan-
 dis, detegendisque in infinitum aptus sit in-
 dustria sua naturali ; non autem ita se habeat
 ad veritates divinas , easque quæ rerum na-
 turas concernunt ? Ratio dubitandi : Si De-
 us , qui est liberalissimus, talem menti natu-
 ram dedit ut non possit perdere capacitatem
 veritates ejusmodi mathematicas agnoscen-
 di & detegendi ; quare non dedisset id quod
 liberalitati infinitæ congruum magis videretur,
 naturam nempe quæ non posset amit-
 tere capacitatem cognoscendi veritates a-
 nimæ dignitatî magis convenientes ? Ante-
 quam respondeatur, observandum primo,
 in omni quæstione mathematica, imo in
 omni linea, superficie, figura, particula &

2, Cur in-
 tellectus
 non amittat
 aptitudinē
 cognoscen-
 di veritates
 mathemati-
 cas : amit-
 tat autem
 aptitudinē
 cognoscen-
 di divinas
 sibi magis
 congruas.

(*) Supra
S. XXXII.
Infra lib. II.
S. 17.

quanto, omnia maxima & minima, pluraque alia maxima radicalia & essentialia, esse incognita & menti inscrutabilia, ita ut fere exteriora tantum sint intellectui accessibilia, ut alibi (*) annotatum est. Observandum secundo, non negari, intellectum earum veritatum, quorum ex creatione & constitutione capax est, semper esse capacem: est equidem; at remote, non proxime: activitate item aliena, non sua: qua in re a capacitate veritatum mathematicarum differt sequentes ob causas altius repetendas.

Veritates rerum duplicis sunt generis. Aliæ concernunt rerum fundum naturalem & materialem: alia rerum ornamenta, complementa, perfectionem, impletionem, combinationes, lumen, gloriam, beatitudinem. Hæ, quia a Dei lumine, gloria, beatitudine, meraque gratia emanant in res, & non pertinent ad rerum naturales partes, adeoque amitti possunt, patet non posse eas capi & cognosci nisi a mente quæ luminis divini adhuc sit particeps: & cujus corpus iisdem, quantum eorum capax est, non sit privatum: adeoque si quæ Mens lumine Dei privata est, corpusque opus gloria primæva; cōsequitur eam non posse istius generis veritates de bono statu & connexionē ordinata rerum cognoscere, quippe destituta tum cognitione causæ earum efficientis, luminis scilicet & gloriæ Dei; tum effectu sive experientia

perientia ejus in se ipsa, suoque corpore. Veritatem autem quæ concernunt ipsam rerum basin, ut si dicam, & materiam naturalem, sine qua res nullo modo esse possunt, sunt quoque duplices. Vel enim concernunt rerum ortum intimum, modumque quo illarum essentia, vires & facultates ex Deo natae sunt, quid illæ sint, quid in Deo referantur; & de his quoque patet, quod ea mens, quæ Dei lumen amisit, nec novit interiora Dei, non possit quoque nosse interiora rerum, quippe quæ ectypa sunt interiorum Dei: adeoque mens istam capacitatem non potest non amittere separando se a Dei lumine: Vel eæ vetitates, respiciunt rerum materialia externa, & veluti cutim atque terminos, qui cum maneant in rebus utut in statum omnium dejectissimum redactis, eorumque experientia cum in corporibus reperire sit miseris atque damnatis, tum in mentibus infelicibus; consequitur, corruptas hasce mentes & miseras, siquidem earum vetitatum experientiam habeant, ideas quoque ratiocinatas earundem formare posse sine lumine & gloria Dei, cujus istiusmodi crassæ, externæ, superficialiæque veritates neutiquam sunt emanationes gratiosæ. Quia vero mathematicæ veritates sunt ultimi hujus generis; veritates autem naturæ rerum spiritualium & corporearum, nec non & suorum statuum completorum, ad priores

duas species pertinent, patet funditus ratio cur mens vel intellectus corruptus sive lumine Dei privatus, has non possit detegere & cognoscere; illas vero, utur miser sit & cœcus, extraque lumen Dei, assequi tamen possit.

3. Unde constat in-
tellectum
activum,
seu ratio-
nem, esse
facultatem
superficiari-
am sive ac-
cessoriam?

3. Quæritur Tercio: Unde constet, Rationem sive Intellectum activum, nobis esse facultatem superficiariam & accessoriam, ac veluti accidentalem; non vero præcipuam; & dari in nobis facultates magis intimas atque essentielles? *Respondet*: Dei potentia agendi in me, non pendet a potentia, qua intellectus meus excitat in me ideas activitate sua. Ergo quamvis non esset in me potentia excitandi mihi ideas activitate mea, atque adeo quamvis omnibus rationis seu intellectus activi ideis carerem, posset tamen Deus, cujus, ut dictum, potentia a me non pendet, vividum in me sui ipsius lumen, suamque vividam ideam sine actu meo ponere & excitare. Et quia Deus est perfectissimum & beatissimum bonum, si hoc modo potirer solo Deo, soloque ejus lumine tunc nullatenus externus essem, siquidem rerum externarum ideas nullas haberem, (hoc est essem intimus,) & vero essem complete beatus atque perfectus, (perfectio quippe gaudens bono) sine facultate, ideis & actibus rationis humanæ. Ergo sequitur & me habere capacitates sive facultates magis intimas

timas & essentielles quam sit Ratio ; & vero Rationum esse respectu harum facultatum Dei capacium,accessoriam, superficiariam, & veluti externam,sive, quod idem est, Rationem esse facultatem, quæ comparata cum capacitate qua Deus animæ jungi potest, sit veluti superficiaria, externa & accessoria.

Est etiam eadem superficiaria respectu fruitionis rerum: nam rebus ipsis non potest frui Ratio, nec rerum interiora vivide penetrare, sic Ratio v. gr. non potest percipere, lumen Solis vivum uti oculus, vel intellectus sensualis oculo adjutus. Sensus animæ tum interni, tum externi, multo plus soliditatis habent: & rerum interiora atque substantiam magis degustant; quam intellectus activus, sive Ratio quæ tantum rerum quasi superficies & picturas veluti per vitrum lambit, succum non admittit. Plura de his in libro de Eruditione Superficiaria.

II. De quiete Intellectus activi seu Rationis.

1. Quæritur, quænam sit illa quies requisita intellectus activi, sive rationis, ut a morbo interim sanari & convalescere possit? an debeat, & an possit ratio esse sine actu aliquo? *Responsio.* Non requiritur ut ratio aut non agat prorsus, aut ideis omnino careat; sed tantum postulatur ut ipsa studiosè

1. Quid sit quies intellectus & an sit possibilis?

illas in se non excitet eas scientifice contem-
plandi & demonstrative connectendi gratia,
atque etiam ut a lectione librorum qui hoc
exercitium in illa suppleant & foveant, non
patiaturs id in se fieri. Hanc abstinenciam
a libris rationem scientifico modo nimis
exercentibus, atque eam etiam perverse ni-
mis commendantibus, non possum satis in-
culcare. De me ausum dicere, si ejusmodi li-
bri, quales novitii quidam, qui rationem,
ejus ideas, actusque, nobis commendant
velut lumen ipsum Dei, velut Deum ipsum
nobiscum se communicantem, exhibentem,
colloquentem, in manus meas incidissent,
antequā solidioris veritatis principiis eram
instructus, æternū de me actum fuisset: quip-
pe omniū perniciosissimo illo errore imbu-
tus, rejectionem rationis scientificæ quasi re-
jectionem Dei ipsius considerans, remedii
admittendi fuisset incapax. Hæc ergo o-
mnino seponantur. At si quas habet ratio in
se ideas, si quas ex præparatoriis Dei gra-
tiis ei affusis adipiscitur, eas contem-
pletur ipsa, licet, imo ex eis etiam ratioci-
nari possit, non demonstrationes scientifi-
cas curiositati suæ speculative exhibendi
gratia; sed ut inde motus & affectus in se
excitet laudem, amoris, admirationis Dei,
sui contemptus & humiliationis, hortatio-
nis ad officia & diligentiam spiritualem.
Atque id sane activitatis genus & salutare
&

& perquam necessarium est, ne dum ab hoc
 sit abstinendum: namque & gratia (quo-
 bus nos a Deo praeveniri dicimus ad quod
 i.) ita impendi debent; & vero nisi huius
 generis activitas deberet intervenire, nidu-
 laretur profecto pigritia & amor proprius
 cum omnis generis nequitia in mente sim-
 pliciter otiosa, aut veluti stupida: quae pi-
 gritia, quantum quidem ad nos spectat de
 quibus agitur, alio modo quam huiusmodi
 activitate dispelli non potest.

Ceterum quia in activitate ipsa nostra,
 etiam in hac quam bonam esse diximus, in-
 est imperfectio, crassior spiritus & motus.
 Dei est quae consummat, perficit de multum
 abluenda, ac praeterea quoque in eadem oc-
 currebat alicuiusmodi quaedam nostri, studi-
 umque nobis ipsis & nostris agendi modis
 complacendi, hinc suo tempore in iis, qui
 ad ulteriora bene sunt dispositi, efficit Deus,
 ut etiam huiusmodi cessare debeat activitas.
 Est tunc quidem ei pertinaciter non est ob-
 sistendum. Sed antea interim solet Deus,
 nec non & Sanctiores, media quaedam ad-
 hibere ad infringendam illam activitatem,
 intellectus, in ipso bono nobis inter haec ni-
 mis gratia, nimis placitam, & quae quandoq;
 superbiae, pertinaciae, multorumq; malorum
 suggerit occasiones: quam ille ideo eousq;
 vult mortificare (ut sic dicam,) ut sibi fiat ve-
 lut indifferens, mortua, quiesca. Inter quae

Activita-
 tem hanc
 quandoque
 infringen-
 dam: &
 media ad
 hoc.

media unum ex maxime conspicuis illud est, ut intellectui proponatur, ne ipse de divinis meditandi materiam, quam quidem velit, ex se desumat; sed ut ea ipsi in sanctionibus quibusdā libris præscripta exhibeatur, quorum cogitatis debeat se continuè accommodare, & in quibus tamen invenit nullam artem, nullos nexus, materias ipsi minus gratas, & (quod gravius est) vel centies repetitas atque ubivis recurrentes de suis demeritis, corruptione, sui contemptu, odio, fuga, abnegatione, crucifixione, de amore rerum divinarum & æternarum, virtutum acquisitione, & similibus; quæ is se dudum scire sibi persuadet, quæ tamen vel ad nauseam usque ei, ac si asinus esset stupidus, earum capiendarum inidoneus, ingeruntur & repetuntur, quæque vel decies lecta, adhuc pluries legere debeat. Hæc sanè curiosum novorum intellectum ejusque pruritum strenuè coërcent, cujus & interna ab his averfatio patescit: satis ex querelis de isto secum agendi modo; quibus ostendit se tum adhuc valde imperitum ac ignorantem esse in viis Dei, tum perquam adhuc opus habere similibus mediis activitatem suam reprimentibus; & hinc simul apparet nullis aptioribus remediis histrionis illius curiosam agilitatem ac desiderium quod habet mutabilitatem suam in omnia convertendi, deleri & rumpi posse; quò de-

in-

inceps, ista præparatione adhibita, omnes Dei impressiones sine propriorum motuum obstaculo recipere queat.

III. De passivitate hominis, ejusque facultatum.

1. Quid magis obtinet aut occurrit in homine ejusque facultatibus, activitas an passivitas? Hæc de passivitate cum omnium sit momentosissima materia, aliquantum distinctius ad hanc & sequentes quæstiones de ea proferam, quæ alta mente reponenda, peroptem.

I. Quid magis obtineat in homine: passivitas an

In homine ACTIVA sunt 1. ejus libertas, qua facultates regit & applicat: 2. ejus desiderium, quo motus in anima excitat, & forte etiam in corpore: 3. ejus ratio sive intellectus activus, idearum faber & complicator.

Et de his notandum: (1) Libertatem præter determinationem vel regimen nil efficere aut operari, non facultates, non actus, objectave aut sensus facultatem. (2) Desiderii motus quoscunq; per se solos esse tenebrosos & angentes, nisi aliunde accedat & lumen, & objecti boni versus illos effusio atque operatio. (3.) Rationis ideas itidem, præterquam quod per se sint tantum picturæ steriles & inefficaces atque mortuæ, non posse insuper bene formari, ordinari, ac lu-

mine suo condecorari, nisi id aliunde e superioribus ei affundatur.

Status acti-
vitatibus per
se quis?

Ita ut omnis & tota hominis *activitas*, in se sola considerata, sine ullo alio auxilio, passive aliunde recipiendo, in hoc consistat, ut suas facultates ad lubitum movere possit inter tenebras, anxietates & chimæras. Et hic est infernus ille verus & proprius, portio æterna omnium Dei desertorum, qui sibi ipsis, suis potentiis, suæque activitati propriæ voluerunt se dedere, adhærere, iisque confidere & niti.

In homine PASSIVA sunt,

1. Ipsissima illa, quæ jam diximus, *libertas, desiderium & ratio*, idque duplici modo. Primo quidem ex origine: namque nos ea ipsa non effecimus nobis; sed accepimus, & passivo modo recepimus a Creatore: omne enim quod factum est, se fieri passivum est, estque origine passivum. Deinde eadem etiam sunt, aut fieri possunt, sive potentiâ sunt, passiva ex regimine, quando videlicet homo intuens se sola activitate libertatis, desiderii & rationis, nihil præter tenebras efficere posse, sponte & credit Factori suo libertatem suam, desiderium & rationem, ut ille opus suum sua sapientia regat, lumine illustret, bonitate & liberalitate perficiat. Tunc enim Deus hominis libertatem assumit, regit, servat & perficit, isque tunc ut talis; vere potest cum Paulo dice-

dicere, *equidem vivo; tamen si non vivo ego;*
sic vivit in me Christus. & quod vivam in Gal. 2. 19.
carne, (quod inter homines appaream vi-
vere ut ipsi, me regere, disponere de meis a-
ctibus & facultatibus sicut ipsi) id vivo in
fide Filii Dei, in commissione & traditione
facultatum & regiminis mei Filio Dei, qui
acceptas illas regit. Scio cui credidi, & cui 2. Tim. 1.
commisi totum regimen meum cum omni- 12.
bus facultatibus & actibus, & scio quod sic
potens ad conservandum contra omnia pe-
ricula & mala quibus hac in vita sumus ob-
noxii, depositum meum, me facultatesq; me-
as, usque ad diem illam, in qua prateritis pe-
riculis, reddet omnia commissa extra peri-
culum omnia gloriosa & perfecta.

2. Passiva sunt præterea in homine, *fun-*
dus ille vel recessus intimus mentis nobilis-
simus & immensus, Deo æterno, qua tali,
fruendo factus, quique a sola ejus æternita-
te affici & actuari potest: deinde Desideri-
um mentis supremum, quatenus proximè ad
fruendum Deo disponendum est: non enim
desiderari potest modo ei proximè digno,
nisi ipsemet desiderium actuet & inflammet
atque investiat: Porro, intelligentia, sive
intellectus superior atque divinus mereque
spiritualis, qui solo divino lumine potest af-
fici & illustrari, & ad quem nulla activitas,
nisi Dei solius, nullæque ideæ accedere pos-
sunt, inter merè passiva habetur: tum &
acqu-

acquiescentia & letitia summa, quas nisi a solo summo ente & bono posse affici & impleri, manifestum est. Denique ipsa etiam *via* nostra, cum omnibus *sensibus* nostris, internis atque externis (hoc in statu saltem,) passiva sunt: neque activitate, sed passivitate & recipiendo, percipiuntur a nobis vividæ illæ sensationes sive imagines lucis & visibilium omnium; item soni, sapores, odores & alia huiusmodi quibus afficimur. De objectis jam nil dicam, quæ in nos agentia, extra aut intra nos sunt; etenim per se patet illa a nobis non esse effecta; ac proinde nos ad illas sive ad illorum in nos effluxus, esse etiam mere passivos.

Jam si ex collatione activorum & passivorum in nobis comparatio instituitur, evidens fiet, activitatis qui idem nostræ sphaeram admodum parvam esse; passivitatis autem tantum non immensam.

1. Quibus magis perficiamur: actio-
ne an passivitate?
Felicitemur & perfectionem solidam in passionibus consistere, sed admittimus a-

2. Quæritur secundo: Quibusnam magis perficiamur vel possimus perfici, activis an passivis. *Resp.* Quamvis ex modo dictis pateat, quid huic quæstioni possit responderi, dico tamen expressius: Passivis magis perficitur hominem quam activis. Nam perfectio seu beatitudo summa, a Deo actibusque ejus procedens, passivas facultates cum penetrantibus intimis tanquam vasa sibi destinata, implet, agit, beat. Ipsa harum facultatum passivitas actualis sive passio Dei, sive *in pari*

Deum

Deum ejusque actus, est formalis animæ perfectione in
 fectio atque beatitudo. Equidem *activitas* passiva nam
 ad hominis perfectionem etiam conducit, terminata.
 sed suo modo: hoc est, non efficienter, sed
 admissive: activitas admitit non efficit per-
 fectionem à Deo procedentem & animæ ob-
 latam, veluti in mendico extensio manus ad-
 mittit, non autem efficit, oblatas divitias. Et
 notandum est, hanc activitatem ejusque a-
 ctus, non esse rationis neque etiam specia-
 liores desiderii actus; sed generalem, sincere-
 rum & constantem illum libertatis actum,
 quo se cum desiderio, ratione & omnibus
 tradit passivam Deo, ita ut is ipse actus per-
 fectionis admissivus in passivitatem termi-
 netur.

Qui si se ipso sive sua activitate vellet ter- *Activitate*
 minari, vel potius continuari, regi, niri, hoc *sola damna-*
 ipso raderet se perfectione oblata indignâ, *tionem ef-*
 eamque repelleret, atque efficeret sui perdi- *fici.*
 tionem & miseriam æternam, quæ ubi per
 activarum facultatum culpam ita effecta est,
 in facultates quoque passivas redundat, a
 quibus percipitur quatenus & se privatas,
 summo bono sentiunt, tum etiam tenebris,
 inquietudine, chimærisq; absurdis torquen-
 tur atque agitantur.

Ergo summa perfectio homini advenit &
 fit ab alio agente (Deo) per facultates passi-
 vas, in quibus habitat & consistit: admitti-
 tur autem tantum, at non fit, per activas,
 quando

(a) Job.
9,8

(b) Epictetus in Enchirid. cap. 72.
Ad perfectionem accessoriam nos itidem passive nos habere.

quando hæ passivitati sese tradunt. E contra, summa hominis miseria fit & admittitur per facultates activas, activitatis suæ vindices, & passionem divinam rejicientes. Et hæc est ratio quare Sanctissimi quique; semper hic timeant quando se ut agentes respiciunt. *Verebar omnia apera mea* : inquit (a) Jobus, ipsique; Ethnicorum saniores inter signa ejus, qui in vera eruditione proficit, posuerint, (b) *se ipsum velut inimicum & insidiatorem observare.*

In perfectione accessoria, quæ externa & corporea respicit, similia queunt observari. Quamvis enim haberemus libertatem facultatesque; activas movendi corpus, ejusque membra, os, oculosque aperiendi, desiderandi sensationes gratas, excitandi vel imaginandi in conceptu nostro ideas varias de objectis; si tamen præter actus istos non adassent aliunde objecta grata, luminosa, composita, nec ullæ eorum in nos essent actiones, quas passive reciperemus; quid aliud quam miseria, externæ tenebræ, anxietatesque foret totus homo cum suis omnibus actibus? Desiderium cibi, sine cibo, ipsum fame torqueret; desiderium luminis apertioque oculorum sine lumine, tenebras ejus neutiquam dispelleret; libertas active se movendi quo vellet, non impediret sane quo minus sese in præcipitia daret. Quod si objectorum bonorum luminisque absentæ sub-

veniri

veniri posse arbitraretur per actus & ideas
 rationis, atque adeo in se eniteretur excitare
 ideas ciborum & satietatis, ideas luminis,
 ideas viarum, urbium, regionum, corpo-
 rum, plantarum, animalium, rerumque qui-
 bus ad regimen conservationemque sui opus
 haberet; quis non videt & meras cum chi-
 mæras effecturum, & si se illis juvari posse
 crederet, deliraturum atque periturum?
 quamvis enim omni quâ potest industria vel
 per seculum integrum eniteretur unius ra-
 dioli luminosi, aut simplicis cujusdam do-
 munculæ rerumque quæ ibi continentur,
 ideas excitare, nihil ramen omni suo labore
 efficeret quod rectum sit, multoque minus
 quicquam sibi proeuraret proficui. At si a-
 pertis ejus oculis, facultatibusque ex libe-
 ralitate Creatoris objiciatur lumen cum ob-
 jectis luminosis & bonis, tunc vel nictu ocu-
 li plus admirabilem, vividarum & dele-
 ctantium sensationum imaginumque perci-
 piet, quam infinitis annis vel peritisissimus pi-
 ctor mortuo modo potuisset depingere, vel
 quivis omni activitatis molimine umbrati-
 liter & casse imaginari. Vide ut momen-
 to vis Creatoris per naturam agens, to-
 tius hemisphærii cœlestis terrestisque ho-
 rizontis creaturas innumeras in fundi o-
 culi spatiolo ita exacte & admirabiliter
 depingat, ut frustra fuerint si vel mille
 annis immensoque labore idem conarentur
 imi-

imitari; ne dicam modum quo meus inde afficitur, esse omni humanæ activitati & ratione inimitabilem, imo, & nunc quidem, incomprehensibilem: & tamen id passivo modo nictu oculi perficitur in nobis, dummodo oculos tantum aperiamus, eosque luci objiciamus passivos. De infinitis aliis similia detegere possis circa corporea: at circa divina, quanto infinities id verius est? Intellectus tui (animæ oculi) activitate si Deum, si divinas res, lumina, objecta, affectus, sensus, vias, opera, & quæ immensa ejusmodi sunt in rebus spiritualibus & internis, ea, inquam, si velis rationis tuæ activitate atque ideis repræsentare, tibi que ita opem adferre; miserandis & operosis chimaris te ipsum misere circumvenis, etiam si tibi soli plus quam omnibus simul hominibus suppeteret ingenii supellex amplissima. At si oculo intellectus activi clauso, passivam Deo obvertas intelligentiam, is vel uno momento omnes aut quascunq; volet, & quando volet, divinitatis veritates atque thesauros perfecte tibi & vivide suo lumine detecturus est, quod lumen idcirco in sacris adeo ardentem efflagitant Sancti, tanquam omnis boni & perfectionis compendium atque complementum.

Ex his clarum est, præcipua & fere omnia hominis bona, tam divina quam naturalia, consistere & perfici in passivis; etsi in liberta-

se ejus activa positum sit (quod nunquam negandum est) ea vel admittere vel rejicere. Atque adeo liquidum est, delirare illos qui nolunt nisi ex excitatis sua activitate ideis sapere, quique irridant eos qui sapientiam, & cognitionem aliunde quam a se expectant: quia in re profecto imitantur tenebriones, qui in tenebris nil nisi activitate manuum, palpando & contrectando cognoscetes, rejicerent omnes vias aliis modis objecta percipiendi, & vero irriderent cunctos de rebus per lumen oculosque passivo plane modo cognoscendis loquentes. Sed redeamus ad quaestiones nostras, quarum erit.

3. Tertia: Unde sciam Deum dedisse hac in vita menti meae ejusmodi passivam eum cognoscendi facultatem, intellectu activo, sive ratione recta majorem? Unde qui nondum id expertus, id ipsum sibi persuadebit, ut de eo spem sibi faciat, eoque adspiret, & media, si quae dantur, adhibeat?

Respondeo: qui in altera vita ejusmodi facultas dandas esse solum profiterentur hic autem non; illi & rerum naturae, & sibi implicite contradicerent. Notandum quippe est, ea quae sunt homini maxime essentialia & intima, talia esse, quae semper adsint homini, non autem quae uno tempore absint, alio adsint, veluti sunt accessaria. Atqui facultates nostras passivas, qualis haec est

2. Unde constat Mentem hac in vita habere facultatem ratione recta majorem ad cognoscendum Deum?

de qua quæritur, esse homini maxime essentielles & intimas modo ostendimus in responsione ad tertiam quæstionem de impotentia intellectus activi : & nunc conceditur vel supponitur eas aliquando (in altera nempe vita) in homine esse futuras : Ergo jam nunc adsunt. Præterea, si illas possumus in altera vita recipere ; ergo habemus eapacitatem sive facultatem illas recipiendi : atqui hæc facultas illas recipiendi sunt ipsisissimæ illæ jam facultates, quæ quia summæ sunt, non habent opus ut insint in aliis facultatibus, sed insunt ipsi immediate rei naturæ. Contradictio itaque est, dicere, haberi quidem facultatem eas facultates recipiendi, non vero haberi facultates ipsas.

De multi-
plici horum
experientia
& unde de
suumenda,

Quod experientia ejus se dicant destitui, querela erit justa, ubi media omnia ad experientiam faciendam, in regulis præcedentibus exposita, adhibuerint, & tamen rem ad cujus experientiam adspirant, videbunt non obtineri. Spem autem rei consequendæ, animumq; ad media executioni mandanda addere, imo plenam certitudinem generare debent sequentia. Primo quidem, & præcipue. Dei potentia, cum ejus bonitate & sapientia. Quis enim dubitabit, posse Deum per actum suum excitare in intellectu nostro majorem & clariorem sui cognitionem, quem nos ipsi per industriam atque activitatem nostram? Si Deus hoc potest in homi-

ne efficere : ergo homo habet potentiam idipsum a Dei actu patiendi. Ergo habemus de facto potentiam seu facultatem qua magis cognoscamus Deum passivo modo, quam facultate seu potentia activitatis intellectus, sive rationis nostræ, etiam rectæ & incorruptæ. Et quemadmodum ex Sapientia & bonitate Creatoris in operibus suis recte sequitur : homo habet facultatem esuriendi, ergo & facultate edendi cibique admittendi donatus est & esse debet : ita ex desiderio quod unusquisque (juxta leges 2 & 3) in se experiri potest, adspirandi ad cognitionem excellentissimam, omnibusque tenebris carentem, sequitur dari in eo facultatem istam, cognitionem recipiendi, tanquam cibum animæ suæ desiderantis.

Testimonia etiam probarum mentium id expertarum, nobisque adseverantium dari in interioribus nostris infinitas facultates cognoscendarum & gustandarum rerum, spiritualium Dei alteriusque mundi, præ quibus rebus quemadmodum quæcunque hic sunt & nostro modo cognoscuntur, nihil sint ; ita & noster cognoscendi hic modus activus & crassus, nihil prorsus sit præ alio interiore & passivo ; ea, inquam, testimonia non minus fidem nostram merentur, quam multa alia, quæ etsi non simus experti, aliorum tamen relationibus indubitato credimus, veluti dari Asiam, Africam, Anti-

podes , Urbes , Nationes aliaque infinita , de quibus quisquis sanus sine propria experientia alienæ credit experientiæ & asservationi.

Ex naturalibus id etiam patere.

Adde ex natura mille experimentis patere , passivis modis excitari in nobis clariores , vividiores , excellentiores objectorum cognitiones , quam activo solum intellectu , ut de imaginibus visus modo dictum est : quæ via etiam convincimur latere in nobis facultates percipiendi infinita naturalia , quorum hactenus nullas habemus ideas nec experientias : nemo siquidem dubitat se habere facultates gustandi vel in se admittendi infinitos sapes , odores , sensus , sonos , aliaque quæ ipse nec dum expertus est , nec vel novit quidem. Si ergo lateant in nobis innumera quoad naturalia ipsa facultates , quæ per præsentiam objectorum nondum sunt actuatæ ; quidni quoad Deum divinaque , præ quibus mille mundi naturales punctuli instar sunt , nobis inesse colligendum est multo immensiora vasa , & (si ita loqui licet) capacitates infinitiores ? Ignoratur profecto hominis immensa dignitas atque capacitas. Est homo vas Dei , in quo Deus totus cum omnibus suis luminibus & beatitatibus , quantum quidem immensa ejus potentia & bonitas se ipsum communicare potest , inveniatur & hospitetur. *Facianus hominem ad imaginem nostram & similitudinem. Delicia mea, esse cum*

cum filiis hominum. Gloria tota filia Regis (animæ filia Dei) est intrinsecus. Estis domus & templum Dei & Spiritus Sancti. Qui mandata mea habet eaque observat, is est qui me amat; qui autem amat me, a Patre meo amabitur, & amabo illum ego, & veniemus ad eum, & apud illum mansionem faciemus. Oculus (intellectus naturalis) non vidit, nec auris audivit; neque in cor hominis adscendit id quod Deus reservavit amantibus se, quæque per Spiritum suum revelat, & quæ infinita alia sunt Dei effecta: quæ sane nobis, quia de nobis maxima in re agitur, familiarissima esse deceret.

Atque his constat, in nobis longe alias dari ad divina facultates, quàm histrionicum & corruptum illum intellectum activum, qui cum stulta sua & chimerifica activitate tantopere clamat, & de omni homine conclamatum esse contendit, nisi ipsi asinus elevetur in supremum mentis thronum, ibi omnia divina ac spiritualia ad stolidum examen suum revocaturus, atque ea omnia quæ ipse ad modum suum nō percipiet, rejecturus tanquam falsa aut nulla, utpote non congrua secum, qui sit sola facultas omnia percipiendi & cognoscendi. O stolidum, brutum, infima omnium vacerra dignissimum!

4. Alia quæstio. Siquidem ratione constet atque doceatur, & Deum esse, & eum

4. Quia
ratione

constant, quæ & aliis facultatibus; annon hæc superflua, saltem in hac vita? amandum, quæ in retinenda hominis officium hac in vita comprehenditur, superflua videntur esse superiores alia facultates. quæ ad hoc ipsum sint. Annon ergo, hac saltem in vita, ratione ista contentos nos esse decet, & aliarum curam atque exercitia ad futuram vitam differre? *Resp.* Mira objectio & ratiocinatio! Perinde diceret: Siquidem ratione constat, assumendos esse cibos, quæ in re tota hominis vita animalis consistit, superflua videtur facultas edendi quæ ad hoc ipsam sit. Imo eo ipso esse necessariam sequitur. Quid enim cum tua ratione & tuis cibus in idea atque demonstratione ratiocinata, illos esse realiter assumendos, conficies, nisi præter illam facultatem picturariam, alias habeas facultates reales assumendi cibos? Ita ratio (aliquali lumine perfusa) ostendit Deum ejusque amorem esse animæ cibum: at ostendit idealiter, picturariè, modo sterili & inefficaci: non ut picturæ hujus speculationi inhæreamus otioso rationis oculo: hoc enim neque nostrum est officium, neque vero animam satiare; sed ut de re ipsa vivide admittenda simus solliciti, atque adeo, ut quæramus in nobis facultates realiores, quibus ipsa res perfici possit. Ergo postquam ratio monuit, & Deum esse, & amandum esse; opus est facultatibus superioribus, quibus monitum hoc ideale possit vivide & realiter executioni mandari. Hoc in-

inquam ipsa ratio utrunque bene adjuncta docet, ostenditque & se & idem innotum monitorum considerationem esse deferendam, ut aliis quædam frigidis suis viribus rem ipsam adorti facultatibus, illis non tenuia, non umbras, non inefficacia lumina præta, ut prius; sed magna, realia, viva, efficacia amplectamur.

IV. De actione sive operatione Dei in homine.

I. An Deus in anima corrupta (qualem supra descripsimus) possit operari, non quidem ex defectu potentia; sed ob ejus quasi horrorem immensum quo corruptionem averfatur? *Respondco*: Deus in anima corrupta agere potest, non tanquam amicus, qui corruptioni se uniat, sed veluti inimicus qui corruptionem in anima invadat, & exterminatam velit: quemadmodum sol oriens, tenebras noctis aut nebulas evadit, & in eis agit, non ut illis se accommodet; sed ut eas dispellat. Et sane parer adversarios duos non posse inter se pugnare, nisi unus in alium agat, & concurrant, sequantur, attingant, non unionis, sed destructionis querendæ gratia. Ergo præsentia corruptionis in anima, non officit præsentia Dei eam impugnaturi. At si hominis libertas atque consensus malit adhærere corruptioni suæ quam Deo eam impugnanti, tunc actus

I. An Deus in anima corrupta possit operari?

Dei non potest diu manere in illo. Est enim a Deo decretum, ut non diu nec inhabitanter maneat cum homine, nisi ipso homine consentiente, seque Deo libere adjungente: alioqui Deus se negaret & prostitueret ignominie, si homini ipsum rejectanti & contemnenti perpetuo vellet se offerre.

1. An velit
in ea ope-
rari?

2. An non modo possit sed & velit Deus in anima corrupta agere & operari, atque de facto etiam operetur in interioribus animarum? R. Quod velit, patet (præter revelationis testimonium) ex eo, quod nobis det desiderium sui suæque in nobis actionis ut cuivis sibi sincere attendenti patet: patet etiam ex ipso facto, siquidem se ipsa in intimis animarum operetur. Factum autem constat experientia cujusque, qui debita media adhibuerit; imo omnes, ne pessimis quidem exceptis, si verum dicere volent, fateri & agnoscere cogentur, in se (atque etiam extra se) operationes Dei gratiosas, quibus undique penetramur & circumcingimur. Quot, quæso, hominibus accidunt inexpectato bonæ cogitationes, internæ admonitiones, motus & impulsus diviniore, reprehensiones & ictus validiores, gaudiorum solidorum sensus, terrores a malis revocantes, simillaque infinita? quæ sane non sunt nostræ operationes, quippe nec a nobis quæsitæ, nec ad libitum præsentis; imo sæpe & invitis nobis

bis præsentes, nobisque adversantes : sed sunt operationes benignitatis Dei, nostris cordibus, medullis, ipsisque conscientiarum radicibus potenter ingestæ atque incussæ, quæ Deus nos mille modis ab iis, quæ opus suum in nobis perficiendum impedirent, retrahit, & invitat ad se, qui omnia ad consummationem operaturus & perducturus est. Præter quas experientias, ipsa creationis restorationisque nostræ natura, ratio & scopus postulant necessario, ut Deus in animarum nostrarum intimis operetur.

Causam rerum efficientem dicunt vulgo metaphysici externam esse : id quod excel-
lenter falsum est, nisi ubi de artefactis agitur, non item de systematibus naturalibus, in quibus causa efficiens semper est maxime interna : quanto plus in spiritualibus, quæ ex natura omnia sua intus possident? imo etiam eò magis, quando causa vult sibi domicilium, cui inhabitat, construere? In rebus corporeis, (quæ prout sunt, se nec penetrare, nec in sese mutuo immeare aut insinuare possunt, uti res cogitantes) videmus apes v. gr. ostreas, aliaque animantia intus esse, quando domunculas suas sibi circumfabricant, neque architectus atque operarius, nisi intus essent, interiora palatii construere nunquam possent. In rebus cogitantibus facultates immensi desiderii, intellectus, aliasque factas esse, ut maneant ob-

Naturam
creationis
& restaura-
tionis no-
stræ invol-
vere Dei
internam
operatio-
nem.

dat vasis capacitatem & formem suam; hincque cogita, hominem ita ex cinere nihili desumptum, atque ab igne amoris Dei susceptum, per inspirationem intimam Spiritus Dei formatum fuisse, atque suas capacitates, nec non omnia, etiam accessoria, per illum inhabitantem & intus operantem Spiritum accepisse.

Et quemadmodum, si accidat vitrum, frangi ejusque fragmenta in lotum sordescere abjici, non potest aliter restitui, nisi ut, relitum, contusum & in fornacem immissum, ibique purgatum & igne liquefactum & penetratum, de novo assumatur & inspiretur ut prius interno fletu fabricatoris in centrum ejus immisso: sic homo lapsus, fractus, corruptus; sordibus & tenebris errorum & malorum plenus, restitui non potest, ne quidem quoad externa & rationem, nisi a Deo ex cœno luto farum suarum occupationum assumptus, contusus, atque in purificationis amorisque divini ignem immisus, ab adorandi Spiritus ejus intimis inspirationibus & arcanis operationibus de novo inspiratur & agatur, unde priores capacitates, facultates, statum decorum, formamque adeo cum hisce etiam externam & congruam accipiat. Quod si hæc ab irrisoribus rideantur, næ intimâ ipsi commiseratione sunt dignissimi.

3. Sed quæret aliquis: Quandoquidem Deus

Deus est summe luminosus & beatus, perfectissimoque modo agens, nonne videtur, si in homine operaretur vere, hominem inde mox fieri debere & luminosum & beatum, neque dein perire posse? *Resp.* dicunt recte Philosophi, actionem non recipi ad modum agentis, sed ad modum subjecti recipientis, atque pro ejus vel capacitate, vel infirmitate. Quapropter quando Deus in anima explicat operationes suas, tenebris animæ adversantes, easque impugnant; anima quidem eo momento luminosa fit; sed aliquatenus tantum, & ex parte nonnulla solum: quia Deus non impugnat simul & semel uno actu omnes ejus tenebras, quod si faceret, id nulla posset perferre anima: isthæc enim pugna foret ei terribilior quam, ut vires ejus languidæ eam sustinere possent: haud secus ac videmus subitum & inexpectatum solis lumen ab ægris oculis tolerari non posse. Quapropter Deus ex aliqua duntaxat parte nonnullas mentis aggreditur luminoso actu suo tenebras; tuncque videt quidem mens aliquid veri, ac contra se, suum statum, suam corruptionem, opiniones, amorem proprium, superbiam, cæteraque, sua vitia pugnantis; id quod non sine ingenti percipit sentitque dolore atque anxietate. Cum autem ista Dei operatio menti sit dolorifica atque angens, & multo magis adhuc cæteræ sequentes; si anima tunc nolit

cas perpeti anxietates, velitque impatientius ab iis liberari, atque adeo si a Deo operatione eas causante velit subduci, & vanis sese dare occupationibus, quæ divinx operationis importunus sensus minus sentiat, aut prorsus in ea supprimatur; tum Deus, postquam diu fatistentavit illam ad frugem revocare & expertus est illam pleno consilio nolle redire, retrahit operationem suam benignam, & animam, sibi relinquit. Atque tunc infelix illa animas nullas amplius sentit in se pugnare; sed plane dedoluit, devenitque in periculosissimum illum perditionis statum, qui est ipsissima Spinoziana tranquillitas.

Operatio divina utut luminosa & beatificans non tamen est beatitudo animæ actualis, quamdiu in anima invenit tenebras & corruptionem quas impugnet; e contra, tunc ea operatio ex sensu ictuum omnipotentis adversarii in animam corruptioni unitam pugnantis dolorem ingentem potius efficit. At ubi in anima nil adversi superest quod impugnet divinx operationis retributionem, ea tunc triumphum agit, & beatitudinem seu gaudium immensum pleno effundit sinu: namque tunc amicus cum animo plena pace conjungitur & se se jam mutuis excipiunt amplexibus. *Perficies in me misericordias tuas usque ad pacem plenariam quam tecum habebunt interiora & exteriora mea*

cum absorpta fuerit mors in victoriam. Augustinus. Ergo ad percipiendas & sentiendas in se gratias latusque & lætificantes Dei operationes, mens corruptione rerumque omnium amore prius purgata ut sit necesse est, sic ut nullis amplius rebus adhæreat affectu. Non dico usu, qui necessarius sit, & ad vitæ naturalis conservationem faciat: hic enim non obest divino sensui: nam licet eo tempore cum mens pura creaturarum usui necessario deditur, à sensibus interioribus divinisque interdum distrahatur; non tamé inde contrahit obstaculum aut ineptitudinem ad operationes Dei admittendas & sentiendas; quod fieret si inutilibus aut noxiis pateretur se distrahi & occupari.

V. De Lumine Dei in homine.

De hoc multa quæri possent: sed ad præsens institutum exercitiumque, sufficient nobis sequentia,

- I. An lumen Dei sit distinctum a lumine aut ideis rationis?
2. An detur lumen Dei distinctum a lumine Rationis? Annon fortè idea Dei in ratione, cæteræque idææ, sint lumen Dei? aut saltem an Ratio luminis divini possit esse capax? Trimembris quæstio, cujus prima pars eo redit: An Deus per se lucere possit in anima; & An Dei actus immediatus & lucidus, sit actus imperfectus ipsius animæ ideas sibi excitare conantis? Quis de hoc unquam quæstionem movebit, nisi simul confunden-

INVENIENDI VERUM. PARS II. III

fundenda esse putet Deum & creaturam, actumque Dei & actum creaturæ? Sed quoniam auctoritatibus humanis non pauci ducuntur, subjiciam hic locum insignem ex Cartesio, unde hæc distinctio pateat.

Is est in Epistolatum suarum ultima, ubi etsi agat de cognitione intuitiva post hanc vitam, quia tamen explicat ibi lumen divinum, ejusque modum agendi in anima, illud an in hac an in altera vita fiat, jam ad hanc rem perinde est. Dicit ergo: dari cognitionem, quæ sit (a) *illustratio mentis per quam* *conspicit in lumine Dei res illas quas ipsi placuit ei detegere per IMPRESSIONEM DIRECTAM CLARITATIS DIVINÆ in no-*

Cartesii
locus de
luminæ
Dei.

(a) Cartes.
Epist. Tom.
II. Ep.
114.

strum intellectum, qui in eo non consideratur *tanquam AGENS: sed saltem veluti RECIPIENS aut patiens RADIOS DIVINIATIS.* Deinde postquam dixit quædam de notitiis intellectus nostri, & activitate hujus, rationcinantis ex ideis confusioribus vel ex auctoritate revelata & obliqua, addit: *Quicquid* *acquirimus per vias illas quibus ratio insistit,* *primo involutum est eorum e quibz dictum est* *principiorum tenebris; tum etiam incertitudinibus experimur.* Tum hæc comparaturus pergit: *Confer jam duas istas cognitiones, & perpende, utrum in hac perceptione turbida & incerta, quæque nobis multum negotii facessit, & quæ etiam acquisita non nisi quibusdam momentis utimur,* *quip-*

quippiam simile sit LUMINI PURO, CONSTANTI, CLARO, CERTO, FACILI, ET SEMPER PRÆSENTI. Postea hæc de altera vita probaturus per experientiam ejusdem & similium quæ in hac vita experimur, sic orationis filum persequitur: *Ceterum, an mens nostra tum cum a corpore erit separata, aut cum corpus istud glorificatum ipsi nullum amplius impedimentum creaverit, non possit tales recipere demonstrationes & cognitiones directas, de eo num tu dubitare possis, cum in hoc ipso corpore sensus ipsi ejusmodi cognitiones suppedient rerum corporalium & sensibilibus, cumque anima nostra jam HABEAT EARUM QVASDAM EX BENEFICENTIA SUI CREATORIS, sine quibus ratiocinationis capax non esset? Fateor esse illas aliquantulum obtenebratas mixtura corporis: attamen subministrant nobis COGNITIONEM quandam PRIMAM, GRATUITAM, CERTAM, quamque mente nostra MULTO MAIORI CONFIDENTIA ATTINGIMUS, quam relationi oculorum nostrorum tribuamus.* Infundi autem menti cognitiones quasdam oculorum relatione multo certiores, easque argumentum esse capacitatis animæ ad recipiendas simili modo a lumine Dei cognitiones passivas; adducto exemplo particulari sic illustrat. *Nonne mihi largieris, minus te certum esse presentie objectorum quæ vides,*
quam

quam veritatis huius propositionis, *Cogito ergo sum*. Ceterum cognitio ista non est opus tue ratiocinationis, neq; præceptum tibi a Magistris tuis traditum. Anima tua eam sentit, videt, contrectat. Et quamvis imaginatio tua, quæ se per summam importunitatem cogitationibus tuis intermiscet, claritatem ejus diminuit; dum eas suis figuris replere satagit, est tamen illa cognitio argumentum capacitatis animarum nostrarum ad recipiendam a Deo cognitionem intuitivam. Quo in egregio Cartesii loco nil ad rem nostram desiderari posse videtur, nisi quod exempla, *Cogito ergo sum*, nimis frigidum sit, potuissetque ejus vice nonnulla alia, quæ supra (a) protulimus apponere: deinde etiam quod male ad vitam futuram videatur relegasse speculiores ejusmodi per lumen divinum de rebus cognitiones, quæ etsi demum in altera vita plenæ sint ac perfectæ, hic tamen in bene dispositis mentibus initium sumunt, & communicantur interdum quam liberalissime. Sed quia Cartesius extra viam earum quærendarum erat, ideo non potuit de his rectius judicare.

E dictis liquet satis, Ideam Dei, quam intellectus actibus jam nobis repræsentam, non esse ipsum lumen divinitatis directum, quod est ipsissimus Deus vivide lucens; sed esse cognitionem hominis creatam, cui inest tantum nota & pictum quoddam Dei simi-

(a) Sup.
Part. I. §.
XII. XIII.

Ideam Dei
è ratione
non esse lu-
men Dei di-
rectam.

lacrum, obscurum, crassum, umbrabile & imperfectissimum, quod ad lubitum vel in mente excitari, aut ab ea revocari potest, quodque in ea nullam vim, virtutem, claritatem vividam, nullam tranquillitatem, letitiam, delicias Deo dignas generare aptum est. Et revera, si ratio nostra excitans in se quando vult ejusmodi de Deo ejusque attributis ideas steriles, mortuas, atque imperfectissimas, eo ipso excitaret in se lumen Dei, Deumque ipsum tangeret, manifeste sequeretur Deum ejusque lumen ferre rem sterilem, mortuam, inefficacem; non infinitam, sed exiguam aut nullius virtutis, nec non & productionem esse creaturæ: cum tamen evidens per se sit, rem infinitæ virtutis, potentiae & luminis non posse vere tangi nec effici per actus crassos & steriles ejusmodi in nobis facultatis, quæ adeo superficialis est, ut ne quidem ipsas creatas res seu corporales sint seu spirituales, vere attingat, aut eas in se revera deducat. Etenim quando in ratione excito ideam v. g. mentis Salomonis, ejus Sapientiae, virtutum & gloriæ; ipsa propterea Salomonis mens, sapientia vitusque non sunt in ratione animæ meae: ita & quando corporum, gemmarum, urbium, lucis, sensationum ideas efformat intellectus, non tamen res aut sensationes ipsas habet aut tangit; sed picturas earum duntaxat. Sic quoque se res habet
 quanta

quando activitate nostra ideam Dei, ejusque
luminum & virtutum formamus : non De-
um, non lumen divinum, non virtutes ejus
reales ideo habemus ac vere tangimus men-
te ; nisi sane putares, Deum ejusque lu-
men esse rem & virtutis fere nullius, & men-
tis tuæ productionem. Quod quam sit absur-
dum, non opus est quæsito argumento evin-
cere.

Hinc patet etiam (quod tertium quæsti-
onis membrum respicit) rationis faculta-
tem superficialiariam atque desultoriam, inti-
mi atque tranquillæ luminis Dei capacem
esse non posse ; sed tantum nonnullorum
ejus effectorum, quæ eam sanent, restitu-
ant, restitutamque capacem reddant non-
quidem efficiendi lumen divinum, at pi-
cturas tamen rerum ordinatas loco chi-
mararum priorum depingendi. Tametsi
quando ratio sese passive Deo objicit, non-
nullos divini conceptus arbitrarii radios re-
cipere tunc sit apta.

Rationem
luminis di-
vini intimi-
oris non ef-
ficacem,

2. An lumen divinum possit amitti ? &
cur facilius amittatur quam lumen rationis?
Resp. De priori crediderim neminem posse
dubitare, etsi rationes fundamentales non
statim quibusvis pateant : sunt autem illæ ex
ista distinctione desumendæ, quæ aliquoties
dona Dei divisimus in naturalia, quæ natu-
ram hominis constituunt, & gratuita, quæ
sunt instar ornamentorum quibus natura

2. De 2-
misione
luminis di-
vini præ lu-
mine ratio-
nis.

ornatur, perficitur, & gloria amicitor. Illa non possunt amitti, quoniam ipsa natura amitti non potest; cum sit absolutissime a Deo data: hæc, quæ non sunt pars naturæ, quoniam a creatore perpetuo & continuo in creaturam (veluti lux Solis in corpora opaca) effunduntur ea conditione, ut creatura illis se obvertat, consentiat, & recepta grato animo semper agnoscat; evenit inde ut quam primum ab his conditionibus deficit, dona Dei amittat, quæ non in ipsa, sed in solo Deo sunt radicata: omnino veluti in luce naturali fit, quæ non in corporibus opacis, sed in Sole radicata, singulis momentis ab eo ad corporea debet ita emanare, ut si vel per momentum cessaret aut Sol agere, aut corpora versus illum converti, hæc illico lumine carerent. Hoc sensu maxime illustris est & conspicuus concursus Dei simultaneus: non autem ille qui statuitur in eis rebus quæ sic mere sunt naturales ut in miseris atque damnatis inveniuntur, quibus cum non opus est ut Deus concurrat ad inordinatorum actuum suorum, lumine destitutorum, constitutionem.

Lumina rationis sunt duorum generum, alia, quibus rerum naturalium origines, vires, effectus, ornatus, & combinationes, atque hinc orientia systemata egregia, & mirabilis rerum universitas deteguntur; & hæc quidē amittuntur cum luminis divini amissionē

sione : alia sunt & generaliora & crassiora,
 quæ concernunt tantum communiora & ex-
 teriora naturæ utut lumine & bono statu de-
 stitutæ , qualia diximus ea esse quæ nume-
 ros , figuras , & similia concernunt : & hæc,
 quia eorum subjectum non est a natura se-
 parabile , idcirco non ita ut priora amittun-
 tur discedente divino lumine.

3. Quæri potest tertio , An ad restitutio-
 nem luminis rationis , opus sit prius restitui
 in homine lumen divinum ? *Respondco* ,
 quatenus lumen rationis respicit externas il-
 las veritates in natura vel maledicta radica-
 tas , non requiri restitutionem luminis divi-
 ni præcedaneam ; at eam requiri pro veri-
 tatibus quæ rerum origines , naturas , pro-
 prietates , vires , earumque complementa
 & perfectiones explicant. Hæc enim quia
 admirabiliter omnia quæ in Deo inque ejus
 lumine & perfectionibus sunt , repræsentant
 & depingunt , ejusque etiam luminis & bo-
 nitatis effluviis fruuntur , non minus impos-
 sibile est ab eo percipi qui divino caret lumi-
 ne , quam impossibile est , lumine e natura
 sublato icones quibus corpora luminosa re-
 præsentabantur , cognoscere. Lumen ra-
 tionis non efficit se ipsum , neque simplici-
 ter efficitur a ratione quæ tenebrosa : non
 enim potest lumen a tenebris procedere : sed
 debet prius ratio illuminari ab alio ; quo fa-
 cto , ipsa deinde lumina sua picta , seu ideas

3. An ad
 restitutio-
 nem lumi-
 nis rationis
 requiritur
 præcedanea
 divini lumi-
 nis restituo-
 tio.

claras efformare poterit : Luna nostra, seu ratio, lucere neutiquam potest, nisi prius luceat in facultatum superiorum cœlo Sol divini luminis, de quo reducendo solliciti sint oportet, qui vel lumine lunæ gaudere cupiunt. *In lumine tuo videbimus lumen.*

4. An lumine Dei
detur magis frui
posse cum
ratione
quam sine
illa, an se-
tus?

4. Quæri potest quarto : An homo divini luminis magis compos fieri possit, quando illud quærit rationis adhibita activitate, quam ea seposita? Huic quæstioni conabor exactius & uberius satisfacere, quia multa in illa quasi concentrantur, & multis inde lux affulgere potest.

Quod ut efficiam, duo prænotabo, unum definiam, & tandem duo concludenda proponam.

Non re-
quiri abso-
lutam rati-
onis rejec-
tionem.

Notandum 1. non requiri hic absolutam rationis rejectionem ; sed tantum ejus abstractionem, vel separationem a suo exercitio, idque loco & tempore debitum : ratio siquidem sit etiam medium ad Deum ejusque lumen ; sed medium remotum, non proximum : ita tamen, ut hoc in rerum statu remoto illo medio prius uti necesse sit : quo sufficienter peracto, tunc medium illud remotum est relinquendum, ut soli proximo nos dedamus. Eadem etiam ratio reddit de Deo ejusque lumine testimonium, quod utique audiendum est : sed quia illa non est Deus omnipotens & omniscius, neque ejus lumen immensum, profecto nondum omnia

quæ

quæ Dei sunt dixit, testata est & fecit ; ne-
 dum vive & solide dixerit & fecerit omnia,
 aut illa saltem quæ umbratiliter tantum &
 crasso delineavit penicillo. Infinita Deo,
 infinita lumini ejus reliquit vive & infinitis
 modis perfectius atque solidius detegenda.
 Ipsa quippe creatura debilis cum sit, illumi-
 natio & instructio illius non potest non in-
 finito intervallo ab ea quæ ab Omnipoten-
 te Deo fit, superari.

Alterum quod notandum est, ne quis se Non statim
 deceptum putet, illud est : Animum, qui adesse spe-
 remoto rationis medio prius recte usus, eam rati Dei lu-
 debite reliquit, ubi se obtulit tradiditque men,
 passivum Deo, non tamen illico divino affi-
 ei lumine eo quem speraverat modo, sive,
 non sequi in eo actualiter tale lumen quale
 sibi imaginatus erat. Cujus rationes sunt,
 1. quod in ipso adhuc occultentur multæ
 radices malæ plurimique habitus peccami-
 nosi, quibus æquum est debita pœnitentia
 justaque luminis privatione prius purgari.
 2. quia cum Deus non det lumen nisi sincere
 desiderantibus, atq; decernentibus se im-
 psterum ei adhæsurus, solet expectare ut sin-
 ceritatis hujus videat documenta & habitum
 aliquem ; 3. quia junctus est animus corpori
 ipsum valde aggravanti Deique influxus in-
 sensibiles reddenti, veluti accidit, dum op-
 pressi sumus somno, etsi objecta externa tum
 sint præsentissima nosque afficiant, nos ta-

men iis sensibilibiter non affici : & 4. quia Deus prospiciens ne anima iterum abutens puris luminibus donisque preriosis , peccet exitiali & irreparabili modo ; ex bonitate admiranda servat illi in recondito luminis sui communicationem ad illud tempus , quo illa eis in perniciem abuti amplius nequibit : interimque illi tales primitias , talemq; acquiescentiam concedit , ut omnino contenta sit quomodocunque Deus cum illa agat. Et hoc sane sufficit , nec ulterius quicquam desiderari potest , estque id ipsum divini luminis , etsi sensibilitati nostræ obscuri , ingens argumentum.

Quid sit
rectus ratio-
nis usus?

Jam definiendum est, quid per rectum rationis usum intelligendum hic sit , ne quid supersit obscuri. Intellectio igitur per eum, testimonium quod ratio (gratiis Dei præviis imbuta) dat attendentibus, videlicet, nos non esse a nobis ipsis: Auctorem nostrum & omnium esse omnipotentem, sapientem, optimum, benevolum, veracem, justum: Decere nos eum grato animo laudare, amare, ei obsequi, ab eo bona summissæ postulare & expectare, abstinere a superbia, iniquitate, mendacio, & imitari erga omnes ejus benevolentiam, æquitatem & veracitatem. Quæ omnia testatur ratio, modo ei attentio debita præbeatur. Testatur & eadem, se per ideas hæc suas de istis quas nobis dat, non dare hoc ipso vim ista

realiter assequendi vel imitandi; alioqui doctissimi quique essent & optimi, ipsique, qui a scientia vocantur dæmones, essent Dei imitatores maximi, a quo tamen absunt, quam longissime. Testatur & illud ratio, vim eam, quæ ipsi deest, (quippe quæ picturas tantum efficit & dat, non res ipsas,) petendam esse a fonte omnis boni. Hæc postquam a ratione audivimus; & cordi nobis ista sunt sincere (& hucusque quidem progreditur rectus rationis usus,) tunc tempus est, ut juxta ipsiusmet rationis dictamen, illam ipsam cum picturis suis & testimoniis seponamus, (illa enim omnia ex suppositione sufficienter scimus,) nosque totus cum omni capacitate nostra ad Deum convertamur, ejus vim, efficaciam lumenque efflagitantes & implorantes eum in finem, ut quæ nobis modo picto, mortuo atque inefficaci & sterili, imperfectissimoque & superficiali dixit ratio; eorum ille non umbram & picturam, sed rem ipsam luminosam, vividam & efficacem det & producat in intimis nostris: id quod ipse etiam modis ineffabilibus, & infinities rationis potentiam superantibus efficere potest.

Id illud quod mihi primo summi ostendendum & concludendum ad postulati solutionem, tale est: Animam majoris esse luminis capacem per Deum quam per ratio-

Duo concludenda simili explicantur.

nem, five per Dei actum, quam per intellectus & ratiocinationis activitatem.

Alterum est: Lumen illud divinum & majus, cujus anima per Dei actum capax est, impediri quando illa plus, diutius, instantius, adhæret rationi quam Deo; juvari autem, quâdo illa Deo magis adhæret quam rationi.

Quæ quidem ita clara sunt, ut solis terminis perceptis mihi videantur demonstrata; & sine ullo argumento, sola hac comparatione contrectari & palpari possint. Videlicet, ex dictis ratio se habet ad nos veluti famulus, qui in densis tenebris subministra-
ta facula nos intus vocaret ad Dominum prope in palatio glorioso lumine omnisque generis bonis affluentem. Certe bonum esset extra attendere servo ejusque lumini: absurdum vero, & contra scopum, Domini famulum mittentis foret, huic foris adhærere continuo ejusque faculæ, quam fors, ventus, tempestas sævior, aliudve incommodum diffilare possit simulq; nos cum illa exstinguere: & nullum est dubium, quin qui famulum cum facula relinqueret, ad Dominum pergendi gratia, majori lumine, felicitateque beandus esset per Dominum, quam per famulum allucentem foris; nec etiam quin eo majoris luminis foret compos quo magis Domino adhæreret relicto famulo, minoris vero, quo magis hunc ultimum primo præferret. Sed missa compara-
tione,

ratione, rationibus comprobemus utramque propositionem.

(1.) Prima. Anima est capax majoris luminis per Deum quam per rationem. 1. Quia Deus ipse est lumen infinitum, vivum, omnipotens: Ratio autem est lumen finitum, veluti pictum & vere sterile. Ergo ex parte Dei anima infinities plus luminis, ejusque vividissimi & efficacissimi potest recipere, quam ex parte rationis, quæ nil nisi finitum communicare potest. 2. Ratio non potest animæ capacitates ad recipienda lumina sua idealia majores reddere quam sunt, neque potest eas imperfectionibus & impedimentis suis, quæ multa sunt, liberare. At Deus & animam omnibus impedimentis quæ lumini obstant, liberare potest, & ejus capacitates in infinitum ampliare: est ille namque omnipotens; adeoque potentia ejus in dilatando animo exhauriri nequit. Ergo ex parte Dei anima est infiniti luminis divini, actusque ejus eam illustrantis, recipiendi capax; cum ex parte rationis sit tantum capax finitorum & imperfectorum luminum.

(1)
Animam
majoris
luminis esse
capacem
per Deum
quam per
Rationem.

(2.) Siquidem igitur anima ex parte Dei sit capax lumen infinitum, vividissimum efficacissimum recipiendi, & ab eo agente patiendi: quia tamen actu non potest eo frui, nisi media proxima ad fruendum illo adhibeat, quæ media proxima sunt oblatio

(2) Quo
magis rati-
onem re-
linquit, eo
est capacio
divini lu-

facul-

minis; &
contra.

facultatum seu capacitarum superiorum ipsi Deo, vive illuminanti & admittendo; ergo sequitur, omnem animæ actum qui non includit hanc facultatem superiorum oblationem, neque pro objecto admittendo habet Deum vivide illuminantem, non esse medium obtinendi illud lumen. Atqui ipsa ratio ejusque actus, non sunt actus talis oblationis facultatum superiorum, nec eos involvunt in se, neque pro objecto habent ipsum vividum Dei lumen. Ergo ratio ejusque actus, non sunt medium participandi illius luminis. Igitur qui adhæret rationi ejusque actibus, per ista luminis divini particeps fieri non potest; affert enim facultatem ineptam, & aliam quam par est, ad objectum aliud. Sed qui offert facultates superiores Deo vivide illuminanti, is affert vasa debita ad objectum debitum & admittendum. Ergo qui affert facultates suas superiores Deo, sive qui adhæret Deo supra omnem rationem, eo ipso infiniti luminis compos & particeps fieri potest.

Si igitur homo adhærendo rationi non potest luminis divini fieri compos; sique adhærendo Deo, sive tradendo se illi per facultates ratione superiores potest lumine infinito perfundi & frui; Ergo comparative verum est, quod homo luminis divini & infiniti minus capax sit quando se tradit rationi magis quam Deo; & quod sit ejusdem lumi-

luminis divini magis capax, quod doctissime adhærebit rationi, Deo vero lumine adhærebit, eique se tradet totum. Quod etiam ostendendum.

5. Quæri potest, quinto: An luminis divini certitudo in anima possit esse tanta, quanta est certitudo luminis naturalis, v. gr. quo videtur Sol, aut corpus lumine illustratum: aut vero luminis rationis, v. gr. veritarum de numeris & figuris? *Respondeo*: eam esse incomparabiliter, imo infinites majorem. Quod ut patet vere dici, notandum est nos eo magis de veritatibus perscrutari, quo vividius & penetrantius ab illis afficimur: exempli causa, inveniuntur qui vigilantes dubitent aut dubitare possint vigilantne an secus, item sintne sani an agri: at nemo dum vehementer dolet, dubitat se dolere; quia nempe magis vivide a dolore quam a vigilia aut a valetudine afficimur. Hac ratione, quando lumine Dei purum, vividum, penetrans afficit animam, hæc ita penetranter & immense de eo persuadetur, ut veritati unculas cæteras ne quidem inspicere dignetur, quæ tunc sunt menti veluti bullæ futes ac nullæ, nomineque veritatis & luminis indignæ? quemadmodum homini in extremis posito nihil aut parum admodum est sua illa prior lux & certitudo, omnis trianguli duo latera simul sumpta tertio esse majora, & similes quisquillæ. Et hæc

5
Certitudo
luminis
divini
omnis anima
cert. u. dicitur
major.

Pl. 4. & 39.
& 62.
Esa 59.

hæc est ratio, quare qui lumine divino potiuntur, omnia hominum studia veritatesque habeant pro vanis; pro nullis, pro falsis & mendaciis. *Filii hominum, quousque diligetis vanitatem & queretis mendacium? Profectio in imagine, sive inter ea quæ solum speciem habent, ambulat homo, & tumultuantur omnes in vanum. Tantum vanitas sunt filii hominum, mendacium filii viri; ut si simul in statera ponantur, sint ipsa vanitate leviores. Cogitationes eorum cogitationes inutilis, telas aranearum texuerunt, &c. uti vidimus supra.*

Notandum interim, a certitudine subjectiva luminis divini exceptionem fieri, quando ipse Deus ob rationes ei cognitæ vult sic lumine suo operari in homine, ut tamen homo id nescire, neque de eo certus esse debeat.

Quando vero Deus luminis sui evidentiam impedire non vult, ea tanta est, ut quamvis omnes animæ facultates essent inhabiles, detentæ, ligatæ, sopitæ, mille impedimentis objectisque intricatæ, modo non peccaminosis nec voluntariis, illico tamen omnia sic disjiciat, sic unico radio mentem afficiat divina lux, ut eam reddat habilem, lucidam, tranquillam, lætam, ac veluti ex mortua vivam, & ex infernalibus tenebris & anxietatibus, certissima, præsentissima, atque gloriosa luce triumphantem & conspicu-

spiciam. At miseræ rationis lumen, etiam Mathematicum, ejus est impotentia & debilitatis ad sese menti insinuandum, ut omnis ejus vis atque certitudo vel somno, vel febricula, vel alia quavis intemperie frangi & plane ex anima deleri possit: namque si homini illud adepto, accidat ejusmodi casus morbosus aut apoplecticus, etiamsi tunc omnium totius mundi rationum lumina, ipsi adjumento esse eniterentur, ingeminerentque omnes Mathematici vocibus & ictibus suum illud: duo & tria faciunt quinque, & anguli tres æquantur duobus rectis in quovis triangulo, non tamen id possent ipsi perceptibile nedum certum reddere; aut vero ex facultate oppressa, ubi misella isthæc lumina latere dicuntur, in apertum ea educere.

6. Quæstio sexta: Si lumen divinum sit tantæ certitudinis & efficaciam, unde ergo tot hominum circa illud illusiones & deceptiones; e quibus apparere videtur, illud lumen non tam certo percipi quam lumen rationis? Aut quanam est via percipiendi illud modo certo & non fallente, quodnamve ejus Criterium? *Respondeo*: Lumen divinum quod a Deo mentibus infunditur, non tantum illusionibus carere, sed & certissimum & infallibile esse, si modo mentes ab impedimentis peccati & corruptionis atque superbiæ, nec non ab affectu & adhæsi-

6.
 De illusione
 nibus circa
 lumen di-
 vinum:
 pro bene
 dispositis
 nullas esse,
 sed certitu-
 dinem in-
 fallibilem.

erga omnia liberati, soli auxilio Dei innitantur. Neque ulla præterea via alia opus est ad illud certo cognoscendum: nec id alio criterio quam sui præsentia & sensu, opus habet: perinde atque videmus lumen Solis vivide perceptum, esse sui criterium omnibus id percipientibus, non item aliis; neque dari aliam illius certò obtinendi viam, quam remove obstatula quæ interillum & oculos nostros interjacent. Sed hic notandum est (quod modo diximus) Deum in homine interdum lumine suo operari eo id nesciente, vel de Dei lumine incerto: quod accidit, vel quia nondum bene ab impedimentis omnibus liber est, vel quia superest causa timendi ne inde in superbiam cadat; aut ad maiorem fidei & constantiæ ejus amorisq; purioris probationem & augmentum. Quibus in casibus conducit hominì lumen Dei ab illo nondum percipi: Deinde notandum est: quemadmodum lux corporea non videtur sicut systema aut objectum aliquod, quod visum terminet; & nihilominus tamen vere possidetur, suo modo eoque certissimo percipitur, ejus ope corpus regitur, præcipitia evitantur, proficua suscipiuntur & peraguntur: ita etiam non putandum esse lucem divinam tanquam objectum aliquod speciale videri: etsi suo modo vividissime percipiatur, ipsaque præsentissima operetur. Cujus efficacis præsentia
cer-

certissimum argumentum est vis & principium internum quo anima respicit, considerat, magnificat sola æterna, seque & omnia ex illorum visu & respectu regit, cætera autem despicit, & non tantum ea nihili facit; sed sub eorum etiam pondere gemit, optans ab eis liberari, quo omnes ejus curæ, affectus, ipsaque tota, solis dedantur æternis; quæ sanæ mentis affectio solius divinæ lucis solida operatio est, veraque Dei illuminatio. Et ex ea tantum abest ut inde in illusiones incidat, ut potius hoc modo ab illusionibus, nec non ab incertitudine periculosa & diffidente reddatur immunis.

At si qui ad lumen divinum accedere præsumant mente corrupta, imaginibus & figmentis propriis adque inhiant, iisve plena aut impedita, si Deum ejusque auxilium non pure & unice velint; si ex divino lumine sibi satisfactionem, emolumentum, commendationem, existimationem & applausum aliorum aut suum, intus apud se quærant; non mirum sane tales mille illusionibus irretiri: interponunt enim vel immiscent divino lumini (si modo ejus radiolos quosdam habuerint,) chimærarum atq; figmentorum omnium fontes & origines, atq; adeo, (ut fabula fert de Ixione) nubem pro Junone amplexi, monstra turbulenta tantum producant.

Et hæc est ratio, quare divini luminis evidētia

Cur vis

divini lu-
minis sit in
tam paucis
& tam rara?

dentia & vis infinita in quam paucissimis sit
conspicua, idque multo minus quam lumen
rationis vel mathematicum. Scilicet longe
paucissimi sunt qui lumini divino pure ad-
hæreant, aut quidem ad illud adspirent: vix-
que unus est qui ea puritate ab obstaculis
quibusvis libertatum se illi offerat, qua ra-
tionem offerimus ideis quibusdam naturali-
bus aut mathematicis de numeris atq; figu-
ris: & hinc non mirum hæc & similes ap-
parere hominibus quibusvis fere evidentio-
res quam lumen divinum. Sed si omnia ex u-
traque parte, saltem quoad præparationem,
æqualia forent, tunc appareret tanta divini
luminis evidentia præ lumine rationis, ut
hæcce qualis jam est, cum frigidis suis atque
pauperculis veritatiunculis ne quidem ad-
spectu digna censeretur. Nempe quemad-
modum ex una parte ponitur anima sine
præjudiciis contra numeros v.g. quæque so-
mno aut distractionibus aliis non impedia-
tur aut avocetur, sed cum serio desiderio illis
se totam applicet; ita ex altera parte ponen-
da esset anima ab obstaculis omnibus libera,
seleque totam cum desiderio & amore divi-
no, omni alio affectu nudam, divino lumini
offerens eique soli vacans. Atque tunc, ut
dixi, illud ita illustre appareret, ut solum
esse aliquid, imo esse omnia videretur; cæ-
tera nihil & mendacium. Ita Augustinus:

(a) Con- (a) *Intravi in intima mea ducere: & posui;
que-*

quoniam factus es adiutor meus. Intravi, & feci. lib.
 vidi qualicumque oculo anima mea supra cer- VII cap. 10.
 dem oculum anima mea supra mentem meam;
 lucem Dei incommutabilem.... Qui novit ve-
 ritatem, novit eam; & qui novit eam, novit
 aternitatem. Caritas [amor Dei] novit eam.
 O aterna veritas, & vera caritas, & chari-
 taternitas! Tu es Deus meus. Tibi suspiro die
 ac nocte. [hoc est medium participationis.]
 Et cum te primum cognovi, ita assumsisti me,
 ut viderem esse quod viderem, [hoc solum lu-
 men quod tunc videbat, ipsi videbatur esse.]
 & nondum me esse qui viderem: [omnia ei,
 & ipsemet sibi, nihil esse videbantur.] Et
 reverberasti infirmitatem aspectus mei radi-
 ans in me vehementer: & contremui amore &
 horrore, [tanta est vividitas & realitas divi-
 ni luminis, ut ferri nequeat] & invenime
 longe esse a te in regione dissimilitudinis,
 [jam non modo nihil, sed oppositi & dissimi-
 les apparemus Deo] tanquam audirem vo-
 cem tuam de excelsis: Cibus sum grandium:
 cresce & manducabis me. Nec tu me in te mu-
 tabis sicut cibum carnis tuae, [nō est quod ti-
 meas aliquid indignum mihi eventurum si
 tu me admittas in te] sed tu mutaberis in
 me. [O divinam transformationē intellectus
 & mentis totius a lumine Dei, divinam for-
 mam suam animæ communicante!] Et co-
 gnovi quoniam propter iniquitatem erudisti
 hominem, & inbasere fecisti sicut araneam

animam meam, [reprehendisti] & convicisti me quod fuerim in erroribus propter corruptionem meam, & ostendisti mihi omnia mea studia atque opera extra divinum lumen, tuum esse tantum inania, & sicca araneorum opera & studia:] *Et dixi, nunquid nihil est veritas quoniam neque per finita neque per infinita locorum spatia diffusa est?* [namque non capiunt divinum lumen naturalia, & crassa,] *Et clamasti e longinquo*, IMO VERO, EGO SUM QUI SUM. [Iterum sola ipsi videtur esse divina Veritas, cætera non esse.] *Et audiivi sicut auditur in corde: & non erat prorsus unde dubitarem. Facilus dubitarem vivere me, quam non esse* [ejusmodi] *veritatem.* Et alibi (a) *Vidi splendorem tuum corde saucio: & repercussus dixi: Quis illuc potest? Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Tu es veritas super omnia præsidens* [omnia antecedens.] *At ego per avaritiam non amittere te volui; sed volui tecum possidere mendacium; sicut nemo vult ita falsum dicere, ut nesciat ipse quid verum sit. Itaque amisite, quia non dignaris cum mendacio possideri.* Hoc est, homines qui volunt curiositatem suam pascere per infinitas veritates vanas & nugaces, quæ coram divino lumine non veritates, sed mendacia dici merentur; quique etiam ex eadem avara cupiditate omnia scita coaceruandi, quid sit divinum lumen scire, idque possi-

(
Lib. X. c. 41.

INVENIENDI VERUM. PARS II.

possidere volunt ; eo non possunt non omnimode privari quantacunque sint seculi splendida ingenia. Dedecore afficiunt, divinum lumen quando illud ita non ambiunt ut propter id cæteris omnibus velint carere, vel ea ut stercora contemnere, dissimiles divino Paulo inclamanti (a) *Omnia damnum reputo, propter excellentiam cognitionis* (a) Phil. 3
JESU CHRISTI, *Domini mei*, propter quem omnium jacturam feci, eaque pro stercore habeo ut Christum lucrer. Christum autem esse ipsam lucem divinam, lucem mundi, lucem animæ, lucem illuminantem, omnem hominem venientem in mundum, juxta Evangelicam veritatem, nemo, opinor, dubitare potest.

VI. De Statu supernaturali Mentis.

Quoniam ex istis pleraque ad statum *Naturam* mentis supernaturalem spectare videntur, nostram ad quæri de hoc potest, an nostri sit eo adspirare? forsitan melius fuerit, naturæque convenientius, si intra ea quæ naturalia sunt nos *supernaturalia esse* continèamus : arrogantia fuerit majora *factam, atq;* moliri quam quæ possumus : actus nostros *ad ea, debere* ad naturam nostram dicunt esse metiendos, *re.* & que supra nos, ea nihil ad nos spectare. *Respondeo:* Agnosco vocem Socraticam, at sensu procul dubio non Socratico sed

Epicureo prolata, dum quæ de speculativa perversa & culpanda curiositate dicta erant, perperam transferuntur ad ea quæ omnium hominum spectant officium. Natura humana si sibi soli adherere velit, præter facultates vacuas, tenebrosas atque anxias, hoc est, præter statum miserandum, nihil quicquam possidere potest. At si perfectionem, complementum, ornamentum, scopumque ad quem facta est, ipsa velit & cupiat, (quod sane ejus naturæ omnium maxime conveniens est,) tunc omnium maxime necessarium est, ut supra se ad supernaturalia aspiraret. Sumus enim revera ad supernaturalia facti, utque vel ipsi Deo evadamus similes. Hinc tantum abest ut legi naturæ adversetur, si majora moliamur, quam quæ possumus; ut econtrà, nil magis cum naturæ nostræ lege conveniat. Quod vere dici facile apparebit, si potentiam nostram meminerimus recte distinguere in activam, qua possumus agere & efficere; Illa est infinita valde, imperfecta, crassa, corrupta: hæc infinita, etsi obstaculis corruptæ naturæ nostræ nunc veluti clausa. Jam si moliamur quædam bene & perfecte agere ex activitate corrupta, aut ex eadem quædam vere divina & supernaturalia, capacitatem activitatis nostræ superantia, efficere: id quidem est contra legem naturæ, estque non.

non exiguæ arrogantia: siquidem causa
 producere velit effectum in quo plus sit rea-
 litatis quam in ipsa causa est: quod est, con-
 tra ideas luminis naturalis. At si molia-
 mur majora a Deo recipere quam quæ
 ipsimet possumus efficere, id est congruum
 est legi naturali divinæque, qua tenemur,
 bona quæ Deus offert & largiri vult, (offert
 autem se ipsum) non rejicere, sed admittere;
 & vero convenientissimum idem est poten-
 tiæ passivæ (quam a Deo habemus) infinita
 & supernaturalia ab ipso recipere. An-
 non, quæso, naturæ quisque suæ convenien-
 tissima molimur, si facultates quidem acti-
 vas, imperfectas, crassas, steriles, corruptas,
 ad supernaturalia faciamus quiescere; fa-
 cultatibus autem passivis. infinita a Deo re-
 cipere aptis, moliamur maxima & infinita
 a Deo recipere? Noscatur homo, & alta men-
 te reponat, naturam suam non esse finem &
 scopum sui ipsius, sed Deum, & superna-
 turalia sola, humanæ naturæ scopum & fi-
 nem esse: ita ut qui se suaque omnia non
 dirigunt ad supernaturalia, non tantum in-
 fra canes & infra bruta aut inanimata quæ-
 vis, (quæ scopum suum attingunt,) sese ab-
 jicere, sed & naturam ipsam ejurare sint re-
 vera dicendi.

*Vlt. De desiderio ut medio ad
 obtinenda divina.*

Superest tantum ut petatur, an desideri- Desideria

non esse
inefficacia.

um sit (ex parte hominis) medium efficax ad obtinendum id quod ad restitutionem facultatum nostrarum necesse est, sive, obiectum desideratum? & quomodo id sine revelatione probari possit? *Respondeo.* Id ex natura probari, quatenus illa consideratur ut opus Dei optimi, sapientis, potentis. Namque *primo*, anima nostra ex natura sua cupida est, ita ut non possit sibi interdicere quin cupiat, sive desideria habeat. *Secundo*, si desideria illa (ubi scilicet bene directa sunt ad obiecta sibi convenientia) non essent unquam implenda, tunc anima ex natura sua non posset non semper torqueri sine ulla spe remedii: quod est indignum opere illius Entis, quod ex potentia quidem sua desideria illa torquentia implere posset; ex bonitate ad id ipsum invitatur; ex sapientia non potest dare facultates ad obiectum sese vehementer ferentes, ac interim tamen vel obiectum non concedere; vel ejusdem cum facultatibus conjunctionem negare. Quæ omnia cum absurda sint, sequitur necessario, desideria bene directæ de facultatibus restituendis & implendis, non esse rejectanea, sed efficacia.

Desideria
esse media
ad faculta-
tum resti-
tutionem
& impleti-

Hæc autem facultatum impletio facienda est sine medio aut cum medio. Si sine medio; ergo jam statim essent impletæ, quod est contra experientiam: si cum medio; (quia supponimus hic mentem solam ex una
(quia

parte, & omnia objecta alia quæcunque extra mentem ex altera parte) medium illud non potest esse ipsa objecta: nam nondum sunt possessa; & ut possent esse media possessionis suæ, deberent prius possideri quam possideri, quod est absurdum: Ergo medium possessionis debet esse in mente. In mente vero sunt præcipue desiderium, intellectus, acquiescentia. Acquiescentia medium possessionis esse non potest, quia ipsa resultat ex possessione objecti. Intellectus etiam id esse nequit: is est (in spiritualibus) vas, ubi objectum debet locari, non medium ejus efficax: alias omnium hominum intellectus lumine impletus esse deberet. (Non nego tamen in intellectus atque acquiescentiæ facultate conditiones certas prærequiri; sed acquiescentia in his adhuc ad magis sub forma desiderii, quam sub forma acquiescentiæ completæ.) Ergo superest pro medio desiderium: illud autem est triplex, vel conjunctionis, vel separationis (quod aversatio & odium dicitur) vel indifferentiæ: quæ duo ultima non possunt esse media possessionis objecti obtinendæ, siquidem illud potius rejiciunt, aut saltem non intromittunt. Restat igitur solum desiderium conjunctionis, extra quod, nullū aliud aptum in mente esse potest; nam si aliud esset, esset nō desiderium, hoc est, vel aversatio vel indifferentia, quæ modo rejecta sunt:

omnem recipiendam.

cum è contra, desideria sint tanquam translatio vasis versus objectum quo vas impleri debet: quo quidem medio proximius & efficacius ex parte vasis exhiberi non potest.

Cum igitur desideria sint naturalia possidendi objecti media, & cum modo probatum sit ex potentia, sapientia & bonitate Dei, desideria bene constituta non posse vacua relinqui, sequitur ea esse *efficacia* possessionis boni vel luminis, aut restitutionis media. Quod erat probandum.

Nota 1. efficaciam, quæ hic tribuitur desiderio, non esse efficientem sed admissivam objecti sui divini.

Precum ad
veritatis
possessionē
obtinendam neces-
sitas, utili-
tasque, &
eorum
ratio.

Nota 2. quod summo opere animadverti velim quanta sit precum (quæ ipsissima desideria sunt) necessitas utilitasque summa ad veritatem solidam obtinendam, quæ non tam cerebro frigide contendente acquiritur, quam ardentis instantiæ desideriis, corde, votis & postulationibus divinis. Et hæc tamen, vel ut nullæ, vel ut ad eruditionem, non spectantes, negliguntur ab eruditis plerisque, hanc clavem esse ad veritatis possessionem ignorantibus: aliis quidem per nescio quæ de quibusvis personalibus rebus certo eventuris anilia decreta; aliis autem per atheisticum Spinozæ fatum & effatum, *quod volunt fata, non tollunt vota*: quod sane origine sua dignum est. Cujusvis hominis libertati permissum hæcenus voluit.

Deus,

Deus, ut possit non quidem efficere, sed a Deo oblatum admittere aut secus, divinum, lumen, bonum, facultatum sanationem, & in integrum restitutionem. Itaque homo bonis istis non desit per desideriorum suorum tepiditatem aut relaxationem. Et ut ad ea magis sese stimulet, consideret, uti ostensum est, impletionem eorum fundari in natura rei, Dei opere; itemque in sapientia, bonitate & potentia Dei, hoc est, in natura Dei, qui dando menti facultatem desiderandi objecta decentia, eo ipso voluit mentem apprehendere desiderio objectum suum. Et quia Deus nil frustra velle potest, igitur non sine effectu & realitate id fieri potest: estque bene attendentibus desiderium (conditionibus debitis conceptum) ex natura sua jam quoddam initium fruitionis objecti, & veluti promissum Dei de ejus impletionem. Nam ideo dedit Deus facultatem desiderandi, quia vult dare rem desideratam: Ergo desiderium ex origine naturæ suæ est testimonium voluntatis Dei de dando objecto desiderato, sive est promissio Dei naturalis, & spes certa de postulatis nostris obtinendis, ab Eo nobis facta qui fallere nescit.

Est desiderium non tantum, uti diximus, translatio vasis versus objectum seipsum dandi cupidum, sed est etiam veluti immersio in illud & tanquam os animæ, quo cibus pro omnibus facultatibus admittitur: (a) *Ape-*

Ad restitu-
tionem &
conservati-
onem fa-
cultatum
desideria

sæpius
cenda.

.81. II.

•)

ri os tuum, & ego implebo illud. Hominis facultates veris suis objectis debite adhibitis sustentari, & iis in bono statu conservari, notum est. Notum est & illud, hominem, quia finitus est, non posse simul omnes facultates suas, activas atque passivas, cum omnibus objectis suis jungere & exercere. Notum est & hoc tertium; debere id fieri ea cum temporis mensura, eoque cum mentis affectu, ut digniores facultates digniora objecta habentes, sæpius & ardentius cum objectis suis uniantur, quam facultates minus dignæ cum objectis suis imperfectioribus. Et quia mediante desiderio facultates supremæ cum divinis objectis uniuntur, sequitur demonstrative, hominem, qui facultates suas in veritatem & sanitatem vult restituere, restitutasque conservari, debere propterea sæpius & ardentius precibus vacare, sive, offerre Deo per desideria frequentia & ardentia facultates suas diviniore & sublimiores, ut suum illæ cibum vigorisque nutrimentum ab illius communicatione ac liberalitate recipiant: atque etiam æquum esse, ut eo tempore ab aliarum facultatum inferiorum exercitio, quatenus hic impedimento essent, absteineat. Sin vero homo hisce ultimis se dedat totum 'neglecta superiorum saluberrima exercitatione, *primo* quidem peccat in Dei voluntatem & paratam bonitatem; *secundo* se ipsum beneficiis Dei summis,

mis, ejusque gratia & lumine defraudat, tertio facultates ejus digniores fiunt inde languidæ & cassæ, tum obscuræ, insensibiles, & veluti mortuæ, haud secus ac corpus cui alimentum suum denegares; quarto & in facultates activas rationis, cæterasq; inferiores, descendunt inde tenebræ, inordinationes, morbi, corruptio: unde is homo, jam Deo ipso in facultatibus supremis carens, & in ratione cæca & morbida ideas falsas atque chimæras, quas sæpe pro Deo jactitat, parturiens, coram Deo inter atheos numeratur: eo quoda Deo desciverit per intermissum exercitium libere & cum affectu sese illi passivum offerendi, ad quod tamen facultates idoneas recepit, ipseque adeo ab Auctore suo conditus fuerat.

PARS TERTIA.

Ob neglectum superiorum regularum Cartesium cum suis in multa incidisse errata, quorum aliquot in illius Methodo & Meditationibus, in horum autem opinionibus nonnullis, deteguntur.

I. **E**Thactenus quidem de hisce sufficienter: quamvis enim plura adhuc circa hæc moveri possent, crediderim tamen iis facile

I.
Regularum
sex Metho-
di præce-

dentis uti-
litas p[ro]p[ri]a
quibusdam
al[ia]s

facile ab exercitatis satisfieri posse, maxime si ad leges Methodi ad inveniendam veritatem hic propositas, velint se componere: nempe 1. Ordine procedendo; 2. Idque mente sincera nec fraudulenta; 3. incipiendo in se & a se; 4. agnoscendo ægritudinem, qua durante, veritas acquiri non potest; 5. quæque adeo prius sit curanda & sananda. 6. idque per oblationem constantem sui Deo Optimo, Maximo. Quas regulas qui observabit, multo verius & tutius se ad solidæ veritatis fontem, & hinc manentes rivulos, perventurum animadverteret, quam vel ope aut imitatione Methodi Mathematicæ, (quæ est id quod est cæcis aut iis qui in tenebris versantur, methodus corpora per palpationem cognoscendi, ipsis quidem proficua; sed ad cognitionem eorum quæ alio medio lumineque deteguntur, inutilis:) vel observatione ipsius Cartesianæ methodi, cujus quidem leges quaternæ suis nævis, erratisque non destituuntur.

II.
Sphalmata
in regulis
Methodi
Cartesianæ,
earumque
non obser-
vatione.
In prima

II. Nam in prima statim supponitur falsum, nempe rationis facultatem esse eousque sanam, ut nec alio lumine quam naturali, eoque quod nunc habet, opus sit ei: & vero eam hoc suo lumine clare & distincte, videre posse non modo quædam generaliora, sed (quæ Cartesii verba sunt,) *nulla esse tam remota, ad quæ tandem non perveniat: nec tam occulta, quæ non detegat:* atque ab

eis quæ suo modo non detegit nec videbit, summopere esse cavendum. Quod profecto perinde est, ac si qui in tenebris nonnulla corpora facultate palpandi percipiunt, putarent nil tam remotum ac occultum esse, quod sua palpatione non possint detegere, atque cognoscere: & vero pro regula cognoscendi ulterius corpora decernerent, sibi cavendum esse ab omni eo quod palpatione non perciperent, solique contractioni palpabili & distinctæ in cognitionibus acquirendis innitendum esse.

In altera, ubi de rerum distinctionibus ad earum difficultates salvendas loquitur, omittit semper ubi ad rem ventum est, primas, capitales, necessarias, radicalesque rerum omnium distinctiones, nempe 1. in æternas & temporarias; 2. in sufficientes & arbitrarias; 3. in naturales sive absolutas (quas amittere non possunt) quæque se solis imperfectæ sunt, & gratuitas, complentes atque perficientes, sed amissibiles; 4. in activas & passivas; 5. in reales, & umbratiles; 6. in superiores (respectu facultatum mentis) sive divinas, & inferiores; 7. in sanas & corruptas: & quæ ejusmodi nonnullæ sunt, veluti necessariae & accidentariæ, sine quibus ausim dicere, nullas rerum difficultates præcipuas solvi posse, & quarum auxilio (cæteris non exclusis) ea quæ alioqui vel omnium difficillima aut insolubilia habita sunt, dissolvi possint facillime.

In secunda.

me, quod non uno in loco arbitror me non paucis exemplis manifestum dedisse.

In tertia. In tertia Methodi lege, ubi de instituendo ordine, a simplicissimis incipiendo egit, debuisset maxime ad distinctiones modo recensitas respicere; & in aggredienda re, post generale illud *cogito*, ad earum plerasque, attendisse; maxime vero a Divina Sufficiencia, vberi a prima atque simplicissima omnium veritate, philosophandi exordium desumisse: ex qua quippe omnibus rebus concipiendis difficultatibusque capitalibus dispellendis lux accedit sufficiens & necessaria: ut in aliis tractatibus probatum dedimus.

In quarta. In quarta denique, de quaestione mediorum, & difficultatum enumeratiune, quoniam in prima lege malè supposita est rationis non agræ potentia, neque juxta secundam, ac tertiam rerum divisiones necessariae recte factæ sunt, sed multæ omissæ, cæteræ nec omnes ordine apparentes, magni hiatus relictæ, non potuit enumeratio requisita recte fieri, etsi philosophanti visum sit nihil a se omitti. Ita ut ex legis primæ suppositione falsa, ipsa & cæteræ leges cassæ sint, inobservatæ sint, & in veritatis quaesito, Systemate non impedierint quin & debita multa abessent vera, & multa indebita falsa admiscerentur.

III.
Sine legi.

III. Solis quippe legibus & regulis, quas
fena-

senario inclusimus numero, potest veritas so- bus præce-
 lida & integra debite quæri & inveniri, & ita dentibus
 quidem, ut nemo eorum, qui ad illarum te- nec dari a-
 norem se gesserit, maxime non neglectis re- ditum ad
 rum distinctionibus modo dictis, quæ & in- fruitionem
 ptima nostra regula sunt indicatæ, conque- veri: nec
 sturus sit sibi deesse, quantum optare potest, a falso,
 veritatem solidam. At sine illis, nulla vi
 ingenii pertinget unquam ad acquisitionem
 veritatum quibus mens destituitur & indiget,
 etsi in supplementum indigentia ac pauper-
 tatis suæ a punctis & lineis emendicatum,
 eat aliquas minuscultas propositiunculas,
 importuna sagacitate extortas, quibus spẽ-
 tiem divitiarum veritatisque acquisitæ ridi-
 cule mentiens, sibi aliisque absurde impo-
 nat; tametsi immensis, solidis, æternisque
 luminibus, quæque ipsam & verum ejus sta-
 tum quam maxime & intime spectant, in-
 teriora ejus destruuntur, atque immanibus
 tenebris & erroribus oppositis infecta sunt.
 Quorum quidem exempla non pauca in me-
 dium produci possent, si beneficii loco re-
 putarent homines errores suos, sibi ostendi,
 sed præstat ab eo abstinere, nisi, quia Cartesi-
 ani cæteris se ingenuiores profitentur, qui
 scilicet in verba magistri non jurarint, soli-
 usque veritatis, seu adversa si seu conformis
 primis cogitatis, amore dici velint, spes esse
 fore inter eos qui revera tales sint; quibusq;
 non ingrata futura sint similium erratorum

exempla, quæ vel ex Cartesio vel ex ipsismet adduci possent.

IV.
Sphalmata
non pauca
in Medita-
tionibus
Cartesii ob
eas negle-
ctas.

IV. Id quod ex benevolentia quæ mihi a-
nimitus insidet erga mentes solidæ veritatis
cupidas, aliquoties in aliis editis meis jam
feci, in iis etiam quæ in hoc ipso tractatu
modo præcesserunt, nec non & quæ sequen-
tur, non omittendum credidi. Nunc au-
tem, ubi quæstio est de observatione vel ne-
glectione sex regularum nostrarum seu Me-
thodi nostræ (si nostrum licet dicere quod
est omnium vel omnes spectat & pertinet)
nolim quidem in specie ostendere, quomo-
do in unamquamque villarum ab omnibus fere
peccatum sit: hoc uniuscujusque examini
discutiendum relinquo: sed tamen errata,
nonnulla adhuc annotare libet, quæ ob eas
neglectas admissa sunt in rebus quæ ipsis
sunt inter præcipuas, quales v.gr. fuerint in-
ter multa *Cartesii Meditationes*.

V.
Sphalmata
Meditatio-
nis primæ
Cartesii
(*) Resp. i.
ad Obj.
tertias,

V. In prima propositurus ille *morbi de-
scriptionem* (ut ipse (*) ait) *cujus curandi
methodum volebat docere*, morbum & morbi
causam quærit & ponit (vel supponit) ubi
revera non est. Equidem de sensuum præju-
diciis, quatenus judicantur quædam quali-
tates inesse rebus, formaliter similes eis qui-
bus afficimur, merito dubites, judiciaque
ejusmodi habeas de morbo suspecta: at ex
iis concludere in genere, dari revera corpo-
ra quibus afficimur, & inter ea certum ali-
quod

quod ad nos pertinere, nosque vigilare, mor-
 bus non est, nisi in stultorum quorundam
 Scepticorum mente, de quibus, quia non
 facere agunt, nos neutiquam decet esse sol-
 licitos: neque etiam ullis demonstrationi-
 bus ratiocinatis prætenus hic morbus soli-
 de depelli poterit, (ut alibi notavimus,) sed
 solis sensibus atque sinceritate mentis. Qui
 autem eo non laborant, illi nec ipsis de-
 monstrationibus (ne potius inde ægri fiant,
 ut evenit) tentandi sunt ad sanitatem non
 amissam revocari. Deinde loco illius suppo-
 sitionis de Deo per omnipotentiam suam fa-
 ciente forsitan apparere corpora quæ tamen
 non sunt, aut de deceptore summe potentæ
 & maligno qui semper nos fallat, oportu-
 isset ad radicem morbi tangendam, adducere,
 tum nos ipsos esse deceptores, qui cum
 auctorem nostrum & conscientiam nostram
 officiis debitis & promissis sæpe defraudave-
 rimus, habitum jam deceptionis & fallaciæ
 nostri contraximus; tum Deum ex justitia
 erga istiusmodi deceptores æquissime per-
 mittere, ut, quando judiciâ facere volunt,
 non quidem necessaria de suo corpore exsi-
 stente cum aliis; sed curiosâ, de natura &
 essentia rerum spiritualium & corporalium,
 veritatem non attingant, at fallantur per-
 petuo. De numeris autem dubitatio, ut in-
 taria & impossibilis ne quidem tangenda fu-
 isset. De Dei etiam existentia dubitantis per-

sonam nec sibi nec lectori ullo modo imponere debuisset; sed alicui tertio, cujus scrupulis tollēdis nonnihil operæ esset dandum. Atque sic quidem dubitatio intra suæ naturæ suæque causæ, nec non & animi sinceritatis limites steterisset: cum alioqui non parvas illa ubique fere, nec omnino absque culpa, turbas excitaverit.

VI.
Sphalmata
Meditatio-
nis secun-
dx.

VI. In secunda, potuisset initio ordinis & perspicuitatis gratia, & ut quisque a se ipso & in se, inque intimis suis inciperet, postulati ut supponeretur nulla adhuc dari corpora, spatia, loca, ut natura Mentis & primi cogniti clarius detegi posset. Sed quando inveniebatur illud, *Cogito ergo sum*, recenscebanturque varii modi diversæque facultates cogitandi, hoc maxime (cujus ommissio immensum multis Cartesianis nocuit) erat monendum, illud *cogito*, cum ex usu ordinario activitatem mentis sive subjecti cogitantis maxime significet, non esse hoc sensu præcipuum quod est in nobis: sed esse, etiam in nobis cogitationes quas patimur, seu passive habemus, non tantum eas quæ a corporibus externis procedere videntur, & sensationes vocantur; sed maxime quasdam alias, quibus sentimus nos ab intimis impelli ad objecta æterna, immensa, optima desideranda, admiranda, veneranda, quorum impressione maxime intimis & realibus afficimur attractibus, gaudiis, timore, ictibus, a quibus

INVENIENDI VERUM. PARS III. 149

quibus objectis etiam infinita alia possumus recipere & pati; & has quidem facultates talia patiendi sive recipiendi, aut percipiendi & cogitandi, in nobis esse vel videri saltem pro objectorum ejusmodi præstantia & potentia, digniores, præcipuas, numerosiores, item & maxime intimas & essentielles, quamvis nunc, quia in actum non sunt deductæ omnes, & si quæ deductæ sint, non fuerunt nisi imperfectissime exercitæ, nos ferme omnes lateant: quibus detegendis, quia sunt præcipua pars nostri, impofterum cura sit danda potissimum. Hæc atque similia, quamvis ibi nondum explicanda aut demonstranda, fuissent tamen veluti præparatio tum materiæ postmodum tractandæ, tum mentis ad divinas facultates suas passivas, fundumque animæ æternum, deinceps agnoscenda.

VII. In tertia Meditatione, existere Deum aggreditur demonstrare Cartesius, eamque conclusionem, mea quidem sententia, bene efficit atque demonstrat: arramen in ejus præparationibus & præmissis, non pauca insunt minus ad rem apta minusque vera, quanquam non in eis partibus unde vis demonstrationis dependet.

Sed fallitur profecto Cartesius quando illas suas de Dei existentia demonstrationes sic effert & omnibus præfert, ut (a) nullam viam putet ingenio humano patere per quam

VII.
Sphalmata
Meditationis
tertiæ
Cartesii.

Dari vias
meliores
existentiæ
Dei demon-
strandæ eis

quas Carte-
sius omni-
bus prætu-
lit & quibus
ulius est.

(*) in
dedic. ad
Sorbon.

meliores invenire unquam possint. Quod ut reddam evidens, nonnullas ego jam si modo quis sincera mente velit sibi ordinate attendere, indigitabo demonstrationes Cartesianas multo meliores, & præ quibus illæ vix postea alicujus momenti videantur. Ad quod non opus erit ut superficiariam aliquam idearum rationis in classes distinctionem præparationis gratia proponam, aut insistam (ut male Cartesius) incertitudini male sanæ de corporum existentia, unde concludi possit, solius frigida istius ideæ Dei, quæ est in ratione, hanc esse prærogativam, ut existentiam sui objecti necessario inferat: Sed dimissa petitione, qua modo postulaveram, supponi nondum existere corpora, relinquameorum existentia naturalem & certitudinem indubitatam in suo statu, atque ex eo ostendam certius & solidius demonstrari Dei existentiam, quàm ex idea; tum eandem incomparabiliter adhuc excellentius ex facultatibus passivis eque earum actuationibus consequi. Et hoc ipsum jam mihi videor superius ostendisse, (b) quo velim lectorem remitti, ut hic brevior esse possim.

(b) Sup.
Part I.
num. XII.
& XIII.
VIII.
Prænotata
quædam
ad existen-
tiam Dei
solidius.

VIII. Prænoto primo, mentem meam sic naturaliter constitutam esse, ut eo magis certioreretur de causæ alicujus existentia, quo magis effectus ejusdem eam efficit, ita ut si afficiatur modo potentissimo, vividissimo, luminosissimo, acquiescentissimo, non possit,

INVENIENDI VERUM. PARS III. 151

fit, nisi fraudulenta sibi & mendax sit, non demonstranda esse hoc ipso, & sine ope ulterioris rationationis, de re, sive causa existente, & hac efficiente.

2. Prænoto secundo, vim cogitandi vel percipiendi, quæ in me est duplicem esse: unam activam, quæ tenuis, limitatissima obscuraque valde est, quæque contentione & activitate sua mihi nihil repræsentat nisi ideas picturarias, parum efficientes, & veluti mortuas: alteram passivam, qua vel me invito, saltem me nil efficiente, in me recipio perceptiones & impressiones potentissimas, vividissimas, valdeque luminosas & acquiescentiam inferentes; quæque cum objectis quibusdam mihi sic videntur indivuisse conjunctæ, ut & nequeam nexum illum solvere, aut eum mea activitate imitari; neque etiam a me impetrare possum, ut acquiescens considerem illas meas perceptiones ab objectis eos excitantibus esse ita disjunctas, ut sine illis existentibus sint aut esse possint. Cæterum, nil impedire quo minus vis illa mea passiva sit infinita, pro infinitate illorum quæ in ea agere possunt, quemadmodum indies experior nova semper in illa excitari.

3. Noto tertio, in potentia illa mea, sive in facultatibus passivis, in aliis quidem mihi repræsentati potenter, vivide, luminose & acquiescens, verum nolim, corpus meum,

Cartesius.
Primum,
de potentia
affectionū
mentis.

Secundum,
eas vim
majorem
habere &
esse poten-
tiores in
passivis
quam in
activis.

Tertium, de
vi remissa
atque im-
potentia

earum in
activis præ
passivis,

multis constans partibus & diverse motum,
& præterea alia etiam corpora existentia,
præter illud : in aliis vero me allici modis
quibusdam adhuc dignioribus & potentio-
ribus ad ineffabile aliquod reale, potens, lu-
minosum, bonum, quod ubi id passive &
quiete cum affectu contempler, sinens me
ab illo allici, id mihi quidem indivulſe ad-
esse, meque per se solum afficere videtur ; at
ibi activitate mea id considerare, deque eo
cōceptus & ratiocinationes formare satago,
tunc ejus præſentes vividissimique ictus, &
inimitabiles tactus intimi, eum eo sentien-
tur secedere, & in eorum locum succedere
perceptiones frigida, inefficaces, mortua,
impotentes, confusa etiam, neque me tran-
quillantes, quæ respectu priorum se habent
ut merae picturae ad rem ipsam vividam.

Quartum,
Argumen-
ta ex activis
minus effi-
cacia debe-
re esse,
quam ex
passivis,

4. Unde quarto annoto & illud, argu-
menta Cartesii, etsi bona in suo genere, non
posse tamen non esse multo minus afficien-
tia, atque adeo minus persuadentia quam
sibi imaginabatur. Et hoc quidem experi-
entia tristi patet in illis qui ad Atheismum,
è Cartesianismo sunt delapsi : deinde etiam
ex jam dictis : Sunt quippe desumpta ex effe-
ctu (ex idea) qui non est effectus immédia-
tus Dei, sed facultatis activæ rationis, (tam-
etsi hæc vim eam a solo Deo immediate
potuit accipere, unde argumenti præcipuum
robur,

robur.) Interim quia iste effectus & remotus est, & participat de causæ suæ proximæ (activitatis rationis) impotentia, sterilitate, obscuritate & vacuitate, non potest ita vividē & inconcussē in intimis causæ remotæ & umbratilitē solum atque imperfectissimē depictæ, existentiam evincere, uti quidem effectus proximi, potentes, vividi, luminosi & infinite latificantes atque afficientes, qui indivulse percipiuntur cum causa, potentissima, vividissima, luminosissima, & optima atque felicissima connecti.

IX. His prænotatis: quicumque vult demonstrationem infinitæ Cartesianas superantium vim potentissimam, vividissimam, luminosissimam atque acquiescentissimam in intimis suis indubitato percipere; quandoquidem isti effectus vividi in passivis facultatibus ab activitate nostra non pendent, sed experimur tantum in nobis libertatem offerendi facultates objectis suis; is ergo intima omnia sua offerat objecto sapissime, prævenienti, animæ bonis impulsibus illabenti, & perceptionem modo dictarum efficienti causæ, quæcunque illa sit aut esse possit; quod quidem si ex animo & sine fraude egerit, tunc vero videbit & contrectabit vividis effectis tantam certitudinem Dei existentis, ut ad argumenta ratiocinativa risurus sit ob eorum inutilitatem; haud secus ac risu dignum esset, si quis candelam adferret

IX

Demonstratio prima Cartesianis melior de Dei existentia vividis effectibus in passivis facultatibus supremis potentissime percipienda.

homini ad Solem exposito ut per eam posset conspiciere Solem. Sed si quis nolit requisita ad hanc demonstrationem præstare, is si forte de ejus inevidentia conqueratur, non erit magis audiendus, quam qui neglectis faciendis ad solutionem problematis Mathematici, de eo non invento moveretur querelam. At enim, inquit quispiam, quomodo tradam facultates meas objecto incerto, quod nondum novi esse? timeo de-
 cipi. Inconsiderate! Si nondum nosti ea certitudine quæ adhuc quæritur, nosti tamen, satis, ut si quidem solidissimarum demonstrationum sis cupidus, moveri possit inde spes & diligentia tua ad jaciendam aleam, & experientiam tentandam, quam sæpe in rebus nauci laboriosissimam & fallacissimam suscipere non recusas, cum hic nullum sit deceptionis aliud periculum, quam te ad cogitabile omne bonum reale, luminosum, potens, fontem vividitatis & felicitatis, a quo capiaris & possidearis, trahi & deduci. O felicem vero deceptionem! Utinam omnes cæteræ veritates contemnerentur, hæc vero sola deceptio ubique obtineret!

X.
 Demon-
 stratio al-
 tera quæ est
 præceden-
 tis gradus
 multo ad-
 bucephior.

X. Quando ex vividis ejusmodi effectibus in passivis facultatibus oblatis certitudo de Deo summa in mente nata est, potest hæc inde ad gradum certitudinis altiorem & ineffabiliorem ascendere, si nimirum ea quæ cognovit in priori certitudine esse Deo grata,

grata, fideliter & sincere pro viribus exequatur, si gratitudine, laude, amore, obsequio erga Deum agnitum exerceat se totam. Tunc enim supernaturales & omne cogitatum transcendentes actus, atque effectus in intimis suis sic excitari sentiet, ut jam ipsa sui non amplius futura sit memor, suæque activitatis, sed totam sinat vivere in se causam admirandam ejusmodi effectuum, a fonte omnis veri & boni indivulforum. Et hæc sunt quidem quam admirabilissima percipientibus aut degustantibus, quin & vere sperantibus, demonstrata; cum quibus nulla alia comparari possunt.

XI. Post ista ex effectis & actibus duorum generum in facultatibus passivis argumenta, sequitur aliud ex ipsarum facultatum consideratione desumendum, & Cartesianis adhuc longe præferendum. Illud autem est, quod facultates optandi fruitionem luminis & boni infiniti, immortalis, perfectissimi, felicissimi, quæ a nobis ipsis non sunt factæ, & ne quidem a nobis ipsis actuari possunt, non possint esse nisi a causa infinite, immortaliter sive æterne, perfectissime & felicissime luminosa & bona. Nam cum facultates sint capacitates admittendi objecti, omnis causa quæ non esset infinita, operans in subjecto aliquo secundum suam mensuræ finitæ vim, in eo non posset efficere nisi capacitatem finitam, &

XI.

Tertium
existentiæ
Dei argu-
mentum ex
facultatibus
passivarum
capacitate
ipsa.

suz naturæ congruam : nisi effectum credas
sua causa posse præstare, & realitatis cau-
sam esse posse nihil.

XII.

Quarta
de existen-
tia Dei ex
rebus cor-
poreis de-
monstratio
Cartesianis
præstan-
tiora.

XII. Insuper, argumenta existentiz Dei
ex corporum existentia, effectis & considera-
tionibus desumta, Cartesianis validiora sunt,
siquidem ex prænotatis, corpora sint effe-
ctus reales & immediati potentis, sapien-
tis & bonæ causæ, qui effectus nos, facul-
tatesve nostras quasdam passivas, vivide,
potenter, lumine & acquiescenter affici-
unt; quod non ita facit idea Dei ex faculta-
te rationis. Et quemadmodum quando quis
perspicit effectus reales cujusdam causæ,
magis de causæ existentia convincitur, quam
quando perspicit picturam vel iconem cau-
sæ: sic de Deo magis convincimur, (& ex-
perientia id confirmat) sentiendo vivide ef-
fectus causæ potentis, sapientis, optimæ in
mirabili mundi corporei systemate, quam
excitando in nobis ideam sive picturam cau-
sæ potentis sapientis & optimæ. Dices, i-
deam illam Dei è ratione, oportere interve-
nire in argumento ex consideratione mun-
di existentis desumpto: at falleris sane, id-
que ob usum generaliore & æquivocum
vocis *idea*, quæ diversas, ut hic, species
continet. Idea potentiz, sapientiz, boni-
tatis quæ in anima excitatur per contempla-
tionem operum Dei, alius est naturæ, quam
idea ejusdem potentiz, sapientiz, bonita-
tis-

tisque quæ excitatur activitate solius ratio-
 nis. Illa (quoniam operationes nonnullæ
 Dei immediatæ insunt lumini & bonitati o-
 perum naturæ,) & quia cum Dei omnipo-
 tentis actu immediate juncta est, excitatque
 interiora cordis, mentis, ipsumque intel-
 lectum passivum; vivida est, valde afficiens,
 suffultaque effectu præsentissimo, palpâ-
 bili, reali & mirabili potentis causæ: hæc,
 languida & iners, innixa & immixta acti-
 bus nostris imperfectissimis & umbratilibus
 solum. Qui actibus animi cognoscendis ut-
 cunque exercitati sunt, illico inter illas
 duas ideas immensam deprehendent diffe-
 rentiam, eamque haud minorem, quam in-
 ter ideam quam quis sibi ratiocinando for-
 masset de alicujus regis liberalitate, & in-
 ter eam quæ nasceretur ex eo quod immensi
 thesauri a rege ei donari essent. Utra magis
 convinceret animum de existentia liberali-
 tatis regis? vel saltem, utra magis esset vi-
 vida & afficiens? Cæterum, quia me hæc
 omnia argumenta obiter tantum tangere
 oportet, ne excedam limites, plura de iis
 profundius meditanda relinquo, cum non-
 nullis facillime solvendis objectiunculis.

XIII. Quintum quoddam existentie Dei
 argumentum (quatuor enim jam præces-
 sere) idque Cartesianis efficacius, desumen-
 dum est ex activitate nostra, quatenus illa
 in nobilissima illa libertatis dote (quæ cui-

XIII.

Quinta de-
 monstratio
 Cartesianas
 superans
 ex facultate
 activa liber-
 tatis,

vis sese sincere inspicienti infinitis documentis & experimentis est intime præsens,) conspicitur illimitata & infinita. Libertas illimitata & infinita est effectus cujusdam causæ, quæ, ut causa, infinita, illimitata & liberissima, non potest non esse : causa in genere causarum infinita, libera & illimitata, perinde est ac Deus. Hujus argumenti vim sentientes Athei, ipsi malunt stoliditate horribili libertatem suam, quam solo nomine absurde affirmant, re ipsa negare, & se ipsos in brutas machinas transformare, quam eandem concedendo, admittere vim argumenti cogentem, ut agnoscant sui & omnium causam ex libertate potente, intelligente & liberalissima, rebus, ortum, ordinem, naturam & complementum dantem.

XIV.
Post has demonstrationes sequidemum eas quas Cartesius ex activa facultate rationis ejusque actibus & ideis desumit.

XIV. Jam sequuntur argumenta desumpta ex activa facultate rationis, quæ actibus suis ideam seu iconem Dei in se excipiat. Et illa quidem in suo genere (hoc est in genere probationum a pictura sive ab eotypo ad archetypon & originale) sunt quæque optima: quare ea dignitati suæ relinquo & laudo in Cartesio, etsi non præfero præcedentibus. Illorum autem (nam plura protulit) præstantissimum existat in Meditatione quinta; quod etsi non exercitatis Sophisma videri possit, est tamen validum & mirabile, estque una ex illis notis artificis operi

pari suo impressis, quâ voluit artifex, ne rationis facultas (opus suum) eum conciperet nisi ut existentem, sive non posset formare ideam ejus, nisi ut existentis.

Cæterum, in argumento tertie Meditationis, circa finem, assumit Cartesius aliquid nec ad conclusionem necessarium, & vero in se falsum. Illud est doctrina de conservatione physica creationis instar influente singulis momentis ad creaturæ existentiam, eo quod momenta, inquit, a se invicem non pendeant. Ubi quidem a Cartesio, multisque etiam aliis, confunduntur ea quæ *natura* sunt, cum eis quæ *gratia*. Quæ gratiæ sunt, quia sunt vel lumen amorque Dei, sive Deus ipse, vel immediati effluxus Dei, ab ipso solo immediate promanantes, ea sane non possunt absolute dari creaturæ sic ut sint partes naturæ ejus, ab ea indivulsæ; & quia Deus ea tantum largiri voluit homini non ut ejus naturam constituerent, sed ut illius essent, homine consentiente, perfectio, beatitudo, complementum; patet hinc, cur in ejusmodi donorum gratuitorum positione, unum eorum momentum in creatura positum & existens, ab alio non pendeat; sed debeant continuè à Deo promanare singula momenta, secundum, tertium, quartum, & sequentia omnia in infinitum, perinde omnino atq; primum momentum, nulla prorsus cum diffe-

Error Cartesii circa concursum Dei.

rentia ; quemadmodum lux ex sole in corpora opaca continuè sic procedit effluxu & concursu per omnia momenta æquali & continuo ; ita ut si vel per momentum Sol cessaret influere ; vel corpora opaca se illi obvertere desinerent, cessaret & ilico in hisce lumen : ita quoque si vel per momentum intermitteret Deus se suaque gratiosa homini offerre ; vel homo se ab illis sponte averteret, cessarent etiam in eo dona ejusmodi gratuita : quæ proinde conservatione & repositione continua opus habent uti perderent. At de eis quæ meræ naturæ sunt, aliter longe se res habet. Natura, creaturæ substantia ejusque facultates & actus, quia absolute à Deo donata sunt creaturæ, ut essentiam ejus naturamque constituerent, cuius sunt essentielles partes, vel potius ipsamet ; sequitur, hæc non ita tolli posse, vel non ita in nihilum aut in evanescentiam tendere, ut singulis momentis habeant opus repositione & quasi creatione continua, uti Cartesius male affirmat : non quod statuum sit, creaturam si solam ejusve facultates & actus spectes, unum momentum eorum existentia inferre sequentia independenter a Deo ; sed quod pendeat a natura si ve perfectione Dei dantis aliquid absolute pro natura rei ; & tanquam partem essentialem & naturalem creaturæ, ut illud semel datum & positum subsistat vi hujus unius

Del

Dei voluntatis & actus absoluti, neque a deo tendat in non ens, nec egeat, qua tale, reproductione continua: quod satis per se evidens est in naturis rerum illarum unde, omne donum gratiæ abest, veluti in mentibus dæmonum aut damnatorum hominum; quarum facultates, cogitata, actusque mi-
seros & horrendos quis dicet continuè a Deo reproduci? At in rebus ubi cum meris naturalibus intermiscantur & nonnulla quæ ex gratia vel ex gratiosis donis sunt, car-
tenus continua Dei positione & influxu singulis momentis opus habent, quatenus de gra-
tia Dei & quæ illam spectant donis, partici-
pant. At quia in idea Dei, maxime quando animus inde afficitur, aliquid è divino lumi-
ne resiliens intervenit, hic potest habere lo-
cum causa conservans & influens singulis
momentis, non autem, ut dictum, respectu
naturæ durantis ipsius animæ, quæ ex vi pri-
mi Dei actus semper duratura est. Hic Car-
tesii scholarumque error ex ignorance aut
neglectu distinctionis modo dictæ ortus,
quantorum deinde aliorum absurdorum, (a) Oecon.
causa fuerit, hujus loci non est enumerare: de la pro-
rem ipsam de concursu alibi (a) pluribus vid. chap. I.
explicui. §. 17. & 25.

XV. Quid in quarta Meditatione Car-
tesiana desideretur, (b) superius abunde
commemoravimus, & de ingenti monui-
mus hiatu hic a Cartesio sui que relicto, qui

(a) Oecon.
de la pro-
vid. chap. I.
§. 17. & 25.

xv.
Sphalmat;
Meditat;
nis quæ
Cartesii.

(a) Cogit.
 Ration. E-
 dit. 2. in no-
 tis ad cap.
 19. lib. III.
 (b) Ibid.
 pag. 422.
 &c. & infra
 lib. III. §.
 28. &c.

XVI.

Sphalmata
 Meditatio-
 nis quintæ.

non impletus, præcipitii loco currentibus sit. Alibi (a) etiam ejus errorem hic primo (in gratiam opinionis Jansenistarum ni fallor) prolatum, de indifferentia ad essentialiam libertatis non spectante, confutavimus; nec non & id (b) quod de inutilitate causæ finalis in naturalibus proposuit periculosissimè, etsi forte periculi inscius, nec prævidens Atheos atque Libertinos de ejusmodi sententiis admodum sibi congratulatu-
 ros.

XVI. In quinta, postquam initio fateri videtur se vacuum aliquem hiatus relin-
 quere eumque postea implendum, sibi per-
 suadet rerum materialium essentialiam ibi a se
 explicari, depromendo ex corrupta facul-
 tatis ratione, methodo quasi cæcorum pal-
 patoria, ideas aliquot Mathematicas & me-
 chanicas de extensione, motu, figuris &
 similibus, quibus deinde conabitur aliis in
 locis totum physices Systema eodem modo
 superstruere ac cæci, qui palpationi suæ
 omnia inædificarent, rejicerent vero quæ
 per eam non perciperentur; qua de causa
 etiam rejecit Cartesius omnem vim motum-
 que in corporibus præter localem, eum-
 que impulsione. Et revera non mirandum
 est intellectum nostrum nunc adeo perver-
 sum & depravatum, nil (pro statu in quo
 est) præter istiusmodi crassamenta concipere,
 palpare & statuere. Incidit (quod
 absq; injuria profiteor dici) comparatio in-
 tel-

intellectus nostri post lapsum ægri & stupidi,
 causas tamen rerum concipere volentis, cum
 a fino animali, a quo si quæreretur, quomo-
 do posset aliquis ad agilitatem & diligen-
 tiam provocari, responderet id impulsivo
 motu & fustium impactione fieri: se enim
 id clare & distincte concipere, & præterea
 nihil: nempe illum lateret vis illa ignea &
 animosa quæ intus residet, quæque ex prin-
 cipio intimo agiliores producit dispositio-
 nes. Stupiditatem ergo naturæ corruptæ so-
 lam nimisque considerat Cartesius, & præ-
 terea ad divinas proprietates non satis at-
 tendit, nec ad illas ut ad exemplaria rerum
 creaturam respicit, ob quos multosque alios
 defectus, ubi ad rem ventum erit, depre-
 henderetur immensum a vera & primæva re-
 rum natura aberrasse, ex principiis Ma-
 theseos atque mechanices totam vitiasse
 physicam, quæ dignior est quam ut ex brus-
 tis istis principiis oriatur & constet: quæ a-
 libi, (a) & in sequentibus (b) ostensa fufius,
 hic nos diutius non morabuntur. Occurrit
 tamen hic egregia de Deo existente demon-
 stratio modo dicta ex eo quod in idea Dei
 five in conceptu ejus, existentia necessaria
 representative involvatur: Sed si conce-
 ptus noster passivus bene dispositus esset,
 quoniam tunc ipsemet Deus existens neces-
 sario illum impleret, & realiter in illo invol-
 veretur, quanto, quæso, præstantius Car-

(a) Cogit:
 Ration. in
 notis p. 44.
 & 97. Oe-
 con. de la
 Creat. P. I.
 (b) Infr. lib.
 III. §. 26,
 &c.

tesiano id esset Dei existentis argumentum? quod cuius periculum facere volenti experiri licet.

xvii.
Sphalmata
Meditatio.,
nis sextæ
Cartesii.

(a) Sup.
Part. 1. §. 9.
10.
(b) Infr lib.
II §. 12.

(c) Cogit.
Rat. lib. III.
cap. 20. §. 3.

XVII. In sexta denique Meditatione, ubi bene satis mentis inextensionem, & imaginationis naturam, nec non usum sensuum explicat, inutiliter admodum ex sensibus per ratiocinationem adjunctis demonstrare nititur, dari & corpora, & corpus cuique proprium, & qui vigilia a somno sit distinguenda: ratiocinationis interventum hic esse inutilem & noxium, superius (a) tetigimus, & infra pluribus ostendentur. Ridiculum est doctos sibi imaginari omnem invictam certitudinem ratione sua activa debere niti: cum vis Dei statuentis ut passivæ facultates suis objectis appulsæ certitudine summa de existentia objectorum securæ essent, mille ratiocinationum plaustris antecellat. Addit deinde ibidem Cartesius nonnullas difficultates circa incertitudinem, obscuritatem & deceptionem sensuum tam externorum, quam internorum, quas ubi fusius & operose admodum conatus est cum bonitate Dei conciliare, ut inde non sequatur Deum, naturæ auctorem, esse fallacem, revera tamen non conciliat (ut alicubi (c) ostendi) imo concludit, naturam (Dei opus) ut ex corpore & mente compositam, non posse non aliquando esse fallacem, & erroribus obnoxiam & infirmam: quod sane

Aucto-

Auctore Deo summe bono & verace indignissimum opus esset. Miror Cartesium se non scivisse hinc veluti impulsam atque coactum ad fatendum, neminem posse recte philosophari, nec occurrentium difficultatum nodos solvere, nisi redeat ad agnitionem tum corruptionis nostræ, naturæque per nos, tum justitiæ castigantis Dei, optime hujusmodi difficilibus phænomenis satisfaciendis. Nec minus miror, quod, ubi in sua demonstratione de corporum existentia, meminit *facultatum quarundam passivarum sentiendi vel ideas recipiendi; nec non & aliarum activarum facultatum ideas producendi vel efficiendi*, non subit ejus mentem cogitatio de distinctionis ejus summa utilitate & necessitate, si prius eam ad facultates superiores, quæ Deum respiciunt, & ad rationem nostram, retulisset & applicuisset.

XVIII. Ex his omnibus crediderim abunde constare, quantum vel maxima ingenia a veritate aberrant, quando nonnullis Methodi cujusdam minus præcipuis regulis confisi, a sex illis necessariis & præcipuis, quæ a nobis commendatæ sunt, aut a quibusdam illarum recedunt. Fuisse enim Cartesium seculi sui maximum ingenium: Meditationes autem ejus, omnium, quæ reliquit, operum, elaboratissimum, ipsiq; præcæteris charissimum, nemo est, opinor, qui ignoret. Sed multo plura tristiorum errorum

XVIII.
 Plura errata & perniciosiora a Certesiano commissa esse & committi quam a Cartesio ob neglectum verarum regularum.

exempla ex discipulis ejus nonnullis desumi possent, qui nec eum æquarunt ingenio, nec eadem, qua ipse, fuerunt modestia, ut divino lumini revelationique rationem ejusque claram distinctamque perceptionem postponendam esse agnoscerent; & vero qui errores ejus assumptos eo extremitatis utserunt, ex iisque novos ac tantos eduxerunt, ut nil sacrum jam sit quod non ab aliquo fuerit violatum, & quod imposterum tutum sit ab impotentissimæ rationis corruptæ temeraria invasione & nefanda violatione, ubi *et* ana sibi se mel luxaverit.

XIX.

Exempla
horum 1
in Spino-
stis, contra
quos de-
monstratur
obiter liber-
tas 2 in
Milebran-
chistis. 3. in
Pajonistis
4 in iis qui
Scripturam
S ad ideas
rationis in-
terpretari
volunt.

XX.

Hinc alii, ut Spinoza cum suis, ex errore negatæ prius libertatis indifferen-
tiæ, & ex solius rationis corruptæ, expul-
so divino lumine, consultatione, inmerum
tandem Atheismum devenerunt, malue-
runtque a stolido suo fato pendere, quam a
causa intelligente, optima, liberrima, cu-
jus libertatem ipsi conantur extinguere ar-
gutiolis vix relatione dignis, qualis est v. g.
Ex nihilo nil fieri: & cum Deus dicatur ens
necessarium, necessarium autem sit non li-
berum sive nil libertatis, ex eo nihilo liber-
tatis, libertatem fieri non posse; proinde
omnia esse fatalia. Sed ne falsum axioma
tangam; negamus Deum (Ens cui nulla de-
est perfectio, adeoque nec libertas) ita esse
necessarium, ut simul non sit liber atque in-
differens, non quidem respectu naturæ suæ

negandæ aut destruendæ, (quod absurdum
 esset) sed regendæ, idque tum erga se, con-
 templando ita se infinitis modis divinarum
 suarū perfectionum combinationes varias,
 & inter se veluti lusus & triumphos, in qui-
 bus ad lubitum agit & ex indifferentia illas
 diversimode ordinat, ut fufius & clarius
 alibi (a) explicui; tum ad illas repræsentan-
 das excitando in conceptu arbitrario ideas
 rerum, quales voluit; tum denique produ-
 cendo extra se ectypa earum, nempe crea-
 turas, ad quod etiam erat indifferentissimus;
 unde poterat ipsas statuere vel mere brutas,
 quarum omnia determinata & determinate
 prævisa fuissent; vel liberas, quibus dona-
 ret facultatem regendi se singulas ad placi-
 tum suum, sic ut ipsemet de earum actibus
 futuris nil vellet prævidere, quippe cui sola
 sui ipsius idea & cognitio perfectissima ad
 omniscientiam suam sufficit, & cui indiffe-
 rens fuit res ideasque nullas vel alias in se ex-
 citare vel non excitare, nosse vel non nosse,
 producere aut secus, producere non liberas
 aut liberas: quas ultimi generis postquam
 creare visum est, illæ jam regiminis sui, eis
 donati, compotes, iusti & iniusti, boni &
 mali fiunt capaces, prout suum regimen-
 cum divino assimilant, aut ab eo desciscunt.
 Et sane miror ullum virum honestum hanc
 libertatem, qua creatura indeterminata ab
 alia quacunque re a se ipsa solum determinetur,

(a) Oecon.
 de la Creat.
 ch. XII. &
 XIII.

tur, audere negare: namque si libertas non est indifferens relicta, sed aliunde quam a se determinatur, deletur hoc ipso omne jus divinum & humanum, omnis notitia, principiumque justitiae & injustitiae, laudis & culpae, virtutis & criminis, pietatis, honestatis etiam, & bonorum morum: quicquid enim agas, parricida sis, scortetis, mentiaris, rebellem & perfidum te geras, sceleraque omnia & flagitia perpetres, non ipse jam agis, sed pateris a causa summa in mente impressionem influxum & motum, quibus resistere nulli creaturae est possibile: quae quidem horribilia prorsus sunt, & diabolica atque blasphematoria in Deum & naturam. Libertinismi principia. Quibus, ad omnia brutalizanda (ut sic loquar) accessit & haec pestis, praenobilis illius causae finalis (adorandae Sapientiae Dei) in rerum naturae constitutione negatio ex Cartesii imprudentia, ab atheis ulnis utriusque excepta, qua adeo stolidi sunt, ut cum Spinosi rugentur, oculos v. g. non esse ideo factos ut homo videret & se regeret, neque dentes ut comederet, neque ulla alia ad aliquem finem; sed cum homines invenirent, se veluti casu aut fato habere oculos, dentes, ceteraque membra, hinc cogitasse eos se posse illis uti ad videndum, ad manducandum, ambulandum, generandum, & similia plus quam incredibiliter omne stultitiae genus exsuperantia,

mul,

multoque magis quam si quis dicat ac contendat de libro aliquo egregio, eum non esse ex industria & scopo aliquo agentis ita factum; sed fortuito casu & sine intentione typos fuisse conjectos in tabulam, atque inde librum talem emeruisse: etenim vel in solo corpore humano plus millicies industriae artisque quam in totius mundi excellentissimis & ordinatissimis libris reperire est. Alii qui non eo impietatis labuntur, & vero videri volunt multum Deo tribuere, omnem (quod eo fere reddit) creaturarum activitatem negant; tum gesticulationes proprii intellectus activi pro commercio & colloquiis cum Sapientia Dei sumunt, & ipsas etiam rerum extensarum apparentias pro visione substantiae Dei, similiaque inaudita haecenus absurditatis. Alii e contra, Spiritus Dei internam operationem in salutari hominis negotio prorsum eunt inficias. Nonnulli Scripturas & omnia divina ex humanae rationis activitate exponi debere statuunt, aut si quid insuper ad earum exigant interpretationem, id tamen volunt a ratione sua misera totum examinari, dirigi atque disponi.

XX. Cujus quidem methodi quinam, praeterea fructus in posterum sint expectandi, patet e specimine decantati ab aliquo tempore libri belgici de *fascinato mundo*, daemonum inter homines praesentiam atque operationes negantis, cujus fundamentum

XX.

Exemplum
novissimum
perniciosis-
simi erroris
ab intelle-
ctu activo

*ægro per
pravas vias
gradientis
admissi, in
libro Mus-
dus fasci-
culis*

unicum est Ratio humana ; quam dicit a Scriptura supponi, & per eam Scripturas tum inter se conferri, tum adhibitis linguarum & critices adminiculis inde esse interpretandas, methodo sane quam longissime diversa ab ea, quam inculcat ipsa Scriptura ; in qua quippe supponitur quidem ratio humana, at ut corruptissima, ut cœcissima, ut ad res divinas ineptissima, quæque idcirco abneganda sit & crucifigenda, cum literali sua sapientia, quo solus invocetur in auxilium Spiritus Dei, qui oculos aperiens detegat sensum Dei, omni sagacitati humanæ rationis occultum & inaccessum. Quibus tamen omisiss, misera & ægra ratio, libri dicti consarcinatrix, audaci & temeraria sui phalerarumque suarum confidentia plena, tam stupendas & pudendas illic propalavit artis suæ absurdæ operationes, ut si illustre aliquod exemplum intellectus histrionici cum naturalibus, divinis, humanisque incredibili lascivia iudentis, & histrionicæ suæ calliditatis atque activitatis ultimos conatus re & stylo exhibentis proferendum esset, nullum posset produci insignius. Et hoc quidem cæteris hominum intellectibus histrionicis & activis non poterit quoque non summo opere arridere, ob convenientiam inter se mutuam insanæ dispositionis, quemadmodum videmus comœdias quo magis temeraria, absurda & ridicula continent, eo magis

magis versatili cerebrorum indoli sapere,
 quod profecto contagium eorum etiam
 mentibus, qui solidiori veritate & methodo
 imbuti & exercitati non sunt, possit non
 parvum detrimentum inferre, nisi si qui se,
 in regulis veræ Methodi inveniendæ verita-
 tis solidæ aliquandiu exercuerint, & in effla-
 gitando divinæ gratiæ lumine haud segniter
 se gesserint: hisce namque ne minimum
 quidem facessent negotium noxia istiusmo-
 di imaginata. Quæ quidem huic uni origini
 atque basi suum esse suumque robur acce-
 ptum ferre debent, quod intellectus histrio
 activitate sua ægra & cæca capere non pos-
 sit *Spiritus agere in corpora*: proinde nec
 hoc affirmandum, & vero Scripturæ omnia
 loca eo a corruptæ rationis callida industria
 & ludificatione esse trahenda & interpretan-
 da, ne hoc affirmare videantur: hominum
 autem, etiam sanctissimorum & eruditissi-
 morum quorumvis temporum, locorum,
 conditionum, sensus, experimenta & testimo-
 nia, sine pudore sic flocci facienda, ut præ
 novissimo uno nudius tertius nato inrelle-
 ctulo, cum Spinoza & Hobbesio ternionem
 hac in sententia constituyente omnes pro fa-
 scinatis vel a libri titulo proclamari debeant.

XXI. Equidem si quis juxta regulas Me-
 thodi inveniendi verum supra allatas recu-
 set se regere, sibi que pertinaciter fraudem
 facere velit, huic pro morbi sui indole, nil
 posse

XXI.
 Principia
 quib9 mens
 bene dispo-

fitz memo-
rati libri
fundamen-
ta & erro-
res evertat.

posse consuli aut consulendum optari, satis clarum dedimus. At quorquot leges dictas non sunt neglecturi, horum mentes ope divina, intellectum passivum illustrante, scripturarum sensa detegente, Sanctorumque confirmante testimonia, adjunctæ, facillime, veritatem solidiorum principia percipient, per quæ nullis errorum nebulis ullus superfit locus. Agnoscent præprimis, nedum Spiritus in corpore agere nequeant, ipsa corpora nec esse, nec agere in se posse nisi per Spiritum, Spiritus namque est (quippe Deus) qui primum dedit corporibus & esse, & motum, atque hunc quidem ita, ut concipi non possit, quæ corpus moveat corpus, sive quæ motus ex uno corpore in aliud transeat, nisi concipitur vis omnino spiritualis, certâ quadam conatus mensurâ sese veluti in materiam diffundens, inque ejus partes, modo in has, modo in illas successive agens. Et quamvis ex occasione sitûs corporum diversimode ea determinetur, ipsa tamen quæ agens in corpora & in se spiritualis est, & a spirituali prorsus origine oriunda,

Concipient & facile quivis bene dispositi, mentes sive Spiritus esse Dei progeniem, ejusdemque (quicquid obmurmuret cæca ratio) cum Deo naturæ, imaginem Dei vivam proinde gestare, non modo quod eorum intellectus & voluntas lumine, amore
&

& beatitate Dei fuerint ornatī; sed quod eorum desiderium, ad instar desiderii Dei, prototypi & originis suæ, efficac, hoc est, agens & potens fuerit, virtute a Deo (imaginem sui habere volentē) semel impressa, nec unquam peritura: ita ut quemadmodum Deus per desiderium suum scit, facit & movet, quæ vult; sic Spiritus creati per desideria sua sciant, agant & moveant quæcunque volunt, puta sciant cogitata sua aliis manifestare, aliorum rescire, corporalia nosse, movere & determinare; hactamen lege, ut si velint cognitionem suam esse vividam, facilem, certam; beantem, actus item motusque suos ordinatos, decoros, bonos, salutares, non debeant se a Deo separare; secus si fecerint, scientia sua quam hactenus de præteritis habuerint, sterilis & mortua evasura sit, de futuris incerta & erronea; actus item & motus sui inordinati, angustes, destructivi: hoc est, nil poterunt illi nisi in tenebris, morte, erroribus, realitatum & perfectionum destructione & privatione; quæ sane miseranda est sciendi & agendi potentia, a potentia Dei longe diversissima.

Animadvertent & hoc atque sequentia: Deo ut repræsentaret in spiritibus vim quam pollet movendi corpora, perinde fuisse, utrum eis daret corpus aliquod speciale & proprium, quo mediante in corpora alia, agerent, an vero statueret eos solis suis desideriiis

deriis in materiam acturos eamque directuros; nec enim ipsi alterum est altero difficilius; & utrovis modo fiat, spiritus semper in corpora acturi sunt: Atque id priori modo factum esse cum spiritu humano, cui corpus certum sit adjunctum, patet experientia: adeoque idem eodem vel altero modo cum Angelicis spiritibus fieri, nil ex parte rei prohibet, si quidem mentes humanae atque angelicae, ejusdem sint essentiae atque naturae, proindeque earundem affectionum & operationum capaces. Nec dicas, mentes humanas ad corpora esse factas, non item Angelicas. Absurdum! Menteshumanae pro scopo creationis & constitutionis suae habent corporibus ut uniantur & in ea agant? Nugae! Uniri & deliciarum cum Deo finis est, ad quem Menteshumanae sunt factae: cum corporibus uniri & commercium habere; id ipsis demum accessorium est: proinde, dicere mentes factas esse ad corpora, perinde est ac dicere, mentibus pro dono accessorio esse datum ut cum corporibus commercium haberent: quod cum in essentia Spiritus, qua talis, nihil immutet, id non magis Angelico quam humano repugnat spiritui. Hoc autem factum esse mille testimoniis experientisque divinis literae sacrae tradunt.

Neque obscurum erit candidis rerum scrutatoribus, divinis praesertim oraculis via debita

INVENIENDI VERUM. PARS III. 175

debita consideratis, si nonnulli spiritus Deo defecerint, corpoream materiam, cui regendæ præfuerint, non posse non evadere inordinatam, tenebrosam, corruptam; ita ut in posterum Spiritus isti depravati potentiam suam exercere non possint nisi in elemento corruptionis, tenebrarum & inordinationis; tum si Deus ejusmodi chaos, tenebrosum & confusum in ordinem & statum primævum velit reponere, idque renovatum aliis mentibus, puta, mentibus humanis, certo cuidam corpori unitis, regendum tradere; priores spiritus lapsos, & tenebris suis alligatos, in mundum hunc novissime e confusione & tenebris liberatum, potentiam suam exercere non posse, neque etiam hominis desideria (quamdiu Deo adhærebunt) suis inordinatis desideriis afficere. At si homo a Deo deficiat, & proinde propriam mentem, propria desideria, mundumque sibi traditum, tenebris, corruptione & inordinatione afficiat; tunc spiritus lapsos elementum sibi congruum reperientes, potentissime in eo operaturos omnis generis confusiones & inordinationes, eo peiores quo magis speciem aliquam umbratilem bonitatis præ se ferent.

Atque in eo consistit malorum spirituum potentia, ejusque extensionis & limitum ratio in hoc mundi systemate. Hominis mens pura si Deo adhæreat, & quod inde sequi-

sequitur, si corporea quibus præest debite
& ad Dei placitum regat, nullas potest in
ejusmodi mente inordinatas cogitationes
excitare tentator spiritus ullus, quocunque
etiã desiderii conamine id contendat, nul-
los item in materia homini subjecta motus
utut minimos: ita ut hoc respectu sit, pro-
fus impotens. At si anima deficiat a Deo
maleq; se regat cum corporibus quibus præ-
est, tunc accessum ad eam habent spiritus
maligni, sic ut cogitationes suas tenebrosas
& malignas in ea desideriorum suorum telis
imprimere possint; in corpore vero ejus, in
imaginatione & affectibus, in sanguine, in
spiritibus & vitalibus & animalibus, in ma-
teria etiam universi, ei subjecta, quousque
hæc extra ordinem Dei sunt delapsa, omni
generis inordinationes & confusiones, id
que eo magis, quo magis homo suggestioni-
bus & motibus pravis consentit; ita ut
prorsus consensum voluntatis suæ cum men-
te rebellium spirituum conformet, libertatem
suam cum jure quod in creaturas re-
quum habet homo, tradat eis, hi veluti omni-
potentes in natura commovenda & turba-
da fiant, nisi Deus hominem atque natura
servare volens, opponat eis benedictionum
suarum, in quas nil possunt; effluxus con-
nuos, tum & bonos Angelos, qui eorum p-
tentia destruendi perpetua; suam con-
vandi & protegendi homines atque om-
creaturas opponant.

Nec minus clarum erit quærentibus debite veritatem, non posse aliter fieri, quin-
 quamvis Deus spirituum malignorum po-
 tentiam, & operationes in hominibus & na-
 tura multis vicibus atque periodis per bene-
 dictionum suarum effusionem reprimat, si
 tamen homo libere velit a Deo deficere,
 continuo; creaturisquæ ei subjectis abuti,
 maligni spiritus iterum accessum ad eum &
 sua, potentiamque in eâ rursus acquirant:
 ita ut si accidat omnes homines in univer-
 sum a rerum æternarum amore & studio
 tandem sic defecisse, ut res caducas in eorum
 locum inordinate surrogatas totis affectibus
 prosequantur, tunc Diabolus cum infernali
 sua aula totius mundi princeps & Deus ty-
 rannicus futurus sit, totius inferni mirabilia
 in mundo cum omni iniquitate & abomina-
 tione patefacturus, donec verus Deus idem-
 que verus mundi Servator JESUS CHRI-
 STUS omnes impios e terra sic deleat; ut
 soli qui ad eum toti convertentur; supersint
 ultimo: unde subjecto diabolicæ potentiæ
 sublato, voluntate scilicet hominis a Deo aver-
 sa, maligni spiritus nec locum hic nec acces-
 sum amplius reperientes, se hinc præcipites
 propinant in barathrum suum, ubi totius uni-
 versi corruptio cum impiis hominibus a Deo
 segregabitur; illic potentiam regnumque
 suum tenebrosam, anxiam, infelix, omnis
 generis actibus, motibus, gesticulationibus,
 æternum exerceantur:

XXII.

Pravitas
methodi
qui is liber
Scripturas
Sacras ei
adversan-
tes, explicat
& perver-
tit.

XXII. Patebunt hæc atque similia evidentiſſime quibusvis ſacras Scripturas viſis a Deo præſcriptis adeuntibus, quibus & detegatur facile & abominationi erit ſummo-
pere hæc intellectus hiſtrionici Scripturas hoc de ſubjecto enervandi methodus, in dicto libro paſſim obvia. Scilicet quando clari-
us Sole non modo loca occurrunt in Codice ſacro veritatum ſuis præjudiciis erroribusque adverſantium declarativa, ſed & palpabilia facti experimenta narrantur, ſolet ægra & cæca ratio, in illis quidem palpare
vorum cortices, ſi forte æquivocationis aut cavillationis admittendæ capaces in ſe vel
comparatione quadam abſurda cum aliis locis fuerint, aut ſi nomina appellativæ & generalioris ſignificationis, non autem propriæ & individvæ eſſe poſſit, unde ſtatim,
nullo ad totum locum, ad totam ſcripturam, ad loquentium diſpoſitiones, ad ſinceritatem mentis de claro ſenſu aliter convictæ,
habito reſpectu, pro ſubjecto propriæ deſignato aliud ſubſtituat & arripiat; in his vero quæ narrationes factorum ſunt, ſollicite
animadvertit, utrum inter narrandum non interſeratur aliquid utut acceſſorium, quod
rigide ad literam non ſit interpretandum, ſed vel improprie, aut etiam modo de quo
nondum clare conſtet; unde totam rei naturæ ſubſtantiam & exiſtentiam propriam audacter inficietur; quemadmodum

si ex eo quod in Symbolo Apostolico verba de descensu Christi ad inferos dicuntur non esse proprie intelligenda, totius symboli sensus proprius negaretur: aut si ex eo quod in Evangelio quædā parabolica occurrunt, omnes Evangelii narrationes parabolicas esse contenderes, nullas de eventibus reallibus atque propriis. Qua quidem in istis aliisque locis Scripturas audaci interpretandi methodo, nil in eis fuerit quod evirare facile non possis, nulla hæresis adeo perniciofa, quam ex iisdem elicere non detur.

XXII I. Jam quid sanioribus mentibus apparebit magis infirmum ac insipidam obiectiunculis quæ proponuntur contra veritates hæcenus agnitas? Spiritus videlicet malignos si ea possent quæ ipsis omnium consensu tribuuntur, potentiam Deo æqualem habituros, eos proinde Deum fore, aut Diabolum pro Deo habendum & adorandum esse, similiaque blasphema ejusmodi murmura, quæ non nisi è misera admodum ignorantia opponuntur. Potentia Dei est, producere realitatem, perfectiones, virtutes, in rebus, quæ vel nondum erant, & quas facit esse; vel quæ jam erant in bono statu quem eis adauget; vel quæ in malo erant; unde eas potenter eripit, & in bonum collocat. Potentia Diaboli est, producere & augere malum, defectus, inordinationes, vitia;

XXIII. Obiectiuncule libri circa potentiam & miracula Diaboli, qui sint subvertendæ.

confusiones, gesticulationes, destructiones in subjectis vel jam prius corruptis, vel sponte seque suaque inordinationi & defectioni a Deo tradentibus; non autem in aliis, neque alia. An ergo hanc ultimam potentiam Diabolo tribuere, idem est ac ei potentiam priorem atque divinam tribuere? Quis non videt diabolica cum divinis ab illo Scriptore pueriliter confundi? quemadmodum etiam quando proficitur per potentiam & operationes quæ Diaboli esse agnoscuntur, vera Dei, Christi, Sanctorumque miracula, quibus Scripturæ & Religionis Christianæ probatio innituntur, subverti. Absurda consequentia! Miracula divina sunt extraordinaria quædam elevatio rerum ad statum, realiolem, perfectiolem, ordinatiolem, vel etiam iustiolem, procedens a motivis Spiritus Sancti, & indivulsa a motibus quibus animæ ad Dei reverentiam, amorem, sanctitatem, virtutes, felicitatem trahantur: Diabolica sunt extraordinaria quædam confusio, quâ res mentesque ad statum corruptiolem, miseriolem, vitiolem, a Deo, a perfectione, a felicitate remotiolem deprimuntur; vel si gesticulatione quadam res videantur superficialiter perfici, sub ea apparentia latet verissimum destructionis terminique miserabilis principium. Quis non palpat hæcce toto cælo distincta esse? Altero probari Divinæ potentie, veritatis, voluntatis præ-

INVENIENDI VERUM. PARS III. 181

præsentiam ; altero non item, sed Dei potius
aversionem, omnemque fallaciæ, seductionis
& malitiæ præsentiam : unde hisce,
quando accident, (quod Scriptura futurum
præcidit) fidem abrogare jubemur. Deut.
XIII. 1. 2. 3. Matth. XXIV. 23. II. Thess. II. 9. 10.
Apoc. XIII. 13.

Non igitur per potentiam operationes &
miracula, quæ Satanæ malignisque Spiriti-
bus a Scriptura & ab omnibus tribuuntur,
aliquid quod Deo competat, iis assignatur :
ut vicissim neque Dei potentiæ, operationi-
bus, miraculis tribui possunt ea quæ sunt de
diabolico genere. Et quamvis Scriptura de-
structivam potentiâ de Deo affirmet, quod-
que ab eo sint mors, tenebræ, mala & calami-
tates ; nemo non videt hæc positive & pro-
prie non esse interpretanda, quasi mala &
privationes à fonte boni & realitatis præce-
derent : sed negative tantum, quatenus De-
us hominibus rebellibus creaturisque sub-
jectis subtrahit vel non continuat benedicta-
rum suarum emanationum fontem & rivu-
los ; unde necesse est creaturas a Deo aver-
sas, eoque ipso omni bono privatas, inor-
dinatione & omnis generis miseriis affici,
propterea quod vis Divina, facultatesq; eis in
creatione concessæ, objectis eas satiantibus
destitutæ, in se ipsas sine omni bono sineque
lumine tunc agere debeant.

XXIV. Quandoquidem circa hanc mate-
M 3 riam

XXIV.
Continu-

antur non-
nulla ad e-
versionem
prætextu-
um obje-
ctorum in
dicto libr.

riam eosque sum digressus, libet ulterius ad-
dere (quia & rogatus id facio) nonnulla
quibus pateat sinceris mentibus, quam-
nullius pretii sint prædicti libri, errorisque
illic propinati, fulcra, prætextus objecti, co-
lores, contradictiones. Præter ea quæ jam
indigitavimus, audias illic passim velut fun-
damentum inconcussum, Diabolum esse Dei
*captivum, esse damnatum, regnum ad illum
non pertinere, nec proinde eum tali potentia*
in creaturas pollere uti dicitur, CHRISTO
præsertim *omnem potentiam in cælo & in
terra possidente.* At si Scripturas sine inso-
lentibus intellectus histrionici glossis audia-
mus, discemus ibidem, eum esse (*a*) *Princi-*
pem seculi hujus (agnoscente hunc sensum
divino Ignatio; (*b*) *& latuit principem se-*
culi hujus Virginitas Maria,) *esse potestatem*
tenebrarum; esse Deum hujus seculi; esse
principem potentie aëris, spiritum efficaciter
operantem in filiis rebellibus; esse cum suis
Dominos mundi tenebrofi hujus temporis sive
seculi, totamque terram, & omnes habitato-
res ejus, adoraturos draconem, qui ad certum
tempus usque omnes nationes sit seducturus.
Idque non obstante quod Christus sit rex o-
mnipotens, cui data est omnis potestas in
cælo & in terra. Non enim Christus vult
cogere homines ad sibi serviendum: sed
ita gaudet populo spontaneo, ut quot-
quot inimici sui potestati sese sponte per-
pecca

(*a*) Luc. 2.

13.

Joh. 12. 31.

Eph. 2. 2.

& cap 6. 12.

Apoc. 13. 4.

8. & cap. 10.

3.

(*b*) Ignat.

ad Ephes.

peccatum subicere volunt, hos sinat ei servire, & hunc dominari eis, etiam omnibus, si id omnes vellent: at omnipotens est ut eripiat ex ejus tyrannide quicumque sponte volent liberari; & qui nolent, eos diu toleratos, tandem ex cœlo & terra suo tempore exterminaturus est, omnipotentia sua solus tunc regnaturus. Nec minus Diabolus utut regnans, Dei *captivus* est, hoc est, in tenebrarum & corruptionis elemento sic constringitur, ut nullum amplius habeat accessum ad Deum, neq; ad eos qui Deo adhærent, nisi id speciali permisso Dei fiat, quando scilicet Deus scit hoc certo piis profuturum, adversario autem ignominia cessurum. Is alioqui, in maledicto suo corruptionis & inordinationis elemento omnino includitur, in cujus sphaera tamen (quod *captivus* incatenatus potest,) & se & suas agitat catenas, nec non & quicquid id est quod in suæ captivitatis sphaeram vult irruere, hoc est, quotquot a Deo deficere vult, & in statum inordinationis seque suaeque conjicere. Ex hac captivitate nunquam liberabitur Satanas, neque ad libertatem gloriosam fruendi Deo omnibusque benedictis in eo creaturis est redditurus in æternum, quod hominibus ejus captivis adhuc dum licet per vim Spiritus Christi, qui (4) *captivis liberationem annuntiavit*. Neq; minus idem adversarius, quicquid agat & tumultuetur in confusionis & tene-

brarum suarum regno, non minus inquam, *damnatus* est semper: gerit enim in sese inferni & damnationis essentialia, Dei, lucis, boni privationem omnimodam & æternam, tenebrasque & inquietudines atque malignitatem nunquam dispellendas: quod tamen accessoria damnatione olim cumulabitur, quando regni ejus elapso tempore, ipse cum omnibus ei morigeris in stagnum ignis projiciendus est, hoc est, in materiam corruptam a toto mundo glorificando separandam relegandus.

Quod potentiam Diaboli, ejusque operationes ideo inficietur Auctor, quod Diabolū dicat ignarum esse, nec Theologum, nec Physicum, nec linguarum callentem, id admodum ignarum sapit. Diabolus ante lapsum fruebatur lumine Deo, Deique mirabilibus, natura item gloriosa, ex cujus parte ei tradita postmodum chaos sua defectu effecit: harum rerum divinarum naturaliumque ideas, etsi pictas solummodo, non autem vividas & efficaces, retinuit, haud secus ac vir doctus, quia Deo deficit, ideas tamen speculativas rerum divinarum, aliarumque, quas prius habuit, retinet. Et quando ex mundo chaotico Deus iterum excitavit creaturas ad speciem sive similitudinem priorum (quod evidenter sacer textus indigitat,) spiritus maligni per priorum ideas posteriores utcunque nosse poterant,
maxime

maxime postquam ipsis per corruptionem
 naturæ & spontaneam à Deo defectionem
 aditum & omnia sibi subiecta aperuit homo
 peccans, atque insuper ex permultis, quo-
 rum in mentibus & cerebris specialissime in-
 habitant & dominantur, infinita divina,
 naturalia, humana, cogitata, facta, di-
 cta, res, actiones, locutiones, perspicere,
 & longissima experientia cognitiones
 augere, nec non ex ingenii subtilitate plura
 inde deducere potuerunt. Et quid facilius
 eis, quam impiorum cogitata, nosse ab ef-
 fectibus vel signis permultis, v. gr. si per-
 cipiant conatibus suis in mentes, in imagi-
 nationem, in corpora, non resisti; piorum
 vero, quando sibi suisque impressionibus
 non dari locum sentiunt, sed multifariam
 eas repelli; unde facile judicant de statu &
 cogitationibus mentis varie eis resistentis?
 Quid possibilibus iisdem quam statum, mo-
 dos, actionesque rerum corporearum per-
 cipere ex eo, quod elementum corruptionis
 suæ, cui præsumt, & quod omnibus modis
 per omnia insinuare vellent, terminari di-
 versimode & repelli experiantur a subiectis,
 quorum proinde dispositiones sibi oppositas
 eo ipso animadvertunt? His, aliisque de
 causis, non dubitandum est quin Diaboli
 scientia vel cognitio de præteritis, de quæ
 præsentibus, de futuris autem conjiciendi
 probabilitas, nec non in linguis scientiisque

humanis peritia, sint tantæ, ut comparate ad eum multi qui se subriles admodum Doctores putant, crassi adhuc tyrones, imo meri asini fuerint. Atque si hic obijciant, per istam scientiæ Diabolicæ de rebus cogitatisque humanis assertionem, labefactari privilegium solius interiora hominum scrutantis Scientiæ divinæ, (quæ tamen est a priori, universalis, infallibilis, & perfectissima,) ii profecto, nulla responsione, sed sola admiratione indigent.

Prætextus cæteri ex parte Dei, Diaboli, hominum desumpti, ob quos veritates receptas rejiciat auctor, suos autem errores commendet, non minus sunt absurdi. Supponit falso, si vera essent quæ de dæmonibus homines tentantibus dicuntur, Deum tunc Diabolo vim suam communicaturum, ad ejus fallacias concursurum, aditum ad homines ei patefacturum, & mala quævis permitturum; quæ incommoda divinam ejus potentiam, sanctitatem, veritatem, bonitatem labefactarent. Responsiones: Materiam concursus non intelligit auctor. Deus postquam semel vim & facultates creaturis impressit, eum actum, multoque minus facultatum actus, non reproducit nec reduplicat: creaturarum est vim & facultates semel datas & acceptas, nec unquam annihilandas, regere & exercere: quas si ad Deum dirigant, illæ lumine ac bonitate Dei inve-

Rinn-

stiuntur & compensantur : si a Deo defle-
 ctant, quod ex libertate possunt, ipsarum
 culpa est, neque hoc determinavit Deus,
 nec positive permisit : sicut tantum liberta-
 tem esse, & actus suos ad libitum regere,
 quos concursus Dei bonus & luminosus o-
 mnino & iuste deserit, & sibi ipsis relinquit.
 Falsum est Deum (excepto casu ubi scit id
 piæ menti profuturum certissime) Diabolo
 ad homines accessum concedere. Econtra,
 clausit eum potenter & benigne, non se-
 mel, sed infinities; maneretque semper adi-
 tus occlusus, nisi eum homo sponte sua re-
 cluderet, seque in Diaboli elementum,
 captivitatem, catenas & regnum per pec-
 cata sua sapiissime conjiceret, ubi Deus, i-
 psum inde infinities revocatum, per justitiam
 tandem relinquere cogitur, quando pervi-
 caciter sese eo conjicere perpetuo volens
 perseverat.

At timendus est solus Deus, non Diabo-
 lus: proinde nil eum posse agnoscendum est.
 Puerilis æquivocatio. Timendus est Deus,
 hoc est, ex amore timendum ne ei displi-
 ceamus, neve tantum amittamus bonum.
 Timendus est Diabolus, hoc est, aversione
 & fuga prosequendus, quemadmodum &
 peccatum & quævis mala atque periculosa
 timenda, cavenda & averfanda sunt. Quis
 hos timores *αὐσεύς* esse dicat? Quis nisi
 hominum saluti iratus, ultimum hunc tolle-

Rom. 16.
20.

re audeat ? Præsumtionem, inquires, aut desperationem gignit ista persuasio de malignorum spirituum homines tentantium potentia. Superbit quisquis tam potenti hosti se resistere posse putat. Desperat si tam potentem hostem continuo adflare, insidiari, fidem precesque etiam, quibus ad Deum recurratur, impedire sibi persuadeat. At hæc ridicula. Isne superbiret, qui scit non propria, sed a Deo subministrata vi hostem superari & vinci, vel potius *Deum* ipsum esse, *qui Satanam sub pedibus nostris conculcet* ? Isne desperationis ansam habet cui inculcabitur, falsum esse, preces & recursum fidem ad Deum ab hoste impediri posse, modo mens sincere & serio id velit: quo pacto omnipotens auxilium nacta, de hoste, procul dubio triumphatura sit. At, objectabis, quilibet peccata sua in Diabolum incitantem rejiciens, hoc modo sui excusationem quæret, cujus causam proinde tollere expedit. Fateor homines esse proniores ad culpam suam in alios rejiciendam ut excusationem prætendant: at ea excusatio ipsis excutienda est non negatione diabolicæ tentationis, quemadmodum nec Deus cum primis parentibus sese excusantibus sic egit: sed conscientia convincendi sunt eos esse culpabiles qui tentationi malæ sponte consentiunt & morem gerunt, quin eam sæpius alliciunt atque provocant; & non raro ulterius

rius in malo , atque impulsus sunt , propria
 malitia proficiunt. Quicquid sit, quis pro
 legitimis excusationibus admittat, si quis
 dicat, & cum veritate dicat; furatus sum,
 equidem, at a proximo meo incitatus: occi-
 di hominem, incendium excitavi, falsum
 juravi testimonium; sed requisitus ab alio?
 Si hæc incitamenta neminem excusent,
 quia his resistere oportuit, non consentire,
 nec se instrumentum spontaneum eorum
 exsequendorum præbere; quis causabitur
 excusationem materiam validam peccatori-
 bus subministrari ex consideratione tentati-
 onum diabolicarum, quæ solæ (etiamsi sug-
 gestiones & cogitationes perpetuæ horren-
 dissimorum peccatorum essent,) non modo
 menti non nocent, modo ei displiceant nec
 eis gestiat consentire; sed & ejus fidelitatis, a
 Domino magnis postea præmiis compen-
 sandæ, probationes & documenta sunt Deo
 gratissimæ.

Satiùs est (inquiēs) hominem in se descen-
 dere, & propriam suam corruptionem tan-
 quam omnis generis mali fontem considera-
 re. Ita sane: nam & propria corruptio ho-
 minis, causa est & fons introductionis Dia-
 boli; sed is semel intromissus, causa sociæ
 & adjuvans sit peccati: quæ ratio est cur in-
 terdum hominum, piorum præsertim, non-
 nulla peccata non ita sint atrocia ac si ex me-
 ra sua voluntate essent, quod Dei miseratione
 neri

nem non parum commoveret, dum peccatoris desperationem consolatione nonnulla impedit, ac præterea efficit, ut is in posterum sibi magis invigilet; ne (ut cum Scriptura loquar) locum det Diabolo, vel incidat in insidias ejus qui tanquam leo circumit quærens quem devorer. Hæc materia de periculis tentationum diabolicarum, quia est momentosissima & quoniam inde patere potest quam exitialiter perniciofa sit doctrina quæ Diabolum subtegit & dissimulat, nonnihil hic consideranda est.

XXV.

Quanta
sint pericula
tentatio-
num Dia-
bolicarum,
nec non
doctrinæ
eas cum Di-
abolo sub-
tegentis.

XXV. Quando effectus aliquis pendet ab una causa totaliter & proxime, tunc causa ea de effectu suo secunda est, eum impedit, producit, revocat, terminat, ubi, quando & quantum vult; & quamvis effectus sit malus, secunda mens de ejus ab illa dependentia, parum aut nihil sibi cavendum esse facile persuadet: at quando effectus (quem malum supponimus) pendet & a causa socia & adjuvante, atque a mediis quæ semel adhibita, vel reluctantibus nobis effectum sortiuntur, tunc sanè summæ cautelæ locus est, ne quis sociæ causæ se adjungat, mediaque ad effectum in actum deducens, effectum perniciosum amplius impedire non possit. Exempli gratia, qui vel aquas vel abyssum considerat tanquam quibus appropinquare & a quibus se pro lubitu remove-
pos.

INVENIENDI VERUM. PARS III. 191

possit, nullâ causâ (opinione quidem sua)
 eum præterea propellente , is propiùs , &
 ad placitos fines usque , potest securior ac-
 cedere : at si moneatur latere circumcirca
 insidiatores, qui approximantes in baratrum
 propellant , aut venti turbinem oriturum ,
 qui idem efficiat ; ille idem , procul dubio,
 si sapit , ne approximabit quidem : cum-
 e contra , si id ipsi aut dissimuletur , aut ne-
 getur , interitus ejus perniciosè procurabi-
 tur. Ita si quis solus cum igne sic agat, ut a
 circumstantium rerum concursu nihil ei sit
 timendum , facile etiam scintillas hinc inde
 disperget aut cadere permittet , & manum
 suam vel per flammam celerius trajicere po-
 terit sine timore : at si circumcingatur acer-
 vis pulveris pyrii, sique ejusmodi pulveris fo-
 mes aut particulæ, totos præsentès acervos
 incendere aptæ, ejus manui indivulsè adhæ-
 rerent, quanta cum cura non cavebit ne for-
 te sua culpa vel scintillula aliqua elabatur ,
 vel manus flammæ accedat, quâ admisâ, ipsi
 postea vel invito sit pereundum ? Quantus
 autem non esset homicida is, qui hoc pericu-
 lum ei subticeret aut negaret ? Eodem modo
 tutus incedit , qui vel pedibus graditur pro-
 priis, vel equo se vehendum committit cujus
 motus scit se moderari posse: at si equus ipso
 inscio sit furiosus , vel si placido equo cur-
 rum trahenti adjungat furibundum , tunc
 vel reluctans abripitur quo noller ad quævis
 præ-

præcipitia : neque salutaris ullum officium ei ante rem actam exhiberi potest, quam de periculo isto, a causa socia certo imminente, monere, quod reticere, quid aliud esset : quam hominem occidere ? Atqui res se iisdem prorsus modis habet cum hominibus peccantibus, malignisque spiritibus eis insidiantibus. Mentis corruptæ, pravi habitus, elementa, corpora, res omnes quibus corruptio inest & depravatio, nidus sunt, elementum & vehiculum malignorum spirituum ; qui inde insidiantur hominibus, quibus quidem, quanquam tenent, nocere nequeunt quamdiu hi a peccatis & inordinatis actibus sibi cavebunt. At quam primum homo peccatum admittit, ecce, eo ipso solvuntur : & excitantur insidiæ inimici, peccantem præcipitem agentis, igne infernali eum accendentis, & quo præcipitiorem lubet eum abripiantis : & tunc qui sibi antea imaginabatur, nullum tale periculum ibi subesse, a se solo effectus melos & perire & directum iri, serius animadvertit sibi jam sub aliena potestate, cui infeliciter se commisit ; pereundum esse ; imo nunc illic peribit, inscius, vel etiam (quod lamentabilis est) persuasus sibi tunc bene esse, seque ad vitam gradiri æternam, inimico tenebras intellectui ejus activo affundente, eum regente, ficta specie veri decipiente, affectus demulcente, promissis quibusvis illudente, res

(malas)

malas,
las, q
pedi
iam
bus
tis fu
bus s
inne
visce
ne vi
fdeire
titis
modis
lat: pe
via a
contin
nem
proinc
Deo s
inordi
dantib
& cap
hilomi
animar
rias ad
toto an
cum fir
diendas
prolatu
tellectu
non tan

malas, distractiones, occupationes specio-
 sas, quibus tamen a quærendo Domino im-
 pediatur, veluti res aut indifferentes aut et-
 iam bonas objiciente, verbo, omnibus re-
 bus actibusque eum jam, uti muscas filamen-
 tis suis solent araneæ, imperceptibiliter reti-
 bus suis, donec evadere nequeat & enecetur,
 innectente. Hoc cum summa paternorum
 viscerum erga creaturas suas commiseratio-
 ne videt fidelis animarum amator Deus, atq;
 fidecirco hominem cœcum de periculis infi-
 nitis & æternis sollicitè mille locis, mille
 modis, mille exemplis admonet & compellat:
 perniciem generis humani primam hac
 via accidisse; eandem esse continuatam &
 continuari; & tandem toti orbi seductio-
 nem & interitum hoc modo eventurum:
 pròinde esse orandum, vigilandum, sollicitè
 Deo soli adhærendum, ab omni vel minima
 inordinatione cavendum, ne inimico locum
 dantibus, prævaleat nobis & in ejus unguis
 & captivitatem æternam incidamus. Et ni-
 hilominus tamen reperiuntur miseri cœci
 animarum ductores, qui data opera necessa-
 rias adeo admonitiones enervent, ipsasque
 toto animo tantopere venerandas & omni
 cum simplicitate atque obedientia fidei au-
 diendas Scripturas, adorandumque Dei illic
 prolatum nomen & verbum, stupendâ in-
 tellectus gesticulatorii temeritate & astutia,
 non tantum in vanum sumere sed & in de-

ceptorium & in contrarium sensum pervertere audeant. *O Deus* (exclamet quis iure cum Polycarpo) *in qua tempora nos refervas!* Et hoc fuerit, scilicet, Diaboli regnum abolere, eique propterea, tanquam devicto vel imbelli erit insultandum, ut qui ejusmodi opus amoliri non potuerit. Certe non erat cur Diabolus a tali opere sibi ulla de causa caveret, quippe quo regnum ejus potentissime progagetur, & quo commodius servitium ei præstari non possit. Nunquam triumphat hostis tutius, quam quando de ejus potentia nil cogitatur, imo ea negatur, & sub callidis tegumentis redditur imperceptibilis; qua arte inexpugnabilia alioqui munimenta expugnari queant facillime. Refert (a) Bodinus, celeberrimus Jctus, inventos fuisse, qui cum voce & scriptis contenderent omnia quæ de spiritibus rebusq; Diabolicis dicuntur, non esse nisi meras nectias, ipsimet interim & magi & Satanico pacto impliciti erant, quos inter nominat Doctor quendam Theologiæ & Concionatorem Pictaviensem in Gallia, apud quem suo, aliorum, reique ipsius testimonio de sortilegio magico convictum, inventum sit autographum pacti quod cum Satana inierat, his inter alias scriptis conditionibus, ut scilicet publice concionaretur, ea quæ de Diabolicis & sortilegiis dicuntur, meras esse fabulas, & impossibilia omnique fide indigna signem-

(a)
Bodin De-
monomia
in præfat.
& Append.
contra
Vvium.

ea: ea acta in regestis Parlamento Pictavien-
 sis adhuc exstare: Diaboli vero regnum istis
 artibus magna tunc summis incrementa. Sed
 hæc & similia, nec non omnia quæcunque
 ab omni ævo & ubique locorum ab infinitis
 sanarum imo & sanctarum mentium homi-
 nibus, circa eas, quas experti sunt, angeli-
 cas & dæmoniacas operationes asseverabun-
 tur, pro nihilo facile ducet nescio quis,
 præeuntibus impudentissimis Spinoza &
 Hobbesio omnia audacter pernegantibus &
 deridiculo habentibus: quidni enim in gra-
 tiam audacis & amati erroris, ut Divinam,
 sic humanam fidem enervent, tametsi Phi-
 losophi pro indubitato habeant axioma,
Ea facta quæ sensuum experimentis constant,
quando asseverantur a quamplurimis homini-
bus, variorum temporum, nationum & loco-
rum, qui velut ea experti de iisdem testantur,
quique non credi possunt in unum conspirasse,
ut nos deciperent, tam firmiter credenda esse,
ac si ea ipsimet fuisset experti; quâ via et-
iam maxima pars cognitionum nostrarum no-
bis accessit.

XXVI. Equidem divinam fidem nega-
 bunt hic se tollere, quin potius se, ut ma-
 nus dent, Scripturarum testimonia clara o-
 ptare; atque etiam experimenta propria, si-
 quidem proprio experimento sentiri debeat
 tanquam aliunde accedens ejusmodi opera-
 tio causæ in nos agentis quæ a nobis diversa
 nobisque etiam inimica esset, veluti Diabo-

xxvi.

Tangun-
 tur adhuc
 non nullæ
 obliquæ io-
 nes & con-
 traditiones
 in eodem
 opere:
 concludi &
 tur.

lum dicunt tentationes & cogitationes peccaminosas nobis inspirare. Quibus ego, idemum fore affirmem, si mentes puræ, si lucidæ essent, si soli Deo adhererent & ab omni specie vel apparentia mali abhorrerent; tunc enim illico sentirent & viderent, si quæ a Diabolis suggestiones sibi fierent, eas & aliunde quam a se, & a principio a se diverso procedere: at id debere sic animadverti a mentibus turbulentis, tenebrosis, cæcis, ad spiritualia discernenda ineptis. Deo non adherentibus, Dæmonis propensione non obliquantibus, sed ei sic intime unitis, ut una sit mens, unus animus, id perquam absurdum est exigere: nam quis ignorat, ea quæ sic unita sunt intime, non sentiri posse ut a se, invicem dissociata atque diversa? Quod autem Scripturarum testimonia certis terminis ad eorum palatum expressa exigere, videantur ut a sententia discedant, timendum est ne merus sit fucus, quo speciose a pertinaciæ infimalatione declinent: namque paratissimi videntur, quæcunque allegari possent, ea iisdem artibus, quibus mille alia loca perverterunt, similiter enervare; & confidenter asseri possit, nullum testimonium locumve adeo conceptis & selectis verbis posse contra ipsorum errorem desiderari aut supponi, quin facile id suo methodo cassum fieri vel etiam ad partes suas possit trahi.

Ratio cur credibile sit eos nullis testimoniis, quanquam desiderata darentur, paratos esse ut cedant, hæc est, quod sibi imaginati sint, impossibile esse & contra naturam ut Spiritus agant in corpora: cui principio revera totum systema (quicquid dissimulent) innititur, & quidem ita palpabiliter, ut malint sibi sæpius contradicere, quam ab eo fundamento discedere. Etenim postquam, ne videantur aperte Scripturam impugnare, pro thesibus posuerunt, Angelos quidem bonos hominibus fidelibus ministrare, eosque protegere: malorum vero (seu Diaboli) ministerio, hominem seductum fuisse; unde sequitur evidenter, bonos quidem Angelos agere in mentes & corpora piorum; malos vero si non directe in hominis mentem, saltem in ejus sensus & corpus; id tamen nolunt agnoscere, maluntque potius quam id agnoscant dicere, se nescire quid id fiat, hoc est, se nolle fateri verbis id quod consciis sunt contra suum præjudicium erroneum esse. Et hinc quando ad Scripturæ loca de his agentia se conferunt, cum deberent illa explicare eo modo qui cum thesibus dictis congrueret, easque confirmaret, stupendo sibi re & actione ipsa contradicendi & in proprias theses prævaricandi modo, omnia ita explicant, quin potius petulanter detorquent, ut ne unus quidem cum thesibus concordet easve statuminet.

Sed parum id esset, nisi etiam sententiæ suæ gratia proferrent ea in medium, unde Christus & Apostoli sibi reapse contradicentes depræhenderentur. Nam quando ex una parte docent, Christum, Evangelistas & Apostolos, de Diabolo & Dæmonibus locutos fuisse sicut homines loquuntur & sentiunt: ex altera vero, eis quæ homines de dæmonibus dicunt & sentiunt, concuti posse Christianismum; quid aliud hoc est quam dicere, Christum & Apostolos, quorum scopus utique erat Christianismum stabilire, ea tamen protulisse, unde labefactaretur Christianismus, hoc est, sibi scopoque suo re ipsa contradixisse?

Sed hæc de ista quidem materia hæctenus sufficiant, quæ currente calamo scribi oportuit, quia urgente prælo aliquantulum serius sunt postulata, eo fine, ut bonæ mentes nullis inimici laqueis se implicari patiantur, aut ab iis sese expediant qui sincere veritatem quærent per solidas leges Methodi eam vere inveniendi. His, non autem aliis, hæc paucula sufficere crediderim, in quibus si quædam assumpta principia desiderarent deduci & probari specialibus, ea (a) alibi a me pluribus & ex professo poterunt, si velint, videre exposita. Faxit nunc Deus, ut intellectus nostri corruptissimæ activitati, cujus & causas & exempla tristitia hæctenus monstravimus, non innitatur diutius: sed

(a)
In Oeconomia Di-
vina pas-
sim.

INVENIENDI VERUM. PARS III. 199

ut amemus errores nostros innumeros lumine suo nobis detegi; atque via Methodoque tutiore ad veritatem ostensa, suppeditet vires per eam gradiendi, quo ad ERUDITIONEM SOLIDAM tandem possimus pervenire; non detenti *superficiaria*, non decepti *falsa*, nec præpediti superba ac pertinaci non recedendi ab erroribus assuetis præjudiciisq; amatis voluntate, qua omne malum concluditur. Ad quæ omnia ut sequentes DE ERUDITIONE LIBRI aliquid conferre possint, concedat ille Optimus Maximus, cujus Nomen sit benedictum in secula!

PSALM. XIX.

Errata mentis quis meminit vaga?

Quæ deprehendet viâ Sapientia?

Ergo repurga quas refudit

Clam maculas sinuosus error.

Fac regna cordis ne sibi vendicet

*Vis impotentis *dura Superbia.*

Sic me malorum & maximorum

Compeditibus facile explicabis.

Quæ lingua fundit verba, quod in sinu

Secum volutat mens tacito, accipe

Placatus, o nostra Salutis

Ars, Dominus, Deus & Redemptor!

FINIS.

